

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

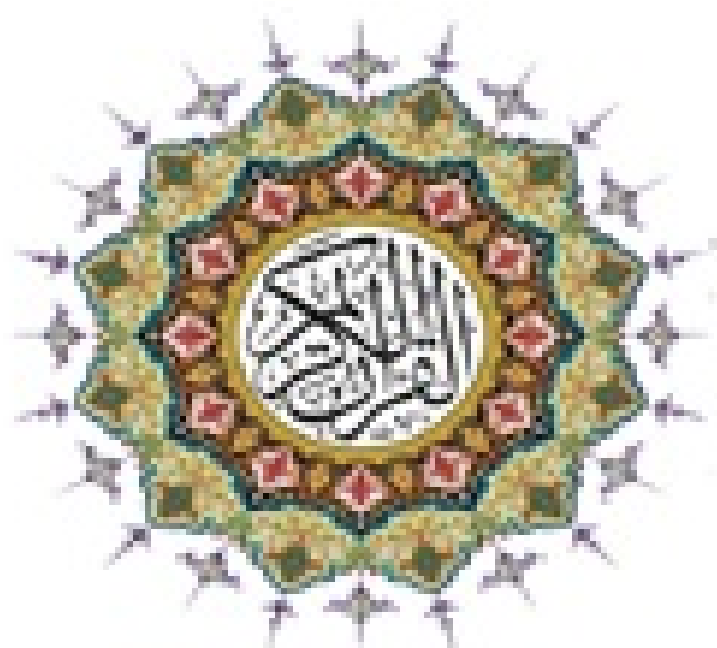
گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۳۶

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 36

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۳۹	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۳۶
۳۹	مشخصات کتاب
۳۹	۱- تورات
۳۹	۱- تورات
۴۳	۲- آثار اعراض از تورات
۴۳	۳- آثار ایمان به تورات
۴۵	۴- آثار تبعیت از تورات
۴۵	۵- آثار تکذیب تورات
۴۵	۶- آثار تلاوت تورات
۴۷	۷- آثار عمل به تورات
۴۷	۸- آثار کفر به تورات
۴۷	۹- آثار مطالعه تورات
۴۹	۱۰- آخرت در تورات
۴۹	۱۱- ابلاغ تورات
۴۹	۱۲- احکام تورات
۵۱	۱۳- اختلاف در تورات
۵۱	۱۴- استفاده از تعالیم تورات
۵۳	۱۵- اسلام در تورات
۵۳	۱۶- اعراض از تورات
۵۳	۱۷- اعراض بنی اسرائیل از تورات
۵۵	۱۸- اعطای تورات به بنی اسرائیل
۵۵	۱۹- اعطای تورات به موسی (ع)
۵۷	۲۰- افترا به تورات

۵۹	۲۱- اقرار به وحيانيت تورات
۵۹	۲۲- الگوگيري از تورات
۵۹	۲۳- الواح تورات
۶۱	۲۴- انجيل و تورات
۶۱	۲۵- انگيزه تحريف تورات
۶۱	۲۶- اهتمام تورات به توحيد
۶۳	۲۷- اهتمام تورات به توکل
۶۳	۲۸- اهداف تورات
۶۳	۲۹- اهل بصيرت و تورات
۶۳	۳۰- اهل کتاب و تورات
۶۷	۳۱- اهميت ايمان به تورات
۶۷	۳۲- اهميت تذکرات تورات
۶۷	۳۳- اهميت تعليم تورات
۶۹	۳۴- اهميت تورات
۷۱	۳۵- اهميت عمل به تورات
۷۱	۳۶- ايمان به تورات
۷۳	۳۷- ايمان يهود به تورات
۷۳	۳۸- بشارت تورات
۷۳	۳۹- بشارتهای تورات
۷۷	۴۰- بني اسرائيل و تورات
۸۲	۴۱- بي نظيري تورات
۸۳	۴۲- پاداش عمل به تورات
۸۳	۴۳- پاسداری از تورات
۸۳	۴۴- پیامبر موعود تورات
۸۵	۴۵- پیروان تورات
۸۵	۴۶- پیشگویی تورات

۸۷	۴۷- تاریخ تورات
۸۹	۴۸- تاریخ نزول تورات
۸۹	۴۹- تحریف تورات
۹۵	۵۰- تدوین تورات
۹۵	۵۱- تذکرات تورات
۹۷	۵۲- ترک احکام تورات
۹۷	۵۳- تصدیق تورات
۱۰۱	۵۴- تعالیم تورات
۱۱۶	۵۵- تعالیم تورات در صدراسلام
۱۱۷	۵۶- تغییر قبله در تورات
۱۱۷	۵۷- تقوا در تورات
۱۱۷	۵۸- تکذیب بشارتهای تورات
۱۱۹	۵۹- تورات از کتب آسمانی
۱۲۳	۶۰- تورات در اهل کتاب
۱۲۳	۶۱- تورات در بنی اسرائیل
۱۲۳	۶۲- تورات در دوران یحیی(ع)
۱۲۵	۶۳- تورات در صدر اسلام
۱۲۷	۶۴- تورات در یهود
۱۲۷	۶۵- تورات صدر اسلام
۱۲۹	۶۶- تورات موسی(ع)
۱۲۹	۶۷- تورات و انجیل
۱۳۰	۶۸- تورات و بنی اسرائیل
۱۳۱	۶۹- تورات و تشخیص حق
۱۳۱	۷۰- تورات و قرآن
۱۳۳	۷۱- تورات و مقتضیات زمان
۱۳۳	۷۲- تورات و یهود

- ۷۳- تهمت جادو به تورات ۱۳۴
- ۷۴- جهل به تعالیم تورات ۱۳۵
- ۷۵- حدود در تورات ۱۳۵
- ۷۶- حقانیت تورات ۱۳۵
- ۷۷- حقایق تورات ۱۳۹
- ۷۸- حکمت در تورات ۱۳۹
- ۷۹- حکومت در تورات ۱۳۹
- ۸۰- حمایت از تورات ۱۴۱
- ۸۱- دشمنی با تورات ۱۴۱
- ۸۲- دلایل حقانیت تورات ۱۴۱
- ۸۳- دلایل و حیانت تورات ۱۴۳
- ۸۴- دنیا در تورات ۱۴۴
- ۸۵- ذکر تورات ۱۴۵
- ۸۶- رحمت بودن تورات ۱۴۵
- ۸۷- رحمت تورات ۱۴۵
- ۸۸- روش هدایتگری تورات ۱۴۷
- ۸۹- روشنگری تورات ۱۴۷
- ۹۰- رهبری تورات ۱۴۷
- ۹۱- زمینه استفاده از تورات ۱۴۹
- ۹۲- زمینه تبلیغ تورات ۱۴۹
- ۹۳- زمینه نزول تورات ۱۴۹
- ۹۴- سوگند به تورات ۱۵۱
- ۹۵- سهولت تورات ۱۵۱
- ۹۶- شک مکذبان تورات ۱۵۱
- ۹۷- صحابه در تورات ۱۵۱
- ۹۸- عالمان به تورات ۱۵۲

۱۵۳	۹۹- عاملان به تورات
۱۵۳	۱۰۰- عجز مکذبان تورات
۱۵۵	۱۰۱- عصیان از تورات
۱۵۵	۱۰۲- عقلانیت تورات
۱۵۵	۱۰۳- عقیده به تورات
۱۵۵	۱۰۴- علمای اهل کتاب و تورات
۱۵۷	۱۰۵- علمای یهود و تورات
۱۵۹	۱۰۶- عمل به بخشی از تورات
۱۵۹	۱۰۷- عمل به تعالیم تورات
۱۵۹	۱۰۸- عمل به تورات
۱۶۳	۱۰۹- عوام یهود و تورات
۱۶۳	۱۱۰- عوامل کفر به تورات
۱۶۳	۱۱۱- عیسی (ع) و تورات
۱۶۷	۱۱۲- فراگیری تعالیم تورات
۱۶۷	۱۱۳- فضیلت تورات
۱۶۹	۱۱۴- فلسفه نزول تورات
۱۷۰	۱۱۵- فهم تورات
۱۷۱	۱۱۶- فهم گواهی تورات
۱۷۱	۱۱۷- قبول تورات
۱۷۱	۱۱۸- قرآن در تورات
۱۷۵	۱۱۹- قرآن و تورات
۱۷۹	۱۲۰- قصاص در تورات
۱۸۱	۱۲۱- قضاوت در تورات
۱۸۱	۱۲۲- قوانین تورات
۱۸۱	۱۲۳- کتمان بخشی از تورات
۱۸۲	۱۲۴- کتمان تعالیم تورات

- ۱۲۵- کتمان حقایق تورات ----- ۱۸۳
- ۱۲۶- کفر به تورات ----- ۱۸۳
- ۱۲۷- کیفر اعراض از تورات ----- ۱۸۵
- ۱۲۸- گواهی تورات ----- ۱۸۵
- ۱۲۹- گواهی عالمان به تورات ----- ۱۸۵
- ۱۳۰- محرّمات تورات ----- ۱۸۷
- ۱۳۱- محرومیت از فهم تورات ----- ۱۸۷
- ۱۳۲- محمد(صلی الله علیه و آله) در تورات ----- ۱۸۷
- ۱۳۳- محمد(صلی الله علیه و آله) و تورات ----- ۱۹۶
- ۱۳۴- مخالفت با تورات ----- ۱۹۸
- ۱۳۵- مردم صدر اسلام و تورات ----- ۱۹۹
- ۱۳۶- مسیحیان و تورات ----- ۱۹۹
- ۱۳۷- مشرکان مکه و پیروان تورات ----- ۲۰۰
- ۱۳۸- معرضان از تورات ----- ۲۰۱
- ۱۳۹- مکان نزول تورات ----- ۲۰۱
- ۱۴۰- مکذبان تورات ----- ۲۰۱
- ۱۴۱- منشأ تحریف تورات ----- ۲۰۳
- ۱۴۲- منشأ تهمت جادو به تورات ----- ۲۰۳
- ۱۴۳- مواعظ تورات ----- ۲۰۳
- ۱۴۴- مواعظ ابلاغ تورات ----- ۲۰۵
- ۱۴۵- مواعظ فهم تورات ----- ۲۰۵
- ۱۴۶- موسی(ع) و افکندن تورات ----- ۲۰۵
- ۱۴۷- مؤمنان به تورات ----- ۲۰۷
- ۱۴۸- مهلت به مکذبان تورات ----- ۲۰۷
- ۱۴۹- نزول تورات ----- ۲۰۷
- ۱۵۰- نزول تورات بر موسی(ع) ----- ۲۱۳

۲۱۳	۱۵۱- نسخ احکام تورات
۲۱۴	۱۵۲- نعمت تورات
۲۱۵	۱۵۳- نقش تورات
۲۲۳	۱۵۴- نوآوری تورات
۲۲۳	۱۵۵- نورانیت تورات
۲۲۵	۱۵۶- وحيانيت تورات
۲۲۷	۱۵۷- وضوح تورات
۲۲۷	۱۵۸- وعده های خدا در تورات
۲۲۷	۱۵۹- ويژگي الواح تورات
۲۲۹	۱۶۰- ويژگي تورات
۲۲۹	۱۶۱- ويژگي نزول تورات
۲۳۰	۱۶۲- ويژگيهاي تعاليم تورات
۲۳۱	۱۶۳- ويژگيهاي تورات
۲۳۳	۱۶۴- هارون(ع) و تورات
۲۳۳	۱۶۵- هدايت پيروان تورات
۲۳۳	۱۶۶- هدايتنگري تورات
۲۳۹	۱۶۷- هماهنگي تورات و قرآن
۲۴۰	۱۶۸- هماهنگي قرآن با تورات
۲۴۱	۱۶۹- يهود و تورات
۲۴۶	۲- توريه
۲۴۶	۱- احکام توريه
۲۴۶	۲- توريه ابراهيم(ع)
۲۴۷	۳- توريه موسی(ع)
۲۴۷	۴- جواز توريه
۲۴۷	۵- موارد توريه
۲۴۹	۳- توزيع

- ۱- ابزار توزین ۲۴۹
- ۲- توزین در مصریباستان ۲۴۹
- ۳- توزین مواد معدنی ۲۴۹
- ۴- عدالت در توزین ۲۵۰
- ۴- توسل ۲۵۱
- ۱- آثار توسل ۲۵۱
- ۲- آداب توسل ۲۵۱
- ۳- احکام توسل ۲۵۱
- ۴- اهمیت توسل بر خدا ۲۵۲
- ۵- توسل ایوب(ع) ۲۵۲
- ۶- توسل بنی اسرائیل ۲۵۲
- ۷- توسل به اسما و صفات ۲۵۴
- ۸- توسل به انبیا ۲۵۴
- ۹- توسل به اولیاء الله ۲۵۴
- ۱۰- توسل به ربوبیت خدا ۲۵۴
- ۱۱- توسل به شفیعیان ۲۵۸
- ۱۲- توسل به محمد (صلی الله علیه و آله) ۲۵۸
- ۱۳- توسل جایز ۲۵۸
- ۱۴- توسل در توبه ۲۵۹
- ۱۵- توسل در دعا ۲۶۰
- ۱۶- توسل زکریا(ع) ۲۶۲
- ۱۷- جواز توسل ۲۶۲
- ۱۸- مشروعیت توسل به انبیا ۲۶۲
- ۱۹- مشروعیت توسل به غیر خدا ۲۶۲
- ۵- توشه ۲۶۳
- ۱- اهمیت توشه اخروی ۲۶۳

- ۲- بهترین توشه اخروی ۲۶۳
- ۳- تحصیل توشه آخرت ۲۶۳
- ۴- تحصیل توشه اخروی ۲۶۴
- ۵- توشه آخرت ۲۶۴
- ۶- توشه اخروی ۲۶۸
- ۷- توشه اخروی انسان ۲۶۸
- ۸- توشه انسان ۲۷۰
- ۹- توشه حج ۲۷۰
- ۱۰- توشه های اخروی ۲۷۰
- ۱۱- زمینه توشه اخروی ۲۷۰
- ۱۲- فرصت تهیه توشه آخرت ۲۷۲
- ۱۳- کیفر محرومان از توشه اخروی ۲۷۲
- ۱۴- محرومیت از توشه اخروی ۲۷۲
- ۱۵- موجبات تحصیل توشه اخروی ۲۷۲
- ۱۶- نقش توشه اخروی ۲۷۴
- ۶- توصیه ۲۷۵
- ۱- آثار توصیه های یعقوب(ع) ۲۷۵
- ۲- آثار عمل به توصیه های خدا ۲۷۵
- ۳- اهمیت توصیه به صبر ۲۷۶
- ۴- اهمیت توصیه به مهربانی ۲۷۶
- ۵- اهمیت توصیه های خدا ۲۷۶
- ۶- پاداش عمل به توصیه های خدا ۲۷۶
- ۷- توصیه اتحاد به هارون(ع) ۲۷۸
- ۸- توصیه استعاذه به خدا ۲۷۸
- ۹- توصیه به آدم(ع) ۲۷۸
- ۱۰- توصیه به ابراهیم(ع) ۲۸۰

- ۲۸۰ ۱۱- توصیه به اتحاد
- ۲۸۱ ۱۲- توصیه به ازدواج
- ۲۸۲ ۱۳- توصیه به استعاذه
- ۲۸۲ ۱۴- توصیه به استغفار
- ۲۸۴ ۱۵- توصیه به استفاده از نعمت
- ۲۸۴ ۱۶- توصیه به استقامت
- ۲۸۶ ۱۷- توصیه به استماع آیات قرآن
- ۲۸۶ ۱۸- توصیه به اشراف قوم سبأ
- ۲۸۸ ۱۹- توصیه به اطاعت
- ۲۸۸ ۲۰- توصیه به امت ها
- ۲۸۸ ۲۱- توصیه به امت های پیشین
- ۲۹۰ ۲۲- توصیه به انبیا
- ۲۹۲ ۲۳- توصیه به انسان ها
- ۲۹۲ ۲۴- توصیه به انفاق
- ۲۹۵ ۲۵- توصیه به اولوا الالباب
- ۲۹۶ ۲۶- توصیه به ایمان
- ۲۹۶ ۲۷- توصیه به ایوب(ع)
- ۲۹۸ ۲۸- توصیه به برادران یوسف
- ۳۰۰ ۲۹- توصیه به بنی اسرائیل
- ۳۰۲ ۳۰- توصیه به بی همسران
- ۳۰۲ ۳۱- توصیه به پاکیزگی
- ۳۰۳ ۳۲- توصیه به پاکیزگی قرآن
- ۳۰۴ ۳۳- توصیه به پیروان ادیان آسمانی
- ۳۰۴ ۳۴- توصیه به تأمین مساکین
- ۳۰۴ ۳۵- توصیه به تائبان
- ۳۰۶ ۳۶- توصیه به تحصیل ارزش ها

- ۳۰۶-..... ۳۷- توصیه به ترک بت پرستی
- ۳۰۶-..... ۳۸- توصیه به ترک تجاوز به حقوق دیگران
- ۳۰۶-..... ۳۹- توصیه به تزکیه
- ۳۰۸-..... ۴۰- توصیه به تسبیح خدا
- ۳۰۸-..... ۴۱- توصیه به تسلیم
- ۳۰۸-..... ۴۲- توصیه به تضرع
- ۳۱۰-..... ۴۳- توصیه به تعظیم شعائر الله
- ۳۱۰-..... ۴۴- توصیه به تعقل
- ۳۱۰-..... ۴۵- توصیه به تفکر
- ۳۱۰-..... ۴۶- توصیه به تقوا
- ۳۱۴-..... ۴۷- توصیه به تقوا در نجوا
- ۳۱۴-..... ۴۸- توصیه به تلاش مفید
- ۳۱۴-..... ۴۹- توصیه به توبه
- ۳۱۶-..... ۵۰- توصیه به توحید
- ۳۱۶-..... ۵۱- توصیه به توحید عبادی
- ۳۱۸-..... ۵۲- توصیه به توکل
- ۳۱۸-..... ۵۳- توصیه به تهجد
- ۳۱۸-..... ۵۴- توصیه به ثروت اندوزان
- ۳۲۰-..... ۵۵- توصیه به ثروتمندان
- ۳۲۱-..... ۵۶- توصیه به جهاد
- ۳۲۲-..... ۵۷- توصیه به حاکمان
- ۳۲۲-..... ۵۸- توصیه به حق
- ۳۲۲-..... ۵۹- توصیه به حق پذیری
- ۳۲۴-..... ۶۰- توصیه به حق ستیزان
- ۳۲۴-..... ۶۱- توصیه به حمد خدا
- ۳۲۴-..... ۶۲- توصیه به خیر در نجوا

- ۳۲۴ ----- ۶۳- توصیه به دعا
- ۳۲۶ ----- ۶۴- توصیه به دینداران
- ۳۲۶ ----- ۶۵- توصیه به ذکر خدا
- ۳۲۶ ----- ۶۶- توصیه به زکات
- ۳۲۸ ----- ۶۷- توصیه به زکات گیرنده
- ۳۲۸ ----- ۶۸- توصیه به زید بن حارثه
- ۳۳۰ ----- ۶۹- توصیه به سخاوت
- ۳۳۰ ----- ۷۰- توصیه به سخن پسندیده
- ۳۳۰ ----- ۷۱- توصیه به سیاحت
- ۳۳۲ ----- ۷۲- توصیه به شکر
- ۳۳۲ ----- ۷۳- توصیه به شکر نعمت
- ۳۳۲ ----- ۷۴- توصیه به شوهر
- ۳۳۲ ----- ۷۵- توصیه به صبر
- ۳۳۶ ----- ۷۶- توصیه به طغیانگران
- ۳۳۸ ----- ۷۷- توصیه به عبادت
- ۳۳۸ ----- ۷۸- توصیه به عتق برده
- ۳۳۸ ----- ۷۹- توصیه به عفت
- ۳۳۸ ----- ۸۰- توصیه به عفو
- ۳۴۰ ----- ۸۱- توصیه به عمل خیر
- ۳۴۲ ----- ۸۲- توصیه به عمل صالح
- ۳۴۴ ----- ۸۳- توصیه به عیسی (ع)
- ۳۴۴ ----- ۸۴- توصیه به فرستاده اصحاب کهف
- ۳۴۴ ----- ۸۵- توصیه به فرعونیان
- ۳۴۶ ----- ۸۶- توصیه به قارون
- ۳۴۶ ----- ۸۷- توصیه به قوم عاد
- ۳۴۶ ----- ۸۸- توصیه به کافران

- ۳۴۷ ----- ۸۹- توصیه به لقمان
- ۳۴۸ ----- ۹۰- توصیه به مادر موسی(ع)
- ۳۴۸ ----- ۹۱- توصیه به مبلغان
- ۳۴۸ ----- ۹۲- توصیه به متفکران
- ۳۵۰ ----- ۹۳- توصیه به محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۳۷۸ ----- ۹۴- توصیه به مریم(س)
- ۳۸۰ ----- ۹۵- توصیه به مسلمانان
- ۳۸۰ ----- ۹۶- توصیه به مسلمانان مظلوم
- ۳۸۲ ----- ۹۷- توصیه به مشرکان
- ۳۸۲ ----- ۹۸- توصیه به مشرکان صدراسلام
- ۳۸۴ ----- ۹۹- توصیه به مشرکان مکه
- ۳۸۴ ----- ۱۰۰- توصیه به مطلقه
- ۳۸۴ ----- ۱۰۱- توصیه به مظلومان
- ۳۸۶ ----- ۱۰۲- توصیه به مکذبان قیامت
- ۳۸۶ ----- ۱۰۳- توصیه به مکذبان معاد
- ۳۸۶ ----- ۱۰۴- توصیه به ملکه سبأ
- ۳۸۸ ----- ۱۰۵- توصیه به موسی(ع)
- ۳۹۰ ----- ۱۰۶- توصیه به مؤمنان
- ۴۰۴ ----- ۱۰۷- توصیه به مؤمنان صدر اسلام
- ۴۰۴ ----- ۱۰۸- توصیه به مهاجران صدراسلام
- ۴۰۶ ----- ۱۰۹- توصیه به نماز
- ۴۰۸ ----- ۱۱۰- توصیه به نماز شب
- ۴۰۸ ----- ۱۱۱- توصیه به نوح(ع)
- ۴۰۸ ----- ۱۱۲- توصیه به هارون(ع)
- ۴۱۰ ----- ۱۱۳- توصیه به هجرت
- ۴۱۰ ----- ۱۱۴- توصیه به هدایت پذیری

- ۴۱۲ ۱۱۵- توصیه به همسر
- ۴۱۲ ۱۱۶- توصیه به همسران محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۴۱۲ ۱۱۷- توصیه به همسر داری
- ۴۱۴ ۱۱۸- توصیه به همنشینی با مؤمنان فقیر
- ۴۱۴ ۱۱۹- توصیه به یوسف(ع)
- ۴۱۴ ۱۲۰- توصیه توبه به حفصه
- ۴۱۴ ۱۲۱- توصیه توبه به عایشه
- ۴۱۶ ۱۲۲- توصیه دعا به محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۴۱۶ ۱۲۳- توصیه عمل به تکلیف
- ۴۱۶ ۱۲۴- توصیه مؤمنان
- ۴۱۸ ۱۲۵- توصیه نحر شتر به محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۴۱۸ ۱۲۶- توصیه های ابراهیم(ع)
- ۴۱۸ ۱۲۷- توصیه های اصحاب الجنه
- ۴۲۰ ۱۲۸- توصیه های اصحاب كهف
- ۴۲۰ ۱۲۹- توصیه های بنی اسرائیل
- ۴۲۰ ۱۳۰- توصیه های خدا
- ۵۳۲ ۱۳۱- توصیه های خضر(ع)
- ۵۳۲ ۱۳۲- توصیه های داود(ع)
- ۵۳۲ ۱۳۳- توصیه های رهبران شرک
- ۵۳۲ ۱۳۴- توصیه های رهبران كفر
- ۵۳۴ ۱۳۵- توصیه های سلیمان(ع)
- ۵۳۴ ۱۳۶- توصیه های شعيب(ع)
- ۵۳۴ ۱۳۷- توصیه های عقل
- ۵۳۴ ۱۳۸- توصیه های عيسى(ع)
- ۵۳۶ ۱۳۹- توصیه های قرآن
- ۵۳۶ ۱۴۰- توصیه های لای

- ۱۴۱- توصیه های محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۳۸
- ۱۴۲- توصیه های ملانکه ۵۳۸
- ۱۴۳- توصیه های موسی(ع) ۵۴۰
- ۱۴۴- توصیه های مؤمن آل فرعون ۵۴۱
- ۱۴۵- توصیه های مؤمنان ۵۴۲
- ۱۴۶- توصیه های نوح(ع) ۵۴۲
- ۱۴۷- توصیه های هارون(ع) ۵۴۴
- ۱۴۸- توصیه های یعقوب(ع) ۵۴۴
- ۱۴۹- توصیه های یوسف(ع) ۵۴۶
- ۱۵۰- دلایل توصیه های یعقوب(ع) ۵۴۸
- ۱۵۱- ذکر توصیه های خدا ۵۴۸
- ۱۵۲- روش ارائه توصیه ۵۵۰
- ۱۵۳- عجز از توصیه ۵۵۰
- ۱۵۴- عمل به توصیه های خدا ۵۵۰
- ۱۵۵- فلسفه توصیه به انفاق ۵۵۲
- ۱۵۶- فلسفه توصیه های خدا ۵۵۲
- ۱۵۷- فلسفه توصیه های یعقوب(ع) ۵۵۲
- ۱۵۸- قبول توصیه های خدا ۵۵۴
- ۱۵۹- کیفر اخروی اعراض از توصیه به صبر ۵۵۴
- ۱۶۰- مهمترین توصیه های محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۵۴
- ۱۶۱- نشانه های توصیه به حق ۵۵۶
- ۷- توطئه ۵۵۷
- ۱- آثار توطئه برادران یوسف ۵۵۷
- ۲- آثار توطئه بنی نضیر ۵۵۷
- ۳- آثار توطئه دشمنان ۵۵۷
- ۴- آثار توطئه دشمنان دین ۵۵۸

- ۵- آثار توطئه عليه ابراهيم(ع) ۵۵۸
- ۶- آثار توطئه عليه اسلام ۵۵۸
- ۷- آثار توطئه عليه دين ۵۶۰
- ۸- آثار توطئه عليه قرآن ۵۶۰
- ۹- آثار توطئه عليه محمد(صلى الله عليه و آله) ۵۶۰
- ۱۰- آثار توطئه عليه مسلمانان ۵۶۲
- ۱۱- آثار توطئه كافرين ۵۶۲
- ۱۲- آثار ذكر توطئه منافقان ۵۶۲
- ۱۳- آگاهی از توطئه دشمنان ۵۶۲
- ۱۴- اجتناب از توطئه كافرين ۵۶۴
- ۱۵- اجتناب از توطئه گران ۵۶۴
- ۱۶- اجتناب از توطئه مشركان ۵۶۴
- ۱۷- اصرار توطئه قتل موسى(ع) ۵۶۶
- ۱۸- اعراض از توطئه های مشركان ۵۶۶
- ۱۹- افشای توطئه ۵۶۶
- ۲۰- افشای توطئه عليه قرآن ۵۶۶
- ۲۱- افشای توطئه عليه محمد(صلى الله عليه و آله) ۵۶۸
- ۲۲- افشای توطئه قتل موسى(ع) ۵۶۸
- ۲۳- افشای توطئه كافرين ۵۶۸
- ۲۴- افشای توطئه گران قصه افك ۵۷۰
- ۲۵- افشای توطئه مشركان ۵۷۰
- ۲۶- افشای توطئه منافقان ۵۷۰
- ۲۷- افشای توطئه منافقان صدراسلام ۵۷۱
- ۲۸- امكان دفع توطئه شيطان ۵۷۲
- ۲۹- انبيا و توطئه گران ۵۷۲
- ۳۰- اهميت توطئه دشمنان ۵۷۲

- ۳۱- بی تأثیری توطئه دشمنان ۵۷۴
- ۳۲- بی تأثیری توطئه علیه قرآن ۵۷۴
- ۳۳- بی تأثیری توطئه علیه محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۷۴
- ۳۴- بی تأثیری توطئه کافران ۵۷۶
- ۳۵- بی تأثیری توطئه منافقان ۵۷۶
- ۳۶- بی منطقی توطئه گران علیه محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۷۸
- ۳۷- بینش توطئه گران علیه آیات خدا ۵۷۸
- ۳۸- تاریخ توطئه علیه دین ۵۷۸
- ۳۹- تبعید توطئه گران ۵۷۸
- ۴۰- تداوم توطئه کافران ۵۸۰
- ۴۱- تداوم توطئه ولید بن مغیره ۵۸۰
- ۴۲- تداوم توطئه های کافران ۵۸۰
- ۴۳- تکذیب توطئه علیه یوسف(ع) ۵۸۲
- ۴۴- تکرار توطئه علیه محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۸۲
- ۴۵- تلاش توطئه گران علیه آیات خدا ۵۸۲
- ۴۶- توطئه ابلیس ۵۸۴
- ۴۷- توطئه اخراج محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۸۴
- ۴۸- توطئه اشراف صدر اسلام ۵۸۴
- ۴۹- توطئه اشراف قریش ۵۸۶
- ۵۰- توطئه اشراف قوم فرعون ۵۸۶
- ۵۱- توطئه اشراف قوم نوح ۵۸۶
- ۵۲- توطئه اشراف مکه ۵۸۶
- ۵۳- توطئه اقوام پیشین ۵۸۸
- ۵۴- توطئه امت های پیشین ۵۸۸
- ۵۵- توطئه انسان ها ۵۸۸
- ۵۶- توطئه اهل کتاب ۵۸۸

- ۵۷- توطنه بدبینی علیه محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۹۲
- ۵۸- توطنه برادران یوسف ۵۹۲
- ۵۹- توطنه بنی اسرائیل ۶۰۱
- ۶۰- توطنه به چاه انداختن یوسف(ع) ۶۰۲
- ۶۱- توطنه بیگانگان ۶۰۲
- ۶۲- توطنه تبعید خانواده لوط(ع) ۶۰۴
- ۶۳- توطنه تبعید لوط(ع) ۶۰۴
- ۶۴- توطنه تبعید محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۰۴
- ۶۵- توطنه تبعید موسی(ع) ۶۰۶
- ۶۶- توطنه تبعید یوسف(ع) ۶۰۶
- ۶۷- توطنه جادوگران فرعون ۶۰۶
- ۶۸- توطنه حبس محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۰۸
- ۶۹- توطنه خائنان ۶۰۸
- ۷۰- توطنه دشمنان ۶۰۸
- ۷۱- توطنه دشمنان اسلام ۶۱۶
- ۷۲- توطنه دشمنان دین ۶۱۶
- ۷۳- توطنه دشمنان قرآن ۶۱۸
- ۷۴- توطنه دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۱۸
- ۷۵- توطنه دین ۶۲۱
- ۷۶- توطنه رهبران شرک ۶۲۲
- ۷۷- توطنه رهبران ظالم ۶۲۲
- ۷۸- توطنه رهبران کفر ۶۲۴
- ۷۹- توطنه رهبران منافقان ۶۲۴
- ۸۰- توطنه زلیخا ۶۲۵
- ۸۱- توطنه سوزاندن ابراهیم(ع) ۶۲۷
- ۸۲- توطنه شیاطین ۶۲۷

- ۸۳- توطنه طاغوت ۶۲۸
- ۸۴- توطنه ظالمان صدراسلام ۶۲۸
- ۸۵- توطنه علمای یهود ۶۲۹
- ۸۶- توطنه علیه آدم(ع) ۶۳۰
- ۸۷- توطنه علیه آیات خدا ۶۳۰
- ۸۸- توطنه علیه ابراهیم(ع) ۶۳۰
- ۸۹- توطنه علیه اسلام ۶۳۲
- ۹۰- توطنه علیه انبیا ۶۳۶
- ۹۱- توطنه علیه جامعه اسلامی ۶۳۶
- ۹۲- توطنه علیه حوا ۶۳۷
- ۹۳- توطنه علیه خانواده محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۳۸
- ۹۴- توطنه علیه دین ۶۳۸
- ۹۵- توطنه علیه رهبران دینی ۶۴۰
- ۹۶- توطنه علیه زلیخا ۶۴۰
- ۹۷- توطنه علیه صالح(ع) ۶۴۰
- ۹۸- توطنه علیه صحابه ۶۴۱
- ۹۹- توطنه علیه قرآن ۶۴۲
- ۱۰۰- توطنه علیه محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۴۴
- ۱۰۱- توطنه علیه مسلمانان ۶۶۰
- ۱۰۲- توطنه علیه موسی(ع) ۶۶۲
- ۱۰۳- توطنه علیه مؤمن آل فرعون ۶۶۲
- ۱۰۴- توطنه علیه مؤمنان ۶۶۲
- ۱۰۵- توطنه علیه نبوت ۶۶۶
- ۱۰۶- توطنه علیه هشدارهای قرآن ۶۶۶
- ۱۰۷- توطنه علیه یوسف(ع) ۶۶۶
- ۱۰۸- توطنه فرعون ۶۷۱

- ۱۰۹- توطئه قتل ابراهیم(ع) ----- ۶۷۴
- ۱۱۰- توطئه قتل صالح(ع) ----- ۶۷۴
- ۱۱۱- توطئه قتل عیسی(ع) ----- ۶۷۶
- ۱۱۲- توطئه قتل محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۶۷۶
- ۱۱۳- توطئه قتل موسی(ع) ----- ۶۷۷
- ۱۱۴- توطئه قتل هارون(ع) ----- ۶۷۸
- ۱۱۵- توطئه قتل هود(ع) ----- ۶۷۸
- ۱۱۶- توطئه قتل یوسف(ع) ----- ۶۸۰
- ۱۱۷- توطئه قلب بیمار ----- ۶۸۰
- ۱۱۸- توطئه قوم ابراهیم ----- ۶۸۰
- ۱۱۹- توطئه قوم ثمود ----- ۶۸۲
- ۱۲۰- توطئه قوم عاد ----- ۶۸۴
- ۱۲۱- توطئه قوم لوط ----- ۶۸۴
- ۱۲۲- توطئه کافران ----- ۶۸۴
- ۱۲۳- توطئه کافران صدر اسلام ----- ۶۹۴
- ۱۲۴- توطئه کافران مدین ----- ۶۹۴
- ۱۲۵- توطئه کافران مقارن بعثت ----- ۶۹۶
- ۱۲۶- توطئه کافران مکه ----- ۶۹۶
- ۱۲۷- توطئه گران اهل کتاب ----- ۶۹۸
- ۱۲۸- توطئه گران علیه آیات خدا ----- ۶۹۸
- ۱۲۹- توطئه گروههای نه گانه قوم ثمود ----- ۶۹۹
- ۱۳۰- توطئه گری بنی اسلم ----- ۷۰۰
- ۱۳۱- توطئه گری بنی غفار ----- ۷۰۰
- ۱۳۲- توطئه گمراهگران ----- ۷۰۲
- ۱۳۳- توطئه گوساله پرستان بنی اسرائیل ----- ۷۰۲
- ۱۳۴- توطئه مرفهان صدر اسلام ----- ۷۰۲

- ۱۳۵- توطئه مسیحیان ۷۰۲
- ۱۳۶- توطئه مشرکان ۷۰۴
- ۱۳۷- توطئه مشرکان صدر اسلام ۷۰۸
- ۱۳۸- توطئه مشرکان مکه ۷۱۱
- ۱۳۹- توطئه مفسدان بنی اسرائیل ۷۱۲
- ۱۴۰- توطئه مکاران ۷۱۳
- ۱۴۱- توطئه مکذبان ۷۱۴
- ۱۴۲- توطئه منافقان ۷۱۴
- ۱۴۳- توطئه منافقان صدر اسلام ۷۲۴
- ۱۴۴- توطئه ولید بن مغیره ۷۲۴
- ۱۴۵- توطئه های پنهانی مشرکان ۷۲۶
- ۱۴۶- توطئه های پنهانی مشرکان مکه ۷۲۶
- ۱۴۷- توطئه های دشمنان اسلام ۷۲۶
- ۱۴۸- توطئه های فرعون ۷۲۶
- ۱۴۹- توطئه های کافران ۷۲۸
- ۱۵۰- توطئه های کافران مقارن بعثت ۷۲۹
- ۱۵۱- توطئه های مشرکان ۷۳۰
- ۱۵۲- توطئه های مشرکان صدر اسلام ۷۳۱
- ۱۵۳- توطئه های مکذبان قرآن ۷۳۲
- ۱۵۴- توطئه هلاکت مؤمنان ۷۳۲
- ۱۵۵- توطئه همسران محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۳۲
- ۱۵۶- توطئه یهود ۷۳۳
- ۱۵۷- تهدید توطئه گران ۷۳۸
- ۱۵۸- تهدید توطئه گران قصه افک ۷۴۰
- ۱۵۹- جنسیت توطئه گران قصه افک ۷۴۰
- ۱۶۰- چشم پوشی از توطئه اهل کتاب ۷۴۰

- ۱۶۱- چشم پوشی از توطئه دشمنان ۷۴۲
- ۱۶۲- حتمیت عذاب توطئه گران علیه قرآن ۷۴۲
- ۱۶۳- دعوت از منافقان توطئه گر ۷۴۲
- ۱۶۴- دفع توطئه اصحاب فیل ۷۴۲
- ۱۶۵- دفع توطئه دشمنان ۷۴۴
- ۱۶۶- دفع توطئه دشمنان انبیا ۷۴۴
- ۱۶۷- دفع توطئه دشمنان دین ۷۴۴
- ۱۶۸- دفع توطئه کافران ۷۴۵
- ۱۶۹- دفع توطئه منافقان ۷۴۶
- ۱۷۰- رحمت بر توطئه گران ۷۴۶
- ۱۷۱- زمان توطئه برادران یوسف ۷۴۶
- ۱۷۲- زمینه توطئه برادران یوسف ۷۴۷
- ۱۷۳- زمینه توطئه علیه یوسف(ع) ۷۴۸
- ۱۷۴- زمینه توطئه فرعون ۷۴۸
- ۱۷۵- زمینه دفع توطئه منافقان صدر اسلام ۷۴۸
- ۱۷۶- زمینه مبارزه با توطئه گران ۷۵۰
- ۱۷۷- زمینه نجات از توطئه دشمنان ۷۵۰
- ۱۷۸- زیان توطئه فرعون ۷۵۰
- ۱۷۹- سرزنش توطئه علیه اسلام ۷۵۰
- ۱۸۰- سرزنش توطئه علیه محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۵۲
- ۱۸۱- سرزنش توطئه علیه مسلمانان ۷۵۲
- ۱۸۲- شکست توطئه ابرها ۷۵۲
- ۱۸۳- شکست توطئه دشمنان ۷۵۲
- ۱۸۴- شکست توطئه دشمنان قرآن ۷۵۴
- ۱۸۵- شکست توطئه دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۵۴
- ۱۸۶- شکست توطئه رهبران شرک ۷۵۴

- ۱۸۷- شکست توطئه رهبران کفر ۷۵۶
- ۱۸۸- شکست توطئه علیه قرآن ۷۵۶
- ۱۸۹- شکست توطئه علیه محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۵۶
- ۱۹۰- شکست توطئه فرعون ۷۵۸
- ۱۹۱- شکست توطئه قارون ۷۵۸
- ۱۹۲- شکست توطئه کافران ۷۵۸
- ۱۹۳- شکست توطئه مستکبران ۷۶۰
- ۱۹۴- شکست توطئه مشرکان ۷۶۲
- ۱۹۵- شکست توطئه منافقان ۷۶۲
- ۱۹۶- شکست توطئه هامان ۷۶۲
- ۱۹۷- شکست توطئه های کافران ۷۶۲
- ۱۹۸- شکست توطئه های مشرکان ۷۶۴
- ۱۹۹- عذاب توطئه گران ۷۶۴
- ۲۰۰- عذاب توطئه گران علیه آیات خدا ۷۶۴
- ۲۰۱- عذاب توطئه گران علیه قرآن ۷۶۶
- ۲۰۲- عذاب توطئه گران قصه افک ۷۶۶
- ۲۰۳- علم به توطئه کافران ۷۶۶
- ۲۰۴- عوامل توطئه برادران یوسف ۷۶۸
- ۲۰۵- فراگیری توطئه ابلیس ۷۶۸
- ۲۰۶- فرجام توطئه منافقان ۷۶۸
- ۲۰۷- فرجام توطئه های فرعون ۷۶۸
- ۲۰۸- فرجام شوم توطئه علیه محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۷۰
- ۲۰۹- قطع رابطه با توطئه گران قصه افک ۷۷۰
- ۲۱۰- کفر توطئه گران علیه آیات خدا ۷۷۰
- ۲۱۱- کیفر توطئه علیه اسلام ۷۷۰
- ۲۱۲- کیفر توطئه علیه دین ۷۷۲

- ۲۱۳- کيفر توطئه عليه صالح(ع) ----- ۷۷۲
- ۲۱۴- کيفر توطئه گران ----- ۷۷۲
- ۲۱۵- کيفر توطئه گران عليه آيات خدا ----- ۷۷۲
- ۲۱۶- کيفر توطئه گران قصه افک ----- ۷۷۴
- ۲۱۷- کيفر توطئه منافقان ----- ۷۷۴
- ۲۱۸- کيفر طراحان توطئه ----- ۷۷۵
- ۲۱۹- کيفر منافقان توطئه گر ----- ۷۷۶
- ۲۲۰- محروميت توطئه گران عليه محمد(صلى الله عليه و آله) ----- ۷۷۶
- ۲۲۱- محروميت توطئه گران قصه افک ----- ۷۷۶
- ۲۲۲- مقابله با توطئه دشمنان ----- ۷۷۸
- ۲۲۳- ممانعت از توطئه عليه دين ----- ۷۷۸
- ۲۲۴- ممانعت از توطئه عليه محمد(صلى الله عليه و آله) ----- ۷۷۸
- ۲۲۵- منشأ توطئه برادران يوسف ----- ۷۸۰
- ۲۲۶- منشأ توطئه عليه محمد(صلى الله عليه و آله) ----- ۷۸۰
- ۲۲۷- منشأ توطئه منافقان ----- ۷۸۰
- ۲۲۸- منشأ دفع توطئه دشمنان ----- ۷۸۰
- ۲۲۹- منشأ شکست توطئه قوم ثمود ----- ۷۸۲
- ۲۳۰- موانع توطئه دشمنان ----- ۷۸۲
- ۲۳۱- موانع توطئه عليه دين ----- ۷۸۲
- ۲۳۲- موانع توطئه عليه مسلمانان ----- ۷۸۲
- ۲۳۳- موانع توطئه کافران ----- ۷۸۴
- ۲۳۴- موانع توطئه منافقان ----- ۷۸۴
- ۲۳۵- نجات از توطئه کافران مکه ----- ۷۸۴
- ۲۳۶- و توطئه برادران يعقوب(ع) ----- ۷۸۴
- ۲۳۷- هلاکت تدريجی توطئه گران ----- ۷۸۶
- ۲۳۸- هلاکت توطئه گران ----- ۷۸۶

- ۲۳۹- هوشیاری در توطئه دشمنان ۷۸۶
- ۲۴۰- یعقوب(ع) و توطئه برادران یوسف ۷۸۶
- ۲۴۱- اجتناب از توطئه گران ۷۸۸
- ۲۴۲- افشای توطئه گران قصه افک ۷۸۸
- ۲۴۳- انبیا و توطئه گران ۷۸۸
- ۲۴۴- بی منطقی توطئه گران علیه محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۹۰
- ۲۴۵- بینش توطئه گران علیه آیات خدا ۷۹۰
- ۲۴۶- تبعید توطئه گران ۷۹۰
- ۲۴۷- تلاش توطئه گران علیه آیات خدا ۷۹۰
- ۲۴۸- توطئه گران اهل کتاب ۷۹۲
- ۲۴۹- توطئه گران علیه آیات خدا ۷۹۲
- ۲۵۰- تهدید توطئه گران ۷۹۴
- ۲۵۱- تهدید توطئه گران قصه افک ۷۹۴
- ۲۵۲- جنسیت توطئه گران قصه افک ۷۹۵
- ۲۵۳- حتمیت عذاب توطئه گران علیه قرآن ۷۹۶
- ۲۵۴- رحمت بر توطئه گران ۷۹۶
- ۲۵۵- زمینه مبارزه با توطئه گران ۷۹۶
- ۲۵۶- عذاب توطئه گران ۷۹۶
- ۲۵۷- عذاب توطئه گران علیه آیات خدا ۷۹۸
- ۲۵۸- عذاب توطئه گران علیه قرآن ۷۹۹
- ۲۵۹- عذاب توطئه گران قصه افک ۸۰۰
- ۲۶۰- قطع رابطه با توطئه گران قصه افک ۸۰۰
- ۲۶۱- کفر توطئه گران علیه آیات خدا ۸۰۰
- ۲۶۲- کیفر توطئه گران ۸۰۰
- ۲۶۳- کیفر توطئه گران علیه آیات خدا ۸۰۲
- ۲۶۴- کیفر توطئه گران قصه افک ۸۰۲

- ۸۰۳ ----- ۲۶۵- محرومیت توطئه گران علیه محمد(صلی الله علیه و آله) .
- ۸۰۴ ----- ۲۶۶- محرومیت توطئه گران قصه افک .
- ۸۰۴ ----- ۲۶۷- هلاکت تدریجی توطئه گران .
- ۸۰۵ ----- ۲۶۸- هلاکت توطئه گران .
- ۸۰۷ ----- ۸- توفیق .
- ۸۰۷ ----- ۱- برخورداری از توفیق .
- ۸۰۷ ----- ۲- توفیق برادران یوسف .
- ۸۰۸ ----- ۳- توفیق تقوا .
- ۸۰۸ ----- ۴- توفیق توبه منافقان .
- ۸۰۸ ----- ۵- توفیق خدا .
- ۸۱۰ ----- ۶- توفیق خدانشناسی .
- ۸۱۰ ----- ۷- توفیق سعادت اخروی .
- ۸۱۰ ----- ۸- توفیق شکر نعمت .
- ۸۱۲ ----- ۹- توفیق عبادت .
- ۸۱۲ ----- ۱۰- توفیق عمل به تکلیف .
- ۸۱۳ ----- ۱۱- توفیق هدایت .
- ۸۱۴ ----- ۱۲- توفیق یوسف(ع) .
- ۸۱۴ ----- ۱۳- درخواست توفیق .
- ۸۱۴ ----- ۱۴- درخواست توفیق ابراهیم(ع) .
- ۸۱۶ ----- ۱۵- درخواست توفیق برپایی نماز .
- ۸۱۶ ----- ۱۶- درخواست توفیق شکرگزاری .
- ۸۱۶ ----- ۱۷- درخواست توفیق فرزند .
- ۸۱۶ ----- ۱۸- دعا برای توفیق فرزند .
- ۸۱۸ ----- ۱۹- زمینه توفیق عبادت .
- ۸۱۸ ----- ۲۰- زمینه توفیق مخلصین .
- ۸۱۸ ----- ۲۱- زمینه توفیق مؤمنان .

۸۱۸	۲۲- سلب توفیق توبه
۸۲۰	۲۳- عوامل توفیق
۸۲۰	۲۴- عوامل سلب توفیق
۸۲۲	۲۵- محرومیت از توفیق
۸۲۲	۲۶- منشأ توفیق
۸۲۲	۲۷- منشأ توفیق انسان
۸۲۲	۲۸- منشأ توفیق توبه
۸۲۴	۲۹- نشانه های توفیق
۸۲۴	۳۰- آثار توفیقات خدا
۸۲۶	۳۱- اهمیت توفیقات خدا
۸۲۶	۳۲- توفیق تقوا
۸۲۶	۳۳- توفیق خداشناسی
۸۲۸	۳۴- توفیق سعادت اخروی
۸۲۸	۳۵- توفیق عبادت
۸۲۹	۳۶- توفیق هدایت
۸۳۰	۳۷- توفیقات خدا
۸۳۵	۳۸- درخواست توفیق
۸۳۶	۳۹- درخواست توفیق شکرگزاری
۸۳۶	۴۰- درخواست توفیقات خدا
۸۳۶	۴۱- زمینه توفیق عبادت
۸۳۷	۴۲- عوامل مؤثر در توفیقات
۸۳۸	۴۳- محرومان از توفیقات خدا
۸۳۸	۴۴- منشأ توفیقات
۸۳۸	۴۵- منشأ توفیقات محمد(صلی الله علیه و آله)
۸۳۹	۴۶- نقش توفیقات خدا
۸۴۰	۴۷- آثار توفیقات خدا

- ۴۸- اهمیت توفیقات خدا ۸۴۱
- ۴۹- توفیقات خدا ۸۴۲
- ۵۰- درخواست توفیقات خدا ۸۴۸
- ۵۱- محرومان از توفیقات خدا ۸۴۸
- ۵۲- نقش توفیقات خدا ۸۴۸
- ۹- توقعات ۸۵۱
- ۱- آثار توقعات بیجا ۸۵۱
- ۲- توقعات بیجا ۸۵۱
- ۳- توقعات بیجا بنی اسرائیل ۸۵۲
- ۴- توقعات بیجای زلیخا ۸۵۲
- ۵- توقعات بیجای کافران ۸۵۲
- ۶- توقعات بیجای مرفهان کافر ۸۵۴
- ۷- توقعات بیجای مسلمانان صدر اسلام ۸۵۴
- ۸- توقعات بیجای مشرکان مکه ۸۵۶
- ۹- توقعات مسلمانان صدر اسلام ۸۵۶
- ۱۰- توقعات مشرکان ۸۵۶
- ۱۱- توقعات مشرکان جاهلیت ۸۵۸
- ۱۲- توقعات ناپسند ۸۵۸
- ۱۳- توقعات یوسف(ع) ۸۵۸
- ۱۴- منشأ توقعات بیجا ۸۶۰
- ۱۵- توقعات بیجا ۸۶۰
- ۱۶- آثار توقعات بیجا ۸۶۵
- ۱۷- توقع گفتگو با خدا ۸۶۶
- ۱۸- توقعات بیجا ۸۶۶
- ۱۹- توقعات بیجا بنی اسرائیل ۸۶۸
- ۲۰- منشأ توقعات بیجا ۸۶۸

- ۱۰- توکل ۸۷۰
- ۱- توکل ۸۷۰
- ۲- آثار توکل ۸۷۰
- ۳- آثار توکل بر خدا ۸۷۷
- ۴- آثار توکل محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۸۳
- ۵- آثار توکل موسی(ع) ۸۸۳
- ۶- اهمیت توکل ۸۸۳
- ۷- ارزش توکل ۸۸۳
- ۸- ارزش توکل بر خدا ۸۸۵
- ۹- اعتماد به مردم و توکل ۸۸۵
- ۱۰- اهتمام انبیا به توکل ۸۸۵
- ۱۱- اهتمام تورات به توکل ۸۸۵
- ۱۲- اهتمام یعقوب(ع) بر توکل ۸۸۷
- ۱۳- اهمیت توکل ۸۸۷
- ۱۴- اهمیت توکل بر خدا ۸۹۱
- ۱۵- بی ثمری توکل بر غیر خدا ۸۹۹
- ۱۶- بی منطقی توکل بر غیر خدا ۸۹۹
- ۱۷- توصیه به توکل ۸۹۹
- ۱۸- توکل ابراهیم(ع) ۹۰۱
- ۱۹- توکل اصحاب کهف ۹۰۳
- ۲۰- توکل انبیا ۹۰۳
- ۲۱- توکل بر خدا ۹۰۵
- ۲۲- توکل بر خدا در صلح ۹۲۵
- ۲۳- توکل بر غیر خدا ۹۲۶
- ۲۴- توکل بر قدرت خدا ۹۲۷
- ۲۵- توکل بر مشیت خدا ۹۲۷

- ۹۲۷ ۲۶- توکل بندگان خدا
- ۹۲۷ ۲۷- توکل بنی اسرائیل
- ۹۲۹ ۲۸- توکل به آمرزش خدا
- ۹۲۹ ۲۹- توکل به خدا
- ۹۳۱ ۳۰- توکل به رحمت خدا
- ۹۳۱ ۳۱- توکل پیروان ابراهیم(ع)
- ۹۳۱ ۳۲- توکل پیروان شعیب(ع)
- ۹۳۱ ۳۳- توکل حق طلبان
- ۹۳۳ ۳۴- توکل در تبلیغ
- ۹۳۳ ۳۵- توکل در جهاد
- ۹۳۳ ۳۶- توکل در سختی
- ۹۳۵ ۳۷- توکل در عمل به تکلیف
- ۹۳۵ ۳۸- توکل رهبران دینی
- ۹۳۵ ۳۹- توکل شعیب(ع)
- ۹۳۵ ۴۰- توکل مبلغان
- ۹۳۷ ۴۱- توکل مبلغان دین
- ۹۳۷ ۴۲- توکل مجاهدان
- ۹۳۸ ۴۳- توکل محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۹۴۲ ۴۴- توکل مسلمانان
- ۹۴۳ ۴۵- توکل موسی(ع)
- ۹۴۳ ۴۶- توکل مؤمن آل فرعون
- ۹۴۳ ۴۷- توکل مؤمنان
- ۹۴۷ ۴۸- توکل مؤمنان راستین
- ۹۴۷ ۴۹- توکل مهاجران
- ۹۴۷ ۵۰- توکل نوح(ع)
- ۹۴۹ ۵۱- توکل و عوامل طبیعی

- ۵۲- توکل همنشین باغدار متکبر - ۹۴۹
- ۵۳- توکل هود(ع) - ۹۴۹
- ۵۴- توکل یعقوب(ع) - ۹۵۱
- ۵۵- توکل یوسف(ع) - ۹۵۱
- ۵۶- حقیقت توکل - ۹۵۱
- ۵۷- دعوت به توکل - ۹۵۳
- ۵۸- زمینه توکل - ۹۵۳
- ۵۹- زمینه توکل بر خدا - ۹۵۹
- ۶۰- زمینه توکل مؤمنان - ۹۶۳
- ۶۱- شرایط توکل - ۹۶۳
- ۶۲- عوامل توکل - ۹۶۳
- ۶۳- عوامل توکل بر خدا - ۹۶۵
- ۶۴- فلسفه توکل - ۹۶۵
- ۶۵- فواید اخروی توکل - ۹۶۷
- ۶۶- فواید دنیوی توکل - ۹۶۷
- ۶۷- مراتب توکل - ۹۶۷
- ۶۸- ملاک توکل - ۹۶۷
- ۶۹- منافقان و توکل - ۹۶۹
- ۷۰- منشأ توکل بر خدا - ۹۶۹
- ۷۱- موارد توکل - ۹۶۹
- ۷۲- موانع توکل بر غیر خدا - ۹۶۹
- ۷۳- موجبات توکل بر خدا - ۹۷۱
- ۷۴- نشانه های توکل بر خدا - ۹۷۱
- ۷۵- نیاز به توکل - ۹۷۱
- ۱۱- تولید مثل - ۹۷۴
- ۱- اهمیت تولید مثل - ۹۷۴

- ۹۷۴ ۲- تولید مثل جن -
- ۹۷۴ ۳- تولید مثل شیاطین -
- ۹۷۵ ۴- موانع تولید مثل -
- ۹۷۶ ۱۲- تولى -
- ۹۷۶ ۱- تولى -
- ۹۷۶ ۲- اهميت تولى -
- ۹۷۸ ۳- تولى و تبرى -
- ۹۸۳ ۱۳- تهاجم -
- ۹۸۳ ۱- مبارزه با تهاجم تبليغى -
- ۹۸۳ ۲- تهاجم فرهنگى -
- ۹۸۳ ۳- بى تفاوتى به تهاجم فرهنگى -
- ۹۸۴ ۴- زمينه هاى تهاجم فرهنگى -
- ۹۸۴ ۵- مبارزه با تهاجم فرهنگى -
- ۹۸۴ ۶- مقابله با تهاجم فرهنگى -
- ۹۸۷ ۱۴- تهجد -
- ۹۸۷ ۱- آثار تهجد -
- ۹۸۹ ۲- آثار تهجد بندگان خدا -
- ۹۹۱ ۳- آداب تهجد -
- ۹۹۲ ۴- اخلاص در تهجد -
- ۹۹۳ ۵- ارزش تهجد -
- ۹۹۴ ۶- اهميت تهجد -
- ۹۹۷ ۷- اهميت تهجد رهبران -
- ۹۹۷ ۸- اهميت تهجد مبلغان دين -
- ۹۹۷ ۹- بهترين تهجد -
- ۹۹۷ ۱۰- پاداش تهجد -
- ۹۹۹ ۱۱- تشويق به تهجد -

- ۹۹۹ ----- ۱۲- تلاوت قرآن در تهجد
- ۹۹۹ ----- ۱۳- توصیه به تهجد
- ۱۰۰۱ ----- ۱۴- تهجد بندگان خدا
- ۱۰۰۱ ----- ۱۵- تهجد پس از استراحت
- ۱۰۰۱ ----- ۱۶- تهجد توأبیین
- ۱۰۰۳ ----- ۱۷- تهجد صحابه
- ۱۰۰۳ ----- ۱۸- تهجد متقین
- ۱۰۰۵ ----- ۱۹- تهجد محسنان
- ۱۰۰۶ ----- ۲۰- تهجد محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۰۰۷ ----- ۲۱- تهجد مؤمنان
- ۱۰۰۹ ----- ۲۲- خیریت تهجد
- ۱۰۰۹ ----- ۲۳- زمان تهجد
- ۱۰۰۹ ----- ۲۴- زمینه تهجد
- ۱۰۱۱ ----- ۲۵- زمینه کمی مدت تهجد
- ۱۰۱۱ ----- ۲۶- سختی تهجد
- ۱۰۱۱ ----- ۲۷- صبر در تهجد
- ۱۰۱۱ ----- ۲۸- فلسفه تهجد محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۰۱۳ ----- ۲۹- محدوده تهجد محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۰۱۴ ----- ۳۰- مدت تهجد صحابه
- ۱۰۱۵ ----- ۳۱- مدت تهجد محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۰۱۷ ----- ۳۲- مدت تهجد مسلمانان صدراسلام
- ۱۰۱۷ ----- ۳۳- مقدار تهجد
- ۱۰۱۷ ----- ۳۴- مقدار تهجد بیماران
- ۱۰۱۹ ----- ۳۵- مقدار تهجد تاجران
- ۱۰۱۹ ----- ۳۶- مقدار تهجد مجاهدان
- ۱۰۱۹ ----- ۳۷- مقدار تهجد مسافران

۱۰۲۱ ----- ۳۸- ناظر تهجد محمد(صلی الله علیه و آله)

۱۰۲۱ ----- ۳۹- وقت تهجد

۱۰۲۲ ----- درباره مرکز

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد 36

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- تورات

1- تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 3 - 10، 12، 14، 15

10 - قرآن، تأییدکننده سایر کتاب های آسمانی (همانند تورات و انجیل)

مصدقاً لما بین یدیه و انزل التوریه و الانجیل

12 - نزول تورات و انجیل، به صورت دفعی نه تدریجی و برای هدایت انسانها *

و انزل التوریه و الانجیل. من قبل هدی للناس

نزول دفعی، از «انزل» استفاده شده است.

14 - نزول قرآن و تورات و انجیل، تجلّی یکتایی، حیات و قیومیت (قائم به ذات و قوام دهنده هستی بودن) خداوند است.

الله لا اله الا هو الحیّ القیوم. نزل علیک الکتاب

از اسناد «نزل» به «الله» با صفات یکتایی، حیات و قیومیت برداشت فوق استفاده شده است.

15 - قرآن، دلیلی برای حقایق کتب آسمانی گذشته (همانند تورات و انجیل) است . *

مصدقاً لما بین یدیه و انزل التوریه و الانجیل

چون در تورات و انجیل، بشارت به نزول قرآن داده شده، طبعاً نزول آن، گواه راستی و صحت آن کتب خواهد بود؛ و این احتمالی است

برای مصدق بودن قرآن نسبت به دیگر کتب آسمانی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 4 - 13، 11

11 - کتب آسمانی (قرآن، تورات و انجیل)، از آیات الهی

انزل التوریه و الانجیل... و انزل الفرقان إنّ الذین کفروا بایات اللّٰه

13 - تهدید شدن اهل کتاب (یهود و نصارا) به عذاب سخت الهی، در صورت کفر به آیات خداوند، قرآن، تورات و انجیل

نزل علیک... انّ الذین کفروا... لهم عذاب شدید

از شأن نزول به دست می آید که مورد آیه، اهل کتابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 1

2 - آل عمران - 3 - 23 - 6، 3

3 - اطلاعات ناقص برخی اهل کتاب (یهود) ، از کتاب آسمانی خویش

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتاب

6 - عدم قبول حکمیت تورات از سوی برخی عالمان یهود ، به دنبال ارائه پیشنهاد آن از جانب پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتاب . . . هم معرضون

برداشت فوق بر اساس شأن نزولی است که درباره آیه مورد بحث نقل شده است. (مجمع البیان).

13 - وجود نشانه های صدق پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تورات *

اگر چنین نشانه هایی در تورات نبود، دعوت به حکمیت تورات برای رفع اختلاف در مورد دعوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، صحیح نبود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 50 - 3، 2، 1

1 - عیسی (ع) ، تصدیق کننده تورات

و مصداقاً لما بین یدی من التوریه

2 - عدم تحریف تورات تا عصر حضرت عیسی (ع) *

و مصداقاً لما بین یدی من التوریه

به نظر می رسد جمله «لما بین یدی من التوریه»، اشاره باشد به تورات متداولی که در دسترس مردم بوده است. لذا تصدیق آن، دلالت بر عدم تحریف تورات موجود در آن عصر دارد.

3 - نسخ بعضی از احکام تورات ، توسط حضرت عیسی (ع)

و لاجلّ لکم بعض الذی حرّم علیکم

چون مخاطبان عیسی (ع)، بنی اسرائیل بودند، و شریعت بنی اسرائیل تا قبل از عیسی (ع)، شریعت حضرت موسی (ع) بوده، بنابراین چیزهایی که عیسی (ع) برای آنان حلال می کند، چیزهایی است که تورات آنها را تحریم کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 93 - 10، 9، 7

7 - پیشنهاد پیامبر (صلی الله علیه و آله) به یهودیان برای ارائه شاهی از تورات ، بر صدق ادعای خویش در تحریم برخی خوردنیها

قل فأتوا بالتوریه فاتلوها ان کنتم صادقین

9 - پنهان کردن تورات ، توسط یهودیان *

قل فأتوا بالتوریه فاتلوها

دعوت به آوردن تورات و تلاوت آن، این را گوشزد می کند که آنها تورات را از دسترس مردم خارج کرده بودند.

10 - نسبت های ناروا و دروغ بستن بنی اسرائیل ، به تورات

قل فأتوا بالتوریه فاتلوها ان کنتم صادقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 199 - 21، 15

15 - نادیده گرفتن آیات بیانگر حقاقت قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تورات از سوی علمای یهود ، به خاطر متاع اندک دنیا

ص: 2

انّ من اهل الكتب لمن .. لا يشتركون بايات الله ثمناً قليلاً

تمجید خداوند از عالمان مؤمن اهل کتاب، به خاطر ایمان به قرآن و سوداگری نکردن بر سر آیات الهی

21- ایمان به خدا، قرآن، تورات، انجیل، فروتنی در برابر خدا و ارج نهادن به آیات الهی، ملاک ارزش انسان نزد خداوند

لهم اجرهم عند ربهم

اضافه تشریفیه در «ربهم» بیانگر آن است که دارندگان صفات یاد شده، در پیشگاه خداوند دارای ارزشی والا هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 4 - 15

15- «عن أبي عبيدة قال: سألت أبا جعفر (ع) عن قوله تعالى «انتوني بكتاب من قبل هذا أو آثاره من علم إن كنتم صادقين» قال: عني بالكتاب التوراه والإنجيل «و آثاره من علم» فإنما عني بذلك علم اوصياء الأنبياء عليهم السلام;

ابوعبيده گوید: از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند تعالی «انتونی بکتاب من قبل هذا أو آثاره من علم إن كنتم صادقين» سؤال کردم، حضرت فرمود: مراد از «کتاب»، تورات و انجیل است و مراد از «آثاره من علم» علم جانشینان پیامبران است.

2- آثار اعراض از تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 16 - 12,19

12 - یهود و نصارا مورد نکوهش خداوند، به خاطر بی تفاوتی شان در برابر تذکارها و رهنمودهای تورات و انجیل

و لا یكونوا کالذین اوتوا الكتب من قبل

مراد از «الذین اوتوا الكتب» پیروان موسی(ع) و عیسی(ع) است. برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند، به مسلمانان هشدار می دهد که مبادا مانند یهود و نصارا شوند.

19 - قساوت قلب و سنگدلی یهود و نصارا، نتیجه بی تفاوتی دراز مدت آنان در برابر تعالیم و رهنمودهای کتاب آسمانی شان (تورات و انجیل)

و لا یكونوا کالذین اوتوا الكتب من قبل فطال علیهم الأمد فقسست قلوبهم

3- آثار ایمان به تورات

15 - نهراسیدن از پیامد های التزام به حقایق تورات و انجیل و ایمان به قرآن ، از توصیه های خداوند به بنی اسرائیل

و لاتشتروا بآیتی . . . و ایّی فاتقون

حصر در جمله «ایای فاتقون» - پس از بیان لزوم ایمان و پرهیز از دین فروشی - به این اشاره دارد که: ایمان به قرآن و التزام به حقایق تورات و انجیل، ممکن است برای شما یهودیان و نصرانیان مشکلاتی را به همراه داشته باشد - که نباید از آنها در هراس

ص: 3

باشید - و فقط از عذابهای الهی بترسید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 6

6- ایمان به محتوای تورات اصلی ، مستلزم ایمان به حقانیت قرآن

و شاهد شاهد من بنی اسرائیل علی مثله فامن

مراد از «مثله» تورات است و «فاء» در «فآمن» می رساند که ایمان به قرآن، نتیجه روحیه حق پذیری و ایمان به تورات است.

4- آثار تبعیت از تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 3

3 - تلاوت تورات و انجیل و پیروی از آن دو ، موجب ایمان آوردن به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

الذین ءاتینهم الکتب یتلونه حق تلاوته أولئک یؤمنون به

5- آثار تکذیب تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 147 - 3

3 - اعمال نیک بنی اسرائیل در صورت تکذیب تورات و باور نداشتن قیامت برای آنان سودبخش نخواهد بود .

و الذین کذبوا .. حبطت أعمالهم

مصدق مورد نظر برای «الذین کذبوا ..» با توجه به آیات پیشین، بنی اسرائیل است.

6- آثار تلاوت تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 3

3 - تلاوت تورات و انجیل و پیروی از آن دو ، موجب ایمان آوردن به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

الذین ءاتینہم الکتب یتلونہ حق تلاوتہ اولئک یؤمنون بہ

ص: 4

7- آثار عمل به تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 12

12 - بنی اسرائیل پس از دریافت تورات و عمل به محتوای آن ، به قدرت و حکومت رسیدند . *

ثم تولیتهم من بعد ذلک

از معانی «تولی» ولایت پیدا کردن و حکومت یافتن است. برداشت فوق ناظر به این احتمال می باشد. گفتنی است بر این مبنا مراد از فضل خدا و رحمت او، همان اعطای تورات و توفیق عمل به احکام آن می باشد و مقصود از خسران در «لکنتم من الخاسرین» قرار گرفتن در تحت سیطره حکومت‌های کفر و جور خواهد بود.

8- آثار کفر به تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 90 - 17

17 - یهودیان به خاطر کفرشان به تورات ، مورد غضب و خشم خدا قرار گرفتند .

أن یکفروا بما أنزل الله . . . فباء و بغضب علی غضب

تقریب جمله «باءوا . . .» بر جمله های سابق، بیانگر آن است که: منشأ خشم خدا بر یهود، کافر شدن به قرآن و تورات از یکسو و حسدورزی و اعتراض آنان به خداوند از سوی دیگر است و لذا می توان گفت: «غضب» اول به خاطر کفر آنان و «غضب» دوم به خاطر حسادت و اعتراضشان می باشد.

9- آثار مطالعه تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 17

17- درخواست بصیرت از خداوند ، توجه به قرآن و حقایق مطرح شده در آن و مطالعه تورات ، راه های زدودن شک و شبهه درباره حقایق قرآن است .

أفمن كان علی بینه . . . فلاتک فی مریه منه

روشن است که شک و شبهه، همانند علم و یقین که از امور قلبی است، با امر و نهی قابل ایجاد و رفع نیست. بنابراین جمله «فلاتک فی

مریة منه» (در حقانیت قرآن شک نداشته باش) ارشاد به فراهم آوردن زمینه هایی است که مایه برطرف شدن شک می شود و آنها همان حقایقی است که در صدر آیه، بیان شده است.

ص: 5

10- آخرت در تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 19

19 - خیر و سعادت بودن آخرت و برتری آن بر دنیا، از تعالیم تورات به یهودیان

آلم یؤخذ علیهم میثق الکتب . . . و الدار الآخره خیر للذین یتقون

11- ابلاغ تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 53 - 10

10 - ابلاغ حقایق تورات به بنی اسرائیل، از وظایف اساسی موسی (ع) بود.

و إذ آتینا موسی الکتب و الفرقان لعلکم تهتدون

رابطه اعطای کتاب به موسی (ع) و هدایت شدن بنی اسرائیل (آتینا موسی . . . لعلکم تهتدون) اقتضا می کند که: جمله ای همانند «و به او فرمان دادیم تا آن کتاب را برای شما تلاوت کند و احکام و معارفش را به شما تعلیم دهد» در تقدیر باشد که به خاطر روشنی و ایجاز بدان پرداخته نشده است.

12- احکام تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 93 - 4

4 - تحریم برخی از خوردنی ها بر بنی اسرائیل، پس از نزول تورات

کل الطّعام کان حلالاً لبنی اسرائیل . . . من قبل ان تنزل التوریه

بنابراینکه استثنای در «الا ما حرّم . . .» استثنای منقطع باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 43 - 1,5,7,8,12

1 - ارجاع داوری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی یهودیان، علی رغم دسترسی آنان به حکم خدا در تورات، شگفت آور و سؤال

بر انگیز

و كيف يحكمونك و عندهم التوریه فیها حکم اللّٰه

5- تورات ، حاوی احکامی نسخ نشده به وسیله قرآن

و عندهم التوریه فیها حکم اللّٰه

اگر آن حکم و یا احکامی که یهودیان از آن اعراض می کردند به وسیله قرآن نسخ شده بود، یهودیان نباید به خطر اعراض آن، مورد مذمت قرار می گرفتند.

7- احکام تورات در دسترس یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قابل فهم برای آنان

ص: 6

و عندهم التوریه فیها حکم اللّٰه

8- گروهی از یهودیان، بی اعتنا به حکم خدا در تورات و رویگردان از حکم پیامبر (صلی الله علیه و آله) پس از مراجعه به آن حضرت

و کیف یحکمونک و عندهم التوریه فیها حکم اللّٰه ثم یتولون من بعد ذلک

12- سنگسار کردن، مجازات زناى محصنه در تورات

و عندهم التوریه فیها حکم اللّٰه

در شأن نزول این آیات آمده است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در زناى محصنه زن و مردی یهودی به سنگسار کردن آنان حکم فرمود و از «ابن صوریاء»، که داناترین مردم به تورات بود، بر وجود این حکم در تورات اعتراف گرفت. (مجمع البیان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 44 - 51، 2

2- تورات، مشتمل بر هدایت (احکام) و نور (عقاید)

إنا أنزلنا التوریه فیها هدی و نور

چون واژه «نور» تناسب با مقوله های نظری دارد، مراد از آن می تواند عقاید باشد و «هدایت»، گرچه در مسائل نظری و عملی کاربردی یکسان دارد، ولی چون در مقابل نور قرار گرفته است، مراد از آن می تواند احکام و مسائل عملی باشد.

51- کفرپیشگی برخی از عالمان و سران یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به دلیل خودداری آنان از قضاوت بر اساس تورات

ثم یتولون من بعد ذلک . . . و من لم یحکم بما أنزل اللّٰه فأولئک هم الکفرون

13- اختلاف در تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16- فصلت - 41 - 45 - 3

3- قوم موسی، گرفتار اختلاف در پذیرش تورات و حقانیت آن

و لقد آتینا موسی الکتب فاختلف فیہ

14- استفاده از تعالیم تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- بهره مند شدن از پیام های الهی در تورات ، مخصوص کسانی است که از خدا بترسند و از غیر او نهراسند .

و فی نسختها هدی و رحمه للذین هم لربهم یرهبون

روشن است که پیامهای خدا، از جمله پیامهای او در تورات، برای همه مردم است. بنابراین لام در «للذین» لام منفعت است ؛ یعنی خدا ترسان از هدایتگری و رحمت آفرینی تورات بهره مند می شوند. «ربهم» متعلق به «یرهبون» است و تقدیم آن دلالت بر حصر دارد.

ص: 7

15- اسلام در تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 5

5- تورات و انجیل ، حاوی شواهد و نشانه هایی بر حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و احکام و معارف اسلام هستند .

من بعد ما بينه للناس في الكتب

برخی بر آنند که مراد از «الکتاب» تورات و انجیل و مقصود از «البينات و الهدی» دلایل و رهنمودهایی است که مردم را به حقانیت نبوت و احکام اسلام هدایت می کنند. آیات گذشته - که درباره کتمان حقانیت تغییر قبله بود - مؤید این احتمال است.

16- اعراض از تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 43 - 9

9 - یهودیان اعراض کننده از حکم تورات ، مردمی بی ایمان

ثم يتولون من بعد ذلك و ما أولئك بالمؤمنين

برداشت فوق بر این مبناست که «ذلک» اشاره به حکم الهی در تورات باشد. قابل ذکر است که بر این مبنا، «یتولون» عطف بر جمله «فیها حکم الله» است و «ثم» برای ترتیب در خیر است، نه برای ترتیب حکم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 5

5 - تسلیم نبودن یهود در برابر خدا ، دلیل رویگردانی آنان از احکام تورات

ثم يتولون من بعد ذلك . . . يحکم بها النبیون الذین اسلموا

«الذین اسلموا» بیان علتی است برای «یحکم بها النبیون» یعنی انبیا چون تسلیم خدا بودند، بر اساس تورات حکم می کردند. بیان این حقیقت پس از «ثم يتولون من بعد ذلك»، اشاره به ریشه تمرد یهودیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از احکام تورات دارد.

17- اعراض بنی اسرائیل از تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بنی اسرائیل از دستورات تورات اعراض کرده و پیمان الهی را شکستند .

أخذنا میثقکم . . . ثم تولیتم من بعد ذلک

ص: 8

«تولی» (مصدر تولیتم) به معنای اعراض کردن است و متعلق آن - به قرینه آیه قبل - پیمان بنی اسرائیل بر پذیرش تورات و عمل به احکام آن می باشد.

5 - خداوند ، بنی اسرائیل را - علی رغم پیمان شکنی و اعراضشان از فرامین تورات - مورد تفضل و رحمت خویش قرار داد .

فلولا فضل الله عليكم ورحمته لکنتم من الخسرین

18- اعطای تورات به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 4

4 - تورات کتابی است از جانب خداوند و عطا شده به بنی اسرائیل

خذوا ما آتینکم

مراد از «ما»ی موصوله در «ما آتیناکم» تورات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 4

4 - تورات ، کتابی از جانب خدا و عطا شده به بنی اسرائیل

خذوا ما آتینکم

مراد از «ما آتیناکم» (آنچه را به شما دادیم) تورات است.

19- اعطای تورات به موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 154 - 2،4

2 - خداوند پس از ابلاغ احکام دهگانه (پرهیز از شرک و ...)، تورات را به موسی(ع) عطا کرد.

ثم آتینا موسی الکتب

4 - خداوند با اعطای تورات به موسی(ع) نعمت خویش را بر وی تمام و کامل کرد.

تماما على الذى أحسن

برداشت فوق بر این اساس است که مفعول «تمام» کلمه ای مانند «نعمه» باشد و یعنی: «تماما النعمه على الذى أحسن».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤنون - 23 - 49 - 3،4

3 - اعطای تورات به موسى (ع) ، پس از هلاکت فرعون و یاران او

فكانوا من المهلكين . ولقد آتينا موسى الكتب

ص: 9

با توجه به ذکر اعطای کتاب به حضرت موسی(ع) پس از بیان فرجام کار فرعون و فرعونیان و هلاکت و نابودی آنان، این برداشت به دست می آید.

4- دریافت تورات توسط موسی (ع) و عدم مشارکت هارون با او در این امر مهم

ثم أرسلنا موسى وأخاه هرون . . . ولقد آتينا موسى الكتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 23 - 1

1 - تورات از سوی پروردگار به موسی (ع) اعطا شد .

ولقد آتينا موسى الكتب

«ال» در «الکتاب» می تواند برای عهد و اشاره به تورات داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 45 - 1

1 - اعطای کتاب (تورات) به موسی (ع) از سوی خداوند

ولقد آتينا موسى الكتب

20- افترا به تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 78 - 4

4- عوام یهود، خیالات واهی و نسبت داده شده به تورات را به عنوان کتاب آسمانی و دستورات الهی پذیرفته بودند .

لا يعلمون الكتب إلا امانی

«امانی» (جمع امنیه) به معنای خیالات واهی و دروغهای بافته شده است. استثنا در جمله فوق، استثنای منقطع است. بنابراین «لا يعلمون...»؛ یعنی، عوام یهود به محتوای تورات آگاهی ندارند، بلکه خیالات واهی و مطالب دروغین را به عنوان کتاب می شناسند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - نسبت های ناروا و دروغ بستن بنی اسرائیل ، به تورات

قل فأتوا بالتوریه فاتلوها ان کنتم صادقین

ص: 10

21- اقرار به حیانت تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 48 - 7

7 - اعتراف کافران به آسمانی بودن کتاب موسی (تورات) ، علی رغم انکار آن در نوبتی پیش از این

قالوا لولا أوتی مثل ما أوتی موسی أولم یکفروا بما أوتی موسی من قبل

22- الگوگیری از تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 4

4- کتاب آسمانی موسی (تورات) ، سرمشق زندگی و تبلور رحمت الهی برای بنی اسرائیل

و من قبله کتب موسی إماماً و رحمه

با توجه به این که کتاب موسی برای بنی اسرائیل و هدایت آنان نازل شده است، قید «إماماً و رحمه» نیز نظر به پیشوایی و رحمت در مورد آنان دارد.

23- الواح تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 1,2,4,5

1 - خداوند در میعادگاه مناجات ، الواح نگارش یافته ای را به موسی عطا کرد .

و کتبنا له فی الألواح . . . فخذها

«ال» در «الألواح» عهد ذکری و اشاره به «ما اتیتک» در آیه قبل است.

2 - خداوند ، نگارنده نوشته های موجود در لوحه های اهدا شده به موسی (ع)

و کتبنا له فی الألواح

4- الواح اهدا شده به موسی (ع) (تورات) تأمین کننده همه نیاز های هدایتی مردم عصر موسی (ع) با بیانی روشن

و کتبنا... تفصیلاً لکل شیء

5- نزول تورات به صورت الواحی مکتوب بود .

و کتبنا له فی الألواح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 154 - 2,3

2- موسی (ع) پس از فرونشستن خشمش ، لوحه های تورات را که بر اثر غضب رها ساخته بود ، از زمین برگرفت .

ولما سکت عن موسی الغضب أخذ الألواح

ص: 11

3- نوشته ها و حقایق موجود در الواح عطا شده به موسی ، هدایتگر انسان ها و رحمت آفرین برای آنها

و فی نسخهها هدی و رحمه

کلمه «نسخه» به نوشته اصلی و نیز به رونوشت آن به اعتبار اینکه جانشین نوشته اصلی است، اطلاق می گردد. (لسان العرب). ظاهراً مراد از «نسخه» در آیه شریفه همان نوشته اصلی است.

24- انجیل و تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 46 - 13، 14، 12

12 - گواهی و تأیید انجیل بر راستی و درستی تورات موجود در عصر عیسی (ع)

و ءاتینه الانجیل . . . مصدقاً لما بین یدیه من التوریه

13 - وجود انجیل ، گواه بر راستی و درستی تورات

و ءاتینه الانجیل . . . و مصدقاً لما بین یدیه من التوریه

14 - همسویی تورات و انجیل در تعالیم نظری و رفتاری (اصول ، آرمان و احکام)

إنّا انزلناه التوریه فیها هدی و نور . . . و ءاتینه الانجیل فیها هدی و نور

توصیف هر دو کتاب به نور و هدایت در آیاتی مرتبط به یکدیگر، می رساند که آنها دارای اصول و اهدافی مشترک هستند.

25- انگیزه تحریف تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 42 - 4

4 - نیل به متاع دنیا ، انگیزه عالمان یهود در تحریف حقایق تورات و احکام آن

یحرفون الکلم من بعد مواضعه . . . اکلون للسحت

26- اهتمام تورات به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- توحید عملی و اتکال به خدای یگانه ، اصلی ترین پیام تورات است .

و ءاتینا موسی الکتب .. ألا تتخذوا من دونی وکیلاً

«أن» در «ألا تتخذوا..» تفسیریه است و تفسیر و تبیین کننده مضامین و گفته هایی است که لفظ «الکتب» (تورات) آنها را دربردارد و چون از میان مجموعه گفته ها و مضامین تورات تنها توحید مطرح شده است، می تواند حاکی از اهمیت ویژه آن باشد.

ص: 12

27- اهتمام تورات به توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 5

5- توحید عملی و اتکال به خدای یگانه ، اصلی ترین پیام تورات است .

و ءاتینا موسی الکتب .. ألا تتخذوا من دونی وکیلاً

«أن» در «ألا تتخذوا..» تفسیریه است و تفسیر و تبیین کننده مضامین و گفته هایی است که لفظ «الکتاب» (تورات) آنها را دربردارد و چون از میان مجموعه گفته ها و مضامین تورات تنها توحید مطرح شده است، می تواند حاکی از اهمیت ویژه آن باشد.

28- اهداف تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 16 - 14

14 - انجیل عیسی (ع) ، مکمل تورات موسی (ع) بوده و این دو کتاب از نظر اهداف و اصول تعالیم ، یکسان و در یک راستا قرار داشتند .

و لایکونوا کالذین أوتوا الکتب من قبل

مراد از «الکتاب» تورات و انجیل است. بنابراین کاربرد تعبیر «الکتاب» - به صورت مفرد - به جای «الکتابین»، می تواند ناظر به مطلب بالا باشد.

29- اهل بصیرت و تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 7

7- برخورداران از بصیرت الهی ، دلالت تورات بر حقانیت قرآن را ، به خوبی درمی یابند .

أفمن کان علی بینه من ربه .. ومن قبله کتب موسی

30- اهل کتاب و تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 23 - 3

3- اطلاعات ناقص برخی اهل کتاب (یهود) ، از کتاب آسمانی خویش

ص: 13

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 59 - 8

8 - اهل كتاب زمان رسول خدا ، ناشايست براي انتساب تورات و انجيل به آنان *

و ما أنزل من قبل

سياق عبارت اقتضا می کرد که گفته شود «ما انزل اليكم» نه «ما انزل من قبل»، به نظر می رسد این تغيير براي رساندن این حقيقت است که اهل كتاب به مضامين و احكام تورات و انجيل وفادار نماندند، لذا شايستگي آن را ندارند که كتب آسماني به آنان انتسابي داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 66 - 1,2,3,4

1 - دعوت خداوند از اهل كتاب به اقامه تورات ، انجيل و ساير معارف و تعاليم الهي

و لو انهم اقاموا التوريه و الانجيل و ما أنزل اليهم

2 - بهره مندي اهل كتاب از نعمت های آسماني و زميني ، در صورت باور به معارف تورات و انجيل و عمل به احكام آنها به همراه ديگر تعاليم نازل شده بر آنان

و لو انهم اقاموا التوريه و الانجيل و ما أنزل اليهم من ربهم لاكلوا من فوقهم

«اقامه» به معنای برپايی چیزی و يا کاری است با تمام شرايط آن و اقامه كتب آسماني، باور به معارف آن و انجام تمامی تكاليف آنهاست.

3 - بسياری از اهل كتاب ، مردمی بی اعتنا به تورات ، انجيل و ديگر تعاليم نازل شده بر آنان

و لو انهم اقاموا التوريه و الانجيل و ما أنزل اليهم

4 - اهل كتاب فاقد انگيزه كافي براي برپا داشتن تورات و انجيل و ديگر كتب آسماني

و لو انهم اقاموا التوريه و الانجيل

بيان شرط با كلمه «لو» حكاييت از آن دارد که اقامه تورات و انجيل از سوی اهل كتاب، امری بعيد و به دور از انتظار است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - اهل کتاب در کفر و طغیان روز افزون به خاطر بی اعتنایی به تعالیم تورات و انجیل

و لیزیدن کثیراً منهم ما أنزل إليك من ربك طغيناً و کفرأ

از دیاد کفر و طغیان اهل کتاب بر اثر نپذیرفتن قرآن، حاکی از آن است که قبل از نزول قرآن نیز آنان در کفر و طغیان بوده اند که به قرینه صدر آیه، این کفر و طغیان بر اثر مهمل گذاشتن تورات و انجیل بوده است.

15 - بی اعتنایی و عدم تعهد اهل کتاب به تورات و انجیل، موجب کفر آنان به قرآن

قل يا اهل الكتب لستم على شيء حتى تقيموا التوريه والانجيل . . . طغيناً

بیان کفرورزی اهل کتاب به قرآن پس از بیان بی اعتنایی آنان به تورات و انجیل، نمایانگر این است که بی اعتنایی آنان به تورات و انجیل، زمینه ساز کفر و انکار قرآن شده است.

ص: 14

31- اهمیت ایمان به تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 136 - 4

4- لزوم ایمان به تورات ، انجیل و احکام و معارف آسمانی اعطا شده به موسی و عیسی (ع)

ءامننا باللّه . . . و ما اوتی موسی و عیسی

32- اهمیت تذکرات تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 16 - 12

12 - یهود و نصارا مورد نکوهش خداوند ، به خاطر بی تفاوتی شان در برابر تذکار ها و رهنمود های تورات و انجیل

و لایکونوا کالذین اوتوا الکتب من قبل

مراد از «الذین اوتوا الکتب» پیروان موسی (ع) و عیسی (ع) است. برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند، به مسلمانان هشدار می دهد که مبادا مانند یهود و نصارا شوند.

33- اهمیت تعلیم تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 7، 1

1 - خداوند ، برای فراگیری تورات و عمل به دستورات آن از بنی اسرائیل پیمان گرفت .

و إذ أخذنا میثقکم . . . خذوا ما آتینکم

«میثاق» به معنای پیمان مؤکد است و جمله «خذوا . . .» بیانگر مورد پیمان می باشد. گرفتن کتابهای آسمانی (خذوا ما آتینکم) به این معناست که: پذیرفته شوند و به احکام آنها عمل گردد.

7 - خداوند ، بنی اسرائیل را به فراگیری احکام و معارف تورات و همواره به یادداشتن آن فراخواند .

و اذکروا ما فیه

«ذکر» به دانشی گفته می شود که انسان آن را به خاطر داشته و فراموش نکرده باشد. بنابراین «اذکروا ما فیه»؛ یعنی، محتوای تورات را فرا

گیرید و آن را همواره به خاطر داشته باشید.

ص: 15

34- اهمیت تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 84 - 8

8 - اهمیت ویژه آیین موسی و عیسی و کتاب نازل شده بر آنها (تورات و انجیل)

و ما اوتی موسی و عیسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 3، 12

3- اهمیت تورات ، در میان کتاب های آسمانی پیش از قرآن *

و من قبله کتب موسی إماماً و رحمہ

از اختصاص به ذکر یافتن کتاب موسی، اهمیت استفاده می شود.

12- ارج و منزلت تورات نزد مشرکان عصر بعثت ، به رغم عدم پیروی از آن

و من قبله کتب موسی إماماً و رحمہ و هذا کتب مصدق

این احتمال وجود دارد که تذکر به وجود مشابهت قرآن و تورات، از آن جهت باشد که مشرکان مکه - با این که عملاً پیرو تورات نبودند - نوعی احترام و قداست برای آن قائل بوده و به تکذیب آن اقدام نمی کردند. بر این اساس خداوند فرموده است: شما چگونه قرآن را دروغ می پندارید، با این که شبیه تورات است که نزد شما قرب و منزلت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 30 - 5

5- اهمیت « تورات » ، در میان کتاب های آسمانی قبل از قرآن

قالوا یقومنا إنا سمعنا کتباً أنزل من بعد موسی

از این که در میان تمامی کتاب های آسمانی پیشین و حتی به جای «انجیل»، فقط از موسی (ع) و تورات یاد شده، مطلب بالا قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

31- تورات و انجیل ، دو کتاب مهم آسمانی و مطرح در عصر نزول قرآن

ذلک مثلهم فی التوریه و مثلهم فی الإنجیل کزرع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 2 - 2

2 - اهمیت تورات ، در میان کتب آسمانی پیشین

و کتب مسطور

در صورتی که مراد از «کتاب مسطور» تورات باشد، سوگند الهی به این کتاب از میان کتب آسمانی دیگر، نشانگر اهمیت ویژه آن است.

ص: 16

35- اهمیت عمل به تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 1

1 - خداوند ، برای فراگیری تورات و عمل به دستورات آن از بنی اسرائیل پیمان گرفت .

و إذ أخذنا ميثقكم .. خذوا ما آتيناكم

«ميثاق» به معنای پیمان مؤکد است و جمله «خذوا ..» بیانگر مورد پیمان می باشد. گرفتن کتابهای آسمانی (خذوا ما آتيناكم) به این معناست که: پذیرفته شوند و به احکام آنها عمل گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 12

12 - بنی اسرائیل پس از دریافت تورات و عمل به محتوای آن ، به قدرت و حکومت رسیدند . *

ثم توليتهم من بعد ذلك

از معانی «تولی» ولایت پیدا کردن و حکومت یافتن است. برداشت فوق ناظر به این احتمال می باشد. گفتنی است بر این مبنا مراد از فضل خدا و رحمت او، همان اعطای تورات و توفیق عمل به احکام آن می باشد و مقصود از خسران در «لکنتم من الخاسرين» قرار گرفتن در تحت سیطره حکومتهای کفر و جور خواهد بود.

36- ایمان به تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 199 - 21

21 - ایمان به خدا ، قرآن ، تورات ، انجیل ، فروتنی در برابر خدا و ارج نهادن به آیات الهی ، ملاک ارزش انسان نزد خداوند

لهم اجرهم عند ربهم

اضافه تشریفیه در «ربهم» بیانگر آن است که دارندگان صفات یاد شده، در پیشگاه خداوند دارای ارزشی والا هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 4

4 - خداوند با برافراشتن کوه طور بر سر قوم موسی ، از آنان خواست تا با جدیت تمام تورات بپذیرند و رفتار و اندیشه های خویش را بر اساس آن استوار سازند .

خدوا ما ائینکم بقوه

«خدوا» یعنی بگیری. «گرفتن» تورات و دیگر کتابهای آسمانی به این است که مورد پذیرش قرار گیرد و به احکام آن عمل شود.

ص: 17

37- ایمان یهود به تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 26

26 - پایبندی گروهی از یهودیان عصر بعثت به تورات با عمل کردن به پیمان های الهی و پرهیز از کشتن و بیرون راندن همکیشان خود

فما جزاء من یفعل ذلک منکم

سیاق خطابهای گذشته اقتضا می کرد که جمله «فما جزاء ..» بدین گونه ایراد شود: «فما جزاءکم بما تفعلون إلا خزی». این تغییر سیاق اشاره به این دارد که همه یهودیان مرتکب اعمال ناروای مذکور نشدند. من تبعیضیه در «منکم» مؤید این معناست.

38- بشارت تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 8

8 - تورات و انجیل ، حاوی بشارت به آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

نزلنا مصداقاً لما معکم

39- بشارتهای تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 89 - 9

9 - تورات ، متضمن بشارت به نزول قرآن و بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است . *

مصدق لما معهم و كانوا من قبل یستفتحون علی الذین كفروا

عبارت «مصدق لما معهم» قرینه آن است که منشأ آگاهی یهود پیش از بعثت بر اینکه «قرآن نازل می شود و پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبعوث می گردد»، تورات بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 4,6,8

4 - تورات در بردارنده بشارت به بعثت محمد (صلی الله علیه و آله)

ولما جاءهم رسول .. نبذ فريق من الذين أوتوا الكتب كتب الله وراء ظهورهم

جمله «نبذ فريق» جواب شرط (لما جاءهم) است. ترتب دور افكندن تورات بر آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) اشاره به این حقیقت دارد که: این کتاب، بشارت به آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) داشته و ویژگیهای آن حضرت را بر شمرده است.

ص: 18

6 - عالمان اهل کتاب ، پس از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بشارت های تورات را درباره پیامبر موعود ندیده انگاشته و بدان ها اعتنایی نکردند .

ولما جاءهم رسول .. نبذ فريق من الذين أوتوا الكتب كتب الله وراء ظهورهم

به نظر می رسد مراد از «فريق» در جمله فوق، عالمان یهود باشد؛ زیرا آنان متصدی بیان معارف و احکام تورات بودند. جمله «كأنهم لا يعلمون» (گویا [بدانها] عالم نبودند) مؤید این معناست.

8 - انگیزه عالمان یهود از نادیده گرفتن بشارت های تورات ، ایجاد زمینه برای انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

ولما جاءهم رسول .. نبذ فريق من الذين أوتوا الكتب كتب الله وراء ظهورهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 4

4 - تورات و انجیل ، حاوی بشارت به آمدن قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بیانگر ضرورت ایمان به آن دو است .

الذين ءاتينهم الكتب يتلونه حق تلاوته أولئك يؤمنون به

چون خواندن تورات و انجیل و پیروی از آن دو، مایه ایمان آوردن به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) می شود، به دست می آید که: آن دو کتاب، بشارت به آمدن قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و لزوم ایمان آوردن به آنها مطرح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 2

2 - تورات و انجیل حاوی نوید به بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بیانگر مشخصاتی دقیق از آن حضرت

الذين ءاتينهم الكتب يعرفونه كما يعرفون أبناءهم

بیان این حقیقت که یهود و نصارا، حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به خوبی می شناختند - پس از توصیف آنان به دارندگان کتاب آسمانی - اشاره به این دارد که: منبع شناخت آنان، کتاب آسمانی شان (تورات و انجیل) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 12، 7

7 - بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از بشارت ها و اخبار غیبی تورات و انجیل

الرسول النبي الأمي الذي يجدونه مكتوبا عندهم في التوریه و الإنجيل

12 - تطبیق نشانه های پیامبرِ نوید داده شده در تورات و انجیل بر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) جای هیچ تردیدی برای یهود و نصارا نداشت .

الذي يجدونه مكتوبا عندهم

آنچه در تورات و انجیل آمده، نشانهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، ولی خداوند با جمله «یجدونه . . .» بیان می کند که اهل کتاب خود پیامبر را در تورات و انجیل می یابند. نکته این تعبیر این است که تطبیق نشانه های موجود در تورات و انجیل بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، قطعی بوده و جای هیچ تردیدی برای آنان نداشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 6

ص: 19

6- تورات ، حاوی بشارت به نزول قرآن

و من قبله کتب موسی

40- بنی اسرائیل و تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 5,6,7

1 - خداوند ، برای فراگیری تورات و عمل به دستورات آن از بنی اسرائیل پیمان گرفت .

و إذ أخذنا میثقتکم .. خذوا ما آتینکم

«میثاق» به معنای پیمان مؤکد است و جمله «خذوا ..» بیانگر مورد پیمان می باشد. گرفتن کتابهای آسمانی (خذوا ما آتیناکم) به این معناست که: پذیرفته شونید و به احکام آنها عمل گردد.

5 - بنی اسرائیل برای پذیرش تورات و عمل به فرمان های آن ، لجاجت کرده و سرسختی نشان می دادند .

رفعنا فوقکم الطور خذوا ما آتینکم

از اینکه خداوند با تهدید و ارعاب از بنی اسرائیل خواست تا تورات را بپذیرند و بر آن پیمان بسپارند، برداشت فوق استفاده می شود.

6 - پذیرش تورات با جدیت تمام و استوارسازی رفتار و اندیشه ها بر اساس آن ، فرمان خداوند به بنی اسرائیل

خذوا ما آتینکم بقوه

7 - خداوند ، بنی اسرائیل را به فراگیری احکام و معارف تورات و همواره به یادداشتن آن فراخواند .

واذکروا ما فیه

«ذکر» به دانشی گفته می شود که انسان آن را به خاطر داشته و فراموش نکرده باشد. بنابراین «اذکروا ما فیه»؛ یعنی، محتوای تورات را فرا گیرید و آن را همواره به خاطر داشته باشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 12

12 - بنی اسرائیل پس از دریافت تورات و عمل به محتوای آن ، به قدرت و حکومت رسیدند . *

ثم تولیتم من بعد ذلک

از معانی «تولی» ولایت پیدا کردن و حکومت یافتن است. برداشت فوق ناظر به این احتمال می باشد. گفتنی است بر این مبنا مراد از فضل خدا و رحمت او، همان اعطای تورات و توفیق عمل به احکام آن می باشد و مقصود از خسران در «لکنتم من الخاسرین» قرار گرفتن در تحت سیطره حکومت‌های کفر و جور خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 15

15 - بنی اسرائیل ، به برخی از دستورات تورات عمل کرده و برخی را نادیده می گرفتند .

أفتؤمنون ببعض الكتب و تكفرون ببعض

ص: 20

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 12، 13، 6، 5، 1

1 - خداوند ، برای پذیرش تورات و عمل به دستورات آن از بنی اسرائیل پیمان گرفت .

و إذ أخذنا ميثقكم .. خذوا ما آتيناكم بقوه

ميثاق به معنای پیمان مؤکد است و جمله «خذوا ..» بیانگر مورد ميثاق می باشد. گرفتن کتابهای آسمانی (خذوا...) به این است که پذیرفته شود و به احکام آن عمل گردد.

5 - بنی اسرائیل ، برای پذیرش تورات و عمل به فرمان های آن لجاجت کرده و سرسختی نشان می دادند .

و رفعنا فوقكم الطور خذوا ما آتيناكم

از اینکه خداوند با تهدید و ارباب (قرار دادن کوه بر سر بنی اسرائیل) از قوم موسی خواست تا تورات را بپذیرند و برای عمل کردن به آن پیمان بسپارند. برداشت فوق به دست می آید.

6 - پذیرش تورات با جدیت تمام و استوارسازی رفتار و اندیشه ها بر اساس آن ، فرمان خداوند به بنی اسرائیل

خذوا ما آتيناكم بقوه

12 - قوم موسی ، علی رغم اظهار پذیرش تورات و پیشمانشان بر گوش سپاری به فرمان های خدا و موسی (ع) ، تمرد کرده و عصیانگر شدند .

قالوا سمعنا و عصينا

13 - قوم موسی ، آشکارا و علنی و بدون هیچ پرده پوشی ، از فرمان های تورات و موسی (ع) سرپیچی کردند .

قالوا سمعنا و عصينا

بعید به نظر می رسد که قوم موسی در پاسخ به پیروی از فرمانهای خدا و موسی(ع) - خصوصاً با قرار گرفتن طور بر بالای سر ایشان - اظهار کنند که «ما نافرمانی می کنیم». بنابراین «قالوا سمعنا و عصينا» بیان می دارد که اظهار اطاعت کردند و در عمل نافرمانی کردند، ولی از آن جا که نافرمانی اینان بسیار علنی و بدون پرده پوشی بوده، گویا به زبان آوردند که ما عصیان می کنیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 8

8 - بنی اسرائیل با نقض پیمان های الهی و پیروی از هوا های نفسانی ، فاقد پایگاه مطمئن برای اقامه تورات ، انجیل و دیگر معارف الهی

لستم علی شیء .. لقد اخذنا میثاق بنی اسرائیل

بنابر اینکه جمله «لستم علی شیء ..» به این معنا باشد که شما پایگاهی ندارید تا بتوانید تورات و انجیل را اقامه کنید، می توان گفت آیه مورد بحث آن پایگاه را تفسیر می کند؛ یعنی آن پایگاه عبارت است از تعهد به میثاق الهی و پرهیز از هواپرستی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 154 - 12

12 - توجه بنی اسرائیل به محتوای تورات، زمینه ساز ایمان آنان به قیامت و ملاقات خدا

ثم ااتینا موسی الکتب .. لعلهم بلقاء ربهم يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 21

4 - خداوند با برافراشتن کوه طور بر سر قوم موسی، از آنان خواست تا با جدیت تمام تورات بپذیرند و رفتار و اندیشه های خویش را بر اساس آن استوار سازند.

خدا ما ءاتینکم بقوه

«خدا» یعنی بگیری. «گرفتن» تورات و دیگر کتابهای آسمانی به این است که مورد پذیرش قرار گیرد و به احکام آن عمل شود.

5 - لجاجت و سرسختی بنی اسرائیل در پذیرش تورات و عمل به فرمان های آن

و إذ نتقنا الجبل فوقهم . . . خدا ما ءاتینکم

6 - خداوند از بنی اسرائیل خواست تا احکام و معارف تورات را فراگیرند و آنها را همواره به خاطر بسپارند.

و اذکروا ما فیه

«ذکر» به دانشی گفته می شود که انسان آن را به خاطر داشته باشد و فراموش نکرده باشد. بنابراین «اذکروا ما فیه» یعنی محتوای تورات را فراگیرد و آن را همواره به خاطر داشته باشید.

7 - تحصیل تقوا و دوری از اعمال ناروا، هدف دعوت خداوند از بنی اسرائیل به پذیرش تورات

خدا ما ءاتینکم بقوه . . . لعلکم تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 8

8 - بنی اسرائیل در تفسیر معارف الهی و دستورات تورات، آگاهانه به اختلاف پرداختند.

ولقد بؤنا بنی اسرائیل . . . فما اختلفوا حتی جاءهم العلم

برداشت فوق مبتنی بر این است که متعلق محذوف «اختلفوا»، تورات باشد؛ یعنی، «فما اختلفوا فی التورات حتی جائهم العلم به؛ بنی اسرائیل با اینکه به محتوای تورات آگاه بودند در عین حال آن را تفسیرهای مختلف کردند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 110 - 3,4

3- قوم موسی در حقانیت تورات اختلاف کرده؛ گروهی آن را پذیرفتند و گروهی آن را انکار کردند.

و لقد آتينا موسى الكتب فاختلف فيه

4- اختلاف پیروان موسی درباره تورات اصلی و محتوای آن *

و لقد آتينا موسى الكتب فاختلف فيه

41- بی نظیری تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 12

12 - بشر ، ناتوان از ارائه کتابی برتر و هدایت کننده تر از قرآن و تورات

قل فأتوا بكتب . . . هو أهدى ... إن كنتم صدقین

ص: 22

42- پاداش عمل به تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 170 - 2

2 - خداوند پاداش یهودیان تمسک کننده به تورات و برپا دارنده نماز را تباه نخواهد کرد .

و الذین یمسکون بالکتب .. . إنا لانضیع أجر المصلحین

چون آیه مورد بحث در سیاق آیات مربوط به یهود واقع شده، می توان گفت مراد از «الذین .. .» یهودیان متعهد هستند، و یا اینکه آنان از مصادیق مورد نظر برای «الذین .. .» می باشند.

43- پاسداری از تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 19، 21، 12

12 - حراست و نگهبانی تورات از تغییر، تبدیل و تحریف، مسؤولیت عالمان ربانی و احبار یهود

یحکم بها .. . الربنیون و الاحبار بما استحفظوا من کتب اللّٰه

«استحفظوا» به معنای «امروا بالحفظ» و «من کتب» بیان برای «ما» در «بما استحفظوا» می باشد. یعنی ربانیون و احبار به چیزی حکم می کنند که مأمور حفاظت از آن هستند و آن چیز کتاب خداست.

19 - عالمان ربانی و احبار یهود، وفادار به تکلیف حراست از تورات تا عصر بعثت

بما استحفظوا من کتب اللّٰه و کانوا علیه شهداء

بنابر اینکه «شهداء» به معنای «رقباء» و «حافظان» باشد، جمله «و کانوا علیه شهداء» دلالت بر تحقق مأموریتی دارد که بر عهده عالمان یهود گذاشته شده بود که همان حراست از تورات باشد.

21 - حراست از تورات و قضاوت بر اساس آن، بدون هیچ ترسی از مردم، فرمان خداوند به عالمان یهود معاصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و الربنیون و الاحبار بما استحفظوا من کتب اللّٰه .. . فلا تخشوا الناس

44- پیامبر موعود تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 15، 7، 6

6 - عالمان اهل کتاب ، پس از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بشارت های تورات را درباره پیامبر موعود ندیده انگاشته و بدان ها اعتنایی نکردند .

ولما جاءهم رسول .. نبذ فريق من الذين أوتوا الكتب كتب الله وراء ظهورهم

ص: 23

به نظر می‌رسد مراد از «فریق» در جمله فوق، عالمان یهود باشد؛ زیرا آنان متصدی بیان معارف و احکام تورات بودند. جمله «کأنهم لا يعلمون» (گویا [بدانها] عالم نبودند) مؤید این معناست.

7- عالمان اهل کتاب، مطمئن به منطبق بودن ویژگی‌های پیامبر وعده داده شده در تورات، بر پیامبر اسلام

و لما جاءهم رسول .. نبذ فریق من الذین أوتوا الکتب کتب اللّٰه وراء ظهورهم

عالمان یهود، برای انکار پیامبر (صلی الله علیه و آله) دوراه در پیش روی خود داشتند: 1- نادیده گرفتن بشارتهای تورات؛ 2- اظهار منطبق نبودن ویژگیهای شمرده شده در تورات بر پیامبر. از این که عالمان یهود راه اول را انتخاب کردند، معلوم می‌شود، انطباق آن ویژگیها بر پیامبر، امری مسلم و غیر قابل تردید بوده است.

15- برخی از عالمان اهل کتاب، پس از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تورات وفادار مانده و به ویژگی‌های پیامبر موعود و تطبیق آنها بر رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) معترف شدند.

نبذ فریق من الذین أوتوا الکتب کتب اللّٰه وراء ظهورهم

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که مراد از «الذین أوتوا الکتب» عالمان یهود باشد. در این صورت «فریق من الذین»؛ یعنی، گروهی از عالمان، کتاب الهی را به دور افکندند. مفهوم این جمله این است که گروهی چنین نکردند.

45- پیروان تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 2

2- از میان یهود و نصارا، پیروان حقیقی تورات و انجیل به قرآن و محمد (صلی الله علیه و آله) ایمان می‌آورند.

الذین ءاتینهم الکتب یتلونه حق تلاوته أولئک یؤمنون به

«تلاوت به معنای خواندن و قرائت کردن است. برخی از اهل لغت آن را به معنای پیروی کردن نیز گفته‌اند. مراد از ضمیر «به» محتمل است قرآن یا پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد و نیز می‌تواند به الکتب (تورات و انجیل) برگردد. برداشت فوق ناظر به این است که مراد از ضمیر «به» قرآن یا پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده و تلاوت به معنای پیروی کردن باشد.

46- پیشگویی تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 4 - 3,5

3- پیشگویی تورات درباره دوبار فساد انگیزی مهم بنی اسرائیل

وقضینا إلی بنی إسرئیل فی الکتب لتفسدنّ فی الأرض مرّتين

5- پیشگویی تورات درباره سرکشی بزرگ و برتری جویی حتمی بنی اسرائیل در زمین

وقضینا إلی بنی إسرئیل فی الکتب . . . و لتعلنّ علوًّا کبیرًا

ص: 24

47- تاریخ تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 46 - 8

8 - تورات ، مصون از تحریف تا عصر عیسی (ع)

وقفینا .. بعیسی ابن مریم مصدقاً لما بین یدیه من التوریه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 10

10 - تورات به صورت ورقهایی مکتوب در عصر بعثت موجود بوده است.

الکتب الذی جاء به موسی نورا و هدی للناس تجعلونه قراطیس

«قراطیس»، جمع «قرطاس»، به معنی چیزی است که بر آن نوشته هایی را ثبت می کنند که از جنس کاغذ و یا پوست و استخوان و یا چیزهای دیگر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 7

7- تورات موجود در عصر یحیی ، کتابی تحریف نشده و مورد تأیید خداوند بود . *

یحیی خذ الکتب

ممکن است مراد از «الکتاب» تورات باشد. در این صورت فرمان خداوند به دریافت آن، به معنای صحه گذاشتن بر مطالب آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 105 - 3

3- زبور ، کتاب آسمانی نازل شده بعد از تورات

و لقد کتبنا فی الزبور من بعد الذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- اعطای تورات به موسی (ع) ، پس از هلاکت فرعون و یاران او

فكانوا من المهلكين . ولقد آتينا موسى الكتب

با توجه به ذکر اعطای کتاب به حضرت موسی (ع) پس از بیان فرجام کار فرعون و فرعونیان و هلاکت و نابودی آنان، این برداشت به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 31

31- تورات و انجیل ، دو کتاب مهم آسمانی و مطرح در عصر نزول قرآن

ذلك مثلهم في التوریه و مثلهم في الإنجیل كزرع

ص: 25

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 6 - 5

5 - تورات ، کتاب آسمانی پیش از عیسی (ع)

لما بین یدی من التوریه

«ما بین یدی»؛ یعنی، کتابی که پیش از من نازل شده است.

48- تاریخ نزول تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 7

7 - نزول تورات برای بنی اسرائیل پس از غرق شدن فرعون بود .

حتى إذا أدركه الغرق . . . و لقد بوأنا بنی إسرئیل مبعوآ صدق ... فما اختلفوا حتى ج

برداشت بالا مبتنی بر این است که مراد از «العلم» تورات و دستورات آسمانی آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 52 - 4

4 - نزول تورات و انجیل از سوی خدا پیش از قرآن

الذین ءاتینهم الکتب من قبله

ضمیر در «من قبله» به قرآن بازمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 16 - 13

13 - تورات و انجیل ، دو کتاب نازل شده قبل از قرآن

كالذین أوتوا الکتب من قبل

49- تحریف تورات

18 - از امام باقر (ع) روایت شده: «... کان حییی بن اخطب و کعب بن الاشرف و آخرون من الیهود لهم مأكله علی الیهود فی کل سنه فکرها بطلانها بأمر نبی (صلی الله علیه و آله) فحرفوا لذلك آیات من التوراه فیها صفتها و ذکره، فذلک الثمن الذی ارید فی الآیه؛

... حییی بن اخطب و کعب بن اشرف و عده دیگری از یهودیان مقرری سالانه داشتند که از یهود می گرفتند و خوش داشتند که به

خاطر جریان پیامبر (صلی الله علیه و آله) [و تثبیت رسالت آن حضرت] از آن مقرری محروم شوند و لذا آیاتی از تورات را که در آنها وصف و یاد رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بود تحریف کردند و این همان بهایی است که در آیه فوق ذکر شده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 5.7

5- گروهی از بنی اسرائیل کلام الهی (تورات) را پس از شنیدن و فهمیدن تحریف کردند .

و قد کان فریق منهم یسمعون کلم اللّٰه ثم یحرفونه من بعد ما عقلوه

مراد از «کلام اللّٰه» در آیه شریفه، می تواند تورات و نیز می تواند «قرآن» باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

7- تحریف معنوی تورات از سوی عالمان یهود

ثم یحرفونه من بعد ما عقلوه

تناسب مسائل یاد شده در آیه مورد بحث با عالمان و نیز طایفه مقابل آنان، یعنی «أمیون» - که در آیه 78 بیان شده - دلالت بر این دارد که: مراد از «فریق منهم» عالمان بنی اسرائیل و یهود می باشد. «من بعد ما عقلوه» (پس از آنکه کلام خدا را می فهمیدند تحریفش می کردند) اشاره به آن دارد که مراد از تحریف، تحریف معنوی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 79 - 17

17 - از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره « فویل لهم مما کتبت أیدیهم » روایت شده که فرموده اند : « الویل جبل فی النار و هو الذی انزل فی الیهود لانهم حرفوا التوراه زادوا فیها ما احبوا و محوا منها ما یکرهون و محوا اسم محمد (صلی الله علیه و آله) من التوراه » ;

«ویل کوهی است در جهنم که [در آیات قرآن] در مورد یهود نازل گشته است؛ زیرا آنان تورات را با افزودن آنچه دوست داشتند و از بین بردن آنچه ناخوشایند داشتند، تحریف کردند و نام حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) را از تورات محو نمودند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 78 - 1

1 - تحریف تورات و انجیل و بدعت در دین ، توسط گروهی از اهل کتاب (عالمان آنان)

و انّ منهم لفریقاً یلون السننهم بالکتاب لتحسبوه من الکتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 46 - 2

2 - تحریف و تفسیر نابجای تورات از سوی عالمان یهود *

من الذین هادوا یحرّفون الکلم عن مواضعه

برخی برآنند که مراد از «الکلم» تورات است و تحریف در این آیه به معنای تفسیر غلط است و نه تغییر الفاظ و جملات؛ به دلیل «عن مواضعه». چون با تفسیر غلط، جمله از موضع و موقعیت خود خارج می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 6

ص: 27

6 - مصوئیت تورات و انجیل از تحریف تا عصر نزول قرآن

بما نزلنا مصدقاً لما معکم

مراد از «ما معکم»، همان تورات و انجیلی است که در دسترس مردمان است و قرآن آن را تصدیق کرده و گواهی بر حقانیت آن داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 13 - 11

11 - تحریف تورات، توسط بنی اسرائیل (یهود)

يحرّفون الّکلم عن مواضعه

«کلم» جمع «کلمه» به معنای سخن است و مصداق بارز و مورد نظر آن، تورات می باشد. گفتنی است که مراد از بنی اسرائیل، به قرینه آیه بعد، یهودیان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 41 - 26

26 - تحریف تورات از سوی عالمان یهود با جابجایی کلمات و جملات و احکام آن

يحرّفون الّکلم من بعد مواضعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 46 - 8

8 - تورات، مصون از تحریف تا عصر عیسی (ع)

وقفینا... بعیسی ابن مریم مصدقاً لما بین یدیه من التوریه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 68 - 7

7 - وجود تورات و انجیل بدون تحریف و دگرگونی تا زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

ترغیب اهل کتاب به «اقامه تورات و انجیل» گویای این است که این کتابهای آسمانی بدون تحریف و دگرگونی در دسترس آنها بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 16

16 - عالمان یهود با پنهان کردن بسیاری از معارف تورات آن را تحریف کردند.

تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون کثیرا

کتمان بسیاری از نوشته های تورات از دید و اطلاع مردم طبیعتاً منجر به فراموش شدن آن قسمتها می شود و در نتیجه کتاب آسمانی به شکل ناقص در اختیار مردم قرار می گیرد که این خود نوعی تحریف است.

ص: 28

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 7

7- تورات موجود در عصر یحیی ، کتابی تحریف نشده و مورد تأیید خداوند بود . *

یحیی خذ الکتب

ممکن است مراد از «الکتاب» تورات باشد. در این صورت فرمان خداوند به دریافت آن، به معنای صحّه گذاشتن بر مطالب آن است.

50- تدوین تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 3 - 1

1 - کتاب نازل شده بر موسی (ع) (تورات) ، تدوین یافته بر پوستی پهن و گسترده

فی رق منشور

«رق» به معنای پوست است؛ پوستی که برای نوشتن در آن مهیا شده باشد (المصباح المنیر). «منشور» معادل «مبسوط» (باز و گسترده) و مقابل «مطوی» (پیچیده و لوله شده) است. گفتنی است که ظرف «فی رق» متعلق به «مسطور» در آیه قبل است؛ یعنی، کتابی که در پوستی باز و گسترده نوشته شده و تدوین یافته است.

51- تذکرات تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 10

10- قرآن و کتاب های آسمانی (تورات ، زبور و انجیل) ، مایه احیای فطرت خفته و یادآور دانستی های فراموش شده انسان ها

هذا ذکر من معی و ذکر من قبلی

«ذکر» از نظر معنا، مانند «حفظ» است؛ با این تفاوت که حفظ شیء به اعتبار احراز و به دست آوردن آن و ذکر شیء به اعتبار استحضار و یادآوردن آن است (مفردات راغب). بنابراین توصیف قرآن و دیگر کتاب های آسمانی به «ذکر»، ممکن است به این اعتبار باشد. که یادآور دانستی های فراموش شده آدمی و بیدارگر فطرت انسان غافل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- تورات ، كتاب ياد و ياداوري و پند و موعظه

من بعد الذكر

این برداشت، از آن جا است که بر تورات، اطلاقِ «ذکر» شده است.

ص: 29

52- ترک احکام تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 43 - 2

2- گریز از احکام تورات ، انگیزه مراجعه گروهی از یهودیان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای قضاوت

و کیف یحکمونک و عندهم التوریه فیها حکم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 44 - 5

5 - تسلیم نبودن یهود در برابر خدا ، دلیل رویگردانی آنان از احکام تورات

ثم یتولون من بعد ذلک . . . یحکم بها النبیون الذین اسلموا

«الذین اسلموا» بیان علتی است برای «یحکم بها النبیون» یعنی انبیا چون تسلیم خدا بودند، بر اساس تورات حکم می کردند. بیان این حقیقت پس از «ثم یتولون من بعد ذلک»، اشاره به ریشه تمرد یهودیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از احکام تورات دارد.

53- تصدیق تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 89 - 2

2- قرآن ، صحت محتوای تورات و آسمانی بودن آن را تأیید و تصدیق می کند .

کتب . . . مصدق لما معهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 16،17،18

16 - قرآن ، تأیید کننده محتوای تورات و تصدیق کننده آسمانی بودن آن

و هو الحق مصدقاً لما معهم

17 - گواهی قرآن بر راستی و درستی تورات ، از نشانه های حقانیت قرآن

و هو الحق مصداقاً لما معهم

توصیف قرآن به تصدیق کننده تورات، پس از ادعای حقانیت قرآن (و هو الحق) استدلالی است برای یهودیان بر لزوم ایمان آوردن به آن.

18 - قرآن، گواه و دلیلی بر راستی و درستی تورات است. *

و هو الحق مصداقاً لما معهم

تصدیق کتابهای آسمانی اهل کتاب از سوی قرآن، محتمل است به این معنا باشد که: نزول قرآن موجب شد اخبار و پیشگوییهای آن کتاب ها، مبنی بر آوردن قرآن تحقق یابد. بنابراین نزول قرآن مایه اثبات راستین و درستی آن کتاب هاست.

ص: 30

7- قرآن، محتوای تورات را تأیید و راستی و درستی آن را تصدیق می کند.

مصدقاً لما بین یدیه

برداشت فوق مبتنی بر این است که «مصدقاً» حال برای ضمیر مفعولی «نزله» - که مراد از آن قرآن است - باشد. مقصود از «ما بین یدیه» (کتابی که پیش از قرآن بوده است)، در آیه مورد بحث، تورات است.

8- وجود قرآن، گواه و شاهدهی بر حقانیت تورات است.*

مصدقاً لما بین یدیه

تصدیق تورات از سوی قرآن (مصدقاً لما بین یدیه) محتمل است به این معنا باشد که: قرآن گواه صدق و درستی تورات است؛ یعنی، نزول قرآن موجب آن شد که اخبار و پیشگوییهای تورات مبنی بر آمدن قرآن تحقق یابد. بنابراین قرآن مایه اثبات راستی و درستی تورات و گواه حقانیت آن است.

14- تأیید تورات از سوی قرآن، دلیلی بر بیجا بودن دشمنی یهود با پیام آور وحی (جبرئیل) است.

فإنه نزله علی قلبک یاذن الله مصدقاً لما بین یدیه

«مصدقاً لما بین یدیه» (قرآن درستی تورات را تأیید می کند) در پاسخ به یهودیان دشمن جبرئیل، این نکته را بیان می کند که جبرئیل حقیقتی را آورد که دین و کتاب شما را تصدیق می کند و شاهد راستی و درستی آن است و لذا نا به جاست که با نازل کننده آن (جبرئیل) دشمنی کنید.

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آسمانی بودن تورات را تأیید و حقانیت آن را تصدیق می کرد.

مصدق لما معهم

5- بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دلیل و گواهی بر راستی و درستی تورات و آسمانی بودن آن

مصدق لما معهم

توضیح برداشت فوق در آیه 41، 91 و 97 از همین سوره بیان شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 4

4 - هر یک از تورات و انجیل ، تأیید کننده یکدیگر و تصدیق کننده شریعت برخاسته از آنهاست .

وقالت الیهود . . . و هم یتلون الکتب

مراد از «الکتاب» تورات و انجیل است و از آن جا که جمله «و هم یتلون الکتب» به عنوان دلیلی بر ناصواب بودن پندار مذکور (بی پایگی آیین یهود و نصارا) ایراد شده است، معلوم می شود: هر یک از تورات و انجیل گواه صحت یکدیگر بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 31 - 5

ص: 31

5- قرآن ، تصدیق و تأیید کننده کتاب های آسمانی پیشین (تورات ، انجیل و . . .)

مصدقاً لما بین یدیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 8, 2, 1

1- تصدیق قرآن ، نسبت به تورات و هماهنگی پیام آن دو

و من قبله کتب موسی إماماً ورحمه و هذا کتب مصدق

2- همسویی و هماهنگی محتوای قرآن و تورات و تصدیق آن نسبت به تورات ، دلیلی بر وحیانی بودن قرآن

و من قبله کتب موسی إماماً ورحمه و هذا کتب مصدق

طرح هماهنگی پیام تورات و قرآن و نیز تصدیق مطالب تورات از سوی قرآن، زمینه ای است برای تفکر اهل کتاب و غیر آنان، و یافتن آثار وحی بودن و دلایل حقانیت قرآن در آن.

8- تورات نازل شده بر موسی (ع) ، مورد تأیید کامل قرآن

و من قبله کتب موسی إماماً ورحمه و هذا کتب مصدق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 6 - 4

4- حضرت عیسی (ع) ، تصدیق کننده تورات

مصدقاً لما بین یدی من التوریه

54- تعالیم تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 44 - 8

8- پذیرش اسلام و ایمان به قرآن ، از فرمان های تورات و انجیل به پیروان خویش

أتأمرون الناس بالبر و تنسون أنفسکم و أنتم تتلون الکتب

جمله «تُنسُون اَنفُسَكُم» را می توان به قرینه آیات پیشین - که سخن از دعوت به ایمان بود - در ارتباط با ایمان به قرآن دانست. بر این اساس آیه اشاره به این معنا دارد که: شما عالمان اهل کتاب مردم را به نیکیها دعوت می کنید؛ ولی وظیفه خویش را که ایمان به قرآن است، فراموش می کنید؛ سپس با جمله «وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكُتُبَ» بیان می دارد که: آنان از این وظیفه مطلع بودند؛ یعنی، در کتابهای آسمانی، این حقیقت وجود داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 17، 3

3 - تورات، بیانگر بعثت پیامبر اسلام و تبیین کننده صفات و ویژگی های آن حضرت

قالوا أتحدثونهم بما فتح الله عليكم

ص: 32

از معانی «فتح» مطلع ساختن و تعلیم دادن است. بنابراین «ما فتح الله علیکم»؛ یعنی، حقایقی که خداوند شما را از آن مطلع ساخته و در اختیار شما قرار داده است. از آن جا که تورات تنها منبع یهودیان برای این گونه اطلاعات است می توان به برداشت فوق دست یافت.

17 - از امام باقر (ع) روایت شده که: «انه قال کان قوم من اليهود لیسوا من المعاندين المتواطئين إذا لقوا المسلمین حدثوهم بما فی التوراه من صفة محمد (صلی الله علیه و آله) فنهام کبرائهم عن ذلک، وقالوا: لا تخبروهم بما فی التوراه، من صفة محمد (صلی الله علیه و آله) فیحاجوکم به عند ربکم فنزلت هذه الآیه»؛

گروهی از یهود - که کینه ای به مسلمانان نداشتند - هنگامی که با مسلمانان روبرو می شدند از اوصاف رسول خدا (صلی الله علیه و آله) که در تورات آمده بود سخن می گفتند؛ بزرگان یهود با خبر شده و آنها را نهی کردند و گفتند: از صفات محمد [ص] - که در تورات آمده - مسلمانان را مطلع نسازید که به وسیله آن با شما در نزد پروردگارتان استدلال و احتجاج خواهند نمود، پس آیه فوق نازل گشت. «.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 79 - 16

16 - «وقیل کتابتهم بأیدیهم عمدوا إلى التوراه و حرفوا صفة النبی (صلی الله علیه و آله) لیوقعوا الشک بذلک للمستضعفین من اليهود و هو المروى عن ابی جعفر (ع) . . .»؛

از امام باقر (ع) روایت شده که: «علمای یهود به سراغ تورات رفتند و اوصاف حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) را در آن تغییر دادند تا به این وسیله در دل مستضعفان فکری یهود، شک ایجاد کنند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 89 - 9

9 - تورات، متضمن بشارت به نزول قرآن و بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است. *

مصدق لما معهم و كانوا من قبل یستفتحون علی الذین كفروا

عبارت «مصدق لما معهم» قرینه آن است که منشأ آگاهی یهود پیش از بعثت بر اینکه «قرآن نازل می شود و پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبعوث می گردد»، تورات بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 26

26 - ایمان به پیامبران پس از موسی (ع) و ضرورت پیروی از آنان، از تعالیم تورات است.

فلم تقتلون أنبیاء الله من قبل إن کنتم مؤمنین

متعلق «مؤمنین» بقرینه «نؤمن بما أنزل علينا» می تواند ایمان به تورات باشد. جمله «فلم تقتلون...» بیانگر جواب شرط (إن كنتم) است؛ یعنی، اگر مدعی ایمان به تورات هستید چرا پیامبران خدا را کشتید؟ این معنا اقتضا می کند که: تورات حاوی بشارت به آمدن پیامبرانی پس از موسی(ع) و لزوم پیروی از آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 4,9

ص: 33

4 - تورات در بردارنده بشارت به بعثت محمد (صلی الله علیه و آله)

ولما جاءهم رسول .. نبذ فريق من الذين أوتوا الكتب كتب الله وراء ظهورهم

جمله «نبذ فريق» جواب شرط (لما جاءهم) است. ترتب دور افکندن تورات بر آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) اشاره به این حقیقت دارد که: این کتاب، بشارت به آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) داشته و ویژگیهای آن حضرت را بر شمرده است.

9 - عالمان اهل کتاب ، علی رغم یافتن ویژگی های پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تورات ، خود را بی خبر از آنها نشان می دادند .

نبذ فريق .. كتب الله وراء ظهورهم كأنهم لا يعلمون

متعلق «لا يعلمون» ویژگیهای پیامبری است که تورات بعثت وی را بشارت داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 2

2 - تورات و انجیل حاوی نوید به بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بیانگر مشخصاتی دقیق از آن حضرت

الذين آتيتهم الكتب يعرفونه كما يعرفون أبناءهم

بیان این حقیقت که یهود و نصارا، حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به خوبی می شناختند - پس از توصیف آنان به دارندگان کتاب آسمانی - اشاره به این دارد که: منبع شناخت آنان، کتاب آسمانی شان (تورات و انجیل) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 5

5 - تورات و انجیل ، حاوی شواهد و نشانه هایی بر حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و احکام و معارف اسلام هستند .

من بعد ما بينه للناس في الكتب

برخی بر آنند که مراد از «الكتاب» تورات و انجیل و مقصود از «البینات و الهدی» دلایل و رهنمودهایی است که مردم را به حقانیت نبوت و احکام اسلام هدایت می کنند. آیات گذشته - که درباره کتمان حقانیت تغییر قبله بود - مؤید این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 4

4 - کتمان حقایق کتب آسمانی گذشته (تورات و انجیل) از سوی علمای اهل کتاب

و اذ اخذ الله ميثاق الذين اوتوا الكتب لتبيننه للناس و لا تكتمونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 188 - 5

5 - انتظار ستایش عالمان یهود و نصارا از پیروانشان به جهت بیان نکردن حقایق از تورات و انجیل

لا تحسبنّ الذين .. يحبون ان يحمدوا بما لم يفعلوا

بنابر اینکه مراد از «ما لم يفعلوا» (آنچه را انجام ندادند)، وفادار نبودنشان به پیمان الهی و کتمان حقایق باشد که در آیه قبل به آن تصریح شد. و انتظار ستایش شاید بدان جهت بوده که آنان با کتمان حقایق، دین اجدادی مردم خویش را محفوظ می داشتند و لذا فاعل محذوف در «يُحمدوا» به پیروان آنان تفسیر شد.

ص: 34

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 199 - 14

14 - تورات و انجیل ، حاوی آیات و نشانه هایی دالّ بر حَقانیت قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

انّ من اهل الكتب . . . لا یشترون بایات الله ثمناً قليلاً

از رابطه بین ایمان به قرآن و نادیده نگرفتن آیات الهی (تورات و انجیل)، به دست می آید که در آنها بروشنی حَقانیت قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) مطرح بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 8

8 - تورات و انجیل ، حاوی بشارت به آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

نزلنا مصدقاً لما معکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 15 - 6

6 - بیان حقایق کتمان شده تورات و انجیل ، نشانی بر حَقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یبين لكم كثيراً مما كنتم تخفون من الكتب

جمله «یبين لكم» پس از «قد جاءكم رسولنا» اشاره به دلیل حَقانیت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) دارد. مؤید این معنا جمله «كنتم تخفون» است که دلالت بر مخفی نگاه داشتن حقایق در همه ادوار گذشته دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 2،8،25

2 - تورات ، مشتمل بر هدایت (احکام) و نور (عقاید)

إنّا انزلنا التوریه فیها هدی و نور

چون واژه «نور» تناسب با مقوله های نظری دارد، مراد از آن می تواند عقاید باشد و «هدایت»، گرچه در مسائل نظری و عملی کاربردی یکسان دارد، ولی چون در مقابل نور قرار گرفته است، مراد از آن می تواند احکام و مسائل عملی باشد.

8- تورات ، در بردارنده احکام قضایی و حکومتی

یحکم بها النبیون الذین اسلموا للذین هادوا

25- خداوند ، بر حذر دارنده عالمان یهود از کتمان حقایق تورات

و کانوا علیه شهداء فلا تخشوا الناس

برداشت فوق بر این مبناست که متعلق «فلا تخشوا ..» مضمونی باشد که از «کانوا علیه شهداء» به دست می آید. یعنی در اظهار آنچه در تورات است، از مردم ترسید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 45 - 1,2,4,5,6,7

1 - خداوند بیانگر قوانین قصاص برای یهود در تورات

ص: 35

و کتبنا علیهم فیها ان النفس . . . و الجروح قصاص

2- یهود وظیفه دار اجرای احکام و قوانین قصاص (بیان شده در تورات) در میان خویش

و کتبنا علیهم فیها ان النفس بالنفس . . . و الجروح قصاص

4- جان در برابر جان ، چشم در برابر چشم ، بینی در برابر بینی ، گوش در برابر گوش و دندان در برابر دندان ، قانون قصاص در تورات

و کتبنا علیهم . . . و العین بالعین و الأنف بالأنف و الاذن بالاذن و السن بالسن

5- قانون قصاص جراحات ها ، از جمله قوانین الهی در تورات

و الجروح قصاص

6- احکام قصاص در تورات ، نور و مایه هدایت

فیها هدی و نور . . . و کتبنا علیهم فیها ان النفس بالنفس

توصیف تورات به اینکه در آن نور و هدایت است و سپس بیان اینکه احکام قصاص در تورات وجود دارد، دلالت می کند که آن احکام نور و مایه هدایت انسانهاست.

7- برابری تمامی یهودیان با یکدیگر در برابر قانون قصاص بیان شده در تورات

و کتبنا علیهم فیها ان النفس بالنفس

«ال» در «النفس» و «العین» و . . . به معنای کل می باشد و بیانگر این است که تورات همه افراد یهود را در برابر قانون قصاص یکسان دانسته است. مؤید این معناست نزول آیه پس از شکایت بنی قریظه در پیشگاه پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر اینکه بنی نظیر افراد را در برابر قانون قصاص یکسان نمی دانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 46 - 14

14 - همسویی تورات و انجیل در تعالیم نظری و رفتاری (اصول ، آرمان و احکام)

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ . . . وَءَاتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ

توصیف هر دو کتاب به نور و هدایت در آیاتی مرتبط به یکدیگر، می رساند که آنها دارای اصول و اهدافی مشترک هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - بهره مندی یهود و نصارا از تعالیم و معارفی آسمانی علاوه بر تورات و انجیل

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهم من ربهم

مراد از «ما انزل الیهم» می تواند کتابهایی همانند زبور و ... باشد که خداوند بر پیامبران بنی اسرائیل نازل کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 17، 18، 19، 20

17 - یهود با نزول تورات معارف و حقایق تازه ای را فراگرفتند.

و علمتم ما لم تعلموا انتم و لاء اباؤکم

18 - تورات در بردارنده حقایق و معارفی بود که نه یهود زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر آن آگاهی داشتند و نه پدران آنها.

ص: 36

و علمتم ما لم تعلموا أنتم و لا ءاباؤکم

19 - نزول تورات مرحله ای جدید و تکاملی در بیان معارف از طریق وحی بوده است.*

و علمتم ما لم تعلموا أنتم و لا ءاباؤکم

جمله «و لا ءاباؤکم» ظاهراً شامل همه طبقات پدران یهود می گردد. و چون آباء بنی اسرائیل از انبیای الهی بوده و به ابراهیم(ع) و نوح(ع) منتهی می شوند، محتمل است آنچه در تورات بیان شده به مقتضای مضمون جمله «و لا ءاباؤکم» در کتب گذشته بیان نشده باشد، لذا تورات مرحله ای تکاملی در این رشته محسوب می گردد.

20 - تورات حاوی معارفی بود که بشر بدون وحی به آن راه نمی یافت.

و علمتم ما لم تعلموا أنتم و لا ءاباؤکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 154 - 6،7

6 - تورات کامل کننده دستوره‌های دهگانه ابلاغ شده به موسی(ع) و موجب اکمال شریعت او

ثم ءاتینا موسی الکتب تماما

برداشت فوق بر این مبناست که مفعول «تماما» اصول دهگانه باشد.

7 - تورات بیانگر اصول دهگانه (توحید و ...) و دیگر معارف آیین موسی(ع)

ءاتینا موسی الکتب تماما ... و تفصیلاً لکل شیء

«تفصیل» مصدر و در آیه به معنای اسم فاعل (مفصل، یعنی بیان کننده) است. «تفصیلاً» عطف بر «تماما» و حال برای «الکتب» است. مراد از «کل شیء» معارف و احکام شریعت موسی(ع) است که از مصادیق مورد نظر آن، اصول دهگانه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 3،6

3 - الواح عطا شده به موسی (ع) ، دربردارنده پندهایی از هر چیز پندآموز

و کتبنا له فی الألواح من کل شیء موعظه

«موعظه» مفعول برای «کتبنا» و «من کل شیء» صفت برای «موعظه» است. مراد از «کل شیء»، به مناسبت مورد، هر چیز پندآموز است.

بنابراین جمله «کتبنا له ...» یعنی: از هر چیز پندآموز موعظه ای را در الواح عطا شده به موسی نگاشتیم.

6- پند و موعظه، از تعالیم اساسی تورات

و کتبنا... موعظه و تفصیلاً

تقدیم «موعظه» بر «تفصیلاً» بیانگر این است که پندها و موعظه های تورات، نسبت به دیگر تعالیم آن، از جایگاه ویژه ای برخوردار بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 154 - 3

3- نوشته ها و حقایق موجود در الواح عطا شده به موسی، هدایتگر انسان ها و رحمت آفرین برای آنها

وفی نسختها هدی و رحمه

کلمه «نسخه» به نوشته اصلی و نیز به رونوشت آن به اعتبار اینکه جانشین نوشته اصلی است، اطلاق می گردد. (لسان العرب).

ص: 37

ظاهراً مراد از «نسخه» در آیه شریفه همان نوشته اصلی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 19، 17، 14

14 - حرمت انتساب اموری نابحق به خداوند ، حکمی بیان شده در تورات

ألم يؤخذ عليهم ميثق الكتب أن لا يقولوا على الله إلا الحق

17 - یهودیان با مطالعه مکرر تورات به معارف و احکام آن آگاهی داشتند .

درسوا ما فيه

«درس» تکرار کردن چیزی است و «درس الكتاب» هنگامی گفته می شود که خواندن تکرار شود. (مجمع البيان).

19 - خیر و سعادت بودن آخرت و برتری آن بر دنیا ، از تعالیم تورات به یهودیان

ألم يؤخذ عليهم ميثق الكتب . . . و الدار الآخرة خير للذين يتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 6

6 - خداوند از بنی اسرائیل خواست تا احکام و معارف تورات را فراگیرند و آنها را همواره به خاطر بسپارند .

و اذكروا ما فيه

«ذکر» به دانشی گفته می شود که انسان آن را به خاطر داشته باشد و فراموش نکرده باشد. بنابراین «اذکروا ما فيه» یعنی محتوای تورات را فراگیرد و آن را همواره به خاطر داشته باشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 9

9- تورات ، حاوی تعالیمی برای نجات مردم از ظلمت ها و رهنمونی آنان به سوی نور بود .

و لقد أرسلنا موسى بأيتنا أن أخرج قومك من الظلمت إلى النور

مصدق بارز «آیاتنا»، که در آیه آمده است، همان تورات است که کتاب آسمانی حضرت موسی(ع) بود. از اینکه خداوند رسالت

موسی(ع) را در بیرون بردن مردم از ظلمتها با اعطای تورات به او بیان می کند برداشت می شود که تورات حاوی چنین تعالیمی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 5

5- توحید عملی و اتکال به خدای یگانه ، اصلی ترین پیام تورات است .

و ءاتینا موسی الکتب .. ألا تتخذوا من دونی وکیلاً

«أن» در «ألا تتخذوا..» تفسیریه است و تفسیر و تبیین کننده مضامین و گفته هایی است که لفظ «الکتب» (تورات) آنها را دربردارد و چون از میان مجموعه گفته ها و مضامین تورات تنها توحید مطرح شده است، می تواند حاکی از اهمیت ویژه آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 38

1- به ارث بردن زمین و تسلط بر منافع آن به وسیله بندگان صالح ، امری ثبت شده در کتاب تورات و زیور

و لقد كتبنا في الزبور من بعد الذكر أن الأرض يرثها عبادي الصالحون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که: 1- الف و لام «الزبور» برای عهد و مقصود از آن کتاب آسمانی داوود(ع) باشد؛ چنان که در آیه 163، سوره «نساء» آمده است (و آتینا داوود زیوراً)؛ 2- مقصود از «الذکر» تورات باشد؛ چنان که این نام در قرآن بر تورات اطلاق شده است (انبیاء، آیه 48)؛ 3- «من بعد الذکر» متعلق به «کتبنا» باشد.

5- تورات ، کتاب یاد و یادآوری و پند و موعظه

من بعد الذکر

این برداشت، از آن جا است که بر تورات، اطلاق «ذکر» شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 54 - 2

2- هدایت ، بیدار سازی ، پند آموزی و احیای خردناب ، قلمرو رسالت موسی (ع) و کتاب آسمانی او (تورات)

هدی و ذکری لأولی الألب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 7

7- وجود قرینه هایی در متن تورات ، بر حقانیت قرآن *

و شهد شهد من بنی اسرائیل علی مثله فامن

مترتب شدن ایمان به قرآن، بر ایمان به تورات و آیین موسی، ممکن است از آن جهت باشد که در تورات، قرینه هایی بر حقانیت قرآن وجود داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 54 - 4

4- بیان سرگذشت عبرت انگیز اقوام نابودشده تاریخ ، در صحف موسی و ابراهیم (ع)

أَمْ لَمْ يَنْبَأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَى . وَإِبْرَاهِيمَ ... وَأَنَّهُ أَهْلَكَ ... فَعَشَّيْهَا مَا غَشَّى

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که آیات شریفه، در ادامه بیان مطالبی باشد که خداوند از صحف موسی و ابراهیم(ع) نقل کرده است.

55- تعالیم تورات در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 36 - 1

1 - اصول تعالیم تورات ، آشنا و مطرح برای مردم عصر نزول قرآن

ص: 39

أم لم ینبأ بما فی صحف موسی

از استفهام توییخی در «أم لم ینبأ»، می توان استفاده کرد که اصول معارف تورات، امری شناخته شده برای مردم عصر بعثت بوده است.

56- تغییر قبله در تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 18

18 - تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه ، حقیقتی عنوان شده در کتاب های آسمانی پیشین (تورات و انجیل و . . .)

إن الذین أوتوا الکتب لیعلمون أنه الحق

بیان آگاهی یهود و نصارا به حقانیت تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه، با عنوان «اهل کتاب» می رساند که منشأ و منبع آگاهی آنان، کتاب آسمانی شان (تورات و انجیل) بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 6

6 - تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه و حقانیت آن ، موضوعی مطرح شده در تورات و انجیل *

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر «یعرفونه» به تغییر قبله بازگردد.

57- تقوا در تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 7

7 - تحصیل تقوا و دوری از اعمال ناروا ، هدف دعوت خداوند از بنی اسرائیل به پذیرش تورات

خذوا ما ءاتینکم بقوه . . . لعلکم تتقون

58- تکذیب بشارتهای تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - یهودیان برای مبارزه با پیامبر (صلی الله علیه و آله) علاوه بر انکار بشارت های تورات ، از سحر و جادو مدد می گرفتند .

نبذ فریق . . . کتب الله وراء ظهورهم ... واتبعوا ما تتلوا الشیطان

ص: 40

در آیه قبل گذشت که جمله «نبذ فریق» پس از «لما جاءهم» می رساند که: یهود به خاطر اینکه بتوانند رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار کنند بشارت‌های تورات را درباره آن حضرت، نادیده گرفتند. عطف جمله «اتبعوا...» بر «نبذ فریق» نیز اقتضا می کند که دنبال کردن سحر به همین منظور بوده است.

59- تورات از کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 4

4- تورات کتابی است از جانب خداوند و عطا شده به بنی اسرائیل

خذوا ما آتینکم

مراد از «ما»ی موصوله در «ما آتیناکم» تورات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 16

16 - قرآن ، تأیید کننده محتوای تورات و تصدیق کننده آسمانی بودن آن

و هو الحق مصدقاً لما معهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 4

4- تورات ، کتابی از جانب خدا و عطا شده به بنی اسرائیل

خذوا ما آتینکم

مراد از «ما آتیناکم» (آنچه را به شما دادیم) تورات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 1

1 - تورات ، کتابی آسمانی و خداوند ، نازل کننده آن

إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرِيهَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 3

3 - تورات ، کتابی از جانب خدا برای بنی اسرائیل

خذوا ماءً اتینکم

مراد از «ماء اتینکم» تورات است.

ص: 41

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 1

1- یهود و نصارا، از کتاب آسمانی (تورات و انجیل) برخوردار بودند.

والذین ءاتینهم الکتب

در اینکه مراد از «الذین...» چه کسانی اند چند نظر ابراز شده است: 1- یهود و نصارا، 2- آنها و مجوس، 3- مسلمانان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 1

1- خداوند به «موسی (ع)» کتاب آسمانی (تورات) اعطا کرد تا بنی اسرائیل به وسیله آن هدایت شوند.

و ءاتینا موسی الکتب و جعلنه هدی لبنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 4 - 2

2- تورات، کتابی آسمانی و نازل شده از سوی خداوند

وقضینا إلی بنی اسرائیل فی الکتب

برداشت فوق مبتنی بر این است که مقصود از «الکتاب» - به قرینه «ال» که عهد ذکری است - «تورات» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 49 - 2

2- کتاب آسمانی موسی (ع) (تورات)، کتاب هدایت

لعلّهم یهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 35 - 1

1- موسی (ع)، از پیامبران دارای کتاب (تورات) و شریعت مستقل از جانب خداوند

و لقد آتينا موسى الكتب

دریافت کتاب آسمانی، حاکی از دریافت شریعت مستقل و جدا از شریعت سابق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 52 - 3

3 - تورات و انجیل ، دو کتاب آسمانی

الذین آتینهم الكتب

مراد از «الکتاب» تورات و انجیل است؛ زیرا اهل کتاب در قرآن به یهود و نصارا اطلاق می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 42

1 - موسی و هارون (علیهما السلام)، برخوردار از کتاب آسمانی (تورات) و شریعت مستقل و جدا از شریعت الهی پیشین و اٰتینهما الکتب

دریافت کتاب آسمانی، می تواند حاکی از دریافت شریعت مستقل و جدا از شریعت سابق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 6 - 5

5 - تورات، کتاب آسمانی پیش از عیسی (ع)

لما بین یدی من التوریه

«ما بین یدی»؛ یعنی، کتابی که پیش از من نازل شده است.

60- تورات در اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 199 - 17

17 - ایمان اهل کتاب به قرآن، نشانه ارزشگذاری صحیح آنان نسبت به آیات الهی (تورات و انجیل)

ان من اهل الکتب لمن یؤمن بالله و... لا یشترون بایات الله ثمناً قليلاً

61- تورات در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 50 - 8

8 - وجود اعتقاد به خداوند و تورات و احکام آن، در میان بنی اسرائیل، در عصر حضرت عیسی (ع)

و لاجلّ لکم بعض الذی حرّم علیکم

62- تورات در دوران یحیی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- تورات موجود در عصر یحیی ، کتابی تحریف نشده و مورد تأیید خداوند بود . *

یحیی خذ الکتب

ممکن است مراد از «الکتاب» تورات باشد. در این صورت فرمان خداوند به دریافت آن، به معنای صحّه گذاشتن بر مطالب آن است.

ص: 43

63- تورات در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 89 - 4

4 - مصونیت تورات از تحریف تا عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

مصدق لما معهم

مراد از «ما معهم» (آنچه همراه ایشان است) توراتی است که در اختیار یهودیان عصر بعثت بوده و قرآن همان را تصدیق و تأیید کرده است. بنابراین تورات تا آن زمان از تحریف مصون بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 43 - 4

4 - وجود تورات، به صورت اصلی و تحریف نشده، در نزد یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

وعندهم التوریه

مذمت یهودیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به خاطر اعراض از تورات، حکایت از صحت توراتی دارد که در نزد آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 66 - 13

13 - وجود تورات و انجیل بدون تحریف و دگرگونی تا زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

ولو انهم اقاموا التوریه و الانجیل

به نظر می رسد مراد از تورات و انجیل در آیه مورد بحث همان تورات و انجیل بوده که در دسترس اهل کتاب قرار داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 68 - 7

7 - وجود تورات و انجیل بدون تحریف و دگرگونی تا زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

حتّی تقیموا التوریه و الانجیل

ترغیب اهل کتاب به «اقامه تورات و انجیل» گویای این است که این کتابهای آسمانی بدون تحریف و دگرگونی در دسترس آنها بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 10

10 - تورات به صورت ورقهایی مکتوب در عصر بعثت موجود بوده است.

الکتب الذی جاء به موسیٰ نورا و هدیٰ للناس تجعلونه قراطیس

«قراطیس»، جمع «قرطاس»، به معنی چیزی است که بر آن نوشته‌هایی را ثبت می‌کنند که از جنس کاغذ و یا پوست و

ص: 44

استخوان و یا چیزهای دیگر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 76 - 7

7- ناتوانی تورات و انجیل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از رفع اختلافات فکری و عقیدتی بنی اسرائیل

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقْضِي عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

اقدام قرآن به حل اختلافات بنی اسرائیل، نشان می دهد که آنچه به عنوان تورات و انجیل در دست آنان بوده، برای تبیین حقایق مورد اختلافشان کافی نبوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 31

31- تورات و انجیل، دو کتاب مهم آسمانی و مطرح در عصر نزول قرآن

ذَلِكُمْ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ

64- تورات در یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 3

3- تورات، مرجع و پایه قضاوت های پیامبران در بین یهود

يُحْكَمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ اسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا

65- تورات صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 199 - 9

9- وجود تورات و انجیل تحریف نشده نزد یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

إِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ مَا أَنْزَلَ الْيَكْمَ وَ مَا أَنْزَلَ الْيَهُودَ

آنچه از «ما انزل الیهم»، در ذهن مخاطبان عصر بعثت نقش می‌بندد و تبادر می‌کند، همان تورات و انجیلی است که در دسترس اهل کتاب بوده است و اگر آنها تحریف شده بود، ایمان به آنها مورد تأیید خداوند قرار نمی‌گرفت.

ص: 45

66- تورات موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 53 - 2

2 - خداوند ، عطا کننده تورات به موسی (ع)

وإذ آتینا موسی الکتب

«ال» در «الکتب» عهد ذهنی است و اشاره به تورات دارد.

67- تورات و انجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 4

4- هر یک از تورات و انجیل ، تأیید کننده یکدیگر و تصدیق کننده شریعت برخاسته از آنهاست .

وقالت الیهود . . . و هم یتلون الکتب

مراد از «الکتب» تورات و انجیل است و از آن جا که جمله «و هم یتلون الکتب» به عنوان دلیلی بر ناصواب بودن پندار مذکور (بی پایگی آیین یهود و نصارا) ایراد شده است، معلوم می شود: هر یک از تورات و انجیل گواه صحت یکدیگر بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 9

9- تورات و انجیل ، هماهنگ و مکمل یکدیگر *

ولو انهم اقاموا التوریه و الانجیل

عطف انجیل بر تورات با حرف «واو» می رساند که اقامه هر یک به تنهایی نمی تواند سعادت دنیوی اهل کتاب را در پی داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 8

8- تورات و انجیل ، هماهنگ و تکمیل کننده یکدیگر *

حتّی تَقیموا التوریه و الانجیل

عطف انجیل بر تورات با «واو» جمع ممکن است برای رساندن این معنا باشد که اقامه هر یک به تنهایی، نمی تواند برای اهل کتاب پایگاه مستحکمی ایجاد کند.

68- تورات و بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 46

6 - بنی اسرائیل ، مدعی حرمت برخی از خوردنی ها و انتساب آن به تورات

کل الطعام كان حلالا لبني اسرائيل . . . قل فأتوا بالتوریه فاتلوها

10 - نسبت های ناروا و دروغ بستن بنی اسرائیل ، به تورات

قل فأتوا بالتوریه فاتلوها ان كنتم صادقین

12 - تورات ، ناسخ حرمت برخی از خوردنی ها بر بنی اسرائیل

كل الطعام كان حلالا لبني اسرائيل الا ما حرم اسرائيل على نفسه من قبل ان تنزل التوریه

بنابراینکه «من قبل» متعلق به «حرم» باشد؛ یعنی حرمت های وضع شده برای بنی اسرائیل توسط یعقوب (ع)، تا قبل از نزول تورات بوده است.

69- تورات و تشخیص حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 53 - 4، 3

3 - خداوند ، به جز تورات حقایق دیگری را - که وسیله تمییز حق از باطل بود - در اختیار موسی (ع) قرار داد .

و إذ آتینا موسی الکتب و الفرقان

عطف «الفرقان» بر «الکتب» می تواند عطف صفتی بر صفت دیگر گرفته شود و هر کدام بیانگر بعدی از ابعاد تورات باشد؛ یعنی، ما به موسی (ع) چیزی را عطا کردیم که هم کتاب بود و هم فرقان و می تواند مراد از کتاب و فرقان دو چیز متفاوت باشد؛ یعنی، به موسی کتاب (تورات) دادیم و نیز به او فرقان عطا کردیم. بر این مبنا مراد از «فرقان» معجزات، براهین و مانند آن خواهد بود. (اقتباس از الکشاف)

4 - تورات ، وسیله ای کارآمد برای تشخیص حق از باطل

و إذ آتینا موسی الکتب و الفرقان

«فرقان»؛ یعنی، وسیله تمییز و تشخیص و مراد از آن - به مناسبت مورد - چیزی است که بتوان به وسیله آن، حق را از باطل در محدوده احکام و معارف الهی، متمایز ساخت.

70- تورات و قرآن

8 - پذیرش اسلام و ایمان به قرآن ، از فرمان های تورات و انجیل به پیروان خویش

أتأمرون الناس بالبر و تنسون أنفسکم و أنتم تتلون الکتب

جمله «تُسُونُ أَنْفُسَكُمْ» را می توان به قرینه آیات پیشین - که سخن از دعوت به ایمان بود - در ارتباط با ایمان به قرآن دانست. بر این اساس آیه اشاره به این معنا دارد که: شما عالمان اهل کتاب مردم را به نیکیها دعوت می کنید؛ ولی وظیفه خویش را که

ایمان به قرآن است، فراموش می کنید؛ سپس با جمله «وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ» بیان می دارد که: آنان از این وظیفه مطلع بودند؛ یعنی، در کتابهای آسمانی، این حقیقت وجود داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 5,6

5- تورات ، دلیلی بر حقانیت قرآن

و یتلوه ... من قبله کتب موسی

«کتاب» عطف بر «شاهد» است و ضمیر در «قبله» به شاهد برمی گردد.

6- تورات ، حاوی بشارت به نزول قرآن

و من قبله کتب موسی

71- تورات و مقتضیات زمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 4

4- الواح اهدا شده به موسی (ع) (تورات) تأمین کننده همه نیازهای هدایتی مردم عصر موسی (ع) با بیانی روشن

و کتبنا ... تفصیلا لكل شیء

72- تورات و یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 93 - 7,9

7- پیشنهاد پیامبر (صلی الله علیه و آله) به یهودیان برای ارائه شهادی از تورات ، بر صدق ادعای خویش در تحریم برخی خوردنیها

قل فأتوا بالتوریه فاتلوها ان کنتم صادقین

9- پنهان کردن تورات ، توسط یهودیان *

قل فأتوا بالتوریه فاتلوها

دعوت به آوردن تورات و تلاوت آن، این را گوشزد می کند که آنها تورات را از دسترس مردم خارج کرده بودند.

73- تهمت جادو به تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 48 - 11

ص: 48

11 - قرآن و تورات ، دو جادوی پشتیبان یکدیگر ، در ادعای کافران صدراسلام

قالوا سحران تظهرا

74- جهل به تعالیم تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 78 - 3

3 - عوام یهود ، ناآگاه به محتوای کتاب آسمانی خویش (تورات)

لا يعلمون الكتب

75- حدود در تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 43 - 12

12 - سنگسار کردن ، مجازات زناى محصنه در تورات

و عندهم التوریه فیها حکم اللّٰه

در شأن نزول این آیات آمده است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در زناى محصنه زن و مردی یهودی به سنگسار کردن آنان حکم فرمود و از «ابن صوریا»، که داناترین مردم به تورات بود، بر وجود این حکم در تورات اعتراف گرفت. (مجمع البیان)

76- حقانیت تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، آسمانی بودن تورات را تأیید و حقانیت آن را تصدیق می کرد .

مصدق لما معهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 5,7,9

5 - گواهی قرآن بر حقیقت تورات و انجیل

امنوا بما نزلنا مصداقاً لما معکم

7 - نزول قرآن ، دلیل و گواہ حقیقت تورات و انجیل

نزلنا مصداقاً لما معکم

ص: 49

مصدق بودن قرآن می تواند به این معنا باشد که آمدن قرآن از جمله دلایل حقیقت تورات و انجیل است. زیرا در آن دو کتاب، وعده آمدن قرآن داده شده است.

9- تأیید قرآن بر درستی و راستی تورات و انجیل، نشانه حقیقت آن و راهبر اهل کتاب بر ایمان بدان

امنوا بما نزلنا مصداقاً لما معکم

«مصدقاً لما معکم» پس از دعوت اهل کتاب به ایمان به منزله دلیلی است فراروی آنان برای باور به حقیقت قرآن و لزوم ایمان بدان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مانده - 5 - 44 - 16,17

16- دانشمندان یهود و عالمان ربانی آنان، گواهان حقیقت تورات و بیان کنندگان حقایق آن

یحکم بها... و الرینون و الاحبار بما استحفظوا من کتب اللّٰه و کانوا علیه شهداء

17- دانشمندان یهود به دلیل شهادتشان بر حقیقت تورات آن را اساس احکام خویش قرار دادند.

یحکم... بما استحفظوا من کتب اللّٰه و کانوا علیه شهداء

چون جمله «کانوا...» عطف بر «استحفظوا» است، معلوم می شود که دلیل قضاوت ربانیون و احبار بر اساس تورات، اعتقاد آنان به حقیقت آن کتاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مانده - 5 - 46 - 6,7,9,12,13

6- گواهی و تأیید عیسی (ع) بر راستی و درستی تورات موجود در عصر خویش

وقفینا... بعیسی ابن مریم مصداقاً لما بین یدیه من التوریه

7- بعثت عیسی (ع)، گواه و تأییدی بر حقیقت تورات

وقفینا... بعیسی ابن مریم مصداقاً لما بین یدیه من التوریه

با در نظر گرفتن اینکه در تورات نوید بعثت عیسی (ع) داده شده بود، بعثت عیسی (ع) خود گواه راستی و درستی تورات خواهد بود.

9- گواهی تمامی پیامبران یهود بر حقیقت تورات

وقفینا علیٰ آثرهم بعیسیٰ ابن مریم مصداقاً لما بین یدیہ من التوریه

توصیف عیسیٰ (ع) به تصدیق کننده تورات، پس از بیان پیروی آن حضرت از پیامبران یهود، بیانگر آن است که آنان نیز مصدق تورات بوده اند.

12 - گواهی و تأیید انجیل بر راستی و درستی تورات موجود در عصر عیسی (ع)

و آتینه الانجیل . . . مصداقاً لما بین یدیہ من التوریه

13 - وجود انجیل ، گواہ بر راستی و درستی تورات

و آتینه الانجیل . . . و مصداقاً لما بین یدیہ من التوریه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 48 - 5.8

5 - گواهی قرآن بر راستی و درستی کتب آسمانی پیشین (تورات و انجیل)

ص: 50

و انزلنا إليك الكتب بالحق مصدقاً لما بين يديه من الكتب

به دلیل آیات گذشته مراد از «ما بین یدیه من الکتب»، تورات و انجیل است.

8- قرآن ، نگهبان حقایق و معارف تورات و انجیل

و انزلنا إليك الكتب بالحق مصدقاً . . . و مهيمناً عليه

«مهیمن» به معنای مراقب و محافظ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 45 - 3

3- قوم موسی ، گرفتار اختلاف در پذیرش تورات و حقانیت آن

و لقد آتينا موسى الكتب فاختلف فيه

77- حقایق تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 95 - 1

1 - خداوند ، بیانگر راستین حقایق تورات ، در مورد خوردنی های حلال و حرام

كُلِّ الطعام كان . . . قل صدق الله

78- حکمت در تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 48 - 5

5- تورات و انجیل (کتب الهی) ، دربردارنده قوانین و معارف الهی *

و یعلمه الكتاب و الحکمه و التوریه و الانجیل

عطف تورات و انجیل بر کتاب و حکمت، از باب عطف فرد بر جنس است.

79- حکومت در تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 8

8 - تورات ، در بردارنده احکام قضایی و حکومتی

یحکم بها النبیین الذین اسلموا للذین هادوا

ص: 51

80- حمایت از تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 48 - 11

11 - قرآن و تورات ، دو جادوی پشتیبان یکدیگر ، در ادعای کافران صدراسلام

قالوا سحران تظهرا

81- دشمنی با تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 97 - 12

12 - دشمنی یهود با جبرئیل ، در حقیقت دشمنی با تورات ، دشمنی با مایه های هدایت بشر و دشمنی با پیام آور بشارت است .

فإنه نزله .. مصدقاً لما بین یدیه و هدی و بشری للمؤمنین

هر یک از توصیفهای «مصدقاً ..» و «هدی» و «بشری للمؤمنین» همانند «یاذن الله» می تواند پاسخی نقضی به یهودیان کینه توز با جبرئیل باشد؛ یعنی، دشمنی کردن با آورنده قرآن - که دین و کتاب شما را تأیید می کند، مایه هدایت بشر است و به سعادت‌ها بشارت می دهد - در واقع دشمنی کردن با تورات و ... است.

82- دلایل حقانیت تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 6

6 - قرآن دلیلی بر حقانیت تورات و انجیل *

مصدقاً لما معکم

تصدیق کتابهای آسمانی از سوی قرآن، می تواند به این معنا باشد که: نزول قرآن موجب شد اخبار و پیشگوییهای آن کتابها مبنی بر آمدن قرآن، تحقق یابد. بنابراین نزول قرآن، مایه اثبات راستی و درستی آن کتابها شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 17،18

17 - گواهی قرآن بر راستی و درستی تورات ، از نشانه های حقانیت قرآن

و هو الحق مصداقاً لما معهم

توصیف قرآن به تصدیق کننده تورات، پس از ادعای حقانیت قرآن (و هو الحق) استدلالی است برای یهودیان بر لزوم ایمان آوردن

ص: 52

به آن.

18 - قرآن، گواه و دلیلی بر راستی و درستی تورات است . *

و هو الحق مصدقاً لما معهم

تصدیق کتابهای آسمانی اهل کتاب از سوی قرآن، محتمل است به این معنا باشد که: نزول قرآن موجب شد اخبار و پیشگوئیهای آن کتاب ها، مبنی بر آوردن قرآن تحقق یابد. بنابراین نزول قرآن مایه اثبات راستین و درستی آن کتاب هاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 97 - 7،8

7 - قرآن، محتوای تورات را تأیید و راستی و درستی آن را تصدیق می کند .

مصدقاً لما بین یدیه

برداشت فوق مبتنی بر این است که «مصدقاً» حال برای ضمیر مفعولی «نزله» - که مراد از آن قرآن است - باشد. مقصود از «ما بین یدیه» (کتابی که پیش از قرآن بوده است)، در آیه مورد بحث، تورات است.

8 - وجود قرآن، گواه و شاهی بر حقانیت تورات است . *

مصدقاً لما بین یدیه

تصدیق تورات از سوی قرآن (مصدقاً لما بین یدیه) محتمل است به این معنا باشد که: قرآن گواه صدق و درستی تورات است؛ یعنی، نزول قرآن موجب آن شد که اخبار و پیشگوئیهای تورات مبنی بر آمدن قرآن تحقق یابد. بنابراین قرآن مایه اثبات راستی و درستی تورات و گواه حقانیت آن است.

83- دلایل و حیانیت تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 89 - 2،3

2 - قرآن، صحت محتوای تورات و آسمانی بودن آن را تأیید و تصدیق می کند .

کتاب ... مصدق لما معهم

3 - قرآن، دلیلی بر حقانیت و آسمانی بودن تورات است . *

مصدق لما معهم

تصدیق تورات از ناحیه قرآن، محتمل است به این معنا باشد که: نزول قرآن موجب آن شد که نوید آن کتاب مبنی بر آمدن قرآن تحقق یابد. بنابراین، نزول قرآن مایه اثبات حقانیت تورات شد.

84- دنیا در تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 19

ص: 53

19 - خیر و سعادت بودن آخرت و برتری آن بر دنیا، از تعالیم تورات به یهودیان

ألم یؤخذ علیهم میثق الکتب . . . و الدار الآخره خیر للذین یتقون

85- ذکر تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 7، 16

7 - خداوند، بنی اسرائیل را به فراگیری احکام و معارف تورات و همواره به یادداشتن آن فراخواند.

و اذکروا ما فیه

«ذکر» به دانشی گفته می شود که انسان آن را به خاطر داشته و فراموش نکرده باشد. بنابراین «اذکروا ما فیه»؛ یعنی، محتوای تورات را فرا گیرید و آن را همواره به خاطر داشته باشید.

16 - عبیدالله حلبی می گوید: «قال «أذکروا ما فیه» و اذکروا ما فی ترکه من العقوبه؛

ایشان (امام صادق(ع)) درباره «أذکروا ما فیه» فرمودند: یاد بیاورید عقوبتی را که در ترک آن [تورات] هست».

86- رحمت بودن تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 154 - 8

8 - تورات کتابی هدایتگر و موجب رحمت است.

ءاتینا موسی الکتب تماما . . . و هدی و رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 9

9- تورات، پیشوا و راهنمای مردم و مایه رحمت بر ایشان

و من قبله کتب موسی إمامًا و رحمه

87- رحمت تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 154 - 3

3 - نوشته ها و حقایق موجود در الواح عطا شده به موسی ، هدایتگر انسان ها و رحمت آفرین برای آنها

و فی نسخهها هدی و رحمه

ص: 54

کلمه «نسخه» به نوشته اصلی و نیز به رونوشت آن به اعتبار اینکه جانشین نوشته اصلی است، اطلاق می گردد. (لسان العرب). ظاهراً مراد از «نسخه» در آیه شریفه همان نوشته اصلی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 43 - 5

5- تعلیمات تورات ، بصیرت بخش ، هدایتگر و رحمت آفرین برای مردم

و لقد آتینا موسی الکتب . . . بصائر للناس و هدی و رحمه

88- روش هدایتگری تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 3 - 6

6- استفاده « تورات » از گرایش ها و عواطف خویشاوندی بنی اسرائیل ، جهت هدایت و گرایش آنان به توحید

و آتینا موسی . . . ذرّیه من حملنا مع نوح

این برداشت با توجه به دو نکته است ذیل است: 1- بنابراین که نصب «ذرّیه» به حرف ندای محذوف و ادامه کلام تورات در آیه قبل باشد (و آتینا موسی الکتب . . . ألاّ تتخذوا . . . یا ذرّیه من حملنا مع نوح). 2- آیه در پی دعوت از بنی اسرائیل به توحید، به آنان یادآوری می کند که آنها از فرزندان همراهان نجات یافته نوح هستند، تا به این وسیله ایشان را به قبول دعوت برانگیزاند.

89- روشنگری تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 48 - 6

6- تورات ، روشنی بخش زندگی و یادآور مسیر هدایت و نیازمندی های دینی برای تقوایبندگان

و ضیاء و ذکرًا للمتّقین

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «فرقان»، کتاب تورات بوده و کلمه های «ضیاء» و «ذکرًا» در توصیف این کتاب باشد. گفتنی است «ذکر» به معنای یاد و یادآوری است و مقصود از آن - مطابق آن چه نوع مفسران گفته اند - یاد کرد مسائل هدایتی و نیازهای دینی است.

90- رهبری تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 9

ص: 55

9- تورات ، پیشوا و راهنمای مردم و مایه رحمت بر ایشان

و من قبله کتب موسی إماماً و رحمه

91- زمینه استفاده از تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 54 - 3

3- داشتن خردناب و عقل سلیم ، شرط بهره جستن و تأثیر پذیرفتن از تعالیم پیامبران و کتاب های آسمانی (تورات و . . .)

هدی و ذکری لأولی الألب

92- زمینه تبلیغ تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 154 - 7

7- فرونشستن فتنه گوساله پرستی در میان قوم موسی ، فراهم آورنده زمینه ای مناسب برای مطرح شدن تورات از سوی آن حضرت

أخذ الألواح

بیان این واقعیت که موسی(ع) در پی فرونشستن فتنه گوساله پرستی ، الواح را برگرفت ، این حقیقت را روشن می سازد ، که زمینه از دست رفته برای تعالیم تورات بار دیگر در میان قوم موسی ایجاد شد . گفتنی است آیه «149» می رساند که عموم بنی اسرائیل از گوساله پرستی توبه کردند و آیه «153» می رساند که خداوند توبه آنان را پذیرفت و در نتیجه فتنه گوساله پرستی فرونشست .

93- زمینه نزول تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 144 - 11

11 - تصفیه موسی (ع) با مناجات چهل شبهه ، مقدمه ای برای دریافت تورات بود .

یموسی إنی اصطفیتک . . . فخذ ما ءاتیتک

چون خداوند در پایان داستان مواعده خویش با موسی(ع) و مناجات چهل شبهه وی ، اعطای پیامهای خویش را ، که همان تورات باشد ، مطرح ساخته ، معلوم می شود آن مواعده و مناجات به سبب اعطای تورات بوده است .

94- سوگند به تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 2 - 1

1 - سوگند خداوند ، به کتاب نگاشته شده (تورات)

و کتب مسطور

مراد از «طور» در آیه قبل می تواند کوه طور باشد. این نکته قرینه است بر این که مراد از «کتاب مسطور»، تورات می باشد که به صورت الواح نوشته شده بر موسی در طور سینا نازل شده است.

95- سهولت تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 117 - 2

2 - کتاب آسمانی موسی و هارون (علیهما السلام) (تورات) ، برخوردار از پیام ها و مضامینی بسیار روشن و قابل فهم برای همگان

و «اتینهما الکتب المستبین

«مستبین» به معنای «مبین» (روشن و روشنگر) است و «سین» و «تا» در آن برای تأکید و مبالغه است؛ یعنی، بسیار روشن و روشنگر.

96- شک مکذبان تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 110 - 12

12- منکران حقانیت تورات ، علی رغم نداشتن یقین به نادرستی آن ، منکر حقانیت آن شده بودند .

و اینهم لفی شک منه مریب

مراد از ضمیر در «اینهم» کسانی اند که تورات را نپذیرفتند؛ به اصطلاح اهل ادب این ضمیر به نحو استخدام به اختلاف کنندگان - که از «فاختلف فیه» به دست می آید - برمی گردد. «مریب» یا لازم و به معنای دارای ریب و شک است و تأکید «شک» می باشد و یا متعدی و به معنای «تردید افکن» است.

97- صحابه در تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 29,32

ص: 57

29- بیان اوصاف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت ، در تورات و انجیل

ذک مثلهم فی التوریه و مثلهم فی الإنجیل کزرع

32- بیان متنوع تورات و انجیل ، در معرفی ویژگی های پیامبر اسلام و اصحاب آن حضرت *

ذک مثلهم فی التوریه و مثلهم فی الإنجیل کزرع

تکرار «مثلهم»، اشاره به تنوع دو بیان دارد. به تعبیر دیگر «مثلهم فی التوراه» خبر برای «ذک» و «کزرع...» خبر برای «مثلهم فی الإنجیل» است.

98- عالمان به تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 43 - 12

12- وجود افرادی در میان مردم عصر بعثت که به تمامی تورات و انجیل آگاهی داشتند . *

و من عنده علم الکتب

برداشت فوق، بر اساس این احتمال است که مراد از «الکتب» تورات و انجیل باشد.

99- عاملان به تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 170 - 4

4 - گروهی از یهودیان نسل های پیشین ، بر خلاف دنیاگرایان ایشان ، به محتوای تورات و میثاق های آن پایبند بودند و نماز را به پا داشتند

و الذین یمسکون بالکتب و أقاموا الصلوه

100- عجز مکذبان تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 1

1 - منکران قرآن و تورات ، ناتوان از پاسخ دادن به پیشنهاد پیامبر (صلی الله علیه و آله) (ارائه کتابی هدایتگرتر از قرآن و تورات)

قالوا سحران تظہرا . . . فإن لم یستجیبوا لک

ص: 58

101- عصیان از تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 16

16 - تمرد و سرپیچی قوم موسی از فرمان های تورات و دستورات موسی ، برخاسته از شوق آنان به گوساله پرستی بود .

و عصینا و أشربوا فی قلوبهم العجل

جمله «و أشربوا ..» حال معلله است؛ یعنی، بیان می دارد که علت عصیان و نافرمانی یهود، عشقشان به گوساله پرستی بوده است.

102- عقلانیت تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 54 - 5

5 - آموزه های موسی (ع) و کتاب آسمانی او (تورات) ، مطابق با عقل و خرد ناب بود .

و ذکری لأولی الألب

خداوند عاقلان و صاحبان خرد جامعه بنی اسرائیل را مخاطب خود ساخته و تورات را تنها برای ایشان مایه پند و بیداری دانسته است. از این نکته می توان حقیقت بالا را به دست آورد.

103- عقیده به تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 2

2 - دنیاگرایان یهود ، علی رغم ادعای اعتقاد به تورات و دسترسی به آن ، از راه های نامشروع به مال و منال دنیا چنگ می زدند .

ورثوا الکتب یاخذون عرض هذا الأدنی و یقولون سیغفر لنا

جمله «ورثوا الکتب» (تورات را به ارث بردند) اشاره به دو معنا دارد که هر دو در سرزنش دنیاگرایان یهود دخیل است: دسترسی به تورات داشتند ؛ مدعی اعتقاد به آن بودند.

104- علمای اهل کتاب و تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - برخی از عالمان اهل کتاب ، پس از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تورات وفادار مانده و به ویژگی های پیامبر موعود و تطبیق آنها بر رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) معترف شدند .

ص: 59

نبد فريق من الذين أوتوا الكتب كتب الله وراء ظهورهم

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که مراد از «الذين أوتوا الكتاب» عالمان یهود باشد. در این صورت «فريق من الذين»; یعنی، گروهی از عالمان، کتاب الهی را به دور افکندند. مفهوم این جمله این است که گروهی چنین نکردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 10

10 - عالمان اهل کتاب، بخشی از احکام تورات و انجیل (حلیت برخی خوراکی ها و حرمت برخی دیگر) را کتمان می کردند.

إن الذين يكتُمون ما أنزل الله من الكتب

مفسران مصداق مورد نظر برای «الذين يكتُمون...» را علمای یهود و نصارا دانسته اند.

105- علمای یهود و تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 16، 12، 11

11 - عالمان یهود برخی از حقایق تورات را برای مردم بیان می کردند و بسیاری از حقایق آن را از مردم پنهان می ساختند.

تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون كثيرا

12 - عالمان یهود مانع دسترسی مردم به حقایق کتاب آسمانی خود (تورات) بودند.

هدى للناس تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون كثيرا

16 - عالمان یهود با پنهان کردن بسیاری از معارف تورات آن را تحریف کردند.

تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون كثيرا

کتمان بسیاری از نوشته های تورات از دید و اطلاع مردم طبیعتاً منجر به فراموش شدن آن قسمتها می شود و در نتیجه کتاب آسمانی به شکل ناقص در اختیار مردم قرار می گیرد که این خود نوعی تحریف است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 1

1 - بهره اندک علمای یهود از تورات

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتب

2 - کلمه «نصیباً» با توجه به نکره بودن آن، دلالت بر بهره اندک دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 41 - 27

27 - عدم پابندی سران و عالمان یهود به احکام تورات

يحرفون الكلم من بعد مواضعه

ص: 60

106- عمل به بخشی از تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 15,23,24

15 - بنی اسرائیل ، به برخی از دستورات تورات عمل کرده و برخی را نادیده می گرفتند .

أفتؤمنون ببعض الكتب و تكفرون ببعض

23 - سزای یهودیانی که کتاب آسمانی را تبعیض کردند (به برخی از تورات عمل کرده و برخی را وانهادند) ، خفت و خواری در دنیاست .

أفتؤمنون ببعض . . . فما جزاء من يفعل ذلك منكم إلا خزي في الحيوه الدنيا

24 - یهودیانی که با تبعیض به احکام و معارف تورات برخورد می کردند ، در قیامت به شدیدترین عذاب ها گرفتار خواهند شد .

أفتؤمنون ببعض . . . و يوم القيومه يردون إلى أشد العذاب

107- عمل به تعالیم تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 3

3- خداوند ، فهم کامل و همه جانبه کتاب آسمانی (تورات) و عمل قاطعانه بر طبق آن را ، به یحیی (ع) فرمان داد .

يحيى خذ الكتب بقوه

«ال» در «الکتاب» عهد است و ممکن است مراد همان تورات باشد؛ زیرا کتاب دیگری که بر یحیی (ع) نازل شده باشد شناخته شده نیست. فرمان «خذ» کنایه از فهم و تدبر کامل است و «بقوه» که حال برای فاعل «خذ» می باشد، به معنای نیرومندی هم در مقام علم و فراگیری و هم در مقام عمل است.

108- عمل به تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 1,5,6

1 - خداوند ، برای پذیرش تورات و عمل به دستورات آن از بنی اسرائیل پیمان گرفت .

و إذ أخذنا ميثقكم .. خذوا ماء اتينكم بقوه

ميثاق به معنای پيمان مؤكد است و جمله «خذوا ..» بيانگر مورد ميثاق می باشد. گرفتن كتابهای آسمانی (خذوا ...) به اين است كه پذيرفته شود و به احكام آن عمل گردد.

5- بني اسرائيل ، برای پذيرش تورات و عمل به فرمان های آن لجاجت کرده و سرسختی نشان می دادند .

ورفعنا فوقكم الطور خذوا ماء اتينكم

ص: 61

از اینکه خداوند با تهدید و ارباب (قرار دادن کوه بر سر بنی اسرائیل) از قوم موسی خواست تا تورات را بپذیرند و برای عمل کردن به آن پیمان بسپارند. برداشت فوق به دست می آید.

6- پذیرش تورات با جدیت تمام و استوارسازی رفتار و اندیشه ها بر اساس آن ، فرمان خداوند به بنی اسرائیل

خذوا ماء اتینکم بقوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 2

2- بهره مندی اهل کتاب از نعمت های آسمانی و زمینی ، در صورت باور به معارف تورات و انجیل و عمل به احکام آنها به همراه دیگر تعالیم نازل شده بر آنان

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهم من ربهم لاکلوا من فوقهم

«اقامه» به معنای برپایی چیزی و یا کاری است با تمام شرایط آن و اقامه کتب آسمانی، باور به معارف آن و انجام تمامی تکالیف آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 3

3- دستیابی اهل کتاب به جایگاه ارزشی خویش ، منوط به اقامه تورات ، انجیل و دیگر دستورات الهی است .

قل یا اهل الکتب ... حتی تقیموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیکم من ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 7,9

7- خداوند دعوت کننده موسی (ع) به جدیت در فراگیری لوحه های دریافتی و به کار بستن آن

فخذها بقوه

9- قوم موسی (ع) موظف به فراگیری معارف ثبت شده در الواح ، به بهترین وجه ، و به کار بستن احکام آن به نیکوترین صورت .

و أمر قومک یاخذوا بأحسنها

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «احسنها» به «قوه» برگردد. بر این مبنا مفعول «یاخذوا» ضمیری است محذوف که به «الألواح» برمی گردد. یعنی: «یاخذوا الألواح بأحسن القوه».

1 - یهودیانی که به تورات چنگ زنند و به محتوای آن پایبند باشند و نماز را برپا دارند، مردمی صلاح پیشه اند.

و الذین یمسکون بالکتب .. . إنا لانضیع أجر المصلحین

تمسیک (مصدر «یمسکون») به معنای حفظ کردن و رها ساختن است. محافظت کتاب آسمانی به این است که انسان معارف آن را باور داشته و به احکام آن پایبند باشد.

109- عوام یهود و تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 78 - 3,4,6

3 - عوام یهود، ناآگاه به محتوای کتاب آسمانی خویش (تورات)

لا يعلمون الكتب

4 - عوام یهود، خیالات واهی و نسبت داده شده به تورات را به عنوان کتاب آسمانی و دستورات الهی پذیرفته بودند.

لا يعلمون الكتب إلا امانی

«امانی» (جمع امنیه) به معنای خیالات واهی و دروغهای بافته شده است. استثنا در جمله فوق، استثنای منقطع است. بنابراین «لا يعلمون...»؛ یعنی، عوام یهود به محتوای تورات آگاهی ندارند، بلکه خیالات واهی و مطالب دروغین را به عنوان کتاب می شناسند.

6 - بی سوادی عوام یهود و آگاهی نداشتن آنان از تورات، از دلایل نابجا بودن انتظار ایمان از آنها

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم... و منهم أميون لا يعلمون الكتب إلا امانی

جمله «منهم أميون» عطف بر «قد كان فريق...» در آیه «75» است. بنابراین آیه مورد بحث نیز بیانگر علت برای «أفتطمعون...» می باشد.

110- عوامل کفر به تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 2

2 - کفرورزی به قرآن و تورات، علی رغم عدم وجود کتابی هدایت بخش تر از آنها، نشان از حق ستیزی و پیروی از هوای نفس دارد.

قل فأتوا بكتب... أهدى منهما... فاعلم أنما يتبعون أهواءهم

111- عیسی (ع) و تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 48 - 4

4 - خداوند به عیسی (ع)، کتاب (قوانین الهی)، حکمت (معارف الهی)، تورات و انجیل را آموخت.

و یعلّمه الكتاب والحكمه و التوریه و الانجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 50 - 3، 2، 1

1 - عیسی (ع) ، تصدیق کننده تورات

ص: 63

و مصدقاً لما بين يديّ من التوریه

2- عدم تحریف تورات تا عصر حضرت عیسی (ع) *

و مصدقاً لما بين يديّ من التوریه

به نظر می رسد جمله «لما بين يديّ من التوریه»، اشاره باشد به تورات متداولی که در دسترس مردم بوده است. لذا تصدیق آن، دلالت بر عدم تحریف تورات موجود در آن عصر دارد.

3- نسخ بعضی از احکام تورات، توسط حضرت عیسی (ع)

و لاجلّ لکم بعض الذی حرّم علیکم

چون مخاطبان عیسی (ع)، بنی اسرائیل بودند، و شریعت بنی اسرائیل تا قبل از عیسی (ع)، شریعت حضرت موسی (ع) بوده، بنابراین چیزهایی که عیسی (ع) برای آنان حلال می کند، چیزهایی است که تورات آنها را تحریم کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 46 - 6

6- گواهی و تأیید عیسی (ع) بر راستی و درستی تورات موجود در عصر خویش

و قفینا . . بعیسی ابن مریم مصدقاً لما بین یدیه من التوریه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 110 - 18, 19, 16

16 - حضرت مسیح عالم به کتاب، حکمت، تورات و انجیل

و اذ علمتک الکتب و الحکمه و التوریه و الانجیل

18 - آگاهی مسیح به کتاب و حکمت و تورات و انجیل، از نعمت های خاص خدا به آن حضرت

و اذ علمتک الکتب و الحکمه و التوریه و الانجیل

19 - تورات و انجیل، ارجمندترین کتاب های آموخته شده به عیسی (ع)

و اذ علمتک الکتب و الحکمه و التوریه و الانجیل

مراد از «الکتب»، به قرینه ذکر تورات و انجیل پس از آن، می تواند کتاب یا کتابهای آسمانی دیگری غیر از تورات و انجیل باشد. در این صورت تصریح به نام تورات و انجیل با آنکه لفظ «الکتب» می تواند آن دو را نیز شامل شود نشانه اهمیت فزونتر این دو کتاب می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 6 - 4

4 - حضرت عیسی (ع)، تصدیق کننده تورات

مصدقاً لما بین یدی من التوریه

ص: 64

112- فراگیری تعالیم تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 8,9

7 - خداوند دعوت کننده موسی (ع) به جدیت در فراگیری لوحه های دریافتی و به کار بستن آن

فخذها بقوه

8 - خداوند از موسی خواست تا قومش را به فراگیری معارف نوشته شده بر الواح و احکام یاد شده در آن فرمان دهد .

و أمر قومک یاخذوا بأحسنها

9 - قوم موسی (ع) موظف به فراگیری معارف ثبت شده در الواح ، به بهترین وجه ، و به کار بستن احکام آن به نیکوترین صورت .

و أمر قومک یاخذوا بأحسنها

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «احسنها» به «قوه» برگردد. بر این مبنا مفعول «یاخذوا» ضمیری است محذوف که به «الألواح» برمی گردد. یعنی: «یاخذوا الألواح باحسن القوه».

113- فضیلت تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 110 - 19

19 - تورات و انجیل ، ارجمندترین کتاب های آموخته شده به عیسی (ع)

و اذ علمتک الکتب و الحکمه و التوریه و الانجیل

مراد از «الکتب»، به قرینه ذکر تورات و انجیل پس از آن، می تواند کتاب یا کتابهای آسمانی دیگری غیر از تورات و انجیل باشد. در این صورت تصریح به نام تورات و انجیل با آنکه لفظ «الکتب» می توانست آن دو را نیز شامل شود نشانه اهمیت فزونتر این دو کتاب می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 50 - 4

4- برتری و برجستگی قرآن نسبت به تورات

ءاتینا موسی . . . ذکراً... و هذا ذکر مبارک

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند در مورد «تورات» فقط «ذکر» به کار برده است؛ در صورتی که برای قرآن صفت «مبارک» را اضافه کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 5

5 - عدم وجود کتابی هدایت بخش تر از قرآن و تورات

قل فأتوا بكتب من عند الله هو أهدى منهما

ص: 65

114- فلسفه نزول تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 53 - 7

7 - نایل شدن بنی اسرائیل به هدایت ، هدف از نزول تورات

و إذ آتینا موسی الکتب و الفرقان لعلکم تهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 154 - 11

11 - ایمان به قیامت و ملاقات خدا، از اهداف نزول تورات است.

ثم آتینا موسی الکتب .. لعلهم بلقاء ربهم يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 43 - 4،7

4 - نزول تورات از سوی خداوند ، با هدف رفع نیاز انسان ها

و لقد آتینا موسی الکتب من بعد ما أهلكنا القرون الأولى

7 - اعطای تورات به موسی (ع) از سوی خدا ، با هدف بیدار کردن انسان ها و رهانیدن ایشان از غفلت

و لقد آتینا موسی الکتب .. لعلهم یتذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 44 - 2

2 - اقدام خداوند به تکمیل و به انجام رساندن امر رسالت موسی (ع) با نازل کردن تورات

و ما کنت بجانب الغربی إذ قضینا إلی موسی الأمر

«قضاء» به معنای به انجام رساندن است. به کارگیری واژه یاد شده نشان می دهد که اعطای تورات به موسی(ع) مکمل و پایان بخش امر رسالت او می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 43 - 7

7 - احکام تورات در دسترس یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قابل فهم برای آنان

و عندهم التوریه فیها حکم اللّٰه

ص: 66

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 3

3- خداوند، فهم کامل و همه جانبه کتاب آسمانی (تورات) و عمل قاطعانه بر طبق آن را، به یحیی (ع) فرمان داد.

یحیی خذ الکتب بقوه

«ال» در «الکتاب» عهد است و ممکن است مراد همان تورات باشد؛ زیرا کتاب دیگری که بر یحیی (ع) نازل شده باشد شناخته شده نیست. فرمان «خذ» کنایه از فهم و تدبر کامل است و «بقوه» که حال برای فاعل «خذ» می باشد، به معنای نیرومندی هم در مقام علم و فراگیری و هم در مقام عمل است.

116- فهم گواهی تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 7

7- برخورداران از بصیرت الهی، دلالت تورات بر حقانیت قرآن را، به خوبی درمی یابند.

أفمن كان على بينة من ربه... ومن قبله كتب موسى

117- قبول تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 6, 1

1 - خداوند، برای پذیرش تورات و عمل به دستورات آن از بنی اسرائیل پیمان گرفت.

و إذ أخذنا ميثقكم... خذوا ما آتيناكم بقوه

ميثاق به معنای پیمان مؤکد است و جمله «خذوا...» بیانگر مورد ميثاق می باشد. گرفتن کتابهای آسمانی (خذوا...) به این است که پذیرفته شود و به احکام آن عمل گردد.

6 - پذیرش تورات با جدیت تمام و استوارسازی رفتار و اندیشه ها بر اساس آن، فرمان خداوند به بنی اسرائیل

خذوا ما آتيناكم بقوه

118- قرآن در تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 44 - 8

8 - پذیرش اسلام و ایمان به قرآن ، از فرمان های تورات و انجیل به پیروان خویش

أتأمرون الناس بالبر و تنسون أنفسكم و أنتم تتلون الكتب

ص: 67

جمله «تُسون أنفسكم» را می توان به قرینه آیات پیشین - که سخن از دعوت به ایمان بود - در ارتباط با ایمان به قرآن دانست. بر این اساس آیه اشاره به این معنا دارد که: شما عالمان اهل کتاب مردم را به نیکبها دعوت می کنید؛ ولی وظیفه خویش را که ایمان به قرآن است، فراموش می کنید؛ سپس با جمله «وأنتم تتلون الكتب» بیان می دارد که: آنان از این وظیفه مطلع بودند؛ یعنی، در کتابهای آسمانی، این حقیقت وجود داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 89 - 9

9 - تورات ، متضمن بشارت به نزول قرآن و بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است . *

مصدق لما معهم وکانوا من قبل یستفتحون علی الذین کفروا

عبارت «مصدق لما معهم» قرینه آن است که منشأ آگاهی یهود پیش از بعثت بر اینکه «قرآن نازل می شود و پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبعوث می گردد»، تورات بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 4

4 - تورات و انجیل ، حاوی بشارت به آمدن قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بیانگر ضرورت ایمان به آن دو است .

الذین ءاتینهم الكتب یتلونه حق تلاوته أولئک یؤمنون به

چون خواندن تورات و انجیل و پیروی از آن دو، مایه ایمان آوردن به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) می شود، به دست می آید که: آن دو کتاب، بشارت به آمدن قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و لزوم ایمان آوردن به آنها مطرح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 199 - 15

15 - نادیده گرفتن آیات بیانگر حَقَّائِیت قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تورات از سوی علمای یهود ، به خاطر متاع اندک دنیا

انّ من اهل الكتب لمن . . . لا یشترون بایات اللّٰه ثمناً قليلاً

تمجید خداوند از عالمان مؤمن اهل کتاب، به خاطر ایمان به قرآن و سوداگری نکردن بر سر آیات الهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 8

8 - تورات و انجیل ، حاوی بشارت به آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

نزلنا مصدقاً لما معکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 114 - 12

12 - وجود دلایل حقانیت قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تورات و انجیل

و الذین ءاتینهم الکتب یعلمون أنه منزل من ربک بالحق

ص: 68

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 4.6

4 - قرآن تصدیق کننده حقانیت کتاب های آسمانی بنی اسرائیل (تورات ، انجیل و . . .)

ءامنوا بما أنزلت مصدقاً لما معکم

مراد از «ما»ی موصوله در «لما معکم»: کتابهای آسمانی بنی اسرائیل است که تورات و انجیل از مصداقهای بارز و مورد نظر آن می باشد. تصدیق (مصدر مصدقاً) نسبت دادن صدق و درستی به کسی یا چیزی است. بنابراین «مصدقاً لما معکم»: یعنی: قرآن کتابهای آسمانی شما را، راست و درست می داند و حقانیت آنها را تصدیق می کند.

6 - قرآن دلیلی بر حقانیت تورات و انجیل *

مصدقاً لما معکم

تصدیق کتابهای آسمانی از سوی قرآن، می تواند به این معنا باشد که: نزول قرآن موجب شد اخبار و پیشگوییهای آن کتابها مبنی بر آمدن قرآن، تحقق یابد. بنابراین نزول قرآن، مایه اثبات راستی و درستی آن کتابها شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 89 - 2,3

2 - قرآن ، صحت محتوای تورات و آسمانی بودن آن را تأیید و تصدیق می کند .

کتب . . . مصدق لما معهم

3 - قرآن ، دلیلی بر حقانیت و آسمانی بودن تورات است . *

مصدق لما معهم

تصدیق تورات از ناحیه قرآن، محتمل است به این معنا باشد که: نزول قرآن موجب آن شد که نوید آن کتاب مبنی بر آمدن قرآن تحقق یابد. بنابراین، نزول قرآن مایه اثبات حقانیت تورات شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 16,18

16 - قرآن ، تأیید کننده محتوای تورات و تصدیق کننده آسمانی بودن آن

و هو الحق مصدقاً لما معهم

18 - قرآن ، گواه و دلیلی بر راستی و درستی تورات است . *

و هو الحق مصدقاً لما معهم

تصدیق کتابهای آسمانی اهل کتاب از سوی قرآن، محتمل است به این معنا باشد که: نزول قرآن موجب شد اخبار و پیشگوئیهای آن کتاب ها، مبنی بر آوردن قرآن تحقق یابد. بنابراین نزول قرآن مایه اثبات راستین و درستی آن کتاب هاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 97 - 14، 8، 7

ص: 69

7- قرآن، محتوای تورات را تأیید و راستی و درستی آن را تصدیق می کند.

مصدقاً لما بین یدیه

برداشت فوق مبتنی بر این است که «مصدقاً» حال برای ضمیر مفعولی «نزله» - که مراد از آن قرآن است - باشد. مقصود از «ما بین یدیه» (کتابی که پیش از قرآن بوده است)، در آیه مورد بحث، تورات است.

8- وجود قرآن، گواه و شاهی بر حقانیت تورات است.*

مصدقاً لما بین یدیه

تصدیق تورات از سوی قرآن (مصدقاً لما بین یدیه) محتمل است به این معنا باشد که: قرآن گواه صدق و درستی تورات است؛ یعنی، نزول قرآن موجب آن شد که اخبار و پیشگوییهای تورات مبنی بر آمدن قرآن تحقق یابد. بنابراین قرآن مایه اثبات راستی و درستی تورات و گواه حقانیت آن است.

14- تأیید تورات از سوی قرآن، دلیلی بر بیجا بودن دشمنی یهود با پیام آور وحی (جبرئیل) است.

فإنه نزله علی قلبک یاذن الله مصدقاً لما بین یدیه

«مصدقاً لما بین یدیه» (قرآن درستی تورات را تأیید می کند) در پاسخ به یهودیان دشمن جبرئیل، این نکته را بیان می کند که جبرئیل حقیقتی را آورد که دین و کتاب شما را تصدیق می کند و شاهد راستی و درستی آن است و لذا نا به جاست که با نازل کننده آن (جبرئیل) دشمنی کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- نساء - 4 - 47 - 5

5- گواهی قرآن بر حقانیت تورات و انجیل

امنوا بما نزلنا مصدقاً لما معکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 43 - 5

5- تورات، حاوی احکامی نسخ نشده به وسیله قرآن

وعندهم التوریه فیها حکم الله

اگر آن حکم و یا احکامی که یهودیان از آن اعراض می کردند به وسیله قرآن نسخ شده بود، یهودیان نباید به خطر اعراض آن، مورد مذمت

قرار می گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 48 - 5

5 - گواهی قرآن بر راستی و درستی کتب آسمانی پیشین (تورات و انجیل)

و انزلنا إلیک الکتب بالحق مصدقاً لما بین یدیه من الکتب

به دلیل آیات گذشته مراد از «ما بین یدیه من الکتب»، تورات و انجیل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 37 - 6,8

ص: 70

6- قرآن ، تصدیق و تأیید کننده کتاب های آسمانی پیشین (تورات ، انجیل و . . .)

و لكن تصدیق الذی بین یدیه

8- قرآن ، شرح و تفصیل کتاب های آسمانی پیشین (تورات ، انجیل و . . .) است .

و تفصیل الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 31 - 5

5- قرآن ، تصدیق و تأیید کننده کتاب های آسمانی پیشین (تورات ، انجیل و . . .)

مصدقاً لما بین یدیه

120- قصاص در تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 45 - 1,2,4,5,6,7

1 - خداوند بیانگر قوانین قصاص برای یهود در تورات

و کتبنا علیهم فیها ان النفس . . . و الجروح قصاص

2 - یهود وظیفه دار اجرای احکام و قوانین قصاص (بیان شده در تورات) در میان خویش

و کتبنا علیهم فیها ان النفس بالنفس . . . و الجروح قصاص

4 - جان در برابر جان ، چشم در برابر چشم ، بینی در برابر بینی ، گوش در برابر گوش و دندان در برابر دندان ، قانون قصاص در تورات

و کتبنا علیهم . . . و العین بالعين و الأنف بالأنف و الاذن بالاذن و السن بالسن

5 - قانون قصاص جراحت ها ، از جمله قوانین الهی در تورات

و الجروح قصاص

6 - احکام قصاص در تورات ، نور و مایه هدایت

فیها هدی و نور . . . و کتبنا علیهم فیها ان النفس بالنفس

توصیف تورات به اینکه در آن نور و هدایت است و سپس بیان اینکه احکام قصاص در تورات وجود دارد، دلالت می کند که آن احکام نور و مایه هدایت انسانهاست.

7 - برابری تمامی یهودیان با یکدیگر در برابر قانون قصاص بیان شده در تورات

و کتبنا علیهم فیها ان النفس بالنفس

«ال» در «النفس» و «العین» و . . . به معنای کل می باشد و بیانگر این است که تورات همه افراد یهود را در برابر قانون قصاص یکسان دانسته است. مؤید این معناست نزول آیه پس از شکایت بنی قریظه در پیشگاه پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر اینکه بنی نظیر افراد را در برابر قانون قصاص یکسان نمی دانند.

ص: 71

121- قضاوت در تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 43 - 6

6- تورات ، پاسخگوی نیاز یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به احکام قضایی و حدود الهی

و کیف یحکمونک و عندهم التوریه فیها حکم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 44 - 8,9

8- تورات ، در بردارنده احکام قضایی و حکومتی

یحکم بها النبیون الذین اسلموا للذین هادوا

9- تورات ، محور قضاوت های عالمان ربانی و احبار در بین یهود

یحکم بها .. الرئیون و الاحبار

122- قوانین تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 48 - 5

5- تورات و انجیل (کتب الهی) ، در بردارنده قوانین و معارف الهی *

و یعلمه الكتاب و الحکمه و التوریه و الانجیل

عطف تورات و انجیل بر کتاب و حکمت، از باب عطف فرد بر جنس است.

123- کتمان بخشی از تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 10

10 - عالمان اهل کتاب ، بخشی از احکام تورات و انجیل (حلیت برخی خوراکی ها و حرمت برخی دیگر) را کتمان می کردند .

إن الذين يكتُمون ما أنزل الله من الكتب

مفسران مصداق مورد نظر برای «الذين يكتُمون . . .» را علمای یهود و نصارا دانسته اند.

124- کتمان تعالیم تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 72

27 - تهديد و هشدار خداوند به عالمان يهود ، نسبت به خودداري از بيان احكام تورات

يحکم بها ... و اخشون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 91 - 13

13 - تورات مشتمل بر حقايقى بوده، که بيان آن به نفع و مصلحت عالمان يهود نبوده است.

تجعلونه قراطيس تبتونها و تخفون كثيرا

125- کتمان حقايق تورات

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 15 - 3,4,6

3 - اهل کتاب (يهود و نصارا) ، همواره بسيارى از حقايق تورات و انجيل را مخفى مى کردند .

مما كنتم تخفون من الكتب

با توجه به آيات پيشين، مراد از اهل کتاب هم يهوديان هستند و هم نصارا. بنا بر اين مقصود از «الکتاب» تورات و انجيل خواهد بود.

4 - پيامبر (صلى الله عليه و آله) ، بيانگر بسيارى از حقايق مخفى شده از تورات و انجيل

رسولنا يبين لكم كثيراً مما كنتم تخفون

6 - بيان حقايق کتمان شده تورات و انجيل ، نشانی بر حقانيت پيامبر (صلى الله عليه و آله)

يبين لكم كثيراً مما كنتم تخفون من الكتب

جمله «يبين لكم» پس از «قد جاءكم رسولنا» اشاره به دليل حقانيت رسول اکرم (صلى الله عليه و آله) دارد. مؤيد اين معنا جمله «كنتم تخفون» است که دلالت بر مخفى نگاه داشتن حقايق در همه ادوار گذشته دارد.

126- كفر به تورات

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - یهودیان ، به قرآن و کتاب آسمانی خویش (تورات) کفر ورزیدند .

أَن يَكْفُرُوا بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ

مراد از «ما أنزل الله» قرآن است و بعید نیست که علاوه بر آن، تورات نیز منظور باشد. قابل ذکر است که مراد از کافر شدن یهود به تورات، انکار یا تحریف آن بخش از تورات است که ویژگیهای پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله) را بیان کرده است.

2 - یهودیان ، با کفرشان به قرآن و تورات ، خود را به بد بهایی فروختند .

بَسْمَا اشْتَرُوا بِهِ أَنفُسَهُمْ أَن يَكْفُرُوا بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ

ص: 73

«اشترأ» به معنای خریدن است و گاهی به معنای فروختن نیز به کار می رود. در آیه شریفه معنای دوم اراده شده است (اقتباس از مجمع البیان). «ما»ی موصوله در «بئسما» فاعل «بئس» و «أن یکفروا...» مخصوص به ذم است. بنابراین جمله «بئسما...»؛ یعنی، کفرورزی یهودیان به قرآن بهای بدی بود که خود را بدان فروختند.

12 - حسادت یهود به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ریشه های کفرورزی آنان به قرآن و تورات

أن یکفروا بما أنزل الله بغياً أن ينزل الله من فضله علی من یشاء من عباده

«بغی» به معنای حسادت و نیز به معنای ظلم و سرکشی است؛ برداشت فوق ناظر به احتمال اول است. کلمه «بغياً» مفعولٌ به برای «أن یکفروا» می باشد.

127- کيفر اعراض از تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 16

16 - عبیدالله حلبی می گوید: «قال «أذكروا ما فيه» و اذكروا ما فی تركه من العقوبه ;

ایشان (امام صادق(ع)) درباره «أذكروا ما فيه» فرمودند: یاد بیاورید عقوبتی را که در ترک آن [تورات] هست».

128- گواهی تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 5

5- تورات ، دلیلی بر حقانیت قرآن

و یتلوه . . من قبله کتب موسی

«کتاب» عطف بر «شاهد» است و ضمیر در «قبله» به شاهد بر می گردد.

129- گواهی عالمان به تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 43 - 13

13- آگاهان به تورات و انجیل در عصر بعثت بر حقانیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) شهادت می دادند .

و كفى بالله شهيداً . . . و من عنده علم الكتاب

ص: 74

130- محرمات تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 14

14 - حرمت انتساب اموری نابحق به خداوند ، حکمی بیان شده در تورات

ألم يؤخذ عليهم ميثق الكتب أن لا يقولوا على الله إلا الحق

131- محرومیت از فهم تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 146 - 17

17 - خداوند به قوم موسی هشدار داد که متکبران و ناباروان ایشان را از درک تورات و معارف آن باز خواهد داشت .

و أمر قومك يأخذوا بأحسنها .. سأصرف عن آيتي الذين يتكبرون في الأرض

مصدق مورد نظر برای آیه مورد بحث، با توجه به آیات پیشین، متکبران و متمردان قوم موسی هستند.

132- محمد(صلی الله علیه و آله) در تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 18

18 - از امام باقر (ع) روایت شده: «... کان حیی بن اخطب و کعب بن الاشرف و آخرون من الیهود لهم مأکله علی الیهود فی کل سنه فکرها بطلانها بامر نبی (صلی الله علیه و آله) فحرفوا لذلك آیات من التوراه فیها صفتها و ذکره ، فذلک الثمن الذی ارید فی الآیه ؛

... حیی بن اخطب و کعب بن اشرف و عده دیگری از یهودیان مقرر سالانه داشتند که از یهود می گرفتند و خوش نداشتند که به خاطر جریان پیامبر (صلی الله علیه و آله) [و تثبیت رسالت آن حضرت] از آن مقرر محروم شوند و لذا آیاتی از تورات را که در آنها وصف و یاد رسول خدا(صلی الله علیه و آله) بود تحریف کردند و این همان بهایی است که در آیه فوق ذکر شده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 17، 3

3 - تورات ، بیانگر بعثت پیامبر اسلام و تبیین کننده صفات و ویژگی های آن حضرت

قالوا أتحدثونهم بما فتح الله عليكم

از معانی «فتح» مطلع ساختن و تعلیم دادن است. بنابراین «ما فتح الله عليكم»؛ یعنی، حقایقی که خداوند شما را از آن مطلع ساخته و در اختیار شما قرار داده است. از آن جا که تورات تنها منبع یهودیان برای این گونه اطلاعات است می توان به برداشت فوق دست یافت.

17 - از امام باقر (ع) روایت شده که : « انه قال كان قوم من اليهود ليسوا من المعاندين المتواطئين إذا لقوا المسلمين حدثوهم بما في التوراه من صفة محمد (صلى الله عليه و آله) فنهاهم كبرائهم عن ذلك ، وقالوا : لا نخبروهم بما في التوراه ، من صفة محمد (صلى الله عليه و آله)

ص: 75

فیحاجوکم به عند ربکم فنزلت هذه الآیه ;

گروهی از یهود - که کینه ای به مسلمانان نداشتند - هنگامی که با مسلمانان روبرو می شدند از اوصاف رسول خدا (صلی الله علیه و آله) که در تورات آمده بود سخن می گفتند؛ بزرگان یهود با خبر شده و آنها را نهی کردند و گفتند: از صفات محمد [ص] - که در تورات آمده - مسلمانان را مطلع نسازید که به وسیله آن با شما در نزد پروردگارتان استدلال و احتجاج خواهند نمود، پس آیه فوق نازل گشت. «.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 79 - 16,17

16 - « و قيل کتابهم بأیدیهم عمدوا إلى التوراه و حرفوا صفه النبی (صلی الله علیه و آله) لیوقعوا الشک بذلک للمستضعفین من الیهود و هو المروى عن ابی جعفر (ع) . . . » ;

از امام باقر (ع) روایت شده که: «علمای یهود به سراغ تورات رفتند و اوصاف حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) را در آن تغییر دادند تا به این وسیله در دل مستضعفان فکری یهود، شک ایجاد کنند».

17 - از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره « فویل لهم مما کتبت أیدیهم » روایت شده که فرموده اند : « الویل جیل فی النار و هو الذی انزل فی الیهود لانهم حرفوا التوراه زادوا فیها ما احبوا و محوا منها ما یکرهون و محوا اسم محمد (صلی الله علیه و آله) من التوراه ;

«ویل کوهی است در جهنم که [در آیات قرآن] در مورد یهود نازل گشته است؛ زیرا آنان تورات را با افزودن آنچه دوست داشتند و از بین بردن آنچه ناخوشایند داشتند، تحریف کردند و نام حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) را از تورات محو نمودند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 89 - 9

9 - تورات ، متضمن بشارت به نزول قرآن و بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است . *

مصدق لما معهم و كانوا من قبل یستفتحون علی الذین کفروا

عبارت «مصدق لما معهم» قرینه آن است که منشأ آگاهی یهود پیش از بعثت بر اینکه «قرآن نازل می شود و پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبعوث می گردد»، تورات بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 4,7,9,15

4 - تورات در بردارنده بشارت به بعثت محمد (صلی الله علیه و آله)

ولما جاءهم رسول . . . نبذ فريق من الذين أوتوا الكتب كتب الله وراء ظهورهم

جمله «نبذ فريق» جواب شرط (لما جاءهم) است. ترتب دور افكندن تورات بر آمدن پیامبر(صلی الله علیه و آله) اشاره به این حقیقت دارد که: این کتاب، بشارت به آمدن پیامبر(صلی الله علیه و آله) داشته و ویژگیهای آن حضرت را بر شمرده است.

7- عالمان اهل کتاب ، مطمئن به منطبق بودن ویژگی های پیامبر وعده داده شده در تورات ، بر پیامبر اسلام

ولما جاءهم رسول . . . نبذ فريق من الذين أوتوا الكتب كتب الله وراء ظهورهم

عالمان یهود، برای انکار پیامبر(صلی الله علیه و آله) دوراه در پیش روی خود داشتند: 1- نادیده گرفتن بشارتهای تورات؛ 2- اظهار منطبق نبودن ویژگیهای شمرده شده در تورات بر پیامبر. از این که عالمان یهود راه اول را انتخاب کردند، معلوم می شود، انطباق آن ویژگیها بر پیامبر، امری مسلم و غیر قابل تردید بوده است.

ص: 76

9 - عالمان اهل کتاب ، علی رغم یافتن ویژگی های پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تورات ، خود را بی خبر از آنها نشان می دادند .

نبد فریق . . . کتب الله وراء ظهورهم کانهم لایعلمون

متعلق «لایعلمون» ویژگیهای پیامبری است که تورات بعثت وی را بشارت داده است.

15 - برخی از عالمان اهل کتاب ، پس از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تورات وفادار مانده و به ویژگی های پیامبر موعود و تطبیق آنها بر رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) معترف شدند .

نبد فریق من الذین أتوا الکتب کتب الله وراء ظهورهم

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که مراد از «الذین أتوا الکتب» عالمان یهود باشد. در این صورت «فریق من الذین»؛ یعنی، گروهی از عالمان، کتاب الهی را به دور افکندند. مفهوم این جمله این است که گروهی چنین نکردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 4

4 - تورات و انجیل ، حاوی بشارت به آمدن قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بیانگر ضرورت ایمان به آن دو است .

الذین ءاتینهم الکتب یتلونه حق تلاوته أولئک یؤمنون به

چون خواندن تورات و انجیل و پیروی از آن دو، مایه ایمان آوردن به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) می شود، به دست می آید که: آن دو کتاب، بشارت به آمدن قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و لزوم ایمان آوردن به آنها مطرح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 12، 2

2 - تورات و انجیل حاوی نوید به بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بیانگر مشخصاتی دقیق از آن حضرت

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم

بیان این حقیقت که یهود و نصارا، حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به خوبی می شناختند - پس از توصیف آنان به دارندگان کتاب آسمانی - اشاره به این دارد که: منبع شناخت آنان، کتاب آسمانی شان (تورات و انجیل) است.

12 - از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود: « هذه الآیه نزلت فی اليهود و النصارى یقول الله تبارک و تعالی « الذین آتیناهم الکتب » یعنی التوراه و الأنجیل - یعرفونه - یعنی رسول الله کما یعرفون أبناءهم لان الله عز و جل قد أنزل علیهم فی التوراه و الزبور و الأنجیل صفه محمد و صفه اصحابه و مبعثه و هجرته . . . » ;

آیه فوق، درباره یهود و نصارا نازل شده است و آنان کسانی بودند که تورات و انجیل به آنان داده شده بود و رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را مانند فرزندان خود می شناختند؛ چون خداوند در تورات، زبور و انجیل صفات رسول خدا و اصحابش و بعثت و هجرت آن حضرت را نازل کرده بود . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 5

5 - تورات و انجیل ، حاوی شواهد و نشانه هایی بر حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و احکام و معارف اسلام هستند .

من بعد ما بینه للناس فی الکتب

برخی بر آنند که مراد از «الکتاب» تورات و انجیل و مقصود از «البینات و الهدی» دلایل و رهنمودهایی است که مردم را به حقانیت نبوت و احکام اسلام هدایت می کنند. آیات گذشته - که درباره کتمان حقانیت تغییر قبله بود - مؤید این احتمال است.

ص: 77

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 199 - 15

15 - نادیده گرفتن آیات بیانگر حقیقت قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تورات از سوی علمای یهود، به خاطر متاع اندک دنیا

انّ من اهل الكتب لمن ... لا يشترون بايات الله ثمناً قليلاً

تمجید خداوند از عالمان مؤمن اهل کتاب، به خاطر ایمان به قرآن و سوداگری نکردن بر سر آیات الهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 8

8 - تورات و انجیل، حاوی بشارت به آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

نزلنا مصدقاً لما معكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 19

19 - تحریف نشانه های پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) در تورات و به فراموشی سپردن آن توسط یهود *

يحرفون الكلم ... و نسوا حظاً مما ذكروا به

به احتمال اینکه مراد از «الكلم» و «ما ذكروا به» - به قرینه مقام -، نشانه های پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تورات باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 13

13 - عن أبي عبد الله (ع) قال: هذه الآيه نزلت في اليهود و النصارى يقول الله تبارك و تعالى: «الذين آتيناهم الكتاب - يعنى التوراه و الإنجيل - يعرفونه - يعنى رسول الله (صلی الله علیه و آله) ... لأن الله عز و جل قد أنزل عليهم فى التوراه و الإنجيل و الزبور صفه محمّد (صلی الله علیه و آله) ... و مبعثه ...»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 114 - 12

12 - وجود دلائل حقايق قرآن و پيامبر (صلی الله علیه و آله) در تورات و انجيل

و الذين ءاتينهم الكتب يعلمون أنه منزل من ربك بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 157 - 21، 18، 12، 10، 9، 8، 7

7 - بعثت پيامبر (صلی الله علیه و آله) از بشارت ها و اخبار غيبی تورات و انجيل

الرسول النبي الأمي الذي يجدونه مكتوبا عندهم في التوريه و الإنجيل

8 - نام و نشان رسول اكرم (صلی الله علیه و آله) در تورات و انجيل آمده بود .

الذي يجدونه مكتوبا عندهم في التوريه و الإنجيل

ص: 78

9 - تصریح تورات و انجیل به برخوردار بودن پیامبر موعود از مقام رسالت علاوه بر مقام نبوت

الرسول النبی الأُمّی الذی یجدونه مکتوبا عندهم فی التوریه و الإنجیل

10 - ایمان به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) و پیروی از او وظیفه ای الهی بر عهده یهود و نصارا و ثبت شده در تورات و انجیل

الذین یتبعون الرسول النبی الأُمّی الذی یجدونه مکتوبا عندهم فی التوریه و الإنجیل

12 - تطبیق نشانه های پیامبر نوید داده شده در تورات و انجیل بر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) جای هیچ تردیدی برای یهود و نصارا نداشت .

الذی یجدونه مکتوبا عندهم

آنچه در تورات و انجیل آمده، نشانهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، ولی خداوند با جمله «یجدونه . . .» بیان می کند که اهل کتاب خود پیامبر را در تورات و انجیل می یابند. نکته این تعبیر این است که تطبیق نشانه های موجود در تورات و انجیل بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، قطعی بوده و جای هیچ تردیدی برای آنان نداشته است.

18 - امر به معروف و نهی از منکر، حلال دانستن پاکیزه ها و حرام شمردن ناپاکی ها، از علامت های موجود در تورات و انجیل برای شناسایی پیامبر اسلام

الذی یجدونه . . . یأمرهم بالمعروف . . . و یحل لهم الطیب و یحرم علیهم الخبث

جمله های «یأمرهم و . . .» حال برای ضمیر مفعولی در «یجدونه» است و لذا می رساند که مفاد این جمله ها به عنوان صفات پیامبر موعود در تورات و انجیل بیان شده است. بر این اساس می توان گفت که از اهداف بیان این ویژگیها در تورات و انجیل، راهنمایی اهل کتاب است به اموری که باید در شناسایی پیامبر موعود در نظر داشته باشند.

21 - رها ساختن مردم (یهود، نصارا و . . .) از تکالیف شاق و زنجیر های خرافات، از نشانه های موجود در تورات و انجیل برای شناسایی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

الذی یجدونه . . . یضع عنهم إصرهم و الأغلال الّتی کانت علیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 32، 29

29 - بیان اوصاف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت، در تورات و انجیل

ذلک مثلهم فی التوریه و مثلهم فی الإنجیل کزرع

32- بیان متنوع تورات و انجیل ، در معرفی ویژگی های پیامبراسلام و اصحاب آن حضرت *

ذلک مثلهم فی التوریه و مثلهم فی الإنجیل کزرع

تکرار «مثلهم»، اشاره به تنوع دو بیان دارد. به تعبیر دیگر «مثلهم فی التوراه» خبر برای «ذلک» و «کزرع...» خبر برای «مثلهم فی الإنجیل» است.

133- محمد(صلی الله علیه و آله) و تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، آسمانی بودن تورات را تأیید و حقانیت آن را تصدیق می کرد .

ص: 79

مصدق لما معهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 23 - 13

13 - وجود نشانه های صدق پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تورات *

اگر چنین نشانه هایی در تورات نبود، دعوت به حکمیت تورات برای رفع اختلاف در مورد دعوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، صحیح نبود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 15 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بیانگر بسیاری از حقایق مخفی شده از تورات و انجیل

رسولنا بین لکم کثیراً مما کنتم تخفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 11

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای بصیرتی الهی بر حقانیت قرآن و برخوردار از شاهی ربانی بر الهی بودن آن و آگاه به حقایق تورات

أفمن كان على بينة من ربه . . . و من قبله كتب موسى

برخی از مفسران برآنند که مصداق بارز و مورد نظر برای «من كان على بينة» پیامبر (صلی الله علیه و آله) است. این گروه جمله «فلاتک ...» را مؤید این نظر شمرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به تعالیم کتاب های آسمانی پیشین (تورات و انجیل) آگاهی داشته است.

ولا بالذی بین یدیه

تعبیر از کتاب های پیشین آسمانی به «الذی بین یدیه» حکایت از آگاهی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) از آنها داشته است.

134- مخالفت با تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 5

5 - اتهام یهود و نصارا علیه یکدیگر (بی پایه و اساس خواندن آیین طرف مقابل) مخالف با کتاب آسمانی خود آنان است .

وقالت الیهود . . . وهم يتلون الكتب

ص: 80

135- مردم صدر اسلام و تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 43 - 12

12- وجود افرادی در میان مردم عصر بعثت که به تمامی تورات و انجیل آگاهی داشتند . *

و من عنده علم الکتب

برداشت فوق، بر اساس این احتمال است که مراد از «الکتاب» تورات و انجیل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 36 - 1

1 - اصول تعالیم تورات ، آشنا و مطرح برای مردم عصر نزول قرآن

أم لم ینبأ بما فی صحف موسی

از استفهام توییخی در «أم لم ینبأ»، می توان استفاده کرد که اصول معارف تورات، امری شناخته شده برای مردم عصر بعثت بوده است.

136- مسیحیان و تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 10

10 - دستیابی به متاع دنیا، از هدف های یهود و نصارا در کفر به قرآن و انکار حقایق تورات و انجیل

و لا تشتروا بایتی ثمناً قليلا

کلمه «آیاتی» علاوه بر قرآن، شامل حقایق بیان شده در تورات و انجیل نیز هست. گویا آوردن اسم ظاهر (آیاتی) به جای ضمیر «به»، برای تأمین این هدف باشد. قابل ذکر است که چون سخن درباره ایمان به قرآن بود، مصداق مورد نظر برای «آیاتی» حقایقی از تورات و انجیل است که دلیل بر حقانیت قرآن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 12

12 - بهره مندی یهود و نصارا از تعالیم و معارفی آسمانی علاوه بر تورات و انجیل

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهم من ربهم

مراد از «ما انزل الیهم» می تواند کتابهایی همانند زبور و . . . باشد که خداوند بر پیامبران بنی اسرائیل نازل کرده است.

137- مشرکان مکه و پیروان تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 81

1 - اعتراف مشرکان مکّه به هدایت یافتگی پیروان تورات و انجیل

لو أنا أنزل علينا الكتب لكننا أهدى منهم

138- معرضان از تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 5 - 1

1 - عالمان یهود، به رغم آگاهی از دستورات تورات، به آن عمل نمی کردند.

مثل الذین حملوا التوریه ثم لم یحملوها

139- مکان نزول تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 44 - 1

1 - بخش غربی وادی طور، محل نزول تورات بر موسی (ع)

و ما كنت بجانب الغربي إذ قضينا إلى موسى الأمر

مراد از «أمر مقضی» تورات است که خداوند در کوه طور به موسی (ع) عطا فرمود.

140- مکذبان تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 110 - 3

3- قوم موسی در حقانیت تورات اختلاف کرده؛ گروهی آن را پذیرفتند و گروهی آن را انکار کردند.

ولقد آتينا موسى الكتب فاختلف فيه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 48 - 12، 8

8 - انکار پیشین تورات از سوی کافران ، نشانه بهانه جویی و عدم صداقت آنان در پیشنهاد خویش

أولم يكفروا بما أوتى موسى من قبل

12 - اقدام حق ستیزان صدر اسلام به انکار صریح قرآن و تورات و تأکید بر کفر خویش نسبت به آن دو

وقالوا إنا بكلّ كفرون

ص: 82

141- منشأ تحریف تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 12

12 - سنگدلی بنی اسرائیل ، منشأ تحریف تورات

و جعلنا قلوبهم قسیه یحرفون الکلم عن مواضعه

جمله «یحرفون» جمله مفسره و بیانگر آثار قساوت قلب است.

142- منشأ تهمت جادو به تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 3

3 - اتهام بی دلیل سحر به قرآن و تورات از سوی کافران صدر اسلام ، برخاسته از هواپرستی آنان بود .

قالوا سحران تظھرا .. فاعلم انما یتبعون أهواءهم

143- مواظ تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 46 - 18

18 - انجیل ، دارای هدایت ها پندهایی افزون بر تورات

فیها هدی و نور .. فیه هدی و نور و مصدقاً لما بین یدیہ من التوریه و هدی و موعظه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 3,6

3 - الواح عطا شده به موسی (ع) ، دربردارنده پندهایی از هر چیز پندآموز

و کتبنا له فی الألواح من کل شیء موعظه

«موعظه» مفعول برای «کتبنا» و «من کل شیء» صفت برای «موعظه» است. مراد از «کل شیء»، به مناسبت مورد، هر چیز پندآموز است.

بنابراین جمله «کتبنا له ...» یعنی: از هر چیز پندآموز موعظه ای را در الواح عطا شده به موسی نگاشتیم.

6- پند و موعظه، از تعالیم اساسی تورات

و کتبنا... موعظه و تفصیلاً

تقدیم «موعظه» بر «تفصیلاً» بیانگر این است که پندها و موعظه های تورات، نسبت به دیگر تعالیم آن، از جایگاه ویژه ای

ص: 83

برخوردار بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 105 - 5

5- تورات ، کتاب یاد و یادآوری و پند و موعظه

من بعد الذکر

این برداشت، از آن جا است که بر تورات، اطلاق «ذکر» شده است.

144- موانع ابلاغ تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 8

8 - آلودگی بنی اسرائیل به شرک و گوساله پرستی ، از میان برنده زمینه ابلاغ تورات و تعلیم پیام ها و موعظه های آن

و ألقى الألواح

گویا هدف از بیان این بخش از داستان که موسی (ع) با مشاهده گوساله پرستی تورات را بر زمین افکند، این نکته باشد که موسی (ع) جامعه نابخرد خویش را شایسته تورات ندانست و زمینه تعالیم آن را بر باد رفته دید و لذا آن را بر زمین نهاد.

145- موانع فهم تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 146 - 18

18 - خداوند به قوم موسی هشدار داد که در صورت ادامه مخالفت با راه رشد و تعالی و پیمودن راه ضلالت ، ایشان را از درک معارف تورات محروم خواهد ساخت .

و أمر قومک یاخذوا بأحسنها . . . إن یروا کل ءایه لایؤمنوا بها ... سییلا

146- موسی (ع) و افکندن تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 7

7- موسی (ع) بر اثر شدت غضب به خاطر گوساله پرستی قومش ، لوحه های تورات را بر زمین افکند .

لما رجع موسی إلى قومه غضبن أسفاً .. و ألقى الألواح

ص: 84

147- مؤمنان به تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 110 - 3

3- قوم موسی در حقانیت تورات اختلاف کرده؛ گروهی آن را پذیرفتند و گروهی آن را انکار کردند.

و لقد آتینا موسی الکتب فاختلف فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 30 - 4

4- جامعه جن، مؤمن به موسی (ع) و کتاب آسمانی او

إِنَّا سَمِعْنَا كُتُبًا أَنْزَلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى مُصَدِّقًا

انذارگران جن برای گرایش دادن قوم خویش به قرآن، تصدیق گری آن برای تورات را یادآور شده اند. این سخن در صورتی ثمربخش است که جامعه جن، به تورات معتقد باشد.

148- مهلت به مکذبان تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 110 - 9

9- خداوند بر اساس تقدیر خویش، به منکران حقانیت تورات مهلت داده است و درباره آنان در دنیا داوری نخواهد کرد.

فاختلف فیه و لولا کلمه سبقت من ربک لقضی بینهم

149- نزول تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 10

10 - تورات، کتابی نازل شده از جانب خدا

أوتوا الکتب کتب اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 65 - 5،7

5- نزول تورات و انجیل پس از حضرت ابراهیم (ع)

و ما انزلت التوریه و الانجیل الا من بعده

ص: 85

7- نزول تورات و انجیل پس از ابراهیم (ع)، دلیل بطلان ادعای یهودی یا نصرانی بودن آن حضرت

یا اهل الكتاب لم تحاجون فی ابرهیم و ما انزلت التوریه و الانجیل الا من بعده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 93 - 14

14 - حلیت همه خوردنی ها بر بنی اسرائیل، جز گوشت شتر که اسرائیل (ع) (یعقوب) قبل از نزول تورات بر خود حرام کرده بود.

کل الطعام کان حلالاً لبنی اسرائیل الا ما حرم اسرائیل علی نفسه

امام صادق (ع): .. ان اسرائیل کان اذا اکل من لحم الابل هیّج علیه وجع الخاصره فحرّم علی نفسه لحم الابل وذلک قبل ان تنزل التوراه.

کافی، ج 5، ص 306، ح 9؛ بحارالانوار، ج 9، ص 191، ح 31.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 98 - 2

2- کفر اهل کتاب به آیات الهی (انکار حلیت خوردنی ها قبل از نزول تورات در آیین ابراهیم و انکار تقدّم تاریخی بنای کعبه)

کل الطعام .. قل یا اهل الکتب لم تکفرون بایات اللّٰه

مراد از «ایات اللّٰه»، مضامینی است که در آیه های قبل بیان شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 44 - 1

1- تورات، کتابی آسمانی و خداوند، نازل کننده آن

إنا انزلنا التوریه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 68 - 10، 9

9- نزول فرمان ها و معارف الهی بر یهود و نصارا، علاوه بر تورات و انجیل

حتی تَقِيمُوا التَّوْرِيهَ وَ الْاِنْجِيلَ وَ مَا اَنْزَلَ الْيَكْمَ مِنْ رَبِّكُمْ

10- فرمان ها و معارف نازل شده بر اهل کتاب، در کنار تورات و انجیل، جلوه ای از ربوبیت خداوند

حتی تَقِيمُوا التَّوْرِيهَ وَ الْاِنْجِيلَ وَ مَا اَنْزَلَ الْيَكْمَ مِنْ رَبِّكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 91 - 23، 21، 7

7- موسی (ع) دارای کتاب (تورات) نازل شده از جانب خداوند بود.

قُلْ مَنْ اَنْزَلَ الْكُتُبَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَى

ص: 86

21 - خداوند نازل کننده کتاب تورات بر موسی (ع)

قل من أنزل الكتب الذي جاء به موسى . . . قل الله

23 - نزول تورات دلیلی بر امکان نزول وحی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گواهی بر بطلان پندار منکران نزول وحی بر بشر است.

إذ قالوا ما أنزل الله على بشر . . . قل من أنزل الكتب ... قل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 8

8- تورات ، کتابی نازل شده بر موسی (ع)

و من قبله كتب موسى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 4 - 2

2- تورات ، کتابی آسمانی و نازل شده از سوی خداوند

وقضينا إلى بني إسرائيل في الكتب

برداشت فوق مبتنی بر این است که مقصود از «الکتاب» - به قرینه «ال» که عهد ذکر می است - «تورات» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 86 - 5

5 - بنی اسرائیل ، پیش از رفتن موسی (ع) به میقات ، وعده خوبی (نزول تورات) از ناحیه خداوند دریافت کرده بودند .

ألم يعدكم ربكم وعدًا حسنًا

استفهام تقریری یا انکاری موسی (ع) از بنی اسرائیل، نشان از داده شدن وعده ای به آنان پیش از رفتن موسی (ع) به میقات دارد. محتوای این وعده را، برخی نزول تورات دانسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 44 - 3,4

3 - تبیین ماجرای نزول تورات بر موسی (ع) از سوی پیامبراسلام - با این که خود ، نه در وادی طور بود و نه شاهد نزول - گواهی است روشن بر رسالت الهی آن حضرت .

و ما كنت بجانب الغربيّ . . . و ما كنت من الشهدین

4 - عدم اطلاع پیامبر (صلی الله علیه و آله) از محل و چگونگی داستان نزول تورات بر موسی (ع) پیش از نزول قرآن

و ما كنت بجانب الغربيّ . . . و ما كنت من الشهدین

از آیه یاد شده استفاده می شود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) پیش از نزول قرآن، از کیفیت نزول تورات و محل نزول آن اطلاع نداشته است. این آگاهی تنها از طریق وحی و با نزول قرآن برای او پیدا شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 2 - 3

ص: 87

3 - نزول کتاب آسمانی به صورت نوشته در الواح ، از ویژگی های تورات *

و کتب مسطور

در صورتی که مراد از «کتاب مسطور» تورات باشد، وصف «مسطور» بیانگر این است که سایر کتاب های آسمانی به صورت نوشته در الواح نازل نمی شده است؛ زیرا همیشه شیء را به مختصات آن توصیف می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 3 - 1

1 - کتاب نازل شده بر موسی (ع) (تورات) ، تدوین یافته بر پوستی پهن و گسترده

فی رق منشور

«رق» به معنای پوست است؛ پوستی که برای نوشتن در آن مهیا شده باشد (المصباح المنیر). «منشور» معادل «مبسوط» (باز و گسترده) و مقابل «مطوی» (پیچیده و لوله شده) است. گفتنی است که ظرف «فی رق» متعلق به «مسطور» در آیه قبل است؛ یعنی، کتابی که در پوستی باز و گسترده نوشته شده و تدوین یافته است.

150- نزول تورات بر موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 43 - 7

7 - اعطای تورات به موسی (ع) از سوی خدا ، با هدف بیدار کردن انسان ها و رهانیدن ایشان از غفلت

و لقد آتینا موسی الکتب .. لعلهم یتذکرون

151- نسخ احکام تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 50 - 3

3 - نسخ بعضی از احکام تورات ، توسط حضرت عیسی (ع)

و لآحلّ لکم بعض الذی حرّم علیکم

چون مخاطبان عیسی (ع)، بنی اسرائیل بودند، و شریعت بنی اسرائیل تا قبل از عیسی (ع)، شریعت حضرت موسی (ع) بوده، بنابراین

چیزهایی که عیسی (ع) برای آنان حلال می کند، چیزهایی است که تورات آنها را تحریم کرده است.

152- نعمت تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 88

1 - بقره - 2 - 53 - 5

5 - تورات عطا شده به موسی (ع) از نعمت های خداوند به بنی اسرائیل

وإذ آتینا موسی الکتب و الفرقان

با توجه به آیه 47 معلوم می شود: این بخش از آیات در صدد بیان نعمتهای گرانقدری است که خداوند به بنی اسرائیل عطا فرموده است. بنابراین عطای تورات و فرقان نیز در آیه مورد بحث، به عنوان یک نعمت بزرگ مطرح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 154 - 5

5 - تورات، نعمتی کامل برای نیکوکاران قوم موسی

تماما علی الذی أحسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 117 - 4

4 - اعطای کتاب (تورات) به موسی و هارون (علیهما السلام)، از نعمت های بزرگ الهی به ایشان

و لقد منّا علی موسی و هرون... و آتینهما الکتب المستبین

153- نقش تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 53 - 4,7

4 - تورات، وسیله ای کارآمد برای تشخیص حق از باطل

وإذ آتینا موسی الکتب و الفرقان

«فرقان»؛ یعنی، وسیله تمییز و تشخیص و مراد از آن - به مناسبت مورد - چیزی است که بتوان به وسیله آن، حق را از باطل در محدوده احکام و معارف الهی، متمایز ساخت.

7 - نایل شدن بنی اسرائیل به هدایت، هدف از نزول تورات

وإذ آتينا موسى الكتب والفرقان لعلكم تهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 6,8

6 - پذیرش تورات با جدیت تمام و استوارسازی رفتار و اندیشه ها بر اساس آن ، فرمان خداوند به بنی اسرائیل

خدا ما ایتینکم بقوه

8 - تحصیل تقوا و دوری از اعمال ناروا ، هدف از فراخوانی بنی اسرائیل به پذیرش تورات

خدا ما ایتینکم بقوه و اذکروا ما فیه لعلکم تتقون

ص: 89

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 6

6 - پذیرش تورات با جدیت تمام و استوارسازی رفتار و اندیشه ها بر اساس آن ، فرمان خداوند به بنی اسرائیل

خذوا ماء اتینکم بقوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 8

8 - تورات و انجیل ، راهگشای حل اختلاف مذهبی یهود و نصارا

قالت الیهود ... وقالت النصری ... و هم یتلون الکتب

جمله حالیه «و هم یتلون الکتب» می تواند به داعی تعجب ایراد شده باشد؛ یعنی، باعث شگفتی است که یهود و نصارا کتابهای آسمانی را می خوانند، ولی در عین حال این گونه اختلاف دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 43 - 6

6 - تورات ، پاسخگوی نیاز یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به احکام قضایی و حدود الهی

و کیف یحکمونک و عندهم التوریه فیها حکم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 3,9,51

3 - تورات ، مرجع و پایه قضاوت های پیامبران در بین یهود

یحکم بها النبیون الذین اسلموا للذین هادوا

9 - تورات ، محور قضاوت های عالمان ربانی و احبار در بین یهود

یحکم بها ... الرئیون و الاحبار

51 - کفرپیشگی برخی از عالمان و سران یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به دلیل خودداری آنان از قضاوت بر اساس تورات

ثم يتولون من بعد ذلك . . . و من لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الكفرون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 45 - 23

23 - ستم پیشگی برخی از عالمان و سران یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به دلیل خودداری آنان از قضاوت بر اساس تورات

فأولئك هم الظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 91 - 19

19 - نزول تورات مرحله ای جدید و تکاملی در بیان معارف از طریق وحی بوده است. *

و علمتم ما لم تعلموا أنتم و لا آباؤکم

ص: 90

جمله «و لا اباؤکم» ظاهراً شامل همه طبقات پدران یهود می گردد. و چون آباء بنی اسرائیل از انبیای الهی بوده و به ابراهیم(ع) و نوح(ع) منتهی می شوند، محتمل است آنچه در تورات بیان شده به مقتضای مضمون جمله «و لا اباؤکم» در کتب گذشته بیان نشده باشد، لذا تورات مرحله ای تکاملی در این رشته محسوب می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 154 - 13، 12، 8، 7، 6

6 - تورات کامل کننده دستورهای دهگانه ابلاغ شده به موسی(ع) و موجب اکمال شریعت او

ثم ایتینا موسی الکتب تماما

برداشت فوق بر این مبناست که مفعول «تماما» اصول دهگانه باشد.

7 - تورات بیانگر اصول دهگانه (توحید و ...) و دیگر معارف آیین موسی(ع)

ثم ایتینا موسی الکتب تماما . . . و تفصیلاً لكل شیء

«تفصیل» مصدر و در آیه به معنای اسم فاعل (مفصل، یعنی بیان کننده) است. «تفصیلاً» عطف بر «تماما» و حال برای «الکتب» است. مراد از «کل شیء» معارف و احکام شریعت موسی(ع) است که از مصادیق مورد نظر آن، اصول دهگانه است.

8 - تورات کتابی هدایتگر و موجب رحمت است.

ثم ایتینا موسی الکتب تماما . . . و هدی و رحمه

12 - توجه بنی اسرائیل به محتوای تورات، زمینه ساز ایمان آنان به قیامت و ملاقات خدا

ثم ایتینا موسی الکتب . . . لعلهم بلقاء ربهم يؤمنون

13 - ناباوری بنی اسرائیل به قیامت و ملاقات خدا پیش از نزول تورات

ثم ایتینا موسی الکتب . . . لعلهم بلقاء ربهم يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 156 - 7

7 - وجود تورات و انجیل به سبب غفلت و ناآگاهی مشرکان از محتوای آنها نمی توانست اتمام حجت برای آنان باشد.

و إن کنا عن دراستهم لغفلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 4،7

4 - خداوند با برافراشتن کوه طور بر سر قوم موسی ، از آنان خواست تا با جدیت تمام تورات بپذیرند و رفتار و اندیشه های خویش را بر اساس آن استوار سازند .

خدا ما ایتینکم بقوه

«خذا» یعنی بگیرید. «گرفتن» تورات و دیگر کتابهای آسمانی به این است که مورد پذیرش قرار گیرد و به احکام آن عمل شود.

7 - تحصیل تقوا و دوری از اعمال ناروا ، هدف دعوت خداوند از بنی اسرائیل به پذیرش تورات

خدا ما ایتینکم بقوه .. لعلکم تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 91

21 - تورات ، انجیل و قرآن ، سند وعده های خدا به مجاهدان و شهیدان و مایه اطمینان آنان

وعداً علیه حقاً فی التوریه و الإنجیل و القرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 10

10 - قرآن و کتاب های آسمانی (تورات ، زبور و انجیل) ، مایه احیای فطرت خفته و یادآور دانستی های فراموش شده انسان ها

هذا ذکر من معی و ذکر من قبلی

«ذکر» از نظر معنا، مانند «حفظ» است؛ با این تفاوت که حفظ شیء به اعتبار احراز و به دست آوردن آن و ذکر شیء به اعتبار استحضار و یادآوردن آن است (مفردات راغب). بنابراین توصیف قرآن و دیگر کتاب های آسمانی به «ذکر»، ممکن است به این اعتبار باشد. که یادآور دانستی های فراموش شده آدمی و بیدارگر فطرت انسان غافل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 48 - 2

2- تورات ، جدا کننده حق از باطل

ءاتینا موسی و هرون الفرقان و ضیاء و ذکرًا

واژه «فرقان» به هر چیز جدا کننده حق از باطل اطلاق می شود. توصیف کتاب آسمانی تورات به «فرقان» بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 76 - 7

7 - ناتوانی تورات و انجیل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از رفع اختلافات فکری و عقیدتی بنی اسرائیل

إنّ هذا القرآن یقصّ علی بنی اسرائیل أكثر الذی هم فیہ یختلفون

اقدام قرآن به حل اختلافات بنی اسرائیل، نشان می دهد که آنچه به عنوان تورات و انجیل در دست آنان بوده، برای تبیین حقایق مورد اختلافشان کافی نبوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 53 - 4

4 - کتاب آسمانی (تورات) ، میراث الهی برای بنی اسرائیل

و اورثنا بنی اسرائیل الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 54 - 1

1 - تورات ، مایه هدایت و وسیله پندآموزی و بیداری صاحبان عقل سلیم و خرد ناب از قوم بنی اسرائیل

و اورثنا بنی اسرائیل الکتب . هدی و ذکرى لأولى الألب

ص: 92

«لب» (مفرد «الباب») به معنای عقل خالص و خرد ناب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 4

4- کتاب آسمانی موسی (تورات) ، سرمشق زندگی و تبلور رحمت الهی برای بنی اسرائیل

و من قبله کتب موسی إماماً و رحمه

با توجه به این که کتاب موسی برای بنی اسرائیل و هدایت آنان نازل شده است، قید «إماماً و رحمه» نیز نظر به پیشوایی و رحمت در مورد آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 16 - 14

14 - انجیل عیسی (ع) ، مکمل تورات موسی (ع) بوده و این دو کتاب از نظر اهداف و اصول تعالیم ، یکسان و در یک راستا قرار داشتند .

و لایکونوا کالذین اوتوا الکتب من قبل

مراد از «الکتاب» تورات و انجیل است. بنابراین کاربرد تعبیر «الکتاب» - به صورت مفرد - به جای «الکتابین»، می تواند ناظر به مطلب بالا باشد.

154- نوآوری تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 17

17 - یهود با نزول تورات معارف و حقایق تازه ای را فراگرفتند.

و علمتم ما لم تعلموا اتمم و لا اءاباؤکم

155- نورانیت تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 8

8- روشنی و روشنگری و هدایتگری برای توده های مردم، از ویژگیهای تورات است.

الكتب الذی جاء به موسی نورا و هدی للناس

از ویژگیهای بارز برای «نور»، روشنی آن و همچنین روشن ساختن چیزهایی است که در پرتو آن قرار گیرند. توصیف تورات به این وصف بیانگر وجود این دو ویژگی در آن کتاب آسمانی است.

ص: 93

156- وحیانیت تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 3,5,10

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آسمانی بودن تورات را تأیید و حقانیت آن را تصدیق می کرد.

مصدق لما معهم

5 - بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دلیل و گواهی بر راستی و درستی تورات و آسمانی بودن آن

مصدق لما معهم

توضیح برداشت فوق در آیه 41، 91 و 97 از همین سوره بیان شد.

10 - تورات، کتابی نازل شده از جانب خدا

أوتوا الكتب كتب الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 1

1 - خداوند، نازل کننده کتاب های آسمانی (تورات، انجیل، قرآن و...)

ذلک بأن الله نزل الكتب

«ال» در «الکتاب» برای جنس است و «الکتاب» شامل همه کتابهای آسمانی می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 7,21

7 - موسی (ع) دارای کتاب (تورات) نازل شده از جانب خداوند بود.

قل من أنزل الكتب الذی جاء به موسی

21 - خداوند نازل کننده کتاب تورات بر موسی (ع)

قل من أنزل الكتب الذی جاء به موسی . . . قل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 4

4 - قرآن و تورات ، دو کتاب آسمانی و نازل شده از جانب خداوند

فأتوا بكتب من عند الله هو أهدى منهما

ضمیر «هما» در «منهما» به تورات و قرآن بازمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 46 - 11

11 - قرآن و انجیل و تورات ، کتاب های نازل شده از سوی خداوند است .

ص: 94

ءامنا بالذی أنزل إینا و أنزل إلیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 47 - 4

4 - کتاب های تورات و انجیل ، فرستاده شده از سوی خداوند است .

فالذین ءاتینهم الکتب

157- وضوح تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 117 - 2

2 - کتاب آسمانی موسی و هارون (علیهما السلام) (تورات) ، برخوردار از پیام ها و مضامینی بسیار روشن و قابل فهم برای همگان

و ءاتینهما الکتب المستبین

«مستبین» به معنای «مبین» (روشن و روشنگر) است و «سین» و «تا» در آن برای تأکید و مبالغه است؛ یعنی، بسیار روشن و روشنگر.

158- وعده های خدا در تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 111 - 18

18 - پاداش بهشت برای مجاهدان و شهیدان ، وعده حتمی خداوند در تورات ، انجیل و قرآن

وعداً علیه حقاً فی التوریه و الإنجیل و القرآن

159- ویژگی الواح تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 3

3 - الواح عطا شده به موسی (ع) ، دربردارنده پندهایی از هر چیز پندآموز

و کتبنا له فی الألواح من کل شیء موعظه

«موعظه» مفعول برای «کتبنا» و «من کل شیء» صفت برای «موعظه» است. مراد از «کل شیء»، به مناسبت مورد، هر چیز پندآموز است. بنابراین جمله «کتبنا له ...» یعنی: از هر چیز پندآموز موعظه ای را در الواح عطا شده به موسی نگاشتیم.

ص: 95

160- ویژگی تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 82 - 13

13 - کتب الهی (تورات، انجیل و...)، عاری از هر گونه اختلاف

و لو كان من عند غير الله لوجدوا فيه اختلافاً كثيراً

چون ملاک عدم اختلافات، از جانب خدا بودن دانسته شده است، بنابراین همه کتابهای آسمانی دارای این ویژگی (پیراسته بودن از اختلاف) هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 8

8 - روشنی و روشننگری و هدایتگری برای توده های مردم، از ویژگیهای تورات است.

الكتب الذي جاء به موسى نورا و هدى للناس

از ویژگیهای بارز برای «نور»، روشنی آن و همچنین روشن ساختن چیزهایی است که در پرتو آن قرار گیرند. توصیف تورات به این وصف بیانگر وجود این دو ویژگی در آن کتاب آسمانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 4

4 - الواح اهدا شده به موسی (ع) (تورات) تأمین کننده همه نیازهای هدایتی مردم عصر موسی (ع) با بیانی روشن

و کتبنا... تفصيلاً لكل شيء

161- ویژگی نزول تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 5

5 - نزول تورات به صورت الواح مکتوب بود.

و کتبنا له فی الألواح

162- ویژگیهای تعالیم نورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 96

5- تعلیمات تورات ، بصیرت بخش ، هدایتگر و رحمت آفرین برای مردم

و لقد آتینا موسی الکتب . . . بصائر للناس و هدی و رحمه

163- ویژگیهای تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 17 - 8,9

8- تورات ، کتابی نازل شده بر موسی (ع)

و من قبله کتب موسی

9- تورات ، پیشوا و راهنمای مردم و مایه رحمت بر ایشان

و من قبله کتب موسی إمامًا و رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 117 - 2

2 - کتاب آسمانی موسی و هارون (علیهما السلام) (تورات) ، برخوردار از پیام ها و مضامینی بسیار روشن و قابل فهم برای همگان

و آتینهما الکتب المستبین

«مستبین» به معنای «مبین» (روشن و روشنگر) است و «سین» و «تا» در آن برای تأکید و مبالغه است؛ یعنی، بسیار روشن و روشنگر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 2 - 3

3 - نزول کتاب آسمانی به صورت نوشته در الواح ، از ویژگی های تورات *

و کتب مسطور

در صورتی که مراد از «کتاب مسطور» تورات باشد، وصف «مسطور» بیانگر این است که سایر کتاب های آسمانی به صورت نوشته در الواح نازل نمی شده است؛ زیرا همیشه شیء را به مختصات آن توصیف می کنند.

1 - کتاب نازل شده بر موسی (ع) (تورات) ، تدوین یافته بر پوستی پهن و گسترده

فی رَقّ منشور

«رَقّ» به معنای پوست است؛ پوستی که برای نوشتن در آن مهیا شده باشد (المصباح المنیر). «منشور» معادل «مبسوط» (باز و گسترده) و مقابل «مطوی» (پیچیده و لوله شده) است. گفتنی است که ظرف «فی رَقّ» متعلق به «مسطور» در آیه قبل است؛

ص: 97

یعنی، کتابی که در پوستی باز و گسترده نوشته شده و تدوین یافته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 36 - 2

2 - کتاب آسمانی موسی (ع) ، دارای صحیفه ها و الواح متعدد

بما فی صحف موسی

164- هارون (ع) و تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 49 - 4

4 - دریافت تورات توسط موسی (ع) و عدم مشارکت هارون با او در این امر مهم

ثم أرسلنا موسی و أخاه هرون . . . و لقد آتینا موسی الکتب

165- هدایت پیروان تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 157 - 1

1 - اعتراف مشرکان مکه به هدایت یافتگی پیروان تورات و انجیل

لو أنا أنزل علینا الکتب لکننا أهدی منهم

166- هدایتگری تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 8

8 - تورات و انجیل ، راهگشای حل اختلاف مذهبی یهود و نصارا

قالت الیهود . . . وقالت النصری . . . و هم یتلون الکتب

جمله حالیه «و هم یتلون الکتب» می تواند به داعی تعجب ایراد شده باشد؛ یعنی، باعث شگفتی است که یهود و نصارا کتابهای آسمانی

را می خوانند، ولی در عین حال این گونه اختلاف دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 2

ص: 98

2- تورات ، مشتمل بر هدایت (احکام) و نور (عقاید)

إنا انزلنا التوریه فیها هدی و نور

چون واژه «نور» تناسب با مقوله های نظری دارد، مراد از آن می تواند عقاید باشد و «هدایت»، گرچه در مسائل نظری و عملی کاربردی یکسان دارد، ولی چون در مقابل نور قرار گرفته است، مراد از آن می تواند احکام و مسائل عملی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 46 - 18

18 - انجیل ، دارای هدایت ها پندهایی افزون بر تورات

فیها هدی و نور .. فیه هدی و نور و مصدقاً لما بین یدیہ من التوریه و هدی و موعظه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 8

8 - روشنی و روشنگری و هدایتگری برای توده های مردم، از ویژگیهای تورات است.

الکتب الذی جاء به موسی نورا و هدی للناس

از ویژگیهای بارز برای «نور»، روشنی آن و همچنین روشن ساختن چیزهایی است که در پرتو آن قرار گیرند. توصیف تورات به این وصف بیانگر وجود این دو ویژگی در آن کتاب آسمانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 154 - 8

8 - تورات کتابی هدایتگر و موجب رحمت است.

ءاتینا موسی الکتب تماما .. و هدی و رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 4

4 - الواح اهدا شده به موسی (ع) (تورات) تأمین کننده همه نیاز های هدایتی مردم عصر موسی (ع) با بیانی روشن

و کتبنا... تفصیلاً لکل شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 154 - 3

3 - نوشته ها و حقایق موجود در الواح عطا شده به موسی ، هدایتگر انسان ها و رحمت آفرین برای آنها

و فی نسخهها هدی و رحمه

کلمه «نسخه» به نوشته اصلی و نیز به رونوشت آن به اعتبار اینکه جانشین نوشته اصلی است، اطلاق می گردد. (لسان العرب). ظاهراً مراد از «نسخه» در آیه شریفه همان نوشته اصلی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 99

8 - هود - 11 - 17 - 9

9- تورات ، پیشوا و راهنمای مردم و مایه رحمت بر ایشان

و من قبله کتب موسی إماماً و رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 9

9- تورات ، حاوی تعالیمی برای نجات مردم از ظلمت ها و رهنمونی آنان به سوی نور بود .

و لقد أرسلنا موسی بآیتنا أن أخرج قومک من الظلمت إلى النور

مصدق بارز «آیاتنا»، که در آیه آمده است، همان تورات است که کتاب آسمانی حضرت موسی(ع) بود. از اینکه خداوند رسالت موسی(ع) را در بیرون بردن مردم از ظلمتها با اعطای تورات به او بیان می کند برداشت می شود که تورات حاوی چنین تعالیمی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 1

1- خداوند به « موسی (ع) » کتاب آسمانی (تورات) اعطا کرد تا بنی اسرائیل به وسیله آن هدایت شوند .

و آتینا موسی الکتب و جعلنه هدی لبنی إسرئیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 48 - 6

6- تورات ، روشنی بخش زندگی و یادآور مسیر هدایت و نیازمندی های دینی برای تقوایبندگان

و ضیاء و ذکرًا للمتّیین

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «فرقان»، کتاب تورات بوده و کلمه های «ضیاء» و «ذکرًا» در توصیف این کتاب باشد. گفتنی است «ذکر» به معنای یاد و یادآوری است و مقصود از آن - مطابق آن چه نوع مفسران گفته اند - یاد کرد مسائل هدایتی و نیازهای دینی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 49 - 2

2- کتاب آسمانی موسی (ع) (تورات) ، کتاب هدایت

لعلّهم یهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 43 - 5

5- تعلیمات تورات ، بصیرت بخش ، هدایتگر و رحمت آفرین برای مردم

و لقد آتینا موسی الکتب . . . بصائر للناس و هدی و رحمه

ص: 100

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 12، 5

5 - عدم وجود کتابی هدایت بخش تر از قرآن و تورات

قل فأتوا بكتب من عند الله هو أهدي منهما

12 - بشر ، ناتوان از ارائه کتابی برتر و هدایت کننده تر از قرآن و تورات

قل فأتوا بكتب . . . هو أهدي ... إن كنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 23 - 8

8 - کتاب آسمانی موسی ، هدایت کننده قوم بنی اسرائیل بود .

و جعلته هدی لبني إسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 54 - 2

2 - هدایت ، بیدار سازی ، پند آموزی و احیای خردناب ، قلمرو رسالت موسی (ع) و کتاب آسمانی او (تورات)

هدی و ذکری لأولی الألب

167- هماهنگی تورات و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 5

5- تورات [اصلی] ، کتابی همانند قرآن از نظر پیام های اصولی

و شهد شهد من بنی اسرائیل علی مثله فامن

واژه «علی مثله»، وجود هماهنگی و مشابهت بین تورات اصلی و قرآن را می رساند؛ زیرا مراد از «مثله»، کتاب آسمانی موسی (ع) است که همانند قرآن، معرفی شده است.

168- هماهنگی قرآن با تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 2، 1

1- تصدیق قرآن ، نسبت به تورات و هماهنگی پیام آن دو

و من قبله کتب موسی إماماً ورحمه و هذا کتب مصدق

2- همسویی و هماهنگی محتوای قرآن و تورات و تصدیق آن نسبت به تورات ، دلیلی بر وحیانی بودن قرآن

ص: 101

و من قبله كتب موسى إماماً ورحمه و هذا كتب مصدق

طرح هماهنگی پیام تورات و قرآن و نیز تصدیق مطالب تورات از سوی قرآن، زمینه ای است برای تفکر اهل کتاب و غیر آنان، و یافتن آثار وحی بودن و دلایل حقانیت قرآن در آن.

169- یهود و تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 10

10 - دستیابی به متاع دنیا، از هدف های یهود و نصارا در کفر به قرآن و انکار حقایق تورات و انجیل

و لاتشتروا بآیتی ثمناً قليلا

کلمه «آیاتی» علاوه بر قرآن، شامل حقایق بیان شده در تورات و انجیل نیز هست. گویا آوردن اسم ظاهر (آیاتی) به جای ضمیر «به»، برای تأمین این هدف باشد. قابل ذکر است که چون سخن درباره ایمان به قرآن بود، مصداق مورد نظر برای «آیاتی» حقایقی از تورات و انجیل است که دلیل بر حقانیت قرآن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 90 - 1,2

1 - یهودیان، به قرآن و کتاب آسمانی خویش (تورات) کفر ورزیدند.

أن يكفروا بما أنزل الله

مراد از «ما أنزل الله» قرآن است و بعید نیست که علاوه بر آن، تورات نیز منظور باشد. قابل ذکر است که مراد از کافر شدن یهود به تورات، انکار یا تحریف آن بخش از تورات است که ویژگیهای پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را بیان کرده است.

2 - یهودیان، با کفرشان به قرآن و تورات، خود را به بد بهایی فروختند.

بئسما اشتروا به أنفسهم أن يكفروا بما أنزل الله

«اشترء» به معنای خریدن است و گاهی به معنای فروختن نیز به کار می رود. در آیه شریفه معنای دوم اراده شده است (اقتباس از مجمع البیان). «ما»ی موصوله در «بئسما» فاعل «بئس» و «أن يكفروا...» مخصوص به ذم است. بنابراین جمله «بئسما...»؛ یعنی، کفرورزی یهودیان به قرآن بهای بدی بود که خود را بدان فروختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - عدم قبول حکمیت تورات از سوی برخی عالمان یهود ، به دنبال ارائه پیشنهاد آن از جانب پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتاب . . هم معرضون

برداشت فوق بر اساس شأن نزولی است که درباره آیه مورد بحث نقل شده است. (مجمع البيان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - پیشنهاد پیامبر (صلی الله علیه و آله) به یهودیان برای ارائه شاهی از تورات ، بر صدق ادعای خویش در تحریم برخی خوردنیها

قل فاتوا بالتوریه فاتلوها ان کنتم صادقین

9 - پنهان کردن تورات ، توسط یهودیان *

قل فاتوا بالتوریه فاتلوها

دعوت به آوردن تورات و تلاوت آن، این را گوشزد می کند که آنها تورات را از دسترس مردم خارج کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 44 - 2

2 - آگاهی ناقص دانشمندان یهود به تورات

الم تر الی الذین اوتوا نصیباً من الکتب

بدان احتمال که «من» در «من الذین هادوا - آیه 46 -» بیانیه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 43 - 8،9

2 - گریز از احکام تورات ، انگیزه مراجعه گروهی از یهودیان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای قضاوت

و کیف یحکمونک و عندهم التوریه فیها حکم الله

8 - گروهی از یهودیان ، بی اعتنا به حکم خدا در تورات و رویگردان از حکم پیامبر (صلی الله علیه و آله) پس از مراجعه به آن حضرت

و کیف یحکمونک و عندهم التوریه فیها حکم الله ثم یتولون من بعد ذلک

9 - یهودیان اعراض کننده از حکم تورات ، مردمی بی ایمان

ثم یتولون من بعد ذلک و ما أولئک بالمؤمنین

برداشت فوق بر این مبناست که «ذلک» اشاره به حکم الهی در تورات باشد. قابل ذکر است که بر این مبنای «یتولون» عطف بر جمله «فیها

حکم الله» است و «ثم» برای ترتیب در خبر است، نه برای ترتیب حکم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - بهره مندی یهود و نصارا از تعالیم و معارفی آسمانی علاوه بر تورات و انجیل

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهم من ربهم

مراد از «ما انزل الیهم» می تواند کتابهایی همانند زبور و ... باشد که خداوند بر پیامبران بنی اسرائیل نازل کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 18، 17

17 - یهود با نزول تورات معارف و حقایق تازه ای را فراگرفتند.

و علمتم ما لم تعلموا انتم و لاءاباؤکم

18 - تورات دربردارنده حقایق و معارفی بود که نه یهود زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر آن آگاهی داشتند و نه پدران آنها.

و علمتم ما لم تعلموا انتم و لاءاباؤکم

ص: 103

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 12، 17

2 - دنیاگرایان یهود، علی رغم ادعای اعتقاد به تورات و دسترسی به آن، از راه های نامشروع به مال و منال دنیا چنگ می زدند.

ورثوا الكتب يأخذون عرض هذا الأذنی و یقولون سیغفر لنا

جمله «ورثوا الكتب» (تورات را به ارث بردند) اشاره به دو معنا دارد که هر دو در سرزنش دنیاگرایان یهود دخیل است: دسترسی به تورات داشتند؛ مدعی اعتقاد به آن بودند.

12 - یهودیان به تورات و پیمان های الهی پایبند نبودند.

ألم یؤخذ علیهم میثق الكتب

17 - یهودیان با مطالعه مکرر تورات به معارف و احکام آن آگاهی داشتند.

درسوا ما فیه

«درس» تکرار کردن چیزی است و «درس الكتاب» هنگامی گفته می شود که خواندن تکرار شود. (مجمع البیان).

ص: 104

2- توره

1- احكام توره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 7

7- بیان حقیقت و واقعیت به گونه ای که مخاطب خلاف آن را بفهمد (توره) ، امری مجاز و مشروع است .

أن نأخذ إلا من وجدنا متعنا عنده

وجود جام شاهی در اثاثیه بنیامین واقعیت داشت و مطلبی درست بود ؛ ولی یوسف(ع) آن را در شرایطی و به گونه ای بیان کرد که فرزندان یعقوب از آن سرقت بنیامین را نتیجه می گرفتند. این گونه بیان را توره می نامند.

2- توره ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 89 - 8

8 - « قال أبو عبد الله (ع) : التقیه من دین الله . . . و لقد قال ابراهیم : « إني سقیم » والله ما كان سقیماً ؛

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: تقیه جزئی از دین خدا است . . . و ابراهیم گفت: «إنی سقیم» در حالی که به خداوند سوگند او مریض نبود».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 90 - 3

3 - « عن حجر عن أبي عبد الله (ع) قال : خالف ابراهیم (ع) قومه و عاب آلهتهم . . . قال أبو جعفر (ع) : عاب آلهتهم « فنظر نظره في النجوم فقال إني سقیم » . . . والله ما كان سقیماً و ما كذب فلماً تولوا عنه مدبرین إلى عید لهم ، دخل ابراهیم إلى آلهتهم فكسر ها إلا كبراً لهم . . . »

از حجر نقل شده که از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: ابراهیم با قومش مخالفت کرد و خدایان آنها را مورد عیب جویی خود قرار داد . . . امام باقر(ع) فرمود: از معبودهای آنان خرده گرفت «فنظر نظره فی النجوم فقال إنی سقیم» . . . به خدا سوگند ابراهیم

مریض نبود و دروغ هم نگفت. پس چون قومش برای عیدی که داشتند از پیش ابراهیم(ع) رفتند، او [با تبر] به سوی معبودهای آنان رفت و آنها را شکست مگر بزرگ ترین بت آنان را...».

3- توره موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 20 - 4

4 - « فی خبر ابن الجهم قال : سأل المأمون الرضا (ع) . . . ما معنا قول موسى لفرعون « فعلتها إذا و أنا من الضالین » قال الرضا (ع) : . . قال موسى : « فعلتها إذا و أنا من الضالین » عن الطریق بوقوعی إلى مدینه من مدائنک . . . ;

ابن جهم گوید: مأمون از حضرت رضا(ع) پرسید: .. معنای سخن موسی(ع) به فرعون «... أنا من الضالین» چیست؟ فرمود: موسی گفت: «... أنا من الضالین» عن الطریق بوقوعی إلى مدینه من مدائنک; یعنی، من از راه گم کردگان بودم به شهری از شهرهای تو برخورددم». از روایت استفاده می شود که حضرت موسی(ع) توره کرده و از گفتن جمله «أنا من الضالین» گم کردن جاده را اراده کرده بود...».

4- جواز توره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 7

7- بیان حقیقت و واقعیت به گونه ای که مخاطب خلاف آن را بفهمد (توره) ، امری مجاز و مشروع است .

أن نأخذ إلا من وجدنا متعنا عنده

وجود جام شاهی در اثاثیه بنیامین واقعیت داشت و مطلبی درست بود ; ولی یوسف(ع) آن را در شرایطی و به گونه ای بیان کرد که فرزندان یعقوب از آن سرقت بنیامین را نتیجه می گرفتند. این گونه بیان را توره می نامند.

5- موارد توره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 6

6- لزوم پرهیز از دروغ حتی مصلحت آمیز آن ، در صورتی که توره امکان پذیر است .

معاذ الله أن نأخذ إلا من وجدنا متعنا عنده

یوسف(ع) با اینکه می دانست متهم کردن بنیامین به دزدی دارای مصالحی است ; ولی در بیان آن از دروغ گفتن امتناع کرد و با توره آن

مصلحت را تدارک نمود.

ص: 106

3- توزین

1- ابزار توزین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 3 - 4

4 - پیمانہ و ترازو، دو ابزار معتبر برای سنجش کالا و مرسوم در عصر بعثت

و إذا كالوهم أو وزنوهم

2- توزین در مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 4

4- وجود وزن و کیل رسمی و قانونی در مصر زمان یوسف *

قالوا نفقد صواع الملك

اضافه «صواع» به «ملک» (پیمانہ پادشاه) می رساند که آن پیمانہ را پادشاه تعیین کرده بود؛ چه برای همه اشیایی که با پیمانہ کردن داد و ستد می شد و چه برای خصوص پیمانہ کردن سهمیه غلات افراد در زمان قحطی.

3- توزین مواد معدنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 19 - 10

10- «عن أبي جعفر (ع) في قوله «و أنبتنا فيها من كل شيء موزون» فرمود: فإن الله تبارك و تعالی أنبت في الجبال الذهب و الفضة و الجواهر و الصفر و النحاس و الحديد و الرصاص و الكحل و الزرنيخ و أشباه هذه لا تباع إلا وزناً؛

از امام باقر(ع) در باره سخن خدا «و أنبتنا فيها من كل شيء موزون» روایت شده است که فرمود: خداوند - تبارک و تعالی - در

کوهها طلا، نقره، سنگهای قیمتی، فلز برنج، مس، آهن، سرب، زرنیخ و امثال اینها را رویانید، و این اشیا فقط با وزن فروخته می شوند».

4- عدالت در توزین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 9 - 1

1 - فرمان الهی به رعایت کامل عدل در سنجش اشیا به هنگام داد و ستد

و أقيموا الوزن بالقسط

تعبیر «أقيموا الوزن بالقسط» دلالت بر لزوم رعایت کامل و همه جانبه عدل در داد و ستد اشیا دارد.

ص: 108

4- توسل

1- آثار توسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 19

19 - توسل به اسما و صفات الهی ، از آداب نیایش و زمینه اجابت دعا *

ربنا إناک رؤوف رحیم

ذکر اوصاف متعدد خداوند (رب، رؤوف و رحیم) در این آیه - که رهنمودی است به دعا کنندگان - بیانگر مطلب یاد شده است.

2- آداب توسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 53 - 2

2 - تمسک به ربوبیت خدا ، ادب دعا و نیایش

ربنا امنا بما انزلت

3- احکام توسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 8

8 - جواز توسل به پیامبران برای رهایی از مشکلات

إذ استسقه قومه

ص: 109

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 7

7- جواز توسل به پیامبران برای درخواست دعا و طلب آموزش

يَا اَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 57 - 3

3- انتخاب وسیله و واسطه برای تقرب به خداوند، امری روا و جایز است.

ادعوا الذين زعمتم من دونه .. أولئك الذين يدعون يبتغون إلى ربهم الوسيلة

از اینکه خداوند در رد پندار مشرکان در معبود گزینی اشان فرموده است: «أولئك الذين يدعون يبتغون...» (معبودانی را که مشرکان می خوانند، خود در صدد یافتن وسیله ای جهت تقرب به خدای خویشند.) در واقع بر توسل آنها صحه گذاشته و بنابراین، استفاده می شود که توسل روا و مجاز است.

4- اهمیت توسل بر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 18

18- لزوم اتکا به خداوند و امید داشتن به او، برای دستیابی به خواسته ها و رهایی از دشواریها

عسى الله أن يأتيني بهم جميعاً

5- توسل ایوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 41 - 5

5- توسل ایوب (ع) به ربوبیت خدا، در هنگام عرض حاجت و دعا برای رفع گرفتاری خود

إذ نادى ربه أنى مسنى الشيطان

6- توسل بنی اسرائیل

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

7 - یونس - 10 - 86 - 8

ص: 110

8- بنی اسرائیل ، در دعای خود به صفت رحمت خداوند متوسل شدند .

و نَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

7- توسل به اسما و صفات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 19

19 - توسل به اسما و صفات الهی ، از آداب نیایش و زمینه اجابت دعا *

رَبَّنَا إِنَّكَ رَعُوفٌ رَحِيمٌ

ذکر اوصاف متعدد خداوند (ربّ، رؤوف و رحیم) در این آیه - که رهنمودی است به دعا کنندگان - بیانگر مطلب یاد شده است.

8- توسل به انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 8

8 - جواز توسل به پیامبران برای رهایی از مشکلات

إِذْ اسْتَسْقَى قَوْمَهُ

9- توسل به اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 22

22 - واسطه قرار دادن اولیای الهی در پیشگاه خداوند ، امری مجاز و مورد تأیید وحی *

وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهُ

از این که خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را موظف به استغفار برای امت کرده است، استفاده می شود که اصل وساطت اولیای الهی میان خدا و خلق، امری مجاز و پذیرفته شده در بینش الهی است.

10- توسل به ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 1

1 - اظهار خضوع و تذلل همراه توسل به ربوبیت خداوند و اعتراف مکرر به آن ، از آداب دعاست .

ص: 111

وقال موسى ربنا .. ربنا ليضلوا ... ربنا اطمس

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 3

3- تمسک و توسل به ربوبیت خداوند ، از آداب دعاست .

قال رب .. إلا تغفر لي و ترحمني أكن من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

10 - اسراء - 17 - 24 - 11

11- تمسک به ربوبیت الهی در مقام دعا و نیایش ، امری پسندیده و نیکوست .

قل رب ارحمهما كما ربياني صغيرا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

10 - مريم - 19 - 4 - 2,3

2- زکریا (ع) ، در دعای خود ، به ربوبیت الهی ، توسل جست .

قال رب ائني وهن العظم .. ولم أكن بدعائك رب شقياً

3- توسل به ربوبیت الهی و تکرار آن ، از آداب دعا است .

قال رب .. لم أكن بدعائك رب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

10 - مريم - 19 - 6 - 17

17- توسل به نام مقدس « رب » از آداب دعا است .

واجعله رب رضى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

15 - صافات - 37 - 100 - 4

4- امکان فرزندان شدن انسان با دعا و توسل به ربوبیت الهی

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 35 - 3

3- توسل به ربوبیت خداوند ، از آداب دعا است .

قال رَبِّ اغْفِرْ لِي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 112

5- توسل ایوب (ع) به ربوبیت خدا، در هنگام عرض حاجت و دعا برای رفع گرفتاری خود

إِذْ نَادَى رَبَّهُ أُنَىٰ مَسْنَىٰ الشَّيْطَانِ

11- توسل به شفیعان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 57 - 8

8- در جهان ، واسطه هایی که شفاعت آنان در پیشگاه خدا پذیرفته و توسل به آنان برای تقرب به خدا جایز باشد ، وجود دارد .

أُولَئِكَ .. يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ

بنابر اینکه مراد از «أُولَئِكَ» ملائکه، انبیا و صالحان باشد و با توجه به اینکه خداوند عمل آنان را رد نکرده است، برداشت فوق به دست می آید.

12- توسل به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 17

17 - نقش وساطت و شفاعت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پیشگاه خداوند برای آمرزش خطاکاران

و استغفر لهم

13- توسل جایز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 57 - 8

8- در جهان ، واسطه هایی که شفاعت آنان در پیشگاه خدا پذیرفته و توسل به آنان برای تقرب به خدا جایز باشد ، وجود دارد .

أُولَئِكَ .. يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ

بنابر اینکه مراد از «أُولَئِكَ» ملائکه، انبیا و صالحان باشد و با توجه به اینکه خداوند عمل آنان را رد نکرده است، برداشت فوق به دست می آید.

14- توسل در توبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 113

1 - بقره - 2 - 37 - 2

2 - خداوند کلمات پر ارزشی را به آدم (ع) تلقین کرد تا با توسل به آنها، در پیشگاه خداوند توبه کند.

فتلقى ءادم من ربه كلمت

«تلقى» (مصدر تلقى) به معنای: گرفتن و دریافت کردن است و معنای جمله «فتلقى...» چنین می شود: آدم(ع) از جانب خداوند کلماتی را دریافت کرد. نکره آوردن «کلمات» دلالت بر عظمت و ارجمندی آن کلمات دارد.

15- توسل در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 126 - 15

15 - توسل به ربوبیت خداوند از آداب دعا به درگاه اوست .

ربنا أفرغ علينا صبراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 1

1 - اظهار خضوع و تذلل همراه توسل به ربوبیت خداوند و اعتراف مکرر به آن، از آداب دعاست .

وقال موسى ربنا .. ربنا ليضلوا ... ربنا اطمس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 3

3- تمسک و توسل به ربوبیت خداوند، از آداب دعاست .

قال رب .. إلا تغفر لي و ترحمني أكن من الخسرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 4 - 3

3- توسل به ربوبیت الهی و تکرار آن، از آداب دعا است .

قال ربّ . . . لم أكن بدعائك ربّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 20

20 - توسل به اسم « ربّ » و یاد کرد ربوبیت خداوند ، از آداب دعا

و الذین یقولون ربّنا هب لنا . . . واجعلنا للمتّقین إماماً

ص: 114

16- توسل زکریا (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 4 - 2

2- زکریا (ع)، در دعای خود، به ربوبیت الهی، توسل جست.

قال ربّ اِنّی وهن العظم... ولم اکن بدعائک ربّ شقیّاً

17- جواز توسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 8

8 - جواز توسل به پیامبران برای رهایی از مشکلات

إذ استسقه قومه

18- مشروعیت توسل به انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 7

7- جواز توسل به پیامبران برای درخواست دعا و طلب آمرزش

یاأبانا استغفر لنا ذنوبنا

19- مشروعیت توسل به غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 7

7- جواز توسل به پیامبران برای درخواست دعا و طلب آمرزش

یاأبانا استغفر لنا ذنوبنا

1- اهمیت توشه اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 20 - 10

10- لزوم توجه انسان به حیات اخروی و ذخیره سازی امکانات خود برای آن

أذهبتم طيبتكم .. و استمتعتم بها ... تجزون عذاب الهون

تذکر خداوند به فرجام کافران و سرّ بدفرجامی آنان، در حقیقت رهنمودی است به آنان که چگونه بیندیشند و چگونه زندگی کنند؛ تا به فرجام شوم کافران مبتلا نشوند.

2- بهترین توشه اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 110 - 7

7 - اقامه نماز و پرداخت زکات ، بهترین کار نیک و ارجمندترین توشه برای سرای آخرت

أقيموا الصلوة و آتوا الزكوة و ما تقدموا لأنفسكم من خير تجدوه عندالله

«خیر» (کار نیک و پسندیده) شامل نماز نیز می شود. بنابراین نام بردن از آنها برای رساندن این معناست که: این دو فریضه، از بهترین کارهای نیک و سودمندترین توشه ها برای آخرت است.

3- تحمیل توشه آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 116

4- بهره گیری از فرصت ها و امکانات دنیوی ، جهت تهیه ره توشه حیات اخروی ، امری بایسته و ضروری است .

استجیبوا لرّبکم من قبل أن یأتی یوم لامرّد له

4- تحصیل توشه اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- بهره گیری از فرصت ها و امکانات دنیوی ، جهت تهیه ره توشه حیات اخروی ، امری بایسته و ضروری است .

استجیبوا لرّبکم من قبل أن یأتی یوم لامرّد له

5- توشه آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - حج ، میدان انجام اعمال خیر و کسب توشه برای آخرت

و ما تفعلوا من خیر یعلمه الله و تزودوا

11 - لزوم تهیه توشه (کار های نیک و تقوا) برای آخرت

و تزودوا فان خیر الزاد التقوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - لزوم از پیش فرستادن اعمال صالح و ذخیره کردن آن برای آخرت خویش

وقدّموا لانفسکم

9 - لزوم بهره گیری از روابط زناشویی و خانوادگی ، در جهت ذخیره و تقدیم اعمال خیر برای آخرت

فاتوا حرثکم انی شتمم وقدّموا لانفسکم

از اینکه در پی سخن از «حرث» بودن زنان توصیه به پیش فرستادن اعمال خیر شده است، به دست می آید که زندگی از نظر قرآن باید در مسیر رسیدن به بهره های اخروی و انجام اعمال نیک قرار گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 254 - 6,7

6 - انفاق ، توشه اخروی مؤمنان

انفقوا .. من قبل ان یأتی یوم لا بیع فیہ

ص: 117

7 - دنیا، عرصه تجارت سعادت و کسبِ توشه اخروی است؛ نه قیامت .

انفقوا .. من قبل ان یأتی یوم لا ینفع فیہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 5 - 3

3 - امیدواران به لقاء الهی، باید توشه مناسب آن را فراهم کنند .

من کان یرجوا لقاء الله فإنّ أجل الله لأت

نفس بیان این نکته که «امیدواران به لقاءالله، مطمئن باشند که آن، تحقق پیدا خواهد کرد.»، اشعار به این دارد که باید آنان، در صدد انجام دادن عملی و تهیه توشه ای باشند که نشانه صدق امیدشان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 44 - 9

9 - «عن أبی عبداللّٰه (ع) قال: «... إنّ عمل المؤمن ینذهب فیمهد له فی الجنّٰه کما یرسل الرجل غلامه فیفرش له». ثمّ تلا «و من عمل صالحاً فلا نفسهم یمهدون»؛

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: «... همانا، عمل مؤمن می رود و جایگاه او را در بهشت آماده می سازد، آن گونه که انسان، غلام اش را می فرستد و برای او منزلگاه اش را فرش می کند.» سپس امام، این آیه را تلاوت فرمود: و من عمل صالحاً فلا نفسهم یمهدون».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 12 - 15

15 - دنیا، مجال تهیه توشه برای آخرت است .

فارجعنا نعمل صلحاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 66 - 6

6 - کافران، در جهنم بر نیندوختن توشه ای برای آخرت خود، حسرت می خورند .

الکفرین .. یوم تقلّب و جوههم فی النار یقولون ینیتنا أطعنا الله و أطعنا الرسو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 3

3 - دنیا، جایگاه تلاش و کوشش و مزرعه ای برای آخرت است .

من کان یرید حرث الأخره نزد له فی حرثه

ص: 118

6- توشه اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 1 - 5

5- تشویق و ترغیب خداوند ، به تهیه زاد و توشه برای سفر آخرت

اقتربت الساعة

یاد شدن نزدیکی زمان برپایی قیامت در آغاز سوره، ممکن است به خاطر بیان مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 18 - 4

4- اعمال آدمی ، پیش فرستاده های او به جهان آخرت

و لتنظر نفس ما قدمت لغد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 10 - 8

8- انفاق ، توشه اخروی مؤمنان است .

و أنفقوا .. من قبل أن يأتي أحدكم الموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبا - 78 - 40 - 8

8- دنیا ، فرصتی مناسب برای تهیه نیازمندی های آخرت و پیش فرستادن آن

ما قدمت يداه

7- توشه اخروی انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 110 - 6

6- انجام کار های خیر ، توشه انسان برای سرای آخرت است .

و ما تقدموا لأنفسكم من خير تجدوه عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 5 - 5

5- انسان در دنیا ، پیش فرستنده دستاورد خویش و ذخیره سازنده آن برای صحنه حسابرسی اعمال

علمت نفس ما قَدِّمت

ص: 119

8- توشه انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 51 - 4

4- اعمال انسان ، اندوخته ها و پیش فرستاده هایی است که دارای آثاری مثبت یا منفی در لحظه مرگ و پس از آن است .

ذوقوا عذاب الحریق. ذلک بما قدمت أیدیکم

9- توشه حج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 197 - 13

13 - وجوب تهیه توشه (پوشاک و خوراک و ...) برای سفر حج

و تزودوا

با توجه به شأن نزول نقل شده در مجمع البیان، ذیل آیه.

10- توشه های اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 24 - 8

8- ارج نهادن به یتیمان ، تغذیه نیازمندان ، پرهیز از غضب ارث دیگران و دل نبستن به ثروت ، توشه هایی سودمند برای آخرت

لا تکرمون ... لاتحصّون ... تأکلون ... تحبّون ... یلیتی قدّمت لحياتی

11- زمینه توشه اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 10 - 9

9- دنیا ، عرصه عمل و کسب توشه اخروی است .

و أنفقوا .. من قبل أن یأتی أحدکم الموت

12- فرصت تهیه توشه آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 43 - 8

8 - لزوم بهره گیری کامل از فرصت های مناسب ، جهت تأمین آخرت خویش

فأقم . . . من قبل أن يأتي يوم

13- کیفر محرومان از توشه اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 106 - 3

3- دوزخ ، جزای آنانی است که در صحنه قیامت ، بی توشه و تهیدست اند .

فلا نقيم لهم يوم القيمه وزناً . ذلک جزاؤهم جهنم

14- محرومیت از توشه اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 24 - 9

9 - محرومیت از توشه های اخروی ، مایه ناکامی از زندگی حقیقی ؛ حتی در آخرت

لحياتی

لام در «لحياتی» برای تحلیل است و «حياه» ممکن است مصدر و به معنای «زنده شدن» باشد. بنابراین مفاد آیه شریفه این می شود که: ای کاش! برای زنده شدن خود، از پیش توشه ای تهیه دیده بودم. این گفته نشان می دهد که در آخرت، خطاکاران آرزوی زنده شدن داشته و خود را از حیات واقعی محروم می بینند.

15- موجبات تحصیل توشه اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 33 - 9

9 - توجه به دشواری های قیامت ، باعث فراهم آوردن توشه مناسب برای آن روز می شود .

مطرح کردن این نکته که در قیامت هر کس در قبال اعمالش کیفر می شود، می تواند اشعار به این حقیقت داشته باشد که هر کسی باید برای خود چاره ای بیندیشد و توشه ای فراهم آورد. گفتنی است که دستور «احشوا یوماً» پس از امر «اتَّقوا» می تواند مؤید بر برداشت بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 34 - 10

10 - توجه به علم مطلق الهی ، برانگیزاننده انسان به تهیه توشه ای مناسب برای قیامت است .

و اخشوا یوماً لایجزی والد عن ولده ... إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ ... و ما تدری ن

یادآوری علم مطلق خداوند به امور، پس از سفارش به ترس از قیامت، می تواند اشاره به این نکته داشته باشد که حال که خداوند، از همه چیزها آگاه است و طبعاً، براساس علم خود، حساب رسی خواهد کرد، پس انسان ها، باید برای قیامت خود - که در آن، کسی فریادرس دیگری نیست - توشه ای فراهم کنند.

16- نقش توشه اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 24 - 1

1 - خطاکاران در قیامت ، فرورفته در حسرت و پشیمان از ترک ذخیره سازی توشه آخرت

و جایء یومئذ بجهنّم .. یقول یلیتینی قدّمت لِحیاتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 28 - 3

3 - تقرّب افزون تر به خداوند ، پاداش کسانی است که برای آخرت خود پیشاپیش زاد و توشه ذخیره کرده اند .

یلیتینی قدّمت لِحیاتی .. ارجعی الی ربّک

ص: 122

1- آثار توصیه های یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 8

8- توصیه یعقوب (ع) به فرزندانش (لزوم اختیار کردن دروازه های متعدد برای ورود به مصر) جز تلاش برای سلامتی فرزندانش، اثر دیگری نداشت.

ما کان یغنی عنهم من الله من شیء إلاّ حاجة فی نفس یعقوب قضیها

استثنا در عبارت «إلاّ حاجة ..» استثنای منقطع است. ظاهر آن است که ضمیر فاعلی در «قضاها» به یعقوب (ع) باز گردد. بر این اساس معنای «ما کان یغنی ... إلاّ حاجة فی نفس یعقوب قضاها» چنین می شود: تدبیر یعقوب (ع) هرگز بازدارنده آنچه از ناحیه خداوند مقدر شده بود نشد؛ لکن یعقوب (ع) خواسته ای داشت که با دستور خویش (ادخلوا من أبواب متفرقة) عملی ساخت. بر اساس این معنا مراد از خواسته او (حاجة) انجام وظیفه است و آن راهنمایی فرزندانش به اسباب رهایی از خطرات احتمالی است.

2- آثار عمل به توصیه های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 115 - 6

6- عزم و تصمیم جدی برای عمل به توصیه های خداوند، موجب ارزش مندی انسان در پیشگاه خداوند است.

و لم نجد له عزمًا

ضمیر فاعلی در «لم نجد»، دلالت دارد که وجود عزم در آدم (ع) مطلوب خداوند بود و نبود آن، امری خلاف انتظار بوده است.

3- اهمیت توصیه به صبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 18 - 1

1 - آزادکنندگان برده و غذادهندگان به یتیمان و مستمندان ، در صورت ایمان آوردن و توصیه به صبر و رحمت ، در آخرت قرین نیک بختی و سرشار از خیر و برکت خواهند بود .

أولئك أصحاب الميمنه

«يُؤْمِنُ» و «مِيمَنَه» به معنای برکت است (قاموس). مصاحبت با برکت، کنایه از سرشاری و تداوم آن است.

4- اهمیت توصیه به مهربانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 18 - 1

1 - آزادکنندگان برده و غذادهندگان به یتیمان و مستمندان ، در صورت ایمان آوردن و توصیه به صبر و رحمت ، در آخرت قرین نیک بختی و سرشار از خیر و برکت خواهند بود .

أولئك أصحاب الميمنه

«يُؤْمِنُ» و «مِيمَنَه» به معنای برکت است (قاموس). مصاحبت با برکت، کنایه از سرشاری و تداوم آن است.

5- اهمیت توصیه های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 16 - 4

4 - رهایی پیامبران از فریب ها و وسوسه های کافران ، در پرتو تذکرات و رهنمود های خداوند است .

فلايصدّك عنها من لايؤمن بها

6- پاداش عمل به توصیه های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 11 - 5,4

4 - پاداش مؤمنان عمل کننده به توصیه الهی (توصیه به جا باز کردن برای دیگران در مجالس) ، حل مشکلات و گشایش در امور زندگی آنان از سوی خداوند است .

ففسحوا لله لكم

در صورتی که مراد از «ففسح الله»، پاداش دنیوی باشد برداشت بالا استفاده می شود.

ص: 124

5 - خداوند ، در قبال عمل کردن مؤمنان به توصیه او (جا باز کردن برای دیگران در مجالس) جایگاه اخروی آنان را وسیع خواهد کرد .

فأفسحوا يفسح الله لكم

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «یفسح الله لكم» ناظر به پاداش اخروی باشد.

7- توصیه اتحاد به هارون(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 13

13 - حفظ وحدت و یک پارچگی بنی اسرائیل ، از سفارش های موسی (ع) به هارون

فرقت بین بنی اسرائیل و لم ترقب قولى

«ترقب» به معنای «تحفظ» است و مفاد جمله «إني خشيت...» - با توجه به عطف «لم ترقب» بر «فرقت» - این است که: «من نگران آن بودم که بگویی بنی اسرائیل را متفرق ساختی و گفته مرا حفظ و مراعات نکردی». این گفته هارون(ع) دال بر آن است که موسی(ع) پیش از رفتن به میقات، در مورد حفظ وحدت بنی اسرائیل، توصیه های لازم را به او کرده بود.

8- توصیه استعاذه به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 3 - 1

1 - پناه بردن به خداوند از شرور شبانه ، به ویژه زمان تاریکی مطلق آن ، توصیه الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أعوذ .. و من شرّ غاسق إذا وقب

«عَسَقَ»؛ یعنی، آغاز تاریکی شب (صحاح) و «وقوب» (مصدر «وقب»)، به معنای داخل شدن در همه چیز است (لسان العرب). مراد از «غاسق إذا وقب»، شب است؛ زمانی که در همه چیز وارد شده و آن را تاریک سازد (لسان العرب به نقل از فراء). کلمه «غاسق» با فعل «عَسَقَ» (جریان یافت)، از یک ریشه و نشانگر پخش شدن شب بر موجودات است. اسناد شرّ به شب به جهت مناسب تر بودن آن از روز، برای جریان شرور است.

9- توصیه به آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 115 - 2,7

2 - خداوند، در آغاز آفرینش انسان و روزگار پیش از عصر نزول قرآن، با آدم ابوالبشر، خواسته و توصیه ای را در میان گذاشته بود.

ص: 125

و كذلك أنزلناه... و لقد عهدنا إلى آدم من قبل

و مراد از عهدی که خداوند با حضرت آدم(ع) کرده بود - چنانچه از آیات دیگر قصه آدم(ع) استفاده می شود نخوردن از درخت ممنوع بوده است.

7- «عن أبي جعفر (ع) قال: إنَّ الله تبارك و تعالی عهد إلى آدم (ع) أن لا يقرب الشجرة... نسی فأكل منها و هو قول الله تبارك و تعالی: «و لقد عهدنا إلى آدم من قبل فَنَسِيَ و لم نجد له عزمًا» ;

از امام باقر(ع) روایت شده: خداوند - تبارک و تعالی - به آدم دستور داد که به آن درخت نزدیک نشود... او دستور را فراموش کرد و از آن درخت خورد و این است سخن خداوند: «و لقد عهدنا...».

10- توصیه به ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 55 - 2

2- توصیه فرشتگان به ابراهیم(ع) بر مایوس نشدن از لطف و رحمت خداوند در زندگی

قالوا... فلا تكن من القنطين

«قنوط» به معنای ناامید شدن از خیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 7

7- اخلاص در عبادت و پرهیز از آلوده کردن آن از هر عمل غیر الهی ، توصیه خداوند به حضرت ابراهیم(ع)

أن لا تشرك بی شیئاً

11- توصیه به اتحاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 14 - 1

1 - پیدایش اختلافات دینی در میان امت های پیشین ، با وجود توصیه مکرر خداوند بر حفظ وحدت و پرهیز از تفرقه

شرع لكم... و لا تتفرقوا... و ما تفرقوا إلا من بعد ما جاءهم العلم

تأکید ادیان بر حفظ وحدت دینی، از آیه قبل (أَقِمْوا الدین و لا تَتَفَرَّقوا فیہ) استفادہ شدہ است.

12- توصیه به ازدواج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 126

11 - ازدواج ، امری مطلوب و پسندیده در پیشگاه خداوند و مورد تشویق او

و أنكحوا الأیمی منکم . . . إن یكونوا فقراء یغنهم الله من فضله

17 - توصیه خداوند به ازدواج غیر متأهلان ، نشأت گرفته از علم و آگاهی او به واقعیت ها و نیاز های آدمیان است .

و أنكحوا الأیمی منکم . . . والله ... علیم

13- توصیه به استعاده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 10

10 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر پناه بردن به او ، در برابر کارشکنی ها و دشمنی های کافران و مشرکان

إن الذین یجدلون فی ءایت الله . . . فاستعذ بالله

14- توصیه به استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 2

2- طلب بخشایش گناهان از خداوند ، حرکت به سوی او و استغفار از شرک ، از توصیه ها و پیام های هود (ع) به مردم خویش

و یقوم استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 20

20- طلب بخشایش گناهان از خدا ، حرکت به سوی او و استغفار از شرک ، توصیه ها و پیام های صالح (ع) به قوم ثمود

قال یقوم . . . فاستغفروه ثم توبوا إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 14

14 - توصیه خداوند ، به لزوم استغفار انسان از هر گونه شرک و گناه

و استغفروه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 40

40 - توصیه خداوند ، به استغفار و آمرزش خواهی از درگاه او

ص: 127

و استغفروا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 3 - 21، 13، 2

2 - تسبیح و حمد خداوند و استغفار به درگاه او، پس از مشاهده امداد های الهی و گرایش وسیع مردم، به دین، فرمان و توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إذا جاء نصر الله و الفتح . و رأیت الناس یدخلون فی دین الله أفواجا . فسبح بحم

13 - احساس قصور در پیشگاه خداوند و عذرخواهی از او، هنگام پیروزی و استقبال عمومی از دین و در اوج قدرت، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و شیوه ای مطلوب برای زمامداران و مبلغان

إذا جاء نصر الله و الفتح . . . و استغفره

21 - فرمان خداوند به تسبیح، حمد و استغفار، زمینه ساز توفیق یافتن انسان برای توبه به درگاه او است.

فسبح بحمد ربك و استغفره إنه كان توابا

عبارت «تاب الله علیه»؛ یعنی، او را به توبه موفق ساخت (قاموس). جمله «إنه كان توابا»، تعلیل است و بیان می کند که دستورهای سه گانه خداوند در این آیه، به دلیل «تواب» بودن خداوند صادر شده است.

15- توصیه به استفاده از نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 51 - 13

13 - استفاده از نعمت های الهی، سپاس گذاری از خدا و انجام اعمال شایسته، رسم و راه زندگی ترسیم شده از سوی خدا برای یکایک پیامبران و همه مؤمنان

يأيتها الرسل كلوا من الطيبات و اعملوا صلحا

16- توصیه به استقامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 4

4- استقامت و پایداری ، توصیه مکرر خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و استقم كما أمرت

ماضی بودن فعل «أمرت» حاکی از آن است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) پیش از این هم امر به استقامت شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 8 - 1

ص: 128

1 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بر ایستادگی و انعطاف ناپذیری در برابر خواسته های تکذیب گران

فلاتطع المکذبین

مقصود از اطاعت در این آیه - به قرینه آیه بعد (وَدَّوْا لَوْتَدِهِنَّ ..) - اجابت خواسته کافران است؛ نه فرمانبری از آنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 17 - 4

4 - ایمان به آیات الهی ، سفارش یکدیگر به استقامت در تکالیف دشوار و اظهار محبت به بردگان ، یتیمان و تنگدستان ، قدردانی از نعمت های بینایی ، گویایی و هدایت است .

ألم نجعل له عینین . ولساناً و شفقتین . وهدینه النجدین ... ثم کان من الذین ءام

«الذین آمنوا» گرچه مطلق است؛ ولی مصداق بارز آنها - به قرینه «و الذین کفروا بآیاتنا» در آیات بعد - مؤمنان به آیات الهی است و آیات پیشین - که بعضی از تکالیف را «عقبه» نامیده بود - قرینه بر مراد از «صبر» است و سیاق آیات نشان می دهد که مراد از «مرحمه»، ترحم بر «رقبه»، «یتیم» و «مسکین» است. ارتباط این آیات با آیه های پیشین - که نعمت های الهی را برشمرده - گویای برداشت یاد شده است؛ زیرا «بینایی و بصیرت»، زمینه ساز «ایمان» و «داشتن زبان و لب»، زمینه ساز توصیه است.

17- توصیه به استماع آیات قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 16 - 5

5 - توصیه خداوند به مؤمنان ، مبنی بر گوش جان سپردن به رهنمود های قرآن

واسمعوا

18- توصیه به اشراف قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 31 - 1

1 - راه ندادن اندیشه سرکشی به خود و آمدن و تسلیم شدن ، فرمان سلیمان (ع) به ملکه سبا و درباریان وی

ألاّ تعلوا علیّ و أتونی مسلمین

«علو» (مصدر «تعلوا») به معنای استکبار و برتری جویی است. «اتیان» (مصدر «اتونی») نیز به معنای حاضر شدن و «اسلام» (مصدر «مسلمین») معادل «تسلیم» و «انقیاد» است. آیه یاد شده حاوی سه فرمان است: الف) بر من برتری نجوید. ب) نزد من بیایید. ج) تسلیم دستورات من باشید.

ص: 129

19- توصیه به اطاعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 12 - 1

1 - اطاعت از خدا و رسول او ، توصیه الهی به مؤمنان

و أطیعوا الله و أطیعوا الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 16 - 7

7 - اطاعت و فرمان بری ، توصیه خداوند به مؤمنان

و أطعوا

20- توصیه به امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 52 - 6

6 - پیروی از شیوه زندگی پیامبران (استفاده از نعمت های الهی ، داشتن کردار نیک و پرستش خدای یگانه) توصیه اکید خدا به یکایک

امت ها

و إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ

برداشت های پیشین بر این اساس بود که مراد از ضمیرهای خطاب در کلمه های «أُمَّتُكُمْ»، «رَبُّكُمْ» و «فَاتَّقُونِ» پیامبران باشد. احتمال دیگر این است مقصود از این ضمیرها، پیروان هر یک از پیامبران باشد. در این صورت و با توجه به عطف این آیه به آیه قبل، معنای آن چنین می شود: ما همان گونه که شیوه زندگی را به یکایک پیامبران توصیه کردیم، به مردم نیز سفارش نمودیم که به آنان اقتدا کنند و از آیین آنان پیروی نمایند و از تغییر و تبدیل در آن و یا اتخاذ شیوه دیگری غیر از آن سخت بپرهیزند. گفتنی است که آیه بعدی، این احتمال را تقویت می کند.

21- توصیه به امت های پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 14 - 1

1 - پیدایش اختلافات دینی در میان امت های پیشین ، با وجود توصیه مکرر خداوند بر حفظ وحدت و پرهیز از تفرقه

شرع لكم . . . و لا تتفرّقوا . . . و ما تفرّقوا إلاّ من بعد ما جاءهم العلم

تأکید ادیان بر حفظ وحدت دینی، از آیه قبل (أقیموا الدین و لا تتفرّقوا فیه) استفاده شده است.

ص: 130

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 51 - 13، 9، 2

2 - بهره‌وری از نعمت‌های الهی و تغذیه از غذا‌های پاکیزه، توصیه خداوند به یکایک پیامبران

يَا أَيُّهَا الرِّسَلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ

از آن جایی که پیامبران الهی به صورت متفرق و جدا جدا و در طول تاریخ فرستاده شده‌اند، این آیه می‌تواند به این معنا باشد که: «ما به یکایک پیامبران، توصیه کردیم که از طیبات بهره‌گیرند و...».

9 - انجام کارهای شایسته، توصیه دیگر خداوند به یکایک پیامبران

يَا أَيُّهَا الرِّسَلُ ... وَاَعْمَلُوا صَالِحًا

«عمل» (مصدر «اعملوا») به معنای انجام دادن و «صالحاً» صفت برای موصوف محذوف است؛ یعنی، «و اعملوا عملاً صالحاً؛ و کار شایسته انجام دهید».

13 - استفاده از نعمت‌های الهی، سپاس‌گزاری از خدا و انجام اعمال شایسته، رسم و راه زندگی ترسیم شده از سوی خدا برای یکایک پیامبران و همه مؤمنان

يَا أَيُّهَا الرِّسَلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاَعْمَلُوا صَالِحًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 52 - 5، 2

2 - احترام به آیین زندگی ترسیم شده از سوی خدا و پرهیز از ایجاد هر گونه تغییر و تبدیل در آن، توصیه خداوند به یکایک پیامبران

يَا أَيُّهَا الرِّسَلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ ... وَاِنْ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ

آیه فوق، ادامه آیه قبل و جزء توصیه‌ای است که خداوند به یکایک پیامبران فرموده بود. بنابراین، با توجه به تأکیدهای متعدد که در آن است (حرف تأکید «إِنَّ»، اسم اشاره نزدیک «هذه»، جمله اسمیه و قید «أُمَّةً وَاحِدَةً») معنای آن چنین می‌شود: ما به پیامبران یادآوری کردیم که این روش، تنها روشی است که باید در زندگی رعایت کنند و هرگونه ایجاد تغییر در آن، یا اتخاذ روشی غیر از آن، اکیداً ممنوع است و عذاب سختی در پی خواهد داشت (فاتقون).

5 - پرستش‌های یگانه، توصیه دیگر او به یکایک پیامبران

يَأْتِيهَا الرُّسُلُ . . . وَإِنَّ هَذِهِ . . . وَأَنَا رَبُّكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 66 - 5، 1

1 - توصیه خداوند به همه پیامبران و رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر اختصاص دادن پرستش به او

و لقد أُوحِيَ إِلَيْكَ وَ إِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ . . . بَلِ اللَّهُ فاعبد

تقديم مفعول (الله) بر فعل (فاعبد)، مفيد اختصاص است.

5 - توصیه خداوند به پیامبران و رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)، درباره شکر و سپاس گزاری او

و كن من الشكرين

ص: 131

23- توصیه به انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 7 - 3

3 - شناخت مراحل تکوین و مسیر نزول نطفه مراحل تکامل آن تا آفرینش کامل انسان ، توصیه خداوند به همه انسان ها است .

فلینظر . . . یخرج من بین الصلب و الترائب

24- توصیه به انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 55 - 6

6- وادار ساختن همسر و فرزندان به نماز و انفاق ، از مسؤولیت های مردان مؤمن

و کان یأمر أهله بالصلوة والزکوة

از معانی «أهل» زوجه و اهل خانه است (مصباح).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 54 - 14

14 - انفاق تنها بخشی از دارایی ها و نه همه آن ، توصیه خداوند به اهل ایمان

و ممّا رزقنهم ینفقون

«من» در «مّمّا» اصطلاحاً «تبعیضیه» است. بنابراین «مّمّا رزقناهم...»؛ یعنی، «بعض ما رزقناهم...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 8

8 - انفاق بخشی از دارایی ها و امکانات زندگی - و نه همه آنها - توصیه خداوند به انفاق کنندگان

و أنفقوا ممّا رزقنهم

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که «من» در «مّمّا» (من ما) به معنای «بعض» باشد. بنابراین «مّمّا رزقناهم...»؛ یعنی، کسانی

که بخشی از داری هایشان را انفاق می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 11 - 2

2 - خداوند ، مردم را به قرض دادن به او (انفاق کردن در راه او) فرا می خواند .

من ذا الذی یقرض الله قرصًا حسنًا

ص: 132

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 24 - 5

5 - توصیه خداوند به انسان ها ، مبنی بر انفاق کردن و پرهیز از بخل

الذین یبخلون و یأمرون الناس بالبخل

نکوهش صفت بخل از سوی خداوند، در واقع توصیه به این است که همگان، باید خود را به صفت انفاق گری و دستگیری از نیازمندان آراسته سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 10 - 1

1 - انفاق بخشی از امکانات و دارایی ها به نیازمندان ، توصیه خداوند به اهل ایمان

و أنفقوا من ما رزقنکم

«من» در «مما رزقنا» تبعیضیه است؛ یعنی، «قسمتی از آنچه را که روزی تان کرده ایم، انفاق کنید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 16 - 8

8 - انفاق مال ، توصیه خداوند به مؤمنان

و أنفقوا خیراً

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که «خیراً» مفعول برای «أنفقوا» و به معنای مال باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 5 - 2

2 - سخاوت مندی ، انفاق و تقوایشگی ، توصیه خداوند به تمام مردم

فأما من أعطى و اتقى

ذکر پاداش نیک برای این گروه (در آیات بعد)، ترغیب مردم به اعطای مال و تقوا است.

25- توصیه به اولوا الالباب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 10 - 3

3 - توصیه خداوند ، به صاحبان خرد به خداترسی و تقواییشگی

فاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولَى الْأَلْبَابِ

ص: 133

26- توصیه به ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 67 - 1

1 - توبه از کفر و شرک و گرایش به ایمان ، توصیه خداوند به مشرکان

فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 14

14 - موعظه و رهنمود داوود (ع) به دو برادر متخاصم ، با توصیه به ایمان و نیک کرداری و پرهیز از تجاوز به حقوق یکدیگر

وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي... إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا... وَقَلِيلٌ مَّا هُمْ

بیان این نکته مهم و کلی که «بسیاری از شریکان در حق یکدیگر ستم می کنند و تنها مؤمنان نیک کردار چنین نیستند»؛ می تواند نوعی رهنمود و موعظه از سوی داوود(ع) به دو برادر متخاصم باشد. گفتنی است که درخواست رهنمود از داوود(ع) از سوی آن دو نفر (و اهدنا إلی سواء الصراط) مؤید برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 13

13 - دست شستن از شرک و گرویدن به توحید ، توصیه خداوند به مشرکان

فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 8 - 2

2 - توصیه خداوند به کافران و منکران قیامت به ایمان به خدا ، پیامبر اسلام و قرآن

فَآمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا

بیشتر مفسران مقصود از «نور» در این آیه را قرآن کریم می دانند.

27- توصیه به ایوب (ع)

1 - توصیه خداوند به ایوب (ع)، مبنی بر کوبیدن پای خود بر زمین برای جوشیدن آب از آن

ارکض برجلک هذا مغتسل بارد و شراب

«رکض» در اصل به معنای زدن با پا است و هرگاه به راکب نسبت داده شود، به معنای راندن مرکوب و هرگاه به رونده نسبت داده شود، به معنای گام نهادن بر زمین خواهد بود (مفردات راغب). در آیه شریفه به قرینه «هذا مغتسل...»، به دست می آید که مقصود پای کوبیدن بر زمین برای جوشیدن چشمه و آب سرد از آن است.

ص: 134

3- شفا یافتن ایوب (ع) از مصیبت زمین گیر بودن ، همراه با توصیه خداوند به راه رفتن او

ارکض برجلک هذا مغتسل بارد و شراب

برخی از مفسران بر این نظراند که جمله «ارکض برجلک» مرتبط با «هذا مغتسل...» نیست؛ بلکه مستقل است و این دو جمله بیانگر دو نشانه از بهبود یافتن ایوب(ع) و دو معجزه جداگانه است: 1- بهبود یافتن او از زمین گیر بودن؛ 2- سالم شدن از امراض جسمی و پوستی او.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 44 - 2

2- تنبیه همسر با دسته ای از گیاه خشک و تر - آن هم یک بار ، توصیه خداوند به ایوب (ع) برای ادای سوگندش

و خذ بیدک ضغثاً فاضرب به و لاتحنث

«ضغث» به یک دسته از گیاه خشک و تر گویند.

28- توصیه به برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 7

7- یعقوب (ع) در آستانه سفر دوم فرزندانش به مصر ، به آنان توصیه کرد برای ورود به آن دیار ، دروازه های متعددی را برگزینند و از یک دروازه وارد نشوند .

بینی لاتدخلوا من باب وحد وادخلوا من ابوب متفرقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 18، 9، 8

8- توصیه یعقوب (ع) به فرزندانش (لزوم اختیار کردن دروازه های متعدد برای ورود به مصر) جز تلاش برای سلامتی فرزندانش ، اثر دیگری نداشت .

ما کان یغنی عنهم من الله من شیء إلاّ حاجه فی نفس یعقوب قضیها

استثنا در عبارت «إلاّ حاجه...» استثنای منقطع است. ظاهر آن است که ضمیر فاعلی در «قضیها» به یعقوب(ع) باز گردد. بر این اساس معنای «ما کان یغنی... إلاّ حاجه فی نفس یعقوب قضیها» چنین می شود: تدبیر یعقوب(ع) هرگز بازدارنده آنچه از ناحیه خداوند مقدر

شده بود نشد؛ لکن یعقوب(ع) خواسته ای داشت که با دستور خویش (ادخلوا من أبواب متفرقه) عملی ساخت. بر اساس این معنا مراد از خواسته او (حاجه) انجام وظیفه است و آن راهنمایی فرزندان به اسباب رهایی از خطرات احتمالی است.

9- یعقوب(ع) در فرمان خویش مبنی بر ورود فرزندان از درب های متعدد، خواسته ای جز انجام وظیفه (پیشنهاد و راه گریز از خطر) نداشت.

ما كان يغني عنهم من الله من شيء إلا حاجه في نفس يعقوب قضيتها

یعقوب(ع) با اعتقاد به حاکمیت اراده خداوند، می دانست که تأمین سلامتی فرزندان به دست خداست و از اختیار او بیرون است؛ ولی توجه او به کارآیی اسباب و علّتها در محدوده مشیت الهی، او را به چاره اندیشی واداشت؛ اما نتیجه را منوط به خواست

ص: 135

خداوند می دید. از این رو حاجت و خواسته آن حضرت چیزی جز انجام وظیفه راهنمایی فرزندان نبود.

18- توصیه های یعقوب (ع) به فرزندان خویش (لزوم توکل بر خدا و به کارگیری اسباب و علل) جلوه ای از علم ویژه او بود.

ادخلوا من أبواب متفرقة... و عليه فليتوكل المتوكلون... إنه لذو علم لما علمنه

29- توصیه به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 60 - 16

16 - خوردن و آشامیدن از روزی های خدادادی، توصیه و سفارش خداوند به قوم موسی

كلوا و اشربوا من رزق الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 1

1 - قوم موسی، پس از توصیه و دعوت او، اعلام داشتند: ما تنها بر خدا توکل کرده و جز او بر احدی اتکال نخواهیم کرد.

و قال موسی یقوم... فعلیه توکلوا... فقالوا علی الله توکلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 7 - 2

2- موسی (ع) از قوم خود خواست تا به یاد فرمان و توصیه خداوند باشند که هر کس شکرگزاری نماید خداوند نعمتش را افزون می کند و هر کس کفران نماید دچار عذاب شدید خواهد شد.

اذکروا نعمه الله علیکم... و إذ تأذن ربکم لئن شکرتم لأزیدنکم و لئن کفرتم إن

این برداشت مبتنی بر این نکته است که «إذ تأذن» مقول قول موسی (ع) و عطف به «اذکروا نعمه الله» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 12، 2

2 - بهره گیری از رزق های گوارا و پاکیزه، توصیه خداوند به بنی اسرائیل

كلوا من طيبات ما رزقناكم

12 - تجاوز نکردن از مرز تعادل و مقررات الهی در استفاده از نعمت ها ، توصیه خداوند به بنی اسرائیل

كلوا من طيبات ... و لاتطغوا فيه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 86 - 11

11 - موسی (ع) قبل از عزیمت به میقات ، توصیه های لازم را به بنی اسرائیل ارائه کرده و قول و قرار های لازم را برای حفظ ایمان ، با آنان گذاشته بود .

ص: 136

«موعد» در این آیه مصدر و به معنای «وعده» است. از این رو «فأخلفتم موعدي»؛ یعنی، شما از وعده و عهد خود با من تخلف کردید. از این جمله برمی آید که موسی(ع) قبل از رفتن به میقات، پیش بینی های لازم را کرده بود و از این نظر حجت را بر بنی اسرائیل تمام نموده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 5

5- هارون، با یادآوری رحمت گسترده خداوند به بنی اسرائیل، باز بودن راه بازگشت از شرک و ارتداد را به آنان یادآوری کرد.

إِنَّمَا فَتَنَّتُمْ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ

توصیف خداوند در کلام هارون(ع)، با عنوان «الرحمان» و با توجه به گوساله پرستی و عصیان بنی اسرائیل، متضمن وعده رحمت الهی به آنان، در صورت توبه و بازگشت از شرک است.

30- توصیه به بی همسران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 4

4 - ضرورت اقدام عملی برای فراهم آوردن تسهیلات ازدواج در جهت حل مشکلات جنسی غیر متأهلان، قبل از توصیه آنان به عفت و پاکدامنی

وَأَنْكَحُوا الْأَيَّمَى مِنْكُمْ... وَلِيَسْتَعْفِفَ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا

توصیه به فراهم ساختن امکانات ازدواج مجردان، پیش از توصیه به عفت گزینی، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

31- توصیه به پاکیزگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 4 - 1

1 - پاکیزگی لباس و نظافت شخصی، از نخستین توصیه های خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ثيابك فطهر

32- توصیه به پاکیزگی قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینہ - 98 - 2 - 12

ص: 137

صحفًا مطهره

توصیف ورق های قرآن به «مطهره» - علاوه بر بیان طهارت معنوی آنها از انحراف - آنها را سزاوار تطهیر دانسته و به لزوم دور داشتن آنها از آلودگی های ظاهری نیز اشاره دارد.

33- توصیه به پیروان ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 16

16 - عینیت بخشیدن به تعالیم شریعت در جامعه ، توصیه خداوند به تمامی پیروان ادیان آسمانی

شرع لکم . . . أن أقیموا الدین

«إقامه» (مصدر «أقیموا») - که به معنای به پاداشتن است - مطلب بالا را افاده می کند.

34- توصیه به تأمین مساکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 14 - 1

1 - تغذیه مردم ، در روزگار گرفتاری آنان به گرسنگی رنج آور ، خواسته خداوند از ثروتمندان است .

أو إطعم فی یوم ذی مسغبه

«سَبَّغَبَ»؛ یعنی، گرسنه ماند و «مسغبه» مصدر آن است و در احتمالی دیگر این لفظ جز در گرسنگی همراه با رنج استعمال ندارد. (قاموس)

35- توصیه به تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 105 - 1

1 - توصیه شدن گنهکاران توبه کننده از جانب خدا به انجام اعمال خیر و استفاده هر چه بیشتر از فرصت ها برای جبران گذشته ها

ألم یعلموا أن الله یقبل التوبه . . . وقل اعملوا فیسیری الله عملکم

36- توصیه به تحصیل ارزش ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 62 - 2

2 - خداوند ، خواهان تلاش انسان ها برای کسب ارزش ها به قدر توان خود و نه بیشتر از آن

أولئك يسرعون في الخيرت . . . ولانكلف نفساً إلا وسعها

ذکر جمله «ولانكلف نفساً إلا وسعها» پس از تمجید و ستایش از کسانی که در انجام کارهای خیر شتاب میورزند و در میدان کسب ارزش ها از دیگران سبقت می گیرند، می تواند تذکری از جانب خداوند باشد تا آنان خود را در این راستا به مشقت نیندازند.

37- توصیه به ترک بت پرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 12 - 4

4 - توصیه خدا به اهل شرک ، به دست برداشتن از بت پرستی و روی آوردن به توحید و نیایش به درگاه او

یدعوا من دون الله ما لا یضرتّه و ما لا ینفعه

38- توصیه به ترک تجاوز به حقوق دیگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 14

14 - موعظه و رهنمود داوود (ع) به دو برادر متخاصم ، با توصیه به ایمان و نیک کرداری و پرهیز از تجاوز به حقوق یکدیگر

وإنّ كثيراً من الخلطاء لیبغی . . . إلا الذین ءامنوا . . . وقلیل ما هم

بیان این نکته مهم و کلی که «بسیاری از شریکان در حق یکدیگر ستم می کنند و تنها مؤمنان نیک کردار چنین نیستند»؛ می تواند نوعی رهنمود و موعظه از سوی داوود(ع) به دو برادر متخاصم باشد. گفتنی است که درخواست رهنمود از داوود(ع) از سوی آن دو نفر (و اهدنا إلی سواء الصراط) مؤید برداشت یاد شده است.

39- توصیه به تزکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - توصیه خداوند، به مؤمنان، مبنی بر خودسازی و صیانت خویش از عوامل و موجبات بدبختی و دوزخی شدن

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ . . . نَارًا

بنا به گفته مفسران، مقصود از محافظت خود از آتش، صیانت خویش از موجبات و عواملی است که منجر به آتش دوزخ می شود؛

ص: 139

مانند ترک واجبات و یا انجام محرمات.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 4 - 2

2- پاکدامنی و طهارت نفس از هر گونه آلودگی ها و گناهان ، از توصیه های نخستین خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ثیابک فطهر

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که طهارت لباس، کنایه از طهارت نفس و روح و جان باشد (مانند پاکدامنی، پاکدلی و...).

40- توصیه به تسبیح خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 3 - 2

2- تسبیح و حمد خداوند و استغفار به درگاه او، پس از مشاهده امداد های الهی و گرایش وسیع مردم، به دین، فرمان و توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إذا جاء نصر الله و الفتح . و رأیت الناس یدخلون فی دین الله أفواجا . فسبح بحم

41- توصیه به تسلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 31 - 1

1 - راه ندادن اندیشه سرکشی به خود و آمدن و تسلیم شدن، فرمان سلیمان (ع) به ملکه سبا و درباریان وی

ألا تعلوا علی و أتونی مسلمین

«علو» (مصدر «تعلوا») به معنای استکبار و برتری جویی است. «اتیان» (مصدر «أتونی») نیز به معنای حاضر شدن و «اسلام» (مصدر «مسلمین») معادل «تسلیم» و «انقیاد» است. آیه یاد شده حاوی سه فرمان است: الف) بر من برتری نجوید. ب) نزد من بیایید. ج) تسلیم دستورات من باشید.

42- توصیه به تضرع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حاجت خواستن از خداوند و تصریح به درگاه او ، تکلیف و توصیه ای الهی به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)

ص: 140

«رغب إليه»؛ یعنی، در دعا خالصانه کوشید و یا اظهار فروتنی کرد و حاجت خواست. (برگرفته از قاموس)

43- توصیه به تعظیم شعائر الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 32 - 5

5- حفظ حرمت و بزرگداشت شعائر الهی و دینی ، توصیه ای است از سوی خدا به انسان ها

و من يعظم شعائر الله

توصیه خداوند به بزرگداشت دام های قربانی، بدان جهت است که آنها شعائر و نشانه های خدا هستند. بنابراین آیه یاد شده در واقع توصیه است به اینکه: مؤمنان باید شعائر الهی و دینی را بزرگ بشمارند و از جمله آنها، دام هایی است که حاجیان برای قربانی کردن در «منا» به همراه خود می برند.

44- توصیه به تعقل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 33 - 2

2- خداوند ، خواهان اندیشیدن انسان به مظاهر قدرت او ، در آسمان ها و زمین

أولم يروا أنّ الله الذي خلق السموت والأرض . . بقدر

45- توصیه به تفکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 35 - 1

1 - خداوند ، خواهان تأمل و اندیشیدن انسان درباره نحوه پیدایش خود

أم خلقوا من غير شيء

پرسش در آیه شریفه در حقیقت برای واداشته شدن انسان به اندیشه و تفکر صورت گرفته است.

46- توصیه به تقوا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

16 - زمر - 39 - 16 - 10

ص: 141

10 - توصیه خداوند به بندگان خود ، مبنی بر رعایت تقوا و حساب بردن از خداوند

یعباد فاتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 18 - 11، 1

1 - دعوت خداوند از اهل ایمان ، به رعایت تقوا

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ

11 - رعایت تقوا در حل پیروزی و اقتدار توصیه خداوند به مؤمنان *

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ لَتَنْظُرَ . . . وَ اتَّقُوا اللَّهَ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که پس از آیات مربوط به غزوه بنی نضیر و پیروزی مسلمانان بر کافران و منافقان، سخن از بایستگی تقوا به میان آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 16 - 1

1 - توصیه خداوند به مؤمنان ، مبنی بر رعایت تقوای الهی به میزان توان خویش

فاتقوا الله ما استطعتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 1 - 6

6 - توصیه خداوند به مردان و همسرانشان ، مبنی بر رعایت تقوا و خداپرستی در مسائل مربوط به طلاق

إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ . . . وَ اتَّقُوا اللَّهَ رَبِّكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 10 - 3

3 - توصیه خداوند ، به صاحبان خرد به خداترسی و تقوایبستگی

فاتّقوا الله ياأولى الألباب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - ليل - 92 - 5 - 2

2- سخاوت مندى ، انفاق و تقواپيشگى ، توصيه خداوند به تمام مردم

فأما من أعطى واتقى

ذکر پاداش نیک برای این گروه (در آیات بعد)، ترغیب مردم به اعطای مال و تقوا است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - علق - 96 - 12 - 10، 2

ص: 142

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، اهل تقوا و توصیه کننده دیگران به آن

أو أمر بالتَّقوی

10 - نهی نکردن مردم از نماز و ترغیب کردن آنان به تقوا ، توصیه خداوند به طغیان گران ثروت اندوز

لیطغی . أن رءاه استغنی ... الذی ینهی . عبداً إذا صلّى ... أو أمر بالتَّقوی

جمله «أمر بالتقوی» ممکن است مربوط به «الذی ینهی» باشد. در این صورت مفاد آیه شریفه این خواهد بود که: به من خبر ده کسی که نمازگزار را - نهی می کند، اگر [به جای آن] مردم را به تقوا امر کند [آیا برایش بهتر نیست؟]

47- توصیه به تقوا در نجوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 9 - 5

5 - نجوای مؤمنان ، باید آراسته به سفارش به نیکی و توصیه به تقوای الهی باشد .

و تنجوا بالبرّ و التقوی

48- توصیه به تلاش مفید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 4 - 4

4 - ترک تلاش های نادرست و بسنده کردن به کوشش های سودمند ، توصیه خداوند به تمام انسان ها است .

إنّ سعیکم لشتی

جواب قسم - که در حقیقت مجموع شیوه ها و آثاری است که برای تلاش های گوناگون بشر، در آیات بعد آمده است - در ضمن خود، دعوت کننده مردم به ترک تشمت در تلاش ها و ایجاد وحدت رویه در کوشش های خویش و برگزیدن راهی است که به «یُسّری» منتهی شود.

49- توصیه به توبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 20

20- طلب بخشایش گناهان از خدا، حرکت به سوی او و استغفار از شرک، توصیه ها و پیام های صالح (ع) به قوم ثمود

قال یقوم . . . فاستغفروه ثم توبوا إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 143

1 - توبه از کفر و شرک و گرایش به ایمان ، توصیه خداوند به مشرکان

فَأَمَّا مِنْ تَابٍ وَءَامِنٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 54 - 7

7 - توصیه خداوند به توبه و تسلیم شدن پیش از دچار کشتن به پیامد های هلاکت بار گناهان (عذاب)

وَأَنِيبُوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْلَمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ

مقصود از «عذاب» در این آیه، هم می تواند عذاب دنیوی (عذاب استیصال) باشد و هم عذاب اخروی.

50- توصیه به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 6,9

6 - یعقوب (ع) در آستانه مرگ ، فرزندان را به ملازمت توحید دعوت نمود و به یکتا پرستی وصیت کرد .

إِذْ قَالَ لَبْنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي

9 - موحدان باید در آستانه مرگ ، بازماندگان خویش را به توحید و ملازمت بر عبادت خدا سفارش و وصیت کنند .

إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتَ إِذْ قَالَ لَبْنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي

51- توصیه به توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 52 - 5

5 - پرستش خدای یگانه ، توصیه دیگر او به یکایک پیامبران

يَأْتِيهَا الرِّسَالُ... وَإِنَّ هَذِهِ... وَأَنَا رَبُّكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - توصیه خداوند به همه پیامبران و رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر اختصاص دادن پرستش به او

و لقد أُوحى إليك وإلى الذين من قبلك .. بل الله فاعبد

تقديم مفعول (الله) بر فعل (فاعبد)، مفید اختصاص است.

ص: 144

52- توصیه به توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 13 - 4

4 - توصیه خداوند ، به توکل کردن مؤمنان بر او و نه بر دیگران

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 3 - 5

5 - توصیه خداوند به مردان و زنان مطلقه ، به توکل بر او در امور زندگی

إذا طلقتم النساء . . . و من یتوکل علی الله فهو حسبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 9 - 5

5 - کارساز دانستن و وکیل قرار دادن خدا در زندگی ، توصیه او به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فاتّخذہ وکیلاً

53- توصیه به تهجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 5

5 - تهجد (شب زنده داری همراه با اقامه نماز) ، مورد تشویق و توصیه خدا است .

و الذین یتبتون لربّهم سجّداً و قیماً

54- توصیه به ثروت اندوزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 11 - 9

9 - دست کشیدن از منع نمازگزاران و روی آوردن به هدایت ، توصیه خداوند به طغیان گران ثروت اندوز

لیطغی . أن رءاه استغنی ... الذی ینهی . عبداً إذا صلّى . أراءیت إن کان علی الهدی

جمله «کان علی الهدی» ممکن است مربوط به «الذی ینهی» باشد؛ در این صورت مفاد آیه شریفه این است که: به من خبر ده کسی که نمازگزار را نهی می کند، اگر خود بر طریق هدایت قرار گرفته بود [آیا بهتر نبود؟]

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 145

10 - نهی نکردن مردم از نماز و ترغیب کردن آنان به تقوا، توصیه خداوند به طغیان گران ثروت اندوز

ليطغى . أن رءاء استغنى ... الذى ينهى . عبداً إذا صلّى ... أو أمر بالتّقوى

جمله «أمر بالتقوى» ممکن است مربوط به «الذی نهی» باشد. در این صورت مفاد آیه شریفه این خواهد بود که: به من خبر ده کسی که نمازگزار را - نهی می کند، اگر [به جای آن] مردم را به تقوا امر کند [آیا برایش بهتر نیست؟]

55- توصیه به ثروتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 13 - 1

1 - آزادسازی بردگان و هزینه کردن ثروت در این راه، خواسته خداوند از ثروتمندان است.

فكّ رقبة

جمله «يقول أهلك مالاً - لبداً» در آیات پیشین، بیانگر این است که روی سخن در این آیات با ثروتمندان است. «رقبه»؛ یعنی، گردن و کنایه از تمام بدن است؛ زیرا با به بند کشیده شدن گردن، تمام بدن اسیر می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 14 - 1

1 - تغذیه مردم، در روزگار گرفتاری آنان به گرسنگی رنج آور، خواسته خداوند از ثروتمندان است.

أو إطعم فی یوم ذی مسغبه

«سَغِبٌ»؛ یعنی، گرسنه ماند و «مسغبه» مصدر آن است و در احتمالی دیگر این لفظ جز در گرسنگی همراه با رنج استعمال ندارد. (قاموس)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 16 - 1

1 - تأمین مواد غذایی برای تهی دستان و پابرهنگان، به ویژه در دوران خشکسالی، خواسته خداوند از ثروتمندان

يقول أهلك مالاً لبداً .. أو إطعم فی یوم ... أو مسکیناً ذا متربه

«متربه» به معنای زمین گیر و نیازمند بودن است (صحاح). این کلمه مصدر «تَرَبَّ» است؛ یعنی، دارای خاک فراوان شد، خاک به دست او رسید، به خاک چسبید، زیان دید و فقیر شد (قاموس). «ذا متربه» کنایه از شدت فقر است، به حدی که نه فرش و پوشاکی دارد که او را از خاک جدا سازد و نه در خانه او جز خاک، آذوقه ای فراهم می آید.

56- توصیه به جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 146

1 - جهاد خالصانه و همه جانبه (جهاد با جان و مال) در راه خدا ، توصیه الهی به اهل ایمان

و جهدوا فی الله حق جهاده

تقید «جاهدوا» به «حق جهاده»، ظهور در این معنا دارد که مؤمنان باید تمامی توان خود را در راه خدا به کار گیرند و هرچه دارند (جان و مال) در این راه نثار کنند.

57- توصیه به حاکمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 3 - 13

13 - احساس قصور در پیشگاه خداوند و عذرخواهی از او ، هنگام پیروزی و استقبال عمومی از دین و در اوج قدرت ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و شیوه ای مطلوب برای زمامداران و مبلغان

إذا جاء نصر الله و الفتح . . . و استغفره

58- توصیه به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 1

1 - تنها مؤمنانی که کار های شایسته انجام داده و یکدیگر را به پذیرش حق و شکیبایی توصیه می کنند ، گرفتار خسارت نخواهند شد .

إنّ الإنسان لفی خسر . إلاّ الذین ءامنوا و عملوا الصلحت و تواصوا بالحقّ و تواصو

59- توصیه به حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 5

5 - توصیه دیگران به پذیرش حق و شکیبایی در راه آن ، مصداق بارز عمل صالح است .

عملوا الصلحت و تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

عطف توصیه به حق و صبر - که مصداق عمل صالح است - بر انجام اعمال صالح ، عطف خاص بر عام و نشانه اهمیت ویژه خاص است.

60- توصیه به حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 46 - 2

2 - سیاحت در زمین برای مشاهده شهر های ویران شده و مطالعه در سرنوشت و فرجام شوم ستمگران تاریخ ، توصیه خداوند به گردنکشان و حق ستیزان

أفلم یسیروا فی الأرض فتکون لهم قلوب یعقلون بها

61- توصیه به حمد خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 93 - 4

4 - پرداختن به حمد و ستایش خدا ، توصیه الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقل الحمد لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 3 - 2

2 - تسبیح و حمد خداوند و استغفار به درگاه او ، پس از مشاهده امداد های الهی و گرایش وسیع مردم ، به دین ، فرمان و توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إذا جاء نصر الله و الفتح . و رأیت الناس یدخلون فی دین الله أفواجا . فسبّح بحم

62- توصیه به خیر در نجوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 9 - 5

5 - نجوای مؤمنان ، باید آراسته به سفارش به نیکی و توصیه به تقوای الهی باشد .

و تنجوا بالبرّ و التقوی

63- توصیه به دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 29 - 1

1 - روی آوردن به دعا - پس از استقرار یافتن در کشتی - و درخواست فرود آمدن در جایی پر برکت ، رهنمود دیگر خداوند به نوح

ص: 148

(ع)

فإذا استويت . . . فقل الحمد لله . . . وقل رب أنزلي . . . و أنت خير المنزلين

واژه «رب» مشترک لفظی میان مصدر (تریت کردن) و وصف (مربی و تربیت کننده) است که در این جا معنای وصفی دارد. «منزل» می تواند مصدر میمی به معنای انزال باشد و نیز می تواند اسم مکان به معنای منزلگاه و مهمان سرا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 8 - 94 - 1

1 - حاجت خواستن از خداوند و تضرع به درگاه او ، تکلیف و توصیه ای الهی به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)

وإلی ربک فارغب

«رغب إلیه»؛ یعنی، در دعا خالصانه کوشید و یا اظهار فروتنی کرد و حاجت خواست. (برگرفته از قاموس)

64- توصیه به دینداران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 40 - 20

20 - ذکر و یاد خدا ، توصیه او به دین داران

یذکر فیها اسم الله کثیراً

65- توصیه به ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 37 - 10

10 - سپاس گزاری بدرگاه خداوند و یادکرد عظمت و کبریایی او ، از کار های نیک و مورد توصیه خداوند .

لتکبّروا الله . . . و بشّر المحسنین

66- توصیه به زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اقامه نماز و پرداخت زکات در تمامی عمر ، از توصیه های خداوند به عیسی (ع) در نخستین روز های زندگی او

و أوصنی بالصلوة والزکوة مادمت حیاً

6- عیسی (ع) در معرفی خویش به مردم ، دریافت فرمان خداوند به نماز و زکات را از ویژگی های خویش برشمرد .

ص: 149

و أوصني بالصلوة والزكوة مادمت حيًّا

67- توصیه به زکات گیرنده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 13

13 - توصیه خداوند به دعا کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گیرندگان زکات، برای زکات دهنده، به هنگام دریافت آن

خذ من أموالهم... وصل علیهم

68- توصیه به زید بن حارثه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 37 - 32، 8، 9، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) به زید بن حارثه، برای ادامه زندگی با همسرش و طلاق ندادن وی، سفارش کرد.

و إذ تقول للذی أنعم الله علیه... أمسک علیک زوجک

طبق شأن نزول، این آیه درباره زید بن حارثه و تصمیم اش برای طلاق همسر خود، زینب است. لازم به ذکر است که تعدیه فعل «أمسک» با «علی» متضمن معنای حبس و نگهداری است.

8 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از زید بن حارثه، برای رعایت تقوای الهی درباره همسرش زینب

و إذ تقول للذی أنعم الله علیه... واتق الله

9 - سفارش پیامبر (صلی الله علیه و آله) به زید، برای نگهداری همسرش و نیز رعایت تقوای الهی، امری شایسته یاد و یادآوری است.

و إذ تقول للذی أنعم الله علیه... واتق الله

«إذ» متعلق به «أذکر» مقدر است و در نتیجه، نکته یاد شده، از آن فهمیده می شود.

32 - «عن أبي جعفر (ع)... ان رسول الله خطب علی زید بن حارثه، زینب بنت جحش... فزوجها إياه فمكثت عند زید ماشاء الله، ثم إنهما تشاجرا فی شیء إلى رسول الله... فقال زید: یا رسول الله! تأذن لی فی طلاقها فإن فیها کبراً و إنَّها لتؤذینی بلسانها، فقال رسول الله (صلی الله علیه و آله): اتق الله و أمسک علیک زوجک...»

از امام باقر(ع) روایت شده که رسول خدا(صلی الله علیه و آله)، زینب دختر جحش را برای زید خواستگاری کرد... و او را به عقد وی در

آورد. سپس مدتی را که خدا مقدر کرده بود، زینب، پیش زید بود. آن گاه میان زید و زینب، مشاجره ای رخ داد و هر دو پیش رسول خدا، شکوه بردند. زید گفت: ای رسول خدا! آیا اجازه می دهی او را طلاق بدهم. به خاطر این که او متکبر است و با زبانش مرا اذیت می کند؟ رسول خدا فرمود: از خدا بترس و همسرت را نگه دار...».

ص: 150

69- توصیه به سخاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 5 - 2

2- سخاوت مندی، انفاق و تقوایبشگی، توصیه خداوند به تمام مردم

فأما من أعطى و اتقى

ذکر پاداش نیک برای این گروه (در آیات بعد)، ترغیب مردم به اعطای مال و تقوا است.

70- توصیه به سخن پسندیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 54 - 3

3- سفارش به انتخاب بهترین و شایسته ترین گفتارها، برخاسته از علم همه جانبه خداوند به احوال انسانهاست.

قل لعبادی یقولوا التی هی أحسن... ربکم أعلم بکم

ذکر «ربکم أعلم بکم»، پس از توصیه به گزینش بهترین سخن در گفتار به منزله تعلیل است؛ یعنی، چون خداوند به احوال انسانها آگاه است، چنین توصیه ای می کند.

71- توصیه به سیاحت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 46 - 2

2- سیاحت در زمین برای مشاهده شهرهای ویران شده و مطالعه در سرنوشت و فرجام شوم ستمگران تاریخ، توصیه خداوند به گردنکشان و حق ستیزان

أفلم یسیروا فی الأرض فتکون لهم قلوب یعقلون بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 44 - 2, 1

1 - خداوند، مشرکان را به سیر در زمین و مطالعه سرگذشت اقوام نیرومند گذشته فرامی خواند.

أولم يسيروا فى الأرض فينظروا كيف كان عقبه الذين من قبلهم

2- سير در زمين و كاوش در سرگذشت پيشينيان ، مورد تشويق و ترغيب خداوند

أولم يسيروا فى الأرض فينظروا كيف كان عقبه الذين من قبلهم

ص: 151

72- توصیه به شکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 37 - 10

10 - سپاس‌گزاری بدرگاه خداوند و یادکرد عظمت و کبریایی او، از کارهای نیک و مورد توصیه خداوند.

لتكبروا لله... وبشّر المحسنين

73- توصیه به شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 51 - 13

13 - استفاده از نعمت‌های الهی، سپاس‌گزاری از خدا و انجام اعمال شایسته، رسم و راه زندگی ترسیم شده از سوی خدا برای یکایک پیامبران و همه مؤمنان

يأيتها الرسل كلوا من الطيبات و اعملوا صالحًا

74- توصیه به شوهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 1 - 6

6 - توصیه خداوند به مردان و همسرانشان، مبنی بر رعایت تقوا و خداپرستی در مسائل مربوط به طلاق

إذا طلقتم النساء... واتقوا الله ربكم

75- توصیه به صبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 111 - 7

7 - صبر و شکیبایی در برابر آزارهای روحی کافران، توصیه خداوند به مؤمنان صدراسلام

فأخذتموهم سخريًا... وكنتم منهم تضحكون. إني جزيتهم اليوم بما صبروا

ذکر فرجام خوش مؤمنان شکیبا در قیامت و اعلام رستگاری قطعی آنان، نشانگر تشویقی است از سوی خداوند به مؤمنان صدر اسلام؛ که در برابر آزارهای کافران مقاومت کنند و بدانند که خداوند آنان را فراموش نخواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 1

ص: 152

1 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به صبر در برابر مخالفت های کافران حق ناپذیر و تداوم رسالت خویش فرا خواند .

فاصبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 35 - 7,9

7- رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای شکیبا بودن و عجله نورزیدن در گرایش کافران به ایمان یا مجازات ایشان از سوی خداوند

فاصبر . . . و لاتستعجل لهم

9- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در معرض دشمنی عمیق کافران و نیازمند دل جویی و رهنمود به صبر از سوی خداوند

فاصبر . . . و لاتستعجل لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 39 - 1

1 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند ، به صبر در برابر گفتار ناروای کافران

فاصبر علی ما یقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 5 - 2

2- صبر در برابر موضع گیری های تکذیب گرانه و استهزاآمیز شرک پیشگان صدراسلام ، توصیه خداوند به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

سأل سائل بعذاب واقع . . . فاصبر صبراً جميلاً

توصیه به صبر - پس از بیان بعضی از گفته ها و درخواست های کافران - می تواند اشاره به مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 10 - 1

1 - سعه صدر ، صبر و خویشتن داری در برابر سخنان ناشایست ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و اصبر علی ما یقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 17 - 2

2 - مؤمنان ، تنها در صورتی دشوارترین راه های انفاق را می پیمایند که یکدیگر را به شکیبایی و مهرورزی سفارش کنند .

ثمّ کان من الذین ءامنوا و تواصوا بالصبر و تواصوا بالمرحمة

«مرحمه»، مصدر میمی و به معنای «رحمت» (رقت، مغفرت و عطف داشتن) است (قاموس). تکرار «تواصوا» برای تأکید بوده و ممکن است اشاره به این نکته باشد که سفارش به صبر و توصیه به محبت، دو وظیفه مستقل و در عرض هم است و با ترک یکی، زمینه دیگری از بین نرفته و تکلیف ساقط نمی شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 153

1 - تنها مؤمنانی که کارهای شایسته انجام داده و یکدیگر را به پذیرش حق و شکیبایی توصیه می کنند، گرفتار خسارت نخواهند شد.

إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خَسْرٍ . إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصُوا بِالحَقِّ وَتَوَّصُوا

5 - توصیه دیگران به پذیرش حق و شکیبایی در راه آن، مصداق بارز عمل صالح است.

عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصُوا بِالحَقِّ وَتَوَّصُوا بِالصَّبْرِ

عطف توصیه به حق و صبر - که مصداق عمل صالح است - بر انجام اعمال صالح، عطف خاص بر عام و نشانه اهمیت ویژه خاص است.

8 - « صبر »، نشان حق پذیری است و سفارش دیگران به آن، نمونه بارز ترغیب مردم به حق است.

تَوَّصُوا بِالحَقِّ وَتَوَّصُوا بِالصَّبْرِ

برداشت یاد شده، ناظر به این احتمال است که عطف «تواصوا بالصبر» بر جمله قبل، عطف خاص بر عام باشد. تکرار فعل «تواصوا»، این

ارتباط را تأیید می کند؛ زیرا در تعبیری نظیر «تواصوا بالحق و الصبر»، تفاوت حق و صبر نمایان تر است.

76- توصیه به طغیانگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 46 - 2

2 - سیاحت در زمین برای مشاهده شهرهای ویران شده و مطالعه در سرنوشت و فرجام شوم ستمگران تاریخ، توصیه خداوند به

گردنکشان و حق ستیزان

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 11 - 9

9 - دست کشیدن از منع نمازگزاران و روی آوردن به هدایت، توصیه خداوند به طغیان گران ثروت اندوز

لِيُطِغِيَ . أَنْ رءَاهُ اسْتَغْنَى ... الَّذِي يَنْهَى . عَبْدًا إِذَا صَلَّى . أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَى

جمله «كان على الهدى» ممکن است مربوط به «الذی ینهی» باشد؛ در این صورت مفاد آیه شریفه این است که: به من خبر ده کسی که

نمازگزار را نهی می کند، اگر خود بر طریق هدایت قرار گرفته بود [آیا بهتر نبود؟]

10 - نهی نکردن مردم از نماز و ترغیب کردن آنان به تقوا، توصیه خداوند به طغیان گران ثروت اندوز

ليطغى . أن رءاه استغنى ... الذى ينهى . عبداً إذا صلّى ... أو أمر بالتّقوى

جمله «أمر بالتقوى» ممکن است مربوط به «الذى ينهى» باشد. در این صورت مفاد آیه شریفه این خواهد بود که: به من خبر ده کسی که نمازگزار را - نهی می کند، اگر [به جای آن] مردم را به تقوا امر کند [آیا برایش بهتر نیست؟]

77- توصیه به عبادت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 9

9 - موحدان باید در آستانه مرگ ، بازماندگان خویش را به توحید و ملازمت بر عبادت خدا سفارش و وصیت کنند .

إذ حضر يعقوب الموت إذ قال لبنيه ما تعبدون من بعدي

78- توصیه به عتق برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 13 - 90 - 1

1 - آزادسازی بردگان و هزینه کردن ثروت در این راه ، خواسته خداوند از ثروتمندان است .

فكّ رقبة

جمله «يقول أهلكت مالا-لبداً» در آیات پیشین، بیانگر این است که روی سخن در این آیات با ثروتمندان است. «رقبه»؛ یعنی، گردن و کنایه از تمام بدن است؛ زیرا با به بند کشیده شدن گردن، تمام بدن اسیر می شود.

79- توصیه به عفت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 4 - 74 - 2

2 - پاکدامنی و طهارت نفس از هر گونه آلودگی ها و گناهان ، از توصیه های نخستین خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ثيابك فطهر

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که طهارت لباس، کنایه از طهارت نفس و روح و جان باشد (مانند پاکدامنی، پاکدلی و...).

80- توصیه به عفو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 22 - 13

13 - عفو و گذشت کریمانه از لغزش های دیگران ، توصیه الهی به اهل ایمان

و لیعفوا و لیصفحوا

ص: 155

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 43 - 3

3 - خویشتن داری و گذشت به جای انتقام جویی و مقابله به مثل ، توصیه اکید خداوند به دادخواهان ستمدیده است .

و لمن انتصر بعد ظلمه . . . و لمن صبر و غفر إنّ ذلك لمن عزم الأمور

لام در «لَمَنْ صَبَرَ» لام قسم و در «لَمَنْ عَزَمَ الْأُمُورَ» لام تأکید است که در هر دو نمایانگر اهمیت توصیه الهی به عفو و گذشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 32 - 12

12 - خطاپوشی از لغزش های کوچک خطاکاران ، رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مبلغان دینی

الذین یجتنبون . . . إلاّ اللّٰم إنّ ربّک وسع المغفره

واژه «إنّ ربّک» می تواند تعریض به این باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی نیز باید این شیوه را برگزینند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 9

9 - توصیه خداوند به مؤمنان ، مبنی بر عفو ، چشم پوشی و بخشودن دشمنی های همسران و فرزندان خویش

عدّوا لکم . . . و إن تعفوا و تصفحوا و تغفروا

81- توصیه به عمل خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 105 - 1

1 - توصیه شدن گنهکاران توبه کننده از جانب خدا به انجام اعمال خیر و استفاده هر چه بیشتر از فرصت ها برای جبران گذشته ها

ألّم یعلموا أنّ اللّٰه یقبل التوبه . . . و قل اعملوا فسیری اللّٰه عملکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 77 - 7

7- انجام دادن کار های نیک ، توصیه خداوند به مؤمنان

و افعالوا الخیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 16 - 11

ص: 156

11 - توصیه خداوند، به انجام کارهایی که موجب خیر و سعادت بشر است.

خَيْرًا لِّأَنْفُسِكُمْ

طبق نظر برخی از مفسران و ادیبان (مانند زمخشری و سیبویه)، نصب «خیراً» به خاطر «مفعولٌ به» بودن آن برای فعل محذوف (مانند «اتوا») و یا «افعلوا») است؛ یعنی، «و اتوا خیراً لِّأَنْفُسِكُمْ و افعلوا ما هو خیر لها و انفع».

82- توصیه به عمل صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 51 - 13، 9

9 - انجام کار های شایسته، توصیه دیگر خداوند به یکایک پیامبران

يَأْتِيهَا الرِّسَلُ .. و اعملوا صلحاً

«عمل» (مصدر «اعملوا») به معنای انجام دادن و «صالحاً» صفت برای موصوف محذوف است؛ یعنی، «و اعملوا عملاً صالحاً؛ و کار شایسته انجام دهید».

13 - استفاده از نعمت های الهی، سپاس گزاری از خدا و انجام اعمال شایسته، رسم و راه زندگی ترسیم شده از سوی خدا برای یکایک پیامبران و همه مؤمنان

يَأْتِيهَا الرِّسَلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ و اعملوا صلحاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 52 - 6

6 - پیروی از شیوه زندگی پیامبران (استفاده از نعمت های الهی، داشتن کردار نیک و پرستش خدای یگانه) توصیه اکید خدا به یکایک امت ها

وَ إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً و أَنَا رَبُّكُمْ

برداشت های پیشین بر این اساس بود که مراد از ضمیرهای خطاب در کلمه های «أُمَّتُكُمْ»، «رَبُّكُمْ» و «فَاتَّقُون» پیامبران باشد. احتمال دیگر این است مقصود از این ضمیرها، پیروان هر یک از پیامبران باشد. در این صورت و با توجه به عطف این آیه به آیه قبل، معنای آن چنین می شود: ما همان گونه که شیوه زندگی را به یکایک پیامبران توصیه کردیم، به مردم نیز سفارش نمودیم که به آنان اقتدا کنند و از آیین آنان پیروی نمایند و از تغییر و تبدیل در آن و یا اتخاذ شیوه دیگری غیر از آن سخت بپرهیزند. گفتنی است که آیه بعدی، این احتمال را تقویت می کند.

14 - موعظه و رهنمود داوود (ع) به دو برادر متخاصم ، با توصیه به ایمان و نیک کرداری و پرهیز از تجاوز به حقوق یکدیگر

وإن كثيراً من الخلقاء ليبيغي... إلا الذين ءامنوا... وقليل ما هم

بیان این نکته مهم و کلی که «بسیاری از شریکان در حق یکدیگر ستم می کنند و تنها مؤمنان نیک کردار چنین نیستند»؛ می تواند نوعی رهنمود و موعظه از سوی داوود(ع) به دو برادر متخاصم باشد. گفتنی است که درخواست رهنمود از داوود(ع) از سوی

ص: 157

آن دو نفر (و اهدنا إلى سواء الصراط) مؤید برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 3

3 - انجام دادن تمام کار های شایسته ، توصیه خداوند به مؤمنان

الذین ءامنوا و عملوا الصلحت

حرف «ال» در «الصلحات»، آن را بر تمام اعمال صالح تعمیم داده است. از آن جا که هرگاه عموم حقیقی امکان پذیر نباشد، عموم عرفی مورد نظر است؛ مراد اعمال صالحی است که برای شخص مؤمن مقدور می باشد.

83- توصیه به عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 5

5- اقامه نماز و پرداخت زکات در تمامی عمر ، از توصیه های خداوند به عیسی (ع) در نخستین روز های زندگی او

و أوصنی بالصلوة والزکوة مادمت حیًا

84- توصیه به فرستاده اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 19 - 31,32

31- مدارا و نرمش با فروشندگان و تحریک نکردن کنجکاوی آنان ، توصیه اصحاب کهف به فرستاده ویژه خویش

ولیتلطف

«تَلَطَّفَ» به معنای رفق و مدارا است (مصباح). ارتباط جمله «لِیتلطف» با جمله «لایشعرن...» این نکته را می رساند که مدارا کردن با فروشندگان، مانع پی بردن آنان به وجود اصحاب کهف است.

32- پی نبردن هیچ یک از ساکنان شهر به جایگاه مخفی کهف نشینان ، سفارش اکید اصحاب کهف به فرستاده ویژه خویش

ولایشعرن بکم أحدًا

85- توصیه به فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 5

5 - مؤمن آل فرعون ، قومش را از هرگونه غرور و خودکامگی ناشی از اقتدار و سلطه همه جانبه بر سرزمین مصر بر حذر داشت .

ص: 158

لكم الملك اليوم . . . فمن ينصرنا من بأس الله إن جاءنا

86- توصیه به قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 12

12 - دستگیری از مردم و نیکی کردن به آنان ، توصیه دیگر قوم قارون به وی

و أحسن

87- توصیه به قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 2

2- طلب بخشایش گناهان از خداوند ، حرکت به سوی او و استغفار از شرک ، از توصیه ها و پیام های هود (ع) به مردم خویش

و يقوم استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه

88- توصیه به کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 95 - 2

2- ایمان آوردن به معاد و دست برداشتن از انکار و تکذیب آن ، توصیه اُکید الهی به همه کافران و تکذیب گران

و أمّا إن کان من المکذّبین . . . إنّ هذا لهو حقّ الیقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 8 - 2

2- توصیه خداوند به کافران و منکران قیامت به ایمان به خدا ، پیامبر اسلام و قرآن

فامنوا باللّٰه ورسوله و النور الذی أنزلنا

بیشتر مفسران مقصود از «نور» در این آیه را قرآن کریم می دانند.

89- توصیه به لقمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 159

6 - رهنمود الهی به لقمان ، برای شکرگزاری به درگاه خداوند

و لقد آتینا لقمن الحکمه ان اشکر لله

90- توصیه به مادر موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 7 - 9

9 - توصیه مادر موسی از سوی خدا به دور کردن ترس و اندوه از خود نسبت به سرنوشت فرزندش

و لاتخافی و لاتحزنی

91- توصیه به مبلغان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 32 - 12

12 - خطاپوشی از لغزش های کوچک خطاکاران ، رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مبلغان دینی

الذین یجتنبون .. . إلا اللّٰم إن ربک وسع المغفره

واژه «إن ربک» می تواند تعریض به این باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی نیز باید این شیوه را برگزینند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 3 - 13

13 - احساس قصور در پیشگاه خداوند و عذرخواهی از او ، هنگام پیروزی و استقبال عمومی از دین و در اوج قدرت ، توصیه خداوند به

پیامبر (صلی الله علیه و آله) و شیوه ای مطلوب برای زمامداران و مبلغان

إذا جاء نصر الله و الفتح .. . و استغفره

92- توصیه به متفکران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - توجه به افراشته بودن آسمان و شناخت عوامل مؤثر در این پدیده شگفت ، توصیه خداوند به اندیشمندان

أفلا ينظرون . . . و إلى السماء كيف رفعت

ص: 160

93- توصیه به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 13

13 - توصیه خداوند به دعا کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گیرندگان زکات ، برای زکات دهنده ، به هنگام دریافت آن

خذ من أموالهم ... و صل علیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 129 - 1

1 - رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در اتکای آن حضرت بر خداوند یکتا و اندوهگین نبودن بر حق ناپذیری و روی گردانی منافقان

فإن تولوا فقل حسبی الله ... علیه توکلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 105 - 1

1 - توجه همه جانبه به دین یکتاپرستی ، بدون اندکی انحراف و تمایل به سایر ادیان ، توصیه اکید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أن أقم وجهک للدين حنیفاً

برداشت فوق با توجه به دو نکته است: 1- الف و لام «الدين» برای عهد ذکری و به قرینه جمله «إن کنتم فی شک من دینی ...» به دین توحیدی و یکتاپرستی اشاره دارد. 2- «حنیف» به معنای مستقیم است که لازمه آن اعتدال و عدم انحراف به چپ و راست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 123 - 6

6- پرستش خداوند و توکل بر او ، از توصیه های الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فاعبده و توکل علیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر اندوهگین نشدن و خودخوری نکردن برای کافران و مشرکان

لا تَمَدَنَّ عَیْنِکَ . . . و لا تَحْزَنَ عَلَیْهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 98 - 1,2

1- توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تسبیح همراه با حمد و ستایش خداوند .

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّکَ وَ کُنْ مِنَ السَّجِدِیْنَ

ص: 161

«باء» در «بحمد» برای مصاحبت است؛ یعنی، تسبیح باید با حمد و ستایش پروردگار قرین و همراه باشد.

2- توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به استمداد از یاد پروردگار و عبادت و نماز در مشکلات و ناراحتی های برخاسته از رسالت خویش و مخالفت های دشمنان

و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون . فسبح بحمد ربك و كن من السجدين

برداشت فوق از «فاء» در «فسبح» - که برای تفریع این جمله به آیه قبل است - استفاده گردیده است؛ بدین معنا که توصیه خداوند به تسبیح و تحمید... پس از اعلام آگاهی او از دلتنگی و اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بیانگر تأثیر این عبادات در رفع اندوه و نگرانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 99 - 4

4- توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عبادت پروردگار تا نیل به مرتبه یقین

و اعبد ربك حتى یأتیک الیقین

برداشت فوق بر این اساس که واژه «یقین» در همان معنای لغوی و اصطلاحی خود به کار رفته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 24 - 12

12- درخواست کوتاه ترین راه رشد و هدایت و اظهار امیدواری به نیل به آن ، فرمان و توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است

و قل عسی أن یهدین ربی لأقرب من هذا رشداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 27 - 8

8- بها ندادن به آرای دیگران در سرگذشت اصحاب كهف ، رهنمود خداوند به پیامبرش (صلی الله علیه و آله) بود .

قل الله أعلم بما لبثوا .. و اتل ما أحي إلیک من کتاب ربك

نکته یاد شده، بدان احتمال است که رهنمود الهی به تلاوت آیات وحی، در بردارنده این مفهوم باشد که سخن غیر وحی، از انتقان کافی برخوردار نیست و در جریانی تاریخی، مانند جریان اصحاب كهف، مطمئن ترین منبع، وحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 5

5- پایداری بر همدلی و همزیستی با مؤمنان مخلص تهیدست ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

و اصبر نفسک مع الذین یدعون ربّهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 65 - 9

9- عبادت و پایداری بر آن ، توصیه فرشتگان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ما ننزل إلاّ بأمر ربّک . . . فاعبدہ واصطبر لعبدته

ص: 162

آیه مورد بحث بر حسب ظاهر، در ادامه سخنان فرشتگان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آیه پیش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 84 - 2

2- خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به شتاب نداشتن برای عذاب کافران لجوج، توصیه کرده است.

فلاتعجل علیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 114 - 17، 12

12 - خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به شتاب نکردن در تلاوت آیات قرآن، پیش از پایان یافتن وحی آن، توصیه کرد.

ولاتعجل بالقرآن من قبل أن یقضی الیک وحیه

17 - دعا برای زیادتی علم، از توصیه های خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقل رب زدنی علمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 3

3 - صبر در برابر گفته ها و فشار های تبلیغاتی و روانی کافران، فرمان و توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فاصبر علی ما یقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 53 - 7

7 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر این که از حق ستیزان بیمار دل و قسی القلب قطع امید کند و به ایمان آوردن آنان دل نبندد.

وإنّ الظلمین لفی شقاق بعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر این که از کفرپیشگان حق ستیز قطع امید کند و به ایمان آوردن آنان دل نبندد .

حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً

اخبار خداوند به این که مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، هرگز به قرآن ایمان نخواهند آورد، می تواند متضمن توصیه ای باشد به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر این که آنان را در کفر بی ایمانی شان رها کند و امیدی به گرویدن آنان به اسلام و قرآن نداشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اظهار رفق و مدارات با کفران ستیزه جو، توصیه خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 163

وإن جدلوك فقل الله أعلم بما تعملون

جمله «الله أعلم بما تعملون»، تهدیدی است همراه با اظهار نرمی و مدارات.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 96 - 4

4 - صبر در برابر بدرفتاری های مشرکان و وانهادن کیفر آنان به خدا، توصیه ای الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مقطع پیش از هجرت

ادفع بالتی هی أحسن السیئه نحن أعلم بما یصفون

برداشت فوق، با توجه به مکی بودن سوره مؤمنون است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 15

15 - دعا و طلب مغفرت برای آنانی که به منظور رسیدگی به امور مهم زندگی شخصی، اذن ترک حضور در حل و فصل مسائل اجتماعی داده شده است، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإذا استئذنونک لبعض شأنهم فأذن لمن شئت منهم واستغفر لهم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 58 - 8

8 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تسبیح و تنزیه همراه با حمد و ستایش خداوند

و سبح بحمده

«باء» در «بحمده» برای مصاحبت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 215 - 7

7 - توصیه الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر گسترانیدن بال های مهر و عطوفت برای کسان و خویشاوندان مؤمن خویش

وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ . وَ اخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

تقدیر «من المؤمنین» به قرینه آیه پیش، می تواند «من المؤمنین من عشیرتک» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 217 - 1

1 - رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در توکل بر خداوند برای انجام وظایف دشوار خویش

فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ . وَ تَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 59 - 1

1 - به جا آوردن سپاس و ستایش خدا، به خاطر بقای خط رسالت و اضمحلال جبهه کفر و فرستادن سلام و درود بر رسولان او،

ص: 164

رهنمود الهی به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

قل الحمد لله و سلم علی عباده الذین اصطفی

با توجه به این که در آیات پیشین نام چند تن از پیامبران (موسی، داوود، سلیمان، صالح و لوط) و یاد تلاش ها و مبارزات آنان و پیروزی نهایی حق و اضمحلال کافران به میان آمده است، آیه یاد شده می تواند ختامی بر آن مجموعه یادها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 78 - 5

5 - وانهادن امر کافران حق ستیز به خداوند ، رهنمودی الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لاتکن فی ضیق ممّا یمکرون. .. إنّ ربّک یقضی بینهم بحکمہ

با توجه به این که آیات این بخش در ارتباط با هم است، تذکر خداوند به قضاوت نهایی خویش درباره کافران، می تواند در مقام توضیح و تعلیل برای آیه «و لاتکن فی ضیق ممّا یمکرون» باشد. آیات بعد نیز مؤید همین معنا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 79 - 1

1 - توکل کردن به خدا و بیم نداشتن از حق ستیزی کافران ، رهنمود خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إنّ ربّک یقضی بینهم بحکمہ .. فتوکل علی الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 93 - 4

4 - پرداختن به حمد و ستایش خدا ، توصیه الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقل الحمد لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 86 - 8

8 - پرهیز از حمایت و پشتیبانی کافران توصیه اکید خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فلا تكوننّ ظهيرا للكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 87 - 8

8 - تشكيل جبهه توحيد ، جدا ساختن خویش از صف مشرکان و پرهیز از درآمیختن با آنان ، سفارش دیگر خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ادع إلى ربك ولا تكوننّ من المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 88 - 3

ص: 165

3 - دعا و نیایش به درگاه خداوند ، از توصیه های او به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لا تدع مع الله إلهاً آخر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 25 - 5

5 - سفارش خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای رعایت ادب در مناظره با مشرکان

لا تسئلون عَمَّا أَجْرَمْنَا و لا نسئل عَمَّا تَعْمَلُونَ

آوردن تعبیر «أجرمنا» برای خود و «تعملون» برای مشرکان، ناظر به رعایت ادب از جانب پیامبر (صلی الله علیه و آله) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 8 - 13

13 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر حسرت و اندوه نداشتن بر گمراهی کافران

فلا تذهب نفسك عليهم حسرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 76 - 1

1 - محزون و غمگین نشدن از سخنان ناروا و تهمت های غم انگیز دشمنان ، توصیه خداوند به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

فلا يحزنك قولهم

مقصود از «قولهم» (سخنان مشرکان) به قرینه آیات گذشته (آیه 69) - که درباره شاعر دانستن پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود - تهمت های غم انگیزی از قبیل شاعر بودن است که به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نسبت می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 73 - 1

1 - نگریستن به فرجام کافران انذار شده از سوی رسولان پیشین ، توصیه خداوند به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

فانظر كيف كان عقبه المندرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 93 - 7

7 - رهنمود خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، مبنی بر زمینه سازی برای از بین بردن مظاهر شرک و شکستن بت ها

فراغ علیهم ضرباً بالیمین

یادآوری داستان بت شکنی ابراهیم(ع) و چگونگی مبارزه آن حضرت با مظاهر شرک در مکه (نیمه نخست بعثت)، می تواند به منظور درس آموزی و ارائه روش مبارزه با شرک و بت پرستی برای پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 4

ص: 166

4 - توصیه خداوند به پیامبر اسلام مبنی بر یادآوری سرگذشت داوود پیامبر ، در دوران سخت رسالت خود

واذکر عبدنا داود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 31 - 2

2 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر یادآوری ماجرای سان دیدن سلیمان (ع) از اسب های خود

إذ عرض علیه بالعشيّ الصفنت الجياد

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «إذ» متعلق به فعل محذوف (همچون «أذكر») بوده و مخاطب این فعل هم پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 41 - 38 - 1

1 - یادآوری سرگذشت ایوب (ع) ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

واذکر عبدنا أيوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 45 - 38 - 1

1 - یادآوری سرگذشت ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (عليهم السلام) ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

واذکر عبدنا إبرهیم و إسحق و یعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 48 - 38 - 1

1 - یادآوری سرگذشت اسماعیل ، الیسع و ذالکفل (عليهم السلام) ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

واذکر إسمعیل و الیسع و ذالکفل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر عبادت و فرمان بری خالصانه آن حضرت

فاعبد الله مخلصاً له الدين

واژه «دین» در معانی جزا، عادت، ملت، اسلام، عبادت و طاعت، به کار می رود (قاموس المحيط)؛ ولی در این جا - با توجه به این که مخاطبان آیات مورد بحث، مشرکان می باشند و نیز در این آیات واژه عبادت به کار رفته - ممکن است به معنای عبادت و طاعت استعمال شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 66 - 5، 1

ص: 167

1 - توصیه خداوند به همه پیامبران و رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر اختصاص دادن پرستش به او

و لقد أوحى إليك وإلى الذين من قبلك .. بل الله فاعبد

تقدیم مفعول (الله) بر فعل (فاعبد)، مفید اختصاص است.

5 - توصیه خداوند به پیامبران و رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) ، درباره شکر و سپاس گزاری او

و كن من الشكرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 55 - 12، 9، 3

3 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر تأسی کردن از پیامبران گذشته در صبر و شکیبایی در برابر مشکلات رسالت

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَ الَّذِينَ ءَامَنُوا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا .. فَاصْبِر

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که جمله «فاصبر ..» تفریع بر جمله «إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا...» است.

9 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به استغفار از گناه خویش

و استغفر لذنبك

پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، از نظر تمامی فرقه های مسلمین - به ویژه شیعه - دارای مقام عصمت و پاک از هر گونه گناه و نیز منزّه از خطا در بیان و اراده وحی و شریعت الهی است. بر این اساس مفسران عقیده دارند که مقصود از گناه مورد اشاره این آیه، ترک اولی و عملی است که نسبت به مقام شامخ آن حضرت گناه محسوب می شود؛ هر چند نسبت به دیگر انسان های خداپرست، گناه به شمار نمی آید. چنان که گفته اند: « حسنات الأبرار، سيئات المقربين ».

12 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر تسبیح همراه با حمد خدا در هر صبح و شام

و سبح بحمد ربك بالعشيّ و الإبرك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 10

10 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر پناه بردن به او ، در برابر کارشکنی ها و دشمنی های کافران و مشرکان

إِنَّ الَّذِينَ يَجْدُلُونَ فِي ءَايَاتِ اللَّهِ .. فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 1

1 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به صبر در برابر مخالفت های کافران حق ناپذیر و تداوم رسالت خویش فرا خواند .

فاصبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 34 - 2

2 - برخورد نیک و شایسته در برابر رفتار های زشت و ناپسند دشمنان ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ولا تستوی الحسنه ولا السيئه ادفع بالتي هي أحسن

ص: 168

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 4

4 - استقامت و پایداری ، توصیه مکرر خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و استقم كما أمرت

ماضی بودن فعل «أمرت» حاکی از آن است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) پیش از این هم امر به استقامت شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 39 - 1

1 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند ، به صبر در برابر گفتار ناروای کافران

فاصبر علی ما یقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 41 - 1

1 - رهنمود خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در امید بستن به قیامت برای جزای کافران لجوج

فاصبر . . . و استمع یوم یناد المناد

آیات پیشین در زمینه مواجهه ناروای کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و لزوم شکیبایی آن حضرت در برابر آنان بود. اکنون در این آیه، خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) می فرماید: گوش به زنگ منادی حق برای رستاخیز باش؛ کنایه از این که آن روز کافران، مجازات واقعی خود را خواهند دید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 45 - 10

10 - رهنمود خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در به کار بستن تلاش خویش برای بیداری دل های مستعد و آماده

فذکر بالقرءان من ینخاف وعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 31 - 1

1 - رهنمود خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در مقابله علیه تبلیغات کافران

أم یقولون . . . قل ترَبَّصوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 45 - 1

1 - رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در وانهادن کفرپیشگان لجوج به خود و اصرار نورزیدن در هدایت آنان

فذرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 169

12 - خطاپوشی از لغزش های کوچک خطاکاران ، رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مبلغان دینی

الذین یجتنبون .. . إلاّ اللّٰم إن ربّک وسع المغفره

واژه «إن ربّک» می تواند تعریض به این باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی نیز باید این شیوه را برگزینند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 6 - 1

1 - روی گردانی از کافران لجوج و بها ندادن به ایشان ، رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فتولّ عنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 18

18 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در دعا برای زنان بیعت کننده با آن حضرت و آمرزش خواهی برای آنان

واستغفر لهّن اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 6 - 1

1 - رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در احتجاج با یهودیان

قل یاّیها الذین هادوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 2 - 1

1 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر شکستن سوگند خود درباره محروم شدن از عملی مباح و حلال ، برای جلب

رضایت همسران خود

قد فرض اللّٰه لکم تحلّه ایمنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 8 - 1

1 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بر ایستادگی و انعطاف ناپذیری در برابر خواسته های تکذیب گران

فلاتطع المکذبین

مقصود از اطاعت در این آیه - به قرینه آیه بعد (وَدَّوْا لَوْتَدِهِنَّ...) - اجابت خواسته کافران است؛ نه فرمانبری از آنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 5 - 2

2 - صبر در برابر موضع گیری های تکذیب گرانه و استهزاآمیز شرک پیشگان صدراسلام ، توصیه خداوند به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و

آله)

ص: 170

سأل سائل بعذاب واقع . . . فاصبر صبراً جميلاً

توصیه به صبر - پس از بیان بعضی از گفته ها و درخواست های کافران - می تواند اشاره به مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 8 - 1,4

1 - ذکر و یاد کردن نام پروردگار ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و اذکر اسم ربّک

4 - توجّه کامل به پروردگار و انقطاع از غیر او ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و تبّئل إلیه تبّئلاً

«تبّئل» و «تبّئیل» به معنای انقطاع از دنیا و ماسوی اللّه و توجّه به خداوند است (تاج العروس و قاموس المحيط).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 9 - 5

5 - کارساز دانستن و وکیل قرار دادن خدا در زندگی ، توصیه او به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فأتّخذّه وکیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 10 - 1,4

1 - سعه صدر ، صبر و خویشتن داری در برابر سخنان ناشایست ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و اصبر علی ما یقولون

4 - دوری گزیدن شایسته از مخالفان بدگو و بی اعتنایی مناسب به آنان ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و اهجرهم هجرّاً جميلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 11 - 6

6 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آغاز رسالت ، مبنی بر دادن مهلتی اندک به تکذیب گران و بدگویان دین ستیز

و اصبر علی ما یقولون ... و ذرنی و المکذبین ... و مهلهم قلیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 4 - 5,6,7,2,1

1 - پاکیزگی لباس و نظافت شخصی ، از نخستین توصیه های خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ثیابک فطهر

2 - پاکدامنی و طهارت نفس از هر گونه آلودگی ها و گناهان ، از توصیه های نخستین خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ثیابک فطهر

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که طهارت لباس، کنایه از طهارت نفس و روح و جان باشد (مانند پاکدامنی، پاکدلی و.

ص: 171

..).

5- « عن رجل من أهل اليمامة . . . قال : قال لي أبو الحسن : إنَّ الله تعالى قال لنبیّه « و ثيابک فطهر » و کانت ثیابهُ طاهرهً و إنّما أمره بالتَّشْمیرِ ؛

از مردی از اهل یمامه روایت شده . . . که گفت: امام کاظم (ع) به من فرمود: خدای تعالی به پیغمبر خود فرموده است: «و ثیابک فطهر»، در حالی که جامه های وی پاک بوده است. همانا او را به بالا زدن جامه ها امر کرده است».

6- « قال أبو عبد الله (ع) . . . و الله تعالى يقول : « و ثيابک فطهر » قال : و ثيابک ارفعها و لاتجرها . . . ؛

امام صادق (ع) فرمود: . . . خدای تعالی می فرماید: «و ثیابک فطهر» [یعنی] می فرماید: جامه های خود را بالا بزن و بر روی زمین مکشان . . .».

7- « قيل معناه و ثيابک فقصر . . . و روی ذلک عن أبي عبد الله (ع) ؛

گفته شده که معنای آن (و ثیابک فطهر) این است که جامه های خود را کوتاه کن و این معنا از امام صادق (ع) روایت شده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 5 - 1

1 - پرهیز از هرگونه پلیدی و آلودگی ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و الرجز فاهجر

«رجز» (مرادف «رجس») به معنای پلیدی و آلودگی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 6 - 1، 2

1 - پرهیز از منت نهادن در انفاق و بخشش ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لاتمنن

2 - بسیار نشمردن و زیاد ندیدن عطایا و خدمات خود ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

تستکثر

عبارت «تستکثر»، حال برای ضمیر «لاتمنن» است؛ یعنی، عطا مکن در حالی که آن را زیاد می بینی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 16 - 3

3 - رعایت سکوت کامل در هنگام دریافت وحی تا پایان یافتن آن ، توصیه الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لاتحرک به لسانک لتعجل به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 18 - 1,2

1 - رعایت سکوت کامل در هنگام نزول و دریافت وحی تا پایان آن ، توصیه الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإذا قرأه فاتبع قرأه

2 - سفارش خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر قرائت آیات نازل شده قرآن ، پس از پایان دریافت کامل آنها

ص: 172

فإذا قرأه فاتبع قرءانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 25 - 6، 2، 1

1 - ذکر نام پروردگار و یاد او در سپیده دم و پسین گاه، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و اذکر اسم ربک بکره و أصیلاً

«بکره»، هم به فاصله میان نماز صبح و طلوع خورشید گفته می شود (لسان العرب) و هم به آغاز روز (مفردات راغب). «اصیلاً» به فاصله میان عصر و مغرب گفته می شود (صحاح اللغه) و نیز به معنای آخر روز آمده است (العین). «ذکر» هم دو نوع است: ذکر با قلب و ذکر با زبان. (مفردات راغب)

2 - توصیه الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر استمرار ذکر و یاد خدا در همه احوال

و اذکر اسم ربک بکره و أصیلاً

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ذکر خدا در سپیده دم و پسین گاه، ممکن است اشاره به استمرار آن داشته باشد.

6 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر اقامه نماز در سپیده دم و پسین گاه

و اذکر اسم ربک بکره و أصیلاً

مقصود از ذکر در این آیه - بنابر نظر مفسران - ممکن است نماز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 26 - 2

2 - اقامه نماز در پاره ای از شب، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و من الیل فاسجد له

مقصود از «سجده» - چنان که مفسران گفته اند - ممکن است نماز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 9 - 2، 1

1 - پرهیز از تحمیل خواسته های خود بر یتیمان ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَاتَقْهَرْ

«قَهْر» به معنای مسلط شدن است. خداوند را «قاهر» می گویند؛ زیرا خلق را مقهور تسلط و قدرت خویش ساخته و آنان را بر وفق آنچه اراده اش تعلق گرفته - چه دلخواه آنان باشد و چه از آن اکراه داشته باشند - متحوّل ساخته است. (تاج العروس)

2 - خداوند ، با گوشزد کردن یتیمی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مراقبت های خویش از آن حضرت ، او را به پرهیز از سلطه بر یتیمان فراخواند .

أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَى . . . فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَاتَقْهَرْ

حرف «فاء»، این آیه را بر جمله مناسب آن در آیات پیشین، تفریع کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 11 - 1,5

ص: 173

1 - بازگو کردن نعمت های خدادادی و مستور نداشتن آنها از مردم ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أمّا بنعمه ربّك فحدّث

5 - خداوند ، خواهان بازگو شدن تحولات خوشایند زندگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مراحل رهایی آن حضرت از رنج یتیمی و ناآگاهی و فقر

الم یجدک یتیمًا .. ضالًّا .. عائلاً .. و أمّا بنعمه ربّك فحدّث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 3 - 1

1 - خداوند ، با تأکید بر فرمان خویش ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به دریافت و قرائت قرآن در آغاز رسالتش فرا خواند .

اقرأ .. اقرأ

فرمان «اقرأ»، تکرار و تأکید فرمانی است که در آغاز سوره آمده بود و مفعول محذوف آن نیز - به قرینه سیاق کلام - مطالبی است که بعد از آن فرمان، وحی خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 3 - 10، 13، 2

2 - تسبیح و حمد خداوند و استغفار به درگاه او ، پس از مشاهده امداد های الهی و گرایش وسیع مردم ، به دین ، فرمان و توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إذا جاء نصر الله و الفتح . و رأیت الناس یدخلون فی دین الله أفواجًا . فسبح بحم

10 - درخواست مصونیت از عذاب الهی ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و استغفره

غفران و آمرزش از جانب خداوند، این است که بنده را از رسیدن عذاب، به او باز دارد (بصائر فیروزآبادی). بر این اساس استغفار پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به معنای درخواست رهایی از عذاب است. اطمینان آن حضرت به عصمت خویش، نمی تواند مانع درخواست رهایی از عذاب باشد؛ زیرا مقام عصمت، دستاورد همین درخواست مصونیت و نظایر آن است.

13 - احساس قصور در پیشگاه خداوند و عذرخواهی از او ، هنگام پیروزی و استقبال عمومی از دین و در اوج قدرت ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و شیوه ای مطلوب برای زمامداران و مبلغان

إذا جاء نصر الله والفتح . . . واستغفره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 2 - 4

4 - استعاذه به خداوند برای مصون ساختن خویش در برابر خطر تمامی مخلوقات ، توصیه او به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أعوذ . . . من شرّ ما خلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 3 - 1

1 - پناه بردن به خداوند از شرور شبانه ، به ویژه زمان تاریکی مطلق آن ، توصیه الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أعوذ . . . و من شرّ غاسق إذا وقب

ص: 174

«عَسَقَ»؛ یعنی، آغاز تاریکی شب (صحاح) و «وقوب» (مصدر «وقب»)، به معنای داخل شدن در همه چیز است (لسان العرب). مراد از «غاسق إذا وقب»، شب است؛ زمانی که در همه چیز وارد شده و آن را تاریک سازد (لسان العرب به نقل از فراء). کلمه «غاسق» با فعل «عَسَقَ» (جریان یافت)، از یک ریشه و نشانگر پخش شدن شب بر موجودات است. اسناد شرّ به شب به جهت مناسب تر بودن آن از روز، برای جریان شرور است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 4 - 5

5 - پناه بردن به خداوند از شرّ جادوگران ، توصیه ای الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أعوذ . . . و من شرّ النّف-ثت فی العقد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 5 - 8

8 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به پناه خواستن و امداد طلبیدن از او ، در برابر آثار حسادت مردم فرمان داد .

قل أعوذ برّبّ الفلق . . . و من شرّ حاسد إذا حسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 4 - 2

2 - پناه بردن به خداوند و توجه به ربوبیت ، فرمان روایی و الوهیت او ، فرمانی الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای محفوظ ماندن آن حضرت از وسوسه های دشمن

قل أعوذ برّبّ الناس . ملک الناس . إله الناس . من شرّ الوسواس الختّاس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 6 - 5

5 - پناه بردن به خداوند از خطر وسوسه جن و انس ، توصیه ای الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أعوذ . . . من الجنّه و الناس

94- توصیه به مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 24 - 3

3- عیسی (ع) در بدو تولد ، مادرش مریم (س) را به اندوهگین نبودن توصیه کرد .

فنادیها من تحتها ألاتحزنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 175

10- عیسی (ع)، مادرش مریم (س) را به نذر روزه سکوت، هنگام مواجهه با مردم توصیه کرد.

فَإِمَّا تَرِينَ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا

95- توصیه به مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 5، 3

3- خداوند، خواهان صلابت و استحکام جامعه اسلامی در قبال کافران و جامعه کفر

و الذین معه أشدّاء علی الکفّار

لحن آیه شریفه بیان ارزش های واقعی مؤمنان و همگامان پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و در حقیقت اخباری است که انشای مؤکد را می رساند.

5- خداوند، خواهان استحکام پایه های مودت و عواطف انسانی، در میان امت اسلام

و الذین معه ... رحماء بینهم

لحن آیه شریفه بیان ارزش های واقعی مؤمنان و همگامان پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و در حقیقت اخباری است که انشای مؤکد را می رساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 16 - 15

15 - خداوند، مسلمانان را از بی تفاوتی نسبت به تذکارها و رهنمودهای قرآن و در پیش گرفتن شیوه یهود و نصارا در مورد کتاب های آسمانی خود (بی اعتنائی آنان به رهنمودها و مواعظ تورات و انجیل)، برحذر می دارد.

ألم یأن للذین ءامنوا ... و لایکونوا کالذین أوتوا الکتب من قبل

96- توصیه به مسلمانان مظلوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 60 - 6

6 - خداوند به فرد مسلمان مورد تجاوز مشرکان ، توصیه کرد که در گرفتن انتقام ، از دشمنانش در گذرد و آنان را مورد آمرزش قرار دهد .

و من عاقب . . . لينصرته الله إن الله لعفو غفور

ص: 176

97- توصیه به مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 7,8

7 - توصیه و تشویق الهی به عموم مشرکان عهدشکن ، مبنی بر توبه و بازگشت به اسلام در ظرف چهار ماه مهلت داده شده به آنان

فسیحوا فی الأرض أربعه أشهر . . . و أذن من الله . . . فإن تبتم فهو خیر لکم

8 - توصیه خداوند به عموم مشرکان مبنی بر رها کردن شرک و گرویدن به توحید و اسلام در پی ابلاغ پیام برائت خدا و رسول به آنان

و أذن من الله . . . فإن تبتم فهو خیر لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 12 - 4

4 - توصیه خدا به اهل شرک ، به دست برداشتن از بت پرستی و روی آوردن به توحید و نیایش به درگاه او

یدعوا من دون الله ما لا یضره و ما لا ینفعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 67 - 1

1 - توبه از کفر و شرک و گرایش به ایمان ، توصیه خداوند به مشرکان

فأما من تاب وءامن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 13

13 - دست شستن از شرک و گرویدن به توحید ، توصیه خداوند به مشرکان

فاستقیموا إلیه

98- توصیه به مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - توصیه شدن مشرکان صدراسلام به این که به خود بیایند و دست از کفر و تکذیب بردارند و خود را چونان جوامع پیشین ، گرفتار خشم و عذاب خدا نسازند .

وإن يكذبوك فقد كذبت . . . فأمليت للكافرين ثم أخذتهم

بیان سرگذشت اقوام تکذیب گر پیشین برای مردم شرک پیشه صدراسلام - که با پیامبر(صلی الله علیه و آله) مبارزه می کردند - در واقع نصیحتی بود به آنان مبنی بر این که از سرگذشت پیشینیان عبرت بگیرند و دست از مخالفت بردارند.

ص: 177

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 45 - 5

5 - توصیه شدن مشرکان صدر اسلام مبنی بر این که با مطالعه در سرنوشت اقوام و ستمگران هلاک شده گذشته و مشاهده آثار به جا مانده از شهر ها و بلاد خراب شده آنان ، درس عبرت بگیرند و از مخالفت و مبارزه با پیامبر (صلی الله علیه و آله) دست بردارند .

فكأين من قرية . . . وقصر مشيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 51 - 3

3 - تذکر خداوند به مشرکان صدر اسلام ، نسبت به تجدید نظر در مواضع هلاکت بار خویش

و لقد أهلكنا أشياعكم فهل من مذكر

99- توصیه به مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 58 - 8

8 - توصیه خداوند به مشرکان مکه بر عبرت گرفتن از سرنوشت جوامع هلاک شده پیشین

وقالوا إن نتبع الهدى . . . و كم أهلكنا من قرية بطرت معيشتها

100- توصیه به مطلقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 3 - 5

5 - توصیه خداوند به مردان و زنان مطلقه ، به توکل بر او در امور زندگی

إذا طلقتم النساء . . . و من يتوكل على الله فهو حسبه

101- توصیه به مظلومان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - خویشتن داری و گذشت به جای انتقام جویی و مقابله به مثل ، توصیه اکید خداوند به دادخواهان ستمدیده است .

ولمن انتصر بعد ظلمه . . . ولمن صبر و غفر إنَّ ذلک لمن عزم الأُمور

لام در «لَمَنْ صَبَرَ» لام قسم و در «لَمَنْ عَزَمَ الْأُمُورَ» لام تأکید است که در هر دو نمایانگر اهمیت توصیه الهی به عفو و گذشت

ص: 178

است.

102- توصیه به مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 95 - 2

2- ایمان آوردن به معاد و دست برداشتن از انکار و تکذیب آن ، توصیه اکید الهی به همه کافران و تکذیب گران

وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكْذِبِينَ... إِنَّ هَذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 8 - 2

2- توصیه خداوند به کافران و منکران قیامت به ایمان به خدا ، پیامبر اسلام و قرآن

فامنوا بالله ورسوله والنور الذي أنزلنا

بیشتر مفسران مقصود از «نور» در این آیه را قرآن کریم می دانند.

103- توصیه به مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 63 - 4

4- توصیه منکران معاد از سوی خداوند ، به مطالعه در چگونگی رشد و نمو دانه های پاشیده شده در زمین بهوسیله کشاورزان ، برای پی

بردن به قدرت الهی و پذیرش امکان معاد

أفرءیتم ما تحرثون

104- توصیه به ملکه سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 31 - 1

1- راه ندادن اندیشه سرکشی به خود و آمدن و تسلیم شدن ، فرمان سلیمان (ع) به ملکه سبا و درباریان وی

«علو» (مصدر «تعلوا») به معنای استکبار و برتری جویی است. «اتیان» (مصدر «اتونی») نیز به معنای حاضر شدن و «اسلام» (مصدر «مسلمین») معادل «تسلیم» و «انقیاد» است. آیه یاد شده حاوی سه فرمان است: الف) بر من برتری نجوید. ب) نزد من بیایید. ج) تسلیم دستورات من باشید.

105- توصیه به موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 5

5 - خداوند موسی و هارون (ع) را در برابر فشارها و سختیهایی که از جانب فرعون و اطرافیانش وارد می شد، توصیه به استقامت و پایداری فرمود.

قال قد أجيبت دعوتكما فاستقيما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 67 - 2

2- خضر (ع) به موسی (ع) توصیه کرد به دلیل نداشتن قدرت تحمل، از همراه شدن با او صرف نظر کند.

إنك لن تستطیع معی صبرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 17 - 2

2- خداوند در وادی طوی، از موسی (ع) خواست، خصوصیات چوب دستی خود را بیان کند.

و ما تلک بیمینک یموسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 42 - 10

10 - سستی نکردن در یاد خدا و انجام رسالت و ابلاغ پیام او توصیه خداوند به موسی و هارون (ع)

و لاتنیا فی ذکری

«ونی» به معنای سستیورزیدن و کوتاهی کردن است (مصباح). «لاتنیا»؛ یعنی، تو ای موسی و ای هارون! در یاد من کوتاهی و سستی نکنید. از جمله لوازم یاد خدا، توجه به مسؤلیت ها و مأموریت هایی است که از جانب او واگذار گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 10 - 6

6- رهنمود خدا به موسی (ع) مبنی بر این که او نباید از عصای مار شده بیم داشته باشد .

یموسی لاتخف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 20 - 5

5- مرد ناشناس ، خواهان خروج بی درنگ موسی (ع) از شهر بود .

ص: 180

106- توصیه به مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 153 - 1

1 - صبر پیشگی و برپایی نماز ، توصیه و فرمان خدا به مؤمنان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلٰوةِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 6

6 - توصیه الهی به تحت تأثیر قرار نگرفتن مؤمنان ، از سوگند دروغین منافقان متخلف از جنگ

فَاعْرَضُوا عَنْهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 28 - 2

2 - به یاد سپردن روز محشر و دشواری های آن ، توصیه ای است به اهل ایمان .

و یوم نحسهم

برداشت فوق مبتنی بر این است که «یوم» مفعول به برای فعل مقدر (اذکروا) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 30 - 19

19 - اجتناب از هر گونه بیهوده گویی و باطل سرایی در مراسم حج ، توصیه خدا به اهل ایمان

وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 32 - 3

3 - بزرگداشت و رعایت حرمت دام های قربانی (کوشش در حفظ و نگه داری آنها و پرهیز از سهل انگاری در حق آنها) ، توصیه خدا به اهل ایمان

و من يعظم شعثر الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 1

1 - جهاد خالصانه و همه جانبه (جهاد با جان و مال) در راه خدا ، توصیه الهی به اهل ایمان

ص: 181

و جهدوا فی اللّٰه حقّ جهاده

تقیید «جاهدوا» به «حقّ جهاده»، ظهور در این معنا دارد که مؤمنان باید تمامی توان خود را در راه خدا به کار گیرند و هرچه دارند (جان و مال) در این راه نثار کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 2 - 3

3 - رعایت خضوع و تذلل در نماز ، توصیه خدا به اهل ایمان

قد أفلح المؤمنون . الذین هم فی صلاتهم خشعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 3 - 3

3 - اعراض و روی گردانی از لغو (بی فایده گویی و بیهوده کاری) ، توصیه خداوند به اهل ایمان

و الذین هم عن اللغو معرضون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 4 - 3

3 - پرداخت زکات ، توصیه ای الهی به اهل ایمان

قد أفلح المؤمنون . . . و الذین هم للزکوة فعلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 5 - 3

3 - حفظ و نگه داری دامن از آلودگی های جنسی ، توصیه خدا به اهل ایمان

قد أفلح المؤمنون . . . و الذین هم لفروجهم حفظون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 8 - 3

3- امانت داری و پایبندی به پیمان ، توصیه خدا به اهل ایمان

قد أفلح المؤمنون . . . و الذين هم لأمتهم وعهدهم رعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 9 - 2

2- اهمیت دادن به فریضه نماز و مراقبت بر انجام به موقع آن ، توصیه خداوند به اهل ایمان

قد أفلح المؤمنون . . . و الذين هم على صلواتهم يحافظون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 182

12 - مؤمنون - 23 - 51 - 13

13 - استفاده از نعمت های الهی ، سپاس گذاری از خدا و انجام اعمال شایسته ، رسم و راه زندگی ترسیم شده از سوی خدا برای یکایک پیامبران و همه مؤمنان

يَأْتِيهَا الرِّسْلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 22 - 13

13 - عفو و گذشت کریمانه از لغزش های دیگران ، توصیه الهی به اهل ایمان

و ليعفوا و ليصفحوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 54 - 7،14

7 - دفع بدی دیگران با خوبی کردن به آنان ، رفتاری ارزشمند و توصیه خداوند به اهل ایمان

و يدروءن بالحسنه السيئه

«درء» (مصدر «یدروءن») به معنای دفع کردن است.

14 - انفاق تنها بخشی از دارایی ها و نه همه آن ، توصیه خداوند به اهل ایمان

و ممّا رزقنهم ینفقون

«من» در «ممّا» اصطلاحاً «تبعیضیه» است. بنابراین «ممّا رزقناهم...»؛ یعنی، «بعض ما رزقناهم...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 93 - 7

7 - رهنمود خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، مبنی بر زمینه سازی برای از بین بردن مظاهر شرک و شکستن بت ها

فراغ علیهم ضرباً بالیمین

یادآوری داستان بت شکنی ابراهیم(ع) و چگونگی مبارزه آن حضرت با مظاهر شرک در مکه (نیمه نخست بعثت)، می تواند به منظور

درس آموزی و ارائه روش مبارزه با شرک و بت پرستی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 14 - 5

5 - رهنمود الهی به مؤمنان ، برای پرهیز از درگیری با جبهه کفر پیش از استحکام قوا و اقتدار کامل *

قل للذین ءامنوا یغفروا للذین لایرجون آیام الله

با توجه به مکی بودن آیه و شرایط سخت و امکانات محدود مؤمنان در آن مقطع، از آیه شریفه استفاده می شود که فرمان شکیبایی و پرهیز از درگیری، ناظر به شرایط ویژه آن مقطع تاریخی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 9 - 6

ص: 183

6 - خداوند ، خواهان تلاش مؤمنان در تحکیم پایه های دین و گرامی داشت رسول او

لتؤمنوا بالله ورسوله وتعزروه وتوقروه وتسبحوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 17 - 8

8 - خداوند ، خواهان اندیشه و تدبیر کردن مؤمنان در آیات قرآن ، رهنمود ها و مواعظ آن

قد بیّنا لكم الآيت لعلکم تعقلون

«عقل» (مصدر «تعقلون») به معنای تدبیر کردن است (مصباح المنیر).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 18 - 1

1 - خداوند ، مردان و زنان مؤمن را به انفاق کردن و پرداخت صدقه فرا می خواند .

إنّ المصدّقین و المصدّقت ... لهم أجر کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 28 - 1

1 - توصیه مؤمنان ، از سوی خداوند به رعایت تقوای الهی و پایدار ماندن بر ایمان به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

یأیها الذین ءامنوا اتّقوا الله و ءامنوا برسوله

امر «آمنوا برسوله» - با توجه به این که خطاب در آن متوجه کسانی است که به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ایمان دارند - امر به تحصیل ایمان نیست؛ بلکه توصیه است به این که بر آن ایمان باقی بمانند و آن را از دست ندهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادلہ - 58 - 9 - 6

6 - رعایت تقوا ، توصیه خداوند به اهل ایمان

یأیها الذین ءامنوا ... و اتّقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 10 - 9

9- توکل و اعتماد به خداوند ، توصیه الهی به مؤمنان

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 11 - 2،7

2 - خداوند به مؤمنان توصیه کرده که « هرگاه از آنان خواسته شود در مجالس جا را برای واردین بازکنند » ، جا باز نموده و از آن دریغ نکنند .

ص: 184

إذا قيل لكم تفسحوا في المجلس فافسحوا

7 - توصیه الهی به مؤمنان این است که هرگاه در مجالس بر اثر کثرت ازدحام ، از آنان خواسته شود « از جای خویش برخیزند » ، برخیزند (از دادن جای خود به تازه واردین دریغ نکنند) .

وإذا قيل انشزوا فانشزوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 18 - 11 ، 1

1 - دعوت خداوند از اهل ایمان ، به رعایت تقوا

يأيتها الذين ءامنوا اتقوا الله

11 - رعایت تقوا در حل پیروزی و اقتدار توصیه خداوند به مؤمنان *

يأيتها الذين ءامنوا اتقوا الله ولتنظر . . . و اتقوا الله

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که پس از آیات مربوط به غزوه بنی نضیر و پیروزی مسلمانان بر کافران و منافقان، سخن از بایستگی تقوا به میان آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 10 - 1

1 - رهنمود الهی به مؤمنان عصر پیامبر ، در آزمودن ایمان زنان مهاجر ، قبل از پناه دادن به ایشان

يأيتها الذين ءامنوا إذا جاءكم المؤمنت مهاجرت فامتحنوهنّ

شان نزول آیه شریفه، راجع به هجرت زنان از مکه به مدینه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 6 ، 1

1 - شرکت در نماز جمعه ، توصیه خداوند به مؤمنان

يأيتها الذين ءامنوا . . . فاسعوا إلى ذكر الله

6- تلاش و جدیت برای درک خطبه های نماز جمعه و اهمیت دادن به آن ، توصیه خداوند به مؤمنان

فاسعوا إلى ذكر الله

در صورتی که مراد از «ذکر الله» در آیه شریفه خطبه های نماز جمعه باشد؛ برآشت بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 10 - 3,5

3- تلاش برای کسب روزی ، توصیه خداوند به مؤمنان

و ابتغوا من فضل الله

5- ذکر و یاد فراوان خدا ، به هنگام کسب و کار و خرید و فروش ، توصیه الهی به مؤمنان

و ابتغوا من فضل الله و اذكروا الله كثيراً

ص: 185

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 4 - 11

11 - اعتماد نکردن به منافقان و برحذر بودن از آنان ، توصیه الهی به مؤمنان

فاحذرهم

چنان که قبلاً گذشت، خطاب در «رأیت» و «تسمع» اختصاص به فردی خاص ندارد؛ بلکه شامل هر بیننده و شنونده ای می شود. خطاب در «احذرهم» نیز چنین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 9 - 1,6

1 - همواره به یاد خدا بودن ، توصیه الهی به مؤمنان

يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَلْهَكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ

6 - دلبسته نشدن به مال و اولاد ، سفارش خداوند به مؤمنان

يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَلْهَكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 10 - 1

1 - انفاق بخشی از امکانات و دارایی ها به نیازمندان ، توصیه خداوند به اهل ایمان

وَأَنْفَقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاكُمْ

«من» در «مما رزقنا» تبعیضیه است؛ یعنی، «قسمتی از آنچه را که روزی تان کرده ایم، انفاق کنید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 12 - 1

1 - اطاعت از خدا و رسول او ، توصیه الهی به مؤمنان

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 13 - 4

4 - توصیه خداوند ، به توکل کردن مؤمنان بر او و نه بر دیگران

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 10، 9

9 - توصیه خداوند به مؤمنان ، مبنی بر عفو ، چشم پوشی و بخشودن دشمنی های همسران و فرزندان خویش

عدواً لکم . . . و إن تعفوا و تصفحوا و تغفروا

10 - عفو ، چشم پوشی و بخشودن دشمنی ها و خطا های مردمان ، توصیه خداوند به مؤمنان

ص: 186

وإن تعفوا و تصفحوا و تغفروا

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که آیه شریفه درصدد بیان یک اصل در برخورد با دیگران باشد؛ نه در خصوص برخورد با همسران و فرزندان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 16 - 8، 7، 5، 1

1 - توصیه خداوند به مؤمنان، مبنی بر رعایت تقوای الهی به میزان توان خویش

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ

5 - توصیه خداوند به مؤمنان، مبنی بر گوش جان سپردن به رهنمود های قرآن

و اسمعوا

7 - اطاعت و فرمان بری، توصیه خداوند به مؤمنان

و أطيعوا

8 - انفاق مال، توصیه خداوند به مؤمنان

و أنفقوا خیرًا

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که «خیراً» مفعول برای «أنفقوا» و به معنای مال باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 6 - 2، 1

1 - توصیه خداوند، به مؤمنان، مبنی بر خودسازی و صیانت خویش از عوامل و موجبات بدبختی و دوزخی شدن

يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ . . . نَارًا

بنا به گفته مفسران، مقصود از محافظت خود از آتش، صیانت خویش از موجبات و عواملی است که منجر به آتش دوزخ می شود؛ مانند ترک واجبات و یا انجام محرمات.

2 - توصیه خداوند به مؤمنان، مبنی بر مراقبت از اعضای خانواده خود در برابر عوامل و موجبات بدبختی و دوزخی شدن آنان

يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قَوًّا .. ءَاهَلِيكُمْ نَارًا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - تحريم - 66 - 8 - 1

1 - توصيه خداوند به مؤمنان ، مبنى بر توبه خالص و صادقانه (توبه نصوح) به درگاه الهى

يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا

«نصوح» (از ماده «نُصَح» در مقابل «غش»)، صيغه مبالغه و به معنای خلوص و صدق است. بنابراین توبه نصوح؛ یعنی، توبه خالصانه و صادقانه.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - عصر - 103 - 3 - 3

3 - انجام دادن تمام کار های شايسته ، توصيه خداوند به مؤمنان

ص: 187

الذین ءامنوا و عملوا الصلحت

حرف «ال» در «الصالحات»، آن را بر تمام اعمال صالح تعمیم داده است. از آن جا که هرگاه عموم حقیقی امکان پذیر نباشد، عموم عرفی مورد نظر است؛ مراد اعمال صالحی است که برای شخص مؤمن مقدور می باشد.

107- توصیه به مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 111 - 7

7- صبر و شکیبایی در برابر آزارهای روحی کافران، توصیه خداوند به مؤمنان صدر اسلام

فَاتَّخِذْ تَمْوَهُمْ سَخِرِيًّا . . . وَ كُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ . اِئْتِي جَزِيَّتَهُمَ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا

ذکر فرجام خوش مؤمنان شکیبا در قیامت و اعلام رستگاری قطعی آنان، نشانگر تشویقی است از سوی خداوند به مؤمنان صدر اسلام؛ که در برابر آزارهای کافران مقاومت کنند و بدانند که خداوند آنان را فراموش نخواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 10 - 3،4

3 - توصیه خداوند به مؤمنان، برای جبران کمبودها و نیازهای اقتصادی اصحاب نیازمند پیامبر (صلی الله علیه و آله)، جهت خنثی کردن توطئه منافقان در انفاق به آنان

لَا تَتَفَقَّهُوا عَلٰی مَنْ عِنْدَ رَسُوْلِ اللّٰهِ . . . وَ اَنْفَقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنٰكُمْ

4 - تقویت بنیه حکومتی جامعه اسلامی به وسیله انفاق، سفارش خدا به مؤمنان صدر اسلام

يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا اِلَى الْمَدِيْنَةِ . . . وَ اَنْفَقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنٰكُمْ

با توجه به ارتباط این آیه با آیات قبل که در مورد منافقان و جلوگیری آنان از انفاق در راستای براندازی حکومت اسلامی و . . . است؛ برداشت یاد شده استفاده می شود.

108- توصیه به مهاجران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 59 - 4

4 - توصیه خداوند به مؤمنان و مهاجران صدر اسلام ، مبنی بر اینکه در برابر فشارها و آزارهای کافران ، بردبار باشند و خویشتن داری را از دست ندهند .

و الذین هاجروا .. ثم قتلوا ... وإنّ الله لعليم حلیم

متعلق «علیم» در جمله «وإنّ الله لعليم حلیم» محذوف است و تقدیر آن به قرینه مقام چنین می باشد: «إنّ الله لعليم بما فعل المشركون بالمؤمنين من إخراجهم من ديارهم و قتلهم المهاجرين حلیم یمهلهم و لا ینتقم منهم إلی حین؛ خدا به آنچه که مشرکان علیه مؤمنان انجام دادند، آگاه است و چون حلیم و بردبار است، به آنان فرصت می دهد». گفتنی است که جمله فوق، در

ص: 188

واقع توصیه ای است از جانب خداوند به مؤمنان صدراسلام که فشارهای کافران آنان را بی حوصله نکنند؛ بلکه همان طور که خدا حلیم و بردبار است، بردباری کنند و خویشتن داری را از دست ندهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 60 - 1

1 - بردباری و خویشتن داری مؤمنان و مهاجران ، در برابر فشارها و آزارهای مشرکان و پرهیز از انتقام گیری ، امری مهم ، سرنوشت ساز و مورد توصیه مؤکد خداوند (در اوایل هجرت از مکه به مدینه)

و الذین هاجروا .. و إن الله لعليم حلیم . ذلک

«ذلک» خبر برای مبتدای محذوف و اشاره است به توصیه خدا به مؤمنان و مهاجران صدراسلام مبنی بر این که در برابر فشارها و آزارهای مشرکان، خویشتن داری کنند و بردباری را از دست ندهند. گفتنی است که در چنین مواردی معمولاً از کلمه «هذا» استفاده می کنند. بنابراین به کارگیری «ذلک» - که برای اشاره به دور است - بیانگر اهمیت خویشتن داری در برابر آزارهای مشرکان صدراسلام در آن مقطع خاص می باشد؛ مقطعی که ظاهراً هنوز مؤمنان از نیروی کافی برای برخورد قهرآمیز با دشمن، برخوردار نبودند.

109- توصیه به نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 5,6

5- اقامه نماز و پرداخت زکات در تمامی عمر ، از توصیه های خداوند به عیسی (ع) در نخستین روزهای زندگی او

و أوصنی بالصلوة والزکوة مادمت حیاً

6- عیسی (ع) در معرفی خویش به مردم ، دریافت فرمان خداوند به نماز و زکات را از ویژگی های خویش برشمرد .

و أوصنی بالصلوة والزکوة مادمت حیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 55 - 6

6- وادار ساختن همسر و فرزندان به نماز و انفاق ، از مسؤولیت های مردان مؤمن

و کان یأمر أهله بالصلوة والزکوة

از معانی «أهل» زوجة و اهل خانه است (مصباح).

15 - وجود ذکر خدا در نماز ، دلیل ترغیب و توصیه خداوند به اقامه آن است .

أقم الصلوه لذكری

«لذکری» ممکن است بیانگر نتیجه نماز باشد که یاد خدا را در دل ها زنده می کند و ممکن است مراد اشمال نماز به اذکار الهی

ص: 189

باشد، یعنی اقامه نماز به این دلیل واجب شمرده شده است که ذکر خدا در آن وجود دارد.

110- توصیه به نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 5

5 - تهجد (شب زنده داری همراه با اقامه نماز) ، مورد تشویق و توصیه خدا است .

و الذین یبیتون لربهم سجّداً و قیماً

111- توصیه به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 1

1 - روی آوردن به حمد و ستایش الهی ، پس از استقرار در کشتی ، رهنمود خداوند به نوح (ع)

فإذا استویت . . . فقل الحمد لله

«استواء» (مصدر «استویت») به معنای قرار گرفتن و استقرار یافتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 29 - 1

1 - روی آوردن به دعا - پس از استقرار یافتن در کشتی - و درخواست فرود آمدن در جایی پر برکت ، رهنمود دیگر خداوند به نوح (ع)

فإذا استویت . . . فقل الحمد لله ... و قل ربّ أنزلنی ... و أنت خیر المنزلین

واژه «ربّ» مشترک لفظی میان مصدر (تربیت کردن) و وصف (مربی و تربیت کننده) است که در این جا معنای وصفی دارد. «منزل» می

تواند مصدر میمی به معنای انزال باشد و نیز می تواند اسم مکان به معنای منزلگاه و مهمان سرا باشد.

112- توصیه به هارون(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 5

5 - خداوند موسی و هارون (ع) را در برابر فشارها و سختیهایی که از جانب فرعون و اطرافیان او وارد می شد، توصیه به استقامت و پایداری فرمود.

قال قد أجبت دعوتكما فاستقيما

ص: 190

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 42 - 14، 10

10 - سستی نکردن در یاد خدا و انجام رسالت و ابلاغ پیام او توصیه خداوند به موسی و هارون (ع)

و لاتنیا فی ذکری

«ونی» به معنای سستیورزیدن و کوتاهی کردن است (مصباح). «لاتنیا»؛ یعنی، تو ای موسی و ای هارون! در یاد من کوتاهی و سستی نکنید. از جمله لوازم یاد خدا، توجه به مسؤولیت ها و مأموریت هایی است که از جانب او واگذار گردیده است.

14 - خداوند، موسی (ع) را مأمور ابلاغ حکم رسالت به هارون کرد و از او خواست وی را به سستی نورزیدن در ذکر خدا توصیه کند.

اذهب أنت و أخوک ب-آیتی و لاتنیا فی ذکری

خطاب به موسی (ع) در وظایف مشترک بین او و هارون (ع) اقتضا می کند که موسی (ع) دستورات ارائه شده را به هارون (ع) برساند.

113- توصیه به هجرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 110 - 6

6- توصیه خداوند به هجرت از سرزمین کفر، در صورت ناگزیر بودن انسان از تظاهر مداوم به کفر

إلا من أكره . . . ثم إن ربك للذین هاجروا من بعد ما فتنوا

این آیه به کسانی نظر دارد که از روی اجبار سخن کفر بر زبان رانده اند و خداوند می فرماید: آنان پس از این کار در صورتی که هجرت کنند و . . . [و بی تفاوت باقی نمانند] مورد بخشش خواهند بود. این بیان می رساند که هجرت چنین افرادی امری لازم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 56 - 4

4 - توصیه خداوند، به مسلمانان مکه برای هجرت از مکه جهت انجام شایسته عبادت خدا

یعبادی . . . إن أرضی وسعه فیّ-ی فاعبدون

114- توصیه به هدایت پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- دست کشیدن از منع نمازگزاران و روی آوردن به هدایت ، توصیه خداوند به طغیان گران ثروت اندوز

ليطغى . أن رءاه استغنى ... الذى ينهى . عبداً إذا صلّى . أرىيت إن كان على الهدى

جمله «كان على الهدى» ممکن است مربوط به «الذى ينهى» باشد؛ در این صورت مفاد آیه شریفه این است که: به من خبر ده

ص: 191

کسی که نمازگزار را نهی می کند، اگر خود بر طریق هدایت قرار گرفته بود [آیا بهتر نبود؟]

115- توصیه به همسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 1 - 6

6 - توصیه خداوند به مردان و همسرانشان ، مبنی بر رعایت تقوا و خداپرستی در مسائل مربوط به طلاق

إذا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ . . . وَ اتَّقُوا اللَّهَ رَبِّكُمْ

116- توصیه به همسران محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 4 - 1

1 - توصیه خداوند به دو همسر خطاکار پیامبر (صلی الله علیه و آله) (حفصه و عایشه) ، به توبه و دست برداشتن از خطاکاری

إن تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ

جواب شرط «إن تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ»، محذوف و تقدیر آن چنین است: «فهو خیر لکما». این جمله در حقیقت، تشویق و توصیه به توبه و تکرار نکردن اشتباهات گذشته است.

117- توصیه به همسرداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 37 - 8,9,1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) به زیدبن حارثه ، برای ادامه زندگی با همسرش و طلاق ندادن وی ، سفارش کرد .

و إذ تقول للذی أنعم الله علیه . . . أمسک علیک زوجک

طبق شأن نزول، این آیه درباره زید بن حارثه و تصمیم اش برای طلاق همسر خود، زینب است. لازم به ذکر است که تعدیه فعل «أمسک» با «علی» متضمن معنای حبس و نگهداری است.

8 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از زید بن حارثه ، برای رعایت تقوای الهی درباره همسرش زینب

و إذ تقول للذی أنعم الله علیه . . . و اتق الله

9 - سفارش پیامبر (صلی الله علیه و آله) به زید ، برای نگهداری همسرش و نیز رعایت تقوای الهی ، امری شایسته یاد و یادآوری است .

و إذ تقول للذی أنعم الله علیه . . . و اتق الله

«إذ» متعلق به «أذكر» مقدر است و در نتیجه، نکته یاد شده، از آن فهمیده می شود.

ص: 192

118- توصیه به همنشینی با مؤمنان فقیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 5

5- پایداری بر همدلی و همزیستی با مؤمنان مخلص تهیدست ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

و اصبر نفسک مع الذین یدعون ربّهم

119- توصیه به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 23

23- « عن علی بن الحسین (ع) : . . . فلما رأى يوسف الرؤيا وأصبح يقصّها على أبيه يعقوب . . . فقال يعقوب ليوسف : لا تقصص رؤياك هذه على إخوتك . . . فلم يكتف يوسف رؤياه فقصّها على إخوته . . . » ;

از امام سجاده (ع) روایت شده . . . هنگامی که یوسف آن خواب را دید و بامداد برای پدرش یعقوب بازگو کرد . . . یعقوب به یوسف گفت: این خواب خود را برای برادرانت بازگو نکن . . . یوسف خواب خود را پوشیده نداشت و برای برادرانش بازگو کرد . . .» .

120- توصیه توبه به حفصه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 4 - 1

1 - توصیه خداوند به دو همسر خطاکار پیامبر (صلی الله علیه و آله) (حفصه و عایشه) ، به توبه و دست برداشتن از خطاکاری

إن تتوبا إلى الله

جواب شرط «إن تتوبا إلى الله»، محذوف و تقدیر آن چنین است: «فهو خير لكما». این جمله در حقیقت، تشویق و توصیه به توبه و تکرار نکردن اشتباهات گذشته است.

121- توصیه توبه به عایشه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 4 - 1

1 - توصیه خداوند به دو همسر خطاکار پیامبر (صلی الله علیه و آله) (حفصه و عایشه) ، به توبه و دست برداشتن از خطاکاری

إن تتوبا إلى الله

جواب شرط «إن تتوبا إلى الله»، محذوف و تقدیر آن چنین است: «فهو خير لكما». این جمله در حقیقت، تشویق و توصیه به توبه

ص: 193

و تکرار نکردن اشتباهات گذشته است.

122- توصیه دعا به محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 7 - 1

1 - بهره بردن از ساعات فراغت و به زحمت افکندن خویش در آن فرصت ها برای دعا ، فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإذا فرغت فانصب

از آن جا که متعلق «إذا فرغت» ذکر نشده است، مفاد آن را می توان بر هرگونه فراغتی - از جمله فراغت از «نماز» یا «فرائض» یا «امور دنیایی» - تطبیق داد. «نَصَبَ» (ماضی «انصَبَ»؛ یعنی، به رنج و تعب افکند (مصباح). به قرینه آیه بعد، مراد از آن، اشتغال به تصریح و دعا به درگاه خداوند است.

123- توصیه عمل به تکلیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 62 - 10

10 - انجام تکالیف و پایبندی بدان ها ، توصیه خداوند به انسان ها

و لا تكلف نفسك إلا وسعها .. و هم لا يظلمون

نهی تکالیفی سخت از شریعت، بیانگر امتنان الهی نسبت به انسان ها و توصیه ای است به آنان که از انجام تکالیف و پایبندی به آنها فرو گذار نکنند.

124- توصیه مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 15

15- خداوند ، خواهان بروز و ظهور نماز و نیایش مؤمنان ، در گستره جامعه *

تريهم ركعاً سجداً

واژه «تراهم» می رساند که رکوع، سجود و نیایش مؤمنان، به گونه مخفی صورت نمی گیرد؛ بلکه آن چنان است که اگر شخصی به جامعه

اسلامی نگاه کند، به آسانی روحیه نیایش و نمازگزاری را در آنان مشاهده می کند. از سوی دیگر لحن آیه شریفه، تمجید از چنین روش و منش است.

ص: 194

125- توصیه نحر شتر به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 2 - 8

8 - قربانی کردن شتر و قصد انجام دادن فرمان الهی، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وانحر

قید «الرَبِّک» درباره «صلِّ»، قرینه بر وجود چنین قیدی برای «انحر» نیز می باشد. «نحر»؛ یعنی، مقداری از سینه که جای گلوبند است و از جمله معانی که برای فعل «انحر»، بیان کرده اند، فرمان به کشتن شتر قربانی است. (مفردات)

126- توصیه های ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 132 - 2,7

2 - ابراهیم (ع)، پسرانش را به پیروی از آیین خویش (تسلیم خدا بودن) توصیه کرد.

و وصی بها ابرهیم بنیه

ضمیر «بها» می تواند به «مله ابراهیم» (در آیه 130) برگردد و نیز می تواند به جمله «أسلمت» در آیه قبل بازگردانده شود. گفتنی است بازگشت هر دو فرض به یک معناست؛ زیرا آئین ابراهیم همان تسلیم گشتن در برابر خداوند است.

7 - منزه بودن آیین ابراهیم از هرگونه باطلی و گزینش آن از سوی خدا دلیل توصیه ابراهیم و یعقوب به پذیرش آن

و وصی بها ابرهیم بینی إن الله اصطفی لکم الدین فلاتموتن

تفریع جمله «لاتموتن . . .» بر «إن الله . . .» به وسیله حرف «فاء» گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 17 - 9

9 - توصیه ابراهیم (ع) قوم اش را برای درخواست روزی از پیشگاه خداوند

و ابرهیم إذ قال لقومه . . . فابتغوا عند الله الرزق

127- توصیه های اصحاب الجنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 24 - 1

1 - توصیه أكيد باغداران يمني به يكدیگر ، مبنی بر اطلاع نیافتن هیچ فردی از بینوایان از عمل برداشت میوه ها

أن لا یدخلنَّها الیوم علیکم مسکین

ص: 195

128- توصیه های اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 19 - 31, 32

31- مدارا و نرمش با فروشندگان و تحریک نکردن کنجاوی آنان ، توصیه اصحاب کهف به فرستاده ویژه خویش

ولیتلطف

«تلطف» به معنای رفق و مدارا است (مصباح). ارتباط جمله «لیتطف» با جمله «لایشعرن...» این نکته را می رساند که مدارا کردن با فروشندگان، مانع پی بردن آنان به وجود اصحاب کهف است.

32- پی نبردن هیچ یک از ساکنان شهر به جایگاه مخفی کهف نشینان ، سفارش اکید اصحاب کهف به فرستاده ویژه خویش

ولایشعرن بکم أحداً

129- توصیه های بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 12

12 - دستگیری از مردم و نیکی کردن به آنان ، توصیه دیگر قوم قارون به وی

وأحسن

130- توصیه های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 3 - 8

8 - انفاق نکردن همه دارایی ها ، توصیه خداوند به انفاق کنندگان

و مما رزقنهم ینفقون

برداشت فوق بر این اساس است که «من» در «مما» (من ما) به معنای «بعض» باشد. بنابراین «مما رزقناهم...»؛ یعنی تقوا پیشگان بخشی از داراییهایشان را انفاق می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- وفا کردن به عهد های الهی ، از فرامین و سفارش های خداوند به بنی اسرائیل

و اوفوا بعهدی

9- ترسیدن از خدا و نهرا سیدن از غیر او ، توصیه و سفارش خداوند به بنی اسرائیل

و ائی فارهبون

«رهبه» به معنای ترسیدن است. «ارهبون» مرکب از فعل امر «ارهبوا» و نون وقایه مکسور است که حکایت از حذف «یای»

ص: 196

متکلم دارد؛ یعنی: «و ایای فارهبونی».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 15

15 - نه‌رأسیدن از پیامد های التزام به حقایق تورات و انجیل و ایمان به قرآن ، از توصیه های خداوند به بنی اسرائیل

و لاتشتروا بآیتی ... و ایی فائقون

حصر در جمله «ایای فائقون» - پس از بیان لزوم ایمان و پرهیز از دین فروشی - به این اشاره دارد که: ایمان به قرآن و التزام به حقایق تورات و انجیل، ممکن است برای شما یهودیان و نصرانیان مشکلاتی را به همراه داشته باشد - که نباید از آنها در هراس باشید - و فقط از عذابهای الهی بترسید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 1,2

1 - خداوند از بنی اسرائیل خواست تا حق و باطل را به هم نیامیخته و با ارائه باطل ها ، حق را بر مردم مشتبه نکنند .

و لاتلبسوا الحق بالباطل

«لبس» (مصدر لاتلبسوا) به معنای: آمیختن و نیز مشتبه کردن است. بر اساس معنای اول «باء» در «الباطل» برای تعدیه و بر اساس معنای دوم «با» ی استعانت خواهد بود.

2 - کتمان نکردن حقایق ، توصیه و سفارش خداوند به بنی اسرائیل

و لاتلبسوا ... و تکتّموا الحق

کتمان (مصدر تکتّموا) به معنای مخفی کردن است. فعل «تکتّموا» عطف بر «تلبسوا» می باشد؛ یعنی: «و لاتکتّموا»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 43 - 1,2

1 - خداوند ، بنی اسرائیل را به اقامه نماز و پرداخت زکات دعوت کرد .

یبنی اسرائیل اذکروا ... و اقیّموا الصلوه و اءتوا الزکوه

2 - اقامه نماز به جماعت و به همراه مسلمانان توصیه خداوند به بنی اسرائیل

و ارکعوا مع الرکعین

مراد از رکوع کردن، اقامه نماز است و مقصود از «راکعین» نمازگزاران مسلمان می باشد؛ زیرا پس از دعوت اهل کتاب به ایمان و اسلام، این احتمال وجهی ندارد که گفته شود مراد از نماز، نماز شریعت خود آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 45 - 1

1 - پیشه ساختن صبر و برپایی نماز ، سفارش و توصیه خداوند

و استعینوا بالصبر و الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 197

9- به خاطر داشتن نعمت برتری بنی اسرائیل بر همگان ، سفارش و توصیه خداوند به آنان

اذکروا نعمتی .. . انی فضلکم علی العلمین

عطف «انی فضلکم» بر «نعمتی» اقتضا می کند که: «انی فضلکم» نیز مفعول «اذکروا» باشد؛ یعنی: اذکروا .. . انی فضلکم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - بهره گیری از «منّ» و «سلوی» و روزی های پاکیزه و حلال توصیه خداوند به بنی اسرائیل

کلوا من طیب ما رزقکم

برداشت فوق با توجه به فعل امر «کلوا» استفاده شده است.

14 - بهره گیری از نعمت ها و روزی های حلال و پاکیزه ، توصیه خداوند به بندگان

کلوا من طیب ما رزقکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - خوردن و آشامیدن از روزی های خدادادی ، توصیه و سفارش خداوند به قوم موسی

کلوا و اشربوا من رزق اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - خداوند ، مسلمانان عصر بعثت را به عفو و گذشت از توطئه گران اهل کتاب فرا خواند .

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره

«عفو» و «صفح» به معنای گذشت از خطا و گناه است. گفته شده «صفح» علاوه بر آن، دلالت بر سرزنش نکردن نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - تطهیر خانه خدا و مصون داشتن آن از هر ناپاکی و آلودگی ، توصیه و فرمان خدا به ابراهیم و اسماعیل (ع)

و عهدنا إلی إبرهیم و إسمعیل أن طهرا بیتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - صبر پیشگی و برپایی نماز ، توصیه و فرمان خدا به مؤمنان

یأیها الذین ءامنوا استعینوا بالصبر و الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خوردن و بهره برداری از فراورده های زمین ، جایز و مورد توصیه خداوند است .

كلوا مما فى الأرض حللاً طيباً

«أكل» (مصدر كلوا) به معنای خوردن است و در بسیاری از موارد به صورت «مجاز شامل» استعمال می شود و به معنای: مطلق تصرف و بهره برداری که شامل خوردن نیز می گردد، به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - دعا به درگاه خدا و درخواست اجابت آن ، سفارش و توصیه خداوند به بندگان خویش

فليستجيبوا لى

استجابت می تواند به معنای طلب اجابت باشد. بنابراین «فليستجيبوا لى»؛ یعنی، بندگان از من بخواهند که خواسته های آنها را اجابت کنم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - مباشرت با همسران و استفاده از مباحات ، سفارش خداوند به مسلمانان

فالن بشروهن .. كلوا واشربوا

جمله «فالن باشروهن» - چنانچه همگان بر آنند - حاکی از اباحه آمیزش است نه وجوب آن. به کارگیری فعل امر (باشروهن ...) برای بیان اباحه، می تواند گویای ترغیب به آن فعل مباح باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - ترک سنت جاهلی و ورود به خانه های از راه های متعارف آن ، فرمان و توصیه خدا به مسلمانان

ليس البر .. و أتوا البيوت من أبوابها

18 - به کارگیری روش صحیح و منطقی در کارها و انتخاب اسباب درست برای نیل به مقاصد ، فرمان و توصیه خداوند به مسلمانان

لیس البر . . . و أتوا البيوت من أبوابها

جمله «و لیس البر . . .» در بازداشتن مسلمانان از سنت جاهلی (ورود به خانه از پشت آن در مراسم حج) کافی بود. بنابراین جمله «و أتوا البيوت . . .» حاکی از یک دستور کلی و شامل است. در این جمله مقاصد و آرمانها، به خانه ها و روشهای رسیدن به آن مقاصد، به دربهای خانه تشبیه شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 20

20 - تفکر درباره محدوده قدرت و وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و معجزات وی، مورد ترغیب و توصیه خداوند

قل لا أقول لكم . . . أفلا تتفكرون

ص: 199

از مصادیق مهم و بارز مذکور در آیه، محدوده قدرت و وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) است که جمله «أفلا تتفكرون» همه مردم را به تفکر درباره آن فرا می خواند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 25, 26, 27

25 - کناره گیری از شرک، احسان به پدر و مادر و پرهیز از کشتن فرزندان، از سفارشهای خداوند به انسانها

ألا تشرکوا به شیئا . . . ذلکم وصیکم به

26 - دوری از کارهای زشت و پرهیز از کشتن بی گناهان، از توصیه های خدا به انسانها

و لا تقربوا الفوحش . . . ذلکم وصیکم به

27 - توصیه های خداوند (پرهیز از شرک و . . .) حقایقی است که آدمی باید در آنها دقت کند و ضرورت پرهیز از آنها را با عقل خویش دریابد.

ذلکم وصیکم به لعلکم تعقلون

مفعول «تعقلون» ضرورت پرهیز از محرّمات یاد شده است. مراد از «توصیه» می تواند به قرینه «تعقلون» سفارش به تأمل و دقت در احکام مذکور باشد. بنابراین جمله «ذلکم وصاکم به . . .» یعنی خداوند سفارش کرده که در محرّمات بیان شده دقت کنید؛ باشد که ضرورت پرهیز از آنها را با عقل خویش دریابید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 152 - 20, 21

20 - ضایع نساختن اموال یتیمان، عدالت در داد و ستد، پرهیز از سخنان نابحق و پایبند بودن به پیمانهای الهی، از توصیه های خداوند به انسانها

و لا تقربوا مال الیتیم . . . ذلکم وصیکم به

21 - توصیه های چهارگانه (ضایع نساختن دارایی یتیمان و . . .) تعلیماتی است که باید انسانها فراگیرند و به خاطر بسپارند و رفتار خویش را بر اساس آن پایه ریزی کنند.

ذلکم وصیکم به لعلکم تذکرون

«تذکر» (مصدر تذکرون) به معنای فراگرفتن و به خاطر سپردن است و مفعول آن همان حقایقی است که در آیه مطرح شده.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 153 - 14

14 - سلوک در صراط مستقیم (عمل به قوانین دین) و پرهیز از حرکت در راههای غیر الهی، توصیه خدا به انسانهاست.

ذلکم وصیکم به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 154 - 1

1 - خداوند وصایای دهگانه (پرهیز از شرک و ..) را به موسی (ع) ابلاغ کرد.

ثم ءاتینا موسی الکتب

ص: 200

به کارگیری فعل «وصاکم» به صورت ماضی در ذیل آیات گذشته و وجود ارتباط میان آیه مورد بحث با آیات پیشین می رساند که احکام دهگانه مخصوص امت اسلامی نیست، بلکه در همه ادیان و از جمله شریعت موسی(ع) بوده است. بنابراین می توان از میان نظرات مختلفی که درباره معطوف علیه «ثم» داده شده، این نظرا تأیید کرد که معطوف علیه آن جمله ای مانند «وصینا موسی بتلک الوصایا ثم ...» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 26 - 11

11 - برشمردن نعمتها و ترغیب به تقوا، از رهنمودهای پندآمیز خداوند

ذلک من ءایة الله لعلهم یذکرون

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «آیات الله» جملات قرآن و محتوای آنها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 27 - 2

2 - پرهیز از گمراه گشتن بر اثر وسوسه های شیطان، توصیه و هشدار خداوند به انسانها

یبنی ءادم لا یفتنکم الشیطن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 14

14 - رعایت تقوا از توصیه های موسی (ع) به قوم خویش

و العقبه للمتقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 153 - 12

12 - گذشت از گناه گوساله پرستان تائب و نادیده انگاشتن خطای آنان پس از بازگشت به توحید و پرستش خدای یکتا، توصیه خداوند به موسی (ع) *

إن ربک من بعدها لغفور رحیم

برداشت فوق با توجه به دومین احتمالی است که در توجیه خطاب به موسی (ع) ذکر شد. یعنی «ربک» اشاره به این معنا باشد که ای موسی تو نیز متخلق به اخلاق الهی باش و از خطاها و لغزشها درگذر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 22,24

22 - بهره گیری از « منّ » و « سلوی » و روزی های پاکیزه ، توصیه خداوند به بنی اسرائیل

کلوا من طیب ما رزقنکم

برداشت فوق با توجه به فعل امر (کلوا)، استفاده شده است.

24 - بهره گیری از نعمت های پاکیزه ، توصیه خداوند به بندگان

ص: 201

كلوا من طيب ما رزقكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 9 - 7

7 - استغاثه به درگاه الهی برای رهایی از تنگناها و مشکلات ، رهنمود و توصیه خداوند به انسانها

إذ تستغيثون ربكم فاستجاب لكم

یادآوری استغاثه مجاهدان بدر و تصریح به اجابت آن می تواند برای توصیه این نکته باشد که ای انسانها در تنگناها و بحرانهای زندگی رو به خدا آورید و از او یاری طلبید تا شما را رهایی بخشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 10

10 - خداوند در پی اعطای مهلت چهار ماهه به مشرکان ، آنان را به رها کردن شرک و گرویدن به آیین توحید ، سفارش کرد .

فسيحوا في الأرض أربعه أشهر و اعلموا أنكم غير معجزى الله و أن الله مخزى الكفرين

اعلام حاکمیت گسترده خداوند به مشرکان پیمان شکن و عدم امکان مقاومت در برابر او و فرار از حاکمیت او (اعلموا أنكم غير معجزى الله) و نیز هشدار به فرجام شوم و ذلت بار مستکبران کفرپیشه (و أن الله مخزى الكفرين) در حقیقت توصیه و اندرزی است از جانب خداوند به اینکه از فرصت داده شده استفاده کنند و به دامن توحید و اسلام بازگردند و خود را گرفتار عاقبت شوم خواری و ذلت شکست نسازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 8، 7

7 - توصیه و تشویق الهی به عموم مشرکان عهدشکن ، مبنی بر توبه و بازگشت به اسلام در ظرف چهار ماه مهلت داده شده به آنان

فسيحوا في الأرض أربعه أشهر . . . و أذن من الله . . . فإن تبتم فهو خير لكم

8 - توصیه خداوند به عموم مشرکان مبنی بر رها کردن شرک و گرویدن به توحید و اسلام در پی ابلاغ پیام برائت خدا و رسول به آنان

و أذن من الله . . . فإن تبتم فهو خير لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9-4-9

9- توصیه مسلمانان صدر اسلام به ادامه پایبندی بر پیمان عدم تعرض خود با مشرکان وفادار ، تا پایان یافتن مدت پیمان

إلا الذين عهدتم .. فأتوا إليهم عهدهم إلى مدتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9-7-9

9- خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را به ادامه پایبندی بر پیمان عدم تعرض خود با مشرکان ، مادامی که آنان بر پیمان خود پایبند بمانند ، توصیه فرمود .

ص: 202

فما استقموا لكم فاستقيموا لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 53 - 8

8 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نپذیرفتن انفاق های منافقان

لن يتقبل منكم

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «لن يتقبل» خبر به معنای انشا باشد؛ یعنی، پیامبر (صلی الله علیه و آله) نباید انفاق منافقان را بپذیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 20

20 - از امام صادق (ع) روایت شده است: «إياك أن تطمح نفسك إلى من فوقك و كفى بما قال الله عز و جل لرسوله (صلی الله علیه و آله) «فلا تعجبك أموالهم و لا أولادهم» . . .»

مبادا دلباخته کسانی شوی که از نظر دنیایی برتر از تو هستند و مال و منال آنان را آرزو کنی! در این مورد سخن خدای عز و جل کافی است که به رسول خود می فرماید: مبادا اموال و اولاد آنان تو را مجذوب کند . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 6

6 - توصیه الهی به تحت تأثیر قرار نگرفتن مؤمنان، از سوگند دروغین منافقان متخلف از جنگ

فأعرضوا عنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 13

13 - توصیه خداوند به دعا کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گیرندگان زکات، برای زکات دهنده، به هنگام دریافت آن

خذ من أموالهم . . . و صل عليهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - توصیه شدن گنهکاران توبه کننده از جانب خدا به انجام اعمال خیر و استفاده هر چه بیشتر از فرصت ها برای جبران گذشته ها

ألم يعلموا أن الله يقبل التوبة .. وقل اعملوا فیسیری الله عملکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در اتکای آن حضرت بر خداوند یکتا و اندوهگین نبودن بر حق ناپذیری و روی گردانی

منافقان

فإن تولوا فقل حسبی الله .. علیه توکلت

ص: 203

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 14 - 6

6 - مواظبت بر اعمال نیک و پرهیز از کار های ناروا ، توصیه خداوند به انسانها

ثم جعلنکم خلئف .. لننظر کیف تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 28 - 2

2 - به یاد سپردن روز محشر و دشواری های آن ، توصیه ای است به اهل ایمان .

و یوم نحشرهم

برداشت فوق مبتنی بر این است که «یوم» مفعول به برای فعل مقدر (اذکروا) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 5

5 - خداوند موسی و هارون (ع) را در برابر فشارها و سختیهایی که از جانب فرعون و اطرافیانش وارد می شد ، توصیه به استقامت و پایداری فرمود .

قال قد أجیبت دعوتکما فاستقیما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 105 - 1

1 - توجه همه جانبه به دین یکتاپرستی ، بدون اندکی انحراف و تمایل به سایر ادیان ، توصیه اکید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أن أقم وجهک للدين حنیفاً

برداشت فوق با توجه به دو نکته است: 1- الف و لام «الدين» برای عهد ذکری و به قرینه جمله «إن کنتم فی شک من دینی . . .» به دین توحیدی و یکتاپرستی اشاره دارد. 2- «حنیف» به معنای مستقیم است که لازمه آن اعتدال و عدم انحراف به چپ و راست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- پرستش خداوند و توکل بر او ، از توصیه های الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فاعبده و توکل علیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 8

8- طرح پرسش و آن گاه مراجعه به قرآن برای پاسخ یابی ، توصیه خداوند به انسانها

لقد کان فی یوسف و إخوته آیت للسانین

ص: 204

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 4

4- در خواست سعادت و نیکی و نه بدی و عذاب توصیه خداوند به بندگان

يستعجلونك بالسيئه قبل الحسنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 22 - 9

9- انفاق نکردن همه داراییها، توصیه خداوند به انفاق کنندگان

و أنفقوا مما رزقنهم

برداشت فوق، بر این اساس است که «من» در «مما» (من ما) به معنای «بعض» باشد. بنابراین «الذین ... أنفقوا مما رزقناهم»؛ یعنی، آنان که بخشی از داراییهای خویش را انفاق می کنند و این بدان معناست که خداوند نخواسته انسانها همه داراییهای خویش را انفاق کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 9

9- توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر اندوهگین نشدن و خودخوری نکردن برای کافران و مشرکان

لا تمدنّ عینیک .. و لاتحزن علیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 98 - 1, 2

1- توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تسبیح همراه با حمد و ستایش خداوند .

فسبّح بحمد ربّک و کن من السجّدين

«باء» در «بحمده» برای مصاحبت است؛ یعنی، تسبیح باید با حمد و ستایش پروردگار قرین و همراه باشد.

2- توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به استمداد از یاد پروردگار و عبادت و نماز در مشکلات و ناراحتی های برخاسته از رسالت خویش و مخالفت های دشمنان

و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون . فسبح بحمد ربك و كن من السجدين

برداشت فوق از «فاء» در «فَسَبِّحْ» - که برای تفریع این جمله به آیه قبل است - استفاده گردیده است; بدین معنا که توصیه خداوند به تسبیح و تحمید.. پس از اعلام آگاهی او از دلتنگی و اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بیانگر تأثیر این عبادات در رفع اندوه و نگرانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 99 - 4

4- توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عبادت پروردگار تا نیل به مرتبه یقین

و اعبد ربك حتى يأتيك اليقين

ص: 205

برداشت فوق بر این اساس که واژه «یقین» در همان معنای لغوی و اصطلاحی خود به کار رفته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 84 - 2

2- یادآوری از قیامت ، توصیه خداوند به انسانهاست .

يعرفون نعمت الله . . . و أكثرهم الكفرون

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که ظرف «یوم» متعلق به «اذکر» و یا «اذکروا» در تقدیر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 90 - 6

6- خداوند ، علاوه بر رعایت عدالت ، خواهان حاکمیت روح احسان بر روابط اجتماعی انسان است .

إن الله يأمر بالعدل والإحسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 6

6- توصیه خداوند به هجرت از سرزمین کفر ، در صورت ناگزیر بودن انسان از تظاهر مداوم به کفر

إلا من أكره . . . ثم إن ربك للذین هاجروا من بعد ما فتنوا

این آیه به کسانی نظر دارد که از روی اجبار سخن کفر بر زبان رانده اند و خداوند می فرماید: آنان پس از این کار در صورتی که هجرت کنند و .. [و بی تفاوت باقی نمانند] مورد بخشش خواهند بود. این بیان می رساند که هجرت چنین افرادی امری لازم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 66 - 8

8- خداوند ، خواهان سعی و تلاش انسان در راه تأمین روزی خویش و برخورداری از مظاهر طبیعت چون دریاهاست .

ربکم الذی یزجی لکم الفلک فی البحر لتبتغوا من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- درخواست کوتاه ترین راه رشد و هدایت و اظهار امیدواری به نیل به آن، فرمان و توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است

وقل عسی أن یهدین ربی لأقرب من هذا رشداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- بها ندادن به آرای دیگران در سرگذشت اصحاب كهف، رهنمود خداوند به پیامبرش (صلی الله علیه و آله) بود.

قل الله أعلم بما لبثوا... واتل ما أوحى إليك من كتاب ربك

نکته یاد شده، بدان احتمال است که رهنمود الهی به تلاوت آیات وحی، در بردارنده این مفهوم باشد که سخن غیر وحی، از اتقان

کافی برخوردار نیست و در جریانی تاریخی، مانند جریان اصحاب کهف، مطمئن ترین منبع، وحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 28 - 5

5- پایداری بر همدلی و همزیستی با مؤمنان مخلص تهیدست، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود.

و اصبر نفسک مع الذین یدعون ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 5

5- اقامه نماز و پرداخت زکات در تمامی عمر، از توصیه های خداوند به عیسی (ع) در نخستین روز های زندگی او

و أوصنی بالصلوه والزکوه مادمت حیًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 84 - 2

2- خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به شتاب نداشتن برای عذاب کافران لجوج، توصیه کرده است.

فلاتعجل علیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 15

15 - وجود ذکر خدا در نماز، دلیل ترغیب و توصیه خداوند به اقامه آن است.

أقم الصلوه لذكری

«لذكری» ممکن است بیانگر نتیجه نماز باشد که یاد خدا را در دل ها زنده می کند و ممکن است مراد اشتهال نماز به اذکار الهی باشد، یعنی اقامه نماز به این دلیل واجب شمرده شده است که ذکر خدا در آن وجود دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 17 - 2

2 - خداوند در وادی طوی، از موسی (ع) خواست، خصوصیات چوب دستی خود را بیان کند.

و ما تلک بیمینک یموسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 42 - 10

10 - سستی نکردن در یاد خدا و انجام رسالت و ابلاغ پیام او توصیه خداوند به موسی و هارون (ع)

و لاتنیا فی ذکری

«ونی» به معنای سستیورزیدن و کوتاهی کردن است (مصباح). «لاتنیا»؛ یعنی، تو ای موسی و ای هارون! در یاد من کوتاهی و سستی نکنید. از جمله لوازم یاد خدا، توجه به مسؤولیت ها و مأموریت هایی است که از جانب او واگذار گردیده است.

ص: 207

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 12، 2

2 - بهره گیری از رزق های گوارا و پاکیزه ، توصیه خداوند به بنی اسرائیل

كلوا من طيبات ما رزقنكم

12 - تجاوز نکردن از مرز تعادل و مقررات الهی در استفاده از نعمت ها ، توصیه خداوند به بنی اسرائیل

كلوا من طيبات ... و لاتطغوا فيه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 114 - 17، 12

12 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به شتاب نکردن در تلاوت آیات قرآن ، پیش از پایان یافتن وحی آن ، توصیه کرد .

و لاتعجل بالقراءان من قبل ان يقضى إلیک وحیه

17 - دعا برای زیادتی علم ، از توصیه های خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقل رب زدنی علمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 115 - 7، 2، 1

1 - قرآن حاوی عهد ها و توصیه های خداوند

و كذلك أنزلنه ... لعلهم ... و لقد عهدنا إلی ءادم من قبل

«عهد»؛ یعنی، وصیت و سفارش (قاموس)، «واو» در «و لقد عهدنا» داستان آدم را به مطالب قبل (و كذلك أنزلناه)، عطف کرده است، ارتباط عهد خداوند با آدم به نازل کردن قرآن، گویای آن است که قرآن در پی آموختن عهدها و توصیه های خداوند، به مردم است.

2 - خداوند ، در آغاز آفرینش انسان و روزگار پیش از عصر نزول قرآن ، با آدم ابوالبشر ، خواسته و توصیه ای را در میان گذاشته بود .

و كذلك أنزلنه ... و لقد عهدنا إلی ءادم من قبل

و مراد از عهدی که خداوند با حضرت آدم(ع) کرده بود - چنانچه از آیات دیگر قصه آدم(ع) استفاده می شود نخوردن از درخت ممنوع

بوده است.

7- « عن أبي جعفر (ع) قال: إنَّ الله تبارك و تعالی عهد إلى آدم (ع) أن لا يقرب الشجرة... نسی فأكل منها و هو قول الله تبارك و تعالی: « ولقد عهدنا إلى آدم من قبل فنسى ولم نجد له عزماً » ;

از امام باقر(ع) روایت شده: خداوند - تبارک و تعالی - به آدم دستور داد که به آن درخت نزدیک نشود... او دستور را فراموش کرد و از آن درخت خورد و این است سخن خداوند: « ولقد عهدنا... ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 3

3- صبر در برابر گفته ها و فشار های تبلیغاتی و روانی کافران ، فرمان و توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 208

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 21

21 - خواسته خداوند از انسان ها ، گرایش به تقوا است ؛ نه تلاش برای رزق .

لانس لک رزقاً . . . والعقبه للتقوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 1 - 5

5- ترس از عذاب اخروی ، خصلتی ارزشمند و مورد توصیه خداوند

يَأْتِيهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 12 - 4

4 - توصیه خدا به اهل شرک ، به دست برداشتن از بت پرستی و روی آوردن به توحید و نیایش به درگاه او

يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَ مَا لَا يَضُرُّهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 7

7 - اخلاص در عبادت و پرهیز از آلوده کردن آن از هر عمل غیر الهی ، توصیه خداوند به حضرت ابراهیم (ع)

أَنْ لَا تُشْرِكَ بِي شَيْئًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 30 - 19

19 - اجتناب از هر گونه بیهوده گویی و باطل سرایی در مراسم حج ، توصیه خدا به اهل ایمان

و اجتنابوا قول الزور

3 - بزرگداشت و رعایت حرمت دام های قربانی (کوشش در حفظ و نگه داری آنها و پرهیز از سهل انگاری در حق آنها) ، توصیه خدا به اهل ایمان

و من يعظم شعئر الله

5 - حفظ حرمت و بزرگداشت شعائر الهی و دینی ، توصیه ای است از سوی خدا به انسان ها

و من يعظم شعئر الله

توصیه خداوند به بزرگداشت دام های قربانی، بدان جهت است که آنها شعائر و نشانه های خدا هستند. بنابراین آیه یاد شده در واقع

توصیه است به اینکه: مؤمنان باید شعائر الهی و دینی را بزرگ بشمارند و از جمله آنه، ا دام هایی است که حاجیان برای قربانی کردن در «منا» به همراه خود می برند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 37 - 10

10 - سپاس گزاری بدرگاه خداوند و یادکرد عظمت و کبریایی او، از کار های نیک و مورد توصیه خداوند .

لتكبروا لله .. و بشر المحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 40 - 20

20 - ذکر و یاد خدا، توصیه او به دین داران

يذكر فيها اسم الله كثيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 6

6 - توصیه شدن مشرکان صدر اسلام به این که به خود بیایند و دست از کفر و تکذیب بردارند و خود را چونان جوامع پیشین، گرفتار خشم و عذاب خدا نسازند .

وإن يكذبوك فقد كذبت .. فأمليت للكافرين ثم أخذتهم

بیان سرگذشت اقوام تکذیب گر پیشین برای مردم شرک پیشه صدر اسلام - که با پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبارزه می کردند - در واقع نصیحتی بود به آنان مبنی بر این که از سرگذشت پیشینیان عبرت بگیرند و دست از مخالفت بردارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 45 - 5

5 - توصیه شدن مشرکان صدر اسلام مبنی بر این که با مطالعه در سرنوشت اقوام و ستمگران هلاک شده گذشته و مشاهده آثار به جا مانده از شهر ها و بلاد خراب شده آنان، درس عبرت بگیرند و از مخالفت و مبارزه با پیامبر (صلی الله علیه و آله) دست بردارند .

فكأين من قرية .. وقصر مشيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 46 - 2

2 - سیاحت در زمین برای مشاهده شهر های ویران شده و مطالعه در سرنوشت و فرجام شوم ستمگران تاریخ ، توصیه خداوند به گردنکشان و حق ستیزان

أفلم یسیروا فی الأرض فتکون لهم قلوب یعقلون بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 53 - 7

ص: 210

7 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر این که از حق ستیزان بیمار دل و قسی القلب قطع امید کند و به ایمان آوردن آنان دل نبندد .

وإنّ الظلمین لفی شقاق بعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 55 - 2

2 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر این که از کفرپیشگان حق ستیز قطع امید کند و به ایمان آوردن آنان دل نبندد .

حتّی تأتیهم الساعه بعته

اخبار خداوند به این که مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، هرگز به قرآن ایمان نخواهند آورد، می تواند متضمن توصیه ای باشد به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر این که آنان را در کفر بی ایمانی شان رها کند و امیدی به گرویدن آنان به اسلام و قرآن نداشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 59 - 4

4 - توصیه خداوند به مؤمنان و مهاجران صدر اسلام، مبنی بر اینکه در برابر فشارها و آزارهای کافران، بردبار باشند و خویشتن داری را از دست ندهند .

و الذین هاجروا... ثمّ قتلوا... وإنّ الله لعلیم حلیم

متعلق «علیم» در جمله «وإنّ الله لعلیم حلیم» محذوف است و تقدیر آن به قرینه مقام چنین می باشد: «إنّ الله لعلیم بما فعل المشرکون بالمؤمنین من إخراجهم من دیارهم و قتلهم المهاجرین حلیم یمهلهم و لاینتقم منهم إلی حین؛ خدا به آنچه که مشرکان علیه مؤمنان انجام دادند، آگاه است و چون حلیم و بردبار است، به آنان فرصت می دهد». گفتمنی است که جمله فوق، در واقع توصیه ای است از جانب خداوند به مؤمنان صدر اسلام که فشارهای کافران آنان را بی حوصله نکند؛ بلکه همان طور که خدا حلیم و بردبار است، بردباری کنند و خویشتن داری را از دست ندهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 60 - 6، 1

1 - بردباری و خویشتن داری مؤمنان و مهاجران، در برابر فشارها و آزارهای مشرکان و پرهیز از انتقام گیری، امری مهم، سرنوشت ساز و مورد توصیه مؤکد خداوند (در اوایل هجرت از مکه به مدینه)

و الذین هاجروا... وإنّ الله لعلیم حلیم . ذلک

«ذلک» خبر برای مبتدای محذوف و اشاره است به توصیه خدا به مؤمنان و مهاجران صدر اسلام مبنی بر این که در برابر فشارها و آزارهای مشرکان، خویشتن داری کنند و بردباری را از دست ندهند. گفتنی است که در چنین مواردی معمولاً از کلمه «هذا» استفاده می کنند. بنابراین به کارگیری «ذلک» - که برای اشاره به دور است - بیانگر اهمیت خویشتن داری در برابر آزارهای مشرکان صدر اسلام در آن مقطع خاص می باشد؛ مقطعی که ظاهراً هنوز مؤمنان از نیروی کافی برای برخورد قهرآمیز با دشمن، برخوردار نبودند.

6 - خداوند به فرد مسلمان مورد تجاوز مشرکان، توصیه کرد که در گرفتن انتقام، از دشمنانش در گذرد و آنان را مورد آمرزش قرار دهد.

و من عاقب . . . لينصرته الله إن الله لعفو غفور

ص: 211

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 68 - 6

6 - اظهار رفق و مدارات با کفران ستیزه جو ، توصیه خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إن جدلوك فقل الله أعلم بما تعملون

جمله «الله أعلم بما تعملون»، تهدیدی است همراه با اظهار نرمی و مدارات.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 77 - 7

7 - انجام دادن کار های نیک ، توصیه خداوند به مؤمنان

و افعلوا الخیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 1

1 - جهاد خالصانه و همه جانبه (جهاد با جان و مال) در راه خدا ، توصیه الهی به اهل ایمان

و جهدوا فی الله حقّ جهاده

تقیید «جاهدوا» به «حقّ جهاده»، ظهور در این معنا دارد که مؤمنان باید تمامی توان خود را در راه خدا به کار گیرند و هرچه دارند (جان و مال) در این راه نثار کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 2 - 3

3 - رعایت خضوع و تذلل در نماز ، توصیه خدا به اهل ایمان

قد أفلح المؤمنون . الذین هم فی صلاتهم خشعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 3 - 3

3- اعراض و روی گردانی از لغو (بی فایده گویی و بیهوده کاری) ، توصیه خداوند به اهل ایمان

و الذین هم عن اللغو معرضون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 4 - 3

3- پرداخت زکات ، توصیه ای الهی به اهل ایمان

قد أفلح المؤمنون . . . و الذین هم للزکوه فعلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 212

12 - مؤمنون - 23 - 5 - 3

3 - حفظ و نگه داری دامن از آلودگی های جنسی ، توصیه خدا به اهل ایمان

قد أفلح المؤمنون . . . و الذين هم لفروجهم حفظون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 8 - 3

3 - امانت داری و پایبندی به پیمان ، توصیه خدا به اهل ایمان

قد أفلح المؤمنون . . . و الذين هم لأمنتهم وعهدهم رعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 9 - 2

2 - اهمیت دادن به فریضه نماز و مراقبت بر انجام به موقع آن ، توصیه خداوند به اهل ایمان

قد أفلح المؤمنون . . . و الذين هم على صلواتهم يحافظون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 1

1 - روی آوردن به حمد و ستایش الهی ، پس از استقرار در کشتی ، رهنمود خداوند به نوح (ع)

فإذا استويت . . . فقل الحمد لله

(إستواء) (مصدر «استويت») به معنای قرار گرفتن و استقرار یافتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 29 - 1

1 - روی آوردن به دعا - پس از استقرار یافتن در کشتی - و درخواست فرود آمدن در جایی پر برکت ، رهنمود دیگر خداوند به نوح (ع)

فإذا استويت . . . فقل الحمد لله . . . وقل رب أنزلني . . . وأنت خير المنزلين

واژه «رب» مشترک لفظی میان مصدر (تربیت کردن) و وصف (مربی و تربیت کننده) است که در این جا معنای وصفی دارد. «منزل» می

تواند مصدر میمی به معنای انزال باشد و نیز می تواند اسم مکان به معنای منزلگاه و مهمان سرا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 51 - 13، 9، 6، 2

2- بهره‌وری از نعمت‌های الهی و تغذیه از غذا‌های پاکیزه، توصیه خداوند به یکایک پیامبران

يَا أَيُّهَا الرِّسَلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ

از آن جایی که پیامبران الهی به صورت متفرق و جدا جدا و در طول تاریخ فرستاده شده‌اند، این آیه می‌تواند به این معنا باشد که: «ما به یکایک پیامبران، توصیه کردیم که از طیبات بهره‌گیرند و...».

6 - خداوند، خواهان بهره‌وری انسان‌ها، از روزی‌های حلال و اجتناب از حرام‌خواری است.

ص: 213

يَا أَيُّهَا الرِّسْلُ كُلُّوَا مِنْ الطَّيِّبِ

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که «طیب» در لغت به معنای حلال به کار رود.

9- انجام کار های شایسته ، توصیه دیگر خداوند به یکایک پیامبران

يَا أَيُّهَا الرِّسْلُ . . . و اعملوا صلحاً

«عمل» (مصدر «اعملوا») به معنای انجام دادن و «صالحاً» صفت برای موصوف محذوف است؛ یعنی، «و اعملوا عملاً صالحاً؛ و کار شایسته انجام دهید».

13- استفاده از نعمت های الهی ، سپاس گذاری از خدا و انجام اعمال شایسته ، رسم و راه زندگی ترسیم شده از سوی خدا برای یکایک پیامبران و همه مؤمنان

يَا أَيُّهَا الرِّسْلُ كُلُّوَا مِنْ الطَّيِّبِ و اعملوا صلحاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 52 - 5,6

2- احترام به آیین زندگی ترسیم شده از سوی خدا و پرهیز از ایجاد هر گونه تغییر و تبدیل در آن ، توصیه خداوند به یکایک پیامبران

يَا أَيُّهَا الرِّسْلُ كُلُّوَا مِنْ الطَّيِّبِ . . . و ان هذه أُمَّتُكُمْ أُمَّةٌ وَاحِدَةٌ و أَنَا رَبُّكُمْ

آیه فوق، ادامه آیه قبل و جزء توصیه ای است که خداوند به یکایک پیامبران فرموده بود. بنابراین، با توجه به تأکیدهای متعدد که در آن است (حرف تأکید «إِنَّ»، اسم اشاره نزدیک «هذه»، جمله اسمیه و قید «أُمَّةٌ وَاحِدَةٌ») معنای آن چنین می شود: ما به پیامبران یادآوری کردیم که این روش، تنها روشی است که باید در زندگی رعایت کنند و هرگونه ایجاد تغییر در آن، یا اتخاذ روشی غیر از آن، اکیداً ممنوع است و عذاب سختی در پی خواهد داشت (فائقون).

5- پرستش خدای یگانه ، توصیه دیگر او به یکایک پیامبران

يَا أَيُّهَا الرِّسْلُ . . . و إِنَّ هَذِهِ ... و أَنَا رَبُّكُمْ

6- پیروی از شیوه زندگی پیامبران (استفاده از نعمت های الهی ، داشتن کردار نیک و پرستش خدای یگانه) توصیه اکید خدا به یکایک امت ها

و إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةٌ وَاحِدَةٌ و أَنَا رَبُّكُمْ

برداشت های پیشین بر این اساس بود که مراد از ضمیرهای خطاب در کلمه های «أُمَّتُكُمْ»، «رَبُّكُمْ» و «فائقون» پیامبران باشد. احتمال

دیگر این است مقصود از این ضمیرها، پیروان هر یک از پیامبران باشد. در این صورت و با توجه به عطف این آیه به آیه قبل، معنای آن چنین می شود: ما همان گونه که شیوه زندگی را به یکایک پیامبران توصیه کردیم، به مردم نیز سفارش نمودیم که به آنان اقتدا کنند و از آیین آنان پیروی نمایند و از تغییر و تبدیل در آن و یا اتخاذ شیوه دیگری غیر از آن سخت پرهیزند. گفتنی است که آیه بعدی، این احتمال را تقویت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 53 - 1

1 - اقدام انسان ها به شکستن وحدت طریقه پیامبران ، علی رغم توصیه های اُکید خدا بر حفظ آن

وإنّ هذه أُمَّتكم أُمَّة واحدة .. فتقطّعوا امرهم بینهم زیراً

«فاء» در «فتقطّعوا»، برای تعقیب و بیان فرجام کار توصیه های خداوند به مردم در رابطه با پیروی از طریقه پیامبران و پرهیز از

ص: 214

ایجاد دگرگونی در آن است. ضمیرهای غایب جمع در «تَقَطَّعُوا»، «أمرهم» «بینهم»، «لديهم» و «فرحون» به امت ها و پیروان انبیا باز می گردد. کلمه «تقطع» (مصدر «تقطعوا») و به معنای قطعه قطعه کردن است «أمر» به معنای شأن و کنایه از شیوه زندگی مطرح شده در آیات پیشین است. «زبر» (جمع «زبور») و به معنای قطعه ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 61 - 5

5 - شتاب در انجام کار های نیک و پیشتازی در میدان ارزش ها ، خصلت هایی ارجمند و مورد توصیه و ستایش خداوند

أولئك يسرعون في الخیرت و هم لها سبفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 62 - 10، 2

2 - خداوند ، خواهان تلاش انسان ها برای کسب ارزش ها به قدر توان خود و نه بیشتر از آن

أولئك يسرعون في الخیرت . . . و لانكلف نفساً إلا وسعها

ذکر جمله «و لانكلف نفساً إلا وسعها» پس از تمجید و ستایش از کسانی که در انجام کارهای خیر شتاب میورزند و در میدان کسب ارزش ها از دیگران سبقت می گیرند، می تواند تذکری از جانب خداوند باشد تا آنان خود را در این راستا به مشقت نیندازند.

10 - انجام تکالیف و پابندی بدان ها ، توصیه خداوند به انسان ها

و لانكلف نفساً إلا وسعها . . . و هم لا یظلمون

نفی تکالیفی سخت از شریعت، بیانگر امتنان الهی نسبت به انسان ها و توصیه ای است به آنان که از انجام تکالیف و پابندی به آنها فرو گذار نکنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 87 - 4

4 - بیم داشتن از عذاب خدا ، توصیه ای الهی به انسان ها

أفلا تتقون

«إتقاء»، به معنای ترسیدن است و «أفلا تتقون» به تقدیر «أفلا تتقون عذابه» می باشد؛ یعنی، «آیا از عذاب او بیم ندارید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 96 - 4

4 - صبر در برابر بدرفتاری های مشرکان و وانهادن کیفر آنان به خدا ، توصیه ای الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مقطع پیش از هجرت

ادفع بالتی هی أحسن السیئه نحن أعلم بما یصفون

برداشت فوق، با توجه به مکی بودن سوره مؤمنون است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 97 - 3

3 - التجا به ربوبیت الهی در دعا ، از آداب توصیه شده از سوی خدا

ص: 215

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 111 - 7

7- صبر و شکیبایی در برابر آزارهای روحی کافران، توصیه خداوند به مؤمنان صدراسلام

فَاتَّخِذْ تَمَوِّهْمَ سَخِرِيًّا . . . وَ كُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ . إِنِّي جَزَيْتَهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا

ذکر فرجام خوش مؤمنان شکیبا در قیامت و اعلام رستگاری قطعی آنان، نشانگر تشویقی است از سوی خداوند به مؤمنان صدراسلام؛ که در برابر آزارهای کافران مقاومت کنند و بدانند که خداوند آنان را فراموش نخواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 22 - 13

13 - عفو و گذشت کریمانه از لغزشهای دیگران، توصیه الهی به اهل ایمان

و ليعفوا و ليصفحوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 32 - 17

17 - توصیه خداوند به ازدواج غیر متأهلان، نشأت گرفته از علم و آگاهی او به واقعیتها و نیازهای آدمیان است .

وَأَنْكَحُوا الْأَيْمَى مِنْكُمْ . . . وَاللَّهُ ... عَلِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 61 - 24

24 - سلام کردن به یکدیگر به هنگام ورود به خانه ها، توصیه خداوند به همه مسلمانان

فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 58 - 8

8 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تسبیح و تنزیه همراه با حمد و ستایش خداوند

و سَبِّحْ بِحَمْدِهِ

«باء» در «بحمده» برای مصاحبت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 13

13 - تشویق خداوند به فروتنی و مدارا با مردم و برخورد کریمانه و شایسته با افراد جاهل و ناسزاگو

و إِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا

از سیاق و آهنگ آیه شریفه، چنین برمی آید که خداوند در صدد تشویق و تحریص انسان ها به آراسته شدن به چنین اوصاف و

ص: 216

خصلت هایی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 5

5 - تهجد (شب زنده داری همراه با اقامه نماز) ، مورد تشویق و توصیه خدا است .

و الذین یبیتون لربهم سجّداً و قیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 73 - 4

4 - پندپذیری و حرف شنوی ، از اوصاف پسندیده و مورد تشویق خداوند

و الذین إذا ذکروا بآیت ربهم لم یخروا علیها صمّاً و عمیاناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 215 - 7

7 - توصیه الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر گسترانیدن بال های مهر و عطوفت برای کسان و خوبشاوندان مؤمن خویش

و أنذر عشیرتک الأقربین . و اخفض جناحک لمن اتبعک من المؤمنین

تقدیر «من المؤمنین» به قرینه آیه پیش ، می تواند «من المؤمنین من عشیرتک» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 217 - 1

1 - رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در توکل بر خداوند برای انجام وظایف دشوار خویش

فإن عصوک فقل إئی بریء ممّا تعملون . و توکل علی العزیز الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 10 - 6

6 - رهنمود خدا به موسی (ع) مبنی بر این که او نباید از عصای مار شده بیم داشته باشد .

یموسی لاتخف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 14 - 5

5 - توصیه الهی به تأمل در سرنوشت تباه فرعونیان

فانظر کیف کان عقبه المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 51 - 1

ص: 217

1 - خداوند ، خواهان اندیشیدن انسان در فرجام فسادگران گذشته تاریخ

فانظر كيف كان عقبه مكرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 59 - 1

1 - به جا آوردن سپاس و ستایش خدا ، به خاطر بقای خط رسالت و اضمحلال جبهه کفر و فرستادن سلام و درود بر رسولان او ، رهنمود الهی به پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

قل الحمد لله و سلم على عباده الذين اصطفى

با توجه به این که در آیات پیشین نام چند تن از پیامبران (موسی، داوود، سلیمان، صالح و لوط) و یاد تلاش ها و مبارزات آنان و پیروزی نهایی حق و اضمحلال کافران به میان آمده است، آیه یاد شده می تواند ختامی بر آن مجموعه یادها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 78 - 5

5 - وانهادن امر کافران حق ستیز به خداوند ، رهنمودی الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لاتكن في ضيق مما يمكرون. .. إن ربك يقضى بينهم بحكمه

با توجه به این که آیات این بخش در ارتباط با هم است، تذکر خداوند به قضاوت نهایی خویش درباره کافران، می تواند در مقام توضیح و تعلیل برای آیه «و لاتكن في ضيق مما يمكرون» باشد. آیات بعد نیز مؤید همین معنا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 79 - 1

1 - توکل کردن به خدا و بیم نداشتن از حق ستیزی کافران ، رهنمود خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن ربك يقضى بينهم بحكمه .. فتوكل على الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 93 - 4

4 - پرداختن به حمد و ستایش خدا ، توصیه الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 7 - 3,9

3 - رهنمود الهی به مادر موسی در رابطه با فرزندش از طریق وحی

و أوحينا إلى أم موسى أن أرضعيه . . . فألقيه في اليمّ

9 - توصیه مادر موسی از سوی خدا به دور کردن ترس و اندوه از خود نسبت به سرنوشت فرزندش

و لاتخافی و لاتحزنی

ص: 218

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 54 - 7،14

7 - دفع بدی دیگران با خوبی کردن به آنان ، رفتاری ارزشمند و توصیه خداوند به اهل ایمان

و یدروءن بالحسنه السیئه

«درء» (مصدر «یدروءن») به معنای دفع کردن است.

14 - انفاق تنها بخشی از دارایی ها و نه همه آن ، توصیه خداوند به اهل ایمان

و ممّا رزقنهم ینفقون

«من» در «مّمّا» اصطلاحاً «تبعیضیه» است. بنابراین «مّمّا رزقناهم...»؛ یعنی، «بعض ما رزقناهم...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 55 - 5

5 - رعایت ادب در سخن گفتن و پرهیز از بیهوده گویی ، امری ستوده و مورد توصیه خداوند

و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 58 - 8

8 - توصیه خداوند به مشرکان مکه بر عبرت گرفتن از سرنوشت جوامع هلاک شده پیشین

و قالوا إن نتبع الهدی . . . و کم أهلکنا من قریه بطرت معیشتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 67 - 1،5

1 - توبه از کفر و شرک و گرایش به ایمان ، توصیه خداوند به مشرکان

فأما من تاب وءامن

5 - خداوند ، خواهان امیدوار بودن مؤمنان شایسته کردار ، به سعادت اخروی خویش

من . . . امن و عمل صلحاً فعسى أن يكون من المفلحين

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «عسی» برای ترجی باشد. در این صورت - چون ترجی درباره خداوند معنا ندارد - مراد ترجی از جانب مؤمنان خواهد بود؛ یعنی، «فلیتوقع الفلاح».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 86 - 8

8 - پرهیز از حمایت و پشتیبانی کافران توصیه اکید خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فلاتكوننّ ظهیراً للكفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 87 - 8

ص: 219

8 - تشکیل جبهه توحید ، جدا ساختن خویش از صف مشرکان و پرهیز از درآمیختن با آنان ، سفارش دیگر خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ادع إلى ربك و لا تكونن من المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 88 - 3

3 - دعا و نیایش به درگاه خداوند ، از توصیه های او به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لاتدع مع الله إلهاً اخر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 8 - 1

1 - خداوند به انسان ها ، برای احسان به والدین شان ، توصیه کرده است .

و وصینا الإنسن بولديه حسنًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 56 - 4

4 - توصیه خداوند ، به مسلمانان مکه برای هجرت از مکه جهت انجام شایسته عبادت خدا

یعبادی . . . إن أرضی وسعه فإیّی فاعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 12 - 6

6 - رهنمود الهی به لقمان ، برای شکرگزاری به درگاه خداوند

و لقد آتینا لقمن الحکمه أن اشکر لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 14 - 10، 1

1 - سفارش خداوند به انسان ، برای رعایت حقوق و حرمت پدر و مادر

ووصینا الإنسن بولدیه

10 - خداوند ، فراخوان انسان هابه سپاسگزاری در برابرش و تشکر از والدین

أن اشكرلی و لولدیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 23 - 2

2 - توصیه خداوند ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اجتناب از حزن و اندوه در قبال کفرکافران

و من کفر فلا یحزنک کفره

ص: 220

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 26 - 8

8 - توصیه خداوند به ادای حمد به درگاه او، به خاطر انجام دادن وظیفه انسان ها است و نه نیاز خدا به حمد.

قل الحمد لله... إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

اعلام بی نیازی مطلق خداوند در پی توصیه به حمد او، می تواند به حقیقت یاد شده، دلالت داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 25 - 5

5 - سفارش خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای رعایت ادب در مناظره با مشرکان

لَا تَسْئَلُونَنَا أَجْرًا مِّنَّا وَلَا نَسْئَلُكُمْ عَمَّا تَعْمَلُونَ

آوردن تعبیر «أجرنا» برای خود و «تعملون» برای مشرکان، ناظر به رعایت ادب از جانب پیامبر (صلی الله علیه و آله) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 3 - 1

1 - توصیه خداوند به همه مردم، مبنی بر یادآوردن نعمت هایش

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 8 - 13

13 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر حسرت و اندوه نداشتن بر گمراهی کافران

فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسْرَتًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 8

8 - انفاق بخشی از دارایی ها و امکانات زندگی - و نه همه آنها - توصیه خداوند به انفاق کنندگان

و أنفقوا ممّا رزقناهم

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که «من» در «مّمّا» (من ما) به معنای «بعض» باشد. بنابراین «مّمّا رزقناهم...»; یعنی، کسانی که بخشی از داری هایشان را انفاق می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 44 - 2، 1

1 - خداوند ، مشرکان را به سیر در زمین و مطالعه سرگذشت اقوام نیرومند گذشته فرامی خواند .

أولم یسیروا فی الأرض فینظروا کیف کان عقبه الذین من قبلهم

2 - سیر در زمین و کاوش در سرگذشت پیشینیان ، مورد تشویق و ترغیب خداوند

ص: 221

أولم يسيروا في الأرض فينظروا كيف كان عقبه الذين من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

15 - پس - 36 - 60 - 9, 1

1 - اطاعت نکردن از شیطان و تسلیم نشدن در برابر او ، توصیه خداوند به فرزندان آدم

ألم أعهد إليكم بيني وأدم أن لاتعبدوا الشيطان

بیشتر مفسران برآنند که مقصود از «عهد» در آیه شریفه، «توصیه» است؛ زیرا در این معنا - به ویژه آن گاه که با «إلى» متعدی شود - بسیار به کار رفته است. مقصود از «عبادت شیطان» نیز، اطاعت و حرف شنوی از شیطان است؛ نه پرستش او. تعبیر به عبادت می تواند به این دلیل باشد که او در برابر فرمان به عبادت خدا (و آن اعدونی)، به عبادت خدایان دیگر فرمان می دهد.

9 - دشمنی و بدخواهی شیطان برای انسان ، فلسفه توصیه خداوند به اطاعت نکردن از شیطان

أن لاتعبدوا الشيطان إنّه لكم عدوٌ مبين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

15 - پس - 36 - 61 - 1

1 - عبادت خداوند ، توصیه او به فرزندان آدم

ألم أعهد إليكم بيني وأدم . . . و أن اعدوني

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

15 - پس - 36 - 76 - 1

1 - محزون و غمگین نشدن از سخنان ناروا و تهمت های غم انگیز دشمنان ، توصیه خداوند به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

فلا يحزنك قولهم

مقصود از «قولهم» (سخنان مشرکان) به قرینه آیات گذشته (آیه 69) - که درباره شاعر دانستن پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود - تهمت های غم انگیزی از قبیل شاعر بودن است که به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نسبت می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

15 - صافات - 37 - 73 - 1

1 - نگرستن به فرجام کافران انذار شده از سوی رسولان پیشین ، توصیه خداوند به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

فانظر کیف کان عقبه المنذرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 93 - 7

7 - رهنمود خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، مبنی بر زمینه سازی برای از بین بردن مظاهر شرک و شکستن بت ها

فراغ علیهم ضرباً بالیمین

یادآوری داستان بت شکنی ابراهیم(ع) و چگونگی مبارزه آن حضرت با مظاهر شرک در مکه (نیمه نخست بعثت)، می تواند به منظور درس آموزی و ارائه روش مبارزه با شرک و بت پرستی برای پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان باشد.

ص: 222

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 4

4 - توصیه خداوند به پیامبر اسلام مبنی بر یادآوری سرگذشت داوود پیامبر ، در دوران سخت رسالت خود

واذکر عبدنا داود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 31 - 2

2 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر یادآوری ماجرای سان دیدن سلیمان (ع) از اسب های خود

إذ عرض علیه بالعشی الصفت الجیاد

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «إذ» متعلق به فعل محذوف (همچون «أذکر») بوده و مخاطب این فعل هم پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 41 - 1

1 - یادآوری سرگذشت ایوب (ع) ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و اذکر عبدنا أيوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 42 - 3, 1

1 - توصیه خداوند به ایوب (ع) ، مبنی بر کوبیدن پای خود بر زمین برای جوشیدن آب از آن

ارکض برجلک هذا مغتسل بارد و شراب

«رکض» در اصل به معنای زدن پا است و هرگاه به راکب نسبت داده شود، به معنای راندن مرکوب و هرگاه به رونده نسبت داده شود، به معنای گام نهادن بر زمین خواهد بود (مفردات راغب). در آیه شریفه به قرینه «هذا مغتسل...»، به دست می آید که مقصود پای کوبیدن بر زمین برای جوشیدن چشمه و آب سرد از آن است.

3 - شفا یافتن ایوب (ع) از مصیبت زمین گیر بودن ، همراه با توصیه خداوند به راه رفتن او

ارکض برجلک هذا مغتسل بارد و شراب

برخی از مفسران بر این نظراند که جمله «ارکض برجلک» مرتبط با «هذا مغتسل...» نیست؛ بلکه مستقل است و این دو جمله بیانگر دو نشانه از بهبود یافتن ایوب(ع) و دو معجزه جداگانه است: 1- بهبود یافتن او از زمین گیر بودن؛ 2- سالم شدن از امراض جسمی و پوستی او.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 44 - 2

2- تنبیه همسر با دسته ای از گیاه خشک و تر - آن هم یک بار ، توصیه خداوند به ایوب (ع) برای ادای سوگندش

و خذ بیدک ضغثاً فاضرب به و لاتحنث

ص: 223

«ضغث» به یک دسته از گیاه خشک و تر گویند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 1

1 - یادآوری سرگذشت ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و اذکر عبدنا ابرهیم و اسحق و یعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 48 - 1

1 - یادآوری سرگذشت اسماعیل ، الیسع و ذالکفل (علیهم السلام) ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و اذکر اسمعیل و الیسع و ذالکفل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 2 - 39 - 6

6 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر عبادت و فرمان بری خالصانه آن حضرت

فاعبد الله مخلصاً له الدين

واژه «دین» در معانی جزا، عادت، ملت، اسلام، عبادت و طاعت، به کار می رود (قاموس المحيط)؛ ولی در این جا - با توجه به این که مخاطبان آیات مورد بحث، مشرکان می باشند و نیز در این آیات واژه عبادت به کار رفته - ممکن است به معنای عبادت و طاعت استعمال شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 16 - 39 - 10

10 - توصیه خداوند به بندگان خود ، مبنی بر رعایت تقوا و حساب بردن از خداوند

یعباد فاتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توصیه خداوند به توبه و تسلیم شدن پیش از دچار کشتن به پیامد های هلاکت بار گناهان (عذاب)

وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلَمُوا لَهُ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ

مقصود از «عذاب» در این آیه، هم می تواند عذاب دنیوی (عذاب استیصال) باشد و هم عذاب اخروی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توصیه خداوند به عمل کردن به قرآن، پیش از دچار شدن به پیامد های هلاکت بار رها کردن قرآن (عذاب)

وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ . . . مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ

ص: 224

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 66 - 5، 1

1 - توصیه خداوند به همه پیامبران و رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر اختصاص دادن پرستش به او

و لقد أوحى إليك وإلى الذين من قبلك .. بل الله فاعبد

تقديم مفعول (الله) بر فعل (فاعبد)، مفید اختصاص است.

5 - توصیه خداوند به پیامبران و رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) ، درباره شکر و سپاس گزاری او

و كن من الشكرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 55 - 13، 12، 9، 3

3 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر تأسی کردن از پیامبران گذشته در صبر و شکیبایی در برابر مشکلات رسالت

إنّا لننصر رسلنا و الذین ءامنوا فی الحیوه الدنیا .. فاصبر

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که جمله «فاصبر ..» تفریع بر جمله «إنّا لننصر رسلنا ..» است.

9 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به استغفار از گناه خویش

و استغفر لذنبک

پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، از نظر تمامی فرقه های مسلمین - به ویژه شیعه - دارای مقام عصمت و پاک از هر گونه گناه و نیز منزّه از خطا در بیان و ارائه وحی و شریعت الهی است. بر این اساس مفسران عقیده دارند که مقصود از گناه مورد اشاره این آیه، ترک اولی و عملی است که نسبت به مقام شامخ آن حضرت گناه محسوب می شود؛ هر چند نسبت به دیگر انسان های خداپرست، گناه به شمار نمی آید. چنان که گفته اند: « حسنات الأبرار، سيئات المقربين ».

12 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر تسبیح همراه با حمد خدا در هر صبح و شام

و سبح بحمد ربك بالعشيّ و الإبرک

13 - همراه کردن تسبیح خداوند با حمد و ستایش او ، توصیه الهی

و سبح بحمد ربك بالعشيّ و الإبرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 10

10 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر پناه بردن به او، در برابر کارشکنی ها و دشمنی های کافران و مشرکان

إِنَّ الَّذِينَ يَجْدُلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ .. فَاَسْتَعِذْ بِاللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 60 - 1

1 - دعا و عرض حاجت به پیشگاه خداوند، توصیه الهی به مردم

وَقَالَ رَبِّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ

ص: 225

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 69 - 1

1 - توصیه خداوند به نگرستن و تأمل کردن در سرنوشت کسانی که درباره آیات الهی به جدال و ستیزه جویی برمی خیزند .

الم تر إلى الذين يبدلون في آيات الله أتى يصرفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 1

1 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به صبر در برابر مخالفت های کافران حق ناپذیر و تداوم رسالت خویش فرا خواند .

فاصبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 13، 14

13 - دست شستن از شرک و گرویدن به توحید ، توصیه خداوند به مشرکان

فاستقيموا إليه

14 - توصیه خداوند ، به لزوم استغفار انسان از هر گونه شرک و گناه

و استغفروه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 34 - 2

2 - برخورد نیک و شایسته در برابر رفتار های زشت و ناپسند دشمنان ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ولا تستوی الحسنة ولا السيئة ادفع بالتي هي أحسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 16

16 - عینیت بخشیدن به تعالیم شریعت در جامعه ، توصیه خداوند به تمامی پیروان ادیان آسمانی

شرع لكم . . . أن أقيموا الدين

«إقامه» (مصدر «أقيموا») - که به معنای به پاداشتن است - مطلب بالا را افاده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 14 - 1

1 - پیدایش اختلافات دینی در میان امت های پیشین ، با وجود توصیه مکرر خداوند بر حفظ وحدت و پرهیز از تفرقه

شرع لكم . . . و لا تتفرقوا . . . و ما تفرقوا إلا من بعد ما جاءهم العلم

تأکید ادیان بر حفظ وحدت دینی، از آیه قبل (أقيموا الدين و لا تتفرقوا فيه) استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 226

4 - استقامت و پایداری ، توصیه مکرر خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و استقم كما أمرت

ماضی بودن فعل «أمرت» حاکی از آن است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) پیش از این هم امر به استقامت شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - توصیه الهی به مودت اهل بیت ، مواجهه با تکذیب ها و مخالفت های دشمنان پیامبر در عصر نزول قرآن *

قل لا أسئلكم عليه أجرًا إلا المودة في القربى. .. أم يقولون افتري على الله

با توجه به آیه قبل، که می توان استفاده کرد که تکلیف محبت اهل بیت به عنوان پاداش رسالت، برای عده ای سنگین آمده بود. از این رو آنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) را متهم به افترا و دروغ بستن بر خدا می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - خویشتن داری و گذشت به جای انتقام جویی و مقابله به مثل ، توصیه اکید خداوند به دادخواهان ستمدیده است .

و لمن انتصر بعد ظلمه . . . و لمن صبر و غفر إن ذلك لمن عزم الأمور

لام در «لمن صبر» لام قسم و در «لمن عزم الأمور» لام تأکید است که در هر دو نمایانگر اهمیت توصیه الهی به عفو و گذشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - خداوند ، خواهان شکرگزاری اختیاری انسان ها در برابر نعمت های او

سخر لكم البحر . . . و لعلكم تشكرون

تعبیر «لعل» از سوی خداوند، بیانگر تردید او نیست؛ بلکه پیامدار این معنا است که آدمیان با مشاهده نعمت های خداوند، زمینه شکرگزاری را پیدا می کنند و البته ممکن است در این راه گام بگذارند و یا راه ناسپاسی را پیشه کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 14 - 5

5 - رهنمود الهی به مؤمنان ، برای پرهیز از درگیری با جبهه کفر پیش از استحکام قوا و اقتدار کامل *

قل للذین ءامنوا یغفروا للذین لایرجون آیام اللّٰه

با توجه به مکی بودن آیه و شرایط سخت و امکانات محدود مؤمنان در آن مقطع، از آیه شریفه استفاده می شود که فرمان شکیبایی و پرهیز از درگیری، ناظر به شرایط ویژه آن مقطع تاریخی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 26 - 1

ص: 227

1 - خداوند ، شیوه پاسخ گویی به منکران معاد را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) آموخت .

قالوا .. قل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 4 - 14

14- برنامه ارشادی و مباحثات عقیدتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تحت اشراف و رهنمود های خداوند

قل أرءیتم ما تدعون

تصریح به «قل» در آیه شریفه، بیانگر این نکته است که همگان بدانند پیامبر(صلی الله علیه و آله) در همه شؤون حیات، حتی مناظرات خویش با مشرکان، تابع وحی و الهام گیرنده از خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 15 - 1

1- سفارش خداوند به انسان ها ، در مورد نیکی به پدر و مادر

و وصینا الإنسن بولدیه إحسنًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 33 - 2

2- خداوند ، خواهان اندیشیدن انسان به مظاهر قدرت او ، در آسمان ها و زمین

أولم یروا أنّ الله الذی خلق السموت والأرض .. بقدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 35 - 7,9

7- رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای شکبیا بودن و عجله نورزیدن در گرایش کافران به ایمان یا مجازات ایشان از سوی خداوند

فاصبر .. ولاتستعجل لهم

9- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در معرض دشمنی عمیق کافران و نیازمند دل جوایی و رهنمود به صبر از سوی خداوند

فاصبر... و لاتستعجل لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 14 - 3

3- خداوند، خواهان پیروی انسان از دلیل روشن و منطقی

أفمن كان على بينة من ربه كمن زين

تمجید خداوند از متکی بودن اندیشه و ایمان بر دلیل و برهان، می نمایاند که این امر از نظر خداوند ارزش است و با این تمجید، مؤمنان را به سوی این ارزش رهنمون ساخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 228

2- خداوند، خواهان تدبیر انسان در حقایق وحی و نه برخورد سطحی با آن

أفلا يتدبرون القرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- تأکید خداوند به اطاعت مؤمنان، از فرمان جهاد و تأثیرناپذیری از کارشکنی منافقان *

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ و أَطِيعُوا الرَّسُولَ

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین که درباره جهاد و موضع منفی منافقان بود برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - خداوند، خواهان تلاش مؤمنان در تحکیم پایه های دین و گرامی داشت رسول او

لَتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ و رَسُولِهِ و تَعَزَّوْهُ و تَتَّقُوهُ و تَسْبِّحُوهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19- خداوند، خواهان دور ماندن ساحت مؤمنان از هر لکه ننگ و بدنامی

و لولا رجال... أن تطوهم فتصيبكم منهم معرّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- خداوند، خواهان صلابت و استحکام جامعه اسلامی در قبال کافران و جامعه کفر

و الذين معه أشدّاء على الكفّار

لحن آیه شریفه بیان ارزش های واقعی مؤمنان و همگامان پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و در حقیقت اخباری است که انشای مؤکد را

می رساند.

5- خداوند، خواهان استحکام پایه های مودت و عواطف انسانی، در میان امت اسلام

والذین معه... رحماء بینهم

لحن آیه شریفه بیان ارزش های واقعی مؤمنان و همگامان پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و در حقیقت اخباری است که انشای مؤکد را می رساند.

15- خداوند، خواهان بروز و ظهور نماز و نیایش مؤمنان، در گستره جامعه *

تریهم رکعاً سجداً

واژه «تراهم» می رساند که رکوع، سجود و نیایش مؤمنان، به گونه مخفی صورت نمی گیرد؛ بلکه آن چنان است که اگر شخصی به جامعه اسلامی نگاه کند، به آسانی روحیه نیایش و نمازگزاری را در آنان مشاهده می کند. از سوی دیگر لحن آیه شریفه، تمجید از چنین روش و منش است.

ص: 229

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 9 - 11، 3

3 - خداوند ، خواهان حاکمیت جوّ مسالمت و صلح ، میان گروهای امت اسلامی

و این طائفتان .. فأصلحوا بینهما

11 - خداوند ، خواهان رعایت عدل و انصاف و از بین بردن ظلم در همه زمینه ها

فأصلحوا بینهما بالعدل و أفسطوا إنّ الله يحبّ المقسطین

تعبیر «و افسطوا..» پس از «بالعدل»، یا تأکید بر لزوم رعایت عدالت و یا فرمان به از بین بردن ظلم است. در صورت دوم «اقساط» از ریشه «قسط» (ظلم و جور) و در معنای ازاله جور و ستم به کار رفته است. بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 12 - 12

12 - خداوند ، خواهان حفظ آبروی مؤمنان و بر ملا نشدن کاستی های هر فرد بر دیگران

و لاتجسسوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 17 - 10

10 - تأکید خداوند ، بر عدم صداقت اعراب بدوی در ادعای ایمان

بل الله یمنّ علیکم آن هدیکم للایمن إنّ کنتم صدقین

تعبیر «ان کنتم صدقین» در حقیقت ایمان اعراب را زیر سؤال برده است؛ یعنی، شما صادق نیستید و چنان که قبلاً یادآور شدیم، شما تنها تسلیم شده اید؛ ولی ایمان نیاورده اید. بر فرض که واقعاً ایمان آورده باشید، شایسته این است که خدا بر شما منت نهد؛ نه شما بر او.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 39 - 1

1 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند ، به صبر در برابر گفتار ناروای کافران

1 - رهنمود خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در امید بستن به قیامت برای جزای کافران لجوج

فاصبر . . . و استمع یوم یناد المناد

آیات پیشین در زمینه مواجهه ناروای کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و لزوم شکیبایی آن حضرت در برابر آنان بود. اکنون در این آیه، خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) می فرماید: گوش به زنگ منادی حق برای رستاخیز باش؛ کنایه از این که آن روز کافران، مجازات واقعی خود را خواهند دید.

ص: 230

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 45 - 10

10 - رهنمود خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در به کار بستن تلاش خویش برای بیداری دل های مستعد و آماده

فذكر بالقرآن من يخاف وعيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 31 - 1

1 - رهنمود خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در مقابله علیه تبلیغات کافران

أم يقولون... قل تربصوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 35 - 1

1 - خداوند ، خواهان تأمل و اندیشیدن انسان درباره نحوه پیدایش خود

أم خلقوا من غير شيء

پرسش در آیه شریفه در حقیقت برای واداشته شدن انسان به اندیشه و تفکر صورت گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 45 - 1

1 - رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در وانهادن کفرپیشگان لجوج به خود و اصرار نورزیدن در هدایت آنان

فذرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 32 - 12

12 - خطاپوشی از لغزش های کوچک خطاکاران ، رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مبلغان دینی

الذین یجتنبون... إلا اللّٰم إن ربک وسع المغفره

واژه «إِنَّ رَبَّكَ» می تواند تعریض به این باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی نیز باید این شیوه را برگزینند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 6 - 1

1 - روی گردانی از کافران لجوج و بها ندادن به ایشان ، رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فتولّ عنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 51 - 3

ص: 231

3 - تذکر خداوند به مشرکان صدر اسلام ، نسبت به تجدید نظر در مواضع هلاکت بار خویش

و لقد أهلكنا أشياعكم فهل من مذكر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 8 - 1

1 - خداوند ، خواهان سر نهادن انسان به قوانین عادلانه و به حق زندگی و سرکشی نکردن از آن

الأتطغوا في الميزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 13 - 7

7 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق ، به خدایی بودن نعمت های زمین

فبأىء آلاء ربكمَا تكذبان

سرزنش تکذیب گران یا غافلانی که با غفلت خویش، از جلوه های ربوبیت خداوند چشم پوشیده اند، در واقع بیانگر این معنا است که آنان به نعمت های او توجه کنند و خدایی بودن آن را دریابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 16 - 4

4 - خداوند ، خواهان تفکر جن و انس در مبدأ آفرینش خویش به منظور پی بردن به پروردگار هستی

خلق الإنسن . . . فبأىء آلاء ربكمَا تكذبان

تثنيه آمدن «کما» و «تکذبان»، ظاهراً به خاطر توجه خطاب به جن و انس است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 18 - 4

4 - خداوند ، خواهان توجه جن و انس به نقش مهم نقطه طلوع و غروب خورشید ، در زندگی آنان

ربّ المشرقین . . . فبأىء آلاء ربكمَا تكذبان

خداوند متعال، با پرسش انکارآمیز خویش (فبأیّ الآء..) جن و بشر را به تأمل درباره اهمیت دو مشرق دو مغرب (میل اعظم شمالی در آغاز تابستان و میل اعظم جنوبی در آغاز زمستان) فرا خوانده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 21 - 3

3 - خداوند ، خواهان توجه جن و انس به اهمیت قانون مندی جریان آب های زمین

مرج البحرین . . . فبأیّ الآء ربکما تکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 23 - 3

ص: 232

3 - خداوند ، خواهان توجه جن و انس به مظاهر جمال و زیبایی در هستی و آموختن درس توحید از آن

يُخْرِجُ مِنْهُمَا اللَّوْلُؤَ وَالْمَرْجَانَ . فَبَأَىءَ الْآءِ رَبِّكَمَا تَكْذِبَانِ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیات شریفه، در مقام توجه دادن جن و انس به مبدأ ربوبی است. تثنیه آمدن «کما» و «تکذبان»، ممکن است به خاطر توجه خطاب به جن و انس یا مرد و زن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 25 - 3

3 - خداوند ، خواهان توجه انسان به شگفتی حرکت کشتی های عظیم بر دریا و درس آموزی از آن

و له الجوار المنشآت في البحر كالأعلام . فَبَأَىءَ الْآءِ رَبِّكَمَا تَكْذِبَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 28 - 3

3 - خداوند ، خواهان توجه انسان به ناپایداری زندگی دنیایی و اقتدار و کرامت جاودان پروردگار هستی

كَلَّ مِنْ عَلَيْهَا فَانَ . وَ بَقِيَ وَجْهَ رَبِّكَ ... فَبَأَىءَ الْآءِ رَبِّكَمَا تَكْذِبَانِ

پرسش سرزنش آمیز آیه شریفه، در مورد نعمت های انکارناپذیر، درصدد توجه دادن انسان به نعمت هایی است که در آیات پیشین مطرح شده است (از جمله ناپایداری دنیا و بقای اقتدار خداوند).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 30 - 4

4 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان جن و انس به فقر ذاتی موجودات و نیاز آنها به خداوند

يسلنه من في السموت و الارض . . . فَبَأَىءَ الْآءِ رَبِّكَمَا تَكْذِبَانِ

سرزنش شدن تکذیب گران یا غافلانی که با غفلت خویش، از جلوه های ربوبیت خداوند چشم پوشیده اند؛ در واقع بدین منظور است که آنان بیدار شده و تجلیات ربوبیت فراگیر الهی را در دربار خود دریابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 34 - 4

4- خداوند ، خواهان توجه خلق به قدرت مطلق او و عجز و ناتوانی خویش

إِن اسْتَطَعْتُمْ أَن تَنْفَعُوا... فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 36 - 7

7- خداوند ، خواهان توجه خلق (جن و انس) به الهی بودن نعمت ها

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 233

18 - رحمن - 55 - 38 - 5

5- خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فَبَأَيِّ آءِالآءِ رَبِّكَمَا تَكْذِبَانَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 40 - 4

4- خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فَبَأَيِّ آءِالآءِ رَبِّكَمَا تَكْذِبَانَ

سرزنش شدن تکذیب گران و یا غافلانی که با غفلت خویش، از جلوه های ربوبیت خداوند چشم پوشیده اند؛ در واقع بدین منظور است که آنان بیدار شده و خدایی بودن این نعمت ها را دریابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 42 - 5

5- خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فَبَأَيِّ آءِالآءِ رَبِّكَمَا تَكْذِبَانَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 45 - 5

5- خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فَبَأَيِّ آءِالآءِ رَبِّكَمَا تَكْذِبَانَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 47 - 5

5- خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فَبَأَيِّ آءِالآءِ رَبِّكَمَا تَكْذِبَانَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 49 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

ذواتا أفنان . فبأیّ ءالآء ربكما تكذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 51 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به خدایی بودن نعمت ها

فبأیّ ءالآء ربكما تكذبان

ص: 234

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 53 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأئىء الآء ربكما تكذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 55 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأئىء الآء ربكما تكذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 57 - 4

4 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأئىء الآء ربكما تكذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 59 - 4

4 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأئىء الآء ربكما تكذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 61 - 4

4 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق بر الهی بودن نعمت ها

فبأئىء الآء ربكما تكذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 63 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأیّء الآء ربّکما تکذّبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 65 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فبأیّء الآء ربّکما تکذّبان

ص: 235

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 67 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فَبَأْتِيَ الْآءَ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 69 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمتها

فَبَأْتِيَ الْآءَ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 71 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فَبَأْتِيَ الْآءَ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 73 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فَبَأْتِيَ الْآءَ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 75 - 5

5 - خداوند ، خواهان توجه و اذعان خلق به الهی بودن نعمت ها

فَبَأْتِيَ الْآءَ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 77 - 4

4 - خداوند ، خواهان توجه خلق به نعمت های او و سپاس گزاری در برابر آنها

فبأیّءالآء ربّکما تکذّبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 63 - 4

4 - توصیه منکران معاد از سوی خداوند ، به مطالعه در چگونگی رشد و نموّ دانه های پاشیده شده در زمین بهوسیله کشاورزان ، برای پی بردن به قدرت الهی و پذیرش امکان معاد

ص: 236

أفرءیتم ما تحرثون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 95 - 2

2- ایمان آوردن به معاد و دست برداشتن از انکار و تکذیب آن ، توصیه اکید الهی به همه کافران و تکذیب گران

و أمّا إن كان من المكذّبين ... إنّ هذا لهو حقّ اليقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 7 - 1

1 - ایمان آوردن به خدا و پیامبر او ، توصیه الهی به عموم مردمان

ءامنوا باللّٰه ورسوله

در این که خطاب در «آمنوا» متوجه چه کسانی است، سه احتمال وجود دارد: الف) خطاب متوجه کافران است؛ ب) خطاب متوجه مؤمنان است؛ ج) خطاب متوجه عموم مؤمنان و کافران است. برداشت یاد شده بر پایه احتمال سوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 11 - 2

2 - خداوند ، مردم را به قرض دادن به او (انفاق کردن در راه او) فرا می خواند .

من ذا الذی یقرض اللّٰه قرضًا حسنًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 16 - 15

15 - خداوند ، مسلمانان را از بی تفاوتی نسبت به تذکارها و رهنمود های قرآن و در پیش گرفتن شیوه یهود و نصارا در مورد کتاب های آسمانی خود (بی اعتنایی آنان به رهنمود ها و مواعظ تورات و انجیل) ، بر حذر می دارد .

ألّم یأن للذین ءامنوا .. و لایکونوا کالذین أوتوا الکتب من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - خداوند ، خواهان اندیشه و تدبر کردن مؤمنان در آیات قرآن ، رهنمود ها و مواعظ آن

قد بیّنّا لكم الآیة لعلّکم تعقلون

«عقل» (مصدر «تعقلون») به معنای تدبر کردن است (مصباح المنیر).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند ، مردان و زنان مؤمن را به انفاق کردن و پرداخت صدقه فرا می خواند .

إنّ المصدّقین و المصدّقت . . . لهم أجر کریم

ص: 237

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 21 - 3,5

3 - تلاش هرچه بیشتر انسان ها ، برای رسیدن به غفران الهی و بهشت جاودان ، توصیه خداوند به آنان

سابقوا إلى مغفرة من ربكم و جنّه

5 - رقابت در کار های پسندیده ، امری است شایسته و مورد سفارش خداوند .

سابقوا إلى مغفرة من ربكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 24 - 5

5 - توصیه خداوند به انسان ها ، مبنی بر انفاق کردن و پرهیز از بخل

الذین یبخلون و یأمرون الناس بالبخل

نکوهش صفت بخل از سوی خداوند، در واقع توصیه به این است که همگان، باید خود را به صفت انفاق گری و دستگیری از نیازمندان آراسته سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 28 - 1

1 - توصیه مؤمنان ، از سوی خداوند به رعایت تقوای الهی و پایدار ماندن بر ایمان به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ و ءَامِنُوا برسوله

امر «آمنوا برسوله» - با توجه به این که خطاب در آن متوجه کسانی است که به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ایمان دارند - امر به تحصیل ایمان نیست؛ بلکه توصیه است به این که بر آن ایمان باقی بمانند و آن را از دست ندهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 3 - 6

6 - آزاد کردن بنده ، سفارش خداوند بهظهارکننده

ذلكم توعظون به

مشارالیه «ذلكم»، «فتح‌ریر رقبه» می باشد و ضمیر «به» به «ذلكم» بازمی‌گردد. «وعظ» (مصدر «توعظون») به معنای توصیه به اطاعت است (مصباح‌المنیر).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 9 - 6

6 - رعایت تقوا، توصیه خداوند به اهل ایمان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا .. وَ اتَّقُوا اللَّهَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 238

9- توکل و اعتماد به خداوند ، توصیه الهی به مؤمنان

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - خداوند به مؤمنان توصیه کرده که « هرگاه از آنان خواسته شود در مجالس جا را برای واردین بازکنند » ، جا باز نموده و از آن دریغ نکنند .

إذا قیل لکم تفسّحوا فی المجلس فافسحوا

7 - توصیه الهی به مؤمنان این است که هرگاه در مجالس بر اثر کثرت ازدحام ، از آنان خواسته شود « از جای خویش برخیزند » ، برخیزند (از دادن جای خود به تازه واردین دریغ نکنند) .

و إذا قیل انشزوا فانشزوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - دعوت خداوند از اهل ایمان ، به رعایت تقوا

یا ایها الذین ءامنوا اتقوا الله

11 - رعایت تقوا در حل پیروزی و اقتدار توصیه خداوند به مؤمنان *

یا ایها الذین ءامنوا اتقوا الله ولتنظر .. واتقوا الله

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که پس از آیات مربوط به غزوه بنی نضیر و پیروزی مسلمانان بر کافران و منافقان، سخن از بایستگی تقوا به میان آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - رهنمود الهی به مؤمنان عصر پیامبر ، در آزمودن ایمان زنان مهاجر ، قبل از پناه دادن به ایشان

يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا جَاءَكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مَهْجِرَاتٍ فَامْتَحِنوهنَّ

شأن نزول آیه شریفه، راجع به هجرت زنان از مکه به مدینه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 18

18 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در دعا برای زنان بیعت کننده با آن حضرت و آمرزش خواهی برای آنان

و استغفر لهنَّ اللهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 6 - 1

ص: 239

1 - رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در احتجاج با یهودیان

قل یأیها الذین هادوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 12، 6، 1

1 - شرکت در نماز جمعه ، توصیه خداوند به مؤمنان

یأیها الذین ءامنوا .. فاسعوا الی ذکر الله

6 - تلاش و جدیت برای درک خطبه های نماز جمعه و اهمیت دادن به آن ، توصیه خداوند به مؤمنان

فاسعوا الی ذکر الله

در صورتی که مراد از «ذکر الله» در آیه شریفه خطبه های نماز جمعه باشد؛ براشت بالا استفاده می شود.

12 - تکالیف و توصیه های الهی ، در جهت تأمین منافع و مصالح واقعی انسان ها است .

ذلکم خیر لکم ان کنتم تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 10 - 3، 5

3 - تلاش برای کسب روزی ، توصیه خداوند به مؤمنان

و ابتغوا من فضل الله

5 - ذکر و یاد فراوان خدا ، به هنگام کسب و کار و خرید و فروش ، توصیه الهی به مؤمنان

و ابتغوا من فضل الله و اذکروا الله کثیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 4 - 11

11 - اعتماد نکردن به منافقان و برحذر بودن از آنان ، توصیه الهی به مؤمنان

فاحذرهم

چنان که قبلاً گذشت، خطاب در «رأیت» و «تسمع» اختصاص به فردی خاص ندارد؛ بلکه شامل هر بیننده و شنونده ای می شود. خطاب در «احذرهم» نیز چنین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 9 - 1,6

1 - همواره به یاد خدا بودن ، توصیه الهی به مؤمنان

يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالِكُمْ وَلَا أَوْلَادِكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ

6 - دلبسته نشدن به مال و اولاد ، سفارش خداوند به مؤمنان

يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالِكُمْ وَلَا أَوْلَادِكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 240

1 - انفاقِ بخشی از امکانات و دارایی ها به نیازمندان ، توصیه خداوند به اهل ایمان

و أنفقوا من ما رزقنکم

«من» در «مما رزقنا» تبعیضیه است؛ یعنی، «قسمتی از آنچه را که روزی تان کرده ایم، انفاق کنید».

3 - توصیه خداوند به مؤمنان ، برای جبران کمبود ها و نیاز های اقتصادی اصحاب نیازمند پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، جهت خنثی کردن توطئه منافقان در انفاق به آنان

لاتتفقوا علی من عند رسول الله . . . و أنفقوا من ما رزقنکم

4 - تقویت بنیه حکومتی جامعه اسلامی به وسیله انفاق ، سفارش خدا به مؤمنان صدر اسلام

يقولون لئن رجعنا إلى المدینه . . . و أنفقوا من ما رزقنکم

با توجه به ارتباط این آیه با آیات قبل که در مورد منافقان و جلوگیری آنان از انفاق در راستای براندازی حکومت اسلامی و .. است؛ برداشت یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 8 - 2

2 - توصیه خداوند به کافران و منکران قیامت به ایمان به خدا ، پیامبر اسلام و قرآن

فامنوا بالله و رسوله و النور الذی أنزلنا

بیشتر مفسران مقصود از «نور» در این آیه را قرآن کریم می دانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 12 - 1

1 - اطاعت از خدا و رسول او ، توصیه الهی به مؤمنان

و أطیعوا الله و أطیعوا الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- توصیه خداوند ، به توکل کردن مؤمنان بر او و نه بر دیگران

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 10، 9

9- توصیه خداوند به مؤمنان ، مبنی بر عفو ، چشم پوشی و بخشودن دشمنی های همسران و فرزندان خویش

عدواً لكم . . . و إن تعفوا و تصفحوا و تغفروا

10 - عفو ، چشم پوشی و بخشودن دشمنی ها و خطا های مردمان ، توصیه خداوند به مؤمنان

و إن تعفوا و تصفحوا و تغفروا

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که آیه شریفه درصدد بیان یک اصل در برخورد با دیگران باشد؛ نه در خصوص برخورد

با همسران و فرزندان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 16 - 1, 5, 7, 8, 11

1 - توصیه خداوند به مؤمنان، مبنی بر رعایت تقوای الهی به میزان توان خویش

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ

5 - توصیه خداوند به مؤمنان، مبنی بر گوش جان سپردن به رهنمود های قرآن

و اسمعوا

7 - اطاعت و فرمان بری، توصیه خداوند به مؤمنان

و أطعوا

8 - انفاق مال، توصیه خداوند به مؤمنان

و أنفقوا خيراً

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که «خیراً» مفعول برای «أنفقوا» و به معنای مال باشد.

11 - توصیه خداوند، به انجام کارهایی که موجب خیر و سعادت بشر است.

خيراً لأنفسكم

طبق نظر برخی از مفسران و ادیبان (مانند زمخشری و سیبویه)، نصب «خیراً» به خاطر «مفعول به» بودن آن برای فعل محذوف (مانند «اتوا» و یا «افعلوا») است؛ یعنی، «و اتوا خيراً لأنفسكم و افعلوا ما هو خیر لها و انفع».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 1 - 6

6 - توصیه خداوند به مردان و همسرانشان، مبنی بر رعایت تقوا و خداپرستی در مسائل مربوط به طلاق

إذا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ . . . وَ اتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 3 - 5

5- توصیه خداوند به مردان و زنان مطلقه ، به توکل بر او در امور زندگی

إذا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ . . . وَ مِنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 10 - 3

3- توصیه خداوند ، به صاحبان خرد به خداترسی و تقوایبیشگی

فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 2 - 1

ص: 242

1 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر شکستن سوگند خود درباره محروم شدن از عملی مباح و حلال ، برای جلب رضایت همسران خود

قد فرض الله لكم تحله أيمنكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 4 - 1

1 - توصیه خداوند به دو همسر خطاکار پیامبر (صلی الله علیه و آله) (حفصه و عایشه) ، به توبه و دست برداشتن از خطاکاری

إن تتوبا إلى الله

جواب شرط «إن تتوبا إلى الله»، محذوف و تقدیر آن چنین است: «فهو خير لكما». این جمله در حقیقت، تشویق و توصیه به توبه و تکرار نکردن اشتباهات گذشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 6 - 1,2

1 - توصیه خداوند ، به مؤمنان ، مبنی بر خودسازی و صیانت خویش از عوامل و موجبات بدبختی و دوزخی شدن

يأيها الذين ءامنوا قوا أنفسكم . . . نازًا

بنا به گفته مفسران، مقصود از محافظت خود از آتش، صیانت خویش از موجبات و عواملی است که منجر به آتش دوزخ می شود؛ مانند ترک واجبات و یا انجام محرمات.

2 - توصیه خداوند به مؤمنان ، مبنی بر مراقبت از اعضای خانواده خود در برابر عوامل و موجبات بدبختی و دوزخی شدن آنان

يأيها الذين ءامنوا قوا . . . أهليكم نازًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 8 - 1

1 - توصیه خداوند به مؤمنان ، مبنی بر توبه خالص و صادقانه (توبه نصوح) به درگاه الهی

يأيها الذين ءامنوا توبوا إلى الله توبه نصوحًا

«نصوح» (از ماده «نُصَح» در مقابل «غش»)، صیغه مبالغه و به معنای خلوص و صدق است. بنابراین توبه نصوح؛ یعنی، توبه خالصانه و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 8 - 1

1 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بر ایستادگی و انعطاف ناپذیری در برابر خواسته های تکذیب گران

فلاتطع المکذبین

مقصود از اطاعت در این آیه - به قرینه آیه بعد (ودّوا لوتدهن. ..) - اجابت خواسته کافران است; نه فرمانبری از آنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 5 - 2

ص: 243

2- صبر در برابر موضع گیری های تکذیب گرانه و استهزا آمیز شرک پیشگان صدر اسلام ، توصیه خداوند به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

سأل سائل بعذاب واقع . . فاصبر صبراً جميلاً

توصیه به صبر - پس از بیان بعضی از گفته ها و درخواست های کافران - می تواند اشاره به مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 8 - 7 - 4، 1

1 - ذکر و یاد کردن نام پروردگار ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و اذکر اسم ربّک

4 - توجّه کامل به پروردگار و انقطاع از غیر او ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و تبتّل إلیه تبتیلاً

«تبتّل» و «تبتیل» به معنای انقطاع از دنیا و ماسوی اللّه و توجّه به خداوند است (تاج العروس و قاموس المحيط).

7 - دین داری ، در عین زندگی خواهی و معنویت توأم با توسعه زندگی مادی ، از توصیه های قرآن

إنّ لک فی النهار سبحاً طویلاً . و اذکر اسم ربّک و تبتّل إلیه تبتیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 9 - 5

5 - کارساز دانستن و وکیل قرار دادن خدا در زندگی ، توصیه او به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فأتّخذّه وکیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 10 - 4، 1

1 - سعه صدر ، صبر و خویشتن داری در برابر سخنان ناشایست ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و اصبر علی ما یقولون

4- دوری گزیدن شایسته از مخالفان بدگو و بی اعتنایی مناسب به آنان ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و اهرهم هجرًا جمیلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 11 - 6

6- توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آغاز رسالت ، مبنی بر دادن مهلتی اندک به تکذیب گران و بدگویان دین ستیز

و اصبر علی ما یقولون ... و ذرنی و المکذبین ... و مهلهم قلیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 35,40

35- توصیه و ترغیب خداوند به انجام دادن کار های خیر ، پیش از فرارسیدن مرگ

و ما تقدّموا لأنفسکم من خیر تجدوه عند الله هو خیرًا و أعظم أجرًا

ص: 244

40 - توصیه خداوند ، به استغفار و آمرزش خواهی از درگاه او

و استغفروا لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 4 - 7، 6، 5، 2، 1

1 - پاکیزگی لباس و نظافت شخصی ، از نخستین توصیه های خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ثيابك فطهر

2 - پاکدامنی و طهارت نفس از هر گونه آلودگی ها و گناهان ، از توصیه های نخستین خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ثيابك فطهر

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که طهارت لباس، کنایه از طهارت نفس و روح و جان باشد (مانند پاکدامنی، پاکدلی و...).

5 - « عن رجل من أهل اليمامة . . . قال : قال لي أبو الحسن : إنَّ الله تعالى قال لنبیِّه « و ثيابك فطهر » و كانت ثيابُه طاهرةً و إنما أمرَه بالشمير ؛

از مردی از اهل یمامه روایت شده . . . که گفت: امام کاظم (ع) به من فرمود: خدای تعالی به پیغمبر خود فرموده است: «و ثيابك فطهر»، در حالی که جامه های وی پاک بوده است. همانا او را به بالا زدن جامه ها امر کرده است.»

6 - « قال أبو عبد الله (ع) . . . و الله تعالى يقول : « و ثيابك فطهر » قال : و ثيابك ارفعها و لاتجرها . . . ؛

امام صادق (ع) فرمود: . . . خدای تعالی می فرماید: «و ثيابك فطهر» [یعنی] می فرماید: جامه های خود را بالا بزن و بر روی زمین مکشان...».

7 - « قيل معناه و ثيابك فقصر . . . و روی ذلك عن أبي عبد الله (ع) ؛

گفته شده که معنای آن (و ثيابك فطهر) این است که جامه های خود را کوتاه کن و این معنا از امام صادق (ع) روایت شده است.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 5 - 1

1 - پرهیز از هرگونه پلیدی و آلودگی ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و الرجز فاهجر

«رجز» (مرادف «رجس») به معنای پلیدی و آلودگی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 6 - 2، 1

1 - پرهیز از مَتّ نهادن در انفاق و بخشش، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لاتمنن

2 - بسیار نشمردن و زیاد ندیدن عطایا و خدمات خود، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

تستکثر

عبارت «تستکثر»، حال برای ضمیر «لاتمنن» است؛ یعنی، عطا مکن در حالی که آن را زیاد می بینی.

ص: 245

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 16 - 3

3 - رعایت سکوت کامل در هنگام دریافت وحی تا پایان یافتن آن ، توصیه الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لاتحرک به لسانک لتعجل به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 18 - 1,2

1 - رعایت سکوت کامل در هنگام نزول و دریافت وحی تا پایان آن ، توصیه الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإذا قرأه فاتبع قرأه

2 - سفارش خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر قرائت آیات نازل شده قرآن ، پس از پایان دریافت کامل آنها

فإذا قرأه فاتبع قرأه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 25 - 6 - 1,2

1 - ذکر نام پروردگار و یاد او در سپیده دم و پسین گاه ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و اذکر اسم ربک بکره و أصیلاً

«بکره»، هم به فاصله میان نماز صبح و طلوع خورشید گفته می شود (لسان العرب) و هم به آغاز روز (مفردات راغب). «اصیلاً» به فاصله میان عصر و مغرب گفته می شود (صحاح اللغه) و نیز به معنای آخر روز آمده است (العین). «ذکر» هم دو نوع است: ذکر با قلب و ذکر با زبان. (مفردات راغب)

2 - توصیه الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر استمرار ذکر و یاد خدا در همه احوال

و اذکر اسم ربک بکره و أصیلاً

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ذکر خدا در سپیده دم و پسین گاه، ممکن است اشاره به استمرار آن داشته باشد.

6 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر اقامه نماز در سپیده دم و پسین گاه

و اذکر اسم ربّک بکره و اُصیلاً

مقصود از ذکر در این آیه - بنابر نظر مفسران - ممکن است نماز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 26 - 2

2 - اقامه نماز در پاره ای از شب ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و من الیل فاسجد له

مقصود از «سجده» - چنان که مفسران گفته اند - ممکن است نماز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 11 - 1

1 - تأکید خداوند بر ضرورت ترک ترش رویی با اندرز خواهان ؛ هر چند آنان ، جسمی معلول داشته و از طبقات اشراف نباشند .

ص: 246

کلمه «کالا» برای ممنوع ساختن ورد مطالبی است که پیش از گفتن این کلمه، مطرح شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 7 - 3

3 - شناخت مراحل تکوین و مسیر نزول نطفه مراحل تکامل آن تا آفرینش کامل انسان، توصیه خداوند به همه انسان ها است .

فلینظر . . . یخرج من بین الصلب و الترائب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 18 - 1

1 - توجه به افراشته بودن آسمان و شناخت عوامل مؤثر در این پدیده شگفت، توصیه خداوند به اندیشمندان

أفلاینظرون . . . و إلى السماء کیف رفعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 13 - 1

1 - آزادسازی بردگان و هزینه کردن ثروت در این راه، خواسته خداوند از ثروتمندان است .

فک رقبه

جمله «يقول أهلکت مالاً-لبداً» در آیات پیشین، بیانگر این است که روی سخن در این آیات با ثروتمندان است. «رقبه»؛ یعنی، گردن و کنایه از تمام بدن است؛ زیرا با به بند کشیده شدن گردن، تمام بدن اسیر می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 14 - 1

1 - تغذیه مردم، در روزگار گرفتاری آنان به گرسنگی رنج آور، خواسته خداوند از ثروتمندان است .

أو إطعم فی یوم ذی مسغبه

«سَدَّ غَيْبٌ»؛ یعنی، گرسنه ماند و «مسغبه» مصدر آن است و در احتمالی دیگر این لفظ جز در گرسنگی همراه با رنج استعمال ندارد.

1 - تأمین مواد غذایی برای تهی دستان و پابرهنگان ، به ویژه در دوران خشکسالی ، خواسته خداوند از ثروتمندان

يقول أهلكم مالا لبداً .. أو إطعام في يوم ... أو مسكيناً ذا متربه

«متربه» به معنای زمین گیر و نیازمند بودن است (صحاح). این کلمه مصدر «تَرَبَّ» است؛ یعنی، دارای خاک فراوان شد، خاک به دست او رسید، به خاک چسبید، زیان دید و فقیر شد (قاموس). «ذا متربه» کنایه از شدت فقر است، به حدی که نه فرش و پوشاکی دارد که او را از خاک جدا سازد و نه در خانه او جز خاک، آذوقه ای فراهم می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 4 - 4 - 92

4 - ترک تلاش های نادرست و بسنده کردن به کوشش های سودمند ، توصیه خداوند به تمام انسان ها است .

إِنَّ سَعِيكُمْ لَشَتَّى

جواب قسم - که در حقیقت مجموع شیوه ها و آثاری است که برای تلاش های گوناگون بشر، در آیات بعد آمده است - در ضمن خود، دعوت کننده مردم به ترک تشمت در تلاش ها و ایجاد وحدت رویه در کوشش های خویش و برگزیدن راهی است که به «یُسْرَى» منتهی شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 5 - 92 - 2

2 - سخاوت مندی ، انفاق و تقواییگی ، توصیه خداوند به تمام مردم

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى

ذکر پاداش نیک برای این گروه (در آیات بعد)، ترغیب مردم به اعطای مال و تقوا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 9 - 93 - 1،2

1 - پرهیز از تحمیل خواسته های خود بر یتیمان ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَاتَقْهَرْ

«قَهْر» به معنای مسلط شدن است. خداوند را «قاهر» می گویند؛ زیرا خلق را مقهور تسلط و قدرت خویش ساخته و آنان را بر وفق آنچه اراده اش تعلق گرفته - چه دلخواه آنان باشد و چه از آن اکراه داشته باشند - متحوّل ساخته است. (تاج العروس)

2 - خداوند ، با گوشزد کردن یتیمی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مراقبت های خویش از آن حضرت ، او را به پرهیز از سلطه بر یتیمان فراخواند .

أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَى .. فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَاتَقْهَرْ

حرف «فاء»، این آیه را بر جمله مناسب آن در آیات پیشین، تفریع کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 11 - 1,5

1 - بازگو کردن نعمت های خدادادی و مستور نداشتن آنها از مردم ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أمّا بنعمه ربّک فحدّث

5 - خداوند ، خواهان بازگو شدن تحوّلات خوشایند زندگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مراحل رهایی آن حضرت از رنج یتیمی و ناآگاهی و فقر

ألم یجدک یتیمًا . . . ضالًّا . . . عانلاً . . . و أمّا بنعمه ربّک فحدّث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 7 - 1

1 - بهره بردن از ساعات فراغت و به زحمت افکندن خویش در آن فرصت ها برای دعا ، فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 248

فإذا فرغت فانصب

از آن جا که متعلق «إذا فرغت» ذکر نشده است، مفاد آن را می توان بر هرگونه فراغتی - از جمله فراغت از «نماز» یا «فرائض» یا «امور دنیایی» - تطبیق داد. «نَصَبَ» (ماضی «انصَبَ»؛ یعنی، به رنج و تعب افکند (مصباح). به قرینه آیه بعد، مراد از آن، اشتغال به تضرع و دعا به درگاه خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 8 - 94 - 1

1 - حاجت خواستن از خداوند و تضرع به درگاه او، تکلیف و توصیه ای الهی به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)

وإلی ربک فارغب

«رغب إلیه»؛ یعنی، در دعا خالصانه کوشید و یا اظهار فروتنی کرد و حاجت خواست. (برگرفته از قاموس)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 3 - 96 - 1

1 - خداوند، با تأکید بر فرمان خویش، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به دریافت و قرائت قرآن در آغاز رسالتش فرا خواند.

اقرأ... اقرأ

فرمان «اقرأ»، تکرار و تأکید فرمانی است که در آغاز سوره آمده بود و مفعول محذوف آن نیز - به قرینه سیاق کلام - مطالبی است که بعد از آن فرمان، وحی خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 11 - 96 - 9

9 - دست کشیدن از منع نمازگزاران و روی آوردن به هدایت، توصیه خداوند به طغیان گران ثروت اندوز

لیطغی . أن رءاه استغنی ... الذی ینهی . عبداً إذا صلّى . أراءیت إن کان علی الهدی

جمله «کان علی الهدی» ممکن است مربوط به «الذی ینهی» باشد؛ در این صورت مفاد آیه شریفه این است که: به من خبر ده کسی که نمازگزار را نهی می کند، اگر خود بر طریق هدایت قرار گرفته بود [آیا بهتر نبود؟]

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - نهی نکردن مردم از نماز و ترغیب کردن آنان به تقوا، توصیه خداوند به طغیان گران ثروت اندوز

لیطغی . أن رءاء استغنی ... الذی ینهی . عبداً إذا صلّی ... أو أمر بالتّقوی

جمله «أمر بالتقوی» ممکن است مربوط به «الذی ینهی» باشد. در این صورت مفاد آیه شریفه این خواهد بود که: به من خبر ده کسی که نمازگزار را - نهی می کند، اگر [به جای آن] مردم را به تقوا امر کند [آیا برایش بهتر نیست؟]

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - پاکیزه نگه داشتن صفحات قرآن، توصیه خداوند

توصیف ورق های قرآن به «مطهره» - علاوه بر بیان طهارت معنوی آنها از انحراف - آنها را سزاوار تطهیر دانسته و به لزوم دور داشتن آنها از آلودگی های ظاهری نیز اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 3

3 - انجام دادن تمام کار های شایسته ، توصیه خداوند به مؤمنان

الذین ءامنوا و عملوا الصلحت

حرف «ال» در «الصالحات»، آن را بر تمام اعمال صالح تعمیم داده است. از آن جا که هرگاه عموم حقیقی امکان پذیر نباشد، عموم عرفی مورد نظر است؛ مراد اعمال صالحی است که برای شخص مؤمن مقدور می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 2 - 8

8 - قربانی کردن شتر و قصد انجام دادن فرمان الهی ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وانحر

قید «لربک» درباره «صلّ»، قرینه بر وجود چنین قیدی برای «انحر» نیز می باشد. «نحر»؛ یعنی، مقداری از سینه که جای گلوبند است و از جمله معانی که برای فعل «انحر»، بیان کرده اند، فرمان به کشتن شتر قربانی است. (مفردات)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 3 - 10،13،21

2 - تسبیح و حمد خداوند و استغفار به درگاه او، پس از مشاهده امداد های الهی و گرایش وسیع مردم، به دین، فرمان و توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إذا جاء نصر الله و الفتح . و رأیت الناس یدخلون فی دین الله أفواجا . فسبح بحم

10 - درخواست مصونیت از عذاب الهی ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و استغفره

غفران و آمرزش از جانب خداوند، این است که بنده را از رسیدن عذاب، به او باز دارد (بصائر فیروزآبادی). بر این اساس استغفار پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به معنای درخواست رهایی از عذاب است. اطمینان آن حضرت به عصمت خویش، نمی تواند مانع درخواست رهایی از عذاب باشد؛ زیرا مقام عصمت، دستاورد همین درخواستِ مصونیت و نظایر آن است.

13 - احساس قصور در پیشگاه خداوند و عذرخواهی از او، هنگام پیروزی و استقبال عمومی از دین و در اوج قدرت، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و شیوه ای مطلوب برای زمامداران و مبلغان

إذا جاء نصر الله و الفتح . . . و استغفره

21 - فرمان خداوند به تسبیح، حمد و استغفار، زمینه ساز توفیق یافتن انسان برای توبه به درگاه او است .

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ و استغفره إِنَّه کان تَوَّابًا

عبارت «تاب الله علیه»؛ یعنی، او را به توبه موفق ساخت (قاموس). جمله «إِنَّه کان تَوَّابًا»، تعلیل است و بیان می کند که دستورهای سه گانه خداوند در این آیه، به دلیل «تَوَّاب» بودن خداوند صادر شده است.

ص: 250

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 2 - 4

4 - استعاذه به خداوند برای مصون ساختن خویش در برابر خطر تمامی مخلوقات ، توصیه او به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أعوذ . . . من شرّ ما خلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 3 - 1

1 - پناه بردن به خداوند از شرور شبانه ، به ویژه زمان تاریکی مطلق آن ، توصیه الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أعوذ . . . و من شرّ غاسق إذا وقب

«غَسَقَ»؛ یعنی، آغاز تاریکی شب (صحاح) و «وقوب» (مصدر «وقب»)، به معنای داخل شدن در همه چیز است (لسان العرب). مراد از «غاسق إذا وقب»، شب است؛ زمانی که در همه چیز وارد شده و آن را تاریک سازد (لسان العرب به نقل از فراء). کلمه «غاسق» با فعل «غَسَقَ» (جریان یافت)، از یک ریشه و نشانگر پخش شدن شب بر موجودات است. اسناد شرّ به شب به جهت مناسب تر بودن آن از روز، برای جریان شرور است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 4 - 5

5 - پناه بردن به خداوند از شرّ جادوگران ، توصیه ای الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أعوذ . . . و من شرّ النّفث-ثت فی العقد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 5 - 8

8 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به پناه خواستن و امداد طلبیدن از او ، در برابر آثار حسادت مردم فرمان داد .

قل أعوذ برّبّ الفلق . . . و من شرّ حاسد إذا حسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 4 - 2

2 - پناه بردن به خداوند و توجه به ربوبیت ، فرمان روایی و الوهیت او ، فرمانی الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای محفوظ ماندن آن حضرت از وسوسه های دشمن

قل أعوذ بربّ الناس . ملك الناس . إله الناس . من شرّ الوسواس الخناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 6 - 5

5 - پناه بردن به خداوند از خطر وسوسه جن و انس ، توصیه ای الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أعوذ . . . من الجنّه و الناس

ص: 251

131- توصیه های خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 67 - 2

2- خضر (ع) به موسی (ع) توصیه کرد به دلیل نداشتن قدرت تحمّل، از همراه شدن با او صرف نظر کند.

إِنك لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا

132- توصیه های داود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 14

14 - موعظه و رهنمود داوود (ع) به دو برادر متخاصم، با توصیه به ایمان و نیک کرداری و پرهیز از تجاوز به حقوق یکدیگر

وإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْخُلَطَاءِ لِيَبْغَىٰ... إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا... وقليل ما هم

بیان این نکته مهم و کلی که «بسیاری از شریکان در حق یکدیگر ستم می کنند و تنها مؤمنان نیک کردار چنین نیستند»؛ می تواند نوعی رهنمود و موعظه از سوی داوود (ع) به دو برادر متخاصم باشد. گفتنی است که درخواست رهنمود از داوود (ع) از سوی آن دو نفر (و اهدنا إلی سواء الصراط) مؤید برداشت یاد شده است.

133- توصیه های رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 2

2 - سران کفر و شرک در عصر بعثت، مردم را به صبر و پایداری بر آیین شرک و مواضع عقیدتی خود فرامی خواندند.

و اصبروا علی ءالھتکم

«صبر بر آلهه» کنایه از پایداری بر پرسشش معبودها و ادامه آن است.

134- توصیه های رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 2

2- سران کفر و شرک در عصر بعثت ، مردم را به صبر و پایداری بر آیین شرک و مواضع عقیدتی خود فرامی خواندند .

و اصبروا علی ءالہتکم

ص: 252

«صبر بر آلهه» کنایه از پایداری بر پرستش معبودها و ادامه آن است.

135- توصیه های سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 31 - 1

1 - راه ندادن اندیشه سرکشی به خود و آمدن و تسلیم شدن ، فرمان سلیمان (ع) به ملکه سبا و درباریان وی

أَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَأَتُونِي مُسْلِمِينَ

«علو» (مصدر «تعلو») به معنای استکبار و برتری جویی است. «اتیان» (مصدر «اتونی») نیز به معنای حاضر شدن و «اسلام» (مصدر «مسلمین») معادل «تسلیم» و «انقیاد» است. آیه یاد شده حاوی سه فرمان است: الف) بر من برتری نجوید. ب) نزد من بیایید. ج) تسلیم دستورات من باشید.

136- توصیه های شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 181 - 2

2 - تمام دادن پیمانانه و پرهیز از کم فروشی ، توصیه شعيب (ع) به مردم «ایکه»

أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ

137- توصیه های عقل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 35 - 11

11 - عقل هر انسانی بر تبعیت از کسی که به سوی حق هدایت می کند ، فرمان می دهد .

أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ مَنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِي

138- توصیه های عيسى (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 24 - 3

3- عیسی (ع) در بدو تولد، مادرش مریم (س) را به اندوهگین نبودن توصیه کرد.

فنادیها من تحتها ألا تحزنی

ص: 253

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 26 - 10

10- عیسی (ع)، مادرش مریم (س) را به نذر روزه سکوت، هنگام مواجهه با مردم توصیه کرد.

فَإِمَّا تَرِينَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنَّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا

139- توصیه های قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 121 - 7

7 - توصیه و سفارش قرآن به استفاده از تجربه های گذشته

و اذ غدوت من اهلک

تذکر قرآن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مخاطبین درباره به خاطر سپردن مسائل جنگ احد، در واقع سفارش به استفاده از تجربه های گذشته است.

140- توصیه های لای

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 2

2- شهادت به دزدی بنیامین در نزد یعقوب با جمله ای متضمن تأکید، از سفارش های لای به برادران خویش

إن ابنک سرق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 82 - 4

4- لای به برادرانش سفارش کرد از یعقوب بخواهند که وی از اهالی مصر و نیز از همسفران ایشان، داستان سرقت بنیامین را جویا شود.

فَقُولُوا يَا بَنَانَا... وَسئَلُ الْقَرِيه... وَالْعِيرُ التِي أَقْبَلْنَا فِيهَا

«اقبال» (مصدر اقبلنا) به معنای روی آوردن است و متعلق آن «إلیک» و مانند آن است که به خاطر وضوحش در کلام نیامده و «فیها» حال برای ضمیر «أقبلنا» می باشد. بنابراین «وسئَلُ... العیر التی...»؛ یعنی، از کاروانی پرس که ما در میان آنها به سوی شما آمدیم. قابل

ذکر است که آیه مورد بحث نیز مانند آیه سابق، از سفارشهای لاوی به برادرانش می باشد.

ص: 254

141- توصیه های محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 37 - 32، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) به زیدبن حارثه، برای ادامه زندگی با همسرش و طلاق ندادن وی، سفارش کرد.

و إذ تقول للذی أنعم الله علیه . . . أمسک علیک زوجک

طبق شأن نزول، این آیه درباره زید بن حارثه و تصمیم اش برای طلاق همسر خود، زینب است. لازم به ذکر است که تعدیه فعل «أمسک» با «علی» متضمن معنای حبس و نگهداری است.

32 - «عن أبي جعفر (ع) . . . ان رسول الله خطب علی زیدبن حارثه، زینب بنت جحش . . . فزوجها إیاه فمکثت عند زید ماشاء الله، ثم إنهما تشاجرا فی شیء إلی رسول الله . . . فقال زید: یا رسول الله! تأذن لی فی طلاقها فإن فیها کبراً و إنها لتؤذینی بلسانها، فقال رسول الله (صلی الله علیه و آله): اتق الله و أمسک علیک زوجک . . .»

از امام باقر(ع) روایت شده که رسول خدا(صلی الله علیه و آله)، زینب دختر جحش را برای زید خواستگاری کرد . . . و او را به عقد وی در آورد. سپس مدتی را که خدا مقدر کرده بود، زینب، پیش زید بود. آن گاه میان زید و زینب، مشاجره ای رخ داد و هر دو پیش رسول خدا، شکوه بردند. زید گفت: ای رسول خدا! آیا اجازه می دهی او را طلاق بدهم. به خاطر این که او متکبر است و با زبانش مرا اذیت می کند؟ رسول خدا فرمود: از خدا بترس و همسرت را نگه دار...».

142- توصیه های ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 81 - 16

16- فرشتگان به لوط (ع) توصیه کردند که همسرش را برای نجات از عذاب، به همراه خویش کوچ ندهد.

فأسر بأهلک بقطع من الیل . . . إلا امرأتک

برداشت فوق، بر این اساس است که «امرأتک» استثنا از «أهلک» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 55 - 2

2- توصیه فرشتگان به ابراهیم (ع) بر مایوس نشدن از لطف و رحمت خداوند در زندگی

قالوا .. فلا تكن من القنطين

«قنوط» به معنای ناامید شدن از خیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 65 - 9

9- عبادت و پایداری بر آن ، توصیه فرشتگان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ما تنتزّل إلاّ بأمر ربّك .. فاعبده واصطبر لعبدته

آیه مورد بحث بر حسب ظاهر، در ادامه سخنان فرشتگان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آیه پیش است.

ص: 255

143- توصیه های موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 14

14 - رعایت تقوا از توصیه های موسی (ع) به قوم خویش

و العقبه للمتقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 1

1 - قوم موسی ، پس از توصیه و دعوت او ، اعلام داشتند : ما تنها بر خدا توکل کرده و جز او بر احدی اتکال نخواهیم کرد .

وقال موسی یقوم . . . فعلیه توکلوا . . . فقالوا علی الله توکلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 86 - 11

11 - موسی (ع) قبل از عزیمت به میقات ، توصیه های لازم را به بنی اسرائیل ارائه کرده و قول و قرار های لازم را برای حفظ ایمان ، با آنان گذاشته بود .

فأخلفتم موعدی

«موعد» در این آیه مصدر و به معنای «وعده» است. از این رو «فأخلفتم موعدی»؛ یعنی، شما از وعده و عهد خود با من تخلف کردید. از این جمله برمی آید که موسی (ع) قبل از رفتن به میقات، پیش بینی های لازم را کرده بود و از این نظر حجت را بر بنی اسرائیل تمام نموده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 13

13 - حفظ وحدت و یک پارچگی بنی اسرائیل ، از سفارش های موسی (ع) به هارون

فرقت بین بنی اسرائیل و لم ترقب قولی

«ترقب» به معنای «تحفظ» است و مفاد جمله «إتی خشیت. . .» - با توجه به عطف «لم ترقب» بر «فرقت» - این است که: «من نگران آن

بودم که بگویی بنی اسرائیل را متفرق ساختی و گفته مرا حفظ و مراعات نکردی». این گفته هارون (ع) دال بر آن است که موسی (ع) پیش از رفتن به میقات، در مورد حفظ وحدت بنی اسرائیل، توصیه های لازم را به او کرده بود.

144- توصیه های مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 256

13 - قصص - 28 - 20 - 8، 5

5- مرد ناشناس ، خواهان خروج بی درنگ موسی (ع) از شهر بود .

فاخرج

8- توصیه به خروج از شهر ، نمود خیرخواهی مرد ناشناس نسبت به موسی (ع)

فاخرج إني لك من النصحين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 21 - 1

1 - خارج شدن موسی (ع) از شهر مصر ، در پی توصیه مرد ناشناس

قال يموسى . . . فاخرج . . . فخرج منها خائفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 5

5 - مؤمن آل فرعون ، قومش را از هرگونه غرور و خودکامگی ناشی از اقتدار و سلطه همه جانبه بر سرزمین مصر برحذر داشت .

لكم الملك اليوم . . . فمن ينصرنا من بأس الله إن جاءنا

145- توصیه های مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 1

1 - تنها مؤمنانی که کار های شایسته انجام داده و یکدیگر را به پذیرش حق و شکیبایی توصیه می کنند ، گرفتار خسارت نخواهند شد .

إنّ الإنسن لفي خسر . إلاّ الذين ءامنوا و عملوا الصلحت و تواصوا بالحقّ و تواصو

146- توصیه های نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 4

4- اتکا به مغفرت و رحمت خدا برای نجات از حادثه طوفان ، توصیه نوح (ع) به پیروان خویش

قال اركبوا فيها . . . ان ربي لغفور رحيم

نوح(ع) با یادآوری مغفرت و رحمت الهی ، پس از فرمانش مبنی بر سوار شدن به کشتی ، درصدد بیان این حقیقت بود که کشتی تنها یک وسیله است و آنچه تأمین کننده نجات می باشد شمول مغفرت و رحمت الهی است.

ص: 257

147- توصیه های هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 5

5 - هارون ، با یادآوری رحمت گسترده خداوند به بنی اسرائیل ، باز بودن راه بازگشت از شرک و ارتداد را به آنان یادآوری کرد .

إِنَّمَا فَتَنَّتُمْ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ

توصیف خداوند در کلام هارون(ع)، با عنوان «الرحمان» و با توجه به گوساله پرستی و عصیان بنی اسرائیل، متضمن وعده رحمت الهی به آنان، در صورت توبه و بازگشت از شرک است.

148- توصیه های یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 132 - 3

3 - یعقوب (ع) ، پسرانش را به پیروی از آیین ابراهیم (تسلیم شدن در برابر خدا) سفارش کرد .

و وصی بها ابرهیم بنیه و یعقوب

«یعقوب» عطف بر «ابراهیم» است؛ یعنی: «وصی بها یعقوب بنیه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 6، 1

1 - توصیه یعقوب (ع) بر ملازمت فرزندانیش بر آیین یهودیت ، از ادعا های دروغین یهود

أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتَ

«أم» منقطع و متضمن معنای استفهام انکاری است. «شهداء» جمع شهید و به معنای حاضران می باشد و خطاب متوجه یهودیان است. بنابراین «أم كنتم شهداء...»؛ یعنی، شما یهودیان به هنگام مرگ یعقوب حضور نداشتید. (پس چگونه ادعا می کنید که او فرزندانیش را به پایداری در آیین یهود سفارش کرد؟)

6 - یعقوب (ع) در آستانه مرگ ، فرزندانیش را به ملازمت توحید دعوت نمود و به یکتا پرستی وصیت کرد .

إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِن بَعْدِي

23- « عن علی بن الحسین (ع) : . . . فلما رأى يوسف الرؤيا وأصبح يقصّها علي أبيه يعقوب . . . فقال يعقوب ليوسف : لا تقصص رؤياك هذه علي إخوتك . . . فلم يكتف يوسف رؤياه فقصّها علي إخوته . . . » ;

از امام سجاده (ع) روایت شده . . . هنگامی که یوسف آن خواب را دید و بامداد برای پدرش یعقوب بازگو کرد . . . یعقوب به یوسف گفت: این خواب خود را برای برادرانت بازگو نکن . . . یوسف خواب خود را پوشیده نداشت و برای برادرانش بازگو کرد . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 66 - 3

3- یعقوب در توصیه بر حفاظت از بنیامین به فرزندانش تأکید کرد که هیچ عذری جز مغلوب شدن و ناتوان گشتن را از آنان نخواهد پذیرفت .

حتى توتون موثقا من الله لتأتتنی به إلا أن يحاط بكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 7

7- یعقوب (ع) در آستانه سفر دوم فرزندانش به مصر ، به آنان توصیه کرد برای ورود به آن دیار ، دروازه های متعددی را برگزینند و از یک دروازه وارد نشوند .

بینی لاتدخلوا من باب وحد وادخلوا من أبواب متفرقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 18

18- توصیه های یعقوب (ع) به فرزندان خویش (لزوم توکل بر خدا و به کارگیری اسباب و علل) جلوه ای از علم ویژه او بود .

ادخلوا من أبواب متفرقه .. و عليه فليتوكل المتوكلون ... إنه لذو علم لما علمنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 87 - 5

5- مایوس نشدن از رحمت خدا و امید داشتن به یاری او ، توصیه یعقوب (ع) به فرزندان خویش

ولاتأیسوا من روح الله

«روح» به معنای سرور ، فرح ، استراحت و رحمت می باشد. اضافه آن کلمه به «الله» و متعلق قرار گرفتن «من روح الله» برای «لاتأیسوا» گویای این است که مراد از آن «رحمت» می باشد.

149- توصیه های یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هفت سال تلاش برای تولید غله ، ذخیره سازی غله ها با خوشه های آن ، صرفه جویی در مصرف ، توصیه های یوسف (ع) به مردم مصر برای مصون ماندن از مشکلات دوران هفت ساله قحطی و خشکسالی

قال تزرعون سبع سنین دأباً

برخی برآند که رؤیای پادشاه اشاره ای به دستورالعملها و چاره اندیشیها ندارد و تدبیرهایی که یوسف(ع) بیان داشته و دستوراتی که صادر کرده از دانشی خدادادی او بوده و ارتباطی به رؤیای پادشاه ندارد. برداشت فوق بر اساس این نظر است.

ص: 259

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 48 - 4

4- باقی گذاشتن مقداری از ذخیره های هفت ساله و مصرف نکردن همه آنها در دوران قحطی ، توصیه یوسف (ع) به عهده داران حکومت مصر

یا کلن ما قدمتم لهنّ إلاّ قليلاً مما تحصنون

«احصان» (مصدر تحصنون) به معنای قرار دادن چیزی در محلی امن است. بنابراین حاصل معنای «إلاّ قليلاً مما تحصنون» چنین است: مقداری از آنچه را در انبارها ذخیره می کنید در دوران قحطی نخورید. حکمت این امر احتمالاً دارا بودن بذر است برای کشت در سال پانزدهم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 3

3- یوسف (ع) به کارگزارانش توصیه کرد سرمایه فرزندان یعقوب را به گونه ای در اثاثیه آنان جاسازی کنند که تا رسیدن به وطنشان متوجه آن نشوند .

اجعلوا بضعتهم فی رحالهم لعلهم يعرفونها إذا انقلبوا إلى أهلهم

150- دلایل توصیه های یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 132 - 7

7 - منزّه بودن آیین ابراهیم از هرگونه باطلی و گزینش آن از سوی خدا دلیل توصیه ابراهیم و یعقوب به پذیرش آن

و وصی بها إبرهیم بینى إن الله اصطفى لكم الدين فلا تموتن

تقریب جمله «لاتموتن . . .» بر «إن الله . . .» به وسیله حرف «فاء» گویای برداشت فوق است.

151- ذکر توصیه های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 7 - 2

2- موسی (ع) از قوم خود خواست تا به یاد فرمان و توصیه خداوند باشند که هر کس شکرگزاری نماید خداوند نعمتش را افزون می کند و هر کس کفران نماید دچار عذاب شدید خواهد شد .

اذکروا نعمه الله علیکم . . . و إذ تأذّن ربکم لئن شکرتم لأزیدنکم و لئن کفرتم إن

این برداشت مبتنی بر این نکته است که «إذ تأذّن» مقول قول موسی (ع) و عطف به «اذکروا نعمه الله» باشد.

ص: 260

152- روش ارائه توصیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 87 - 12

12- توجیه پیشنهادها و توصیهها با بیان فرجام و نتیجه آنها، امری شایسته و نیکوست.

لَا تَأْتِسُوا مِنْ رُوحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَأْتِسُ مِنْ رُوحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمَ الْكَافِرُونَ

جمله «اینه لایائیس...» تعلیل برای «لاتائیسوا...» است. یعقوب (ع) توصیه خویش (مأیوس نشدن از رحمت الهی) را با بیان فرجام آن (سقوط به ورطه کفر) تعلیل و توجیه کرد و این درسی است برای همگان که توصیه و یا فرمان خویش را با دلیل و بیان فرجام آن قرین سازند.

153- عجز از توصیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 50 - 1

1- با فرارسیدن زمان برپایی قیامت بر اثر صیحه و فریاد مرگ بار، انسانها از هرگونه توصیه و اندک سفارشی، ناتوان خواهند شد.

صیحه وحده تأخذهم... فلا یستطیعون توصیه

نکره آمدن «توصیه» می تواند برای تقلیل باشد.

154- عمل به توصیه های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 29

29- عمل به توصیه های پنجگانه (پرهیز از شرک و...) زمینه ساز شکوفایی عقل و اندیشه

ذَلِكُمْ وَصِيكُمُ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

برداشت فوق مبتنی بر این است که «تعقلون» به منزله فعل لازم بوده و نیاز به مفعول نداشته باشد و مراد از توصیه عملکردن به احکام یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- آدم، فاقد عزم و اراده لازم برای به کار بستن توصیه های خداوند و توجه به آن بود.

و لقد عهدنا إلى آدم... فَنَسِيَ و لم نجد له عزمًا

ص: 261

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 11 - 3

3 - عمل به توصیه های الهی ، دارای پاداش متناسب در پیشگاه خداوند

فافسحوا یفسح الله لکم

155- فلسفه توصیه به انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 24 - 6

6 - فرمان خداوند به انفاق ، بدان معنا نیست که او به انفاق آنان نیازمند است .

و من یتولّ فإنّ الله هو الغنی الحمید

156- فلسفه توصیه های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 60 - 12

12 - احکام و توصیه های الهی ، برخوردار از حکمت و فلسفه و در جهت منافع و مصالح انسان ها است .

ألم أعهد إلیکم بینی ءادم أن لاتعبدوا الشیطن إنّه لکم عدوّ مبین

توصیه خداوند به اطاعت نکردن از شیطان و بیان فلسفه و چرایی آن (إنّه لکم عدوّ مبین)، حاکی از حقیقت یاد شده است.

157- فلسفه توصیه های یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 9

9- یعقوب (ع) در فرمان خویش مبنی بر ورود فرزندان از درب های متعدد ، خواسته ای جز انجام وظیفه (پیشنهاد و راه گریز از خطر) نداشت .

ما کان یغنی عنهم من الله من شیء إلاّ حاجه فی نفس یعقوب قضیها

یعقوب(ع) با اعتقاد به حاکمیت اراده خداوند، می دانست که تأمین سلامتی فرزندانش به دست خداست و از اختیار او بیرون است؛ ولی توجه او به کارآیی اسباب و علّتها در محدوده مشیّت الهی، او را به چاره اندیشی واداشت؛ اما نتیجه را منوط به خواست خداوند می دید. از این رو حاجت و خواسته آن حضرت چیزی جز انجام وظیفه راهنمایی فرزندان نبود.

ص: 262

158- قبول توصیه های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 117 - 4

4 - علم برتر خداوند دلیل لزوم پذیرش رهنمودهای او در مورد گمراهی و هدایت است.

وإن تطع... إن ربك هو أعلم من يضل

جمله «إن ربك هو أعلم» تعلیل برای مضمون آیه قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 118 - 3

3 - چون خداوند آگاه به راه هدایت و ضلالت است، احکام و رهنمودهای او را باید پذیرفت.

إن ربك هو أعلم... فكلوا مما ذكر اسم الله عليه

جمله «فكلوا مما» تفریح بر جمله «إن ربك هو أعلم» در آیه قبل است. لذا مضمون آن چنین می شود: چون تنها خداوند عالم است، در عمل احکام او را باید پذیرفت.

159- کیفر اخروی اعراض از توصیه به صبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 20 - 3

3 - انکار آیات الهی، آزاد نکردن بردگان و غذا ندادن به گرسنگان یتیم و مسکین و توصیه نکردن به صبر و ترحم، مایه گرفتاری به آتش فراگیر و گریزناپذیر

فك رقبة... و الذین كفروا... علیهم نار مؤصده

160- مهمترین توصیه های محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 56 - 4

4 - پرستش خداوند، مهم ترین موضوع مورد تذکر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به خلق

وذكر... و ما خلقت الجنّ و الإنس إلاّ ليعبدون

با توجه به ارتباط این آیه با آیه قبل، از انحصار هدف خلقت در پرستش خداوند، مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 263

161- نشانه های توصیه به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 8

8- « صبر » ، نشان حق پذیری است و سفارش دیگران به آن ، نمونه بارز ترغیب مردم به حق است .

تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

برداشت یاد شده، ناظر به این احتمال است که عطف «تواصوا بالصبر» بر جمله قبل، عطف خاص بر عام باشد. تکرار فعل «تواصوا»، این ارتباط را تأیید می کند؛ زیرا در تعبیری نظیر «تواصوا بالحقّ و الصبر»، تفاوت حق و صبر نمایان تر است.

ص: 264

7- توطئه

1- آثار توطئه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 5

5- یعقوب (ع) ، ماجرای گرفتاری بنیامین را نتیجه توطئه ای برخاسته از جلوه پرداز های نفس فرزندان خویش دانست .

قال بل سوّلت لکم أنفسکم أمرًا

جمله «سوّلت لکم . . .» ؛ یعنی ، نفس شما امر ناپسندی را برای شما زیبا جلوه داد و ارتکاب آن را برای شما آسان ساخت. این جمله حاکی از اطمینان یعقوب به توطئه فرزندانش است.

2- آثار توطئه بنی نضیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 3 - 3

3 - بنی نضیر ، به خاطر توطئه و خیانت ، مستحق کیفر و مجازاتی سخت بودند و اجرای حکم تبعید علیه آنان ، تقدیری همراه با تخفیف برای ایشان بود .

و لولا أن . . . لعذبهم فی الدنيا

3- آثار توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 10، 7

ص: 265

7- هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اجتناب از افترا و دروغ بستن بر او، بر اثر توطئه و ترفند دشمنان

وإن كادوا ليفتنونك عن الذي أوحينا إليك لتفتري علينا

10- امکان تأثیر پذیری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از توطئه و ترفند های دشمنان

وإن كادوا ليفتنونك عن الذي أوحينا إليك لتفتري علينا غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 74 - 6

6- امکان تأثیر پذیری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از توطئه و ترفند های دشمنان

ولولا أن ثبتت لك قد تركن إليهم شيئاً قليلاً

4- آثار توطئه دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 26 - 4

4- خداوند، تمامی مکر ها و توطئه های توطئه گران علیه دین را به خود آنان باز گرداند .

قد مكر الذين من قبلهم فأتى الله بنيهم من القواعد فخر عليهم السقف من فوقهم

احتمال دارد فراز «فأتى الله بنيهم من القواعد..» بیان تمثیلی باشد نه حقیقی. بنابراین مراد آیه چنین می شود: آنان تلاشهای زیاد و بنیان های فکری قوی علیه دین تدارک دیده بودند، ولی خداوند آن بنیان ها را علیه خود آنان به کار گرفت.

5- آثار توطئه علیه ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 70 - 2

2- توطئه و نیرنگ بت پرستان علیه ابراهیم (ع)، عامل خسران و زیان کاری کامل آنان شد .

وَأرادوا به كيداً فجعلناهم الأخرين

6- آثار توطئه علیه اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 2 - 8

8 - اهل کتاب (یهود و نصارا) ، در صورت توطئه علیه اسلام و مسلمانان ، در زمره کافران اند .

الذین کفروا من أهل الکتاب

ص: 266

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 15 - 3

3 - شکست و تبعید بنی نضیر و اسلام ستیزان قبل از آنان ، نتیجه تلخ کردار خود ایشان

کمثل الذین .. ذاقوا وبال أمرهم

در صورتی که «أمرهم» شامل کارها و مواضع یهود بنی نضیر باشد؛ از اضافه «أمر» به «هم» مطلب بالا استفاده می شود.

7- آثار توطئه علیه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 42 - 4

4 - مکر و توطئه کافران علیه دین و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شکست پذیر و گریبانگیر خود آنان

فالذین کفروا هم المکیدون

8- آثار توطئه علیه قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 18 - 3

3 - اندیشه و طراحی علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از موجبات عذاب سخت و طاقت فرسا

سأرهقه صعودًا . إنه فکّر و قدر

9- آثار توطئه علیه محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 42 - 4

4 - مکر و توطئه کافران علیه دین و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شکست پذیر و گریبانگیر خود آنان

فالذین کفروا هم المکیدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- اندیشه و طراحی علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از موجبات عذاب سخت و طاقت فرسا

سأرهقه صعودًا . إته فکّر و قدر

ص: 267

10- آثار توطئه علیه مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 2 - 8

8- اهل کتاب (یهود و نصارا) ، در صورت توطئه علیه اسلام و مسلمانان ، در زمره کافران اند .

الذین كفروا من أهل الكتب

11- آثار توطئه کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 74 - 7

7- رهبران دینی ، در معرض خطر عقب نشینی از برخی مواضع اصولی خویش ، در برابر کافران

ولولا أن ثبتتک لقد کدت ترکن إلیهم شیئاً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 42 - 4

4- مکر و توطئه کافران علیه دین و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شکست پذیر و گریبانگیر خود آنان

فالذین کفروا هم المکیدون

12- آثار ذکر توطئه منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 94 - 5

5- توجه به گوشه ای از خیانت ها و تزویر های منافقان ، مستلزم عدم اعتماد به آنان برای همیشه

لن نؤمن لکم قد نبأنا الله من أخبارکم

برداشت فوق مبتنی بر این است که «من» در «أخبارکم» برای تبعیض و «لن» در «لن نؤمن» برای نفی ابدی باشد.

13- آگاهی از توطئه دشمنان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

1 - بقرہ - 2 - 137 - 9

ص: 268

9 - خداوند ، به سخنان و اندیشه های توطئه آمیز دشمنان اسلام آگاه است .

فإنما هم في شقاق فسيكفيكهم الله و هو السميع العليم

14- اجتناب از توطئه کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 20 - 5

5- لزوم پرهیز از هر اقدامی که مقدمه گرفتار شدن انسان در دام کافران و مشرکان گردد .

وليتلطف و لايشعرنّ بكم أحدًا . إنهم إن يظهروا عليكم

جمله «إنهم إن يظهروا..» تعلیل است برای توصیه های اصحاب كهف که در آیه قبل ذکر شد. آن ها برای پیش گیری از اسارت به دست کافران، به فرستاده خویش توصیه کردند که نرمش داشته باشد و اسرار را فاش نسازد.

15- اجتناب از توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 81 - 13

13 - اعراض پیامبر (صلی الله علیه و آله) از توطئه گران ، دربردارنده پیامد ها و مشکلاتی برای آن حضرت

فاعرض عنهم و توکل علی الله

امر به توکل پس از امر به اعراض، دلالت بر این دارد که رویگردانی از متخلفان و بی اعتنایی به آنان ممکن است مشکلاتی در پی داشته باشد که توکل بر خداوند را ایجاب می کند.

16- اجتناب از توطئه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 20 - 5

5- لزوم پرهیز از هر اقدامی که مقدمه گرفتار شدن انسان در دام کافران و مشرکان گردد .

وليتلطف و لايشعرنّ بكم أحدًا . إنهم إن يظهروا عليكم

جمله «إنهم إن يظهروا..» تعلیل است برای توصیه های اصحاب كهف که در آیه قبل ذکر شد. آن ها برای پیش گیری از اسارت به دست

کافران، به فرستاده خویش توصیه کردند که نرمش داشته باشد و اسرار را فاش نسازد.

ص: 269

17- اصرار توطئه قتل موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 13

13 - فرعون ، سخن مؤمن آل فرعون را قطع کرده ، به دفاع از تصمیم خود مبنی بر کشتن موسی (ع) پرداخت .

أنتقلون رجلاً .. فمن ينصرنا من بأس الله إن جاءنا قال فرعون ما أريكم إلا ما أ

18- اعراض از توطئه های مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 2

2- هشدار الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای برحذر بودن از وسوسه ها و توطئه های مشرکان جهت لغزش آن حضرت

وإن كادوا ليفتنونك عن الذي أوحينا إليك

19- افشای توطئه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 24

24 - هشدار خداوند به مسلمانان ، با افشای تیات و اهداف کفار نسبت به مسلمانان

و لا يزالون يقاتلونكم حتى يردّوكم عن دينكم ان استطاعوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 175 - 14

14 - افشای توطئه ها و تبلیغات سوء دشمنان دین پس از نبرد احد و مقابله با آنها ، از سوی خداوند

أثمّ ذلكم الشيطان يخوف أولياءه فلا تخافوهم

20- افشای توطئه علیه قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- إخبار و پرده برداری خداوند از توطئه های مخفیانه کافران و مشرکان علیه حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

و لقد نعلم أنهم يقولون إنما يعلمه بشر

ص: 270

21- افشای توطئه علیه محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 103 - 1

1- إخبار و پرده برداری خداوند از توطئه های مخفیانه کافران و مشرکان علیه حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

و لقد نعلم أنهم يقولون إنما يعلمه بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 7

7 - خداوند ، توطئه بدخواهان و منافقان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) (ماجرای افک) را افشا کرد .

إنّ الذين جاءوا بالإفك عصبة منكم لا تحسبوه شراً لكم بل هو خير لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 3 - 12

12 - عنایت ویژه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، با آگاه کردن ایشان از امور پنهانی علیه آن حضرت

وأظهره الله عليه .. قال تبأني العليم الخبير

22- افشای توطئه قتل موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 20 - 4

4- شنود گفت و گوهای سران حکومت فرعون به وسیله مرد ناشناس و رساندن سریع آن به موسی (ع)

و جاء رجل .. قال يموسى إنّ الملائمة يأترون بك ليقتلوك

23- افشای توطئه کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 103 - 1

1- إخبار و پرده برداری خداوند از توطئه های مخفیانه کافران و مشرکان علیه حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

و لقد نعلم أنهم يقولون إنما يعلمه بشر

ص: 271

24- افشای توطئه گران قصه افک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 14 - 3

3- فضل و رحمت الهی و افشای چهره توطئه گران « افک » از سوی خدا، مسلمانان صدر اسلام را از خطر عذابی بزرگ نجات بخشید.

و لولا فضل الله عليكم و رحمته ... لمسکم فی ما أفصتم فيه عذاب عظیم

25- افشای توطئه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 103 - 1

1- إخبار و پرده برداری خداوند از توطئه های مخفیانه کافران و مشرکان علیه حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

و لقد نعلم أنهم يقولون إنما يعلمه بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 42 - 3

3- افشاگری خداوند، در مورد اهداف خائنه و توطئه گرانه مشرکان علیه جان پیامبر (صلی الله علیه و آله)

نترص به ريب المنون ... أم یریدون کیداً

طبق گفته مفسران، ممکن است عبارت « یریدون . . . » نظر به توطئه « دارالندوه » داشته باشد.

26- افشای توطئه منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 26 - 13

13- هشدار خداوند، به افشای اسرار توطئه های پنهان منافقان

و الله يعلم إسرارهم

تذکر به علم خداوند، در حقیقت هشدار است به منافقان تا گمان نکنند اسرارشان همیشه مخفی خواهد ماند.

27- افشای توطئه منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 7.8

ص: 272

7- خداوند ، توطئه بدخواهان و منافقان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) (ماجرای افک) را افشا کرد .

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لَا تحسبوه شراً لكم بل هو خیر لكم

8- توطئه « افک » ، در نهایت با افشا شدن نیت و انگیزه بدخواهان و برملا شدن چهره کریمه آنان ، به نفع مسلمانان به پایان رسید .

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ .. . لَا تحسبوه شراً لكم بل هو خیر لكم

28- امکان دفع توطئه شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 99 - 6

6- انسان در برابر وسوسه ها و توطئه های شیطان ، مختار و بر مخالفت با او تواناست .

إنه لیس له سلطن علی الذین ءامنوا و علی ربهم یتوکلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 100 - 2

2- انسان در برابر وسوسه ها و توطئه های شیطان ، مختار و بر مخالفت با او تواناست .

إنما سلطنه علی الذین یتولونه

29- انبیا و توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 21 - 12

12- پیامبران الهی ، مستظهر و پشت گرم به حمایت و پشتیبانی خدا از آنان علیه توطئه گران و نیرنگ بازان

و إذا أذقنا الناس رحمه .. . إذا لهم مکر فی ءایاتنا قل الله أسرع مکرراً

30- اهمیت توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- اسراء - 17 - 48 - 2

2- مؤمنان ، باید به شگرد های تبلیغی دشمنان ، توجه لازم را داشته باشند .

انظر كيف ضربوا لك الأمثال

ص: 273

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 10

10 - خداوند ، بر حذر دارنده مسلمانان از تحلیل و برخورد سطحی با رخداد های سیاسی و توطئه های دشمنان

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ.. عصبه منكم لاتحسبوه شرّاً لكم

31- بی تأثیری توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 42 - 2

2- خداوند ، مکر های پیشینان علیه پیامبران و برنامه های الهی را بی اثر ساخت و توطئه گران را به هلاکت رسانید .

أولم يروا أنّا نأتى الأرض... وقد مكر الذين من قبلهم فله المكر جميعاً

نمی توان جمله «لله المکر جميعاً» را متفرع بر «قدمکرالذین...» دانست؛ زیرا بر مکر کردن کافران این نتیجه مترتب نمی شود که مکرها از آن خداست. بنابراین «فاء» در «فله...» فصیحه است و دلالت بر جمله ای مقدرّ دارد. کلام با تقدیر آن چنین است: «قد مکر الذین من قبلهم فأبطله الله فله المکر جميعاً». جمله «أولم يروا...» قرینه بر این نکته است که خداوند با هلاک سازی آنان مکرشان را باطل ساخت.

32- بی تأثیری توطئه علیه قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 14

14 - توطئه و نیرنگ علیه قرآن ، تلاشی مذبوحانه بوده و نیرنگ بازان پیش از به ثمر رساندن توطئه های خود ، در دام مکر (عذاب) خدا گرفتار خواهند شد .

إذا لهم مکر فی آياتنا قل الله أسرع مکرّاً

33- بی تأثیری توطئه علیه محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 70 - 7

7 - اطمینان بخشی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به عدم تأثیر و کارایی توطئه های کافران علیه رسالت وی

و لا تکن فی ضیق ممّا یمکرون

ص: 274

34- بی تأثیری توطئه کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 13

13 - بی تأثیر ماندن دسیسه های منافقان و کافران طول تاریخ ، در از بین بردن ارزش های الهی ، عبرتی است برای دنبال کنندگان راه آنان * .

کالذین من قبلکم . . . أولئک حبطت أعمالهم فی الدنیا و الآخره

با توجه به اینکه منظور از اعمال در «اعمالهم» می تواند روشهای خائنانه آنان در قبال ادیان الهی باشد، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 9 - 6,7

6- خداوند ، در برابر مخالفت ها و توطئه های کافران علیه قرآن ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) اطمینان داد که خود حفاظت و پاسداری از آن را عهده دار است .

و قالوا یا ایها الذی نزل علیه الذکر . . . لو ما تأتینا بالملئکه ... إنا نحن نزلن

7- خداوند ، در برابر توطئه های کافران علیه قرآن ، قدرت خویش را در پاسداری از آن به نمایش گذاشت و عظمت خویش را به رخ آنان کشید .

إنا نحن نزلنا الذکر و إنا له لحفظون

از اینکه خداوند، برای بیان نزول قرآن از سوی خود، چند ضمیر جمع و اسم فاعل جمع می آورد، می تواند به منظور نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 70 - 7

7 - اطمینان بخشی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به عدم تأثیر و کارایی توطئه های کافران علیه رسالت وی

و لا تکن فی ضیق ممّا یمکرون

35- بی تأثیری توطئه منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - بی تأثیر ماندن دسیسه های منافقان و کافران طول تاریخ ، در از بین بردن ارزش های الهی ، عبرتی است برای دنبال کنندگان راه آنان
* .

كالذین من قبلکم . . . أولئک حبطت أعمالهم فی الدنيا و الآخره

با توجه به اینکه منظور از اعمال در «اعمالهم» می تواند روشهای خائنانه آنان در قبال ادیان الهی باشد، برداشت فوق به دست می آید.

ص: 275

36- بی منطقی توطئه گران علیه محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 13 - 5

5 - توطئه گران علیه خاندان پیامبر (صلی الله علیه و آله) (در قضیه افک) ، از اقامه حتی یک شاهد هم ناتوان بودند .

فإذ لم یأتوا بالشهداء

«ال» در «الشهداء» عهد ذکری است که اشاره به «أربعة شهداء» دارد نفی «الشهداء» به وسیله «لم» در «لم یأتوا» بیانگر این نکته است که آنان هیچ شاهی بر ادعای خود نداشتند.

37- بینش توطئه گران علیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 5 - 7

7 - تلاش گران بر ضد آیات خدا - به زعم خود - در صدد ناتوان جلوه دادن خدا هستند .

الذین سَعَوْ فِی ءَايَاتِنَا مَعْجِزِينَ

از جمله معنایابی که برای «معجزین» ذکر شده، این است که افراد یاد شده در این آیه، به گمان خود تلاش می کنند تا خدا را از ایجاد قیامت ناتوان جلوه دهند (مفردات راغب).

38- تاریخ توطئه علیه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 26 - 1

1- توطئه و مکر علیه دین ، پیشینه ای طولانی دارد .

قد مکر الذین من قبلهم

متعلق مکر در آیه - به قرینه «قالوا أساطیر الأولین» - کتابهای آسمانی پیشین است که نماد و حاوی معارف دین الهی بوده اند.

39- تبعید توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- تبعید، حکمی الهی در مورد توطئه گران علیه دین و حاکمیت اسلام

ص: 276

هو الذی أخرج .. کتب الله عليهم الجلاء

40- تداوم توطئه کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 24 - 1

1 - دشمنی و کارشکنی دائمی کافران ، نسبت به رسالت پیامبر اسلام

حتی إذا رأوا ما یوعدون

«حتی» یا متعلق به «یکونون علیه لبدأ» است و یا به قرینه مقام، به جمله ای مانند «لا یزالون یتضعفون و یتهزنون» تعلق دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 21 - 2

2 - مبارزه کافران با قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، با اندیشه ای مستمر و حساب شده بود .

إنه فکّر و قدر .. ثمّ نظر

41- تداوم توطئه ولید بن مغیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 21 - 1

1 - اندیشه عمیق و مستمر ولید بن مغیره ، علیه قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ثمّ نظر

«ثمّ» در «ثمّ نظر» یا برای تراخی زمانی است و یا رتبی. در هر دو صورت بیانگر نظر و اندیشه عمیق و مستمر کافرانی است که پیش از این، به فکر و حسابگری علیه دین مشغول بودند (إنه فکّر و قدر و...).

42- تداوم توطئه های کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 15 - 1

1 - کافران همواره و به دقت ، در حال توطئه و چاره اندیشی برای رویارویی با آیین الهی اند .

إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا

فعل مضارع «یکیدون» - به قرینه سیاق آیه - بر استمرار دلالت دارد و «کیداً» مفعول مطلق و برای تأکید است. آیات بعد بیانگر

ص: 277

آن است که مراد از ضمیر «انهم»، کافران و مراد از «کید» چاره سازی برای مقابله با برنامه های خداوند است.

43- تکذیب توطنه علیه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 5

5- زنان اشراف ، درخواست کام روایی از یوسف (ع) را انکار نکردند .

ما خطبکرت إذ رودتن یوسف عن نفسه قلن حش لله ما علمنا علیه من سوء

44- تکرار توطنه علیه محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 4 - 10

10 - همسران خطاکار پیامبر (صلی الله علیه و آله) (حفصه و عایشه) ، در معرض تکرار خطا و خیانت علیه آن حضرت بودند .

وإن تظهرا علیه

از تعبیر «إن تظاهرا علیه» (اگر علیه پیامبر هم پستی کنید)، استفاده می شود که حفصه و عایشه، در معرض تکرار چنین خطاهایی بودند.

45- تلاش توطنه گران علیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 38 - 3

2 - تلاش گران بر ضد آیات خدا ، در پی بی اثر ساختن و از کارآیی انداختن آنها در میان مردم اند .

والذین یسعون فی ءایتنا معجزین

«معجزین» حال برای ضمیر فاعلی «یسعون» است. «معجزین» از ریشه «عجز» است که مقابل توان و قدرت استعمال می شود (مفردات راغب) و مراد از آن در آیه شریفه، به عجز در آوردن است؛ یعنی، آیات را به گونه ای جلوه می دهد که از اثر ساقط شود.

3 - تلاش گران بر ضد آیات الهی ، در صدد ناتوان جلوه دادن خدا هستند .

والذین یسعون فی ءایتنا معجزین

متعلق «معجزین» ذکر نشده و به قرینه «آیاتنا» می تواند خدا باشد؛ یعنی، آنان بر ضد آیات الهی تلاش می کنند تا از آنها برای اثبات ناتوانی خداوند استفاده کنند.

ص: 278

46- توطئه ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 17 - 3

3 - ابلیس در تلاشی همه جانبه برای بازداشتن هر چه بیشتر انسان از شکرگزاری برای خدا

ثم لا تینهم من بین ایدیهم... و لا تجد اکثرهم شکرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 20 - 1, 2

1 - ابلیس پس از سکونت آدم و همسرش در بهشت، در اندیشه فریبکاری و توطئه علیه ایشان برآمد.

فوسوس لهما الشیطن

هنگامی که پس از کلمه «وسوسه» حرف «لام» آورده شود، به معنای نقشه کشیدن و توطئه کردن است.

2 - نمایان سازی شرمگاه آدم و حوا، از اهداف شیطان در فریبکاری و توطئه علیه آنان

فوسوس لهما الشیطن لیبدی لهما ما وُری عنهما من سوءتھما

47- توطئه اخراج محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 1

1 - منافقان، در جنگ «بنی المصطلق» سوگند یاد کردند پس از بازگشت به مدینه، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از آن شهر اخراج کنند.

یقولون لئن رجعنا إلی المدینہ لیخرجنّ الأعرّ منها الأذلّ

«لام» در «لئن رجعنا» توطئه برای قسم و «لیخرجنّ الأعرّ..» جواب قسم است. طبق نظر مفسران، سخن یاد شده را رئیس منافقان (عبداللّه بن اُبیّ) در غزوه بنی المصطلق گفته بود.

48- توطئه اشراف صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - رویارویی قشر های مرفه و اشراف عصر بعثت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توطئه و نیرنگ آنان در برابر معجزه آن حضرت (قرآن کریم)

و إذا أذقنا الناس رحمته من بعد ضراء مستهم إذا لهم مكر في آياتنا

ص: 279

49- توطئه اشراف قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 7

7 - سردمداران مجرم مکه، یکسره در صدد توطئه و مکر علیه مسلمانان صدر اسلام بودند.

و كذلك جعلنا في كل قرية

چون این سوره مبارکه مکی است، تشبیه مذکور در آیه، تشبیه سردمداران مجرم در تمامی نقاط به سردمداران مجرم شهر «مکه» است. لذا بیانگر وضعیت و شرایط آن روزگار می باشد.

50- توطئه اشراف قوم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 1,9

1 - اشراف قوم فرعون برای تحریک وی به سرکوبی موسی (ع) و قوم او تلاشی پیگیر داشتند .

وقال الملائ من قوم فرعون أتذر موسى وقومه

9- تحریک احساسات مذهبی و استکباری فرعون ، از روش های اشرافیان برای واداشتن وی به سرکوب موسی (ع)

و یذرک وءالهتک

گویا درباریان با یاد کردن از الهه فرعون و مخاطب قرار دادن فرعون در صدد تحریک احساسات مذهبی وی بودند.

51- توطئه اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 7

7- اشراف و سران قوم نوح ، درصدد مایوس کردن او از پذیرش دعوت های توحیدی

قد جدلتنا فأكثرت جدلنا فأتنا بما تعدنا

52- توطئه اشراف مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 7

7 - سردمداران مجرم مکه، یکسره در صدد توطئه و مکر علیه مسلمانان صدر اسلام بودند.

و کذلک جعلنا فی کل قریه

چون این سوره مبارکه مکی است، تشبیه مذکور در آیه، تشبیه سردمداران مجرم در تمامی نقاط به سردمداران مجرم شهر «مکه»

ص: 280

است. لذا بیانگر وضعیت و شرایط آن روزگار می باشد.

53- توطئه اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 15

15- اقوام کفرپیشه ، با مشاهده دلایل روشن انبیا ، تلاش گسترده ای به عمل آوردند تا آنان را به سکوت وادارند و مانع تبلیغشان شوند .

جاءتهم رسلهم بالبینة فردوا ایدیهم فی افوههم وقالوا انا کفرنا بما ارسلتم به

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که فاعل «ردّوا» اقوام یاد شده و مرجع ضمیر «ایدیهم» انبیا و یا اقوام و مرجع ضمیر «افواههم» انبیا باشد. در این صورت به معنای این خواهد بود که: آن اقوام دستان انبیا یا دستان خود را بر دهان انبیا می گذاشتند.

54- توطئه امت های پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 42 - 1

1- امت های پیشین علیه پیامبران و برنامه های الهی ، توطئه می کردند و برای مقابله با آنها به مکر و حيله می پرداختند .

وقد مکر الذین من قبلهم

55- توطئه انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 110 - 6

6 - اسرار و توطئه های پنهانی انسان ها در قلمرو علم خداوند است .

یعلم ماتکتمون

56- توطئه اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 24

24 - هشدار خداوند به توطئه گران اهل کتاب و تهدید آنان به پاسخی مناسب

حتى يأتى الله بأمره إن الله على كل شىء قدير

ص: 281

در برداشت فوق، جمله «إن الله...» در ارتباط با حکم جهاد - که از «يأتى الله بأمره» استفاده می شود - ملاحظه شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 72 - 9، 2، 1

1 - تظاهر به پذیرش اسلام و قرآن و سپس کفر به آن دو، از راه های آمیختن حق به باطل توسط اهل کتاب

یا اهل الکتاب لم تلبسون الحقّ بالباطل .. و طائفه من اهل الکتاب

به نظر می رسد جمله «وقالت طائفه ..»، پس از «لم تلبسون»، ذکر مصداقی برای تلبیس حق به باطل باشد.

2 - توصیه گروهی از اهل کتاب به دیگران مبنی بر ایمان به قرآن در اوّل روز و کفر به آن در آخر روز، به منظور بازگشت مؤمنان از اسلام

وقالت طائفه من اهل الکتاب .. لعلهم يرجعون

بنابراینکه «وجه النهار»، متعلّق به «امنوا» و «اخره»، متعلّق به «اکفروا» باشد.

9 - هشدار خداوند به مؤمنان، نسبت به تلاش منافقانه اهل کتاب و دشمنان اسلام

وقالت طائفه .. لعلهم يرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 98 - 7

7 - فعالیت پنهانی اهل کتاب علیه مسلمانان *

والله شهيد على ما تعملون

به نظر می رسد جمله «والله شهيد ..» (خدا آگاه به اعمال شماست)، ناظر به اعمال پنهانی آنان علیه مسلمانان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 99 - 13

13 - هشدار خداوند به اهل کتاب، در مورد برنامه های پنهانی آنان علیه اسلام و مؤمنان

قل يا اهل الکتاب .. و ما الله بغافل عمّا تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - بدخواهی ، توطئه گری و عداوت قلبی اهل کتاب نسبت به مؤمنان ، و خطر ایجاد روابط صمیمانه جامعه ایمانی با آنان

یا ایها الذین امنوا لا تتخذوا بطانه من دونکم . . . صدورهم اکبر

بنابر اینکه مراد از «من دونکم»، اهل کتاب باشند؛ به قرینه آیات قبل.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 52 - 7

7 - همسویی اهل کتاب (علمای یهود) با کافران و مشرکان ، تلاشی برای فراهم آوردن نیرو و یاور علیه مسلمانان *

الم تر الی الذین . . . و یقولون للذین کفروا . . . فلن تجد له نصیراً

ص: 282

جمله «فلن تجد له نصيراً» پس از بیان همسویی یهود با مشرکان، می تواند بیانگر این معنا باشد که یهودیان به منظور یاری طلبی علیه مسلمانان، با مشرکان همسو شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 137 - 2

2- تغییر موضع، با اظهار ایمان و کفر مکرر، توطئه اهل کتاب برای تضعیف عقاید مسلمانان

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ءَامَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا... وَلَا لِيُهْدِيَهُمْ سَبِيلًا

در شأن نزول آیه آمده است که گروهی از اهل کتاب، در حضور مسلمانان اظهار ایمان می کردند و برای القای شبهه در بین ایشان، دوباره کافر می شدند و کفر خویش را معلول نادرستی اسلام قلمداد می کردند تا از این طریق بذر تردید و شک را در دل مسلمانان پیاوردند و بارور کنند.

57- توطئه بدبینی علیه محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 47 - 10، 9

9- کافران از طریق اعلام سحرشدگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صدد ایجاد بدبینی در پیروان، نسبت به آن حضرت بودند.

إذ يقول الظالمون إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مخاطب «إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا» مؤمنین باشد و کافران با تهمت «مسحور» به پیامبر (صلی الله علیه و آله) - که بر شخص خارج شده از حد اعتدال بر اثر سحرزدگی اطلاق می شود - می خواستند در آنان نسبت به آن حضرت، بدبینی ایجاد کنند.

10- کافران، همواره در صدد ایجاد بدبینی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در بین خود بودند تا به وسیله آن، کسی به آن حضرت تمایل پیدا نکند.

إذ يقول الظالمون إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

نکته یاد شده بر این اساس که مخاطب فعل «تَتَّبِعُونَ» کافران باشد که به همدیگر می گفته اند و آوردن فعل مضارع «يقول» برای بیان تلاش همواره آنان است.

58- توطئه برادران یوسف

4- یعقوب (ع) مطمئن به مکر و کید فرزندان‌ش علیه یوسف (ع) در صورت آگاه شدنشان از رؤیای او

لا تَقْصُصْ رِءْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا

چنان چه یعقوب (ع) اطمینان و یقین به کید و مکر فرزندان‌ش علیه یوسف (ع) نداشت ، پس از نقل رؤیا می فرمود: «فإني أخاف أن

یکیدوا ..» (می ترسم نقشه ای برای تو بکشند) و جمله خویش را با مفعول مطلق (کیداً) تأکید نمی کرد.

5- یعقوب (ع)، نگران آسیب دیدن یوسف (ع) از ناحیه برادرانش

فیکیدوا لک کیداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 1

1- کشتن یا تبعید یوسف (ع) به سرزمینی دوردست، رأی اکثریت برادران وی در جلسه توطئه علیه او

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً

جمله «اقتلوا یوسف..» را دو گونه می توان تفسیر کرد: 1- برخی از برادران یوسف به کشتن وی نظر داشتند و برخی دیگر به تبعید او رأی می دادند. 2 اکثریت به توطئه علیه او نظر داشتند، ولی در اینکه او را بکشند و یا تبعید کنند مردد بودند. قابل ذکر است که جمله «إن کنتم فاعلین» در آیه بعد، می رساند که یکی از آنان با هر دو نظر مخالف بود ولذا در برداشت کلمه «اکثریت» آورده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 10 - 3,4, 1

1- یکی از برادران یوسف (لاوی) در جلسه توطئه، سایر برادران را از کشتن او برحذر داشت.

قال قائل منهم لا تقتلوا یوسف

مفرد بودن کلمه «قائل» گویای این است که تنها یکی از برادران یوسف با کشتن وی مخالفت کرد و او بر اساس روایتی که در پایان آیه خواهد آمد، «لاوی» بوده است.

2- لاوی برخلاف دیگر برادرانش، با توطئه علیه یوسف (ع) و دور ساختن او از نزد پدرشان یعقوب (ع) موافق نبود.

لا تقتلوا یوسف و ألقوه فی غیبت الجب .. إن کنتم فاعلین

جمله شرطی «إن کنتم فاعلین» (اگر بر توطئه علیه یوسف (ع) مصمم هستید) می رساند که لاوی با انجام توطئه موافق نبود. لازم به ذکر است که جواب جمله شرطی «إن کنتم...» معنایی است که از «ألقوه...» استفاده می شود؛ یعنی، «إن کنتم فاعلین فألقوه فی غیبت الجب».

3- لاوی به برادرانش پیشنهاد کرد اگر مصمم بر دور ساختن یوسف هستند او را در نهانگاه چاهی در مسیر کاروان ها بیفکنند.

قال قائل منهم لا تقتلوا یوسف و ألقوه فی غیبت الجب یلتقطه بعض السیّاره

«جَبّ» به معنای چاه است و برخی از اهل لغت برآنند که «جَبّ» به چاه عمیق و پر آب گفته می شود. در مجمع البیان آمده است: «غیبت الجب» حفره و یا طاق مانندی است که بالای آب چاه قرار می دهند و «سیاره» به گروهی که مسافرت می کنند (کاروان) اطلاق می شود.

4- لاوی با پیشنهاد خود (انداختن یوسف به چاه) درصدد حفظ جان یوسف (ع) و پیشگیری از کشته شدن او بود .

لا تقتلوا یوسف . . . و ألقوه فی غیبت الجب یلتقطه بعض السیّاره

پیشنهاد لاوی مبنی بر اینکه یوسف را در چاهی بر سر راه کاروانها بیفکنید، در مقابل این نظر که او را در بیابانی رها سازید (أو اطرحوه أرضاً) و نیز، تصریح به اینکه کاروانی او را بیابد (یلتقطه بعض السیّاره) دلالت می کند که وی درصدد پیشگیری از تلف شدن یوسف(ع) و از میان رفتن او بوده است.

ص: 284

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 4,5,6,9

4- بردن یوسف (ع) از نزد یعقوب (ع)، مشکل اساسی برادران یوسف در اجرای توطئه علیه او

قالوا یاأبانا ما لک لاتأمننا علی یوسف

5- زمینه سازی برادران یوسف جهت جلب رضایت پدر در بردن یوسف (ع)

یاأبانا ما لک لاتأمننا علی یوسف

6- فرزندان یعقوب، با دروغ و نیرنگ درصدد برآمدند تا اعتماد وی را جلب کرده و رضایت او را در سپردن یوسف (ع) به ایشان فراهم سازند.

وإننا له لنصحون

9- فرزندان یعقوب با اظهار محبت به او، و تحریک احساسات وی درصدد فریب دادن او بودند.

قالوا یاأبانا ما لک لاتأمننا علی یوسف

برداشت فوق، از خطاب «یاأبانا» (ای پدر جانمان) و نیز لحن کلام «ما لک لاتأمننا...» (چه شده است که به ما درباره یوسف بی اعتماد هستی) استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 1,3,4,6

1- فرزندان یعقوب، پس از طرح توطئه علیه یوسف (ع) از او خواستند تا یوسف (ع) را همراه آنان به مرتع بفرستد.

أرسله معنا غداً

3- برادران یوسف در اجرای نقشه شوم خویش علیه او، تعجیل داشتند و درنگ را روا نمی دانستند.

أرسله معنا غداً

برداشت فوق، از تصریح برادران او به اینکه «فردا یوسف (ع) را به همراه ما بفرست» استفاده می شود.

4- برادران یوسف با اظهار علاقه به رفع نیازهای طبیعی یوسف (ع) (حضور در مرتع و گردش و بازی) درصدد اثبات خیرخواهی خویش نسبت به او بودند.

و إنا له لنصحون. أرسله معنا غداً يرتع ويلعب

«رتع» (مصدر يرتع) استفاده فراوان از خوراکیها و نوشیدنیهای باغستانها، مزارع و مراتع است.

6- یوسف (ع) به هنگام اجرای توطئه برادرانش علیه او، در سنین کودکی یا نوجوانی بوده است.

أرسله معنا غداً يرتع ويلعب

برداشت فوق، از فعل «يلعب» (بازی کند) به دست می آید؛ زیرا معمولاً بازی کردن را در مورد کودکان و نوجوانان به کار می برند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 20، 6، 5

5- برادران یوسف در توطئه علیه او، از کشتش احتراز می کردند و سعی در زنده ماندن وی داشتند.

و ألقوه في غيبث الجب . . . و أجمعوا أن يجعلوه في غيبث الجب

از اینکه برادران یوسف بر آن شدند که وی را در چاه قرار دهند نه اینکه او را در چاه بیفکنند، معلوم می شود سعی در زنده ماندن

ص: 285

او داشتند.

6- برادران یوسف پس از همراه بردن او، همگی خود را برای نهادن وی در نهانخانه چاه، مهیا ساختند.

فلما ذهبوا به و أجمعوا أن يجعلوه في غيبت الجب

در برداشت فوق «اجماع» به معنای تصمیم گرفتن و مهیای انجام کار شدن گرفته شده است. قابل ذکر است که آیات پیشین (9، 10 و 11) مؤید این معنا می باشد.

20- «عن علی بن الحسین (ع): ... فانطلقوا به مسرعین مخافه أن يأخذهم ولایدفعه إلیهم...»

از امام سجاده (ع) روایت شده است: ... یوسف را با سرعت بردند، مبادا یعقوب او را از دست آنان بگیرد و به آنان ندهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 16 - 2

2- برادران یوسف برای حق جلوه دادن صحنه های دروغین، حضور خویش در نزد پدر را تا شامگاهان به تأخیر انداختند.

و جاءو أباهم عشاء

«عشاء» به اول تاریکی شب گفته می شود و برخی از اهل لغت گفته اند: «عشاء» از اول مغرب است تا سپری شدن ثلث شب. تصریح قرآن به زمان گزارش دروغین (شامگاهان) اشاره به برداشت فوق دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 17 - 5، 2، 1

1- برادران یوسف، پیش از حضور در نزد یعقوب (ع) با هماهنگی کامل، دروغهایی را برای ارائه به او، ساخته و پرداخته کردند.

قالوا یاأبانا إنا ذهبنا .. فأكله الذئب

روشن است که همه فرزندان یعقوب در حضور او لب به سخن نگشودند و گزارش ندادند؛ بلکه یکی از آنان سخن می گفت. بنابراین نسبت دادن آن سخنان دروغین به همه ایشان (قالوا) گویای این است که آنان از پیش دروغها را بافته و تبادل نظر کرده بودند و همگی بر آن اتفاق نظر داشتند.

2- طعمه گرگ شدن یوسف (ع)، گزارشی دروغین برادران او به پدرشان یعقوب

قالوا .. فأكله الذئب

5- برادران یوسف در داستان ساختگی خویش (طعمه گریگ شدن یوسف) ناخواسته به کوتاهی در حراست از یوسف (ع) اعتراف کردند

إنا له لحفظون .. ذهبنا نستبق ... فأكله الذئب

8- اطمینان برادران یوسف به ناموفق بودن صحنه سازیهایشان در باوراندن دروغ های خود به یعقوب (ع)

و ما أنت بمؤمن لنا ولو كنا صدقین

«ایمان» به معنای تصدیق کردن شخص و باور کردن مدعای اوست. آوردن جمله اسمیه به همراه «باء» زایده - که برای تأکید است - حکایت از اطمینان برادران یوسف به مضمون جمله دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 21، 20، 15، 3، 2، 1

1- برادران یوسف قبل از قرار دادن او در چاه، پیراهن او را از بدنش خارج کردند.

ص: 286

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

2- برادران یوسف ، پیراهن وی را به خونی دروغین (خونی غیر از خون او) آغشته کردند .

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

3- برادران یوسف با ارائه پیراهن خونین او به یعقوب (ع) ، درصدد اثبات ادعای ساختگی خویش برآمدند .

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

5- خونی که برادران یوسف پیراهن او را با آن آغشته کردند ، به خوبی نشان می داد که خون یوسف نیست .

جاءو علی قمیصه بدم کذب

«کذب» مصدر است و در آیه شریفه به معنای اسم فاعل «کاذب» می باشد به کارگیری مصدر به جای اسم فاعل حاکی از مبالغه است بنابراین «دم کذب» یعنی خون دروغین که دروغ بودنش خیلی روشن و واضح بود.

15- یعقوب (ع) برای کشف حقیقت آنچه فرزندانش درباره یوسف (ع) ابراز می کردند ، از خداوند کمک خواست .

والله المستعان علی ما تصفون

«وصف» (مصدر تصفون) به معنای بیان کردن است و مراد از «ما» سخنان دروغین برادران یوسف می باشد. کمک گرفتن از خدا بر سخنان و گزارشهای غیر واقعی ، به معنای کمک گرفتن از او در کشف حقیقت است.

20- « عن أبي جعفر (ع) فی قوله « و جاؤوا علی قمیصه بدم کذب » قال : إنهم ذبحوا جدیاً علی قمیصه ;

از امام باقر(ع) روایت شده درباره سخن خدا که فرموده: «و جاؤوا . . .» فرمود: آنان بزغاله ای بر روی پیراهن او ذبح کرده بودند».

21- « عن علی بن الحسین (ع) . . . قال [یعقوب لهم] بل سؤلت لکم أنفسکم أمراً و ما کان الله لیطعم لحم یوسف الذئب من قبل أن أری تأویل رؤیاه الصادقه ;

از امام سجاد(ع) روایت شده است: . . . یعقوب به برادران یوسف گفت: «بل سؤلت لکم أنفسکم أمراً» و چنین نیست که خدا گوشت یوسف را به خورد گرگ بدهد، قبل از آنکه تأویل خواب راستین او را بینم».

توطئه براندازی حکومت محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - منافقان ، درصدد براندازی حکومت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يقولون لئن رجعنا إلى المدينة ليخرجنّ الأعزّ منها الأذلّ

59- توطئه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 54 - 2، 1

1 - مکر بنی اسرائیل علیه عیسی (ع)

فلمّا احس عیسی منهم الکفر... و مکروا

2 - مکر و تلاش کافران بنی اسرائیل ، برای کشتن عیسی (ع)

ص: 287

و مکروا .. اذ قال الله يا عیسی انی متوفیک

با توجه به آیه بعد که سخن از عروج عیسی (ع) به میان آمده، معلوم می شود که مکرشان در جهت کشتن عیسی (ع) بوده است.

60- توطئه به چاه انداختن یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 6,7

6- برادران یوسف پس از همراه بردن او، همگی خود را برای نهادن وی در نهانخانه چاه، مهیا ساختند.

فلما ذهبوا به و أجمعوا أن يجعلوه فی غیبت الجب

در برداشت فوق «اجماع» به معنای تصمیم گرفتن و مهیای انجام کار شدن گرفته شده است. قابل ذکر است که آیات پیشین (9، 10 و 11) مؤید این معنا می باشد.

7- صحنه نهادن یوسف در چاه به دست برادرانش، صحنه ای بس فجیع و اندوه بار بود.

فلما ذهبوا به و أجمعوا أن يجعلوه فی غیبت الجب

«لما» حرف شرط است و جواب آن در آیه شریفه ذکر نشده است. هدف از نیارودن جواب، تفهیم فجیع بودن و اندوه بار بودن اموری است که هنگام قرار دادن یوسف در چاه پیش آمد؛ یعنی، آن گاه که برادران یوسف مصمم شدند او را در چاه قرار دهند، اموری واقع شد که طاقت شنیدنش را ندارد.

61- توطئه بیگانگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 17,24,25,6

6 - توطئه و تلاش پیگیر بیگانگان و غیر مؤمنان، برای ایجاد اخلال و فساد در میان اهل ایمان و جامعه ایمانی

یا ایها الذین امنوا .. لا یألونکم خیبالا

17 - ضرورت بررسی گفتار و منویات درونی بیگانگان (کافران)، برای شناسایی توطئه های آنان علیه جامعه اسلامی

لا تتخذوا بطنانه من دونکم لا یألونکم خیبالا و دوا ما عنتم قد بدت البغضاء من افواه

24 - اتمام حجت خداوند به مؤمنان، درباره افشاگری چهره حقیقی بیگانگان و دشمنان دین و ارائه روش های مصونیت از توطئه های

يا ايها الذين امنوا .. قد بيّنا لكم الايات

25 - افشاغرى دسيسه و توطئه بيگانگان و دشمنان دين ، از آيات الهى است .

قد بدت البغضاء من افواههم .. قد بيّنا لكم الايات

ص: 288

62- توطئه تبعید خانواده لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 56 - 2

2- تصمیم قوم لوط مبنی بر اخراج و تبعید لوط (ع) و خانواده اش ، تنها پاسخ آنان به هشدار های خیرخواهانه او

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا أخرجوا آل لوط من قريبتكم

63- توطئه تبعید لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 56 - 2

2- تصمیم قوم لوط مبنی بر اخراج و تبعید لوط (ع) و خانواده اش ، تنها پاسخ آنان به هشدار های خیرخواهانه او

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا أخرجوا آل لوط من قريبتكم

64- توطئه تبعید محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 30 - 3

3- محبوس ساختن یا کشتن و یا تبعید پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از جمله توطئه های کافران مکه علیه آن حضرت

لیشتوک او یقتلوک او یخرجوک و یمکرون

جمله «و یمکرون» بیانگر این است که کافران علاوه بر تصمیم داشتن به قتل پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ... برنامه های دیگری نیز علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نظر داشته اند. لذا در برداشت فوق از آن به «از جمله» تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 76 - 7، 1

1- توطئه و تلاش تحریک آمیز مشرکان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به منظور فراهم آوردن زمینه تبعید آن حضرت از مکه

وإن کادوا لیستفزونک من الأرض لیخرجوک

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مرجع ضمیر «کادوا» و «یستفزون» - به قرینه آیات قبل - مشرکان مکه و «ال» در «الأرض» عهد و مراد از آن سرزمین مکه باشد. گفتنی است که «فز» ریشه «یستفزون» به معنای حرکت دادن است.

7- توطئه مشرکان برای اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مکه، عقیم ماند و به ثمر نرسید.

وإن کادوا لیستفزونک من الأرض لیخرجوک منها وإذا لایلثون خلفک إلاّ قلیلاً

از تعبیر «وإن کادوا لیستفزونک» (نزدیک بود تو را اخراج کنند) به دست می آید که آنان، نتوانستند هدف خویش را در اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مکه عملی سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 3

3- همدلی مشرکان مکه ، در خالی ساختن سرزمین مکه ، از وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

قریتک الّتی أخرجتک

نسبت دادن «إخراج» به قریه، می تواند از آن جهت باشد که همه مردم شهر و یا بیشتر آنان، بر اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) مصمم و همدل بوده اند.

65- توطئه تبعید موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 3

3- روی آوردن فرعون به اعمال قهرآمیز علیه موسی (ع) در پی ناتوانی از رودرروی منطقی و فرهنگی با او

و لقد آتینا موسی تسع آیت یتت . . . فقال له فرعون إنی لأظنک یموسی مسحورًا

66- توطئه تبعید یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 1,2

1- کشتن یا تبعید یوسف (ع) به سرزمینی دوردست ، رأی اکثریت برادران وی در جلسه توطئه علیه او

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضًا

جمله «اقتلوا یوسف. . .» را دو گونه می توان تفسیر کرد: 1- برخی از برادران یوسف به کشتن وی نظر داشتند و برخی دیگر به تبعید او رأی می دادند. 2 اکثریت به توطئه علیه او نظر داشتند، ولی در اینکه او را بکشند و یا تبعید کنند مردد بودند. قابل ذکر است که جمله «إن کنتم فاعلین» در آیه بعد، می رساند که یکی از آنان با هر دو نظر مخالف بود ولذا در برداشت کلمه «اکثریت» آورده شد.

2- حسادت برادران یوسف به وی ، منشأ تصمیم آنان بر کشتن و یا تبعید او

إذ قالوا لیوسف وأخوه أحب . . . اقتلوا یوسف

67- توطئه جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 118 - 2

2 - ساحران در مدتی طولانی و به طور مستمر در تدارک سحر خویش علیه موسی (ع) بودند.

ص: 290

و بطل ما كانوا يعملون

فعل مضارع «يعملون» پس از «كانوا» حکایت از مداومت ساحران به مهیاسازی خویش برای جادوگری دارد.

68- توطئه حبس محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 30 - 3

3- محبوس ساختن یا کشتن و یا تبعید پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از جمله توطئه های کافران مکه علیه آن حضرت

لیشتوک او یقتلوك او یخرجوك و یمکرون

جمله «و یمکرون» بیانگر این است که کافران علاوه بر تصمیم داشتن به قتل پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ... برنامه های دیگری نیز علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نظر داشته اند. لذا در برداشت فوق از آن به «از جمله» تعبیر شده است.

69- توطئه خائنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 113 - 6,7,4

4- دسیسه ها و صحنه سازی های خائنان، خطری در جهت به انحراف کشیدن دستگاه قضایی

لتحكم بين الناس بما اريک الله .. لهمت طائفه منهم ان یضلوک

آیه شریفه در حقیقت توصیه ای است به قاضیان که همواره مراقب توطئه گران و دسیسه بازان باشند تا مبادا آنان را به انحراف و خلاف حق بکشانند؛ چنانچه نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قصه طعمه بن ابی ایبرق چنین پنداری را داشتند.

6- فضل و رحمت الهی، مانع تأثیر دسیسه و زمینه سازی های خائنان در قضاوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لتحكم بين الناس .. ولولا فضل الله علیک و رحمته لهمت طائفه منهم

7- رهبران الهی در معرض توطئه و دسیسه های اغوا کننده از سوی خائنان

ولا تجدل عن الذین یختانون أنفسهم .. ولولا فضل الله علیک و رحمته

70- توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - برخی با وجود دشمنی با مسلمانان ، برای اصلاح امور دنیوی آنان طرح های فریبنده ارائه می دهند .

و من الناس مع يعجبك قوله في الحيوه الدنيا .. و هو الد الخصام

بنابراینکه «فی الحیوه» متعلق به «قوله» باشد.

ص: 291

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 72 - 5,9

5 - اظهار ایمان دروغین و داخل شدن در صفوف مسلمانان برای متزلزل ساختن آنان ، از حيله های دشمنان دین

و قالت طائفه .. لعَلَّهم يرجعون

9 - هشدار خداوند به مؤمنان ، نسبت به تلاش منافقانه اهل کتاب و دشمنان اسلام

و قالت طائفه .. لعَلَّهم يرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 100 - 4

4 - لزوم هُشیار بودن اهل ایمان ، در برابر توطئه ها و تلاش های اغواکننده دشمنان اسلام

یا ایها الذین امنوا ان تطیعوا فریقاً .. یردّوکم بعد ایمانکم کافرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 12,24,27

12 - لزوم هوشیاری مستمر جامعه ایمانی ، در برابر توطئه ها و نفوذ های دشمنان دین

یا ایها الذین امنوا .. لا یألونکم خیالاً ... و دّوا ما عنتم ... قد بدت البغضاء

بیان دشمنی و کینه بیگانگان، دلالت بر لزوم هوشیاری جامعه ایمانی در قبال آنان دارد.

24 - اتمام حجّت خداوند به مؤمنان ، درباره افشاگری چهره حقیقی بیگانگان و دشمنان دین و ارائه روش های مصونیت از توطئه های آنان

یا ایها الذین امنوا .. قد بینا لکم الایات

27 - تعقل و اندیشه جامعه ایمانی ، ابزار شناسایی دشمنان دین و زمینه ساز پرهیز از توطئه های آنان

یا ایها الذین امنوا .. قد بدت البغضاء من افواهم ... ان کنتم تعقلون

بنابر اینکه «ان کنتم تعقلون»، شرطی برای تمام مطالب ذکر شده در آیه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 22

22 - هشدار خداوند به دشمنان دین ، نسبت به عواقب توطئه های ایشان علیه جامعه اسلامی

و اذا خلوا عَصُوا عَلَيْكُمْ . . انّ اللهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

جمله «ان الله . . .» پس از جمله «و اذا خلوا ...» در حقیقت هشدار است به کافران که نپندارند اگر در خفا علیه مسلمانان کینه توزی و توطئه می کنند، خداوند آگاه به آن نیست؛ چرا که خداوند نه تنها به جلسات مخفی آنان آگاه است، بلکه به درون سینه های آنان که مخفیتر از جلسات سری آنان است، نیز دانا می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 120 - 17، 11، 10، 6

ص: 292

6 - صبر و تقوای اهل ایمان ، موجب ایمن شدن آنان در برابر توطئه ها و دسیسه دشمنان

و ان تصبروا و تقوا لا یضرکم کیدهم شیئاً

10 - مسلمانان ، همواره در معرض توطئه و دسیسه دشمنان هستند .

لا یضرکم کیدهم شیئاً

11 - لزوم پایداری و تقوایشگی در برابر توطئه دشمنان دین

ان تمسکم حسنه . . . و ان تصبروا و تقوا لا یضرکم کیدهم شیئاً

12 - کینه ها و حيله های دشمنان دین ، در احاطه علم خدا

لا یضرکم کیدهم شیئاً ان الله بما یعملون محیط

17 - خداوند ، حافظ صابران تقوایشه ، از حيله ها و کینه های دشمنان دین

و ان تصبروا و تقوا لا یضرکم کیدهم شیئاً ان الله بما یعملون محیط

از اینکه جمله «ان الله . . .» علت برای «لا یضرکم» است، معلوم می شود که خداوند با احاطه کامل به اعمال و کیدهای دشمنان، مانع ضرررسانی آنان خواهد شد. در نتیجه، حافظ مؤمنان است؛ به شرط اینکه آنها صبر و تقوا را پیشه خود سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 122 - 10، 7

7 - نبرد احد ، نمونه ای از بی صبری و بی تقوایی دو گروه از مسلمانان و زیان دیدن از توطئه های دشمنان

و ان تصبروا و تقوا لا یضرکم کیدهم شیئاً . . . اذ همّت طائفان منکم ان تفشلا

10 - لزوم تأثیرپذیری و استواری جامعه ایمانی در برابر جنگ روانی و دسیسه های دشمنان

اذ همّت طائفان منکم ان تفشلا و الله ولیّهما

جمله «و الله ولیّهما»، در واقع تذکری است به مؤمنان و معتقدان ولایت الهی که در هنگامه های دشوار، ولایت و حمایت الهی را فراموش نکنند و به عناصری همچون عبدالله بن ابی، که در صدد سستی آفرینی و ایجاد دلهره در بین آنان است، گوش فرابندند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- ضرورت دفاع جامعه ایمانی از معارف و عقاید دین ، در برابر هجوم تبلیغاتی دشمن

لا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لَاخْوَانُهُمْ إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ

دفاع خداوند از معارف و عقاید دینی اسلام (لا تَكُونُوا ..)، درسی است برای مسلمانان که از آن معارف و عقاید دفاع کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 175 - 14

14 - افشای توطئه ها و تبلیغات سوء دشمنان دین پس از نبرد احد و مقابله با آنها ، از سوی خداوند

إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 200 - 23

ص: 293

23 - مقاومت در برابر دشمنان و زیر نظر داشتن توطئه آنان ، وظیفه مؤمنان

يا ايّها الذين امنوا اصبروا و صابروا و رابطوا

امام صادق (ع) درباره قول خداوند «اصبروا و صابروا ...»، فرمود: معناه ... و صابروا علی عدوكم و رابطوا عدوكم.

تفسیر تبیان، ج 3، ص 96؛ نورالثقلین، ج 1، ص 428، ح 508.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 91 - 11، 7

7 - لزوم تعقیب و کشتن دشمنان ، بدون مهلت و تحت هر شرایط ، در صورت توطئه گری و عدم پیشنهاد صلح و دست برداشتن از اذیت مسلمانان

فان لم يعتزلوكم و يلقوا اليكم السلم و يكفوا ايديهم فخذوهم و اقتلوهم حيث ثقتمو

11 - ایجاد امنيت و آرامش از اهداف فرمان الهی به تعقیب و کشتن دشمنان توطئه گر و جنگ طلب

فان لم يعتزلوكم و يلقوا اليكم السلم و يكفوا ايديهم فخذوهم و اقتلوهم حيث ثقتمو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 101 - 4

4 - احتمال کمین و فتنه گری دشمن ، مجوز نماز قصر (شکسته)

ان تقصروا من الصلوه ان خفتم ان يفتنکم الذين كفروا

جمله «ان خفتم» به این معناست که در جواز نماز شکسته، حمله یقینی دشمن لازم نیست؛ بلکه ترس از حمله و یا احتمال آن نیز کافی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 49 - 12

12 - رهبری جوامع ایمانی ، همواره در خطر توطئه ها و دسیسه های دشمنان

و احذرهم ان يفتنوك

خطابهای «لاتتبع» و «احذرهم» و کاف خطاب در «ان يفتنوك» می رساند که توطئه های دشمنان اسلام، متوجه شخص پیامبر(صلی الله علیه و آله) بوده؛ یعنی رهبری جامعه اسلامی، همواره هدف توطئه های دشمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، شاهد تلاش آشکار و شتابزده بیمار دلان سست ایمان برای پیوستن به یهود و نصارا

فتری الذین فی قلوبهم مرض يسرعون فيهم

کلمه «فیهم»، می رساند که بیمار دلان علاوه بر طرح دوستی با یهود و نصارا، اراده پیوستن به آنها را در سر می پروراندند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 294

22 - سرزنش و جنگ روانی ، حربه دشمنان دین برای جلوگیری از تلاش مسلمانان در جهت اعتلای دین خدا

و لایخافون لومه لائم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 57 - 8

8 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان در برابر توطئه ها و ضربات دشمن

لاتحسبنّ الذین کفروا معجزین فی الأرض و ماویهم النار و لبس المصیر

برداشت یاد شده، طبق گفته مفسران به خاطر این است که آیه شریفه، درصدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است.

71- توطئه دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 11 - 4

4 - دفع توطئه های دشمنان اسلام ، از نعمت های خداوند بر مؤمنان

اذکروا نعمت اللّٰه علیکم اذ همّ . . . فکف ایدیهم عنکم

جمله «اذ . . . فکف» بیان «نعمت» است.

72- توطئه دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 11 - 3

3 - دفع توطئه ها و تجاوزات دشمنان دین علیه مسلمانان در صدر اسلام ، از سوی خداوند

اذ همّ قوم . . . فکف ایدیهم عنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 31

31 - خداوند ، حامی مؤمنان ، در برابر توطئه های یهودیان و دشمنان دین

كلما اوقدوا ناراً للحرب اطفأها الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 124 - 6

6 - انکار نفوذ آموزه های قرآن در میان دل و جان مردم ، از ترفند های منافقان و دشمنان دین

ص: 295

و إذا ما أنزلت سورة فمنهم من يقول أئكم زادته هذه إيماً

استفهام در جمله «اؤكم زاده . . .» استفهام انكاری و بیانگر نفی تأثیرگذاری آیات قرآن در دل و جان اهل ایمان است. قابل ذکر است كه ضمیر «منهم» به منافقان برمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 26 - 7

7- دخالت خداوند در تحولات تاریخ ، آن گاه كه دشمنان علیه دین توطئه و مكر كنند .

و إذا قیل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أسطر الأولین . . . قد مكر الذین من قبلهم فأت

73- توطئه دشمنان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 26 - 2

2- اسطوره خواندن و ساختگی دانستن قرآن ، مكر و توطئه دشمنان این كتاب آسمانی است .

و إذا قیل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أسطر الأولین . . . قد مكر الذین من قبلهم

74- توطئه دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 45 - 8,9

8- قدرت خداوند ، فوق مكر و توطئه طراحان و توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أفأمن الذین مکروا السیئات أن یخسف الله بهم الأرض

9- ایجاد شبهه در ذهن مردم درباره خدا ، معاد و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از راه کار های بسیار زشت مشرکان جهت بازداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از هدف خویش

قالوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء . . . و أقسموا بالله ... لا یبعث الله من

این برداشت بنابر صفت بودن «سیئات» برای مصدر محذوفی كه مفعول مطلق فعل «مكروا» بوده، می باشد. بنابراین مراد از مكرهای بد و سوء همین نکته هایی است كه از سوی مشرکان در باره خدا، معاد و پیامبر (صلی الله علیه و آله) گفته می شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 48 - 1

1- مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خداوند برای نگرشی کنجکاوانه و دقیق به اتهامات و شگرد های تبلیغی مشرکان و دشمنان خویش

انظر كيف ضربوا لك الأمثال

ص: 296

جمله «ضربوا لك الأمثال» در زبان عرب به معنای «شبهوك بالأشياء» استعمال می شود؛ یعنی، تو را به چیزهایی تشبیه می کنند و مراد از آن - به قرینه آیه قبل - نسبت دادن صفات ناپسند چون: مجنون، مسحور و . . . به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 76 - 6

6 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، با توطئه های پنهانی دشمنان رسالتش رویه رو بود .

نعلم ما یسرون و ما یعلنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 10

10 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر پناه بردن به او، در برابر کارشکنی ها و دشمنی های کافران و مشرکان

إِنَّ الَّذِينَ یَجِدُونَ فِی ءآیَاتِ اللَّهِ . . . فَاَسْتَعِذْ بِاللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 3 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مورد تهدید دسیسه ها و نیرنگ های فوق سری دشمن

قل . . . و من شرّ غاسق إذا وقب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 4 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مورد هجوم وسوسه های پی گیر دشمنانی بود که مقاصد سوء خود را پوشیده نگه می داشتند .

من شرّ الوسواس الخنّاس

«وسوسه» به معنای تصورات پست است (مفردات). به سری که به قلب خطور کند و نیز به آنچه خیری در آن نباشد، «وسواس» گفته می شود (مصباح). کلمه «وسواس» اسم مصدر «وسوسه» است و برای مبالغه بر شخص وسوسه کننده اطلاق شده است؛ یعنی، او به قدری وسوسه گر است که گویا خود مصداق «وسوسه کردن» یا «تفکر پلید» است. «خنّاس» - که صیغه مبالغه و یا بیانگر نسبت است - از ریشه «خنّوس» (گرفته خاطر شدن و نهان ساختن خویش «لسان العرب») و به معنای «بسیار نهانکار» یا «اهل نهانکاری» می باشد.

75- توطئه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 2 - 17

17- دلجویی و حمایت خداوند از مؤمنان ، در برابر توطئه های کافران دین ستیز

الذین كفروا .. أضلّ أعمالهم . والذین ءامنوا ... کفر عنهم سيئاتهم و أصلح بال

ص: 297

از مجموع آیه شریفه، استفاده می شود که خداوند، در کنار تهدید و توبیخ کافران دین ستیز، در این آیه به دلجویی و حمایت از مؤمنان راستین پرداخته است.

76- توطئه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 7

7- سران کفر و شرک، سازندگان تهمت و افترا بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تخریب گران افکار عمومی جامعه صدر اسلام بودند.

وقال الظلمون إن تتَّبَعون إلا رجلاً مسحوراً

از جمله «إن تتَّبَعون إلا...» پیروی نمی کنید مگر...» استفاده می شود که دو گروه در جامعه بودند: 1- گویندگان این سخن، 2- مخاطبان و پیروان. و به قرینه صفت «الظالمون» می توان گفت که: «گویندگان از سران کفر و شرک بودند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 1

1 - رفتن سران شرک و کفر از حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تحریک دیگران به پراکنده شدن از اطراف آن حضرت

وانطلق المأ منهم أن امشوا

«انطلاق» به معنای انصراف و رفتن و «مأ» به معنای سران و دانه درشتان جامعه است. «أن» در «أن امشوا» تفسیری و متضمن معنای قول است؛ یعنی، «انطلقوا و قالوا امشوا...». مفسران گفته اند: آیه شریفه درباره کسانی نازل شده که در مجلس ابوطالب و با حضور پیامبر اسلام شرکت داشتند؛ ولی پس از دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به یگانه پرستی، آن مجلس را ترک کردند و دیگران را به پراکنده شدن از اطراف آن حضرت تحریک نمودند.

77- توطئه رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 8، 9

8 - مکر و توطئه سردمداران مجرم، تنها دامنگیر خودشان می گردد.

وما یمكرون الا بأنفسهم

9 - سردمداران مجرم با مکر خویش علیه دین اسلام تنها خود را می فریبند.

و كذلك جعلنا في كل قرية .. و ما يمكرون إلا بأنفسهم

ص: 298

78- توطئه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 7

7 - سران کفر و شرک ، سازندگان تهمت و افترا بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تخریب گران افکار عمومی جامعه صدر اسلام بودند .

وقال الظلمون إن تتَّبِعُونِ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

از جمله «إن تتَّبِعُونِ إِلَّا...» پیروی نمی کنید مگر...» استفاده می شود که دو گروه در جامعه بودند: 1- گویندگان این سخن، 2- مخاطبان و پیروان. و به قرینه صفت «الظالمون» می توان گفت که: «گویندگان از سران کفر و شرک بودند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 1

1 - رفتن سران شرک و کفر از حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تحریک دیگران به پراکنده شدن از اطراف آن حضرت

وانطلق المأ منهم أن امشوا

«انطلاق» به معنای انصراف و رفتن و «مأ» به معنای سران و دانه درشتان جامعه است. «أن» در «أن امشوا» تفسیری و متضمن معنای قول است؛ یعنی، «انطلقوا و قالوا امشوا...». مفسران گفته اند: آیه شریفه درباره کسانی نازل شده که در مجلس ابوطالب و با حضور پیامبر اسلام شرکت داشتند؛ ولی پس از دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به یگانه پرستی، آن مجلس را ترک کردند و دیگران را به پراکنده شدن از اطراف آن حضرت تحریک نمودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 10

10 - سردمداران کفر از درک بازگشت آثار توطئه های آنان علیه خودشان ناتوانند.

و ما یمكرون إِلَّا بأنفسهم و ما یشعرون

79- توطئه رهبران منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 14 - 4

4- سردمداران نفاق ، توطئه گرانی شرور و شیطان گونه اند .

وإذا خلوا إلى شيطانهم

80- توطئه زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 6

ص: 299

6- زلیخا برای کام جویی از یوسف (ع) و رسیدن به وصال او، درب های قصرش را قفل کرد و او را به سوی خویش فرا خواند.

رودته ... و غلقت الأبواب و قالت هیت لک

«تغلیق» (مصدر غلقت) به معنای قفل کردن است. «هیت لک» اسم فعل امر و به معنای «بیا» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 14, 8, 7, 6, 5, 4

4- زلیخا برای دستیابی به یوسف (ع) و جلوگیری از خروج وی، به تعقیب او پرداخت و با سرعت به سمت درب خروجی دوید.

واستبقا الباب

5- یوسف (ع) در تعقیب و گریزش با زلیخا، زودتر از وی به درب خروجی رسید.

واستبقا الباب و قدت قمیصه من دبر

6- زلیخا برای جلوگیری از خروج یوسف (ع)، از پشت پیراهنش را چنگ زد و او را به شدت به سوی خود کشید.

واستبقا الباب و قدت قمیصه من دبر

7- زلیخا بر اثر چنگ زدن به پیراهن یوسف (ع)، پیراهن او را چاک زد و سرتاسر آن را پاره کرد.

و قدت قمیصه من دبر

«قدّ» (مصدر قدّت) به معنای شکافتن و پاره کردن طولی و سراسری است (لسان العرب)؛ یعنی، آن گاه گفته می شود «قدّ القمیص» که پیراهن از طول پاره شود و سراسر آن شکافته گردد.

8- یوسف (ع)، به گشودن درب و فرار از چنگ زلیخا موفق شد.

و ألفتها سیدها لدا الباب

14- تحریک عزیز مصر از سوی زلیخا برای مؤاخذه و مجازات یوسف (ع)

ما جزاء من أراد بأهلک سوءاً إلا أن یسجن أو عذاب ألیم

برداشت فوق، از تصریح زلیخا به «أهلک» (همسر تو) استفاده می شود؛ یعنی، او با آوردن «أهلک» درصدد تحریک عزیز مصر برای مجازات یوسف (ع) بود.

81- توطئه سوزاندن ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 98 - 2

2- سوزاندن ابراهیم (ع) با انبوهی از آتش پرشعله ، مکر و توطئه مشرکان در راستای نابودی آن حضرت

فألقوه فی الجحیم . فأرادوا به کیداً فجعلنهم الأسفلین

82- توطئه شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 300

11 - سست بنیادی نقشه ها و ترفند های طاغوت ها و شیاطین

و الَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ .. إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا

13 - شیاطین ، همواره در صدد مکر و توطئه علیه مؤمنان

إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا

83- توطئه طاغوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - سست بنیادی نقشه ها و ترفند های طاغوت ها و شیاطین

و الَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ .. إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا

84- توطئه ظالمان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- مشرکانِ ستم پیشه ، دارای حرکت های جمعی و متشکل علیه دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وَأَسْرُوا النُّجُوزِ الَّذِينَ ظَلَمُوا

«أَسْرُوا» (از مصدر «اسرار»); یعنی، پنهان می داشتند و «نجوی» به معنای گفتوگوهای پنهانی و مفعول برای «أَسْرُوا» است. بنابراین نجواکردن، دلیل بر حرکت جمعی و متشکل است و پنهان داشتن آن بیانگر سعی و تلاش بر دور ماندن این حرکت از انظار دیگران (مسلمانان) است.

7- توطئه چینی گروهی خاص از مشرکان ستم پیشه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دعوت او

وَأَسْرُوا النُّجُوزِ الَّذِينَ ظَلَمُوا

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «الَّذِينَ ظَلَمُوا» قید احترازی باشد؛ یعنی، آن دسته از مشرکانی که ستم پیشه اند و خوی تجاوزگری دارند.

85- توطنه علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 52 - 7

7 - همسویی اهل کتاب (علمای یهود) با کافران و مشرکان ، تلاشی برای فراهم آوردن نیرو و یاور علیه مسلمانان *

ص: 301

الم تر الى الذين... و يقولون للذين كفروا... فلن تجد له نصيراً

جمله «فلن تجد له نصيراً» پس از بیان همسویی یهود با مشرکان، می تواند بیانگر این معنا باشد که یهودیان به منظور یاری طلبی علیه مسلمانان، با مشرکان همسو شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 24

24 - تحریکات پشت پرده عالمان یهود علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

سمعون لقوم اءخرین لم یأتوک .. ان اوتیتم هذا فخذوه و ان لم توتوه فاحذروا

86- توطئه علیه آدم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 20 - 2

2 - نمایان سازی شرمگاه آدم و حوا، از اهداف شیطان در فریبکاری و توطئه علیه آنان

فوسوس لهما الشیطن لیبدی لهما ما وُری عنهما من سوءتھما

87- توطئه علیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 51 - 1

1 - تلاش پی گیر مشرکان عصر بعثت ، علیه آیات الهی (قرآن) و ناکام ساختن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در دعوت خویش

و الذین سعوا فی ءایتنا معجزین أولئک أصحاب الجحیم

«سعی» (مصدر «سعوا») به معنای تلاش کردن است و «فی آیاتنا» به تقدیر «فی ابطال آیاتنا» می باشد. «معاجزه» (مصدر «معجزین») اگر از «عَجَز» (دنباله) مشتق شده باشد به معنای سبقت گرفتن از چیزی و پشت سر گذاشتن آن است و اگر از «عَجَز» (ناتوانی) مشتق شده باشد، به معنای ناتوان کردن می باشد. در هر صورت «معجزین» حال برای فاعل «سعوا» است و مفعول آن محذوف می باشد و تقدیر آن می تواند «معجزینا» و یا «معجزین رسولنا» باشد. «جحیم» نیز به معنای آتش بر افروخته و شعله‌ور است.

88- توطئه علیه ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 70 - 1,3

ص: 302

1- توطئه و نیرنگ بت پرستان علیه ابراهیم (ع) ناکام ماند .

و أرادوا به کیداً فجعلنهم الأخرین

3- حضرت ابراهیم (ع) ، علاوه بر افکنده شدن در آتش ، با نیرنگ و توطئه دیگری از سوی بت پرستان رویه رو گشت .

و أرادوا به کیداً فجعلنهم الأخرین

برداشت یاد شده مبتنی براین است که مقصود از «کیداً» نیرنگ جدید و غیر از افکندن در آتش باشد؛ زیرا در معنای «کید» محرمانه بودن نهفته است، در حالی که افکندن در آتش کاری علنی بود نه مخفی؛ به علاوه تعبیر «أرادوا»؛ یعنی، اراده کردند و خواستند (نه عملی کردن) شاهد این مدعا است. گفتنی است تنوین «کیداً» برای تفخیم و تعظیم باشد که در این صورت بیانگر بزرگی نیرنگ است.

89- توطئه علیه اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 14 - 3

3 - منافقان صدر اسلام ، دارای جلسات سری با رؤسای خویش برای طرح توطئه علیه اسلام و مسلمین

و إذا خلوا إلى شیطینهم

«خلأ به و إليه» به معنای با او خلوت کرده است. برخی گفته اند: خلأ آن گاه که به «الی» متعدی شود متضمن معنای رفتن نیز می باشد. بر این مبنا «و إذا خلوا...»؛ یعنی: «و اذا ذهبوا الی شیاطینهم خالین بهم»؛ آن گاه که به سوی رؤسای خود روند و با آنان خلوت کنند.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 4

4 - یهودیان عصر بعثت دارای جلسات سری و مخفیانه برای توطئه چینی علیه اسلام

و إذا خلا بعضهم إلى بعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 9

9 - سردمداران مجرم با مکر خویش علیه دین اسلام تنها خود را می فریبند.

و كذلك جعلنا فی کل قریه . . . و ما یمكرون إلا بأنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 30 - 4

4 - کافران همواره در حال برنامه ریزی و توطئه علیه اسلام و بنیاد های دین

اذیمکر بک . . . ویمکرون

جمله «اذیمکر . . .» گزارشی از مکرهای گذشته کافران دارد و جمله «یمکرون» خبر از توطئه گریهای آینده آنان می دهد. بیان

ص: 303

این خبر با فعل مضارع حاکی از استمرار این توطئه گریهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 13، 8، 7

7 - تلاش پنهانی منافقان و اهتمام آنان در توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

و هموا بما لم ينالوا

8 - شکست منافقان در توطئه علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و عدم دستیابی آنان به هدف های شومشان

و هموا بما لم ينالوا

13 - توطئه های منافقان علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، انتقام جویی آنان از مسلمانان دست یافته به امکانات مادی، در پرتو

تفضلات خدا و رسول

و ما نعموا إلا أن أغنيهم الله ورسوله من فضله

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «أغناهم» به مسلمانان برگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 9

9 - بشر بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) محتوای نجوای توطئه آمیز مشرکان و دستاویز آنان علیه اسلام و قرآن

و أسروا النجوى الذين ظلموا هل هذا إلا بشر مثلكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 4 - 4

4 - هشدار خداوند به مشرکان ستم پیشه در باره توطئه های پنهانی و گفت و گو های محرمانه آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

أسروا النجوى الذين ظلموا... قال ربى يعلم القول فى السماء والأرض

تذکر به مشرکان نجواگر و توطئه کننده، مبنی بر آگاهی خداوند از هر نوع سخنی در آسمان و زمین، هشدارى است به آنان در باره سرانجام

شوم توطئه هایشان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 3

3 - منافقان در عصر بعثت ، دارای جمعیتی هم دست و متشکل برای توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 14 - 9، 2

2 - اتحاد و همدستی منافقان با یهودیان علیه اسلام و مسلمین

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

دوستی میان منافقان و یهودیان - که مورد غضب خدا هستند - جنبه عاطفی نداشت؛ بلکه سیاسی و عقیدتی بوده است.

ص: 304

9- هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، درباره پدیده نفاق و ترفند های منافقان علیه اسلام و مسلمانان

ألم تر إلى الذين تولّوا قوماً غضب الله عليهم

استفهام در «ألم تر» تعجبی است؛ ولی چون خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، می تواند دربردارنده هشدار و بیدار باش به آن حضرت نیز باشد. بدین صورت که مبدا مسلمانان از ترفندهای منافقان و همدستی آنان با یهودیان، غفلت ورزند و ندانند که از کجا ضربه می خورند.

90- توطئه علیه انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 77 - 4

4- بسیاری از رسولان الهی، چونان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با توطئه و کارشکنی و تهدید به تبعید و اخراج از وطن خویش، روبه رو بودند.

وإن كادوا ليستفزونك... سته من قد أرسلنا قبلك من رسلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 6

6- همه امت ها به قصد دستگیر کردن و از بین بردن پیامبرشان اقدام کرده اند.

وهمت كل أمه برسولهم ليأخذوه

«أخذ» در اصل به معنای گرفتن است و مقصود از آن در آیه شریفه، دستگیر کردن و از بین بردن پیامبران است.

91- توطئه علیه جامعه اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 9 - 2

2- ضربه زدن به اهل ایمان و توطئه علیه آنان، از اهداف منافقان در اظهار ایمان

يخدعون الله و الذين آمنوا

«خدع» به معنای پنهان کردن امری و اظهار کردن امری دیگر است به منظور ضربه زدن و ایجاد ناگواری.

92- توطنه عليه حوا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - اعراف - 7 - 20 - 2

ص: 305

2- نمایان سازی شرمگاه آدم و حوا، از اهداف شیطان در فریبکاری و توطئه علیه آنان

فوسوس لهما الشیطن لیبدی لهما ما وُری عنهما من سوءتھما

93- توطئه علیه خانواده محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 2

2- هم دستی و تشکل تنی چند از منافقان عصر بعثت، برای تهمت زنی و شایعه سازی علیه خانواده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّ الذین جاءوا بالإفک عصبه منکم

بیشتر مفسران بر این باورند که گروه بهتان زننده (عصبه منکم) از منافقان بودند.

94- توطئه علیه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 30 - 7

7- خداوند برهم زننده برنامه ها و توطئه های کافران علیه دین

و یمکرون و یمکر الله و الله خیر المکرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 28 - 15

15- اسطوره خواندن قرآن، توطئه علیه دین الهی و انتخاب کفر، اعمالی زشت و ناپسند

و إذا قیل لهم ماذا أنزل ربکم قالوا أسطر الأولین . . . قد مکر الذین من قبلهم ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 15 - 4, 1

1 - کافران همواره و به دقت، در حال توطئه و چاره اندیشی برای رویارویی با آیین الهی اند.

إنّهم یکیدون کیداً

فعل مضارع «یکیدون» - به قرینه سیاق آیه - بر استمرار دلالت دارد و «کیداً» مفعول مطلق و برای تأکید است. آیات بعد بیانگر آن است که مراد از ضمیر «إِنَّهُمْ»، کافران و مراد از «کید» چاره سازی برای مقابله با برنامه های خداوند است.

4 - جدی نگرفتن هشدار های قرآن به معاد و شوخی قلمداد کردن آن ، دسیسه کافران در مقابله با آیین الهی

و ما هو بالهزل . إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كِيدًا

ص: 306

95- توطئه علیه رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 52 - 7

7 - توطئه علیه خط رسالت و رهبران الهی ، بارزترین نمود ظلم

قالوا تقاسموا بالله لنبیتته و أهله . . . فتلك بیوتهم خاویه بما ظلموا

با توجه به ارتباط آیه مورد بحث با آیات پیشین و این که در آیات گذشته، تصمیم گروه های نُه گانه فسادگر مبنی بر ترور صالح پیامبر(ع) و خانواده اش، به عنوان مهم ترین فسادگری مطرح شده، قید «بما ظلموا» بیانگر آن است که توطئه، بارزترین و مهم ترین مصداق ظلم نیز می باشد.

96- توطئه علیه زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 2

2- عشق زلیخا به یوسف (ع) حربه زنان اشراف مصر ، برای جنجال و توطئه علیه او

قال نسوه فی المدینه . . . فلما سمعت بمکرهنّ

مراد از «مکر» نقل کردن و مطرح ساختن ماجرای زلیخاست. اطلاق «مکر» به نقل آن ماجرا، گویای این است که زنان اشراف با مطرح کردن آن قصه ، درصدد ضربه زدن به شخصیت زلیخا و توطئه علیه وی بودند.

97- توطئه علیه صالح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 4

4 - مبارزه با صالح پیامبر و از میان بردن وی ، محور اتحاد و همکاری گروه های فسادگر علی رغم داشتن اختلاف

و كان فی المدینه تسعه رهط . . . تقاسموا بالله لنبیتته و أهله

نُه گانه بودن گروه های مزبور، خود دلیل تمایزات و وجود نقطه های افتراق میان آنان است؛ با این حال برای از میان بردن صالح باهم متحد شدند.

98- توطئه عليه صحابه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 7 - 6

6 - اقدام الهی برای خنثی کردن توطئه اقتصادی منافقان ، علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اصحاب آن حضرت

ص: 307

هم الذين يقولون لا تنفقوا على من عند رسول الله حتى ينفضوا

99- توطئه عليه قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 31 - 6

6- بی تأثیری آیات الهی در قلب توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

و إذا تتلى عليهم آياتنا قالوا .. إن هذا إلا أسطير الأولين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 9

9- رویارویی قشر های مرفه و اشراف عصر بعثت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توطئه و نیرنگ آنان در برابر معجزه آن حضرت (قرآن کریم)

و إذا أذقنا الناس رحمته من بعد ضراء مستهم إذا لهم مكر في آياتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 9

9- بشر بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) محتوای نجوای توطئه آمیز مشرکان و دستاویز آنان علیه اسلام و قرآن

و أسروا النجوى الذين ظلموا هل هذا إلا بشر مثلكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 51 - 1

1 - تلاش پی گیر مشرکان عصر بعثت ، علیه آیات الهی (قرآن) و ناکام ساختن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در دعوت خویش

و الذين سعوا في آياتنا معجزين أولئك أصحاب الجحيم

«سعی» (مصدر «سعوا») به معنای تلاش کردن است و «فی آیاتنا» به تقدیر «فی ابطال آیاتنا» می باشد. «معاجزه» (مصدر «معاجزین») اگر از «عَجَزَ» (دنباله) مشتق شده باشد به معنای سبقت گرفتن از چیزی و پشت سر گذاشتن آن است و اگر از «عَجَزَ» (ناتوانی) مشتق شده باشد، به معنای ناتوان کردن می باشد. در هر صورت «معاجزین» حال برای فاعل «سعوا» است و مفعول آن محذوف می باشد و تقدیر آن

می تواند «معجزینا» و یا «معجزین رسولنا» باشد. «جحیم» نیز به معنای آتش بر افروخته و شعله‌ور است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 21 - 1

1 - اندیشه عمیق و مستمر ولیدبن مغیره ، علیه قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ثمّ نظر

«ثمّ» در «ثمّ نظر» یا برای تراخی زمانی است و یا رتبی. در هر دو صورت بیانگر نظر و اندیشه عمیق و مستمر کافرانی است که

ص: 308

پیش از این، به فکر و حسابگری علیه دین مشغول بودند (إِنَّه فِکْرٌ وَقَدْرٌ ...).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 22 - 2

2 - چاره اندیشی عجولانه و شتاب آلود و لیدبن مغیره، علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّه فِکْرٌ وَقَدْرٌ ... ثُمَّ نَظَرَ . ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 24 - 2

2 - اتهام سحر و جادوگری به قرآن، طرحی حساب شده از سوی ولیدبن مغیره

إِنَّه فِکْرٌ وَقَدْرٌ ... فَقَالَ إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 16 - 6

6 - کافرانی که در برابر حاکمیت قرآن و تأثیر هشدار های آن، خدعه کنند، به کیفری غافلگیرانه و غیر قابل پیش بینی گرفتار خواهند شد.

إِنَّه لَقَوْلٌ فَصْلٌ ... يَكِيدُونَ ... وَ أَكِيدُ كَيْدًا

«حيله»؛ یعنی، آنچه به صورت مخفیانه، مایه رسیدن به حالت مورد نظر گردد. و «کید» نوعی احتیال است. (مفردات راغب)

100- توطئه علیه محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 31 - 3,6

3 - اظهار آگاهی کافران از محتوای قرآن و غیر مهم جلوه دادن آن، از حيله های آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و یمکرون ... قالوا قد سمعنا لئن لمثل هذا إن هذا إلا أسطیر

جمله «ان هذا ...» دلالت می کند بر اینکه مقصود از «مثل هذا» همانندی در محتوای قرآن بوده است.

6 - بی تأثیری آیات الهی در قلب توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

وإذا تتلى عليهم آياتنا قالوا... إن هذا إلا أسطير الأولين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 13، 8، 7

7 - تلاش پنهانی منافقان و اهتمام آنان در توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

و هموا بما لم ينالوا

8 - شکست منافقان در توطئه علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و عدم دستیابی آنان به هدف های شومشان

ص: 309

و هموا بما لم ينالوا

13 - توطئه های منافقان علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، انتقام جویی آنان از مسلمانان دست یافته به امکانات مادی، در پرتو تفضلات خدا و رسول

و ما نعموا إلا أن أغنيهم الله ورسوله من فضله

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «أغناهم» به مسلمانان برگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 9

9 - رویارویی قشر های مرفه و اشراف عصر بعثت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توطئه و نیرنگ آنان در برابر معجزه آن حضرت (قرآن کریم)

و إذا أذقنا الناس رحمته من بعد ضراء مستهم إذا لهم مكر في آياتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 3

3- تبلیغات سوء و استهزای آزار دهنده، حربه همیشگی مشرکان و کافران علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

المستهزئين... و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

فعل مضارع «يقولون» بر استمرار و همیشگی بودن گفتار و تبلیغات مشرکان و دشمنان دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 47 - 2

2- خداوند، از نجواها و سخنان سرّی کافران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) آگاه است.

نحن أعلم... و إذ هم نحوى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- هشدار الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای برحذر بودن از وسوسه ها و توطئه های مشرکان جهت لغزش آن حضرت

وإن کادوا لیفتنونک عن الذی أوحینا إلیک

3- روی آوردن مشرکان به ترفند های فریبنده برای واداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اتخاذ روش های غیر الهی

وإن کادوا لیفتنونک عن الذی أوحینا إلیک

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که مراد از «الذی أوحینا إلیک» روشها و دستوراتی است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف بود طبق آنها عمل کند.

4- تلاش های کافران برای ترغیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عقب نشینی و یا عدول از مواضع اصولی خویش ، ناکام ماند و شکست خورد .

وإن کادوا لیفتنونک

تعبیر «نزدیک بود تو را به فتنه اندازند» حکایت می کند که آنان، موفق به این کار نشدند و شکست خوردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 74 - 5

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در انجام رسالت خویش، با شدیدترین و سنگین ترین ترفند ها و توطئه ها از سوی کافران و مشرکان رو به رو شد.

و لولا أن ثبتتک لقد کدت ترکن إلیهم

از اینکه شخصیت بزرگی چون پیامبر (صلی الله علیه و آله) نزدیک بود در برخی مواضع خویش، به سازش کشیده شود و نیز یادآوری این نکته که اگر خدا به کمک او نمی آمد، چنین حادثه ای رخ می نمود، حکایت از حقیقت یاد شده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 76 - 1

1- توطئه و تلاش تحریک آمیز مشرکان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به منظور فراهم آوردن زمینه تبعید آن حضرت از مکه

و إن کادوا لیستفزّونک من الأرض لیخرجوک

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مرجع ضمیر «کادوا» و «یستفزّوا» - به قرینه آیات قبل - مشرکان مکه و «ال» در «الأرض» عهد و مراد از آن سرزمین مکه باشد. گفتنی است که «فَرَّ» ریشه «یستفزّون» به معنای حرکت دادن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 77 - 4،7

4- بسیاری از رسولان الهی، چونان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با توطئه و کارشکنی و تهدید به تبعید و اخراج از وطن خویش، رو به رو بودند.

و إن کادوا لیستفزّونک .. سنّه من قد أرسلنا قبلک من رسلنا

7- دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در قبال توطئه ها و تلاش های مشرکان

و إن کادوا لیستفزّونک من الأرض لیخرجوک منها و إذا لایلبثون خلفک إلاّ قلیلاً. س

تذکر به سنت حتمی الهی بر هلاکت متجاوزان به حقوق انبیا، پس از طرح توطئه های مشرکان مکه، می تواند به منظور یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- برپایی جلسات سرّی و گفتگوهای مشورتی، از سوی مشرکان ستمگر علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أسرّوا النجوى الذين ظلموا

6- مشرکان ستم پیشه، دارای حرکت های جمعی و متشکل علیه دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أسرّوا النجوى الذين ظلموا

«أسرّوا» (از مصدر «اسرار»); یعنی، پنهان می داشتند و «نجوی» به معنای گفتگوهای پنهانی و مفعول برای «أسرّوا» است. بنابراین نجواکردن، دلیل بر حرکت جمعی و متشکل است و پنهان داشتن آن بیانگر سعی و تلاش بر دور ماندن این حرکت از انظار دیگران (مسلمانان) است.

7- توطئه چینی گروهی خاص از مشرکان ستم پیشه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دعوت او

ص: 311

و أسروا النجوى الذين ظلموا

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «الذين ظلموا» قید احترازی باشد؛ یعنی، آن دسته از مشرکانی که ستم پیشه اند و خوی تجاوزگری دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 4 - 4

4- هشدار خداوند به مشرکان ستم پیشه در باره توطئه های پنهانی و گفت و گو های محرمانه آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

أسروا النجوى الذين ظلموا... قال ربی يعلم القول فى السماء والأرض

تذکر به مشرکان نجواگر و توطئه کننده، مبنی بر آگاهی خداوند از هر نوع سخنی در آسمان و زمین، هشدارى است به آنان در باره سرانجام شوم توطئه هایشان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 1

1- خواب آشفته دانستن قرآن، از تبلیغات سوء مشرکان ستم پیشه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

بل قالوا أضغث أحلم

«أضغاث» (جمع «ضغث») به معنای دسته ها و مختلط ها و «أحلام» (جمع «حلم») به معنای خواب ها است. این تعبیر (أضغاث أحلام) به خواب های آشفته و پراکنده اطلاق می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 110 - 5

5- کافران لجوج و مشرکان حق ناپذیر، دارای توطئه ها و نقشه های پنهانی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإن تولّوا... و يعلم ماتکتمون

ذکر «ماتکتمون» (آن چه را پوشیده می دارید) می تواند اشاره به توطئه های مخفیانه کافران و مشرکان داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 51 - 1

1 - تلاش پی گیر مشرکان عصر بعثت ، علیه آیات الهی (قرآن) و ناکام ساختن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در دعوت خویش

و الذین سعوا فی ءایتنا معجزین أولئک أصحاب الجحیم

«سعی» (مصدر «سعوا») به معنای تلاش کردن است و «فی آیاتنا» به تقدیر «فی ابطال آیاتنا» می باشد. «معجزه» (مصدر «معجزین») اگر از «عَجَز» (دنباله) مشتق شده باشد به معنای سبقت گرفتن از چیزی و پشت سر گذاشتن آن است و اگر از «عَجَز» (ناتوانی) مشتق شده باشد، به معنای ناتوان کردن می باشد. در هر صورت «معجزین» حال برای فاعل «سعوا» است و مفعول آن محذوف می باشد و تقدیر آن می تواند «معجزینا» و یا «معجزین رسولنا» باشد. «جحیم» نیز به معنای آتش بر افروخته و شعله‌ور است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 312

1 - هم دستی و تشکل تی چند از مردمان عصر بعثت ، برای تهمت زنی و شایعه سازی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و برخی از مؤمنان

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ

«عصبه» در لغت به معنای گروهی متشکل و پشتیبان هم است که از ده نفر تا چهل نفر باشند. آمدن فعل «مجیء» به صورت جمع نیز، مؤید این است که تهمت زندگان به شکل دسته جمعی، به کار تهمت و شایعه سازی می پرداختند. گفتنی است آیه شریفه - براساس تاریخ و شأن نزول آن - در باره خانواده پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شده است که مورد اتهام تی چند از بدخواهان قرار گرفته بودند.

3 - منافقان در عصر بعثت ، دارای جمعیتی هم دست و متشکل برای توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 51 - 6

6 - هشدار خداوند به اشرار قریش در قبال توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْرِمِينَ

با توجه به این که سوره نمل در مکه نازل شده، می توان گفت که آیه فوق از یک سو پیام دار حمایت خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تقویت روحیه مؤمنان است و از سوی دیگر هشدار به سران مشرک مکه است که از سرنوشت ثمودیان عبرت بگیرند و از توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) دست بردارند و یا به فکر توطئه علیه او نیفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 69 - 5

5 - توطئه ها و کینه‌ورزی های پنهان و آشکار مشرکان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وَرَبِّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین - که درباره انواع بهانه جویی های کافران می باشد - می توان گفت که مراد آیه بیان مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - کافران و منافقان ، در صدد بودند تا پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از اهداف خود باز دارند و کاری کنند تا آن حضرت ، خواسته هایشان را قبول کند .

و لا تطع الکفرین و المنفقین

دستور صریح به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر اطاعت نکردن از کافران و منافقان و تأکید بر آن در آیه بعد، این نکته را می رساند که گروه های یاد شده، در صدد بودند تا نظر آن حضرت را به سوی خود جلب کنند. لازم به ذکر است که قضیه ای که درباره سبب نزول آیه وارد شده، برداشت بالا را تقویت می کند. سبب نزول آیه، این است که سران مشرکان از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواستند تا او شفیع بودن بت ها را بپذیرد و اعلام کند.

ص: 313

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 9

9 - مشرکان ، در صدد تحریک هم فکran خود برای رودررویی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعالیم آن حضرت

إذا تتلى عليهم آيتنا.. قالوا... يريد أن يصدكم عما كان يعبد آباؤكم

آوردن ضمیرهای خطاب «کم» می تواند برای ایجاد هیجان و ولع در مخاطبان باشد؛ تا آنان با توجه به این که آنچه مورد تعرض قرار گرفته آیین پدرانشان است، بیشتر به حرکت درآیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 76 - 6

6 - پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)، با توطئه های پنهانی دشمنان رسالتش رویه رو بود .

نعلم ما يسرون و ما يعلنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 1

1 - رفتن سران شرک و کفر از حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تحریک دیگران به پراکنده شدن از اطراف آن حضرت

وانطلق الملائم منهم أن امشوا

«انطلاق» به معنای انصراف و رفتن و «ملائم» به معنای سران و دانه درشتان جامعه است. «أن» در «أن امشوا» تفسیری و متضمن معنای قول است؛ یعنی، «انطلقوا وقالوا امشوا...». مفسران گفته اند: آیه شریفه درباره کسانی نازل شده که در مجلس ابوطالب و با حضور پیامبراسلام شرکت داشتند؛ ولی پس از دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به یگانه پرستی، آن مجلس را ترک کردند و دیگران را به پراکنده شدن از اطراف آن حضرت تحریک نمودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 11 - 3

3 - سران کفر و شرک ، گروهی متشکل ، همسو و متحد در برابر پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

برداشت یاد شده، از تعبیر «جند» و «أحزاب» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 13

13 - دلداری خداوند به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) در برابر تکذیب، ستیزه جویی و توطئه کافران

فلا یغررک تقلبهم فی البلد . کذّبت قبلهم قوم نوح ... فأخذتهم فکیف کان عقاب

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که در این آیات با ذکر داستان انبیای گذشته، در صدد دلداری به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 314

1 - توطئه های پی در پی و جدی مشرکان ، نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تصمیم قطعی آنان برای انکار حق

أم أبرموا أمراً

«إبرام» (مصدر «أبرموا») در اصل به معنای تاییدن و محکم کردن است و در این جا مراد از آن - به قرینه شأن نزول و آیه بعد - تصمیم جدی مشرکان بر توطئه چینی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) می باشد.

6 - تهدید مشرکان مکه از سوی خداوند ، در برابر توطئه چینی آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أم أبرموا أمراً فإنا مبرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 80 - 5

5 - توطئه های مخفیانه مشرکان مکه ، علیه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

أم يحسبون أننا لانسمع سرهم ونجويهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 16 - 4، 5

4- حضور کافران ، در مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، حضوری صوری با اهدافی توطئه آمیز *

و منهم من يستمع... قالوا للذين أوتوا العلم ماذا قال آنفاً

خداوند در این آیه، حالت پرسشگری کافران (ماذا قال آنفاً) را مورد سرزنش و توبیخ قرار داده است. این توبیخ، از آن جهت بوده است که در پرسش آنان، نوعی توطئه و سعی در سست کردن ایمان دیگران، نهفته بود.

5- افشای حرکت های مرموز کافران و منافقان ، از سوی خداوند برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و منهم من يستمع إليك حتى إذا خرجوا من عندك

خطاب آیه شریفه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و ضمیر «منهم» ممکن است به کافران بازگردد که در آیات پیشین یاد شده اند و نیز ممکن است با توجه به محتوای آیه - که نوعی حرکت نفاق آمیز را بیان داشته - به منافقان بازگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - افشاگری خداوند ، در مورد اهداف خائنانه و توطئه گرانه مشرکان علیه جان پیامبر (صلی الله علیه و آله)

نتر بص به ریب المنون . . . أم یریدون کیداً

طبق گفته مفسران، ممکن است عبارت «یریدون . . .» نظر به توطئه «دارالندوه» داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 7 - 6، 1

1 - توطئه منافقان ، به منظور پراکندن اصحاب و یاران نزدیک پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از اطراف آن حضرت

هم الذين يقولون لا تنفقوا علی من عند رسول الله حتی ینفضوا

6 - اقدام الهی برای خنثی کردن توطئه اقتصادی منافقان ، علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اصحاب آن حضرت

ص: 315

هم الذين يقولون لا تنفقوا على من عند رسول الله حتى ينفصوا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - تحريم - 66 - 4 - 16، 15، 9

9 - افشای سخنان محرمانه و راز پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از سوی برخی از همسرانش ، نوعی توطئه و همدستی علیه آن حضرت بود .

وإن تظهدا علیه

مطلب یاد شده، از تعبیر «إن تظهدا علیه» (اگر علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) هم پستی کنید)، استفاده می شود. گفتنی است «تظهدر» (مصدر «تظهدرا») به معنای تعاون و هم پستی است.

15 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر ضدیت و خیانت برخی از همسرانش ، مورد حمایت و پشتیبانی خداوند ، جبرائیل ، صالح مؤمنان (علی ع) و فرشتگان قرار داشت .

وإن تظهدا علیه فإنّ الله هو مولیه . . . و الملئکه بعد ذلك ظهدیر

16 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر خیانت ها و توطئه ها علیه ایشان

وإن تظهدا علیه فإنّ الله هو مولیه . . . و الملئکه بعد ذلك ظهدیر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - مدثر - 74 - 21 - 1

1 - اندیشه عمیق و مستمر ولیدبن مغیره ، علیه قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ثمّ نظر

«ثمّ» در «ثمّ نظر» یا برای تراخی زمانی است و یا رتبی. در هر دو صورت بیانگر نظر و اندیشه عمیق و مستمر کافرانی است که پیش از این، به فکر و حسابگری علیه دین مشغول بودند (إنّه فکّر و قدّر و...).

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - مدثر - 74 - 22 - 2

2 - چاره اندیشی عجولانه و شتاب آلود ولیدبن مغیره ، علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ . . . ثُمَّ نَظَرَ . ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 3 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مورد تهدید دسیسه ها و نیرنگ های فوق سری دشمن

قل . . . و من شرّ غاسقٍ إذا وقب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 4 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مورد هجوم وسوسه های پی گیر دشمنانی بود که مقاصد سوء خود را پوشیده نگه می داشتند .

من شرّ الوسواس الختّاس

ص: 316

«وسوسه» به معنای تصورات پست است (مفردات). به شری که به قلب خطور کند و نیز به آنچه خیری در آن نباشد، «وسواس» گفته می شود (مصباح). کلمه «وسواس» اسم مصدر «وسوسه» است و برای مبالغه بر شخص وسوسه کننده اطلاق شده است؛ یعنی، او به قدری وسوسه گر است که گویا خود مصداق «وسوسه کردن» یا «تفکر پلید» است. «خناس» - که صیغه مبالغه و یا بیانگر نسبت است - از ریشه «خنوس» (گرفته خاطر شدن و نهان ساختن خویش «لسان العرب») و به معنای «بسیار نهانکار» یا «اهل نهانکاری» می باشد.

101- توطئه علیه مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 14 - 3

3 - منافقان صدر اسلام، دارای جلسات سری با رؤسای خویش برای طرح توطئه علیه اسلام و مسلمین

و إذا خلوا إلى شيطانهم

«خلأ به و إليه» به معنای با او خلوت کرده است. برخی گفته اند: خلأ آن گاه که به «الی» متعدی شود متضمن معنای رفتن نیز می باشد. بر این مبنا «و إذا خلوا...»؛ یعنی: «و اذا ذهبوا الى شيطانهم خالين بهم؛ آن گاه که به سوی رؤسای خود روند و با آنان خلوت کنند.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 7

7 - سردمداران مجرم مکه، یکسره در صدد توطئه و مکر علیه مسلمانان صدر اسلام بودند.

و كذلك جعلنا في كل قرية

چون این سوره مبارکه مکی است، تشبیه مذکور در آیه، تشبیه سردمداران مجرم در تمامی نقاط به سردمداران مجرم شهر «مکه» است. لذا بیانگر وضعیت و شرایط آن روزگار می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 14 - 9، 2

2 - اتحاد و همدستی منافقان با یهودیان علیه اسلام و مسلمین

الم تر إلى الذين تولوا قوماً غضب الله عليهم

دوستی میان منافقان و یهودیان - که مورد غضب خدا هستند - جنبه عاطفی نداشت؛ بلکه سیاسی و عقیدتی بوده است.

9 - هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، درباره پدیده نفاق و ترفند های منافقان علیه اسلام و مسلمانان

ألم تر إلى الذين تولّوا قوماً غضب الله عليهم

استفهام در «ألم تر» تعجیبی است؛ ولی چون خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، می تواند در بردارنده هشدار و بیدار باش به آن حضرت نیز باشد. بدین صورت که مبدا مسلمانان از ترفندهای منافقان و همدستی آنان با یهودیان، غفلت ورزند و ندانند که از کجا ضربه می خورند.

ص: 317

102- توطئه علیه موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 64 - 1

1- ایادی و مبلغان فرعون، همه فرعونیان را به هم فکری، اتحاد و به کار بستن تمامی حيله ها، علیه موسی (ع) دعوت می کردند.

فتنزعوا... قالوا... فأجمعوا کیدکم ثم اتوا صفاً

از آیات پیشین چنین برمی آید که پس از سخنان موسی (ع)، در بین فرعونیان اختلافاتی بروز کرد (فتنازعوا) و گروه حامیان و مبلغان فرعون در صدد توجیه گروه دیگر برآمدند که نسبت به موسی (ع) و مبارزه با او تردید داشتند. به نظر می رسد «فأجمعوا» نیز از ناحیه همان گروه به عنوان نتیجه سخنان قبلی آنان ابراز شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 35 - 3

3- فرعون با تحریک احساسات قومی و میهنی اطرافیان خود، در صدد تهییج آنان علیه موسی (ع) بود.

قال... یرید أن یخرجکم من أرضکم بسحره

103- توطئه علیه مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 45 - 2

2- مؤمن آل فرعون، پس از اعلان مواضع اعتقادی خویش و مبارزه با عقیده شرک آلود، با انواع مکرها و نقشه های شوم فرعونیان رویه روشد.

فوقیه الله سیئات ما مکروا

جمع آمدن «سیئات» نشانگر تعدد و گوناگونی مکرهای فرعونیان است.

104- توطئه علیه مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 9 - 2

2 - ضربه زدن به اهل ایمان و توطئه علیه آنان ، از اهداف منافقان در اظهار ایمان

يُخٰدِعُونَ اللّٰهَ وَ الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا

«خدع» به معنای پنهان کردن امری و اظهار کردن امری دیگر است به منظور ضربه زدن و ایجاد ناگواری.

ص: 318

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 1

1 - هم دستی و تشکل تنی چند از مردمان عصر بعثت ، برای تهمت زنی و شایعه سازی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و برخی از مؤمنان

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ

«عصبه» در لغت به معنای گروهی متشکل و پشتیبان هم است که از ده نفر تا چهل نفر باشند. آمدن فعل «مجبیء» به صورت جمع نیز، مؤید این است که تهمت زندگان به شکل دسته جمعی، به کار تهمت و شایعه سازی می پرداختند. گفتنی است آیه شریفه - براساس تاریخ و شأن نزول آن - در باره خانواده پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شده است که مورد اتهام تنی چند از بدخواهان قرار گرفته بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 1 - 2

2- جامعه مؤمنان ، برخوردار از حمایت ویژه خداوند در برابر توطئه ها و ترفند های کافران

الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدَّوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ أَضَلَّ أَعْمَلَهُمْ

از این که خداوند، تلاش های کافران و توطئه های آنان را نسبت به مؤمنان خنثی می کند؛ مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 2 - 17

17- دلجویی و حمایت خداوند از مؤمنان ، در برابر توطئه های کافران دین ستیز

الَّذِينَ كَفَرُوا... أَضَلَّ أَعْمَلَهُمْ . وَ الَّذِينَ ءَامَنُوا ... كَفَرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَال

از مجموع آیه شریفه، استفاده می شود که خداوند، در کنار تهدید و توییح کافران دین ستیز، در این آیه به دلجویی و حمایت از مؤمنان راستین پرداخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 10 - 10

10 - خداوند ، حامی مؤمنان در برابر توطئه های شیطانی منافقان

و ليس بضائرهم . . . و على الله فليتوكل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 8

8 - دلدارى و تقويت روحیه مؤمنان ، از سوى خداوند در قبال توطئه هاى منافقان

ليخرجنّ الأعرّ . . . والله العزّه و لرسوله و للمؤمنين

ص: 319

105- توطئه علیه نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 52 - 7

7 - توطئه علیه خط رسالت و رهبران الهی ، بارزترین نمود ظلم

قالوا تقاسموا بالله لنبیتته و أهله . . . فتلك بیوتهم خاویه بما ظلموا

با توجه به ارتباط آیه مورد بحث با آیات پیشین و این که در آیات گذشته، تصمیم گروه های نُه گانه فسادگر مبنی بر ترور صالح پیامبر(ع) و خانواده اش، به عنوان مهم ترین فسادگری مطرح شده، قید «بما ظلموا» بیانگر آن است که توطئه، بارزترین و مهم ترین مصداق ظلم نیز می باشد.

106- توطئه علیه هشدارهای قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 15 - 3

3- بی تأثیر ساختن هشدارهای قرآن درباره معاد ، محور نیرنگ های کافران

إنه لقول فصل . . . إنهم یکیدون کیداً

به قرینه آیات پیشین، مصداق بارز کید و مکر کافران، توطئه برای جدی نگرفتن هشدارهای قرآن به معاد است.

107- توطئه علیه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 1

1- کشتن یا تبعید یوسف (ع) به سرزمینی دوردست ، رأی اکثریت برادران وی در جلسه توطئه علیه او

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً

جمله «اقتلوا یوسف. . .» را دو گونه می توان تفسیر کرد: 1- برخی از برادران یوسف به کشتن وی نظر داشتند و برخی دیگر به تبعید او رأی می دادند. 2 اکثریت به توطئه علیه او نظر داشتند، ولی در اینکه او را بکشند و یا تبعید کنند مردد بودند. قابل ذکر است که جمله «إن کتتم فاعلین» در آیه بعد، می رساند که یکی از آنان با هر دو نظر مخالف بود ولذا در برداشت کلمه «اکثریت» آورده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 10 - 1,2,3

1- یکی از برادران یوسف (لاوی) در جلسه توطئه، سایر برادران را از کشتن او برحذر داشت.

قال قائل منهم لا تقتلوا يوسف

مفرد بودن کلمه «قائل» گویای این است که تنها یکی از برادران یوسف با کشتن وی مخالفت کرد و او بر اساس روایتی که در

ص: 320

پایان آیه خواهد آمد، «لاوی» بوده است.

2- لاوی برخلاف دیگر برادرانش، با توطئه علیه یوسف (ع) و دور ساختن او از نزد پدرشان یعقوب (ع) موافق نبود.

لاقتلوا یوسف و ألقوه فی غیبت الجب . . . إن کنتم فعلین

جمله شرطی «إن کنتم فعلین» (اگر بر توطئه علیه یوسف (ع) مصمم هستید) می رساند که لاوی با انجام توطئه موافق نبود. لازم به ذکر است که جواب جمله شرطی (إن کنتم...) معنایی است که از «ألقوه...» استفاده می شود؛ یعنی، «إن کنتم فعلین فألقوه فی غیبت الجب».

3- لاوی به برادرانش پیشنهاد کرد اگر مصمم بر دور ساختن یوسف هستند او را در نهانگاه چاهی در مسیر کاروان ها بیفکنند.

قال قائل منهم لاقتلوا یوسف و ألقوه فی غیبت الجب یلتقطه بعض السیّاره

«جب» به معنای چاه است و برخی از اهل لغت برآنند که «جب» به چاه عمیق و پر آب گفته می شود. در مجمع البیان آمده است: «غیبت الجب» حفره و یا طاق مانندی است که بالای آب چاه قرار می دهند و «سیاره» به گروهی که مسافرت می کنند (کاروان) اطلاق می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 2,4

2- یعقوب (ع) همواره از کید فرزندانش علیه یوسف (ع) نگران بود.

یأبانا ما لک لا تأمنا علی یوسف

4- بردن یوسف (ع) از نزد یعقوب (ع)، مشکل اساسی برادران یوسف در اجرای توطئه علیه او

قالوا یأبانا ما لک لا تأمنا علی یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 1,2,3,6

1- فرزندان یعقوب، پس از طرح توطئه علیه یوسف (ع) از او خواستند تا یوسف (ع) را همراه آنان به مرتع بفرستد.

أرسله معنا غداً

2- برادران یوسف، زمان اجرای توطئه علیه او را، فردای همان روز مشورت با یکدیگر و گفت و گو با پدرشان تعیین کردند.

إذ قالوا .. قالوا يابانا ... أرسله معنا غداً

3- برادران یوسف در اجرای نقشه شوم خویش علیه او، تعجیل داشتند و درنگ را روا نمی دانستند .

أرسله معنا غداً

برداشت فوق، از تصریح برادران او به اینکه «فردا یوسف(ع) را به همراه ما بفرست» استفاده می شود.

6- یوسف (ع) به هنگام اجرای توطئه برادرانش علیه او، در سنین کودکی یا نوجوانی بوده است .

أرسله معنا غداً یرتع و یلعب

برداشت فوق، از فعل «یلعب» (بازی کند) به دست می آید؛ زیرا معمولاً بازی کردن را در مورد کودکان و نوجوانان به کار می برند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 5,6

ص: 321

5- برادران یوسف در توطئه علیه او ، از کشتش احتراز می کردند و سعی در زنده ماندن وی داشتند .

وَأَلْقَوْهُ فِي غِيَّتِ الْجُبِّ . . . وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غِيَّتِ الْجُبِّ

از اینکه برادران یوسف بر آن شدند که وی را در چاه قرار دهند نه اینکه او را در چاه بیفکنند ، معلوم می شود سعی در زنده ماندن او داشتند.

6- برادران یوسف پس از همراه بردن او ، همگی خود را برای نهادن وی در نهانخانه چاه ، مهیا ساختند .

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غِيَّتِ الْجُبِّ

در برداشت فوق «اجماع» به معنای تصمیم گرفتن و مهیای انجام کار شدن گرفته شده است. قابل ذکر است که آیات پیشین (9 ، 10 و 11) مؤید این معنا می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 9

8- اطمینان یعقوب (ع) به اجرای توطئه ای از سوی فرزندانش علیه یوسف (ع)

بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْراً

کلمه «بل» می رساند که یعقوب (ع) سخن فرزندان را نپذیرفت و جمله «سوّلت لكم ..» بیانگر این نکته است که او به توطئه آنان علیه یوسف (ع) اطمینان پیدا کرد.

9- یعقوب (ع) فریب کاری های نفس و جلوه پردازی های نفسانی را ، وادار کننده فرزندانش بر توطئه علیه یوسف (ع) دانست .

بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 14، 5، 1

1- زلیخا برای کام جویی از یوسف (ع) و واداشتن او به آمیزش ، درصدد برآمد تا با وی درآویزد .

واستبقا الباب

4- زلیخا برای دستیابی به یوسف (ع) و جلوگیری از خروج وی ، به تعقیب او پرداخت و با سرعت به سمت درب خروجی دوید .

واستبقا الباب

5- یوسف (ع) در تعقیب و گریزش با زلیخا، زودتر از وی به درب خروجی رسید.

واستبقا الباب و قدت قمیصه من دبر

14- تحریک عزیز مصر از سوی زلیخا برای مؤاخذه و مجازات یوسف (ع)

ما جزاء من أراد بأهلک سوءاً إلا أن یسجن أو عذاب ألیم

برداشت فوق، از تصریح زلیخا به «أهلک» (همسر تو) استفاده می شود؛ یعنی، او با آوردن «أهلک» در صدد تحریک عزیز مصر برای مجازات یوسف (ع) بود.

108- توطئه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 322

3- روی آوردن فرعون به اعمال قهرآمیز علیه موسی (ع) در پی ناتوانی از رودررویی منطقی و فرهنگی با او

و لقد آتینا موسی تسع آیت بیئت . . . فقال له فرعون إني لأظنك يموسی مسحورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 60 - 2,4

2- فرعون، پس از تعیین زمان رویارویی با موسی (ع)، بی درنگ و بدون از دست دادن فرصت، به تهیه و تدارک مقدمات لازم برای مقابله پرداخت.

موعدکم یوم الزینه . . . فتولّی فرعون فججمع

«فاء» در «فتولّی» و «فجمع» برای بیان ترتیب کار و اتصال است؛ یعنی، فرعون به مجرد پایان مذاکره و مواعده با موسی (ع)، به تدارک مکر و جمع آوری آن پرداخت و هیچ فرصتی را از دست نداد.

4- فرعون برای مقابله با موسی (ع)، تمامی حيله ها و برنامه های خود را جمع آوری کرد و به کار گرفت.

فتولّی فرعون فججمع کیده

«کید»؛ یعنی، مکر ورزیدن و چاره اندیشیدن (قاموس) و مراد از «جمع کید»، گردآوری اهل مکر و ابزار آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 1,2,11

1 - تصمیم فرعون بر قتل موسی (ع)

وقال فرعون ذرونی أقتل موسی

2- فرعون درباره تصمیم خود مبنی بر کشتن موسی (ع)، با مشاوران و درباریان به رایزنی پرداخت.

وقال فرعون ذرونی أقتل موسی

11 - تصمیم فرعون بر قتل موسی (ع)، به اتهام فسادانگیزی و اخلا لگري او در نظم عمومی کشور

أقتل موسی . . . إني أخاف . . . أن يظهر فی الأرض الفساد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 1

1 - اطلاع یافتن موسی (ع) از توطئه برای قتل خود به دست فرعون

ذرونی أقتل موسی . . . وقال موسی إني عذت بربي وربكم من كل متكبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 5

5 - دستور ساختن بنای مرتفع و رصدخانه برای اطلاع پیدا کردن از خدای موسی (ع) ، نیرنگ و ترفند فرعون برای اثبات دروغ گویی موسی (ع) در ادعای وجود خدای یکتا در جهان

أسبب السموت فأطلع إلى إله موسی

در این که مقصود اصلی فرعون از ساختن بنای مرتفع چه بوده، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد: از جمله این که فرعون با

ص: 323

ساختن بنای مرتفع، درصدد نبود که به راه های آسمان دست یابد؛ زیرا کوه های مرتفعی وجود داشت که از برج ها و بنای احدائی او بلندتر بود. از این رو مقصود اصلی او این بود که برای مردم اثبات کند که راه یافتن به آسمان، امری ناممکن است. بنابر این ادعای موسی (ع) به این که در جهان خدایی هست که با او ارتباط دارد، دروغ و باطل می باشد. گفتنی است ذیل آیه - که در آن بی اثر بودن توطئه فرعون سخن به میان آمده - مؤید همین برداشت است.

109- توطئه قتل ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 98 - 2، 1

1 - نیرنگ و توطئه گسترده مشرکان برای نابودی ابراهیم (ع)

فأرادوا به كيدًا

2 - سوزاندن ابراهیم (ع) با انبوهی از آتش پرشعله، مکر و توطئه مشرکان در راستای نابودی آن حضرت

فألقوه في الجحيم . فأرادوا به كيدًا فجعلنهم الأسفلين

110- توطئه قتل صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 7، 4، 1

1 - توطئه و هم قسمی گروه های نه گانه فسادگر، برای قتل شبانه صالح (ع) و خانواده اش

و كان في المدينة تسعة رهط يفسدون . . . قالوا تقاسموا بالله لنبئنه و أهله

«تقاسم» (مصدر «تقاسموا») به مشارکت کردن در قسم و «تبیئت» (مصدر «نبئنه») به سوء قصد شبانه گفته می شود.

4 - مبارزه با صالح پیامبر و از میان بردن وی، محور اتحاد و همکاری گروه های فسادگر علی رغم داشتن اختلاف

و كان في المدينة تسعة رهط . . . تقاسموا بالله لنبئنه و أهله

نه گانه بودن گروه های مزبور، خود دلیل تمایزات و وجود نقطه های افتراق میان آنان است؛ با این حال برای از میان بردن صالح باهم متحد شدند.

7 - چاره اندیشی توطئه گران علیه صالح، برای انکار جنایت خویش و گریز از قصاص یا پرداخت خونبها

ثُمَّ لِنَقُولَنَّ لَوْلِيَّهَ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ

طرح اظهار بی خبری از قتل صالح(ع) و خانواده وی، نشان می دهد که گروه های مزبور می اندیشیده اند تا راهی پیدا کنند و در نتیجه آن از خونخواهی ولیّ دم یا پرداخت خونبها شانه خالی کنند.

ص: 324

111- توطئه قتل عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 158 - 3, 1

1 - عدم حضور حضرت مسیح (ع) در بین مردم، پس از توطئه قتل وی توسط یهود

و ما قتلوه. بل رفعه الله إلیه

چنانچه عیسی (ع) پس از توطئه قتل در بین مردمان حضور می داشت، همگان به اشتباه خویش پی می بردند و واهی بودن قصه صلیب بر مدعیان آن روشن می گشت و جمله «رفع الله إلیه» در حقیقت جواب این سؤال است که اگر وی کشته نشد چرا پس از واقعه قتل در بین مردمان دیده نشد.

3 - نجات حضرت مسیح (ع) از توطئه قتل، با معراج وی به سوی خدا

و ما قتلوه و ما صلبوه... بل رفعه الله إلیه

112- توطئه قتل محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 181 - 14

14 - یهود، در صدد قتل پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) *

وقتلهم الانبیاء بغير حق

برداشت فوق، توجیهی است برای نسبت دادن قتل انبیا به یهود زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله). یعنی از اینکه کشتن پیامبران به آنان نسبت داده شده، معلوم می گردد که آنان در صدد قتل پیامبرند؛ چرا که وی به منزله همه پیامبران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 30 - 3

3 - محبوس ساختن یا کشتن و یا تبعید پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از جمله توطئه های کافران مکه علیه آن حضرت

لیثبتوک او یقتلوک او یخرجوک و یمکرون

جمله «و یمکرون» بیانگر این است که کافران علاوه بر تصمیم داشتن به قتل پیامبر (صلی الله علیه و آله) و... برنامه های دیگری نیز علیه

پیامبر(صلی الله علیه و آله) در نظر داشته اند. لذا در برداشت فوق از آن به «از جمله» تعبیر شده است.

113- توطئه قتل موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 20 - 3

3 - مشاوره سران حکومت فرعون درباره کشتن موسی (ع)

إِنَّ الْمَلَائِئِمَّاتِ مَرُونَ بَكَ لِيَقْتُلُوكَ

ص: 325

«إتتمار» (مصدر «يأتمرون») به معنای مشورت و رایزنی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 11، 6، 2، 1

1 - تصمیم فرعون بر قتل موسی (ع)

و قال فرعون ذروني أقتل موسى

2 - فرعون درباره تصمیم خود مبنی بر کشتن موسی (ع)، با مشاوران و درباریانش به رایزنی پرداخت.

و قال فرعون ذروني أقتل موسى

6 - کشتن موسی (ع)، راه اصلی مبارزه با رسالت وی و گسترش آیین او، در نگاه فرعون

و قال فرعون ذروني أقتل موسى

11 - تصمیم فرعون بر قتل موسی (ع)، به اتهام فسادانگیزی و اخلالگری او در نظم عمومی کشور

أقتل موسى... إني أخاف... أن يظهر في الأرض الفساد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 1

1 - اطلاع یافتن موسی (ع) از توطئه برای قتل خود به دست فرعون

ذروني أقتل موسى... و قال موسى إني عدت بربي وربكم من كل متكبر

114- توطئه قتل هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 19

19 - گوساله پرستان بنی اسرائیل مهبیای کشتن هارون به خاطر مبارزه پی گیر وی با شرکورزی آنان

إن القوم استضعفوني و كادوا يقتلونني

115- توطئه قتل هود (ع)

3- هود (ع) ، به مشرکان قومش اعلام کرد که در پی توطئه ها و مکرهایشان ، به او مهلت نداده و او را از میان بردارند .

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون

«انظار» به معنای مهلت دادن است و «لاتنظرون» (مرا مهلت ندهید) کنایه از «نابودم سازید» ، می باشد.

ص: 326

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 56 - 1

1- قوم عاد ، درصدد آزار و اذیت هود (ع) و از میان برداشتن او بودند .

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون. إنی توکلت علی الله ربی وربکم

116- توطئه قتل یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 1، 2

1- کشتن یا تبعید یوسف (ع) به سرزمینی دوردست ، رأی اکثریت برادران وی در جلسه توطئه علیه او

اقتلوا یوسف أو اطرحوه أرضاً

جمله «اقتلوا یوسف..» را دو گونه می توان تفسیر کرد: 1- برخی از برادران یوسف به کشتن وی نظر داشتند و برخی دیگر به تبعید او رأی می دادند. 2 اکثریت به توطئه علیه او نظر داشتند، ولی در اینکه او را بکشند و یا تبعید کنند مردد بودند. قابل ذکر است که جمله «إن کنتم فاعلین» در آیه بعد، می رساند که یکی از آنان با هر دو نظر مخالف بود ولذا در برداشت کلمه «اکثریت» آورده شد.

2- حسادت برادران یوسف به وی ، منشأ تصمیم آنان بر کشتن و یا تبعید او

إذ قالوا لیوسف وأخوه أحب . .. اقتلوا یوسف

117- توطئه قلب بیمار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 2

2 - شتاب زدگی بیمار دلان سست ایمان و محروم از هدایت الهی ، در پذیرش ولایت و دوستی یهود و نصارا

فتری الذین فی قلوبهم مرض یسرعون فیهم

در برداشت فوق «یسرعون فیهم» - به قرینه آیه قبل - به معنای «یسارعون فی تولیهم» گرفته شده است.

118- توطئه قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- حضرت ابراهیم (ع)، علاوه بر افکنده شدن در آتش، با نیرنگ و توطئه دیگری از سوی بت پرستان روبه رو گشت.

وَأردوا به کیداً فجعلنهم الأخرین

ص: 327

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «کیداً» نیرنگ جدید و غیر از افکندن در آتش باشد؛ زیرا در معنای «کید» محرمانه بودن نهفته است، در حالی که افکندن در آتش کاری علنی بود نه مخفی؛ به علاوه تعبیر «أرادوا»؛ یعنی، اراده کردند و خواستند (نه عملی کردن) شاهد این مدعا است. گفتمی است توین «کیداً» برای تفخیم و تعظیم باشد که در این صورت بیانگر بزرگی نیرنگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 71 - 1

1- حضرت ابراهیم و لوط (ع)، از نیرنگ ها و دسیسه های قوم خود، به اراده الهی نجات یافتند.

وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا... وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 98 - 1

1 - نیرنگ و توطئه گسترده مشرکان برای نابودی ابراهیم (ع)

فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا

119- توطئه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 27 - 8

8 - اخبار الهی از برخورد های توطئه آمیز و مخفیانه قوم ثمود، در برابر معجزه الهی *

فارتقبهم

با توجه به این که در واژه «فارتقب» ریزنگری و نظارت دقیق نهفته است، احتمال می رود این فرمان، در مقام بیان حرکت های مرموز قوم ثمود در برابر معجزه ای باشد که برای آنان عطا خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 29 - 3، 1

1 - توطئه قوم ثمود، برای از میان بردن ناقه صالح

فنادوا صاحبهم فتعاطى فعقر

3 - تصمیم بدون اندیشه و به دور از تدبیر قوم ثمود ، در از میان بردن معجزه الهی (ناقه) *

فنادوا صاحبهم

به کار رفتن «فاء» در «فنادوا» - به جای «ثم» یا حرف دیگر - احتمال دارد بیانگر بی تأملی قوم ثمود در کشتن ناقه باشد.

ص: 328

120- توطئه قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 55 - 3

3- هود (ع) ، به مشرکان قومش اعلام کرد که در پی توطئه ها و مکرهایشان ، به او مهلت نداده و او را از میان بردارند .

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون

«انظار» به معنای مهلت دادن است و «لاتنظرون» (مرا مهلت ندهید) کنایه از «نابودم سازید» ، می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 56 - 2

2- هود (ع) به خاطر توکلش بر خداوند ، مطمئن به محفوظ ماندن از دسیسه ها و توطئه های قوم عاد بود .

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون. إني توكلت على الله

جمله «إني توكلت..» بیان علت برای معنای کنایی «فکیدونی جمیعاً...» است و آن معنای کنایی ، عجز و ناتوانی قوم عاد بر ضربه زدن به هود(ع) می باشد.

121- توطئه قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 71 - 1

1- حضرت ابراهیم و لوط (ع) ، از نیرنگ ها و دسیسه های قوم خود ، به اراده الهی نجات یافتند .

و أرادوا به كيداً . . . و نجّينه و لوطاً إلى الأرض التي برکنا فيها

122- توطئه کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 24

24 - هشدار خداوند به مسلمانان ، با افشای تیات و اهداف کفار نسبت به مسلمانان

و لا يزالون يقاتلونكم حتى يردّوكم عن دينكم ان استطاعوا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

2- آل عمران - 3 - 54 - 3،4

3- مکر و مقابله خداوند با مکر و حيله کافران توطئه گر عليه عيسى (ع)

و مکروا و مکر الله

4- توانایی و چیرگی خداوند در مکر با کافران

ص: 329

و مکروا و مکر اللّٰه و اللّٰه خیر الماکرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 55 - 2

2 - بشارت خداوند به عیسی (ع) بر نجات آن حضرت از مکر کافران

فلَمَّا احْسَسَ عِيسَى مِنْهُمُ الْكُفْرَ... و مکروا و مکر اللّٰه... اذ قال اللّٰه یا عیسی انّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 17, 18

17 - ضرورت بررسی گفتار و منویات درونی بیگانگان (کافران)، برای شناسایی توطئه های آنان علیه جامعه اسلامی

لا تتخذوا بطنانه من دونکم لا یألونکم خبالا و دّوا ما عنتمّ قد بدت البغضاء من افواه

18 - دشمنی، توطئه گری و بدخواهی بیگانگان (کافران)، از دلایل ضرورت پرهیز جامعه اسلامی از ایجاد روابط صمیمانه با آنان

لا تتخذوا... لا یألونکم خبالا... و ما تخفی صدورهم اکبر

جمله «لا یألونکم...»، بیان علت برای «لا تتخذوا...» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 2

2 - غفلت اهل ایمان نسبت به توطئه های کافران، موجب فریب خوردنشان و در نهایت محبت به آنان

یا ایها الذین امنوا... ها انتم اولاء تحبّونهم... و اذا خلوا عصّوا علیکم الاّنا

مستفاد از ارتباط آیه مورد بحث و آیه سابق.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 149 - 2, 3

2 - تلاش کفرپیشگان برای واداشتن جامعه ایمانی به پیروی از خویش

ان تطیعوا الذین کفروا یردّوکم علی اعقابکم

3- هشدار های خداوند به جامعه ایمانی نسبت به توطئه ها و دسیسه های کفرپیشگان

يا ايّها الّٰذین امنوا ان تطیعوا الّٰذین کفروا یردّوکم علی اعقابکم فتتقلبوا خاسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 156 - 9

9- بی اعتنایی اهل ایمان به توطئه های تبلیغاتی کفرپیشگان ، ایجادکننده حسرت در دل های ایشان

لا تكونوا کالّٰذین کفروا .. لیجعل الله ذلک حسره فی قلوبهم

بنابر اینکه «لیجعل» متعلق به «لا تكونوا» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 330

3 - آل عمران - 3 - 176 - 4

4 - نگرانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آسیب یافتن دین خدا به واسطه تلاش های کفرآمیز

و لا یحزنک الذین یسارعون فی الکفر

از اینکه خداوند در مقام دلداری می فرماید: اَنَّهُمْ لَنْ یُضْرُوا اللّٰهَ شَیْئاً (آنان با کفرشان به خدا ضرری نمی رسانند)، معلوم می شود که سبب ناراحتی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، احتمال آسیب رسانی کافران به دین خدا بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 101 - 6

6 - مسلمانان صدر اسلام، در معرض فتنه و آسیب از سوی کافران به هنگام سفر

و إذا ضربتم فی الارض . . . ان خفتم ان یفتنکم الذین کفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 102 - 16، 19

16 - در کمین بودن کافران برای ضربه زدن به مسلمانان، دلیل ضرورت آمادگی نظامی و تدارکاتی، برای دفع هجوم آنان

و الذین کفروا لو تغفلون عن اسلحتکم و امتعتکم فیمیلون علیکم میله واحده

19 - کافران در اندیشه تهاجمی یکباره به مسلمین در شرایط مناسب

و الذین کفروا لو تغفلون عن اسلحتکم و امتعتکم فیمیلون علیکم میله واحده

کلمه «میل» هنگامی که به «علی» متعدی شود، به معنای هجوم بردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 30 - 4، 7

4 - کافران همواره در حال برنامه ریزی و توطئه علیه اسلام و بنیاد های دین

إذ یمکرون . . . و یمکرون

جمله «إذ یمکرون . . .» گزارشی از مکرهای گذشته کافران دارد و جمله «یمکرون» خبر از توطئه گریهای آینده آنان می دهد. بیان این خبر با

فعل مضارع حاکی از استمرار این توطئه گریهاست.

7 - خداوند برهم زنده برنامه ها و توطئه های کافران علیه دین

و یمکرون و یمکر الله و الله خیر المکرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 39 - 8

8 - مسلمانان صدر اسلام نگران توطئه های پنهانی کافرانی که مخاصمات را ترک گفته و حاضر به صلح می شدند .

فإن انتهوا فإن الله بما يعملون بصیر

جواب شرط «انتهوا» به قرینه «قتلوهم» جمله ای همانند «فلا تقاتلوهم» است ; یعنی اگر کافران دست از فتنه انگیزی برداشتند و راه مسالمت پیش گرفتند با آنان نبرد نکنید. با توجه به این معنا معلوم می شود هدف از بیان آگاهی خداوند به اعمال این گروه از کافران، این است که مسلمانان را از این نگرانی برهاند که شاید صلح جویی آنان دستاویزی برای توطئه و فتنه ای دیگر باشد.

ص: 331

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 40 - 5

5 - موفقیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در خروج از مکه و خلاصی از توطئه کافران ، مرهون نصرت خاص خداوند بود .

نصره الله إذ أخرجه الذين كفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 47 - 5, 9, 10

5- کافران ، مخفیانه اقدام به استماع آیه های قرآن نموده و یکدیگر را بر این کار ملامت می کردند .

نحن أعلم بما يستمعون به . . . و إذ هم نحوی

احتمال دارد مراد از «إذ هم نحوی» - همان گونه که در برخی شأن نزولها آمده است - کافرانی باشد که مخفیانه، اقدام به استماع سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) می کردند و با مشاهده یکدیگر به صورت نجوا، به ملامت یکدیگر می پرداختند.

9- کافران از طریق اعلام سحرشدهگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صدد ایجاد بدبینی در پیروان ، نسبت به آن حضرت بودند .

إذ يقول الظالمون إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مخاطب «إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً» مؤمنین باشد و کافران با تهمت «مسحور» به پیامبر (صلی الله علیه و آله) - که بر شخص خارج شده از حد اعتدال بر اثر سحرزدگی اطلاق می شود - می خواستند در آنان نسبت به آن حضرت، بدبینی ایجاد کنند.

10- کافران ، همواره در صدد ایجاد بدبینی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در بین خود بودند تا به وسیله آن ، کسی به آن حضرت تمایل پیدا نکند .

إذ يقول الظالمون إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

نکته یاد شده بر این اساس که مخاطب فعل «تتبعون» کافران باشد که به همدیگر می گفته اند و آوردن فعل مضارع «يقول» برای بیان تلاش همواره آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 74 - 5

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در انجام رسالت خویش ، با شدیدترین و سنگین ترین ترفند ها و توطئه ها از سوی کافران و مشرکان رو

به روشد .

و لولا أن ثبتتْ لقد كدتْ ترکن إلیهم

از اینکه شخصیت بزرگی چون پیامبر (صلی الله علیه و آله) نزدیک بود در برخی مواضع خویش، به سازش کشیده شود و نیز یادآوری این نکته که اگر خدا به کمک او نمی آمد، چنین حادثه ای رخ می نمود، حکایت از حقیقت یاد شده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 4 - 5

5 - هشدار خداوند درباره فریب خوردن از تحرکات سیاسی و اقتصادی کافران و ثروت و مکنت آنان در جامعه

فلا یغررک تقلبهم فی البلد

ص: 332

برخی از اهل لغت نوشته اند: «تَقَلَّبَ فِي الْأُمُورِ»؛ یعنی، «تصرف کیف یشاء» (در هر کاری مطابق خواسته خود دخل و تصرف کرد). مقصود از «تَقَلَّبَهُمْ فِي الْبِلَادِ» تحركات سیاسی و اقتصادی کافران در شهرها از راه سفرهای تجارتي (مانند سفرهای کافران قریش از مکه به شام، یمن و ...) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 10

10 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر پناه بردن به او، در برابر کارشکنی ها و دشمنی های کافران و مشرکان

إِنَّ الَّذِينَ يَجِدُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ... فاستعذ بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 1 - 2

2- جامعه مؤمنان، برخوردار از حمایت ویژه خداوند در برابر توطئه ها و ترفند های کافران

الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدَّوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ أَضَلَّ أَعْمَلَهُمْ

از این که خداوند، تلاش های کافران و توطئه های آنان را نسبت به مؤمنان خنثی می کند؛ مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 2 - 17

17- دلجویی و حمایت خداوند از مؤمنان، در برابر توطئه های کافران دین ستیز

الَّذِينَ كَفَرُوا... أَضَلَّ أَعْمَلَهُمْ. وَالَّذِينَ آمَنُوا... كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَال

از مجموع آیه شریفه، استفاده می شود که خداوند، در کنار تهدید و توییح کافران دین ستیز، در این آیه به دلجویی و حمایت از مؤمنان راستین پرداخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 16 - 4,5

4- حضور کافران، در مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله)، حضوری صوری با اهدافی توطئه آمیز *

و منهم من يستمع... قالوا للذين أوتوا العلم ماذا قال آنفاً

خداوند در این آیه، حالت پرسشگری کافران (ماذا قال آنفاً) را مورد سرزنش و توبیخ قرار داده است. این توبیخ، از آن جهت بوده است که در پرسش آنان، نوعی توطئه و سعی در سست کردن ایمان دیگران، نهفته بود.

5- افشای حرکت های مرموز کافران و منافقان ، از سوی خداوند برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و منهم من یستمع إلیک حتی إذا خرجوا من عندک

خطاب آیه شریفه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و ضمیر «منهم» ممکن است به کافران بازگردد که در آیات پیشین یاد شده اند و نیز ممکن است با توجه به محتوای آیه - که نوعی حرکت نفاق آمیز را بیان داشته - به منافقان بازگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 7 - 5

ص: 333

5- دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در قبال هجوم کافران و تکذیب گران

إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوْ قَع

از این که پس از تأکیدهای فراوان، خداوند روی سخن را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) متوجه ساخته و به آن حضرت اطمینان می دهد که عذاب کافران قطعی است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 18 - 2

2- مبارزه کافران با قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با اندیشه شیطنی و سنجیده کاری همراه بود .

إِنَّهُ كَانَ لِأَيْتِنَا عَنِيْدًا . . . إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ

123- توطئه کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 39 - 7

7- خداوند با بیان نظارت خویش بر اعمال کافران دست کشیده از مبارزه علیه اسلام، مسلمانان صدر اسلام را از غافلگیر شدن در توطئه های آنان ایمنی بخشید .

فَإِنْ أَنْتَهُوْا فِإِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْملُونَ بَصِيْرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 110 - 5

5- کافران لجوج و مشرکان حق ناپذیر، دارای توطئه ها و نقشه های نهانی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فَإِنْ تَوَلَّوْا . . . وَیَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ

ذکر «ماتکتمون» (آن چه را پوشیده می دارید) می تواند اشاره به توطئه های مخفیانه کافران و مشرکان داشته باشد.

124- توطئه کافران مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 86 - 4

4 - کافران قوم شعیب در تلاش مستمر برای بد جلوه دادن راه خدا

و تصدون عن سبیل اللّٰه من ءامن به و تبغونها عوجاً

ص: 334

125- توطئه کافران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 15 - 2

2 - خداوند ، با بیان پافشاری کافران عصر بعثت بر کفر و انکار معاد ، انتظار ایمان آوردن آنان را بی فایده خواند و توطئه گری آنها را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) گوشزد کرد .

إِثْمَ يَكِيدُونَ كَيْدًا

126- توطئه کافران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 30 - 2,3

2 - توطئه گری های کافران مکه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نجات وی از آن توطئه ها با برنامه های الهی ، امری شایسته و بایسته به یاد داشتن

إِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا... وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَكْرِينِ

«إِذْ يَمْكُرُ...» عطف بر «إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ...» در آیه 26 است.

3 - محبوس ساختن یا کشتن و یا تبعید پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از جمله توطئه های کافران مکه علیه آن حضرت

لِيَشْتَوْكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يَخْرُجُوكَ وَيَمْكُرُونَ

جمله «و یمکرون» بیانگر این است که کافران علاوه بر تصمیم داشتن به قتل پیامبر (صلی الله علیه و آله) و... برنامه های دیگری نیز علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نظر داشته اند. لذا در برداشت فوق از آن به «از جمله» تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 32 - 2

2 - نابحق جلوه دادن قرآن با درخواست عذاب از درگاه خدا ، از حيله های کافران مکه در مبارزه با قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و یمکرون... و إِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ... فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حَجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ

برخی در توجیه عذاب خواهی کافران (فامطر علینا ..) چنین گفته اند که آنان برای فریب دیگران و یا اقناع خویش این نفرین را در حق خود روا داشتند تا با اجابت نشدن آن، خویشان را در انکار قرآن و حقانیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) محق بشمارند. آیه قبل که سخن از مکر کافران داشت، می تواند تأییدی برای این نظریه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 40 - 19

19 - رهایی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از توطئه کافران مکه و اعتلای کلمه الله، جلوه عزت (شکست ناپذیری) و حکمت خدا

فقد نصره الله إذ أخرجه .. کلمه الله هی العلیا و الله عزیز حکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 335

16 - اتهام سحر و افسونگری، از حربه های تبلیغاتی کفرپیشگان مکه علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قال الکفرون إن هذا لسحر مبین

127- توطئه گران اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 15، 17، 25

15 - خداوند، مسلمانان عصر بعثت را به عفو و گذشت از توطئه گران اهل کتاب فرا خواند.

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللہ بأمره

«عفو» و «صفح» به معنای گذشت از خطا و گناه است. گفته شده «صفح» علاوه بر آن، دلالت بر سرزنش نکردن نیز دارد.

17 - خداوند، مسلمانان را به آمدن حکمی جدید درباره توطئه گران اهل کتاب (مبارزه با آنان) نوید داد.

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللہ بأمره

مراد از «حتی یأتی اللہ بأمره» (تا آن گاه که خدا فرمان خویش را صادر کند)، به قرینه مقابله آن با عفو و گذشت، فرمان جهاد و مبارزه است.

25 - فرمان خدا بر مدارا کردن با توطئه گران اهل کتاب، هرگز از سرناتوانی او بر یاری مسلمانان صدر اسلام نبوده است.

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللہ بأمره إن اللہ علی کل شیء قذیر

در برداشت فوق، جمله «إن اللہ ..» در ارتباط با جمله «فاعفوا و اصفحوا» ملا-حظه شده است؛ یعنی، گمان نشود که فرمان به عفو و گذشت و ترک مقابله، از سرناتوانی خداست، بلکه مصلحت مسلمانان در آن است.

128- توطئه گران علیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 5 - 6

6 - تلاش کنندگان بر ضد آیات خدا، درصددند تا آنها را بی اثر ساخته و در بین مردم از کارآیی بیندازند.

الذین سَعَوْا فِی ءَايَاتِنَا مَعْجِزِينَ

«عجز» (ریشه «معاجز») مخالف قدرت است (مفردات راغب). چیزی که کافران درصدد ناتوان ساختن آن بودند، همان آیات الهی است و مقصود از این ناتوانی، بی اثر ساختن و از کارایی انداختن آنها در دل و نفوس مردم می باشد.

129- نوطه گروههای نه گانه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 336

1 - توطئه و هم قسمی گروه های نه گانه فسادگر ، برای قتل شبانه صالح (ع) و خانواده اش

و كان في المدينة تسعة رهط يفسدون... قالوا تقاسموا بالله لنبیتنه و أهله

«تقاسم» (مصدر «تقاسموا») به مشارکت کردن در قسم و «نبیت» (مصدر «نبیتن») به سوء قصد شبانه گفته می شود.

4 - مبارزه با صالح پیامبر و از میان بردن وی ، محور اتحاد و همکاری گروه های فسادگر علی رغم داشتن اختلاف

و كان في المدينة تسعة رهط... تقاسموا بالله لنبیتنه و أهله

نه گانه بودن گروه های مزبور، خود دلیل تمایزات و وجود نقطه های افتراق میان آنان است؛ با این حال برای از میان بردن صالح باهم متحد شدند.

7 - چاره اندیشی توطئه گران علیه صالح ، برای انکار جنایت خویش و گریز از قصاص یا پرداخت خونبها

ثم لنقولن لولیته ما شهدنا مهلك أهله و إنا لصدقون

طرح اظهار بی خبری از قتل صالح(ع) و خانواده وی، نشان می دهد که گروه های مزبور می اندیشیده اند تا راهی پیدا کنند و در نتیجه آن از خونخواهی ولی دم یا پرداخت خونبها شانه خالی کنند.

8 - وجود قانون ولایت اولیای مقتول برای خونخواهی وی ، در عصر صالح پیامبر

لنبیتنه و أهله ثم لنقولن لولیته ما شهدنا مهلك أهله

130- توطئه گری بنی اسلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 11 - 18

18- « عن سمرة بن جندب ، إن رسول الله (صلى الله عليه و آله) قال : بنو غفار و أسلم كانوا الكثير من الناس فتنه يقولون لو كان خيراً ما جعلهم الله أول الناس فيه ;

سَمْرَه بن جُنْدُب می گوید: رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: بین مردم، قبیله بنی غفار و قبیله اسلم بودند که زیاد فتنه می کردند. مشرکان می گویند: اگر [اسلام] چیز خوبی بود خداوند آنان (قبیله بنی غفار و اسلم) را، اولین مردمان در اسلام قرار نمی داد [و ما در آن بر آنان پیشی می گرفتیم]».

131- توطئه گری بنی غفار

18- « عن سمره بن جندب ، إن رسول الله (صلى الله عليه وآله) قال : بنو غفار وأسلم كانوا الكثير من الناس فتنه يقولون لو كان خيراً ما جعلهم الله أول الناس فيه ;

سَمْرَه بن جُنْدُب می گوید: رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: بین مردم، قبیله بنی غفار و قبیله اسلم بودند که زیاد فتنه می کردند. مشرکان می گویند: اگر [اسلام] چیز خوبی بود خداوند آنان (قبیله بنی غفار و اسلم) را، اولین مردمان در اسلام قرار نمی داد [و ما در آن بر

آنان پیشی می گرفتیم]».

132- توطئه گمراهگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 10

10 - تزیین اعمال زشت، از ترفندهای گمراهگران برای به هلاکت افکندن مردم و به اشتباه انداختن آنها در دین

و کذلک زین . . . لیردوهم و لیللسوا علیهم دینهم

133- توطئه گوساله پرستان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 19

19 - گوساله پرستان بنی اسرائیل مهبای کشتن هارون به خاطر مبارزه پی گیر وی با شرکورزی آنان

إن القوم استضعفونی و کادوا یقتلوننی

134- توطئه مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 9

9 - رویارویی قشرهای مرفه و اشراف عصر بعثت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توطئه و نیرنگ آنان در برابر معجزه آن حضرت (قرآن کریم)

و إذا أذقنا الناس رحمه من بعد ضراء مستهم إذا لهم مكر فی آياتنا

135- توطئه مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 50 - 2

2 - بسیاری از مسیحیان و یهودیان، در صدد جایگزینی گرایش ها و قوانین جاهلی به جای احکام و قوانین الهی

افحکم الجهلیه ییغون

«بغی»، به معنای طلب کردن است.

ص: 338

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 109 - 7

7 - ترفندها و سوگند دروغین مشرکان مبنی بر ایمان آوردن در صورت نزول آیات، در برخی مؤمنان مؤثر بوده است.

و ما یشعرکم آنها إذا جاءت لایؤمنون

«کم» خطاب به مؤمنین است و از این خطاب چنین بر می آید که احتمالاً برخی از مؤمنان تحت تأثیر خواسته مشرکان بودند و خواهان عملی شدن خواسته‌های آنان می شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 196 - 1,3,6

1 - خداوند سرپرست پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاور او در برابر کیدها و توطئه‌های مشرکان

ثم کیدون فلا تنظرون. إن ولی الله

3 - خداوند به خاطر نازل کردن قرآن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مصونیت او را از خطر مکر و توطئه مشرکان تضمین کرد.

إن ولی الله الذی نزل الکتب

توصیف «الله» با «الذی نزل الکتب» بیانگر علت ولایت و یاری ویژه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خداست. یعنی چون قرآن را بر من نازل کرد، مرا در برابر شما مشرکان یاری خواهد داد.

6 - توجه صالحان به ولایت و سرپرستی خدا بر ایشان، عامل مقاومت آنها در مبارزه با اهل شرک و نهرا سیدن از توطئه‌های ایشان

ثم کیدون فلا تنظرون... هو یتولی الصالحین

از اهداف بیان ولایت خدا بر صالحان، پس از طرح توطئه مشرکان، این است که صالحان همواره توجه به یاری خدا داشته باشند و هرگز از مکرهای مشرکان نهرا سند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 5 - 5

5- خداوند، آگاه به توطئه‌های محرمانه و سرّی مشرکان و مطلع از مواضع علنی و آشکار آنان

ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم ما يسرون و ما يعلنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 38 - 4

4- جد و جهد مشرکان برای مورد انکار قرار دادن احیای مجدد انسان ها پس از مرگ

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لایبعث الله من یموت

«جهد» مفعول مطلق نوعی برای فعل محذوف است که برای تأکید انجام فعل می باشد. و نیز جمع آورده شدن «ایمان» (سوگندها) می تواند مؤید برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 3

ص: 339

3- روی آوردن مشرکان به ترفند های فریبنده برای واداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اتخاذ روش های غیر الهی

وإن کادوا لیفتنونک عن الذی أوحینا إلیک

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که مراد از «الذی أوحینا إلیک» روشها و دستوراتی است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف بود طبق آنها عمل کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 74 - 5

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در انجام رسالت خویش، با شدیدترین و سنگین ترین ترفند ها و توطئه ها از سوی کافران و مشرکان رو به رو شد.

و لولا أن ثبتنک لقد کدت ترکن إلیهم

از اینکه شخصیت بزرگی چون پیامبر (صلی الله علیه و آله) نزدیک بود در برخی مواضع خویش، به سازش کشیده شود و نیز یادآوری این نکته که اگر خدا به کمک او نمی آمد، چنین حادثه ای رخ می نمود، حکایت از حقیقت یاد شده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 76 - 1

1- توطئه و تلاش تحریک آمیز مشرکان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به منظور فراهم آوردن زمینه تبعید آن حضرت از مکه

وإن کادوا لیستفزونک من الأرض لیخرجوک

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مرجع ضمیر «کادوا» و «یستفزوا» - به قرینه آیات قبل - مشرکان مکه و «ال» در «الأرض» عهد و مراد از آن سرزمین مکه باشد. گفتنی است که «فز» ریشه «یستفزون» به معنای حرکت دادن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 77 - 7

7- دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در قبال توطئه ها و تلاش های مشرکان

وإن کادوا لیستفزونک من الأرض لیخرجوک منها وإذا لایلشون خلفک إلاّ قلیلاً. س

تذکر به سنت حتمی الهی بر هلاکت متجاوزان به حقوق انبیا، پس از طرح توطئه های مشرکان مکه، می تواند به منظور یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 1

1- خواب آشفته دانستن قرآن ، از تبلیغات سوء مشرکان ستم پیشه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

بل قالوا أضغث أحلم

«أضغاث» (جمع «ضغث») به معنای دسته ها و مختلط ها و «أحلام» (جمع «حلم») به معنای خواب ها است. این تعبیر (أضغاث أحلام) به خواب های آشفته و پراکنده اطلاق می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 340

5- توطئه ها و کینه‌ورزی های پنهان و آشکار مشرکان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و رِبِّكَ يَعْلَمُ مَا تَكْتُمُ صُدُورِهِمْ وَ مَا يَعْلَنُونَ

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین - که درباره انواع بهانه جویی های کافران می باشد - می توان گفت که مراد آیه بیان مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 9

9- مشرکان ، در صدد تحریک هم فکran خود برای رودررویی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعالیم آن حضرت

إِذَا تَلَىٰ عَلَيْهِمْ ءآيَاتِنَا .. قَالُوا ... يَرِيدُ أَنْ يَصِدَّكُمْ عَمَّا كَانُوا يَعْبُدُونَ ءَابَاؤَكُمْ

آوردن ضمیرهای خطاب «کم» می تواند برای ایجاد هیجان و ولع در مخاطبان باشد؛ تا آنان با توجه به این که آنچه مورد تعرض قرار گرفته آیین پدرانشان است، بیشتر به حرکت درآیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 10

10- توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر پناه بردن به او ، در برابر کارشکنی ها و دشمنی های کافران و مشرکان

إِنَّ الَّذِينَ يَجِدُونَ فِي ءآيَاتِ اللَّهِ .. فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ

137- توطئه مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 13 - 6

6- مشرکان ، در راستای خاموش کردن آوای توحید ، تصمیم گرفته بودند پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را از مکه اخراج کنند .

و هَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- مشرکان عصر بعثت ، به منظور مخفی ماندن سخنانشان از خداوند ، سر به گریبان فرو می بردند و با نجوا ، توطئه های طرح شده علیه پیامبر را مبادله می کردند .

ألا إنهم يثنون صدورهم ليستخفوا منه

از معانی «ثنی» (مصدر یثنون) تا کردن و خم نمودن است. «إستخفاء» به معنای مخفی ساختن خویش است و ضمیر در «منه» به «الله» باز می گردد. چون غرض مشرکان از خم کردن سینه ها (سر در گریبان کردن) پنهان ساختن خویش از خدا بوده است، معلوم می شود در آن حال علیه پیامبر سخن می گفتند و توطئه های خویش را مبادله می کردند.

ص: 341

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 6,7,9

6- مشرکانِ ستم پیشه ، دارای حرکت های جمعی و متشکل علیه دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أسروا النجوى الذين ظلموا

«أسروا» (از مصدر «اسرار»); یعنی، پنهان می داشتند و «نجوی» به معنای گفتوگوهای پنهانی و مفعول برای «أسروا» است. بنابراین نجواکردن، دلیل بر حرکت جمعی و متشکل است و پنهان داشتن آن بیانگر سعی و تلاش بر دور ماندن این حرکت از انظار دیگران (مسلمانان) است.

7- توطئه چینی گروهی خاص از مشرکان ستم پیشه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دعوت او

و أسروا النجوى الذين ظلموا

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «الذين ظلموا» قید احترازی باشد؛ یعنی، آن دسته از مشرکانی که ستم پیشه اند و خوی تجاوزگری دارند.

9- بشر بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) محتوای نجوای توطئه آمیز مشرکان و دستاویز آنان علیه اسلام و قرآن

و أسروا النجوى الذين ظلموا هل هذا إلا بشر مثلكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 110 - 5

5- کافران لجوج و مشرکان حق ناپذیر ، دارای توطئه ها و نقشه های نهانی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإن تولّوا .. و يعلم ماتكتمون

ذکر «ماتكتمون» (آن چه را پوشیده می دارید) می تواند اشاره به توطئه های مخفیانه کافران و مشرکان داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 51 - 1

1 - تلاش پی گیر مشرکان عصر بعثت ، علیه آیات الهی (قرآن) و ناکام ساختن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در دعوت خویش

و الذين سعوا في آياتنا معجزين أولئك أصحاب الجحيم

«سعی» (مصدر «سعوا») به معنای تلاش کردن است و «فی آیاتنا» به تقدیر «فی ابطال آیاتنا» می باشد. «معجزه» (مصدر «معجزین») اگر از «عَجَزُ» (دنباله) مشتق شده باشد به معنای سبقت گرفتن از چیزی و پشت سر گذاشتن آن است و اگر از «عَجَزُ» (ناتوانی) مشتق شده باشد، به معنای ناتوان کردن می باشد. در هر صورت «معجزین» حال برای فاعل «سعوا» است و مفعول آن محذوف می باشد و تقدیر آن می تواند «معجزینا» و یا «معجزین رسولنا» باشد. «جحیم» نیز به معنای آتش بر افروخته و شعله‌ور است.

138- نوطنه مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 5 - 4, 3

ص: 342

3- مشرکان مکه در عصر بعثت ، دارای جلسات مخفی برای توطئه چینی علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم مايسرون ومايعلنون

«استغشی ثیابه» یعنی با جامه هایش خود را مخفی ساخت تا دیده نشود (لسان العرب) «حين» متعلق به «يعلم» است و لذا جمله «ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم...» می رساند که مشرکان در همان هنگامی که خود را مخفی و مستور می کردند مسایلی را مطرح می کردند برخی از آنها را پنهان می داشتند (ما یسرّون) و برخی را آشکار می نمودند (و ما یعلنون) این معنا گویای آن است که مراد از «یستغشون ثیابهم...» این است که مشرکان برای توطئه علیه پیامبر جلسات مخفی تشکیل می دادند نه مجرد پنهان ساختن خویش.

4- مشرکان مکه ، دارای مواضع علنی و آشکار علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توطئه های سرّی و محرمانه علیه آن حضرت

ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم ما يسرون و ما يعلنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 79 - 6

6 - تهدید مشرکان مکه از سوی خداوند ، در برابر توطئه چینی آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أم أبرموا أمراً فإنا مبرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 3

3- همدلی مشرکان مکه ، در خالی ساختن سرزمین مکه ، از وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

قریتک الّتی أخرجتک

نسبت دادن «إخراج» به قریه، می تواند از آن جهت باشد که همه مردم شهر و یا بیشتر آنان، بر اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) مصمم و همدل بوده اند.

139- توطئه مفسدان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 19

19 - موسی (ع) نگران توطئه مفسدان بنی اسرائیل در غیاب خویش

و لا تتبع سبيل المفسدين

140- توطنه مكاران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - نساء - 4 - 108 - 10

ص: 343

10 - علم و احاطه خداوند بر توطئه ها و نقشه های سری دغلبازان و عملکرد آنان

و هو معهم اذ یبیتون ما لایرضی من القول و کان الله بما یعملون محیطاً

«بیتون»، از ماده «بیتوته»، به معنای شب را به صبح آوردن است، و به قرینه جمله های گذشته، مراد از آن، توطئه ها و نیرنگهایی است که شبانه و در خلوت طرح می شود.

141- توطئه مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 7 - 5

5 - دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در قبال هجوم کافران و تکذیب گران

إنّ عذاب ربّک لوقع

از این که پس از تأکیدهای فراوان، خداوند روی سخن را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) متوجه ساخته و به آن حضرت اطمینان می دهد که عذاب کافران قطعی است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

142- توطئه منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 9 - 2

2 - ضربه زدن به اهل ایمان و توطئه علیه آنان، از اهداف منافقان در اظهار ایمان

یخضعون الله و الذین ءامنوا

«خضع» به معنای پنهان کردن امری و اظهار کردن امری دیگر است به منظور ضربه زدن و ایجاد ناگواری.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 14 - 3

3 - منافقان صدر اسلام، دارای جلسات سری با رؤسای خویش برای طرح توطئه علیه اسلام و مسلمین

و إذا خلوا إلی شیطینهم

«خلأ به و إلیه» به معنای با او خلوت کرده است. برخی گفته اند: خلأ آن گاه که به «الی» متعدی شود متضمن معنای رفتن نیز می باشد. بر

این مبنا «و إذا خلوا...»؛ یعنی: «و اذا ذهبوا الى شياطينهم خالین بهم؛ آن گاه که به سوی رؤسای خود روند و با آنان خلوت کنند.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 16 - 7

7- منافقان با تظاهر به اسلام، در هدف های خویش (کسب منافع و ضربه زدن به اسلام)، موفقیتی به دست نخواهند آورد.

ص: 344

برداشت فوق بر این اساس است، که متعلق «مهتدین» اهداف منافقان باشد؛ یعنی: و ما کانوا مهتدین الی مقاصدهم. آیات بعدی، این معنا را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 122 - 5

5 - دسیسه منافقان (عبدالله بن ابی سلول) ، برای ایجاد سستی و هراس در مسلمانان ، هنگام روانه شدن آنان به سوی احد

اذ همّت طانفتان منکم ان تفشلا

در مجمع البیان آمده است که عبدالله بن ابی سلول، دو طایفه از مسلمانان (برخی از مهاجر و انصار) را از رویارویی با مشرکان برحذر می داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 168 - 1

1 - تلاش منافقان کناره گرفته از جنگ احد ، در بازداشتن دیگر مسلمانان از حضور در آن کارزار

الذین قالوا لاخوانهم وقعدوا لو اطاعونا ما قتلوا

جمله «لو اطاعونا» دلالت بر تلاش منافقان در بازداشتن مسلمانان از نبرد دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 61 - 8

8 - تلاش پیگیر منافقان در مقابله با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بازداشتن مردم از مراجعه به او

رایت المنافقین یصدّون عنک صدوداً

فعل مضارع «یصدّون» دلالت بر استمرار دارد. قابل ذکر است که در برداشت فوق «یصدّون» فعل متعدّی و مفعول آن «التّاس» گرفته شده است؛ در این صورت «یصدّون» به معنی «یمنعون» خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 81 - 3

3 - جلسات سرّی و توطئه گرانه منافقان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مدینه

و يقولون طاعه فاذا برزوا من عندک بیّت طائفه منهم غیر الذی تقول

برخی گفته اند که این آیه درباره منافقان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 141 - 5

5 - لزوم هشیاری مسلمان در قبال ترفند ها و شگرد های منافقان

الذین یتربصون بکم فإن کان لکم فتح من اللّٰه . . . و نمنعکم من المؤمنین

از اهداف افشای منافقان و بر شمردن ویژگیهای آنان، آگاه کردن مؤمنان به حيله ها و مکرهای آنان است.

ص: 345

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 47 - 10، 9

9 - نفوذ در میان رزمندگان اسلام به منظور جاسوسی و فتنه انگیزی ، از ترفند های منافقان

لو خرجوا فيكم ما زادوكم إلا خبالا... و فيكم سمعون لهم

10 - هشدار خداوند به منافقان با بیان علم همه جانبه اش به روحيات و دسيسه های منافقانه آنان

و لأوضعوا خلكم ببيغونكم الفتنه... و الله عليم بالظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 48 - 1، 3، 5

1 - فتنه انگیزی و کارشکنی هميشگی منافقان ، عليه پيامبر (صلى الله عليه و آله) و اسلام در جبهه های نبرد

لقد ابتغوا الفتنة من قبل

3 - ضرورت هشيارى رهبران جامعه اسلامى ، در برابر ترفند ها و فتنه انگيزى های منافقان (وارونه جلوه دادن امور و...)

و قلبوا لك الأمور

5 - منافقان ، تلاش تخريب گرانه خود را تا مرحله غلبه حق و پيروزي قطعى جبهه اسلام ، ادامه مى دهند .

لقد ابتغوا الفتنة... حتى جاء الحق و ظهر أمر الله و هم كرهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 66 - 3

3 - برملا شدن كفر منافقان صدر اسلام ، در پي توطئه آنان عليه اسلام و پيامبر (صلى الله عليه و آله)

لا تعتذروا قد كفرتم بعد إيمانكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 13، 7

7 - تلاش پنهانی منافقان و اهتمام آنان در توطئه عليه پيامبر (صلى الله عليه و آله) و اسلام

و هموا بما لم ينالوا

13 - توطئه های منافقان علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، انتقام جویی آنان از مسلمانان دست یافته به امکانات مادی، در پرتو تفضلات خدا و رسول

و ما نعموا إلا أن أغنيهم الله ورسوله من فضله

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «أغناهم» به مسلمانان برگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 78 - 5

5 - تلاش منافقان صدر اسلام، در مخفی نگهداشتن طرح ها و نقشه های خائنانه خویش، علیه اسلام و مسلمانان

ألم يعلموا أن الله يعلم سرهم

ص: 346

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 107 - 2,3

2 - اقدام منافقان به ساختن پایگاهی تحت عنوان « مسجد » برای دشمنان دیرینه خدا و رسول خدا

و الذین اتخذوا مسجداً .. إِرصاداً لمن حارب الله ورسوله

3 - به کارگیری خانه خدا علیه دین خدا ، توسط منافقان

و الذین اتخذوا مسجداً .. إِرصاداً لمن حارب الله ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 124 - 6

6 - انکار نفوذ آموزه های قرآن در میان دل و جان مردم ، از ترفند های منافقان و دشمنان دین

و إذا ما أنزلت سوره فمنهم من يقول أیکم زادته هذه ایمناً

استفهام در جمله «ایکم زادته .. » استفهام انکاری و بیانگر نفی تأثیرگذاری آیات قرآن در دل و جان اهل ایمان است. قابل ذکر است که ضمیر «منهم» به منافقان برمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 19 - 10

10 - اشاعه فحشا در میان جامعه اسلامی و تهمت آلودگی جنسی به مؤمنان پاکدامن ، از ترفند های منافقان

إنّ الذین یحبّون أن تشیع الفحشه فی الذین ءامنوا لهم عذاب أليم

تعبیر «فی الذین آمنوا» (در میان صفوف مؤمنان) بیانگر این نکته است که اشاعه دهندگان فحشا، خود از مؤمنان نیستند؛ بلکه در میان صفوف مؤمنان رخنه کرده اند و آنان را به فساد می کشانند. گفتنی است چون آیات پیشین درباره ماجرای «افک» بود که به دست منافقان انجام گرفت، می توان استفاده کرد که مقصود در «الذین یحبّون...» همان منافقان اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 16 - 5

5- افشای حرکت های مرموز کافران و منافقان ، از سوی خداوند برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و منهم من يستمع إليك حتى إذا خرجوا من عندك

خطاب آیه شریفه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و ضمیر «منهم» ممکن است به کافران بازگردد که در آیات پیشین یاد شده اند و نیز ممکن است با توجه به محتوای آیه - که نوعی حرکت نفاق آمیز را بیان داشته - به منافقان بازگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 26 - 12

12- آگاهی خداوند، از توطئه ها و کار های پنهانی عناصر سست ایمان و منافق

و الله يعلم اسرارهم

ص: 347

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 30 - 11

11- لزوم هشیاری جامعه اسلامی ، نسبت به خطر ها و توطئه های بیمار دلان و منافقان علیه دین

و لتعرفنهم فی لحن القول

با توجه به این که خداوند، در آیات گذشته به روحيات، خصلت ها، موضع گیری ها و توطئه گری های منافقان بیمار دل پرداخته و در این آیه نیز مؤمنان را نسبت به شناخت آنان رهنمون ساخته است (و لتعرفنهم فی لحن القول)، مطلب بالا قابل برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 33 - 3

3- تأکید خداوند به اطاعت مؤمنان ، از فرمان جهاد و تأثیر ناپذیری از کارشکنی منافقان *

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ و أَطِيعُوا الرَّسُولَ

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین که درباره جهاد و موضع منفی منافقان بود برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 10 - 10

10 - خداوند ، حامی مؤمنان در برابر توطئه های شیطانی منافقان

و لیس بضائرهم . . . و علی الله فلیتوکل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 14 - 9,2

2- اتحاد و همدستی منافقان با یهودیان علیه اسلام و مسلمین

الم تر إلی الذین تولّوا قومًا غضب الله علیهم

دوستی میان منافقان و یهودیان - که مورد غضب خدا هستند - جنبه عاطفی نداشت؛ بلکه سیاسی و عقیدتی بوده است.

9- هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، درباره پدیده نفاق و ترفند های منافقان علیه اسلام و مسلمانان

ألم تر إلى الذين تولّوا قوماً غضب الله عليهم

استفهام در «ألم تر» تعجیبی است؛ ولی چون خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، می تواند در بردارنده هشدار و بیدار باش به آن حضرت نیز باشد. بدین صورت که مبدا مسلمانان از ترفندهای منافقان و همدستی آنان با یهودیان، غفلت ورزند و ندانند که از کجا ضربه می خورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 8

8 - دلداری و تقویت روحیه مؤمنان ، از سوی خداوند در قبال توطئه های منافقان

ليخرجنّ الأعزّ . . . ولله العزّه ولسوله وللمؤمنين

ص: 348

143- توطئه منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 48 - 2

2 - تلاش منافقان در جهت وارونه جلوه دادن امور ، برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و قلبوا لك الأمور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 3، 2

2 - هم دستی و تشکل تئی چند از منافقان عصر بعثت ، برای تهمت زنی و شایعه سازی علیه خانواده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إنّ الذين جاءوا بالإفك عصبة منكم

بیشتر مفسران بر این باورند که گروه بهتان زننده (عصبه منکم) از منافقان بودند.

3 - منافقان در عصر بعثت ، دارای جمعیتی هم دست و متشکل برای توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

إنّ الذين جاءوا بالإفك عصبة منكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 7 - 1

1 - توطئه منافقان ، به منظور پراکندن اصحاب و یاران نزدیک پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از اطراف آن حضرت

هم الذين يقولون لا تنفقوا على من عند رسول الله حتى ينفضوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 2

2 - منافقان ، درصدد براندازی حکومت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يقولون لئن رجعنا إلى المدينة ليخرجنّ الأعزّ منها الأذلّ

144- توطئه ولید بن مغیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 22 - 2

2 - چاره اندیشی عجولانه و شتاب آلود و لیدبن مغیره ، علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ . . . ثُمَّ نَظَرَ . ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 24 - 2

2 - اتهام سحر و جادوگری به قرآن ، طرحی حساب شده از سوی ولیدبن مغیره

ص: 349

إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ... فَقَالَ إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ

145- توطئه های پنهانی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 80 - 3

3 - هشدار خداوند به مشرکان ، در مورد توطئه های پنهانی آنان

أَمْ يَحْسِبُونَ أَنَّا لَأَنسَمِعَ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ

146- توطئه های پنهانی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 80 - 5

5 - توطئه های مخفیانه مشرکان مکه ، علیه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

أَمْ يَحْسِبُونَ أَنَّا لَأَنسَمِعَ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ

147- توطئه های دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 25 - 5

5 - ادعای ارتباط پیامبر (صلی الله علیه و آله) با شیطان و دریافت قرآن از او ، از ترفند های تبلیغاتی دشمنان اسلام در عصر بعثت

و ما هو بقول شیطن رجیم

148- توطئه های فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 22

22 - شکنجه ، کشتار ، تهدید و ارباب ، از آخرین حربه های فرعون برای جلوگیری از نهضت موسی (ع) و بقای حکومت خویش

فَلَا تَطْعَنَنَّ... لِأَصْلَابِكُمْ... وَتَتَعَلَّمَنَّ

149- توطئه های کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 110 - 1

1- خداوند، به گفتار آشکار و توطئه ها و اسرار مشرکان و کافران حق ستیز آگاه است.

إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 13 - 5، 3

3 - آگاهی خداوند از تمامی توطئه های نهان و آشکار کافران

وَأَسْرُوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ

5- آگاهی کامل خداوند به راز دل ها و ضمیر آدمیان، دلیل احاطه کامل او بر تمامی گفته ها و توطئه های نهان و آشکار کافران است.

وَأَسْرُوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که جمله «إِنَّهُ عَلِيمٌ...»، در مقام تعلیل برای عبارت «وَأَسْرُوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 15 - 4، 3

3 - بی تأثیر ساختن هشدار های قرآن درباره معاد، محور نیرنگ های کافران

إِنَّهُ لَقَوْلُ فَصْلٍ... إِنْهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا

به قرینه آیات پیشین، مصداق بارز کید و مکر کافران، توطئه برای جدی نگرفتن هشدارهای قرآن به معاد است.

4 - جدی نگرفتن هشدار های قرآن به معاد و شوخی قلمداد کردن آن، دسیسه کافران در مقابله با آیین الهی

وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ . إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 16 - 1

1 - خداوند، در برابر نیرنگ ها و توطئه های کافران، ترفند ها و نقشه هایی پیچیده به کار می گیرد.

و اکید کیداً

«کید»؛ یعنی، احتیال (چاره جستن) که دو نوع مذموم و ممدوح دارد؛ هر چند که استعمال آن در مورد مذموم بیشتر است (مفردات راغب). «کیداً» مفعول مطلق است و بر پیچیدگی نقشه های خداوند دلالت دارد.

150- توطئه های کافران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 17 - 7

ص: 351

7 - وجود شرایط مساعد برای اقدام سریع پیامبر (صلی الله علیه و آله) به رویارویی با توطئه های کافران ، در عصر بعثت

فمهل الکفرین

فرمان مهلت دادن، در صورتی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) داده می شود که شرایط برای انجام عملی شتابزده علیه کافران فراهم باشد.

151- توطئه های مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 4 - 4

4- هشدار خداوند به مشرکان ستم پیشه در باره توطئه های پنهانی و گفت وگو های محرمانه آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

أسرّوا النجوى الذين ظلموا . . . قال ربّی يعلم القول فى السماء والأرض

تذکر به مشرکان نجواگر و توطئه کننده، مبنی بر آگاهی خداوند از هر نوع سخنی در آسمان و زمین، هشدارى است به آنان در باره سرانجام شوم توطئه هایشان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 110 - 1

1- خداوند ، به گفتار آشکار و توطئه ها و اسرار مشرکان و کافران حق ستیز آگاه است .

إنّهُ يعلم الجهر من القول و يعلم ما تکتمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 79 - 4، 1

1 - توطئه های پی در پی و جدی مشرکان ، نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تصمیم قطعی آنان برای انکار حق

أم أبرموا أمراً

«إبرام» (مصدر «أبرموا») در اصل به معنای تابیدن و محکم کردن است و در این جا مراد از آن - به قرینه شأن نزول و آیه بعد - تصمیم جدی مشرکان بر توطئه چینی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) می باشد.

4 - تقویت روحیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند ، در برابر اقدامات توطئه آمیز مشرکان

152- توطئه های مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 4

4- برپایی جلسات سری و گفتگوهای مشورتی ، از سوی مشرکان ستمگر علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أسروا النجوى الذين ظلموا

ص: 352

153- توطئه های مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 44 - 2

2 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر مخالفت ها و کارشکنی های تکذیب گران

فذرني و من يكذب بهذا الحديث

154- توطئه هلاکت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 56 - 3

3 - سوگند مؤکد بهشتیان برای هم نشینان دوزخی خود ، مبنی بر تلاش آنان در جهت هلاکت مؤمنان و معتقدان به معاد در دنیا

قال تالله إن كدت لتردين

«ارداء» (مصدر «تردين») به معنای نابودکردن است.

155- توطئه همسران محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 4 - 15، 9

9 - افشای سخنان محرمانه و راز پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از سوی برخی از همسرانش ، نوعی توطئه و همدستی علیه آن حضرت بود

وإن تطهرا عليه

مطلب یاد شده، از تعبیر «إن تطهرا عليه» (اگر علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) هم پستی کنید)، استفاده می شود. گفتنی است «تظاهر» (مصدر «تظاهرا») به معنای تعاون و هم پستی است.

15 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر ضدیت و خیانت برخی از همسرانش ، مورد حمایت و پشتیبانی خداوند ، جبرائیل ، صالح مؤمنان (علی ع) و فرشتگان قرار داشت .

وإن تطهرا عليه فإن الله هو موليه . . . و الملكة بعد ذلك ظهير

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 76 - 4

ص: 353

4- یهودیان عصر بعثت دارای جلسات سرّی و مخفیانه برای توطئه چینی علیه اسلام

و إذا خلا بعضهم إلى بعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 72 - 4، 3

3- اظهار ایمان در ابتدای روز و کفر در انت های آن ، حيله يهود برای متزلزل ساختن مؤمنان

وقالت طائفه .. لعَلَّهم يرجعون

مفسرین طبق شأن نزول، آیه را حمل بر یهودیان کرده اند.

4- خداوند ، رسواگر یهود با افشای توطئه آنان در جهت متزلزل ساختن مؤمنان

وقالت طائفه .. لعَلَّهم يرجعون

7- یهود ، آنچه را در اوّل روز بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شده بود (قبله بودن بیت المقدّس) ، پذیرفتند و به آنچه در انت های روز نازل شده بود (قبله بودن کعبه) ، کفر ورزیدند تا مؤمنان را گمراه سازند .

وقالت طائفه .. لعَلَّهم يرجعون

برخی از مفسران برآنند که «وجه النهار» و «آخره» متعلق به «انزل» است ؛ و سیاق آیه می رساند که مراد از «الذی»، حکمی خاص است ؛ برخی روایات دلالت دارد که آن حکم خاص، تغییر قبله بوده است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در عصرگاهی مأمور شد نماز را به سوی کعبه بخواند و قبله مسلمانان را که تا صبحگاه آن روز، بیت المقدس بوده است تغییر دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 73 - 4، 12

3- نگرانی علمای یهود ، از افشای توطئه آنان علیه اسلام

وقالت طائفه من اهل الكتاب .. و لا تؤمنوا الا لمن تبع دينكم

نهی عالمان یهود از اعتماد به غیر همکیشان، پس از طرح توطئه علیه مسلمانان، بیانگر نگرانی آنان از افشای توطئه می باشد.

4- نهی علمای یهود پیروان خویش را از بازگویی توطئه شان علیه اسلام ، مگر در میان همکیشان خود

وقالت طائفه .. امنوا بالذی ... و لا تؤمنوا الا لمن تبع دينكم

12 - افشای توطئه علمای یهود علیه مسلمانان ، از جانب خداوند

و لا تؤمنوا الا لمن تبع دينكم . . . او يحاجوكم عند ربكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 99 - 5

5 - کوشش یهود در تفرقه افکنی میان مؤمنان

قل يا اهل الكتاب لم تصدّون . . من امن

برخی از مفسران برآنند که آیه درباره یهود نازل شده است، که سعی در اختلاف افکنی بین اوس و خزرج را داشتند. (مجمع البيان ج 2).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 354

6 - تبانی و تلاش یهودیان برای برانگیختن نزاع های قومی زمان جاهلیت ، میان اهل ایمان (اوس و خزرج)

یا ایها الذین امنوا ان تطیعوا

شاش بن قیس یهودی از وحدت مؤمنان (اوس و خزرج) به خشم آمد و فردی یهودی را مأمور کرد تا فتنه های جاهلیت را میان آنها برانگیزاند. (المیزان، ج 3).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 181 - 14

14 - یهود ، در صدد قتل پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) *

و قتلهم الانبیاء بغیر حقّ

برداشت فوق، توجیهی است برای نسبت دادن قتل انبیا به یهود زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله). یعنی از اینکه کشتن پیامبران به آنان نسبت داده شده، معلوم می گردد که آنان در صدد قتل پیامبرند ؛ چرا که وی به منزله همه پیامبران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 46 - 12

12 - یهود ، در صدد وارد ساختن ضربه به اسلام

و طعنأ فی الدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 160 - 6

6 - تلاش مداوم و پیگیری یهود در جهت بازسازی انسان ها از راه خدا

و بصدّهم عن سبیل اللّٰه کثیراً

برداشت فوق بر این اساس است که «کثیراً» صفت برای مفعول مطلق (صدّاً) محذوف باشد ؛ بر این مبنا مفعول به کلمه ای همانند «الناس» در تقدیر است، یعنی «و بصدّهم الناس عن سبیل اللّٰه صدّاً کثیراً».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - یهودیان ، در اندیشه آسیب رسانی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در صورت اعراض آن حضرت از داوری بین آنان

وإن تعرض عنهم فلن يضروك شيئاً

14 - نوید خداوند به مصونیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از توطئه های یهودیان به خاطر ترک داوری بین آنان

وإن تعرض عنهم فلن يضروك شيئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - تلاش مودیان و فریبکارانه اهل کتاب (یهود) ، برای بازداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از حکم و داوری بر اساس قرآن

ص: 355

و احذرهم ان يفتنوك عن بعض ما أنزل الله إليك

چون «یفتنوک» به «عن» متعدی شده است علاوه بر بازداشتن و گمراه ساختن، معنای خدعه و نیرنگ نیز در آن اشراب شده است؛ یعنی مبادا تو را با نیرنگ از احکام الهی بازدارند و گمراه سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 50 - 2

2 - بسیاری از مسیحیان و یهودیان، در صدد جایگزینی گرایش‌ها و قوانین جاهلی به جای احکام و قوانین الهی

افحکم الجهلیه بیغون

«بغی»، به معنای طلب کردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 31

31 - خداوند، حامی مؤمنان، در برابر توطئه‌های یهودیان و دشمنان دین

کلما اوقدوا ناراً للحرب اطفأها الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 14 - 2

2 - اتحاد و همدستی منافقان با یهودیان علیه اسلام و مسلمین

ألم تر إلى الذين تولّوا قوماً غضب الله عليهم

دوستی میان منافقان و یهودیان - که مورد غضب خدا هستند - جنبه عاطفی نداشت؛ بلکه سیاسی و عقیدتی بوده است.

157- تهدید توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 81 - 7

7 - توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و فرامین او، مورد تهدید و مؤاخذه خداوند

وَاللّٰهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّنُونَ

جمله «وَاللّٰهُ يَكْتُبُ ..» علاوه بر بیان اینکه اعمال آدمیان ثبت می شود، کنایه از تهدید مخالفان و توطئه گران و مؤاخذه آنان نیز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 13

13 - اعلام حمایت و پشتیبانی خدا از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ، علیه توطئه گران و نیرنگ بازان عصر بعثت و تهدید آنان به عذاب

و إِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً .. إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِیْ ءَايَاتِنَا قُلِ اللّٰهُ أَسْرَعُ مَكْرًا

ص: 356

مکر خدا، می تواند کنایه از عذاب او باشد.

158- تهدید توطئه گران قصه افک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 13

13 - تهدید شدن توطئه گران « افک » ، به انتقام و کیفر به میزان نقش آنان در این گناه از سوی خداوند .

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ .. لِكُلِّ امْرئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 23 - 8

8 - دستور قطع ارتباط با توطئه گران « افک » و تهدید آنان به عذاب بزرگ از سوی خداوند

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ .. لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

برداشت فوق، بر این اساس است که آیه یاد شده، از جمله آیات مربوط به ماجرای «افک» باشد.

159- جنسیت توطئه گران قصه افک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 14

14 - گردانندگان توطئه « افک » همگی از مردان بودند .

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ .. لِكُلِّ امْرئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ

«مرء» در لغت هم به معنای انسان آمده و هم به معنای مرد؛ ولی به قرینه شأن نزول آیه شریفه، در این جا به معنای مرد است.

160- چشم پوشی از توطئه اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 16

16 - ضرورت نادیده انگاشتن توطئه های اهل کتاب و پرهیز از درگیری با آنان ، حکمی موقت بود .

فاعفوا و اصفحوا حتى يأتي الله بأمره

ص: 357

161- چشم پوشی از توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 20

20 - نادیده گرفتن توطئه دشمنان و گذشت کردن از آزار های ایشان ، مرحله ی تاکتیکی در مبارزه با آنان است .

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره

162- حتمیت عذاب توطئه گران علیه قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 38 - 5

5 - تلاش گران بر ضد آیات قرآن ، عذابی قطعی خواهند داشت .

وقال الذین کفروا لن نؤمن بهذا القرآن .. و الذین یسعون فی ءایتنا ... أولئ

در این که مراد از «آیات» در این آیه، مطلق آیات خدا است و یا آیه های قرآن (به قرینه این که در آیات پیشین از قرآن سخن به میان آمده است)، دو احتمال وجود دارد. برداشت یاد شده بنابر احتمال دوم است.

163- دعوت از منافقان توطئه گر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 19

19 - خداوند ، فراخوان منافقان مرتد و توطئه گر ، به توبه و بازگشت به دامن اسلام

فإن یتوبوا یک خیراً لهم

164- دفع توطئه اصحاب فیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 2 - 105 - 2

2 - خداوند برنامه اصحاب فیل را سردرگم کرده ، توطئه آنان را خنثی ساخت .

ألم يجعل كيدهم في تضليل

ظرف بودن تضليل (گمراه ساختن) برای «کید»، مبالغه در همراهی آن دو است؛ به گونه ای که هر جزئی از کید آنان، همراه با تضلیل خداوند بود و از آن انفکاک نداشت.

ص: 358

165- دفع توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 11 - 12

12 - ایمان ، تقوا و توکل ، زمینه جلب امداد های خداوند و خنثی شدن توطئه های دشمنان از جانب اوست . *

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ .. وَ عَلَى اللَّهِ فليتوكل المؤمنون

166- دفع توطئه دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 42 - 8

8- آگاهی خداوند به عملکرد و دستاورد انسانها ، زمینه ساز اقتدار او بر خنثی کردن مکرها و توطئه های ایشان علیه پیامبران و برنامه های الهی

فلله المکر جمیعاً یعلم ما تکسب کل نفس

جمله «یعلم ..» به منزله تعلیلی است برای «فلله المکر جمیعاً» و اشاره به ریشه و خاستگاه این حقیقت دارد که مکرها و توطئه های کافران علیه برنامه های الهی بی اثر است و همه برنامه ها در اختیار خداوند است ؛ یعنی، چون خداوند از اعمال و رفتار انسانها آگاه است، مکر و نقشه های ایشان بر او مخفی نمی ماند و لذا به خوبی می تواند آنها را خنثی سازد.

167- دفع توطئه دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 42 - 8

8- آگاهی خداوند به عملکرد و دستاورد انسانها ، زمینه ساز اقتدار او بر خنثی کردن مکرها و توطئه های ایشان علیه پیامبران و برنامه های الهی

فلله المکر جمیعاً یعلم ما تکسب کل نفس

جمله «یعلم ..» به منزله تعلیلی است برای «فلله المکر جمیعاً» و اشاره به ریشه و خاستگاه این حقیقت دارد که مکرها و توطئه های کافران علیه برنامه های الهی بی اثر است و همه برنامه ها در اختیار خداوند است ؛ یعنی، چون خداوند از اعمال و رفتار انسانها آگاه است، مکر و نقشه های ایشان بر او مخفی نمی ماند و لذا به خوبی می تواند آنها را خنثی سازد.

168- دفع توطنه كافران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - انفال - 8 - 19 - 5

ص: 359

5- جنگ های اسلام در صدد دفع شر کافران ، نه تحمیل عقیده بر آنان *

إن تنتهوا فهو خير لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 61 - 8

8- توکل بر خدا در پذیرش صلح ، موجب عقیم ماندن اهداف پنهانی کافران از پیشنهاد صلح

فاجنح لها و توکل علی الله

169- دفع توطئه منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 7 - 6

6- اقدام الهی برای خنثی کردن توطئه اقتصادی منافقان ، علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اصحاب آن حضرت

هم الذين يقولون لا تنفقوا علی من عند رسول الله حتى ينفصوا

170- رحمت بر توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 6

6- ربوبیت خداوند ، مقتضی بازگذاشتن در رحمت خویش به روی فتنه گران مجازات شده

وليتبروا ما علواً تبييراً . عسى ربكم أن يرحمكم

171- زمان توطئه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 12 - 2

2- برادران یوسف ، زمان اجرای توطئه علیه او را ، فردای همان روز مشورت با یکدیگر و گفت و گو با پدرشان تعیین کردند .

إذ قالوا... قالوا يابانا... أرسله معنا غداً

172- زمينه توطنه برادران يوسف

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 360

8 - یوسف - 12 - 8 - 8

8- حسادت برادران یوسف به وی ، آنان را به جلسه ای برای تصمیم گیری علیه او واداشت .

إذ قالوا ليوسف وأخوه أحب إليّ أينا منا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 5

5- نیاز یوسف (ع) به گردش و بازی و استفاده از خوراکی های مراتع ، بهانه برادرانش برای بردن او به صحرا و جدا ساختنش از یعقوب (ع)

أرسله معنا غداً يرتع ويلعب

173- زمینه توطئه علیه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 8 - 8

8- حسادت برادران یوسف به وی ، آنان را به جلسه ای برای تصمیم گیری علیه او واداشت .

إذ قالوا ليوسف وأخوه أحب إليّ أينا منا

174- زمینه توطئه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 8

8 - تصمیم فرعونیان به قتل موسی (ع) ، به خاطر اعتقاد آن حضرت به ربوبیت مطلق خداوند بود .

أقتلون رجلاً أن يقول ربي الله

175- زمینه دفع توطئه منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 10 - 3

3 - توصیه خداوند به مؤمنان ، برای جبران کمبود ها و نیاز های اقتصادی اصحاب نیازمند پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، جهت خنثی کردن توطئه منافقان در انفاق به آنان

لاتتفقوا علی من عند رسول اللّٰه . . . و أنفقوا من ما رزقنکم

ص: 361

176- زمینه مبارزه با توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 110 - 5

5- ارتباط اهل ایمان با خدا و تأمین نیاز های جامعه ، فراهم کننده شرایط و زمینه های وعده خداوند (فرمان به مبارزه با توطئه گران)

فاعفوا و اصفحوا حتى يأتى الله بأمره . . . و أقيموا الصلوه و ءاتوا الزكوه

177- زمینه نجات از توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 79 - 9

9- توکل بر خداوند ، رهاننده انسان از تنگنای توطئه های دشمنان

و لاتكن فى ضيق ممّا يمكرون . . . فتوكل على الله

سياق آیات، نشانگر ارتباط معنوی این آیه با «و لاتكن فى ضيق ممّا يمكرون» می باشد.

178- زیان توطئه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 14

14- توطئه ها و نیرنگ های فرعون علیه موسی (ع) ، سرانجام به زیان و نابودی او انجامید .

و ما كيد فرعون إلا فى تباب

«تباب» به معنای خسارت و هلاکت است.

179- سرزنش توطئه علیه اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 15 - 1

1- برقراری رابطه دوستی و همدستی با دیگر پیروان ادیان علیه اسلام و مسلمین ، کاری زشت و در پی دارنده عذاب سخت الهی

الذین تولّوا قومًا .. لهم عذابًا شديدًا إنهم ساء ما كانوا يعملون

ص: 362

180- سرزنش توطئه علیه محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 45 - 5

5- هرگونه تلاشی برای بازداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از هدف خویش ، زشت است .

أفأمن الذين مكروا السيئات

«مکر» در لغت به معنای بازداشتن شخص از هدفش است و «السیئات» مفعولٌ به برای «مکروا» می باشد و متضمن معنای فعلی متعدی مثل «عملوا» است.

181- سرزنش توطئه علیه مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 15 - 1

1 - برقراری رابطه دوستی و همدستی با دیگر پیروان ادیان علیه اسلام و مسلمین ، کاری زشت و در پی دارنده عذاب سخت الهی

الذين تولّوا قومًا .. لهم عذابًا شديدًا إنهم ساء ما كانوا يعملون

182- شکست توطئه ابرها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 2 - 4

4 - عقیم ساختن توطئه ابرهه برای انهدام کعبه ، سزاوار تأمل و هشدار برای مخالفان اسلام

ألم يجعل كيدهم في تضليل

183- شکست توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 70 - 5

5- نیرنگ ها و دسیسه های اهل باطل در برابر اراده الهی ، ناتوان و نافرجام است .

وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 3 - 3

3 - قدرت خداوند بر شکافتن تاریکی شب به وسیله سپیده صبح ، دلیل توانمندی او بر خنثی ساختن تهدید های پوشیده و توطئه

ص: 363

قل أعوذ برّب الفلق . . . و من شرّ غاسق إذا وقب

آیات بعد، قرینه بر این است که مراد از خطرهای شبانه، برنامه ریزی های کاملاً محرمانه دشمن در شب است.

184- شکست توطئه دشمنان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 6

6 - سران کفر و شرک علی رغم به کار بردن شگرد های گوناگون تبلیغی علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از دستیابی به اهداف خود ناتوان و ناکام بودند .

إن هذا إلاّ إفک . . . قالوا مال هذا الرسول ... لولا أنزل إلیه ملک ... إلاّ رج

مقصود از ناتوانی در یافتن راه، می تواند ناتوانی از دستیابی به راه موفق و مؤثر برای پیگیری اهدافشان باشد؛ یعنی، «فلا يستطيعون سبيلاً إلی إبطال أمرک. . .».

185- شکست توطئه دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 6

6 - سران کفر و شرک علی رغم به کار بردن شگرد های گوناگون تبلیغی علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از دستیابی به اهداف خود ناتوان و ناکام بودند .

إن هذا إلاّ إفک . . . قالوا مال هذا الرسول ... لولا أنزل إلیه ملک ... إلاّ رج

مقصود از ناتوانی در یافتن راه، می تواند ناتوانی از دستیابی به راه موفق و مؤثر برای پیگیری اهدافشان باشد؛ یعنی، «فلا يستطيعون سبيلاً إلی إبطال أمرک. . .».

186- شکست توطئه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 6

6 - سران کفر و شرک علی رغم به کار بردن شگرد های گوناگون تبلیغی علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از دستیابی به اهداف خود ناتوان و ناکام بودند .

إن هذا إلا إفك .. قالوا مال هذا الرسول ... لولا أنزل إليه ملك ... إلا رج

مقصود از ناتوانی در یافتن راه، می تواند ناتوانی از دستیابی به راه موفق و مؤثر برای پیگیری اهدافشان باشد؛ یعنی، «فلا يستطيعون

ص: 364

سبیلاً إلى إبطال أمرک. ..».

187- شکست توطئه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 6

6 - سران کفر و شرک علی رغم به کار بردن شگرد های گوناگون تبلیغی علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از دستیابی به اهداف خود ناتوان و ناکام بودند .

إن هذا إلا إفک . . . قالوا مال هذا الرسول ... لولا أنزل إليه ملک ... إلا رج

مقصود از ناتوانی در یافتن راه، می تواند ناتوانی از دستیابی به راه موفق و مؤثر برای پیگیری اهدافشان باشد؛ یعنی، «فلا يستطيعون سبیلاً إلى إبطال أمرک. ..».

188- شکست توطئه علیه قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 7

7 - استفاده از شیوه های بهانه جویانه و دروغ علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شیوه ای ناموفق و ناکام

وقال الذین کفروا إن هذا إلا إفک . . . أسطیرا لأولین ... رجلاً مسحوراً... فضلّ

189- شکست توطئه علیه محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 7

7 - استفاده از شیوه های بهانه جویانه و دروغ علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شیوه ای ناموفق و ناکام

وقال الذین کفروا إن هذا إلا إفک . . . أسطیرا لأولین ... رجلاً مسحوراً... فضلّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 9

9- ترفند ها و توطئه های کافران علیه راه خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، محکوم به شکست و بی فرجامی

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدَّوْا .. وَسَيَحْبُطُ أَعْمَلَهُمْ

به قرینه صدر آیه، می توان گفت: مراد از «أعمالهم» همان حرکت های کفرآمیز، مانع تراشی در طریق حق و ستیزه جویی با پیامبر(صلی الله علیه و آله) است. در این صورت «حبط»، به معنای خنثی سازی و عقیم نمودن تلاش های آنان خواهد بود.

ص: 365

190- شکست توطئه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 14

14 - توطئه مشترک فرعون ، هامان و قارون برای کشتار فرزندان ذکور مؤمنان در عصر موسی (ع) نافرجام ماند .

قالوا اقتلوا أبناء الذين ءامنوا معه . . . و ما كيد الكفرين إلا في ضلل

191- شکست توطئه قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 14

14 - توطئه مشترک فرعون ، هامان و قارون برای کشتار فرزندان ذکور مؤمنان در عصر موسی (ع) نافرجام ماند .

قالوا اقتلوا أبناء الذين ءامنوا معه . . . و ما كيد الكفرين إلا في ضلل

192- شکست توطئه کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 30 - 5

5 - شکست کافران مکه در توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، عبرتی برای همه خائنان به خدا و رسول

لاتخونوا الله و الرسول . . . و یمکرون و یمکر الله

یادآوری شکست توطئه های کافران مکه پس از اشاره به خیانت برخی از مسلمانان برای تفهیم این حقیقت است که خائنان به خدا و رسول، هر چند اظهار اسلام کنند، همان گونه که کافران موفق نشدند، آنان نیز موفق نمی شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 36 - 3,4,6

3 - تلاش کافران و صرف هزینه های کلان برای جلوگیری از گسترش اسلام ، بی اثر است .

ثم تکون علیهم حسره

4- از دست دادن دارایی ها و بر جای ماندن حسرت و ندامت ، ثمره تلاش برای مبارزه با اسلام

ثم تكون عليهم حسره

6- خداوند بی ثمر ماندن تلاش های حق ستیزانه کافران قریش را به مسلمانان صدر اسلام بشارت داد .

ثم تكون عليهم حسره ثم يغلبون

ص: 366

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 4

4- تلاش های کافران برای ترغیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عقب نشینی و یا عدول از مواضع اصولی خویش ، ناکام ماند و شکست خورد .

وإن کادوا لیفتنونک

تعبیر «نزدیک بود تو را به فتنه اندازند» حکایت می کند که آنان، موفق به این کار نشدند و شکست خوردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 17، 15

15 - نافر جام ماندن توطئه های کافران علیه مؤمنان ، از سنت های الهی است .

و ما کید الکفرین إلا فی ضلل

17 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، در مورد نافر جام ماندن توطئه های کافران علیه جانشان

قالوا اقتلوا أبناء الذین ءامنوا معه . . . و ما کید الکفرین إلا فی ضلل

مفسران بر این عقیده اند که آیه شریفه با بیان تاریخ موسی (ع) و مؤمنان به او و نیز فرعونیان، در صدد دلداری به پیامبر اسلام و مؤمنان است که وضعیتی مشابه آنان در مکه داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 1 - 1

1- تلاش های کافران ، در منحرف ساختن جامعه بشری از راه خدا ، محکوم به شکست حتمی و نهایی است .

الذین کفروا و صدّوا عن سبیل اللّٰه أضلّ أعملهم

«أعمالهم» نظر به تلاش های کفرآمیز و انحراف انگیز کافران دارد که از واژه «صدّوا» استفاده می شود. شکست حتمی و نهایی از آن جهت برداشت می شود که گوینده «أضلّ» خداوند است و اگر کافران در ظاهر پیشرفت هایی هم داشته باشند، در نهایت محکوم به شکست اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 17

17 - توطئه و نیرنگ های مستکبران و قدرت های فرعونى ، شکست پذیر و خنثى شدنى است .

و ما کید فرعون إلا فى تباب

برداشت بالا با توجه به این نکته مهم تفسیری است که نقل داستان ها و ماجراهای تاریخی در قرآن، صرفاً برای بیان واقعیت تاریخی گذشته نیست. بلکه جریانی است مستمر برای تمامی اعصار و روزگاران.

ص: 367

194- شکست توطئه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 76 - 7

7- توطئه مشرکان برای اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مکه ، عقیم ماند و به ثمر نرسید .

وإن كادوا ليستفزونك من الأرض ليخرجوك منها وإذا لا يلبثون خلفك إلا قليلاً

از تعبیر «وإن كادوا ليستفزونك» (نزدیک بود تو را اخراج کنند) به دست می آید که آنان، نتوانستند هدف خویش را در اخراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مکه عملی سازند.

195- شکست توطئه منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 8

8 - شکست منافقان در توطئه علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و عدم دستیابی آنان به هدف های شومشان

و هموا بما لم ينالوا

196- شکست توطئه هامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 14

14 - توطئه مشترک فرعون ، هامان و قارون برای کشتار فرزندان ذکور مؤمنان در عصر موسی (ع) نافرجام ماند .

قالوا اقتلوا أبناء الذين آمنوا معه . . . و ما كيد الكافرين إلا في ضلل

197- شکست توطئه های کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 9

9- ترفند ها و توطئه های کافران علیه راه خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، محکوم به شکست و بی فرجامی

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدَّوْا.. وَسَيَحْبُطُ أَعْمَالَهُمْ

به قرینه صدر آیه، می توان گفت: مراد از «أعمالهم» همان حرکت های کفرآمیز، مانع تراشی در طریق حق و ستیزه جویی با پیامبر(صلی الله علیه و آله) است. در این صورت «حبط»، به معنای خنثی سازی و عقیم نمودن تلاش های آنان خواهد بود.

ص: 368

198- شکست توطئه های مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 65 - 2

2 - خداوند ، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را در قبال سخنان ناروای مشرکان دلداری داده و با وعده غلبه قطعی توحید بر شرک ، آن حضرت را از ناکامی و نافرجامی توطئه های آنان ، مطمئن ساخت

و لا یحزنک قولهم إن العزه لله جمیعاً

199- عذاب توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 14

14 - توطئه و نیرنگ علیه قرآن ، تلاشی مذبحخانه بوده و نیرنگ بازان پیش از به ثمر رساندن توطئه های خود ، در دام مکر (عذاب) خدا گرفتار خواهند شد .

إذا لهم مکر فی آیاتنا قل الله أسرع مکرأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 45 - 7

7- طراحان و برنامه ریزان کار های زشت ، در معرض انواع عذاب های الهی اند .

أفأمن الذین مکروا السیئات أن یخسف الله بهم الأرض أو یأتیهم العذاب من حیث لایشعر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 20 - 2

2 - کافران حق ناپذیر و اندیشه گر علیه دین ، مستحق شدیدترین عقوبت و نابودی اند .

ثم قتل کیف قدر

200- عذاب توطئه گران علیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - تلاش گران بر ضد آیات الهی ، قطعاً عذابی دردناک خواهند داشت .

والذین سَعَوْفِی ءایتنا .. أولئک لهم عذاب ... الیم

4 - عذاب تلاش کنندگان بر ضد آیات خدا ، عذابی بس بد و پلید است .

والذین سَعَوْفِی ءایتنا .. لهم عذاب من رجز

ص: 369

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 38 - 4

4 - حضور دائمی تلاش گران بر ضد آیات الهی در عذاب قطعی است .

و الذین یسعون فی ءایتنا .. أولئک فی العذاب محضرون

«محضرون» (اسم مفعول از مصدر «احضار») به چیزی گفته می شود که همواره حاضر باشد. این نکته مستلزم حضور همیشگی و غایب نبودن در هیچ وقت است.

201- عذاب توطئه گران علیه قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 5 - 5

5 - تلاش گران بر ضد آیات قرآن ، عذابی دردناک و بد خواهند داشت .

و الذین سَعَوْ فی ءایتنا .. لهم عذاب من رجز الیم

به قرینه آیه بعد، می توان گفت که مراد از «آیات» در این آیه، آیات قرآن است.

202- عذاب توطئه گران قصه افک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 23 - 8

8 - دستور قطع ارتباط با توطئه گران « افک » و تهدید آنان به عذاب بزرگ از سوی خداوند

إنّ الذین یرمون المحصنت .. لهم عذاب عظیم

برداشت فوق، بر این اساس است که آیه یاد شده، از جمله آیات مربوط به ماجرای «افک» باشد.

203- علم به توطئه کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 76 - 7

7 - عقیده به آگاهی خداوند از تمامی رفتارها و حرکت‌های توطئه‌آمیز کافران، موجب دل‌گرمی و تسلی خاطر مبلغان اسلام و مدافعان عقیده توحیدی است.

فلا یحزنک قولهم إنا نعلم ما یسرّون و ما یعلنون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که جمله «إنا نعلم...» تعلیل برای نهی در «فلا یحزنک» است؛ یعنی، چون خداوند بر

ص: 370

تمامی رفتارهای آدمیان - از جمله کافران - آگاه است، پس نباید در برابر توطئه های آنان محزون بود؛ بلکه باید با دل گرمی و پشتکار به تبلیغ دین پرداخت.

204- عوامل توطئه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 9

9- یعقوب (ع) فریب کاری های نفس و جلوه پردازی های نفسانی را، وادار کننده فرزندانش بر توطئه علیه یوسف (ع) دانست.

بل سؤلت لکم أنفسکم أمراً

205- فراگیری توطئه ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 17 - 1

1 - انسان از هر سو (مقابل، پشت سر، راست و چپ) مورد هجوم توطئه های ابلیس است.

ثم لأتینهم من بین أیدیهم و من خلفهم و عن أیمنهم و عن شمائلهم

206- فرجام توطئه منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 27 - 2

2- مرگ، خط پایانی بر توطئه ها و هواپرستی عناصر سست ایمان منافق

قالوا للذین کرهوا... فکیف إذا توفّتهم الملائکه

از ارتباط دو آیه، مطلب بالا قابل برداشت است؛ یعنی، سست ایمان های منافق، گرچه در دنیا به هر کاری دست می زنند؛ اما با مرگ - که به تمامی توطئه هاشان پایان خواهد داد - چه خواهند کرد.

207- فرجام توطئه های فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 12

12 - تزویر های فرعون علیه موسی (ع) ، سرانجام دامنگیر خود وی شد .

إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ عَلِيمٌ . . . قَالَ ءَامَنَّا لَهُ قَبْلَ أَنْ ءَاذَنَ لَكُمْ

ص: 371

اتهام سحر به موسی(ع) نخست از جانب فرعون صورت گرفت و ساحران را او گرد آورد و هم او مردم را برای نظارت دعوت کرد. همه اینها در نهایت، سبب ایمان عده ای به موسی(ع) شد و زمینه رسوایی خود فرعون را فراهم ساخت.

208- فرجام شوم توطئه علیه محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 13

13 - هشدار خداوند ، به دو همسر خطاکار پیامبر (حفصه و عایشه) ، درباره سرنوشت شوم خیانت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) همچون سرنوشت همسران نوح و لوط

ضرب الله مثلاً للذین کفروا امرأت نوح .. قیل ادخلا النار مع الذلین

یادآوری خیانت همسران دو پیامبر - پس از نقل ماجرای توطئه دو همسر پیامبر اسلام - می تواند هشداری به آنان باشد.

209- قطع رابطه با توطئه گران قصه افک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 23 - 8

8 - دستور قطع ارتباط با توطئه گران « افک » و تهدید آنان به عذاب بزرگ از سوی خداوند

إنّ الذین یرمون المحصنات .. لهم عذاب عظیم

برداشت فوق، بر این اساس است که آیه یاد شده، از جمله آیات مربوط به ماجرای «افک» باشد.

210- کفر توطئه گران علیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 5 - 2

2 - کافران ، تلاش گران بر ضد آیات الهی اند .

الذین ءامنوا .. أولئک لهم مغفره ... و الذین سَعَوْ فی ءایتنا ... أولئک له

به قرینه مقابله «الذین سَعَوْ» با «الذین آمنوا»، به دست می آید که مراد از آنان همان کافران اند.

211- کیفر توطئه علیه اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 3 - 8

ص: 372

8 - تبعید ، حکمی الهی در مورد توطئه گران علیه دین و حاکمیت اسلام

هو الذی أخرج .. . كتب الله عليهم الجلاء

212- کیفر توطئه علیه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 9

9 - فریبکاری و توطئه مداوم علیه دین، عامل گرفتاری توطئه گران به ذلت و عذاب شدید است.

سیصیب الذین .. . بما كانوا یمکرون

213- کیفر توطئه علیه صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 51 - 4

4 - کیفر الهی برای توطئه گران علیه صالح ، دامنگیر تمامی کافران ثمود

أتا دمرنهم و قومهم أجمعین

214- کیفر توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 19

19 - طراحان و عاملان اصلی گناه و توطئه ، سزاوار کیفر و عقوبتی سخت تر و شدیدتر از دیگر گناه کاران و توطئه گران

لکل امری منهم ما اکتسب من الإثم والذی تولی کبره منهم له عذاب عظیم

215- کیفر توطئه گران علیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 5 - 1

1 - فلسفه وقوع قیامت ، کیفر دادن به کسانی است که بر ضد آیات خدا تلاش می کنند .

لتأتينكم... ليجزى الذين... والذين سَعَوْا في آياتنا معجزين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 373

1 - کسانی که همواره بر ضد آیات الهی تلاش می کنند ، کیفر خواهند دید .

و الذين يسعون في آيتنا .. أولئك في العذاب محضرون

216- کیفر توطئه گران قصه افک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 13

13 - تهدید شدن توطئه گران « افک » ، به انتقام و کیفر به میزان نقش آنان در این گناه از سوی خداوند .

إن الذين جاءوا بالإفك .. لكل امرئ منهم ما اكتسب من الإثم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 20 - 5

5 - وضع کیفر سخت برای اشاعه دهندگان فحشا و افشای چهره توطئه گران « افک » ، از جلوه های فضل و رحمت خدا بر مسلمانان صدر اسلام

و لولا فضل الله عليكم و رحمته

برداشت یاد شده، به خاطر این است که آیه شریفه، دهمین و آخرین آیه ای است که درباره ماجرای «افک» نازل گردید و قهراً ارتباط نزدیکی با این ماجرا دارد.

217- کیفر توطئه منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 27 - 3

3- کیفر سخت منافقان به هنگام مرگ ، براساس علم الهی به نهران کاری های خائنانه آنان

و الله يعلم اسرارهم . فكيف إذا توفتهم الملكة

از ارتباط عبارت «فكيف إذا..» - که بیانگر کیفر سخت منافقان است - با ذیل آیه قبل (والله يعلم اسرارهم) استفاده می شود که علم و آگاهی خداوند، پشتوانه کیفر منافقان به هنگام مرگ شان، خواهد بود.

218- كيفر طراحان توطنه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - نور - 24 - 11 - 19

ص: 374

19 - طراحان و عاملان اصلی گناه و توطئه ، سزاوار کیفر و عقوبتی سخت تر و شدیدتر از دیگر گناه کاران و توطئه گران

لکلّ امری منهم ما اکتسب من الإثم والذی تولّی کبره منهم له عذاب عظیم

219- کیفر منافقان توطئه گر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 66 - 14

14 - منافقان توطئه گر ، مستحق کیفر و مجازات دنیوی اند و عدم اعمال آن نسبت به برخی از آنان از جانب خداوند ، به اقتضای مصلحت است . *

إن نغف عن طائفه منکم نعذب طائفه بأنهم کانوا مجرمین

مراد از عفو و عذاب، می تواند بخشش و کیفر دنیوی باشد نه اخروی ؛ در این صورت به حکم عقل، عفو از یک گروه به خاطر مصلحتی صورت گرفته است.

220- محرومیت توطئه گران علیه محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 14 - 5

5 - دست اندرکاران اصلی توطئه « افک » علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و خاندان آن حضرت ، از فضل و رحمت خداوند محروم شدند .

ولولا فضل اللّٰه علیکم ورحمته .. لمستکم فی ما أفضتم فیہ عذاب عظیم

خداوند در آیه 11، به شایعه سازان اصلی وعده عذاب بزرگ (و الذی تولّی کبره منهم له عذاب عظیم) می دهد. واژه «افاضه» نیز به معنای سخن گفتن بسیار در باره موضوعی و انتشار آن است و این، کار توده مردم بود نه منافقان که سازنده اصلی تهمت و شایعه بودند. بنابراین فضل و رحمت خدا، شامل کسانی است که کارگزار اصلی تهمت نبودند؛ بلکه بر اثر جهل و غفلت سخنی در این زمینه به میان آوردند در آیه بعد نیز خداوند، جهل و ناآگاهی آنان را یادآور شده، می فرماید: «و تقولون بأفواهمک ما لیس لکم به علم».

221- محرومیت توطئه گران قصه افک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 14 - 5

5 - دست اندرکاران اصلی توطئه « افک » علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و خاندان آن حضرت ، از فضل و رحمت خداوند محروم شدند .

ولولا فضل الله عليكم ورحمته .. لمسكم في ما أفضتم فيه عذاب عظيم

خداوند در آیه 11، به شایعه سازان اصلی وعده عذاب بزرگ (و الذی تولی کبره منهم له عذاب عظیم) می دهد. واژه «افاضه» نیز

ص: 375

به معنای سخن گفتن بسیار در باره موضوعی و انتشار آن است و این، کار توده مردم بود نه منافقان که سازنده اصلی تهمت و شایعه بودند. بنابراین فضل و رحمت خدا، شامل کسانی است که کارگزار اصلی تهمت نبودند؛ بلکه بر اثر جهل و غفلت سخنی در این زمینه به میان آوردند در آیه بعد نیز خداوند، جهل و ناآگاهی آنان را یادآور شده، می فرماید: «و تقولون بأفواهكم ما ليس لكم به علم».

222- مقابله با توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 19 - 34

34- لزوم شناسایی خطرات احتمالی و آمادگی برای مقابله با آن و تلاش برای آسیب ندیدن از سوی دشمنان

و لايشعرن بكم أحدًا

223- ممانعت از توطئه علیه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 45 - 15

15- دخالت خداوند در جلوگیری از ادامه توطئه توطئه کنندگان علیه پیامبران و دین، آن هنگامی که توطئه ها انبوه و سنگین شود.

أفأمن الذين مكروا السيئات أن يخسف الله بهم الأرض أو يأتيهم العذاب

اسناد «خسف» (فرو رفتن در زمین) و عذاب به خداوند برای رویارویی با توطئه گران، از نوعی عدم تحمل توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دین حکایت می کند. جمع آورده شدن «سیئات» با الف و لام، که مفید عموم است، می تواند حاکی از ابعاد مختلف و سنگینی توطئه و گوناگونی آن باشد.

224- ممانعت از توطئه علیه محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 45 - 15

15- دخالت خداوند در جلوگیری از ادامه توطئه توطئه کنندگان علیه پیامبران و دین، آن هنگامی که توطئه ها انبوه و سنگین شود.

أفأمن الذين مكروا السيئات أن يخسف الله بهم الأرض أو يأتيهم العذاب

اسناد «خسف» (فرو رفتن در زمین) و عذاب به خداوند برای رویارویی با توطئه گران، از نوعی عدم تحمل توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دین حکایت می کند. جمع آورده شدن «سیئات» با الف و لام، که مفید عموم است، می تواند حاکی از ابعاد مختلف و سنگینی

توطئه و گوناگونی آن باشد.

225- منشأ توطئه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 9

9- رفتار های ناروای برادران یوسف (توطئه ، دروغ و فریب کاری) برخاسته از نفوذ شیطان در آنان بود .

إن الشیطن للإنسن عدو مبین . . . اقتلوا یوسف . . . أرسله معنا غداً یرتع و یلعب

226- منشأ توطئه علیه محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 14

14 - توطئه منافقان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برخاسته از جهل و نادانی آنان بود .

لیخرجنّ الأعرّ منها الأذلّ . . . و لكنّ المنفقین لایعلمون

227- منشأ توطئه منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 14

14 - توطئه منافقان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برخاسته از جهل و نادانی آنان بود .

لیخرجنّ الأعرّ منها الأذلّ . . . و لكنّ المنفقین لایعلمون

228- منشأ دفع توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 14

14 - خداوند ، یاری دهنده به مؤمنان پناه جو و خنثی کننده توطئه های دشمنان آنان است .

فاستعد بالله إنه هو السميع البصیر

همان طور که در برداشت قبل آمده، جمله «إنَّه هو السميع البصير» تعلیل برای «فاستعذ بالله» است، و چون مجرد شنوایی و بینایی خداوند نمی تواند دلیل لزوم استعاذه به او باشد، می توان گفت که شنوایی و بینایی خداوند، کنایه از اجابت پناه خواهی است.

ص: 377

229- منشأ شکست توطنه قوم نمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 50 - 5

5 - پیشگیری خداوند از تحقق طرح ترور شبانه صالح (ع) و خانواده اش

لنبيته و أهله . . . و مكرنا مكرًا و هم لا يشعرون

اصل برنامه مخالفان صالح، ترور شبانه وی و خانواده اش بود و مکر الهی به معنای خنثی ساختن آن برنامه است.

230- موانع توطنه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 9

9 - فتح خیبر، نقطه عطفی در اقتدار اقتصادی، سیاسی مسلمانان و بازماندن دشمنان از توطئه علیه ایشان

فِعْجَل لَكُمْ هَذِهِ وَ كَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ

«هذه» اشاره به فتح و غنایم خیبر دارد و «كفّ..» مترتب بر آن می باشد؛ به تعبیر دیگر تقدم و تأخر در لفظ، دال بر تقدم و تأخر در معنا باشد.

231- موانع توطنه علیه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 26 - 14

14- توجه به علم و نظارت الهی، مانع تلاش های پنهانی انسان علیه دین

و الله يعلم إسرارهم

علم الهی، از آن جهت به منافقان تذکر داده شده تا آنان، با توجه به این حقیقت، دست از خلاف کاری بردارند.

232- موانع توطنه علیه مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- فتح خیبر ، نقطه عطفی در اقتدار اقتصادی ، سیاسی مسلمانان و بازماندن دشمنان از توطئه علیه ایشان

فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ

ص: 378

«هذه» اشاره به فتح و غنایم خیر دارد و «كفّ..» مترتب بر آن می باشد؛ به تعبیر دیگر تقدم و تأخر در لفظ، دال بر تقدم و تأخر در معنا باشد.

233- موانع توطئه کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 14 - 6

6- اّبهت و هیمنه مسلمانان (پس از غزوه بنی نضیر) ، مانع از اقدام جبهه کفر و نفاق به نبردی رویاروی با آنان

لأنتم أشدّ رهبة فی صدورهم .. لا یقتلونکم جمیعاً إلا فی قرّی محصّنه

234- موانع توطئه منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 14 - 6

6- اّبهت و هیمنه مسلمانان (پس از غزوه بنی نضیر) ، مانع از اقدام جبهه کفر و نفاق به نبردی رویاروی با آنان

لأنتم أشدّ رهبة فی صدورهم .. لا یقتلونکم جمیعاً إلا فی قرّی محصّنه

235- نجات از توطئه کافران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 40 - 10

10 - اعتماد و اطمینان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نصرت الهی نسبت به او و فرد همراهش (ابوبکر) در خلاصی از توطئه کافران مکه

لاتحزن إن الله معنا

236- و توطئه برادران یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 2

2- یعقوب (ع) همواره از کید فرزندانش علیه یوسف (ع) نگران بود .

يٰٓاَيُّهَا مَا لَكَ لَا تَأْتِنَا عَلٰى يُوْسُفَ

ص: 379

237- هلاکت تدریجی توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 47 - 8

8- به هلاکت رساندن تدریجی بدکاران و توطئه گران ، جلوه ای از رحمت و رأفت خداوند است .

أفأمن الذين مكروا السيئات . . . أو يأخذهم على تخوف فإن ربكم لرءوف رحيم

«فا» در «فإن...» برای تعلیل است و ممکن است درصدد ذکر علت تدریجی بودن هلاکت بدکاران باشد.

238- هلاکت توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 19 - 2

2- کافران حق ناپذیر و اندیشه گر علیه دین ، مستحق هلاکت و نابودی اند .

إنه فکّر و قدر . فقتل کیف قدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 20 - 2

2- کافران حق ناپذیر و اندیشه گر علیه دین ، مستحق شدیدترین عقوبت و نابودی اند .

ثمّ قتل کیف قدر

239- هوشیاری در توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 5

5- رهبران الهی باید در برابر نقشه ها و ترفند های دشمنان دین جهت ایجادستی در مواضع دینی آنان ، هوشیار باشند .

وإن کادوا لیفتنونک عن الذی أوحینا إلیک

240- یعقوب(ع) و توطئه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 11، 8

8- اطمینان یعقوب (ع) به اجرای توطئه ای از سوی فرزندان علیہ یوسف (ع)

بل سؤلت لکم أنفسکم أمرًا

ص: 380

کلمه «بل» می رساند که یعقوب(ع) سخن فرزنداناش را نپذیرفت و جمله «سوالت لکم . . .» بیانگر این نکته است که او به توطئه آنان علیه یوسف(ع) اطمینان پیدا کرد.

11- تصمیم یعقوب (ع) بر مسکوت گذاشتن پرونده خیانت فرزنداناش درباره یوسف (ع) و پی گیری نکردن آن

بل سوالت لکم . . . والله المستعان علی ما تصفون

توطئه گران

241- اجتناب از توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 81 - 13

13 - اعراض پیامبر (صلی الله علیه و آله) از توطئه گران ، دربردارنده پیامد ها و مشکلاتی برای آن حضرت

فاعرض عنهم و توکل علی الله

امر به توکل پس از امر به اعراض، دلالت بر این دارد که رویگردانی از متخلفان و بی اعتنایی به آنان ممکن است مشکلاتی در پی داشته باشد که توکل بر خداوند را ایجاب می کند.

242- افشای توطئه گران قصه افک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 14 - 3

3 - فضل و رحمت الهی و افشای چهره توطئه گران « افک » از سوی خدا ، مسلمانان صدراسلام را از خطر عذابی بزرگ نجات بخشید .

و لولا فضل الله علیکم و رحمته . . . لمسکم فی ما أفضتم فیہ عذاب عظیم

243- انبیا و توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 12

12 - پیامبران الهی ، مستظهر و پشت گرم به حمایت و پشتیبانی خدا از آنان علیه توطئه گران و نیرنگ بازان

و إذا أذقنا الناس رحمہ . . . إذا لهم مکر فی آياتنا قل الله أسرع مکرأ

244- بی منطقی توطئه گران علیه محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 13 - 5

5 - توطئه گران علیه خاندان پیامبر (صلی الله علیه و آله) (در قضیه افک) ، از اقامه حتی یک شاهد هم ناتوان بودند .

فإذ لم یأتوا بالشهداء

«ال» در «الشهداء» عهد ذکری است که اشاره به «أربعة شهداء» دارد نفی «الشهداء» به وسیله «لم» در (لم یأتوا) بیانگر این نکته است که آنان هیچ شاهی بر ادعای خود نداشتند.

245- بیش توطئه گران علیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 5 - 7

7 - تلاش گران بر ضد آیات خدا - به زعم خود - در صدد ناتوان جلوه دادن خدا هستند .

الذین سَعَوْ فِی ءَايَاتِنَا مَعْجِزِينَ

از جمله معنایی که برای «معجزین» ذکر شده، این است که افراد یاد شده در این آیه، به گمان خود تلاش می کنند تا خدا را از ایجاد قیامت ناتوان جلوه دهند (مفردات راغب).

246- تبعید توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 3 - 8

8 - تبعید ، حکمی الهی در مورد توطئه گران علیه دین و حاکمیت اسلام

هو الذی أخرج .. کتب الله علیهم الجلاء

247- تلاش توطئه گران علیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 38 - 2,3

2 - تلاش گران بر ضد آیات خدا، در پی بی اثر ساختن و از کارآیی انداختن آنها در میان مردم اند.

والذین یسعون فی ءایتنا معجزین

«معاجزین» حال برای ضمیر فاعلی «یسعون» است. «معاجزین» از ریشه «عجز» است که مقابل توان و قدرت استعمال می شود (مفردات راغب) و مراد از آن در آیه شریفه، به عجز درآوردن است؛ یعنی، آیات را به گونه ای جلوه می دهد که از اثر ساقط

ص: 382

شود.

3 - تلاش گران بر ضد آیات الهی، در صدد ناتوان جلوه دادن خدا هستند.

و الذین یسعون فی ٔایتنا معجزین

متعلق «معجزین» ذکر نشده و به قرینه «آیاتنا» می تواند خدا باشد؛ یعنی، آنان بر ضد آیات الهی تلاش می کنند تا از آنها برای اثبات ناتوانی خداوند استفاده کنند.

248- توطئه گران اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 15، 17، 25

15 - خداوند، مسلمانان عصر بعثت را به عفو و گذشت از توطئه گران اهل کتاب فرا خواند.

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره

«عفو» و «صفح» به معنای گذشت از خطا و گناه است. گفته شده «صفح» علاوه بر آن، دلالت بر سرزنش نکردن نیز دارد.

17 - خداوند، مسلمانان را به آمدن حکمی جدید درباره توطئه گران اهل کتاب (مبارزه با آنان) نوید داد.

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره

مراد از «حتی یأتی اللّٰه بأمره» (تا آن گاه که خدا فرمان خویش را صادر کند)، به قرینه مقابله آن با عفو و گذشت، فرمان جهاد و مبارزه است.

25 - فرمان خدا بر مدارا کردن با توطئه گران اهل کتاب، هرگز از سرناتوانی او بر یاری مسلمانان صدر اسلام نبوده است.

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره إن اللّٰه علی کل شیء قَدِیر

در برداشت فوق، جمله «إن اللّٰه ..» در ارتباط با جمله «فاعفوا و اصفحوا» ملا-حظه شده است؛ یعنی، گمان نشود که فرمان به عفو و گذشت و ترک مقابله، از سرناتوانی خداست، بلکه مصلحت مسلمانان در آن است.

249- توطئه گران علیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 5 - 6

6 - تلاش کنندگان بر ضد آیات خدا، درصددند تا آنها را بی اثر ساخته و در بین مردم از کارآیی بیندازند .

الذین سَعَوْا فِی ءَايَاتِنَا مَعْجِزِينَ

«عجز» (ریشه «معاجز») مخالف قدرت است (مفردات راغب). چیزی که کافران درصدد ناتوان ساختن آن بودند، همان آیات الهی است و مقصود از این ناتوانی، بی اثر ساختن و از کارآیی انداختن آنها در دل و نفوس مردم می باشد.

ص: 383

250- تهدید توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 81 - 7

7 - توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و فرامین او ، مورد تهدید و مؤاخذه خداوند

و الله یکتب ما یبتون

جمله «و الله یکتب ..» علاوه بر بیان اینکه اعمال آدمیان ثبت می شود، کنایه از تهدید مخالفان و توطئه گران و مؤاخذه آنان نیز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 13

13 - اعلام حمایت و پشتیبانی خدا از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ، علیه توطئه گران و نیرنگ بازان عصر بعثت و تهدید آنان به عذاب

و إذا أذقنا الناس رحمته .. إذا لهم مکر فی آياتنا قل الله أسرع مکرأ

مکر خدا، می تواند کنایه از عذاب او باشد.

251- تهدید توطئه گران قصه افک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 13

13 - تهدید شدن توطئه گران « افک » ، به انتقام و کیفر به میزان نقش آنان در این گناه از سوی خداوند .

إنّ الذین جاءوا بالإفک .. لکلّ امری منهم ما اکتسب من الإثم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 23 - 8

8 - دستور قطع ارتباط با توطئه گران « افک » و تهدید آنان به عذاب بزرگ از سوی خداوند

إنّ الذین یرمون المحصنت .. لهم عذاب عظیم

برداشت فوق، بر این اساس است که آیه یاد شده، از جمله آیات مربوط به ماجرای «افک» باشد.

252- جنسیت توطئه گران قصه افک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 14

14 - گردانندگان توطئه « افک » همگی از مردان بودند .

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ . . . لَكُلِّ أَمْرٍ مِنْهُمْ مَا أَكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ

ص: 384

«مرء» در لغت هم به معنای انسان آمده و هم به معنای مرد؛ ولی به قرینه شأن نزول آیه شریفه، در این جا به معنای مرد است.

253- حتمیت عذاب توطئه گران علیه قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 38 - 5

5- تلاش گران بر ضد آیات قرآن، عذابی قطعی خواهند داشت.

وقال الذين كفروا لن نؤمن بهذا القرآن .. و الذين يسعون في آياتنا ... أولئ

در این که مراد از «آیات» در این آیه، مطلق آیات خدا است و یا آیه های قرآن (به قرینه این که در آیات پیشین از قرآن سخن به میان آمده است)، دو احتمال وجود دارد. برداشت یاد شده بنابر احتمال دوم است.

254- رحمت بر توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 6

6- ربوبیت خداوند، مقتضی بازگذاشتن در رحمت خویش به روی فتنه گران مجازات شده

وليتبروا ما علواً تتبيرا. عسى ربكم ان يرحمكم

255- زمینه مبارزه با توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 110 - 5

5- ارتباط اهل ایمان با خدا و تأمین نیاز های جامعه، فراهم کننده شرایط و زمینه های وعده خداوند (فرمان به مبارزه با توطئه گران)

فاعفوا و اصفحوا حتى يأتى الله بامرهم .. و أقيّموا الصلوة و آتوا الزكوة

256- عذاب توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - يونس - 10 - 21 - 14

14 - توطئه و نیرنگ علیه قرآن ، تلاشی مذبححانه بوده و نیرنگ بازان پیش از به ثمر رساندن توطئه های خود ، در دام مکر (عذاب) خدا گرفتار خواهند شد .

ص: 385

إذا لهم مكر في آياتنا قل الله أسرع مكرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 45 - 7

7- طراحان و برنامه ریزان کار های زشت ، در معرض انواع عذاب های الهی اند .

أفأمن الذين مكروا السيئات أن يخسف الله بهم الأرض أو يأتيهم العذاب من حيث لا يشعرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 20 - 2

2 - کافران حق ناپذیر و اندیشه گر علیه دین ، مستحق شدیدترین عقوبت و نابودی اند .

ثم قتل كيف قدر

257- عذاب توطئه گران علیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 5 - 3,4

3 - تلاش گران بر ضد آیات الهی ، قطعاً عذابی دردناک خواهند داشت .

و الذين سَعَوْا في آياتنا .. أولئك لهم عذاب ... أليم

4 - عذاب تلاش کنندگان بر ضد آیات خدا ، عذابی بس بد و پلید است .

و الذين سَعَوْا في آياتنا .. لهم عذاب من رجز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 38 - 4

4 - حضور دائمی تلاش گران بر ضد آیات الهی در عذاب قطعی است .

و الذين يسعون في آياتنا .. أولئك في العذاب محضرون

«محضرون» (اسم مفعول از مصدر «احضار») به چیزی گفته می شود که همواره حاضر باشد. این نکته مستلزم حضور همیشگی و غایب

نبودن در هیچ وقت است.

258- عذاب توطئه گران علیه قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 5 - 5

5 - تلاش گران بر ضد آیات قرآن ، عذابی دردناک و بد خواهند داشت .

ص: 386

و الذین سَعَوْ فی ءایتنا .. لهم عذاب من رجز الیم

به قرینه آیه بعد، می توان گفت که مراد از «آیات» در این آیه، آیات قرآن است.

259- عذاب توطئه گران قصه افک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 23 - 8

8- دستور قطع ارتباط با توطئه گران « افک » و تهدید آنان به عذاب بزرگ از سوی خداوند

إِنَّ الذین یرمون المحصنت .. لهم عذاب عظیم

برداشت فوق، بر این اساس است که آیه یاد شده، از جمله آیات مربوط به ماجرای «افک» باشد.

260- قطع رابطه با توطئه گران قصه افک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 23 - 8

8- دستور قطع ارتباط با توطئه گران « افک » و تهدید آنان به عذاب بزرگ از سوی خداوند

إِنَّ الذین یرمون المحصنت .. لهم عذاب عظیم

برداشت فوق، بر این اساس است که آیه یاد شده، از جمله آیات مربوط به ماجرای «افک» باشد.

261- کفر توطئه گران علیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 5 - 2

2- کافران، تلاش گران بر ضد آیات الهی اند.

الذین ءامنوا .. أولئک لهم مغفرة ... و الذین سَعَوْ فی ءایتنا ... أولئک له

به قرینه مقابله «الذین سَعَوْ» با «الذین آمنوا»، به دست می آید که مراد از آنان همان کافران اند.

262- کیفر توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 19

19 - طراحان و عاملان اصلی گناه و توطئه ، سزاوار کیفر و عقوبتی سخت تر و شدیدتر از دیگر گناه کاران و توطئه گران

ص: 387

لكلّ امرى منهم ما اكتسب من الإثم والذى تولّى كبره منهم له عذاب عظيم

263- كيفر توطئه گران عليه آيات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

15 - سبأ - 34 - 5 - 1

1 - فلسفه وقوع قیامت ، کيفر دادن به کسانی است که بر ضد آيات خدا تلاش می کنند .

لتأتینکم .. لیجزی الذین ... و الذین سَعَوْ فی ءایتنا معجزین

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

15 - سبأ - 34 - 38 - 1

1 - کسانی که همواره بر ضد آيات الهی تلاش می کنند ، کيفر خواهند دید .

و الذین یسعون فی ءایتنا .. أولئک فی العذاب محضرون

264- كيفر توطئه گران قصه افک

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 13

13 - تهدید شدن توطئه گران « افک » ، به انتقام و کيفر به میزان نقش آنان در این گناه از سوی خداوند .

إنّ الذین جاءو بالإفک .. لكلّ امرى منهم ما اكتسب من الإثم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

12 - نور - 24 - 20 - 5

5 - وضع کيفر سخت برای اشاعه دهندگان فحشا و افشای چهره توطئه گران « افک » ، از جلوه های فضل و رحمت خدا بر مسلمانان
صدراسلام

و لولا فضل الله علیکم و رحمته

برداشت یاد شده، به خاطر این است که آیه شریفه، دهمین و آخرین آیه ای است که درباره ماجرای «افک» نازل گردید و قهراً ارتباط نزدیکی با این ماجرا دارد.

265- محرومیت توطئه گران علیه محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 388

5 - دست اندرکاران اصلی توطئه « افک » علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و خاندان آن حضرت، از فضل و رحمت خداوند محروم شدند .

و لولا فضل الله علیکم و رحمته .. لمسکم فی ما أفضتم فیہ عذاب عظیم

خداوند در آیه 11، به شایعه سازان اصلی وعده عذاب بزرگ (و الذی تولی کبره منهم له عذاب عظیم) می دهد. واژه «افاضه» نیز به معنای سخن گفتن بسیار در باره موضوعی و انتشار آن است و این، کار توده مردم بود نه منافقان که سازنده اصلی تهمت و شایعه بودند. بنابراین فضل و رحمت خدا، شامل کسانی است که کارگزار اصلی تهمت نبودند؛ بلکه بر اثر جهل و غفلت سخنی در این زمینه به میان آوردند در آیه بعد نیز خداوند، جهل و ناآگاهی آنان را یادآور شده، می فرماید: «و تقولون بأفواهکم ما لیس لکم به علم».

266- محرومیت توطئه گران قصه افک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - دست اندرکاران اصلی توطئه « افک » علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و خاندان آن حضرت، از فضل و رحمت خداوند محروم شدند .

و لولا فضل الله علیکم و رحمته .. لمسکم فی ما أفضتم فیہ عذاب عظیم

خداوند در آیه 11، به شایعه سازان اصلی وعده عذاب بزرگ (و الذی تولی کبره منهم له عذاب عظیم) می دهد. واژه «افاضه» نیز به معنای سخن گفتن بسیار در باره موضوعی و انتشار آن است و این، کار توده مردم بود نه منافقان که سازنده اصلی تهمت و شایعه بودند. بنابراین فضل و رحمت خدا، شامل کسانی است که کارگزار اصلی تهمت نبودند؛ بلکه بر اثر جهل و غفلت سخنی در این زمینه به میان آوردند در آیه بعد نیز خداوند، جهل و ناآگاهی آنان را یادآور شده، می فرماید: «و تقولون بأفواهکم ما لیس لکم به علم».

267- هلاکت تدریجی توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- به هلاکت رساندن تدریجی بدکاران و توطئه گران، جلوه ای از رحمت و رأفت خداوند است .

أفأمن الذین مکروا السیئات .. أو یأخذهم علی تخوف فإن ربکم لرءوف رحیم

«فا» در «فإن..» برای تعلیل است و ممکن است درصدد ذکر علت تدریجی بودن هلاکت بدکاران باشد.

268- هلاکت توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 389

19 - مدثر - 74 - 19 - 2

2 - کافران حق ناپذیر و اندیشه گر علیه دین ، مستحق هلاکت و نابودی اند .

إِنَّهٗ فَكَّرَ وَقَدَّرَ . فَمَقْتَلَ كَيْفَ قَدَّرَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 20 - 2

2 - کافران حق ناپذیر و اندیشه گر علیه دین ، مستحق شدیدترین عقوبت و نابودی اند .

ثُمَّ قَتَلَ كَيْفَ قَدَّرَ

ص: 390

8- توفیق

1- برخورداری از توفیق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 23 - 4

4- دارندگان خیر و استعداد کمال، برخوردار از هدایت های ویژه خداوند و توفیق پذیرش معارف دین

و لو علم الله فيهم خيرا لأسمعهم

چون خداوند معارف دین را برای تمامی انسانها بیان کرده و به گوش همگان رسانده، معلوم می شود مراد از «اسماع» در این آیه هدایتها و توفیقات ویژه خداوند است که تنها شامل دارندگان استعدادهای خاص می شود.

2- توفیق برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 13

13- اطاعت فرزندان یعقوب از او در مورد ورودشان از دروازه های متعدد، به توفیق الهی بود.

و لما دخلوا من حيث أمرهم أبوههم .. إلا حاجه في نفس يعقوب قضيتها

از یک سو برآورده شدن خواسته یعقوب(ع) (ورود فرزندان از دربهای متعدد) به خود آنان نسبت داده شده (و لما دخلوا من حيث أمرهم) و از سویی بیان شده که خداوند خواسته او را برآورده ساخته است. از این دو بیان معلوم می شود که توفیق خدا و اراده او موجب شد که فرزندان یعقوب به آنچه پدرشان توصیه کرده بود، موفق شوند.

ص: 391

3- توفیق تقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 5 - 6

6 - دستیابی اهل تقوا به هدایت ، موهبتی است از جانب خدا به آنان

أولئك على هدى من ربهم

4- توفیق توبه منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 24 - 12

12 - توفیق دادن خداوند به منافقان ، برای توبه ، از آمرزگاری و رحمت او است .

المنفقين .. أو يتوب عليهم إنَّ اللهَ كانَ غفورًا رحيماً

5- توفیق خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 35 - 11، 12، 13، 15

11 - توفیق الهی در رفع مشکل ناسازگاری زن و شوهر ، در گرو قصد اصلاح از سوی خود آنان است .

ان یریدا اصلاحاً یوفِّقُ اللهُ بینهما

بنابر اینکه فاعل در «یریدا» زن و شوهر و ضمیر «هما» نیز به آنان بازگردد.

12 - صلح و سازش بین زن و شوهر ، به توفیق الهی است .

ان یریدا اصلاحاً یوفِّقُ اللهُ بینهما

13 - قصد اصلاح رفتار از سوی زن و شوهر ، شرط بهره مندی آنان از توفیق الهی در سازگاری با یکدیگر *

ان یریدا اصلاحاً یوفِّقُ اللهُ بینهما

15 - نقش نیت خیر در جلب توفیق الهی

ان یریدا اصلاً یوق الله بینهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 37،40

37 - پاکی جان ها و دل ها از آلودگی در گرو توفیق الهی

أولئك الذين لم یرد الله ان یطهر قلوبهم

40 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، پاکدلان را تنها با توفیق و یاری خداوند هدایت می کند .

و من یرد الله فتنته فلن تملک له . . . أولئك الذين لم یرد الله ان یطهر قلوبهم

ص: 392

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 7

7 - دستیابی آدمیان به کمالات انسانی در گرو امداد های خداوند و توفیق او

فسوف یأتی الله بقوم

هدف از استناد «یأتی» به «الله» - علی رغم اختیار آدمی در انتخاب سیر و سلوک خویش - رساندن این حقیقت است که انسانها اگر به کمالاتی نایل می شوند، با امداد و توفیق خداوند است.

6- توفیق خداشناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 5 - 17

17 - شناخت ربوبیت خدا بر تمام هستی و باور به رحمانیت و رحیمیت او و مالکیتش بر روز جزا، تنها با امداد الهی امکان پذیر است .

الحمد لله رب العلمین . . . ایاک نستعین

شناخت ربوبیت خدا و . . . از تکالیفی است که می توان آن را از سوره حمد برداشت کرد. لذا آنها نیز متعلق «نستعین» می باشند؛ یعنی: نستعینک علی ان نعرف ربوبیتک و . . .

7- توفیق سعادت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 108 - 3

3- نیل به سعادت و خوشبختی در قیامت ، به توفیق الهی است .

و أما الذین سعدوا ففی الجنة

مجهول آوردن فعل «سعدوا» و آمدن فعل «شقاوا» به صورت معلوم ، بیانگر این نکته است که: تیره بختان به اختیار خویش اسباب شقاوت را بر خود فراهم می آورند و سعادت‌مندان در اختیار اسباب سعادت ، توفیق الهی را به همراه دارند.

8- توفیق شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- دعای سلیمان در طلب توفیق از پروردگار برای شکر نعمت هایش (نعمت دانش و قدرت)

ص: 393

و لقد آتينا داود و سليمان علمًا. .. و قال ربّ أوزعني أن أشكر نعمتك

«إيزاع» (مصدر «أوزع») مرادف «الهام» است؛ یعنی، پروردگارا در دلم افکن تا شکر نعمتت را به جا آورم.

9- توفیق عبادت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 5 - 14, 15, 22

14 - انسان در پرستش خدا و خلوص در آن، نیازمند امداد الهی است.

ایاک نعبد و ایاک نستعین

متعلق «نستعین» همه وظایفی است که از سوره حمد می توان استفاده کرد و از آنها لزوم یکتا پرستی است که از «ایاک نعبد» به دست می آید؛ یعنی: نستعینک علی عبادتک و خلوصها.

15 - انسان در عین دارا بودن اختیار در عبادت خدا، بدون اعانت او بر انجام آن توانا نیست.

ایاک نعبد و ایاک نستعین

22 - از امام رضا (ع) روایت شده: . . . «ایاک نعبد» رغبه و تقرب إلى الله تعالی ذکره و إخلاص له بالعمل دون غيره و «ایاک نستعین» «إستزاده من توفيقه و عبادته و إستداهه لما أنعم الله عليه و نصره . . .» ;

. . . «ایاک نعبد» ابراز رغبه و تقرب جستن عبد به سوی خدای تعالی و اظهار اخلاص در عمل برای اوست و نه غیر او و «ایاک نستعین» در خواست زیاده توفیق خدا و زیاده عبادت او و درخواست ادامه نعمتهای داده شده و یاری خداوند است . . .».

10- توفیق عمل به تکلیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 105 - 6

6 - توفیق انجام وظیفه با کمترین صدمه و زیان، از پاداش های الهی به محسنان

قد صدقت الرءیا إنا کذلک نجزی المحسنین

کلمه «کذلک» متشکل از دو کلمه حرف تشبیه (کاف) و اسم اشاره (ذلک) است و مشارالیه مصدری است که از «صدقت» گرفته شده است؛ یعنی، «کما جزیناه بالعفو عن ذبح اینه نجزی المحسنین؛ همان گونه که به ابراهیم با گذشت کردن از قربانی کردن فرزندش، پاداش دادیم، به محسنان نیز چنین پاداش خواهیم داد».

11- توفيق هدايت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - حمد - 1 - 6 - 6

ص: 394

6- انسان بدون یاری شدن از جانب خدا، از راهیابی به صراط مستقیم ناتوان است.

إهدنا الصراط المستقیم

12- توفیق یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 1

1- یوسف (ع) مصون ماندن خویش از گناهان و ارتکاب بدی ها را، به امداد خدا می دانست نه برخاسته از اراده خود بدون توفیق الهی.

أني لم أخنه .. و ما أبرء نفسي إن النفس لأمارة بالسوء إلا ما رحم ربي

از ارتباط «ما أبرء نفسي» (من نفس خویش را از ارتکاب بدیها تبرئه نمی کنم) با جمله «لم أخنه بالغیب» و نیز شهادت زنان بر پاکدامنی یوسف(ع) (حاش لله ما علمنا علیه من سوء) این نکته معلوم می شود که: یوسف(ع) با جمله «ما أبرء نفسي» درصدد نیست که بگوید من گناه کرده ام؛ بلکه با توجه به عبارت «إلا ما رحم ربي» در مقام بیان این حقیقت است که اگر من مرتکب گناه نشده ام، نه به خاطر توان شخصی است؛ زیرا نفس هر کس و نیز نفس من ترغیب کننده به گناه و بدی است. پس آلوده نشدن من به گناه به توفیق الهی و رحمت او بوده است.

13- درخواست توفیق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 5 - 22

22- از امام رضا (ع) روایت شده: «... «ایاک نعبد» رغبه و تقرب إلى الله تعالى ذكره وإخلاص له بالعمل دون غيره و «ایاک نستعین» «إستزاده من توفيقه و عبادته و إستدامه لما أنعم الله عليه و نصره...»؛

... «ایاک نعبد» ابراز رغبه و تقرب جستن عبد به سوی خدای تعالی و اظهار اخلاص در عمل برای اوست و نه غیر او و «ایاک نستعین» در خواست زیاده توفیق خدا و زیاده عبادت او و درخواست ادامه نعمتهای داده شده و یاری خداوند است...».

14- درخواست توفیق ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 37 - 16

16- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند توفیق یافتن مردم و ذریه اش برای شکر نعمت های الهی را خواستار گردید.

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي .. فَاجْعَلْ أَفْنَدَهُ مِنَ النَّاسِ ... وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُ

ص: 395

15- درخواست توفیق برپایی نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 40 - 1،2،4

1- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار توفیق یافتن خود بر اقامه نماز شد .

ربّ اجعلنی مقیم الصلوه

2- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار توفیق یافتن فرزندانش بر اقامه نماز شد .

ربّ اجعلنی مقیم الصلوه و من ذرّیتی

4- دعای حضرت ابراهیم (ع) به درگاه پروردگار برای توفیق یافتن خود و فرزندانش برای احیای فریضه نماز در جامعه

ربّ اجعلنی مقیم الصلوه و من ذرّیتی

از اینکه حضرت ابراهیم (ع) درخواست خواندن نماز نکرد؛ بلکه خواستار اقامه آن شد، برداشت فوق به دست می آید.

16- درخواست توفیق شکرگزاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 37 - 16

16- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند توفیق یافتن مردم و ذریه اش برای شکر نعمت های الهی را خواستار گردید .

ربّنا انی اُسکنت من ذرّیتی .. فاجعل اُفنده من الناس ... و ارزقهم من الثمرت لعلّه

17- درخواست توفیق فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 40 - 2

2- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار توفیق یافتن فرزندانش بر اقامه نماز شد .

ربّ اجعلنی مقیم الصلوه و من ذرّیتی

18- دعا برای توفیق فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 6 - 13

13- زکریا (ع) با دعا به درگاه خداوند ، خواهان توفیق کامل فرزند خویش در استفاده صحیح از میراث او و خاندان یعقوب پیامبر (ع)

ص: 396

یرثنی و یرث من ءال یعقوب واجعله ربّ رضیاً

19- زمینه توفیق عبادت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 37 - 11

11- مکان ها و موقعیت ها دارای نقش مؤثری در توفیق یافتن انسان بر عبادت و اقامه نماز است .

أسكنت من ذرّیتی . . . عند بیتک المحرّم ربّنا لیقیموا الصلوه

اسکان فرزندان در جوار خانه خدا برای اقامه نماز می تواند بیانگر این حقیقت باشد که مکانهای مناسب، چون خانه خدا، در توفیق یافتن انسان برای عبادت مؤثر است.

20- زمینه توفیق مخلصین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 57 - 5

5 - ربوبیت الهی ، مقتضی توفیق دادن و نعمت بخشیدن به بندگان مخلص خود

عباد الله المخلصین . . . و لولا نعمه ربّی

21- زمینه توفیق مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 73 - 2

2- غرض از عرضه امانت الهی به انسان ها ، عذاب منافقان و مشرکان و اعطای توفیق به مؤمنان است .

إنّا عرضنا الأمانه . . . لיעذب الله المنفقین و المنفقت و المشرکین و المشرکت

لام در «لِيعَذَّبُ» برای تعلیل است و درصدد بیان این نکته است که این امانت، عرضه شده تا صفوف از هم تفکیک شود و کسانی که پابند به آن خواهند ماند و کسانی که پابند نخواهند بود، روشن شوند و در نتیجه، اهل عذاب از غیر آنها روشن گردد.

22- سلب توفیق توبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - شمول لعنت الهی بر گنهکاران ، موجب سلب توفیق توبه از آنان نخواهد شد .

ص: 397

أولئك يلعنهم الله .. إلا الذين تابوا وأصلحوا وبينوا

23- عوامل توفیق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 128 - 13

13 - توفیق برای تسلیم شدن در برابر خدا ، تبیین چگونه عبادت کردن او و پذیرش توبه ، پرتوهای از رحمت الهی به بندگان است .

ربنا واجعلنا مسلمین .. و أرنا مناسکنا و تب علینا إنک أنت التواب الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 170 - 5

5 - اقامه نماز ، زمینه ساز توانایی انسان بر تمسک به کتاب های آسمانی و پایبندی به محتوای آنهاست .

و الذین یمسکون بالکتب و أقاموا الصلوه

در بیان تمسک به کتاب از فعل مضارع استفاده شده و در بیان اقامه نماز فعل ماضی به کار رفته است که این تفاوت تعبیر می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

24- عوامل سلب توفیق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 55 - 1

1 - حق ناپذیری و پافشاری بر کفر ، موجب از میان رفتن توفیق آدمی برای ایمان به آیات الهی است .

الذین کفروا فهم لایؤمنون

با توجه به فعل مضارع «لایؤمنون» که دلالت بر استمرار دارد، جمله «هم لایؤمنون» به این معناست که آنان ایمان نخواهند آورد. و چون این جمله به وسیله «فاء» بر جمله «کفروا» عطف شده، دلالت می کند که سلب توفیق ایمان از آنها بر اثر کفرورزی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 15

15 - مردمی که خدا بر دل آنان مهر بزند ، توفیق ایمان و گرایش به پیامبران ، از آنان سلب خواهد شد .

و اشدد علی قلوبهم فلا یؤمنوا

«فاء» در جمله «فلا یؤمنوا» فای سببیه است و دلالت بر سببیت ماقبل برای مابعدش می کند؛ یعنی، طبع قلب سبب سلب توفیق ایمان می شود.

ص: 398

25- محرومیت از توفیق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 23 - 5

5- فاقدان خیر و استعداد کمال ، ناشایست برای شمول هدایت های ویژه خداوند و توفیق یافتن به پذیرش معارف دین

و لو علم الله فيهم خيرا لأسمعهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 46 - 5

5- بی ایمانی و سست باوری ، مایه محرومیت از توفیق الهی برای شرکت در جهاد

و لكن كره الله انبعاثهم فثبطهم وقيل اعدوا مع القعدين

26- منشأ توفیق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 75 - 6

6- وصول به یقین در پرتو امدادها و توفیقات الهی امکان پذیر است.

و كذلك نرى إبراهيم... و ليكون من الموقنين

27- منشأ توفیق انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 52 - 14

14- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نشان دهنده صراط مستقیم به انسان ها و خداوند توفیق دهنده آنان به حرکت در مسیر آن

نهدی به من نشاء من عبادنا و إنك لتهدى إلى صراط مستقیم

تأمل در تفاوت دو هدایت، بیانگر معنای یاد شده است.

28- منشأ توفیق توبه

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

14 - احزاب - 33 - 24 - 7

ص: 399

7- توبه کردن منافقان ، بستگی به اراده خداوند دارد .

أُوْتُوْبَ عَلَيْهِم

احتمال دارد که مراد از «توبه خدا بر آنان»، توفیق توبه باشد و احتمال دارد که مراد پذیرش توبه باشد. برداشت بالا، بنابر احتمال نخست است.

29- نشانه های توفیق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 125 - 3

3- تسلیم بودن انسان در برابر حق و داشتن روحیه حق پذیری، نشانه برخورداری از هدایت و توفیق الهی است.

فَمَنْ يَرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ

اسلام در این آیه می تواند به معنی لغوی آن که تسلیم است، باشد.

توفیقات

30- آثار توفیقات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 53 - 5

5- ترک گناه و پرهیز از بدی ها و آلودگیها ، تنها با توفیق و امداد های خداوند میسر است .

إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 9

9- دستیازی به مقامات والای معنوی (مقام محمود) ، هر چند با تلاش و کوشش قرین باشد ، منوط به امداد و توفیق الهی است .

فَتَهَجَّدْ بِهِ .. عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- بیداری و پندگیری از قرآن به توفیق الهی است .

و ما یذکرون إلا أن یشاء الله

آیه شریفه می رساند که خواست انسان وابسته به خواست خداوند است. در ضمن می فهماند که پندگرفتن و متذکر شدن از قرآن نیز، به توفیق الهی است.

ص: 400

31- اهمیت توفیقات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 118 - 19

19 - دست نیافتن انسان به توبه بدون توفیق الهی *

تاب علیهم لیتوبوا

از اینکه خداوند فرموده است: «تاب علیهم لیتوبوا» ممکن است استفاده شود که اگر توبه و رحمت الهی نبود، آنان هرگز به توبه و استغفار راه نمی یافتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 14

14- پیامبران ، برای مصون ماندن از گناه و پایداری بر عصمت ، همواره و در هر حال به توفیق و امداد های الهی نیازمندند .

و إلاّ تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 127 - 6

6- شکیبایی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قبال تجاوزات دشمن ، نیازمند امداد و توفیق الهی بود .

و اصبر و ما صبرک إلاّ بالله

32- توفیق تقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 5 - 6

6 - دستیابی اهل تقوا به هدایت ، موهبتی است از جانب خدا به آنان

أولئک علی هدی من ربهم

33- توفیق خداشناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 5 - 17

17 - شناخت ربوبیت خدا بر تمام هستی و باور به رحمانیت و رحیمیت او و مالکیتش بر روز جزا، تنها با امداد الهی امکان پذیر است .

ص: 401

الحمد لله رب العلمين . . . إياك نستعين

شناخت ربوبیت خدا و . . . از تکالیفی است که می توان آن را از سوره حمد برداشت کرد. لذا آنها نیز متعلق «نستعین» می باشند؛ یعنی: نستعینک علی ان نعرف ربوبیتک و . . .

34- توفیق سعادت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 108 - 3

3- نیل به سعادت و خوشبختی در قیامت ، به توفیق الهی است .

و أما الذین سعدوا ففی الجنه

مجهول آوردن فعل «سعدوا» و آمدن فعل «شقوا» به صورت معلوم ، بیانگر این نکته است که: تیره بختان به اختیار خویش اسباب شقاوت را بر خود فراهم می آورند و سعادت‌مندان در اختیار اسباب سعادت ، توفیق الهی را به همراه دارند.

35- توفیق عبادت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 5 - 14، 15، 22

14 - انسان در پرستش خدا و خلوص در آن ، نیازمند امداد الهی است .

إياك نعبد و إياك نستعين

متعلق «نستعین» همه وظایفی است که از سوره حمد می توان استفاده کرد و از آنها لزوم یکتا پرستی است که از «ایاک نعبد» به دست می آید؛ یعنی: نستعینک علی عبادتک و خلوصها.

15 - انسان در عین دارا بودن اختیار در عبادت خدا ، بدون اعانت او بر انجام آن توانا نیست .

إياك نعبد و إياك نستعين

22 - از امام رضا (ع) روایت شده : . . . «ایاک نعبد» رغبه و تقرب إلى الله تعالى ذکرة و إخلاص له بالعمل دون غيره و «ایاک نستعین» «إستزاده من توفيقه و عبادته و إستدامه لما أنعم الله عليه و نصره . . .» ;

. . . «ایاک نعبد» ابراز رغبته و تقرب جستن عبد به سوی خدای تعالی و اظهار اخلاص در عمل برای اوست و نه غیر او و «ایاک نستعین» در خواست زیاده توفیق خدا و زیاده عبادت او و درخواست ادامه نعمتهای داده شده و یاری خداوند است . . .» .

36- توفيق هدايت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - حمد - 1 - 6 - 6

ص: 402

6 - انسان بدون یاری شدن از جانب خدا ، از راهیابی به صراط مستقیم ناتوان است .

إهدنا الصراط المستقیم

37- توفیقات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 128 - 13

13 - توفیق برای تسلیم شدن در برابر خدا ، تبیین چگونه عبادت کردن او و پذیرش توبه ، پرتوهایی از رحمت الهی به بندگان است .

ربنا واجعلنا مسلمین . . . و أرنا مناسکنا و تب علینا إنک أنت التواب الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 221 - 22

22 - دستیابی به بهشت و مغفرت الهی ، به توفیق اوست .

و اللّٰه یدعوا الی الجنّٰه و المغفره باذنه

باء در «بازنه» به معنای مصاحبت و متعلّق به «یدعوا» است و کلمه «اذن» به معنای توفیق است؛ یعنی دعوت الهی به بهشت، همراه با توفیق او برای دستیابی مؤمنان به بهشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 75 - 6

6 - وصول به یقین در پرتو امدادها و توفیقات الهی امکان پذیر است.

و کذلک نری إبرهیم . . . و لیکون من الموقنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 125 - 3

3 - تسلیم بودن انسان در برابر حق و داشتن روحیه حق پذیری، نشانه برخورداری از هدایت و توفیق الهی است.

فمن یرد الله أن یهدیه یشرح صدره للإسلام

اسلام در این آیه می تواند به معنی لغوی آن که تسلیم است، باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 9

9 - دستیابی به توحید و پرهیز از شرک در گرو خواست خداوند و توفیقات اوست .

و ما یكون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

ص: 403

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 46 - 5

5- بی ایمانی و سست باوری ، مایه محرومیت از توفیق الهی برای شرکت در جهاد

و لکن کره الله انبعاثهم فثبطهم و قیل اعدوا مع القعدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 15,31

15- روزی های حلال و نیکو از ناحیه خداوند است و فراهم آوردن آن ، به توفیق او می باشد .

و رزقنی منه رزقاً حسناً

برداشت فوق با توجه به «منه، از ناحیه خدا» استفاده شده است.

31- «عبدالله بن الفضل الهاشمی قال : سألت أبا عبد الله جعفر بن محمد (ع) عن قول الله عز وجل : . . . « و ما توفیقی إلا بالله » . . . قال : إذا فعل العبد ما أمره الله عز وجل به من الطاعة كان فعله وفقاً لأمر الله عز وجل و سمي العبد به موقفاً و إذا أراد العبد أن يدخل في شيء من معاصي الله فحال الله تبارك و تعالی بينه و بين تلك المعصية فتركها كان تركه لها بتوفيق الله تعالی ذكره . . . ;

عبدالله بن فضل هاشمی گوید: از امام صادق(ع) درباره سخن خدای عزوجل: . . . «و ما توفیقی إلا بالله» پرسیدم، فرمود: هرگاه بنده طاعتی را که خدا به آن امر کرده انجام دهد، عمل او با امر خدا موافق است و آن بنده موفق خوانده می شود (توفیق خدا شامل حال او شده) و هرگاه بنده ای بخواهد گناهی انجام دهد و خداوند تبارک و تعالی بین او و آن معصیت مانعی ایجاد کند که موجب ترک آن گردد، این ترک گناه به توفیق خداوند متعال خواهد بود . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 108 - 3

3- نیل به سعادت و خوشبختی در قیامت ، به توفیق الهی است .

و أما الذين سعدوا ففي الجنة

مجهول آوردن فعل «سعدوا» و آمدن فعل «شقاوا» به صورت معلوم ، بیانگر این نکته است که: تیره بختان به اختیار خویش اسباب شقاوت را بر خود فراهم می آورند و سعادت‌مندان در اختیار اسباب سعادت ، توفیق الهی را به همراه دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- یوسف (ع) مصون ماندن خویش از گناهان و ارتکاب بدی ها را، به امداد خدا می دانست نه برخاسته از اراده خود بدون توفیق الهی .

أني لم أخنه .. و ما أبرء نفسي إن النفس لأمارة بالسوء إلا ما رحم ربي

از ارتباط «ما أبرء نفسي» (من نفس خویش را از ارتکاب بدیها تبرئه نمی کنم) با جمله «لم أخنه بالغیب» و نیز شهادت زنان بر پاکدامنی یوسف (ع) (حاش لله ما علمنا علیه من سوء) این نکته معلوم می شود که: یوسف (ع) با جمله «ما أبرء نفسي» درصدد نیست که بگوید من گناه کرده ام؛ بلکه با توجه به عبارت «إلا ما رحم ربي» در مقام بیان این حقیقت است که اگر من مرتکب گناه نشده ام، نه به خاطر توان شخصی است؛ زیرا نفس هر کس و نیز نفس من ترغیب کننده به گناه و بدی است. پس آلوده

ص: 404

نشدن من به گناه به توفیق الهی و رحمت او بوده است.

9- پیامبران با توفیق خدا و شمول رحمتش بر آنان ، از ارتکاب گناهان مصون مانده و از خطر نفس اماره رهایی می یابند .

إن النفس لأماره بالسوء إلا ما رحم ربي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 13

13- اطاعت فرزندان یعقوب از او در مورد ورودشان از دروازه های متعدد ، به توفیق الهی بود .

ولما دخلوا من حيث أمرهم أبوهم . . . إلا حاجه في نفس يعقوب قضيتها

از یک سو برآورده شدن خواسته یعقوب(ع) (ورود فرزندان از دریهای متعدد) به خود آنان نسبت داده شده (و لما دخلوا من حيث أمرهم) و از سویی بیان شده که خداوند خواسته او را برآورده ساخته است. از این دو بیان معلوم می شود که توفیق خدا و اراده او موجب شد که فرزندان یعقوب به آنچه پدرشان توصیه کرده بود، موفق شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 36 - 7

7- هدایت شدن انسان ها ، برخاسته از توفیق خداوند است .

فمنهم من هدى الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 24 - 3

3 - پیشوایان بنی اسرائیل ، مردم را به توفیق خداوند ، هدایت و راهنمایی می کردند .

و جعلنا منهم أئمة يهدون بأمرنا

برداشت بالا، بنابراین است که «امر» در آیه، به معنای «شأن و فعل» باشد. در این صورت هدایت به امر خدا، معنای توفیق می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 52 - 14

14 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نشان دهنده صراط مستقیم به انسان ها و خداوند توفیق دهنده آنان به حرکت در مسیر آن

نهدی به من نشاء من عبادنا و إنک لتهدی الی صراط مستقیم

تأمل در تفاوت دو هدایت، بیانگر معنای یاد شده است.

38- درخواست توفیق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 5 - 22

ص: 405

22- از امام رضا (ع) روایت شده: «ایاک نعبد» رغبه و تقرب إلى الله تعالى ذكره و إخلاص له بالعمل دون غيره و «ایاک نستعین» استزاده من توفيقه و عبادته و استدامه لما أنعم الله عليه و نصره . . . ;

«ایاک نعبد» ابراز رغبه و تقرب جستن عبد به سوی خدای تعالی و اظهار اخلاص در عمل برای اوست و نه غیر او و «ایاک نستعین» در خواست زیادۀ توفیق خدا و زیادۀ عبادت او و درخواست ادامۀ نعمتهای داده شده و یاری خداوند است . . .».

39- درخواست توفیق شکرگزاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 37 - 16

16- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند توفیق یافتن مردم و ذریه اش برای شکر نعمت های الهی را خواستار گردید .

ربنا انی أسکنت من ذرّیتی . . . فاجعل أفئده من الناس . . . و ارزقهم من الثمرت لعلّ

40- درخواست توفیقات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 7

7- درخواست توفیق از خداوند در نوافل و نماز شب ، برای ورود در کار ها به صدق و راستی و خروج از آن به راستی و درستی ، امری مطلوب و پسندیده است .

و من الیل فتهجّد به نافله لک . . . و قل ربّ أدخلنی مدخل صدق و أخرجنی مخرج صدق

41- زمینه توفیق عبادت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 37 - 11

11- مکان ها و موقعیت ها دارای نقش مؤثری در توفیق یافتن انسان بر عبادت و اقامه نماز است .

أسکنت من ذرّیتی . . . عند بیتک المحرّم ربّنا لیقیموا الصلوه

اسکان فرزندان در جوار خانه خدا برای اقامه نماز می تواند بیانگر این حقیقت باشد که مکانهای مناسب، چون خانه خدا، در توفیق یافتن انسان برای عبادت مؤثر است.

42- عوامل مؤثر در توفیقات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 406

8- کسب فضایل معنوی و کوشش خود انسان ، مؤثر در توفیق یافتن او بر بودن در « صراط مستقیم »

إن إبرهیم کان أُمَّه قَانِتًا لِلّهِ حَنِيفًا . . . هده إلی صراط مستقیم

43- محرومان از توفیقات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 35 - 4

4- ابلیس ، مغضوب خداوند و محروم از توفیق و فیض او

وإن علیک اللعنه إلی یوم الدین

«لعن» در لغت به معنای طرد شخص از روی غضب است و لعن خداوند؛ یعنی، عقوبت اخروی و قطع توفیق و فیض دنیوی است (مفردات راغب).

44- منشأ توفیقات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 24 - 22

22- همواره یاد کردن خداوند ، نیازمند توفیق و هدایت ویژه الهی است .

وإذ کَرَّبَ رَبِّکَ إِذَا نَسِیتَ وَ قُلْ عَسَى أَنْ یَهْدِیَ رَبِّیْ لِأَقْرَبَ مِنْ هَذَا رَشَدًا

45- منشأ توفیقات محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 8 - 3

3 - توفیق یافتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به فراگیری قرآن و به خاطر سپردن آن ، نیازمند امداد های ویژه خداوند

و نیسّرک لیسری

به قرینه «سنقرئک فلا تنسی» (در آیات پیشین) می توان گفت: مراد از «نیسّرک»، آماده ساختن پیامبر(صلی الله علیه و آله) برای قرائت و حفظ قرآن است.

46- نقش توفیقات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 407

10- مؤثر بودن نصیحت ها در آدمی ، در گرو توفیق و خواست خداوند است .

و لا ینفعکم نصحی . . . إن کان الله یرید أن ینصیحکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 17 - 11

11- بهره مند شدن آدمی از هدایت ، به وسیله آیات الهی ، در گرو توفیق بخشی او است .

ذلک من ءایة الله من ینهد الله فهو المهتد

توفیقات خدا

47- آثار توفیقات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 5

5- ترک گناه و پرهیز از بدی ها و آلودگیها ، تنها با توفیق و امداد های خداوند میسر است .

إن النفس لأماره بالسوء إلا ما رحم ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 9

9- دستیازی به مقامات والای معنوی (مقام محمود) ، هر چند با تلاش و کوشش قرین باشد ، منوط به امداد و توفیق الهی است .

فتهجّد به . . . عسی أن ینعثک ربّک مقامًا محمودًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 56 - 4

4 - بیداری و پندگیری از قرآن به توفیق الهی است .

و ما ینذرون إلا أن یشاء الله

آیه شریفه می‌رساند که خواست انسان وابسته به خواست خداوند است. در ضمن می‌فهماند که پندگرفتن و متذکر شدن از قرآن نیز، به توفیق الهی است.

48- اهمیت توفیقات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 118 - 19

ص: 408

19 - دست نیافتن انسان به توبه بدون توفیق الهی *

تاب علیهم لیتوبوا

از اینکه خداوند فرموده است: «تاب علیهم لیتوبوا» ممکن است استفاده شود که اگر توبه و رحمت الهی نبود، آنان هرگز به توبه و استغفار راه نمی یافتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 14

14- پیامبران ، برای مصون ماندن از گناه و پایداری بر عصمت ، همواره و در هر حال به توفیق و امداد های الهی نیازمندند .

و إلا تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 127 - 6

6- شکیبایی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قبال تجاوزات دشمن ، نیازمند امداد و توفیق الهی بود .

و اصبر و ما صبرک إلا بالله

49- توفیقات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 128 - 13

13 - توفیق برای تسلیم شدن در برابر خدا ، تبیین چگونه عبادت کردن او و پذیرش توبه ، پرتوهای از رحمت الهی به بندگان است .

ربنا واجعلنا مسلمین .. و أرنا مناسکنا و تب علینا إنک أنت التواب الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 221 - 22

22 - دستیابی به بهشت و مغفرت الهی ، به توفیق اوست .

و الله یدعوا الی الجنّه و المغفره باذنه

باء در «باذنه» به معنای مصاحبت و متعلق به «یدعوا» است و کلمه «اذن» به معنای توفیق است؛ یعنی دعوت الهی به بهشت، همراه با توفیق او برای دستیابی مؤمنان به بهشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 75 - 6

6 - وصول به یقین در پرتو امدادها و توفیقات الهی امکان پذیر است.

و كذلك نرى إبراهيم... و ليكون من الموقنين

ص: 409

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 125 - 3

3 - تسلیم بودن انسان در برابر حق و داشتن روحیه حق پذیری، نشانه برخورداری از هدایت و توفیق الهی است.

فمن یرد الله أن یهدیه یشرح صدره للإسلام

اسلام در این آیه می تواند به معنی لغوی آن که تسلیم است، باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 9

9 - دستیابی به توحید و پرهیز از شرک در گرو خواست خداوند و توفیقات اوست .

و ما یکون لنا أن نعود فیها إلا أن یشاء الله ربنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 46 - 5

5 - بی ایمانی و سست باوری ، مایه محرومیت از توفیق الهی برای شرکت در جهاد

و لكن کره الله انبعاثهم فثبطهم وقیل اقعدها مع القعدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 15،31

15 - روزی های حلال و نیکو از ناحیه خداوند است و فراهم آوردن آن ، به توفیق او می باشد .

ورزقنی منه رزقاً حسناً

برداشت فوق با توجه به «منه، از ناحیه خدا» استفاده شده است.

31- « عبدالله بن الفضل الهاشمی قال : سألت أبا عبد الله جعفر بن محمد (ع) عن قول الله عزوجل : . . . « و ما توفیقی إلا بالله » . . .

قال : إذا فعل العبد ما أمره الله عزوجل به من الطاعة كان فعله وفقاً لأمر الله عزوجل و سمى العبد به موفّقاً و إذا أراد العبد أن یدخل فی

شیء من معاصی الله فحال الله تبارک و تعالی بینه و بین تلك المعصیه فتركها كان تركه لها بتوفیق الله تعالی ذكره . . . ;

عبدالله بن فضل هاشمی گوید: از امام صادق(ع) درباره سخن خدای عزوجل: . . . «و ما توفیقی إلا بالله» پرسیدم، فرمود: هرگاه بنده طاعتی را که خدا به آن امر کرده انجام دهد، عمل او با امر خدا موافق است و آن بنده موفق خوانده می شود (توفیق خدا شامل حال او شده) و هرگاه بنده ای بخواهد گناهی انجام دهد و خداوند تبارک و تعالی بین او و آن معصیت مانعی ایجاد کند که موجب ترک آن گردد، این ترک گناه به توفیق خداوند متعال خواهد بود...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 108 - 3

3- نیل به سعادت و خوشبختی در قیامت ، به توفیق الهی است .

و أما الذین سعدوا ففی الجنه

ص: 410

مجهول آوردن فعل «سعدوا» و آمدن فعل «شقوا» به صورت معلوم، بیانگر این نکته است که: تیره بختان به اختیار خویش اسباب شقاوت را بر خود فراهم می آورند و سعادت‌مندان در اختیار اسباب سعادت، توفیق الهی را به همراه دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 9، 1

1- یوسف (ع) مصون ماندن خویش از گناهان و ارتکاب بدی ها را، به امداد خدا می دانست نه برخاسته از اراده خود بدون توفیق الهی .

أني لم أخنه .. و ما أبرء نفسي إن النفس لأماره بالسوء إلا ما رحم ربي

از ارتباط «ما أبرء نفسي» (من نفس خویش را از ارتکاب بدیها تبرئه نمی کنم) با جمله «لم أخنه بالغیب» و نیز شهادت زنان بر پاکدامنی یوسف (ع) (حاش لله ما علمنا علیه من سوء) این نکته معلوم می شود که: یوسف (ع) با جمله «ما أبرء نفسي» درصدد نیست که بگوید من گناه کرده ام؛ بلکه با توجه به عبارت «إلا ما رحم ربي» در مقام بیان این حقیقت است که اگر من مرتکب گناه نشده ام، نه به خاطر توان شخصی است؛ زیرا نفس هر کس و نیز نفس من ترغیب کننده به گناه و بدی است. پس آلوده نشدن من به گناه به توفیق الهی و رحمت او بوده است.

9- پیامبران با توفیق خدا و شمول رحمتش بر آنان، از ارتکاب گناهان مصون مانده و از خطر نفس آماره رهایی می یابند .

إن النفس لأماره بالسوء إلا ما رحم ربي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 13

13- اطاعت فرزندان یعقوب از او در مورد ورودشان از دروازه های متعدد، به توفیق الهی بود .

ولما دخلوا من حيث أمرهم أبوهم .. إلا حاجه في نفس يعقوب قضيتها

از یک سو برآورده شدن خواسته یعقوب (ع) (ورود فرزندان از دربهای متعدد) به خود آنان نسبت داده شده (ولما دخلوا من حيث أمرهم) و از سویی بیان شده که خداوند خواسته او را برآورده ساخته است. از این دو بیان معلوم می شود که توفیق خدا و اراده او موجب شد که فرزندان یعقوب به آنچه پدرشان توصیه کرده بود، موفق شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 36 - 7

7- هدایت شدن انسان ها، برخاسته از توفیق خداوند است .

فمنهم من هدى الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 24 - 3

3 - پیشوایان بنی اسرائیل ، مردم را به توفیق خداوند ، هدایت و راهنمایی می کردند .

و جعلنا منهم أئمة يهدون بأمرنا

برداشت بالا، بنابراین است که «أمر» در آیه، به معنای «شأن و فعل» باشد. در این صورت هدایت به امر خدا، معنای توفیق می دهد.

ص: 411

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 52 - 14

14 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نشان دهنده صراط مستقیم به انسان ها و خداوند توفیق دهنده آنان به حرکت در مسیر آن

نهدی به من نشاء من عبادنا و إنک لتهدی إلى صراط مستقیم

تأمل در تفاوت دو هدایت، بیانگر معنای یاد شده است.

50- درخواست توفیقات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 7

7- درخواست توفیق از خداوند در نوافل و نماز شب، برای ورود در کارها به صدق و راستی و خروج از آن به راستی و درستی، امری مطلوب و پسندیده است.

و من الیل فتهجّد به نافله لک .. و قل ربّ ادخلنی مدخل صدق و اخرجنی مخرج صدق

51- محرومان از توفیقات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 35 - 4

4- ابلیس، مغضوب خداوند و محروم از توفیق و فیض او

و إن علیک اللعنه إلى یوم الدین

«لعن» در لغت به معنای طرد شخص از روی غضب است و لعن خداوند؛ یعنی، عقوبت اخروی و قطع توفیق و فیض دنیوی است (مفردات راغب).

52- نقش توفیقات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 34 - 10

10- مؤثر بودن نصیحت ها در آدمی، در گرو توفیق و خواست خداوند است.

و لا ينفعكم نصحي . . . إن كان الله يريد أن يغويكم

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 412

11- بهره مند شدن آدمی از هدایت ، به وسیله آیات الهی ، درگرو توفیق بخشی او است .

ذلك من آيات الله من يهد الله فهو المهتد

ص: 413

9- توقعات

1- آثار توقعات بیجا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 108 - 10

10 - درخواست ها و پرسش های نابه جای قوم موسی از وی ، آنان را به کفر ورزی کشانید و از ایمان به دور ساخت .

و من یتبدل الکفر بالأیمن

2- توقعات بیجا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 14

14 - توقع مشرکان برای شفاعت معبودان شان از آنان ، توقعی بیجا و واهی است .

و ما لهم من نصرین

احتمال دارد عبارت «و ما لهم من نصرین» تعریض به توهم بودن عقیده مشرکان درباره توان معبودان شان برای شفاعت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 7 - 5

5- انتظار نصرت و امداد از خداوند ، بدون هیچ گونه حرکت و تلاش ، انتظاری بی جا است .

إن تنصروا الله ینصرکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 20 - 6

ص: 414

6- انتظار بهشتی بودن با داشتن عملی چون دوزخیان، پنداری ناروا است.

و لا تكونوا كالذين نسوا الله... لا يستوی أصحاب النار و أصحاب الجنة

با توجه به این که مخاطب «لاتکونوا» در آیه قبل، مؤمنان می باشند. روی سخن این آیه با مؤمنان است که نپندارند، در صورت همگون بودن با غافلان از خدا و دوزخیان، می توانند در زمره بهشتیان باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 4 - 7

7- انتظار سود و فایده، از جانب منافقان برای دین و مردم، بی مورد است.

کأنهم خشب مسندة

«خشب مسندة» به چوب هایی گفته می شود که در کناری گذاشته شده و به کار صاحب آن نمی آید؛ یعنی، نه به درد سقف می خورد، نه به درد دیوار و نه... .

3- توقعات بیجا بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 55 - 8

8- تقاضای رؤیت خدا، خواسته ای نارواست.

حتى نرى الله جهره فأخذتكم الصعقة

4- توقعات بیجا زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 19

19- زلیخا به دلیل اکرام یوسف (ع) و خدمت به او، توقع داشت که یوسف (ع) در برابر تقاضای نامشروعش، تسلیم وی باشد.

رودته التي هو في بيتها... قال... إنه ربي

5- توقعات بیجا کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- نزول فرشته ای برای همراهی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) جهت انذار مردمان ، انتظار بی جای کافران

وقالوا... لولا أنزل إليه ملك فيكون معه نذيراً

ص: 415

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 9 - 8

8- درخواست های کافران از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، انتظارهایی فراتر از محدوده رسالت و مأموریت آن حضرت

قل ما كنت بدعًا من الرسل و ما أدری ما یفعل بی و لا بکم

از لحن پاسخ موجود در آیه شریفه، می توان نوع درخواست ها و انتظارهای کافران را شناخت. آنها برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) ویژگی هایی را یاد می کردند که رسولان پیشین واجد آن ویژگی نبودند. قرآن در پاسخ آنان می گوید: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فردی است چون سایر رسولان و انتظارهایی که کافران از او دارند، از دایره رسالت بیرون است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 54 - 1

1 - درخواست نزول نامه سرگشاده از سوی خداوند ، در تأیید رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بر درستی قرآن ، درخواستی نابجا و نشانه بهانه جویی کافران

بل یرید کل امریء منهم أن یوتی صحفًا منشّره . . . کلاّ إله تذکره

کلمه «کلاّ»، تأکید مطلبی است که در آیه پیش (کلاّ بل لایخافون. ..) بیان شده است؛ یعنی، قرآن کریم تذکره است و اگر بنا بود که کافران به سبب آن متذکر شوند، نزول قرآن به همین صورت برای پندآموزی آنان کافی بود. پس درخواست کافران مبنی بر نامه اختصاصی از جانب خداوند، بهانه ای بیش از سوی آنان نیست.

6- توقعات بیجای مرفهان کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 71 - 6

6 - رفاه زدگان کافر ، متوقع انعطاف پذیری دین در برابر هوس ها و منافع ناحق آنان

و أكثرهم للحقّ کرهون . و لو اتبع الحقّ أهواءهم

7- توقعات بیجای مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 10

10 - انتظار بیجای برخی از مسلمانان ، در تبعیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آرای آنان ، در موارد بسیار *

لویطیعکم فی کثیر من الأمر لعنتم

هشدار و تذکر الهی، می نمایاند که چنین زمینه ای در جامعه صدر اسلام وجود داشته است.

ص: 416

8- توقعات بیجای مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 1

1 - توقع بی جای مشرکان مکه در لزوم انتخاب پیامبر ، از میان اشراف « مکه » و « طائف »

وقالوا لولا نزل هذا القرآن على رجل من القريتين عظيم

عموم مفسران مراد از «قريتين» را مکه و طائف دانسته اند.

9- توقعات مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 1

1 - تأیید حقانیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تأیید پیروان او ، انتظار مسلمانان عصر بعثت از یهودیان آن دوران

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم

طمع به معنای کشش نفس به چیزی دلخواه است (مفردات راغب). طمع به معنای امید و رغبت است (لسان العرب). ایمان در «أن

يؤمنوا» به قرینه متعلق آن (لكم) به معنای تصدیق و تأیید کردن است. بنابراین «أفتطمعون...»؛ یعنی، آیا انتظار دارید شما را - بر آن راهی

که انتخاب کرده اید - تأیید کنند؟

10- توقعات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 17

17- مشرکان ، انتظار داشتند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به زمان وقوع قیامت آگاه باشد .

و يقولون متى هو قل عسى أن يكون قريباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 56 - 7

7- مشرکان ، از خدایان خویش توقع داشتند مشکلات و گرفتاری های آنان را حل کرده و یا آن را به خوشی تبدیل کنند .

ادعوا الذين زعمتم من دونه فلا يملكون كشف الضر عنكم ولا تحويلاً

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 14

ص: 417

14 - توقع مشرکان برای شفاعت معبودان شان از آنان ، توقعی بیجا و واهی است .

و ما لهم من نصرین

احتمال دارد عبارت «و ما لهم من نصرین» تعریض به توهم بودن عقیده مشرکان درباره توان معبودان شان برای شفاعت باشد.

11- توقعات مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 7

7 - بر دوش داشتن مسؤولیت انداز و اخطار ، انتظار مردم پیش از نزول قرآن از پیامبران الهی

و أقسموا باللّٰه .. لئن جاءهم نذیر ... فلما جاءهم نذیر ما زادهم إلا نفورًا

12- توقعات ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 22 - 6

6 - انتظار فتح و پیروزی بدون جهاد و مبارزه ، انتظاری نابجا و به دور از خرد

فان یخرجوا منها فانا دخلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 24 - 5

5 - فتح سرزمین مقدس بدون مبارزه ، انتظار نابجای قوم موسی (ع)

إنا لن ندخلها ابدًا ما داموا فیها

13- توقعات یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 5

5- یوسف (ع) امید داشت برادرانش بضاعت های برگردانده شده به آنان را به هنگام رسیدن به وطنشان باز شناسند .

روشن است که فرزندان یعقوب با گشودن محموله های خویش بضاعت‌های خود را در آن می یافتند. بنابراین جای «لعل» (شاید و باشد) نبود. از این رو در تفسیر کلمه «لعل» چند وجه ذکر شده است: 1- اشفاق و ترجی مربوط به قید «إذا انقلبوا» است؛ یعنی، امید است که پس از رسیدن به اهلشان دریابند نه قبل از آن. 2- مقصود از شناخت بضاعت شناختن حق آن است؛ یعنی، شاید

حق آن را بشناسند و قدردانی کنند. 3- لعل به معنای «کی» (تا اینکه) است و معنای ترجیحی و امید ندارد.

14- منشأ توقعات بیجا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 7

7 - جهل ، منشأ توقعات نا به جا و نامعقول

و قال الذین لایعلمون لولا یکلمنا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 18

18 - نیندیشیدن، ریشه تلقی نادرست مشرکان از پیامبری و توقّعات نابجای آنان است.

قل لا أقول لکم عندی خزائن الله .. أفلا تتفکرون

جمله توییخی «أفلا تتفکرون» دعوتی است به تفکر در تمامی معارف عنوان شده در این دسته آیات

15- توقعات بیجا

{توقعات بیجا}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 11

11 - انتظار ایمان از عالمان تحریف کننده حقایق ، انتظاری نا به جا و بی مورد است .

أفتطمعون أن یؤمنوا لکم وقد کان .. من بعد ما عقلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 78 - 6,7

6 - بی سوادی عوام یهود و آگاهی نداشتن آنان از تورات ، از دلایل نابجا بودن انتظار ایمان از آنها

أفتطمعون أن یؤمنوا لکم .. و منهم أمیون لایعلمون الکتب إلا امانی

جمله «منهم أميون» عطف بر «قد كان فريق . . .» در آیه «75» است. بنابراین آیه مورد بحث نیز بیانگر علت برای «أفتطمعون...» می باشد.

7 - پذیرش خیالات واهی به جای محتوای کتاب آسمانی و پایه قرار دادن حدس و گمان در تفکرات و معتقدات دینی ، از دلایل نابجا بودن انتظار ایمان از عوام یهود

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم . . . و منهم أميون . . . إن هم إلا يظنون

ص: 419

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 108 - 8

8 - قوم موسی ، نمونه ای بارز از اقوام بهانه جو در برخورد با پیامبران و دارای توقعات و خواسته های بی جا از آنان

ام تریدون أن تسئلوا رسولکم كما سئل موسی من قبل

چون بعید به نظر می رسد که در میان امتهای گذشته، تنها قوم موسی پرسشها و درخواستهای نا به جا از پیامبرشان داشتند، می توان به این نتیجه رسید که: یاد کردن از قوم موسی، به خاطر رواج بیشتر این خصیصه در میان آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 17، 5

5 - انتظار سخن گفتن خدا با مردم، انتظاری برخاسته از جهل است .

وقال الذین لا یعلمون لولا یکلمنا

17 - سخن گفتن خدا با عموم مردم، انتظاری سخیف و امری نامعقول است .

قال الذین لا یعلمون لولا یکلمنا الله أو تأتینا آیه . . . قد بیّنا الأیت لقوم یو

پاسخ ندادن خداوند به اعتراض نخست مشرکان (لولا یکلمنا الله) می تواند اشاره به سخافت آن باشد؛ یعنی، این درخواست و اعتراض آن چنان نا به جاست که حتی شایسته پاسخگویی نیز نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 210 - 12

12 - توقّعات نابجای برخی از مردم (دیدن خدا و ملائکه)

هل ینظرون الا أن یأتیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 153 - 12، 9، 2، 1

1 - نزول کتاب و نوشته ای از آسمان بر اهل کتاب، خواسته گزاف و بی جای آنان از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يسئلك أهل الكتب أن تنزل عليهم كتباً من السماء

2- آشکارا دیدن خداوند، تقاضای نابجای یهودیان از موسی (ع)

فقد سألوا موسی أكبر من ذلك فقالوا أرنا الله جهرة

9- درخواست یهود از موسی (ع) (دیدن خدا)، نابجایتر از درخواست آنان از پیامبر (صلی الله علیه و آله) (نزول کتاب آسمانی بر آنان)

يسئلك أهل الكتب . . . فقد سألوا موسی أكبر من ذلك

12- مشاهده خداوند با حواس ظاهری، امری ناممکن و انتظاری بی جاست .

فقالوا أرنا الله جهرة فأخذتهم الصعقة بظلمهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 162 - 8

8 - خواسته های نابجا، اعمال ناروا و رذایل اخلاقی یهود، نشأت گرفته از جهل آنان و ناباوری ایشان نسبت به تعالیم دین

ص: 420

يسئلك أهل الكتب . . . لكن الرسخون في العلم منهم و المؤمنون

توصيف صالحان يهود با عنوان عالمان ژرفنگر و مؤمنان واقعی، بیانگر این حقیقت است که جهل و ناباوری به تعالیم انبیا مایه گرایش عامه یهود به اعمال ناروا و رذایل اخلاقی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 35 - 13

13 - انتظار هدایت پذیری همه مردم، توقعی نابجا و جاهلانه است.

و إن كان كبر . . . فلا تكونن من الجهلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 38 - 7

7 - پاسخ به درخواست نابجای نزول معجزات، با نظام قانونمند هدایت ناسازگار است.

و قالوا لولا نزل علیه آیه . . . ما فرطنا فی الكتب من شیء

جمله «ما فرطنا» می تواند اشاره به این نکته باشد که اگر نزول آیات مورد درخواست مشرکان بجا بود، باید در کتاب آفرینش ثبت شده باشد و آنگاه به منصفه ظهور درآید. و چون چنین چیزی در آنجا ثبت نگردیده و چیزی نیز در آنجا از قلم نیفتاده است، بنابراین خواست مشرکان هیچگونه توجیه منطقی و معقول و بجا ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 32 - 7

7- توقع نزول عذاب بر کفرپیشگان بدون مهلت دادن به آنان ، توقعی نابجاست .

و لقد استهزیء برسلا من قبلک فأملیت للذین کفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 110 - 5

5- انتظار آگاهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از تمامی حقائق بی انت های هستی ، توقعی غیراصولی و بی جا است .

قل لو كان البحر . . . قل إنما أنا بشر مثلکم یوحی الیّ

16- آثار توقعات بیجا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 108 - 10

10 - درخواست ها و پرسش های نابه جای قوم موسی از وی ، آنان را به کفر ورزی کشانید و از ایمان به دور ساخت .

و من یتبدل الکفر بالأیمن

ص: 421

17- توقع گفتگو با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 1,5,9

1 - مشرکان ، خواهان گفتگوی مستقیم خداوند با آنان درباره حقانیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقال الذین لایعلمون لولا یکلمنا الله

آیه بعد (انا ارسلنا بالحق ..) دلالت بر آن دارد که پیشنهاد اعتراض آمیز مشرکان (لولا یکلمنا الله؛ چرا خدا با ما سخن نمی گوید) درباره حقانیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

5 - انتظار سخن گفتن خدا با مردم ، انتظاری برخاسته از جهل است .

وقال الذین لایعلمون لولا یکلمنا

9 - یهود و نصارا نیز همانند مشرکان ، خواهان سخن گفتن خدا با آنان درباره راستی و درستی رسالت پیامبران بودند .

کذلک قال الذین من قبلهم مثل قولهم

در آیه 113 مشرکان با تعبیر «الذین لایعلمون» در قبال یهود و نصارا مطرح شده اند و در آیه مورد بحث مشرکان با همان تعبیر در قبال «الذین من قبلهم» قرار گرفته اند. از این مقایسه معلوم می شود: مقصود از «الذین من قبلهم» یهود و نصارا است.

18- توقعات بیجا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 14

14 - توقع مشرکان برای شفاعت معبودان شان از آنان ، توقعی بیجا و واهی است .

و ما لهم من نصرین

احتمال دارد عبارت «و ما لهم من نصرین» تعریض به توهم بودن عقیده مشرکان درباره توان معبودان شان برای شفاعت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 7 - 5

5- انتظار نصرت و امداد از خداوند ، بدون هیچ گونه حرکت و تلاش ، انتظاری بی جا است .

إن تنصروا الله ينصركم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 20 - 6

6 - انتظار بهشتی بودن با داشتن عملی چون دوزخیان ، پنداری ناروا است .

و لا تكونوا كالذين نسوا الله . . . لا يستوى أصحاب النار و أصحاب الجنة

با توجه به این که مخاطب «لا تكونوا» در آیه قبل، مؤمنان می باشند. روی سخن این آیه با مؤمنان است که نپندارند، در صورت

ص: 422

همگون بودن با غافلان از خدا و دوزخیان، می توانند در زمره بهشتیان باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 4 - 7

7 - انتظار سود و فایده، از جانب منافقان برای دین و مردم، بی مورد است.

کأنّهم خشب مسنّده

«خشب مسنّده» به چوب هایی گفته می شود که در کناری گذاشته شده و به کار صاحب آن نمی آید؛ یعنی، نه به درد سقف می خورد، نه به درد دیوار و نه... .

19- توقعات بیجا بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 55 - 8

8 - تقاضای رؤیت خدا، خواسته ای نارواست.

حتى نرى الله جهره فأخذتكم الصعقه

20- منشأ توقعات بیجا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 7

7 - جهل، منشأ توقعات نا به جا و نامعقول

وقال الذين لا يعلمون لولا يكلمنا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 18

18 - نیندیشیدن، ریشه تلقی نادرست مشرکان از پیامبری و توقّعات نابجای آنان است.

قل لا أقول لكم عندی خزائن الله . . . أفلا تتفكرون

جمله توییحی «أفلا تتفكرون» دعوتی است به تفکر در تمامی معارف عنوان شده در این دسته آیات

ص: 423

10- توکل

1- توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 126 - 9

9 - ضرورت اتکای اهل ایمان ، تنها به خداوند ، برای نیل به پیروزی

فلیتوکل المؤمنون . . . و ما النَّصْرَ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 160 - 9,10

9 - سستی پیکارگران احد در اتکال به خداوند ، موجب محرومیت آنان از نصرت الهی و شکست ایشان در آن نبرد .

و ان یخذلکم فمن ذا الذی ینصرکم من بعده و علی اللّٰه فلیتوکل المؤمنون

وقوع این آیه پس از بیان نبرد احد و شکست مؤمنان، اشاره به علت شکست دارد، یعنی چون در آن نبرد توکل نداشتید، از یاری خدا محروم شدید و در نتیجه شکست خوردید.

10 - توکل بر خداوند ، از ویژگی های مؤمنان

و علی اللّٰه فلیتوکل المؤمنون

2- آثار توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 122 - 15

15 - توکل و اتکا به خداوند حامی مؤمنان ، عامل تقویت کننده بنیه روحی آنان در شرایط دشوار

اذ همت طانفتان منکم ان تقشلا و اللّٰه ولیّهما و علی اللّٰه فلیتوکل المؤمنون

جمله «و علی اللّٰه . . .» پس از جمله «اذ همت ... ان تقشلا»، رهنمودی به عامل از بین برنده سستی در هنگامه های دشوار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 123 - 4

4 - مجاهدان جنگ بدر با نداشتن ساز و برگ کافی در مقابل دشمنان ، توانستند با ایمان و توکل به خدا بر آنان پیروز شوند .

و علی الله فلیتوکل المؤمنون. و لقد نصرکم الله ببدر و انتم اذله

جمله «و لقد نصرکم الله ببدر»، می تواند نمونه ای باشد از حقیقت بیان شده در آیه قبل؛ یعنی عامل نصرت شما در بدر، توکل شما بر خداوند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 30,31

30 - خداوند دوستدار آنانکه بر او توکل کنند .

ان الله یحب المتوکلین

31 - توکل بر خداوند از عوامل جلب محبت الهی

ان الله یحب المتوکلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 160 - 7,8

7 - توکل پیکارگران جنگ بدر بر خدا ، موجب یاری خدا و پیروزی آنان در آن نبرد *

ان ینصرکم الله فلا غالب لکم . . . و علی الله فلیتوکل المؤمنون

خداوند پس از شروع بیان جنگ احد، اشاره ای نیز به مسائل جنگ بدر داشت (و لقد نصرکم الله ببدر، آیه 123) بنابراین جمله «ان ینصرکم الله» می تواند اشاره به علت آن پیروزی باشد.

8 - توکل بر خداوند ، زمینه ساز یاری و نصرت الهی و غلبه بر دشمنان

ان ینصرکم الله . . . و علی الله فلیتوکل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 173 - 17، 11، 9

9 - توکل و اعتماد به خداوند ، موجب نه‌راسیدن از هجوم دشمن

فزادهم ايماناً وقالوا حسبنا الله و نعم الوكيل

11 - فزونی ایمان به خداوند ، ملازم توکل بر اوست .

فزادهم ايماناً وقالوا حسبنا الله و نعم الوكيل

17 - نه‌راسیدن از کثرت دشمن و توکل بر خدا در رویارویی با آنان ، از نشانه های مؤمنان پیرو خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ .. وقالوا حسبنا الله و نعم الوكيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 174 - 14، 6، 5

ص: 425

5 - توکل و اعتماد به خداوند ، زمینه جلب نعمت و فضل الهی

وقالوا حسبنا الله و نعم الوكيل . فانقلبوا بنعمه من الله و فضل

6 - توکل همراه با عمل ، موجب تبدیل مشکلات سخت به نعمت و فضل الهی

وقالوا حسبنا الله و نعم الوكيل . فانقلبوا بنعمه من الله و فضل لم یمسهم سوء

14 - ایمان به خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اطاعت از آنان ، صبر و جهاد ، تقوا و احسان و توکل ، موجب رضایت کامل الهی و برخورداری از فضل بزرگ وی

المؤمنین . الذین استجابوا ... و اتبعوا رضوان الله و الله ذو فضل عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 81 - 12

12 - توکل بر خدا ، کارساز برای رفع مشکلات

و توکل علی الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 11 - 12

12 - ایمان ، تقوا و توکل ، زمینه جلب امداد های خداوند و خنثی شدن توطئه های دشمنان از جانب اوست . *

یا ایها الذین ءامنوا اذکروا نعمت الله .. و علی الله فلیتوکل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 29

29 - اتکا و توکل بر خدا و ادارکننده آدمی به درخواست نیازها از وی و نیایش به درگاه اوست .

علی الله توکلنا ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 49 - 6،7

6- توکل مسلمانان به خداوند در جنگ بدر عامل پیروزی آنان

إذ يقول المنفقون . . . و من يتوكل على الله فإن الله عزيز حكيم

7- خداوند ، مؤمنان متوکل بر وی را بر دشمنانشان پیروز و کار های آنان را حکیمانه سامان خواهد بخشید .

و من يتوكل على الله فإن الله عزيز حكيم

جواب شرط «و من يتوكل على الله» حذف شده و جمله «فان الله . . .» جانشین آن شده و دلالت بر آن دارد که تقدیر جمله چنین است:
و من يتوكل على الله ي-----نصره و يحكم أمره ف--ان الله . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 61 - 8

8- توکل بر خدا در پذیرش صلح ، موجب عقیم ماندن اهداف پنهانی کافران از پیشنهاد صلح

ص: 426

فاجنح لها و توکل علی اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 13 - 12

12- توکل به خداوند و صبر پیشه کردن در برابر آزار و اذیت کافران ، زمینه ساز برخورداری از حمایت الهی

و علی الله فلیتوکل المؤمنون .. و لنصبرنّ علی ما اذیتموننا ... فأوحی إلیهم ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 99 - 2

2- ایمان آمیخته با توکل بر خدا ، مانع هرگونه تسلط شیطان بر انسان است .

إنه لیس له سلطن علی الذین ءامنوا و علی ربّهم یتوکلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 65 - 9

9- آدمیان نیازمند به توکل و اتکای بر خداوند ، برای ایمن ماندن از سلطه ابلیس

لیس لک علیهم سلطن و کفی برّیک وکیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 3 - 3

3- توکل بر خدا ، مشکلات را بر انسان هموار می کند و آدمی ، با توکل ، می تواند بر آنها پیروز شود .

و لاتطع الکفرین .. و توکل علی اللّٰه

سفارش به توکل ، پس از نهی از اطاعت کافران و منافقان و توصیه به تبعیت از تعالیم وحی ، می تواند به این منظور باشد که آن نهی و امر ، مشکلاتی را در پی دارد که می توان آنها را با توکل برطرف کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 48 - 9

9- توکل بر خداوند در مقابل آزار و اذیت های کافران و منافقان ، نقشی کارساز دارد .

وَدَعُ أذْيَهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 27

27- توکل بر خداوند ، مقتضی نهراسیدن یکتاپرستان از پیامد های موضع گیری علیه مشرکان

إِذْ قَالُوا لَقَوْمُهُمْ .. رَبَّنَا عَلَيكَ تَوَكَّلْنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 427

6- توکل بر خداوند، از موجبات جلب امداد های او و بی نیازی در زندگی

و من یتوکل علی الله فهو حسبه

3- آثار توکل بر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 3 - 6

6- اقامه نماز و انفاق در راه خدا، تجلی خشیت قلب و فزونی ایمان و توکل بر خدا

وجلّت قلوبهم .. زادتهم ایمنا ... الذین یقیمون الصلوه و مما رزقنهم ینفقون

تکرار «الذین»، بدون حرف عطف، برای رساندن این معناست که اقامه نماز انفاق نمود خارجی و تجلی صفات برشمرده شده در آیه قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 59 - 8

8- توکل بر خداوند و کافی دانستن او برای رفع نیاز های انسان، زمینه ساز جلب فضل و عطایای الهی

و قالوا حسبنا الله سیؤتینا الله من فضله

از اینکه خداوند قبل از بیان امیدواری به فضل خویش، موضوع توکل (حسبنا الله) را مطرح کرده است، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 14

14- توکل بر خداوند، مایه پایداری و استقامت آدمی در برابر همه سختیهاست .

إن کان کبر علیکم مقامی .. فعلی الله توکلت فأجمعوا أمرکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 84 - 4,8

4- توکل بر خداوند و تسلیم شدن به او ، نجات دهنده انسان از دلهره و ترس از دشمنان

علی خوف من فرعون و ملایهم أن یفتنهم .. فعلیه توکلوا إن کنتم مسلمین

8- توکل بر خداوند ، مایه پایداری در دشواریهاست .

علی خوف من فرعون و ملایهم أن یفتنهم .. فعلیه توکلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 56 - 2

ص: 428

2- هود (ع) به خاطر توکلش بر خداوند ، مطمئن به محفوظ ماندن از دسیسه ها و توطئه های قوم عاد بود .

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون. اینی توکلت علی الله

جمله «اینی توکلت. ..» بیان علت برای معنای کنایی «فکیدونی جمیعاً...» است و آن معنای کنایی ، عجز و ناتوانی قوم عاد بر ضربه زدن به هود(ع) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 12

12- تنها با اتکا بر خدا و یاری طلبیدن از او ، می توان بر دین داری پایداری کرد و اهداف دین را پیش برد .

فاستقم کما أمرت . . . و ما لکم من دون الله من اولیاء

برداشت فوق ، مقتضای ارتباط «فاستقم . . .» با «ما لکم من دون الله من اولیاء» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 42 - 3

3- صبرپیشگی و توکل بر خداوند ، از جمله شرایط و عوامل سعادت دنیوی و اخروی مهاجران راه خدا

و الذین هاجروا فی الله . . . لنبؤنّهم فی الدنیا ... ولأجر الآخره أكبر ... الذی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 62 - 3,4

3 - اتکای موسی (ع) به پروردگار و هدایت خاصه او ، مایه اطمینان و آرامش وی در سخت ترین شرایط

قال کلاًّ إنّ معی ربّی سیهدین

4 - توکل و اعتماد به خدا ، مایه آرامش و عدم یأس در بحران ها

قال کلاًّ إنّ معی ربّی سیهدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 217 - 3

3 - توکل بر خداوند ، پشتوانه موفقیت انسان در انجام وظایف دشوار

فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ . وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 79 - 7,9

7 - توکل بر خداوند تنها در مسیر حق ، دارای معنا و ثمربخش است .

فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ

از تَعْلِيل «إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ» استفاده می شود که توکل بر خدا، تنها در حرکت های درست و حَقَّانِی، معنادار است؛ نه در هر تلاشِ مشکوک و نادرست.

9 - توکل بر خداوند ، رهاننده انسان از تنگنای توطئه های دشمنان

ص: 429

و لاتكن في ضيق مما يمكرون . . فتوكل على الله

سياق آیات، نشانگر ارتباط معنوی این آیه با «ولاتكن في ضيق مما يمكرون» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 39 - 9

9 - توکل و اتکال پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) بر خداوند، سبب اعتماد به نفس و پشت گرمی آن حضرت در مبارزه با دشمنان و نیل به اهداف رسالت

قل حسبى الله عليه يتوكل المتوكلون . قل يقوم اعملوا على مكاتكم انى عمل فسو

یادآوری توکل و اتکال بر خداوند (در آیه قبل) پیش از اعلام موضع قاطع خود به دشمنان، می تواند گویای برداشت بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 45 - 3,4

3 - توکل و واگذاشتن کارها به خداوند - پس از تلاش گسترده در راه دین - موجب جلب حمایت و امداد خداوند در برابر مکرهای دشمنان است .

أفوض أمري إلى الله . . فوفيه الله سيئات ما مكروا

برداشت یاد شده، از آن جااست که مؤمن آل فرعون در راستای تبلیغ دین، کارهای خود را به خدا واگذار کرده بود. خداوند نیز او را از مکرهای دشمنان محفوظ داشت.

4 - توکل و واگذاشتن کارها به خداوند - پس از تلاش گسترده - موجب جلب حمایت و امداد او است .

أفوض أمري إلى الله . . فوفيه الله سيئات ما مكروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 10 - 8,11

8 - راه در امان ماندن از گزند شیطان، توکل و اعتماد کردن به خداوند است .

ليحزن الذين ءامنوا . . و على الله فليتوكل المؤمنون

11 - توکل و اعتماد به خداوند، شرط بهره مند شدن از حمایت و یاری او است .

و علی اللّٰه فلیتوکل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 10 - 8

8 - ایمان به کارساز بودن خداوند و توکل به او ، هموارکننده راه صبر و شکیبایی در برابر مشکلات و سختی ها است .

فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا . و اصبر ... و اهجرهم هجرًا جمیلًا

«واصبر» عطف بر «فاتخذوه وکیلاً» است. این عطف می تواند به این مناسبت باشد که اتکال به خدا، موجب تقویت روح صبر و مقاومت در انسان می شود.

ص: 430

4- آثار توکل محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 9

9- توکل و اتکال پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) بر خداوند، سبب اعتماد به نفس و پشت گرمی آن حضرت در مبارزه با دشمنان و نیل به اهداف رسالت

قل حسبی الله علیه یتوکل المتوکلون . قل یقوم اعملوا علی مکاتکم ائی عمل فسو

یادآوری توکل و اتکال بر خداوند (در آیه قبل) پیش از اعلام موضع قاطع خود به دشمنان، می تواند گویای برداشت بالا باشد.

5- آثار توکل موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 62 - 3

3- اتکای موسی (ع) به پروردگار و هدایت خاصه او، مایه اطمینان و آرامش وی در سخت ترین شرایط

قال کلاً انّ معی ربّی سیهدین

6- اهمیت توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 104 - 11

11 - ضرورت امیدواری و اتکال مجاهدان به خداوند در رویارویی با دشمنان

و ترجون من الله ما لایرجون

جمله خبریه «ترجون من الله» می تواند ارشاد و توصیه به مجاهدان باشد که باید همواره به یاری و کمک خداوند دل بندند.

7- ارزش توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 59 - 2,3

2- صبر پیشه کردن و به خداوند توکل کردن ، اموری ارزش مند و مهم است .

نعم أجر العملین . الذین صبروا و علی ربّهم یتوکلون

3- صبر پیشگی و توکل ، دو مظهر عمل صالح اند .

و الذین ءامنوا و عملوا الصلحت . . . نعم أجر العملین . الذین صبروا و علی ربّهم

ص: 431

8- ارزش توکل بر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 2 - 8

8- ایمان ، توکل بر خدا و خداترسی ، از ارزش های متعالی

وجلت قلوبهم ... و علی ربهم یتوکلون

9- اعتماد به مردم و توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 64 - 10

10- مؤثر دانستن افراد در محافظت از چیزی و یا شخصی ، موجب شرک نمی شود و با توکل و مقام نبوت تنافی ندارد .

كما أمنتکم علی أخیه من قبل

به دلیل آیه 38 از همین سوره (ما کان لنا أن نشرک بالله من شیء) یعقوب(ع) هرگز به اندکی از شرک نیز گرایش نداشت و عبارت (كما أمنتکم علی أخیه) می رساند که یعقوب(ع) فرزندان را امین پنداشت و حفاظت از یوسف(ع) را برعهده آنان سپرد. بنابراین مؤثر دانستن افراد در حفاظت از چیزی شرک آور نیست و با مقام نبوت نیز ناسازگار نخواهد بود.

10- اهتمام انبیا به توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 12 - 1

1- انبیا با توجه به هدایت یافتن خویش از سوی خداوند ، هیچ توجیهی را برای توکل نکردن به او روا نمی داشتند .

و ما لنا الا نتوکل علی الله وقد هدینا سبلنا

11- اهتمام تورات به توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 5

5- توحید عملی و اتکال به خدای یگانه ، اصلی ترین پیام تورات است .

وَأَتَيْنَا مُوسَى الْكُتُبَ .. أَلَا تَتَّخِذُوا مِن دُونِي وَكَيْلًا

«آن» در «أَلَا تَتَّخِذُوا..» تفسیریه است و تفسیر و تبیین کننده مضامین و گفته هایی است که لفظ «الکتاب» (تورات) آنها را دربردارد و چون از میان مجموعه گفته ها و مضامین تورات تنها توحید مطرح شده است، می تواند حاکی از اهمیت ویژه آن باشد.

ص: 432

12- اهتمام یعقوب (ع) بر توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 18

18- توصیه های یعقوب (ع) به فرزندان خویش (لزوم توکل بر خدا و به کارگیری اسباب و علل) جلوه ای از علم ویژه او بود .

ادخلوا من أبواب متفرقة .. و عليه فليتوكل المتوكلون ... إنه لذو علم لما علمنه

13- اهمیت توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 122 - 14،16

14 - لزوم اتکا و توکل اهل ایمان در همه امور ، تنها به خداوند

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

حذف متعلق توکل، حکایت از عمومیت موارد توکل دارد؛ یعنی در همه کارها، تنها به خداوند توکل کنید.

16 - پذیرش ولایت خداوند ، مستلزم توکل و اتکا به او در هر حال و در همه امور

و الله ولیّهما و علی الله فلیتوکل المؤمنون

جمله «و علی الله فلیتوکل»، با کلمه «فاء»، تفریع به جمله «و الله ولیّهما» شده است یعنی حال که خداوند ولی شماسست، تنها به او توکل کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 160 - 6،13

6 - مؤمنان ، بایستی تنها بر خداوند توکل کنند .

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

تقدیم «علی الله» بر متعلقش «فلیتوکل» دلالت بر حصر دارد.

13 - توکل بر خدا ، لازمه ایمان به قدرت مطلق خداوند است .

ان ينصرکم اللہ . . و علی اللہ فلیتوکل المؤمنون

با توجه به صدر آیه، که سخن از تنها قدرت غالب و نقش تعیین کننده الهی دارد، مراد از ایمان، ایمان به این قدرت است و تقریر جمله «و علی اللہ فلیتوکل . . .» با «فاء» بر ما قبل، ضرورت توکل را متعاقب این باور ایجاد می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 173 - 10

10 - لزوم توکل به خداوند در مقابله با دشمنان مهاجم

ص: 433

وقالوا حسبنا الله و نعم الوكيل

بر شمردن صفات پسندیده مجاهدان حقیقی و تمجید آنان از سوی خداوند، برای ترغیب دیگر مؤمنان به داشتن و تحصیل چنین حالات و صفات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 81 - 11، 14

11 - ضرورت توکل و اعتماد همگان بر خدا

و توکل علی الله

14 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وظیفه دار توکل به خداوند، برای دور ماندن از پیامد های اعراض از مسلمانان متخلف

و يقولون طاعة .. فاعرض عنهم و توکل علی الله و کفی بالله وکیلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 21، 22

21 - بهره مندان از نعمت الهی، تنها بر خداوند متکی هستند و مهبای پیکار در راه او و فراخوان مردم به جهاد و توکل.

قال رجالان من الذين يخافون انعم الله عليهما ادخلوا .. و علی الله فتوكلوا

22 - ضرورت توأم بودن حرکت و تلاش با توکل بر خدا

ادخلوا عليهم الباب .. و علی الله فتوكلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهيم - 14 - 11 - 12، 13

12 - انبیای الهی به اقوام خود اعلام کردند مؤمنان باید تنها خداوند را تکیه گاه خویش قرار بدهند و بر او توکل کنند.

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

13 - اتکا و توکل بر خداوند از رهنمود های انبیا برای تقویت جبهه مؤمنان در مقابل ستیزه جویی کافران

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

اینکه رسولان الهی پس از پاسخ گویی به شبهات مخالفان، اعلام می کنند که مؤمنان باید بر خداوند اتکا داشته باشند، در واقع رهنمودی است از سوی آنان که در برابر مخالفان و دشمنان باید به خدا متکی بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 12 - 10، 9

9- توکل بر خدا و صبرپیشگی ، دو ابزار لازم برای ابلاغ رسالت الهی

و ما لنا الا نتوكل على الله . . . ولنصبرنّ على ما اذيتمونا

10- آنان که در پی تکیه گاه هستند ، فقط باید خداوند را تکیه گاه خویش قرار دهند و بر او توکل کنند .

و على الله فليتوكل المتوكلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 434

9- توکل و اعتماد به خداوند ، توصیه الهی به مؤمنان

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 26,28

26 - استقامت در مسیر دعوت توحیدی ، نیازمند توکل بر خداوند

إذ قالوا لقومهم إنا برءؤا منکم . . . و بدا بیننا و بینکم العدوه و البغضاء أبداً

28 - اعتقاد به ربوبیت خداوند مقتضی توکل انسان بر او

ربنا علیک توکلنا

14- اهمیت توکل بر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 24

24 - انسان بدون توکل بر خدا ، ناتوان از پایداری بر ایمان خویش است .

إلا أن یشاء الله . . . علی الله توکلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 61 - 7

7 - توجه به خدا و اتکا به او امری لازم به هنگام تصمیم گیری برای صلح و ترک مخاصمه با کافران

و إن جنحوا . . . و توکل علی الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 59 - 6

6 - لزوم توکل انسان به خداوند و کافی شمردن او در رفع نیازمندیها

ولو أنهم . . . وقالوا حسبنا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 129 - 1,3

1 - رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در اتکای آن حضرت بر خداوند یکتا و اندوهگین نبودن بر حق ناپذیری و روی گردانی منافقان

فإن تولوا فقل حسبي الله . . . علیه توکلت

3 - لزوم اتکای مبلغان الهی بر خداوند و نگران نبودن بر حق ناپذیری گمراهان ، پس از اتمام حجت بر آنان

فإن تولوا فقل حسبي الله . . . علیه توکلت

ص: 435

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 84 - 7

7 - مؤمنان باید تسلیم خدا و متکی به او بوده و از هیچ قدرتی نهراسند .

إن كنتم ءامنتم بالله فعليه توكلوا إن كنتم مسلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 56 - 10

10 - ربوبیت فراگیر خداوند ، سیطره او بر همه جنبندگان و ضرورت توکل بر او ، از تعالیم حضرت هود (ع)

إني توكلت على الله ربي وربكم ما من دابة إلا هو ءأخذ بناصيتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 27, 29, 30

27 - ضرورت توکل آدمی به خداوند و واگذاری امور به او

علیه توكلت

29 - کارساز نبودن هیچ نیرویی جز خداوند در موفق ساختن آدمی ، دلیل لزوم توکل بر او و روی آوردن به درگاه اوست .

ما توفیقی إلا بالله علیه توكلت و إليه أُنیب

جمله های «علیه توكلت و إليه أُنیب» به منزله نتیجه ای برای «ما توفیقی . . .» است.

30 - آنان که درصدد اصلاح جامعه اند ، باید فقط به خدا اتکال کنند و روی به درگاه او داشته باشند .

إن أُريد إلا الإصلاح . . . علیه توكلت و إليه أُنیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 123 - 5, 6

5 - لزوم پرستش خدا و توکل بر او

فاعبده و توكل علیه

6- پرستش خداوند و توکل بر او ، از توصیه های الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فاعبده و توکل علیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 17

17- باید در امور خویش ، تنها بر خداوند توکل کرد و از او کمک خواست .

والله المستعان علی ما تصفون

جمله هایی نظیر «والله المستعان» - که مبتدا معرفه و خبر دارای الف و لام غیر عهدی است - دلالت بر حصر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 436

8 - یوسف - 12 - 66 - 18

18- ضرورت توکل بر خداوند

الله علی ما نقول وکیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 19

19- ضرورت توکل بر خداوند در تمامی امور

علیه فلیتوکل المتوکلون

حذف متعلق «فلیتوکل» و بیان نکردن اینکه در چه امر و یا اموری باید به خدا توکل کنند، گویای این است که متعلق عام (همه امور) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 21

21- بیشتر مردم به اسباب و علل چشم می دوزند و از حاکمیت اراده خدا و لزوم توکل بر او، ناآگاهند.

و لکنّ اکثر الناس لا یعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 18

18- لزوم اتکا به خداوند و امید داشتن به او، برای دستیابی به خواسته ها و رهایی از دشواریها

عسی الله أن یأتینی بهم جمیعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 58 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور توکل بر خداوند در انجام رسالت خویش و در برابر مخالفت های کافران

و توکل علی الحیّ الذی لا یموت

توصیه به توکل، چون پس از آیات مربوط به موضوع قلمرو رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و موضوع مخالفت های کافران مطرح شد (و کان الکافر علی ربه ظهیراً) حاکی است که این توصیه، در رابطه با آن دو موضوع می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 217 - 5

5- توکل بر خدا، حقیقتی مطرح در عرصه عمل و انجام وظیفه و نه فرو هشتن تکلیف

و توکل علی العزیز الرحیم

با توجه به فرمان های «و أنذر عشیرتک»، «و اخفض جناحک لمن اتبعک» و «فقل إنی بریء ممّا تعملون» معلوم می گردد که توکل بر خدا به معنای بر زمین گذاشتن تکلیف نیست؛ بلکه حقیقت توکل در عرصه عمل و انجام وظیفه معنا می دهد.

ص: 437

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 79 - 11، 8، 1

1 - توکل کردن به خدا و بیم نداشتن از حق ستیزی کافران ، رهنمود خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ .. فتوکل علی الله

8 - خداوند ، تکیه گاهی قویم و مطمئن برای راهیان راه حق

و هو العزيز العليم . فتوکل علی الله إناک علی الحق

این که خداوند قبل از تشویق به توکل ، موضع قویم و شکست ناپذیر خود را بیان داشته است می تواند به این دلیل باشد که مؤمنان با اطمینان بیشتری بر او تکیه کنند.

11 - همه انسان ها حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به توکل بر خدا در ایفای وظایف خویش

فتوکل علی الله إناک علی الحق المبین

گرچه مخاطب آیه رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) است ، اما با توجه به این که مورد ، مخصص نیست ، می توان گفت که پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آن جهت که فرد اعلای امت می باشد ، مخاطب قرار گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 38 - 22، 20

20 - نیاز همه انسان ها - حتی پیامبران - در صحنه های زندگی به توکل بر خداوند

قل حسبی الله علیه یتوکل المتوکلون

22 - لزوم توکل بر خداوند و اتکال به او ، در همه عرصه های زندگی

قل حسبی الله علیه یتوکل المتوکلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 44 - 8

8 - لزوم توکل و واگذاشتن کار ها و نتایج و پیامد های آن به خدا ، پس از تلاش گسترده خیرخواهانه برای هدایت و تربیت مردم

وَأَفْوضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 10 - 11

11 - لزوم توکل ، تنها بر خداوند و پذیرش مرجعیت وی در تمامی امور

اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

از تقدم «عليه» بر «توكلت» و «إليه» بر «أنيب»، حصر استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 11 - 11

11 - توکل و اتکا ، تنها بر آفریدگار هستی و برآورنده نیاز های آدمی شایسته است .

عليه تَوَكَّلْتُ .. فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ

ص: 438

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 36 - 9

9- رهایی از جلوه های فانی دنیا و تلاش در راه نعمت های پایدار اخروی ، تنها در سایه ایمان و توکل بر خدا ممکن است .

فما أوتيتم من شيء... و ما عند الله... للذين ءامنوا و علی ربهم يتوکلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 9 - 5،7

5 - کارساز دانستن و وکیل قرار دادن خدا در زندگی ، توصیه او به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فاتّخذہ وکیلاً

7 - بایستگی توکل بر خدا و واگذاری کار ها به او ، برای رهبران جامعه اسلامی و مبلغان دینی

فاتّخذہ وکیلاً

15- بی ثمری توکل بر غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 93 - 1

1 - هر تکیه گاهی جز خدا ، فاقد قدرت و کارایی در قیامت

این ما کنتم تعبدون . من دون الله هل ينصرونکم أو ينتصرون

16- بی منطقی توکل بر غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 58 - 7

7 - توکل به غیر خداوند ، کاری ناشایست و غیر منطقی

و توکل علی الحی الذی لایموت

17- توصیه به توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 13 - 4

4 - توصیه خداوند ، به توکل کردن مؤمنان بر او و نه بر دیگران

ص: 439

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 3 - 5

5 - توصیه خداوند به مردان و زنان مطلقه ، به توکل بر او در امور زندگی

إذا طلقتم النساء . . . و من یتوکل علی الله فهو حسبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 9 - 5

5 - کارساز دانستن و وکیل قرار دادن خدا در زندگی ، توصیه او به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فاتخذہ وکیلاً

18- توکل ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 9

9- ابراهیم (ع) در هجرت منفردانه خود از جامعه مشرک ، تنها متکی بر خداوند و یاری او بود .

و ادعوا ربی عسی الا اکون بدعاء ربی شقیّاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 26 - 11

11 - اتکای حضرت ابراهیم (ع) به عزت و حکمت خداوند در هجرت خویش

انّی مهاجر إلی ربّی إنّّه هو العزیز الحکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 99 - 10

10 - توکل ابراهیم (ع) بر خداوند ، در برابر دشمنان رسالت

وقال إني ذاهب إلی ربی سیهدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 24

24 - توکل ابراهیم (ع) و همراهانش ، بر خدای یگانه در برائت از مشرکان و پیامد های آن

إذ قالوا لقومهم إنا برءؤا منکم . . . ربنا علیک توکلنا

ص: 440

19- توکل اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 10 - 9

9- اصحاب کهف ، حق جویانی اقدام گر و متکی بر امداد الهی بودند .

إذ أوى الفتية إلى الكهف فقالوا ربنا آتنا من لدنك رحمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 16 - 11

11- اصحاب کهف ، در حلّ معضلات و مشکلات حرکت توحیدی ، متکی به خدا بودند .

و يهيىء لكم من أمرکم مرفقاً

تهیه (مصدر «یهیء») به معنای فراهم ساختن و آماده کردن است. «مرفق» به چیزی گفته می شود که کار به مدد آن صورت می گیرد. «من» در «من أمرکم» در معنای ابتدا به کار رفته و ممکن است برای افاده معنای بدل باشد، که در این صورت معنای جمله چنین می شود: «او، برای شما، در عوض کارتان، مدد فراهم خواهد ساخت.».

20- توکل انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 21

21- پیامبران ، انسانهایی متکی به خدا و متوکل بر او

على الله توكلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 12 - 12، 11، 2

2- انبیا دارای مقام توکل بودند .

و ما لنا الا نتوكل على الله

11- انبیا ، توکل بر خداوند را با دعوت و عمل خویش به مردم آموزش می دادند .

وعلی اللہ فلیتوکل المؤمنون. و ما لنا الا نتوکل علی اللہ ... وعلی اللہ فلیتو

12- از دیدگاه انبیا ، خداوند تنها موجود قابل توکل و اتکاست . *

وعلی اللہ فلیتوکل المتوکلون

ص: 441

21- توکل بر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 27

27 - لزوم توکل و اتکای رهبران بر خداوند ، پس از تصمیم گیری و عزم بر اعمال مدیریت

فاذا عزمتم فتوکل علی الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 160 - 13

13 - توکل بر خدا ، لازمه ایمان به قدرت مطلق خداوند است .

ان ینصرکم الله . . . و علی فلیتوکل المؤمنون

با توجه به صدر آیه، که سخن از تنها قدرت غالب و نقش تعیین کننده الهی دارد، مراد از ایمان، ایمان به این قدرت است و تقریب جمله «و علی الله فلیتوکل . . .» با «فاء» بر ما قبل، ضرورت توکل را متعاقب این باور ایجاب می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 173 - 8، 18

8 - اظهار توکل و اعتماد به خداوند ، عکس العمل مؤمنان در برابر شایعه حمله دشمن ، پس از نبرد احد

الذین قال لهم الناس . . . وقالوا حسبنا الله و نعم الوکیل

18 - لزوم همراهی تلاش با توکل بر خداوند

الذین استجابوا لله . . . وقالوا حسبنا الله و نعم الوکیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 174 - 5

5 - توکل و اعتماد به خداوند ، زمینه جلب نعمت و فضل الهی

وقالوا حسبنا الله و نعم الوکیل . فانقلبوا بنعمه من الله و فضل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 81 - 11

11 - ضرورت توکل و اعتماد همگان بر خدا

و توکل علی الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 11 - 8،9،10،11

8 - مؤمنان باید تنها بر خدا توکل نمایند .

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

9 - تنها بر خداوند توکل کردن ، مقتضای تقوایشگی است .

ص: 442

و اتقوا الله و على الله فليتوكل المؤمنون

عطف جمله «و على الله فليتوكل . .» بر «اتقوا الله» به وسیله «فاء» می رساند که لازمه پرهیزگاری، تنها بر خدا توکل کردن است.

10 - رعایت تقوا و تنها بر خدا توکل داشتن ، شکر نعمت های خداوند و سپاسگزاری از امداد های اوست .

اذکروا نعمت الله . . و اتقوا الله و على الله فليتوكل المؤمنون

امر به تقوا و توکل پس از یادآوری نعمتها و امدادهای الهی، بیانگر آن است که توکل بر خدا و رعایت تقوا، بزرگداشت و سپاس آن نعمت است.

11 - تنها بر خداوند توکل کردن ، لازمه ایمان به اوست .

و على الله فليتوكل المؤمنون

تکیه بر وصف ایمان در فرمان به توکل، بیانگر آن است که ایمان به خدا، مستلزم توکل بر اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 20، 21 - 19

19 - یوشع و کالب برای مقابله با زورگویان و پیروزی بر آنان ، قوم موسی (ع) را به تلاش همراه با توکل بر خدا فرا خواندند .

ادخلوا علیهم الباب . . فانکم غلبون و على الله فتوکلوا

20 - توکل بر خداوند ، کارساز در پیروزی مؤمنان بر دشمنان خویش

فانکم غلبون و على الله فتوکلوا

21 - بهره مندان از نعمت الهی ، تنها بر خداوند متکی هستند و مہیای پیکار در راه او و فراخوان مردم به جهاد و توکل .

قال رجالان من الذین یخافون انعم الله علیهما ادخلوا . . و على الله فتوکلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 24 - 14

14 - توکل بر خداوند ، ناسازگار با کناره گیری از پیکار و کوشش در راه او و بی اعتنایی به تکالیف الهی

و على الله فتوکلوا . . فاذهب انت و ربک فقتلا إنا ههنا قعدون

تصمیم قوم موسی بر خانه نشینی و سپردن میدان جنگ به خداوند و موسی (ع)، نقطه مقابل توصیه یوشع و کالب به توکل بر خدا قرار گرفته است و نشان می دهد که بر کنار ماندن از وظایف الهی، با توکل ناسازگار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 20, 21, 22, 23, 28, 29

20 - شعیب (ع) و همگامان مؤمنش، انسانهایی متکی به خدا و بهره مند از روحیه توکل

علی الله توکلنا

21 - پیامبران، انسانهایی متکی به خدا و متوکل بر او

علی الله توکلنا

22 - خداوند به دلیل آگاهی مطلقش بر هستی، تنها موجود شایسته اتکا و توکل است.

وسع ربنا كل شیء علماً علی الله توکلنا

ص: 443

23 - توجه به ربوبیت خدا و علم همه جانبه او ، مستلزم توکل کردن بر وی و پایداری در برابر تهدید دشمنان

وسع ربنا كل شیء علماً علی الله توكلنا

28 - وانهادن داوری نهایی به خداوند برای فیصله دادن به خصومت های طرفداران حق و باطل ، مصداقی از توکل بر اوست .

علی الله توكلنا ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق

29 - اتکا و توکل بر خدا وادارکننده آدمی به درخواست نیاز ها از وی و نیایش به درگاه اوست .

علی الله توكلنا ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 2 - 10، 6

6 - مؤمنان واقعی ، تنها بر خداوند توکل می کنند .

و علی ربهم یتوکلون

10 - ایمان نیرومند و متکامل ، پایه بنیادین توکل بر خدا

زادتهم ایمنا و علی ربهم یتوکلون

به نظر می رسد ترتیب ذکر در بیان ویژگیهای مؤمنان حاکی از ترتیب آنها در مرحله تحقق باشد. یعنی ایمان واقعی در مرحله نخست موجب خشیت دل از یاد خدا می شود و آنگاه با تلاوت آیات الهی ایمان افزون می گردد تا حدی که مؤمن واقعی باور می کند که جز خدا رب و مدبری ندارد و لذا تنها بر او توکل می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 4 - 1

1 - خشیت قلب از یاد خدا ، افزایش ایمان با تلاوت قرآن و تنها بر خدا توکل داشتن ، نشان ایمان حقیقی

أولئک هم المؤمنون حقا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 49 - 9، 6

6 - توکل مسلمانان به خداوند در جنگ بدر عامل پیروزی آنان

إذ يقول المنفقون . . . و من يتوكل على الله فإن الله عزيز حكيم

9 - منافقان و سست ایمان ها ، بی بهره از توکل و اتکا بر خداوند

يقول المنفقون . . . و من يتوكل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 64 - 9، 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی در مبارزه با شرک و کفر تنها باید بر خدا و مؤمنان پیرو تکیه کنند .

حسبک الله و من اتبعک من المؤمنین

9 - اتکا بر مؤمنان راستین برای مبارزه با شرک و کفر ، منافاتی با توحید و اتکا بر خدا ندارد .

حسبک الله و من اتبعک من المؤمنین

ص: 444

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 51 - 8

8 - مؤمنان ، باید تنها به خدا توکل کنند .

هو مولینا و علی الله فلیتوکل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 129 - 6

6 - خدا ، تنها محور اتکا و توکل مردان الهی

فقل حسبی الله لا إله إلا هو علیه توکلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 84 - 11، 10، 5، 3

3 - موسی (ع) تسلیم و توکل را نشانه های ایمان راستین به خدا اعلام کرده و قوم خویش را به دست یافتن به آن فراخواند .

وقال موسی یقوم إن کنتم ءامنتم بالله فعلیه توکلوا إن کنتم مسلمین

5 - مؤمن راستین کسی است که در مقام عمل ، کلیه دستور های خداوند را بی چون و چرا انجام داده و امور حال و آینده خود را تنها به او سپرده و غیر او را تکیه گاه خود قرار ندهد .

وقال موسی یقوم إن کنتم ءامنتم بالله فعلیه توکلوا إن کنتم مسلمین

10 - راه یافتگان از مرحله ایمان به مقام تسلیم ، بر توکل به خدا توانمندند .

إن کنتم ءامنتم بالله فعلیه توکلوا إن کنتم مسلمین

11 - از امام باقر (ع) روایت شده است : « . . . ان قوم موسی استعبدهم آل فرعون و قالوا : لو کان لهؤلاء علی الله کرامه کما یقولون ما سلطنا علیهم فقال موسی لقومه : یا قوم إن کنتم آمنتم بالله فعلیه توکلوا . . . »

. . . همانا آل فرعون ، قوم موسی را به بردگی گرفته بودند و می گفتند اگر آنان همان گونه که می گویند در نزد خداوند کرامتی داشتند ، ما را بر آنان مسلط نمی ساخت . پس موسی (ع) به قوم خود گفت : ای قوم! اگر ایمان به خدا دارید ، پس بر او توکل کنید . . . »

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- شناخت خداوند و ربوبیت فراگیرش ، موجب توکل کردن بر او و نهراسیدن از دشمنان دین

ثم لاتنظرون. إني توكلت على الله ربي وربكم

توصیف خداوند به ربوبیت (ربی و ربکم) ، پس از بیان توکل بر او ، می رساند که: خداوند رب همگان است ، شایسته و بایسته این است که بر او توکل شود.

6- مبلغان دین ، باید با توکل بر خدا و وانهادن امور خویش به خداوند ، از مخالفان دین نهراسند و وظیفه خویش را قاطعانه به انجام رسانند .

فکیدونی جميعاً ثم لاتنظرون. إني توكلت على الله ربي وربكم

ص: 445

7- باور به حاکمیت خداوند بر موجودات و توجه به ربوبیت او بر انسانها، ایجاد کننده روحیه توکل در آنان است .

إني توكلت على الله ربي وربكم ما من دابة إلا هو آخذ بناصيتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 123 - 13

13- خداوند ، توکل کنندگان بر وی را یاری می دهد .

و توکل علیه و ما ربك بغفل عما تعملون

از بیان آگاهی خدا پس از توصیه به توکل (وتوکل علیه) ، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 12،15،16،18

12- حاکمیت خدا بر هستی ، لزوم اتکا به خداوند و تنافی نداشتن توکل با تدارک اسباب و علتها ، از تعالیم یعقوب (ع) به فرزندان خویش

وادخلوا من أبواب متفرقة و ما أغنى عنكم من الله من شيء

15- توکل بر خدا و اعتقاد به حاکمیت مطلق الهی نباید موجب نادیده انگاشتن اسباب و علل طبیعی شود .

ادخلوا من أبواب متفرقة .. إن الحكم إلا لله عليه توكلت

توکل کردن یعقوب (ع) بر خداوند (علیه توکل) او را از چاره اندیشی و جست و جوی اسباب (لا تدخلوا من باب واحد ..) باز نداشت. و این درسی برای همگان است که نه تنها تدارک اسباب با توکل تنافی ندارد ؛ بلکه باید اسباب و علتها را فراهم آورد و بر خداوند نیز توکل داشت.

16- توحید یعقوب (ع) در توکل کردن بر خداوند

علیه توكلت

تقديم «علیه» بر «توكلت» گویای حصر است.

18- تنها خداوند شایسته اتکا و توکل کردن بر اوست .

و علیه فليتوكل المتوكلون

مراد از «المتوكلون» اراده کنندگان توکل یا کسانی هستند که بر غیر خدا توکل کرده اند. بنابراین «وعلیه فلیتوکل المتوکلون»؛ یعنی، آنان که می خواهند توکل کنند، تنها باید بر خدا توکل داشته باشند. و یا کسانی که بر غیر خدا توکل کرده اند باید [از غیر او قطع امید کنند و] تنها بر خدا توکل داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 30 - 14، 13

13- تنها باید بر خدا توکل کرد .

علیه توکلت

تقدیم «علیه» بر «توکلت» بیانگر حصر است.

14- توحید پیامبر (صلی الله علیه و آله) در توکل بر خدا

علیه توکلت

ص: 446

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 12 - 13

13- استقلال همه جانبه خداوند و کمال ذاتی او ، مستلزم اختصاص توکل بر او

و ما لنا الا نتوكل على الله وقد هدينا سبلنا .. و على الله فليتوكل المتوكل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 42 - 8، 7، 6، 5

5- مهاجران در راه خدا ، همواره و در همه چیز تنها بر پروردگار خویش متکی هستند .

والذین هاجروا فی الله .. و علی ربهم یتوکلون

تقدیم «علی ربهم» می تواند برای حصر باشد و مضارع آوردن فعل «یتوکلون» و حذف متعلق آن، می تواند دلالت بر استمرار و مشعر به این باشد که مهاجران در همه چیز توکل می کنند.

6- توکل بر خداوند در همه امور ، امری بس شایسته و پسندیده و دارای ثمرات دنیوی و اخروی

الذین هاجروا .. و علی ربهم یتوکلون

7- ربوبیت خداوند ، شایسته توکل همه جانبه به اوست .

و علی ربهم یتوکلون

8- صبر ، نیازی موقت و توکل بر خداوند نیازی دائمی برای مسلمانان

الذین هاجروا .. الذین صبروا و علی ربهم یتوکلون

از اینکه در توصیف صبر مهاجران، از فعل ماضی استفاده شده و برای تعریف توکل آنها از فعل مضارع استفاده گردیده است، می توان نکته یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 19 - 20

20- اتکای بر خداوند ، با بهره گیری از اسباب و وسایل ، تنافی ندارد .

اصحاب كهف، هنگام روی آوردن به غار - چنان که در آیه 16 بیان شد - به رحمت خداوند و امداد او در رفع مشکلات شان اطمینان داشتند، با این حال، با خود، سکه هایی آورده بودند و قصد خرید و تأمین نیازمندی های خویش را داشتند. بنابراین، می توان گفت که اعتماد بر خداوند، مستلزم ترک ابزار مادی نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 9

9- ابراهیم (ع) در هجرت منفردانه خود از جامعه مشرک، تنها متکی بر خداوند و یاری او بود.

و أدعوا ربی عسی ألا أكون بدعاء ربی شقیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 447

9- اتکا و اتکال پیامبر (صلی الله علیه و آله) به پروردگار بخشنده در برابر تهدیدها، رجزخوانیها و نسبت های ناروای مشرکان و کافران
حق ستیز

و ربنا الرحمن المستعان علی ماتصفون

مقصود از توصیف در «ماتصفون»، ممکن است دو چیز باشد: 1- تهدیدهایی که مشرکان و کافران داشته اند و خود را پیروز و مسلمانان را شکست خورده می شمردند. 2- نسبت های ناروایی که به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 58 - 3،6

3- لزوم توکل و اعتماد به خداوند، بر مبلغان دینی در تأمین نیازهای زندگی خویش

و توکل علی الحی الذی لایموت

فرمان خداوند به توکل بر او، پس از توصیه کردن به اظهار بی نیازی و درخواست مزد از مردم، می تواند حاکی از این مطلب باشد که مبلغان دینی، در تأمین نیازهای زندگی خویش باید تنها به خدا توکل کنند نه به مردم.

6 - تنها معبود زنده و جاویدان (الله)، شایسته توکل و اعتماد است.

و توکل علی الحی الذی لایموت

توصیف خداوند به وصف «الحی الذی لایموت» به جای آمدن اسم جلاله (الله)، مشعر به علیت است؛ یعنی، به این علت باید بر خدا توکل کرد که چون او زنده و جاویدان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 59 - 9

9 - تنها خدای رحمان، شایسته توکل کردن است.

و توکل علی الحی الذی لایموت .. الرحمن

برداشت فوق، بر این اساس استوار است که «الرحمان» خبر برای مبتدای مقدر (هو) - که به «الحی» باز می گردد - باشد؛ یعنی، تنها به خدای حی - که او رحمان است - توکل کن ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در توکل بر خداوند برای انجام وظایف دشوار خویش

فإن عصوك فقل إني بريء مما تعملون . و توکل علی العزیز الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 37 - 1

1 - اتکال موسی (ع) به خداوند، در برابر تکذیب گری های فرعونیان

قالوا.. و ما سمعنا بهذا فی ابائنا الاولین . و قال موسی ربی أعلم

تعبیر «ربی أعلم» (خدای من بهتر می داند) در پاسخ فرعون - که در برابر همه معجزات و براهین روشن و غیر قابل انکار

ص: 448

موسی(ع)، موضع تکذیب و انکار در پیش می گیرد و آن حضرت را به سحر و جادوگری متهم می کند - بیانگر اتکال به خدا و به داوری طلبیدن او می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 59 - 4

4 - ربوبیت خداوند ، مقتضی اتکا و توکل همواره بر او در همه امور است .

علی ربهم یتوکلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 3 - 4، 3، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بر توکل و اعتماد به خداوند ، موظف بود .

و توکل علی الله

3 - توکل بر خدا ، مشکلات را بر انسان هموار می کند و آدمی ، با توکل ، می تواند بر آنها پیروز شود .

و لاتطع الکفرین . . . و توکل علی الله

سفارش به توکل، پس از نهی از اطاعت کافران و منافقان و توصیه به تبعیت از تعالیم وحی، می تواند به این منظور باشد که آن نهی و امر، مشکلاتی را در پی دارد که می توان آنها را با توکل برطرف کرد.

4 - لازم است که همه مردم بر خداوند ، توکل کنند .

و توکل علی الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 7 - 4

4 - تبعیت از وحی و توکل بر خداوند ، از جمله پیمان های خداوند با انبیای خویش است .

و اتبع ما یوحی الیک . . . و توکل علی الله . . . وإذا أخذنا من النبیین میثقهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر آزار و اذیت منافقان و کافران ، باید به خدا توکل کند .

وَدَعْ أذْيَهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ

9 - توکل بر خداوند در مقابل آزار و اذیت های کافران و منافقان ، نقشی کارساز دارد .

وَدَعْ أذْيَهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه داشت تا در انجام دادن رسالت خویش بر خداوند توکل کند .

يَأْتِيهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ . . . وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ

11 - همه باید در کار های خود ، بر خداوند توکل کنند .

و تَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ

خطاب «توکل» اگر چه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، اما چون موضوع به گونه ای است که اختصاص به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ندارد، از آن یک وظیفه

همگانی استفاده می شود.

14 - کفایت کنندگی و کارسازی خداوند ، دلیل وجوب توکل بر او در همه امور است .

و توکل علی الله و کفی بالله وکیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 99 - 10

10 - توکل ابراهیم (ع) بر خداوند ، در برابر دشمنان رسالت

و قال انی ذاهب الی ربی سیهدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 38 - 21، 19، 18

18 - خدا را تکیه گاه خویش قرار دادن و توکل کردن به او در عرصه های زندگی ، از نشانه های متوکلان حقیقی است .

علیه یتوکل المتوکلون

19 - تنها خداوند ، شایسته توکل کردن و واگذاشتن امور به او است .

قل حسبی الله علیه یتوکل المتوکلون

«علیه» متعلق به فعل «یتوکل» است و تقدم آن، دلالت بر حصر می کند.

21 - تنها خالق جهان ، شایسته توکل و اتکا کردن بر او در عرصه های زندگی است .

لئن سألتهم من خلق السموت والأرض ليقولنَّ الله... قل حسبی الله علیه یتوکل ا

از ارتباط میان صدر آیه - که در آن از خالقیت خدا سخن رفته است - با ذیل آن، برداشت یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 10 - 10

10 - توکل بر خداوند و انابه (رجوع در تمامی امور) به او ، از خصلت های بارز پیامبر (صلی الله علیه و آله)

الله ربی علیه توکلت و الیه أنیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 36 - 10،11

10 - تنها خداوند ، شایسته توکل و اعتماد است و نه دنیا و مظاهر آن

فما أوتيتم من شيء... و علی ربهم یتوکلون

11 - توکل بر خداوند ، از نمود های بارز و مهم ایمان و از فروع و لوازم آن

للذین ءامنوا و علی ربهم یتوکلون

توکل بر خداوند، یکی از فروع و لوازم اصل ایمان است و از این که اختصاص به ذکر یافته است، اهمیت آن قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 44 - 5

ص: 450

5 - خداوند ، تنها نقطه اعتماد و یگانه تکیه گاه راستین انسان

و من یضلل الله فما له من ولی من بعده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 24,32

24 - توکل ابراهیم (ع) و همراهانش ، بر خدای یگانه در برائت از مشرکان و پیامد های آن

إذ قالوا لقومهم إنا برءؤا منکم . . ربنا علیک توکلنا

32 - خداوند ، تنها تکیه گاه و پناهگاه انسان در زندگی

ربنا علیک توکلنا و إلیک أنبنا

از تقدیم «علیک» بر «إلیک» حصر استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 13 - 4,5,6

4 - توصیه خداوند ، به توکل کردن مؤمنان بر او و نه بر دیگران

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

5 - تنها خداوند ، شایسته توکل است .

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

تقدیم جار و مجرور (علی الله) مفید اختصاص است.

6 - توکل بر خداوند - نه بر دیگران - نشانه ایمان راستین است .

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

آمدن وصف «المؤمنون»، می تواند حاکی از حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 3 - 11,16

11 - در دست خدا بودن مقررات امور عالم ، مقتضی توکل بندگان به او است .

من يتوكل على الله فهو حسبه . . . قد جعل الله لكل شيء قدراً

برداشت یاد شده، از آن جا است که جمله «قد جعل الله...» در مقام بیان برای وجوب توکل بر خداوند (من يتوكل على الله فهو حسبه) است.

16 - « عن علي بن سويد عن أبي الحسن الأول (ع) سألته عن قول الله عز وجل : « و من يتوكل على الله فهو حسبه » فقال : التوكل على الله درجات منها أن تتوكل على الله في أمورك كلها ، فما فعل بك كنت عنه راضياً ، تعلم أنه لا يألوك خيراً وفضلاً و تعلم أن الحكم في ذلك له فتوكل على الله بتفويض ذلك إليه و ثق به فيها و في غيرها ؛

علی بن سويد گوید: از امام کاظم(ع) درباره سخن خداوند عزوجل «و من يتوكل على الله فهو حسبه» سؤال کردم، حضرت فرمود: توکل بر خدا درجاتی دارد؛ از جمله این که در همه امورت بر او توکل کنی [و همه کارهایت را به او واگذاری]. پس با تو هر چه کرد از او راضی باشی. بدانی که خدا از خیر و فضل درباره تو کوتاهی نخواهد کرد و بدانی که حکم در این امور در دست او است. پس با واگذار کردن امور به خداوند، بر او توکل کن و به او در کارهای خود و غیر آن اطمینان داشته باش.»

ص: 451

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 29 - 1,4,5

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به اعلام مواضع عقیدتی خویش و معرفی آن به مردم ؛ همچون ایمان به خداوند رحمان و توکل بر او در زندگی

قل هو الرحمن ءامنا به و علیه توکلنا

4 - توکل و اتکال پیامبر (صلی الله علیه و آله) در زندگی ، تنها به خدا بود .

و علیه توکلنا

5 - تنها خداوند رحمان ، شایسته توکل و اتکال به او است .

هو الرحمن .. علیه توکلنا

تقدیم ظرف و معمول (علیه) بر فعل (توکلنا) مفید اختصاص است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 9 - 6

6 - تنها خدای یکتای جهان ، شایسته توکل و واگذاری امور زندگی به او است .

لا إله إلا هو فاتّخذوه وکیلاً

22- توکل بر خدا در صلح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 61 - 7,8

7 - توجه به خدا و اتکا به او امری لازم به هنگام تصمیم گیری برای صلح و ترک مخاصمه با کافران

وإن جنحوا... و توکل علی الله

8 - توکل بر خدا در پذیرش صلح ، موجب عقیم ماندن اهداف پنهانی کافران از پیشنهاد صلح

فاجنح لها و توکل علی الله

23- توکل بر غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 160 - 12

12 - تکیه بر غیر خدا، موجب خذلان و خواری جوامع بشری

وان یخذلکم فمن ذا الّذی ینصرکم . . . وعلی اللّٰه فلیتوکل المؤمنون

ص: 452

24- توکل بر قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 39 - 13

13- مؤمنان، متكى به مشييت و نيروي الهی اند، نه مال و فرزند.

لولا.. . قلت ما شاء الله لا قوه الا بالله إن ترن أنا أقل منك مالا وولداً

25- توکل بر مشيت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 39 - 13

13- مؤمنان، متكى به مشييت و نيروي الهی اند، نه مال و فرزند.

لولا.. . قلت ما شاء الله لا قوه الا بالله إن ترن أنا أقل منك مالا وولداً

26- توکل بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 3 - 11

11 - در دست خدا بودن مقررات امور عالم، مقتضى توکل بندگان به او است.

من يتوكل على الله فهو حسبه.. . قد جعل الله لكل شىء قدراً

برداشت یاد شده، از آن جا است که جمله «قد جعل الله.. .» در مقام بیان برای وجوب توکل بر خداوند (من يتوكل على الله فهو حسبه) است.

27- توکل بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 3، 1

1 - قوم موسی، پس از توصیه و دعوت او، اعلام داشتند: ما تنها بر خدا توکل کرده و جز او بر احدی اتکال نخواهیم کرد.

وقال موسى يقوم .. فعليه توكلوا ... فقالوا على الله توكلنا

3 - قوم موسی پس از اتکال بر خدا ، دست به نیایش برداشته و از درگاه او خواستند تا ضعف و ناتوانی را - که تشویق کننده ظالمان به ستمگری است - از میان آنان بردارد .

فقالوا على الله توكلنا ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظلمين

ص: 453

همان گونه که مال، اولاد و دنیا - به خاطر داشتن جاذبه - فتنه است و آدمیان را مفتون خود می کند، ضعف و ناتوانی مردم نیز برای زورگویان فتنه است و آنان را بر تجاوز به آنان، ترغیب می کند.

28- توکل به آموزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 4

4- اتکا به مغفرت و رحمت خدا برای نجات از حادثه طوفان، توصیه نوح (ع) به پیروان خویش

قال اركبوا فيها .. ان ربي لغفور رحيم

نوح(ع) با یادآوری مغفرت و رحمت الهی، پس از فرمانش مبنی بر سوار شدن به کشتی، درصدد بیان این حقیقت بود که کشتی تنها یک وسیله است و آنچه تأمین کننده نجات می باشد شمول مغفرت و رحمت الهی است.

29- توکل به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 122 - 16، 14

14 - لزوم اتکا و توکل اهل ایمان در همه امور، تنها به خداوند

و على الله فليتوكل المؤمنون

حذف متعلق توکل، حکایت از عمومیت موارد توکل دارد؛ یعنی در همه کارها، تنها به خداوند توکل کنید.

16 - پذیرش ولایت خداوند، مستلزم توکل و اتکا به او در هر حال و در همه امور

والله وليهما و على الله فليتوكل المؤمنون

جمله «و على الله فليتوكل»، با کلمه «فاء»، تفریع به جمله «والله وليهما» شده است یعنی حال که خداوند ولی شماست، تنها به او توکل کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 123 - 17

17 - هراس و سستی در رویارویی با دشمنان دین و عدم اتکا و توکل بر خداوند، نشانه بی تقوایی *

اذ همت طائفتان منكم ان تفشلا .. فاتقوا الله لعلكم تشكرون

جمله «فاتقوا الله»، می تواند تفریح برای تمامی مطالب سابق باشد; یعنی از سستی در جنگ و بی اعتقادی به ولایت خداوند و عدم توکل بر او برحذر باشید که با تقوای الهی سازگار نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 126 - 9

ص: 454

9- ضرورت اتکای اهل ایمان ، تنها به خداوند ، برای نیل به پیروزی

فلیتوکل المؤمنون . . . و ما النَّصْرَ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

30- توکل به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 4

4- اتکا به مغفرت و رحمت خدا برای نجات از حادثه طوفان ، توصیه نوح (ع) به پیروان خویش

قال اركبوا فيها . . . ان ربي لغفور رحيم

نوح(ع) با یادآوری مغفرت و رحمت الهی ، پس از فرمانش مبنی بر سوار شدن به کشتی ، درصدد بیان این حقیقت بود که کشتی تنها یک وسیله است و آنچه تأمین کننده نجات می باشد شمول مغفرت و رحمت الهی است.

31- توکل پیروان ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 24

24- توکل ابراهیم (ع) و همراهانش ، بر خدای یگانه در برائت از مشرکان و پیامد های آن

اذ قالوا لقومهم ائنا برءوا منكم . . . ربنا عليك توكلنا

32- توکل پیروان شعيب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 20

20- شعيب (ع) و همگامان مؤمنش ، انسانهایی متکی به خدا و بهره مند از روحیه توکل

على الله توكلنا

33- توکل حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - خداوند ، تکیه گاهی قویم و مطمئن برای راهیان راه حق

وهو العزيز العليم . فتوكل على الله إنك على الحق

ص: 455

این که خداوند قبل از تشویق به توکل، موضع قویم و شکست ناپذیر خود را بیان داشته است می تواند به این دلیل باشد که مؤمنان با اطمینان بیشتری بر او تکیه کنند.

34- توکل در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 56 - 6

6- مبلغان دین، باید با توکل بر خدا و وانهادن امور خویش به خداوند، از مخالفان دین نهراسند و وظیفه خویش را قاطعانه به انجام رسانند.

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون. انی توکلت علی الله ربی وربکم

35- توکل در جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 173 - 17

17 - نهراسیدن از کثرت دشمن و توکل بر خدا در رویارویی با آنان، از نشانه های مؤمنان پیرو خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

الَّذین استجابوا لله و الرسول... و قالوا حسبنا الله و نعم الوکیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 51 - 4

4 - اتکای مؤمنان راستین بر ولایت و حمایت خداوند، در جهاد و اقدام به تکالیف

قل لن یصیبنا إلا ما كتب الله لنا هو مولینا

36- توکل در سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 220 - 3

3 - شنوایی و علم گسترده و بی همتای الهی، مقتضی توکل کردن بر او در تنگناها

و توکل علی العزیز الرحیم... إنه هو السميع العلیم

«إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ...») می تواند تعلیل برای امر به توکل باشد؛ یعنی، بر او توکل کن؛ زیرا او شنوای راز و نیازهای شما و دانا به چگونگی برداشتن تنگناها است.

ص: 456

37- توکل در عمل به تکلیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 217 - 1,5

1 - رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در توکل بر خداوند برای انجام وظایف دشوار خویش

فإن عصوك فقل إني بريء مما تعملون . و توکل علی العزیز الرحیم

5 - توکل بر خدا، حقیقتی مطرح در عرصه عمل و انجام وظیفه و نه فرو هشتن تکلیف

و توکل علی العزیز الرحیم

با توجه به فرمان های «و أنذر عشیرتک»، «و اخفض جناحک لمن اتبعک» و «فقل إني بريء مما تعملون» معلوم می گردد که توکل بر خدا به معنای بر زمین گذاشتن تکلیف نیست؛ بلکه حقیقت توکل در عرصه عمل و انجام وظیفه معنا می دهد.

38- توکل رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 9 - 7

7 - بایستگی توکل بر خدا و واگذاری کار ها به او ، برای رهبران جامعه اسلامی و مبلغان دینی

فَاتَّخِذْهُ وَكِيلاً

39- توکل شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 20

20 - شعیب (ع) و همگامان مؤمنش ، انسانهایی متکی به خدا و بهره مند از روحیه توکل

علی الله توکلنا

40- توکل مبلغان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - لزوم توکل و اعتماد به خداوند ، بر مبلغان دینی در تأمین نیاز های زندگی خویش

و توکل علی الحی الذی لایموت

فرمان خداوند به توکل بر او، پس از توصیه کردن به اظهار بی نیازی و درخواست مزد از مردم، می تواند حاکی از این مطلب باشد

ص: 457

که مبلغان دینی، در تأمین نیازهای زندگی خویش باید تنها به خدا توکل کنند نه به مردم.

41- توکل مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 9 - 7

7 - بایستگی توکل بر خدا و واگذاری کارها به او، برای رهبران جامعه اسلامی و مبلغان دینی

فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا

42- توکل مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 160 - 9، 7

7 - توکل پیکارگران جنگ بدر بر خدا، موجب یاری خدا و پیروزی آنان در آن نبرد *

ان ینصرکم اللّٰه فلا غالب لکم . . . و علی اللّٰه فلیتوکل المؤمنون

خداوند پس از شروع بیان جنگ احد، اشاره ای نیز به مسائل جنگ بدر داشت (و لقد نصرکم اللّٰه ببدر، آیه 123) بنابراین جمله «ان ینصرکم اللّٰه» می تواند اشاره به علت آن پیروزی باشد.

9 - سستی پیکارگران احد در اتکال به خداوند، موجب محرومیت آنان از نصرت الهی و شکست ایشان در آن نبرد.

و ان یخذلکم فمن ذا الذی ینصرکم من بعده و علی اللّٰه فلیتوکل المؤمنون

وقوع این آیه پس از بیان نبرد احد و شکست مؤمنان، اشاره به علت شکست دارد، یعنی چون در آن نبرد توکل نداشتید، از یاری خدا محروم شدید و در نتیجه شکست خوردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 104 - 11

11 - ضرورت امیدواری و اتکال مجاهدان به خداوند در رویارویی با دشمنان

و ترجون من اللّٰه ما لایرجون

جمله خبریه «ترجون من اللّٰه» می تواند ارشاد و توصیه به مجاهدان باشد که باید همواره به یاری و کمک خداوند دل بندند.

43- توکل محمد (صلی اللہ علیہ و آلہ)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

8 - ہود - 11 - 123 - 6

ص: 458

6- پرستش خداوند و توکل بر او ، از توصیه های الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فاعبده و توکل علیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 30 - 14

14- توحید پیامبر (صلی الله علیه و آله) در توکل بر خدا

علیه توکلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 112 - 9

9- اتکا و اتکال پیامبر (صلی الله علیه و آله) به پروردگار بخشنده در برابر تهدید ها ، رجزخوانی ها و نسبت های ناروای مشرکان و کافران

حق ستیز

و ربنا الرحمن المستعان علی ماتصفون

مقصود از توصیف در «ماتصفون»، ممکن است دو چیز باشد: 1- تهدیدهایی که مشرکان و کافران داشته اند و خود را پیروز و مسلمانان را شکست خورده می شمردند. 2- نسبت های ناروایی که به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 58 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور توکل بر خداوند در انجام رسالت خویش و در برابر مخالفت های کافران

و توکل علی الحی الذی لایموت

توصیه به توکل، چون پس از آیات مربوط به موضوع قلمرو رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و موضوع مخالفت های کافران مطرح شد (و کان الکافر علی ربه ظهیراً) حاکی است که این توصیه، در رابطه با آن دو موضوع می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 79 - 11، 1

1 - توکل کردن به خدا و بیم نداشتن از حق ستیزی کافران ، رهنمود خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ .. فتوکل علی اللّٰه

11 - همه انسان ها حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به توکل بر خدا در ایفای وظایف خویش

فتوکل علی اللّٰه إِنْکَ عَلَی الْحَقِّ الْمُبِینِ

گرچه مخاطب آیه رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) است، اما با توجه به این که مورد، منحصص نیست، می توان گفت که پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آن جهت که فرد اعلای امت می باشد، مخاطب قرار گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 3 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بر توکل و اعتماد به خداوند ، موظف بود .

ص: 459

و توکل علی الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 48 - 8،10

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر آزار و اذیت منافقان و کافران ، باید به خدا توکل کند .

و دَعُ أذِیْهِمْ وَ تَوَكَّلْ عَلَی اللّٰهِ

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه داشت تا در انجام دادن رسالت خویش بر خداوند توکل کند .

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ . . . وَ تَوَكَّلْ عَلَی اللّٰهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 10 - 10

10 - توکل بر خداوند و انابه (رجوع در تمامی امور) به او ، از خصلت های بارز پیامبر (صلی الله علیه و آله)

اللّٰهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 29 - 4، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به اعلام مواضع عقیدتی خویش و معرفی آن به مردم ؛ همچون ایمان به خداوند رحمان و توکل بر او در زندگی

قُلْ هُوَ الرَّحْمٰنُ ءَاْمَنًا بِهِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا

4 - توکل و اتکال پیامبر (صلی الله علیه و آله) در زندگی ، تنها به خدا بود .

و عَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 9 - 5

5 - کارساز دانستن و وکیل قرار دادن خدا در زندگی ، توصیه او به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

44- توکل مسلمانان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

6 - انفال - 8 - 49 - 6

6 - توکل مسلمانان به خداوند در جنگ بدر عامل پیروزی آنان

إذ يقول المنفقون . . . و من يتوكل على الله فإن الله عزيز حكيم

ص: 460

45- توکل موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 28 - 8

8 - اتکال موسی (ع) به خداوند در امور زندگی

والله علی ما نقول وکیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 37 - 1

1 - اتکال موسی (ع) به خداوند ، در برابر تکذیب گری های فرعونیان

قالوا.. و ما سمعنا بهذا فی ابائنا الاولین . وقال موسی ربی اعلم

تعبیر «ربی اعلم» (خدای من بهتر می داند) در پاسخ فرعون - که در برابر همه معجزات و براهین روشن و غیر قابل انکار موسی (ع)، موضع تکذیب و انکار در پیش می گیرد و آن حضرت را به سحر و جادوگری متهم می کند - بیانگر اتکال به خدا و به داوری طلبیدن او می باشد.

46- توکل مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 44 - 6

6 - مؤمن آل فرعون ، پس از تلاش گسترده خیرخواهانه خود برای هدایت قومش ، کار و سرنوشت خویش را به خدا وا گذاشت و بر او توکل کرد .

وَأَفْوَضَ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ

47- توکل مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 122 - 14، 15

14 - لزوم اتکا و توکل اهل ایمان در همه امور ، تنها به خداوند

حذف متعلق توکل، حکایت از عمومیت موارد توکل دارد؛ یعنی در همه کارها، تنها به خداوند توکل کنید.

15 - توکل و اتکا به خداوند حامی مؤمنان، عامل تقویت کننده بنیه روحی آنان در شرایط دشوار

اذ همّت طائفتان منکم ان تفشلا و اللّٰه ولیّهما و علی اللّٰه فلیتوکل المؤمنون

جمله «و علی الله...» پس از جمله «اذ همّت... ان تقشلا»، رهنمودی به عامل از بین برنده سستی در هنگامه های دشوار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 123 - 4

4 - مجاهدان جنگ بدر با نداشتن ساز و برگ کافی در مقابل دشمنان ، توانستند با ایمان و توکل به خدا بر آنان پیروز شوند .

و علی الله فلیتوکل المؤمنون. ولقد نصرکم الله ببدر و اتم اذله

جمله «ولقد نصرکم الله ببدر»، می تواند نمونه ای باشد از حقیقت بیان شده در آیه قبل؛ یعنی عامل نصرت شما در بدر، توکل شما بر خداوند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 126 - 9

9 - ضرورت اتکای اهل ایمان ، تنها به خداوند ، برای نیل به پیروزی

فلیتوکل المؤمنون... و ما النصّر الا من عند الله العزیز الحکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 160 - 6,10

6 - مؤمنان ، بایستی تنها بر خداوند توکل کنند .

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

تقدیم «علی الله» بر متعلقش «فلیتوکل» دلالت بر حصر دارد.

10 - توکل بر خداوند ، از ویژگی های مؤمنان

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 173 - 8

8 - اظهار توکل و اعتماد به خداوند ، عکس العمل مؤمنان در برابر شایعه حمله دشمن ، پس از نبرد احد

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ . . . وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 51 - 8،4

4 - اتکای مؤمنان راستین بر ولایت و حمایت خداوند ، در جهاد و اقدام به تکالیف

قل لن يصيبنا إلا ما كتب الله لنا هو مولينا

8 - مؤمنان ، باید تنها به خدا توکل کنند .

هو مولينا و على الله فليتوكل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 462

5 - مؤمن راستین کسی است که در مقام عمل ، کلیه دستور های خداوند را بی چون و چرا انجام داده و امور حال و آینده خود را تنها به او سپرده و غیر او را تکیه گاه خود قرار ندهد .

وقال موسى يقوم إن كنتم ءامنتم بالله فعليه توكلوا إن كنتم مسلمين

48- توکل مؤمنان راستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 2 - 6

6 - مؤمنان واقعی ، تنها بر خداوند توکل می کنند .

و علی ربهم یتوکلون

49- توکل مهاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 42 - 5

5- مهاجران در راه خدا ، همواره و در همه چیز تنها بر پروردگار خویش متکی هستند .

والذین هاجروا فی الله . . . و علی ربهم یتوکلون

تقدیم «علی ربهم» می تواند برای حصر باشد و مضارع آوردن فعل «یتوکلون» و حذف متعلق آن، می تواند دلالت بر استمرار و مشعر به این باشد که مهاجران در همه چیز توکل می کنند.

50- توکل نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 11، 8

8 - حضرت نوح (ع) در برابر عناد و ستیزه جویی ها قومش ، تنها بر خداوند توکل داشت .

إن کان کبر علیکم مقامی . . . فعلى الله توکلت

11 - حضرت نوح (ع) با توکل بر خداوند ، قومش را به مقابله همه جانبه با خود فراخواند .

فعلى الله توكلت فأجمعوا أمركم وشركاءكم ثم لا يكن أمركم عليكم غممه ثم اقضوا إليّ

ص: 463

51- توکل و عوامل طبیعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 15، 12

12- حاکمیت خدا بر هستی، لزوم اتکا به خداوند و تنافی نداشتن توکل با تدارک اسباب و علتها، از تعالیم یعقوب (ع) به فرزندان خویش

وادخلوا من أبواب متفرقة و ما أغنى عنكم من الله من شيء

15- توکل بر خدا و اعتقاد به حاکمت مطلق الهی نباید موجب نادیده انگاشتن اسباب و علل طبیعی شود.

ادخلوا من أبواب متفرقة .. إن الحكم إلا لله عليه توكلت

توکل کردن یعقوب (ع) بر خداوند (علیه توکلت) او را از چاره اندیشی و جست و جوی اسباب (لاتدخلوا من باب واحد ..) باز نداشت. و این درسی برای همگان است که نه تنها تدارک اسباب با توکل تنافی ندارد؛ بلکه باید اسباب و علتها را فراهم آورد و بر خداوند نیز توکل داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 18

18- توصیه های یعقوب (ع) به فرزندان خویش (لزوم توکل بر خدا و به کارگیری اسباب و علل) جلوه ای از علم ویژه او بود.

ادخلوا من أبواب متفرقة .. و عليه فليتوكل المتوكلون ... إنه لذو علم لما علمنه

52- توکل همنشین باعدار متکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 39 - 13

13- مؤمنان، متکی به مشیت و نیروی الهی اند، نه مال و فرزند.

لولا .. قلت ما شاء الله لا قوة إلا بالله إن ترن أنا أقل منك مالا وولداً

53- توکل هود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- هود (ع) به خاطر توکلش بر خداوند، مطمئن به محفوظ ماندن از دسیسه ها و توطئه های قوم عاد بود.

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون. إنی توکلت علی الله

جمله «إنی توکلت..» بیان علت برای معنای کنایی «فکیدونی جمیعاً...» است و آن معنای کنایی، عجز و ناتوانی قوم عاد بر ضربه زدن به هود(ع) می باشد.

ص: 464

54- توکل یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 16

16- توحید یعقوب (ع) در توکل کردن بر خداوند

علیه توکلت

تقدیم «علیه» بر «توکلت» گویای حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 20

20- اعتقاد و باور یعقوب (ع) به علم و حکمت الهی ، موجب اتکا و امید آن حضرت به یاری خداوند بود .

عسی الله أن یأتینی بهم جمیعاً إنه هو العلیم الحکیم

جمله «إنه هو . . .» تعلیل برای «عسی الله ...» می باشد.

55- توکل یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 14

14- یوسف (ع) تحقق امور را به مشیت خداوند می دانست و در عین قدرت و مکنّت ، به او اتکا داشت .

ادخلوا مصر إن شاء الله ءامنین

56- حقیقت توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 64 - 10

10- مؤثر دانستن افراد در محافظت از چیزی و یا شخصی ، موجب شرک نمی شود و با توکل و مقام نبوت تنافی ندارد .

كما أمنتکم علی أخیه من قبل

به دلیل آیه 38 از همین سوره (ما کان لنا أن نشکر بالله من شیء) یعقوب(ع) هرگز به اندکی از شرک نیز گرایش نداشت و عبارت (کما أمتکم علی أخیه) می رساند که یعقوب(ع) فرزندان را امین پنداشت و حفاظت از یوسف(ع) را برعهده آنان سپرد. بنابراین مؤثر دانستن افراد در حفاظت از چیزی شرک آور نیست و با مقام نبوت نیز ناسازگار نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 465

25 - عمل و مبارزه ، معنا بخش توکل است ؛ نه انفعال و کناره گیری از وظیفه و واقعیت های زندگی .

إِنَّا بَرَاءُ مَنْكُم مِّمَّا تَعْبُدُونَ . . . وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدُوَّةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا . . .

57- دعوت به توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 84 - 11

11 - از امام باقر (ع) روایت شده است : « . . . ان قوم موسی استعبدهم آل فرعون و قالوا : لو كان لهؤلاء علی الله کرامه کما یقولون ما سلطنا علیهم فقلل موسی لقومه : یا قوم إن کنتم آمنتم بالله فعلیه توکلوا . . . » ;

. . . همانا آل فرعون، قوم موسی را به بردگی گرفته بودند و می گفتند اگر آنان همان گونه که می گویند در نزد خداوند کرامتی داشتند، ما را بر آنان مسلط نمی ساخت. پس موسی (ع) به قوم خود گفت: ای قوم! اگر ایمان به خدا دارید، پس بر او توکل کنید . . . » .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 11 - 12

12- انبیای الهی به اقوام خود اعلام کردند مؤمنان باید تنها خداوند راتکیه گاه خویش قرار بدهند و بر او توکل کنند .

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 12 - 11

11- انبیا ، توکل بر خداوند را با دعوت و عمل خویش به مردم آموزش می دادند .

و علی الله فلیتوکل المؤمنون. و ما لنا الا نتوکل علی الله . . . و علی الله فلیتو

58- زمینه توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 160 - 11

11 - ایمان به خداوند ، زمینه نیل به مرتبه توکل

و على الله فليتوكل المؤمنون

آوردن کلمه «المؤمنون» به جای ضمیر، اشاره به این معنا دارد که ایمان، آدمی را به توکل بر خدا رهنمون می سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 466

13 - دستیابی به صفت توکل و اعتماد کامل به کفایت خداوند، در گرو اطاعت از خدا و رسول، پیشه ساختن صبر و تقوا و نیکوکاری است.

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ .. لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا ... وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَ

به نظر می رسد صفات یاد شده در آیه قبل، رهنمودی باشد برای رسیدن آدمی به مقامی که خداوند را وکیل خود دانسته و به کفایت او مطمئن گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 11 - 6,9

6 - یادآوری و توجه به نعمت های خداوند، زمینه تقوایشگی و توکل بر او

اذكروا .. و اتقوا الله و على الله فليتوكل المؤمنون

امر به تقوا و توکل پس از بیان لزوم یاد کردن نعمتها، بیانگر این معناست که یاد کردن نعمتها در نیل به تقوا و توکل بر خدا نقشی مؤثر دارد.

9 - تنها بر خداوند توکل کردن، مقتضای تقوایشگی است.

و اتقوا الله و على الله فليتوكل المؤمنون

عطف جمله «و على الله فليتوكل .» بر «اتقوا الله» به وسیله «فاء» می رساند که لازمه پرهیزگاری، تنها بر خدا توکل کردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 23 - 23

23 - تنها بر خداوند توکل داشتن، پیامد ایمان واقعی و باور راستین به او

و على الله فتوكلوا ان كنتم مؤمنين

تقديم جار و مجرور (على الله)، دلالت بر حصر می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 123 - 7,8,9,14

7- باور به انحصار مالکیت خداوند بر غیب هستی ، وادار کننده آدمی به پرستش خدا و توکل بر او

و لله غیب السموت و الأرض . . فاعبده و توکل علیه

جمله «اعبده و توکل علیه» بر دو جمله «لله غیب السماوات و الأرض» و «إليه يرجع الأمر كله» تفریع شده است. برداشت فوق ، ناظر به ارتباط آن با جمله نخست است.

8- باور به بازگشت همه امور به خدا و منشأ بودن او برای همه کارها ، آدمی را به عبادت وی و توکل کردن بر او ، وامی دارد .

و إليه يرجع الأمر كله فاعبده و توکل علیه

در برداشت فوق جمله «اعبده و توکل علیه» در ارتباط با «إليه يرجع . . .» معنا شده است.

9- پرستش خداوند ، سوق دهنده آدمی به توکل و سپردن امور خویش به اوست .

فاعبده و توکل علیه

ص: 467

14- باور و توجه آدمی به آگاهی خداوند از کردارها، زمینه ساز روی آوردن به پرستش او و سپردن امور خویش به اوست.

فاعبده و توکل علیه و ما ربک بغفل عما تعملون

از هدفهای یادآوری نظارت خدا بر اعمال انسانها، پس از توصیه به عبادت و توکل، ترغیب آنان به پرستش و توکل کردن بر اوست؛ یعنی، آن گاه که آدمی به آگاهی خدا و عدم غفلت او باور کرد، به توصیه های او روی می آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 30 - 15

15- باور به ربوبیت خدا و یکتایی او، گرایش دهنده آدمی به توحید در توکل

هوربی لا إله إلا هو علیه توکلت

جمله «علیه توکلت» به منزله نتیجه ای است برای اعتقاد به ربوبیت خدا و یکتایی او که از «هوربی» و «لا إله إلا هو» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 11 - 14

14- ایمان به خداوند مقتضی توکل بر اوست.

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

ذکر اسم فاعل وصفی (مؤمنون) در جمله «و علی الله فلیتوکل المؤمنون» به جای «و علی الله فلیتوکل» و التفات از تکلم به غیبت، می تواند اشاره به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 12 - 4

4- برخورداری از هدایت الهی، مقتضی توکل بر او

و ما لنا إلا نتوکل علی الله و قد هدینا سبلنا

«واو» در جمله «و قد هدینا» حالیه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 99 - 7

7- ربوبیت خداوند ، مقتضی توکل بر اوست .

و علی ربهم یتوکلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 60 - 3

3 - توجه به تأمین روزی انبوه جنبندگان ناتوان از تأمین روزی خود ، زمینه ساز توکل به خداوند است .

علی ربهم یتوکلون . و کأین من دابّه لاتحمل رزقها

ص: 468

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 6 - 6

6 - امیدواری به رحمت خدا و باورمندی به قیامت ، زمینه ساز روآوری انسان به توکل ، انابه و نیایش

ربنا عليك توكلنا .. لقد كان لكم فيهم أسوه حسنه لمن كان يرجوا الله و اليوم ال

در صورتی که الگو بودن، نظر به محتوای آیات پیشین داشته باشد - که درباره توکل، توبه و نیایش بود - تعبیر «لمن كان..» افاده مطلب بالا می کند.

59- زمینه توکل بر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 49 - 8

8 - باور و ایمان به شکست ناپذیری و حکیم بودن خداوند ، زمینه ساز توکل و اتکا بر وی

و من يتوكل على الله فإن الله عزيز حكيم

آوردن جمله «فان الله ..» به جای جواب شرط و یادآوری عزت و حکمت مطلق الهی، اهدافی را تعقیب می کند که از جمله آنها ایجاد روح توکل در مؤمنان به خداوند است. یعنی اگر خداوند را عزیز و حکیم بدانید بر او توکل خواهید کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 51 - 10، 9

9 - ایمان به خدا و سرپرستی او بر انسان ها ، مقتضی توکل بر او و روی بر تافتن از غیر اوست .

هو مولينا و على الله فليتوكل المؤمنون

10 - ایمان و اعتقاد به اینکه خوشی ها و ناخوشی ها ، و شکست ها و پیروزی ها بر اساس تقدیر خداست ، مقتضی توکل بر او و روی بر تافتن از دیگران

قل لن يصيبنا إلا ما كتب الله لنا .. و على الله فليتوكل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 129 - 4

4- توجه به یکتایی خداوند در الوهیت ، زمینه ساز اتکا و توکل بر او

حسبی الله لا إله إلا هو عليه توكلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 83 - 21

21- باور به علم خدا و حکیمانه بودن افعال او ، زمینه ساز امید و اتکا به اوست .

عسى الله أن يأتيهم جميعاً إنه هو العليم الحكيم

ص: 469

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 217 - 4

4- قدرت شکست ناپذیر و رحمت گسترده الهی ، مقتضی توکل و اعتماد مؤمنان بر او

و توکل علی العزیز الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 219 - 3

3 - خداوند عزیز و رحیم و آگاه به نماز و راز و نیاز انسان ها ، سزاوار اعتماد و توکل کردن آنان بر او

و توکل علی العزیز الرحیم . الذی ... و تقلّبک فی السجّین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 220 - 3

3 - شنوایی و علم گسترده و بی همتای الهی ، مقتضی توکل کردن بر او در تنگناها

و توکل علی العزیز الرحیم . . . إنه هو السميع العليم

«إنّه هو السميع . . .» می تواند تعلیل برای امر به توکل باشد؛ یعنی، بر او توکل کن؛ زیرا او شنوای راز و نیازهای شما و دانا به چگونگی برداشتن تنگناها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 79 - 2,6

2 - اعتقاد به ربوبیت خدای یگانه و قدرت قاهر و علم گسترده او ، مقتضی توکل کردن انسان به او

إنّ ربّک یقضی بینهم بحکمته و هو العزیز العليم . فتوکل علی اللّٰه

تفریح «توکل علی اللّٰه» بر «إنّ ربّک یقضی . . . و هو العزیز العليم» بیانگر مطلب یاد شده است.

6 - اطمینان از حقانیت راه ، مقتضی اقدام و توکل بر خدا و نهراسیدن از مشکلات

فتوکل علی اللّٰه إنّک علی الحقّ المبین

«إِنِّكَ. . .» در مقام تعلیل است؛ یعنی، چون تو بر حقی، پس بر خدا توکل کن و از توطئه های دشمنان نهراس.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 44 - 12

12 - بصیرت و آگاهی کامل خداوند بر احوال بندگان، مقتضی توکل و واگذاری کارها به او است.

وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ

برداشت یاد شده به این خاطر است که جمله «إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ» در مقام تعلیل برای جمله «أُفَوِّضُ أَمْرِي . . .» است؛ یعنی، کار خود را به خدا وامی گذارم؛ چون او بر احوال بندگان آگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 36 - 12

ص: 470

12 - ایمان به پروردگاری و مقام ربوبیت خداوند ، مقتضی توکل انسان بر او ، در همه امور خویش

و علی ربهم یتوکلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 29 - 6

6 - رحمانیت خداوند ، مقتضی ایمان و توکل به او است ؛ نه دیگران .

هو الرحمن ءامنا به و علیه توکلنا

60- زمینه توکل مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 217 - 4

4 - قدرت شکست ناپذیر و رحمت گسترده الهی ، مقتضی توکل و اعتماد مؤمنان بر او

و توکل علی العزیز الرحیم

61- شرایط توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 11 - 11

11 - توکل و اتکا ، تنها بر آفریدگار هستی و برآورنده نیاز های آدمی شایسته است .

علیه توکلت .. فاطر السموت و الأرض جعل لکم

62- عوامل توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 2 - 10، 7

7 - باور به توحید ربوبی و ادارکننده آدمی به توکل بر خدا و عدم اتکا به غیر او

و علی ربهم یتوکلون

کلمه «ربهم» علاوه بر بیان این معنا که مؤمنان واقعی، تنها خداوند را رب خویش می دانند، بیانگر علت توکل آنان نیز هست؛ یعنی چون تنها خداوند را رب خویش می دانند، فقط بر وی توکل می کنند.

10 - ایمان نیرومند و متکامل، پایه بنیادین توکل بر خدا

زادتهم ایمنا و علی ربهم یتوکلون

ص: 471

به نظر می‌رسد ترتیب ذکر در بیان ویژگیهای مؤمنان حاکی از ترتیب آنها در مرحله تحقق باشد. یعنی ایمان واقعی در مرحله نخست موجب خشیت دل از یاد خدا می‌شود و آنگاه با تلاوت آیات الهی ایمان افزون می‌گردد تا حدی که مؤمن واقعی باور می‌کند که جز خدا رب و مدبری ندارد و لذا تنها بر او توکل می‌کند.

63- عوامل توکل بر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 61 - 10

10 - ایمان به شنوایی مطلق و علم فراگیر خدا، در پی دارنده توکل آدمی بر او

إنه هو السميع العليم

جمله «إنه ..» تعلیلی است برای لزوم توکل بر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 129 - 9

9 - ربوبیت مطلق الهی بر نظام هستی، مقتضای اتکال انسان به خدا و پرهیز از اتکا بر غیر او

حسبي الله .. عليه توكلت و هو رب العرش العظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 84 - 6

6 - توکل بر خداوند، لازمه ایمان و تسلیم است.

إن كنتم ءامنتم بالله فعليه توكلوا إن كنتم مسلمين

64- فلسفه توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 29

29- کارساز نبودن هیچ نیرویی جز خداوند در موفق ساختن آدمی، دلیل لزوم توکل بر او و روی آوردن به درگاه اوست.

ما توفيقى إلا بالله عليه توكلت وإليه أنيب

جمله های «علیه توکلت و إليه أنیب» به منزله نتیجه ای برای «ما توفیقی . . .» است.

ص: 472

65- فواید اخروی توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 42 - 6

6- توکل بر خداوند در همه امور ، امری بس شایسته و پسندیده و دارای ثمرات دنیوی و اخروی

الذین هاجروا .. و علی ربهم یتوکلون

66- فواید دنیوی توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 42 - 6

6- توکل بر خداوند در همه امور ، امری بس شایسته و پسندیده و دارای ثمرات دنیوی و اخروی

الذین هاجروا .. و علی ربهم یتوکلون

67- مراتب توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 3 - 16

16 - « عن علی بن سُوید عن اَبی الحسن الأوّل (ع) سألته عن قول اللّٰه عزّوجلّ : « و من یتوکل علی اللّٰه فهو حسبه » فقال : التوکل علی اللّٰه درجات منها أن تتوکل علی اللّٰه فی أمورک کلّها ، فما فعل بک کنت عنه راضیاً ، تعلم أنّه لا یألوک خیراً و فضلاً و تعلم أنّ الحکم فی ذلك له فتوکل علی اللّٰه بتفویض ذلك إلیه و ثق به فیها و فی غیرها ؛

علی بن سوید گوید: از امام کاظم(ع) درباره سخن خداوند عزّوجلّ «و من یتوکل علی اللّٰه فهو حسبه» سؤال کردم، حضرت فرمود: توکل بر خدا درجاتی دارد؛ از جمله این که در همه امورت بر او توکل کنی [و همه کارهایت را به او واگذاری]. پس با تو هر چه کرد از او راضی باشی. بدانی که خدا از خیر و فضل درباره تو کوتاهی نخواهد کرد و بدانی که حکم در این امور در دست او است. پس با واگذار کردن امور به خداوند، بر او توکل کن و به او در کارهای خود و غیر آن اطمینان داشته باش.»

68- ملاک توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 42 - 7

7- رږوښت ځډاونډ ، شايسته ټوکل همه ځانبه به اوست .

وعلی رږهم یتوکلون

ص: 473

69- منافقان و توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 49 - 9

9 - منافقان و سست ایمان ها ، بی بهره از توکل و اتکا بر خداوند

يقول المنفقون . . . و من يتوكل

70- منشأ توکل بر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 10 - 12

12 - توکل و انابه ، ره آورد اعتقاد و باور به ربوبیت بی همتای الهی

اللّٰه ربّی علیه توکّلت و الیه اُنِیب

71- موارد توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 99 - 4

4- استعاضه به خداوند ، نوعی توکل بر او و مانع از تسلط شیطان است .

فاستعذ بالله من الشیطن الرجیم . إنه لیس له سلطن علی الذین ءامنوا و علی ربّهم ی

برداشت فوق ، از جمله «إنه لیس له سلطان علی الذین . . . یتوکلون» - که تحلیل برای «فاستعذ بالله ...» است - استفاده گردید.

72- موانع توکل بر غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 2 - 7

7 - باور به توحید ربوبی و ادراکننده آدمی به توکل بر خدا و عدم اتکا به غیر او

و علی ربهم یتوکلون

کلمه «ربهم» علاوه بر بیان این معنا که مؤمنان واقعی، تنها خداوند را رب خویش می دانند، بیانگر علت توکل آنان نیز هست؛ یعنی چون تنها خداوند را رب خویش می دانند، فقط بر وی توکل می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 474

8 - یوسف - 12 - 67 - 17

17- باور به حاکمیت انحصاری خدا بر هستی ، موجب توکل بر خدا و اتکا نکردن به غیر اوست .

إن الحكم إلا لله عليه توكلت و عليه فليتوكل المتوكلون

تفریح «علیه فلیتوکل» به وسیله «فاء» بر «إن الحكم إلا لله» گویای برداشت فوق است.

73- موجبات توکل بر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 17

17- باور به حاکمیت انحصاری خدا بر هستی ، موجب توکل بر خدا و اتکا نکردن به غیر اوست .

إن الحكم إلا لله عليه توكلت و عليه فليتوكل المتوكلون

تفریح «علیه فلیتوکل» به وسیله «فاء» بر «إن الحكم إلا لله» گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 20

20- اعتقاد و باور یعقوب (ع) به علم و حکمت الهی ، موجب اتکا و امید آن حضرت به یاری خداوند بود .

عسى الله أن يأتيني بهم جميعاً إنه هو العليم الحكيم

جمله «إنه هو . . .» تعلیل برای «عسى الله ...» می باشد.

74- نشانه های توکل بر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 37 - 2

2- پرهیز از بدی ها و گناهان کبیره ، نمود و نشانه ایمان و اتکا به خداوند

لذین ءامنوا و علی ربهم یتوکلون . و الذین یجتنبون

75- نیاز به توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 42 - 8

8- صبر ، نیازی موقت و توکل بر خداوند نیازی دائمی برای مسلمانان

الذین هاجروا .. الذین صبروا و علی ربهم یتوکلون

ص: 475

از اینکه در توصیف صبر مهاجران، از فعل ماضی استفاده شده و برای تعریف توکل آنها از فعل مضارع استفاده گردیده است، می توان نکته یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 7

7- انسان ، نیازمند به تکیه گاه و پشتیبان و خدا تنها تأمین کننده آن است .

أَلَا تَتَّخِذُوا مِن دُونِي وَكِيلاً

برداشت فوق با توجه به دو مسأله ذیل است: 1- «التوکیل» در لغت به معنای اعتماد به غیر است و نایب گرفتن اوست (مفردات راغب).
2- در آیه، نیاز انسان به تکیه گاه امری مسلم شمرده شده و با نهی از اتکال به غیر خدا این حقیقت نشان داده شده است که تنها خداوند تأمین کننده آن نیاز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 65 - 9

9- آدمیان نیازمند به توکل و اتکای بر خداوند ، برای ایمن ماندن از سلطه ابلیس

لیس لك علیهم سلطن و كفی بریک وکیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 38 - 20

20 - نیاز همه انسان ها - حتی پیامبران - در صحنه های زندگی به توکل بر خداوند

قل حسبی الله علیه یتوکل المتوکلون

ص: 476

11- تولید مثل

1- اهمیت تولید مثل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 187 - 14

14 - توالد و تناسل از حکمت های حلیت آمیزش و ترغیب نمودن خداوند به آن

فالن بشروهن و ابتغوا ما كتب الله لكم

مفسران بر آنند که مقصود از «ما كتب ..» فرزند است. بنابراین جمله «فالآن...»؛ یعنی، با همسران خویش آمیزش کنید و در پی چیزی (فرزندانی) باشید که خداوند برای شما مقرر کرده است.

2- تولید مثل جن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 50 - 27

27- شیاطین و جن ها ، دارای ذریه و زاد و ولدند .

كان من الجنّ .. أفْتَتَخَذُونَهُ وَ ذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي

3- تولید مثل شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 50 - 27

27- شیاطین و جن ها ، دارای ذریه و زاد و ولدند .

ص: 477

كان من الجنّ .. أفْتَتَحْذونه و ذرّيّته أولياء من دوني

4- موانع توليد مثل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - حجر - 15 - 54 - 5

5- پيري و سالمندی ، از موانع زاد و ولد در انسانها

على أن مسّنى الكبر

از اينکه حضرت ابراهيم(ع) در توضيح اظهار شگفتی خود از بشارت فرزنددارشدنش با جمله حالیه «على أن مسّنى الكبر» پيري را مطرح می کند، می تواند به خاطر نکته فوق باشد.

ص: 478

1- تولى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 150 - 5، 7، 2

2 - اطاعت از کفرپیشگان، نشانه پذیرش ولایت و سرپرستی آنان

ان تطيعوا الذین کفروا... بل اللّٰه مولیکم

کلمه «بل» برای اضراب و نفی ولایت غیر خداوند است و چون در آیه قبل سخن از ولایت و پذیرش آن نیامده که با «بل» آن را نفی کند، معلوم می شود که همان اطاعت از کافران، در حقیقت پذیرش ولایت آنان است.

5 - اطاعت و پیروی جامعه ایمانی از کفرپیشگان، موجب خروج از ولایت خداوند و محرومیت از یاری او

ان تطيعوا الذین کفروا... بل اللّٰه مولیکم و هو خیر التّٰصرین

7 - پذیرش ولایت الهی و عقیده به خدا به عنوان بهترین یاور، مانع اطاعت از کافران و پذیرش ولایت آنان

ان تطيعوا الذین کفروا... بل اللّٰه مولیکم و هو خیر التّٰصرین

چون معمولا اطاعت آدمی از کسی برای جلب یاری اوست، قرآن با بیان اینکه خداوند تنها سرپرست و بهترین یاور است به مؤمنان می فهماند که با یاری خداوند هیچ نیازی به یاری کافران نخواهد داشت تا مجبور شوید از آنان تبعیت کنید.

2- اهمیت تولى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 1 - 21

21 - لزوم رعایت حال خویشان پیامبر (صلی الله علیه و آله) محبت و مودت به ایشان

یا ایّها التّٰس اتّقوا... و اتّقوا اللّٰه الذی تساءلون به و الارحام

امام باقر (ع) درباره آیه فوق فرمود: قرابه الرسول (صلی الله علیه و آله) .. امروا بمودّتهم ...

3- تولى و تبرى

{ تولى و تبرى }

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 256 - 10،11،13،14،21

10 - كفر مستمرّ به طاغوت و ايمان مداوم به خداوند ، چنگ زدن به ريسمان محكم الهى است .

فمن يكفر بالطّٰغوت و يؤمن بالله فقد استمسك بالعروه الوثقى

11 - كفر به طاغوت (نفى همه اغيار و تخليه وجود از غير حق) ، شرط تحقّق ايمان

فمن يكفر بالطّٰغوت و يؤمن بالله

از تقدم مسأله «كفر به طاغوت» بر «ايمان» استفاده شده است.

13 - ايمان به خداوند و كفر به طاغوت ، زُشد است .

قد تبين الرّشد من الغيّ فمن يكفر بالطّٰغوت و يؤمن بالله

14 - لزوم اعلان كفر به طاغوت و ايمان به خداوند با زبان ، علاوه بر تصديق قلبى

فمن يكفر بالطّٰغوت و يؤمن بالله . . . و الله سميع علیم

ذكر «سميع علیم» بيانگر اين است كه ايمان به خداوند و كفر به طاغوت، به زبان و قلب است.

21 - تعلق قلبى به خداوند و كفر به طاغوت (نفى اغيار) ، دو بُعد ايمان با صلابت

فمن يكفر بالطّٰغوت و يؤمن بالله فقد استمسك بالعروه الوثقى

امام صادق (ع) درباره آيه «فقد استمسك . . .» فرمود: هي الايمان بالله وحده لا شريك له

كافى، ج 2، ص 14، ح 1؛ نورالثقلين، ج 1، ص 263، ح 1052 و 1053.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 257 - 1،2

1 - شمول ولایت خاص الہی ، بر مؤمنانی کہ بہ طاغوت کفر ورزند .

فمن یکفر بالطّٰغوت . . . اللّٰہ ولیّ الذین امنوا

2 - ایمان بہ خداوند و کفر بہ طاغوت ، موجب جلب سرپرستی ، یاوری و دوستی خداوند

فمن یکفر بالطّٰغوت . . . اللّٰہ ولیّ الذین امنوا

برای «ولیّ»، معانی متعدّدی گفته شده است ; از آن جمله کہ با آیہ شریفہ تناسب دارد، سرپرست، یاور و دوست است.

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

2 - آل عمران - 3 - 28 - 11، 12، 15، 3، 2

2 - حرمت و ممنوعیت پذیرش ولایت و سرپرستی کافران ، برای مؤمنان

لا یَتَّخِذُ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ

ص: 480

3 - حرمت برگزیدن کافران و مقدّم داشتن آنان بر مؤمنان ، در دوستی و ارتباط و ولایت

لا يَتَّخِذُ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ

11 - حاکمیت و سرپرستی کافران بر امور مؤمنان ، زمینه انحطاط و بی ارزشی مؤمنان در پیشگاه خدا

لا يَتَّخِذُ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ .. و مَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ

خروج از ولایت خدا، مستلزم انحطاط است.

12 - پذیرش دوستی کافران ، گسستن رابطه با خداوند است .

لا يَتَّخِذُ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ .. و مَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ

بنابراینکه ولایت به معنای دوستی باشد.

15 - تحذیر و هشدار مؤکد خداوند ، نسبت به مؤمنانی که پذیرای ولایت و سرپرستی کافران شده اند .

لا يَتَّخِذُ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ .. و يَحذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ و إِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 52 - 11

11 - لزوم تشکّل و جبهه گیری مؤمنان ، در قبال جبهه کفر

من انصاری الى الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 3

3 - ممنوعیت روابط دوستانه و صمیمانه با غیر اهل ایمان (بیگانگان)

يا ايها الذين امنوا لا تتخذوا بطانه من دونكم

لازمه نهی از محرم اسرار قرار دادن، نهی از روابط دوستانه و خالصانه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 1,2,3,4

1 - محبت برخی از مؤمنان نسبت به بیگانگان و اهل کفر ، و دغلبازی اینان با مؤمنان

یا ایها الذین امنوا .. ها انتم اولاء تحبونهم ... و اذا خلوا عضوا علیکم الا انام

2 - غفلت اهل ایمان نسبت به توطئه های کافران ، موجب فریب خوردنشان و در نهایت محبت به آنان

یا ایها الذین امنوا .. ها انتم اولاء تحبونهم ... و اذا خلوا عضوا علیکم الا اننا

مستفاد از ارتباط آیه مورد بحث و آیه سابق.

3 - اندیشه در آیات الهی (افشای توطئه و دشمنی کافران) ، موجب رویگردانی اهل ایمان از محبت بیگانگان

لا یألونکم خبالا و دوا ما عنتم .. قد یتنا لکم الایات ان کنتم تعقلون. ها انت

4 - مسلمانان به خاطر ایمانشان به کتب آسمانی ، دوستدار همه پیروان ادیان الهی

ها انتم اولاء تحبونهم و لا یحبونکم و تؤمنون بالکتب کلّه

بنابر اینکه «تؤمنون»، علت برای «تحبونهم» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 120 - 7

7 - قطع دوستی مسلمانان با دشمنان دین ، دربردارنده ناگواریها

لا تتخذوا بطانه من دونکم . . . و ان تصبروا

توصیه به صبر و تقوا پس از دستور به قطع رابطه با دشمنان دین، اشاره به این حقیقت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 88 - 8

8 - طرد و اضلال منافقان از سوی خدا ، دلیل لزوم طرد آنان از سوی تمامی مؤمنان است .

فما لکم فی المنافقین فتنین و اللّٰه اړکسهم بما کسبوا

جمله «و اللّٰه اړکسهم بما کسبوا»، حالیه است ; یعنی در حالی که خداوند آنها را وارونه و طرد کرده، چرا از آنان طرفداری می کنید.

ص: 482

1- مبارزه با تهاجم تبلیغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 22

22 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به مقابله مناسب با تهاجم تبلیغاتی کافران است.

قل أندعوا .. قل إن هدی الله هو الهدی

«قل» خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است. تکرار آن در آیه بیان اهمیت این مفاهیم در برابر القائات و اندیشه هایی است که کافران آن را مطرح می ساختند.

2- تهاجم فرهنگی

{تهاجم فرهنگی}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 45 - 4

4 - مهاجمان به آیین و فرهنگ جامعه ایمانی ، دشمنان واقعی مسلمانان

و یریدون ان تضلوا السبیل . و الله اعلم باعدائکم

خداوند از آن جهت عالمان یهود را دشمن مسلمانان معرفی می کند که آنان در پی گمراهی مسلمانان هستند.

3- بی تفاوتی به تهاجم فرهنگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 483

27 - مسؤولان جوامع دینی در صورت بی تفاوت بودن نسبت به رسوخ انحراف ضلالت در جامعه خویش ، همسنگ منحرفان محسوب می شوند .

ولا تجعلنی مع القوم الظلمین

جمله «ولا تجعلنی . . .» می رساند که موسی(ع) پیش از آنکه اثبات شود هارون با عوامل فساد مبارزه کرده و در این مسیر از هیچ تلاشی دریغ نکرده است، او را همسنگ منحرفان به حساب می آورد.

4- زمینه های تهاجم فرهنگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 149 - 8

8 - از دست دادن ارزش های اصیل ایمانی ، از پیامد های تبعیت از کفرپیشگان

ان تطیعوا . . . فتقلبوا خاسرین

از مصادیق روشن خسارت جامعه ایمانی ، از دست دادن ارزشهای اسلامی و ایمانی است.

5- مبارزه با تهاجم فرهنگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 21

21 - مسؤولان جوامع دینی باید نسبت به عقاید دینی مردم حساس بوده و در طریق مبارزه با منحرفان و عوامل انحراف کوتاهی نکنند .

قال ابن أم إن القوم استضعفونی و کادوا یقتلوننی

6- مقابله با تهاجم فرهنگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 5

5 - لزوم رویارویی و برخورد صحیح ، با تهاجم تبلیغاتی دشمنان علیه اسلام و مسلمانان

قل یا أهل الكتب هل تنقمون منا الا ان ءامنا بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 105 - 8،10

ص: 484

8 - سلامت و دوام جامعه ایمانی، در گرو پاسداری از حریم ارزش های دینی در برابر فرهنگ کفر

علیکم انفسکم لایضرکم من ضل إذا اهدیتکم

مراد از «ضرر» در «لایضرکم» ممکن است ضرر معنوی بوده و اشاره به خطرهایی باشد که ایمان مؤمنان را تهدید می کند و ممکن است مراد آسیبهایی باشد که بنیه و توان جوامع مؤمن را تضعیف و یا نابود می سازد. برداشت فوق ناظر به دومین معناست.

10 - جامعه ایمانی وظیفه دار هشیاری در برابر موضعگیری های گمراه کننده کافران

یا ایها الذین ءامنوا علیکم انفسکم لایضرکم من ضل إذا اهدیتکم

«لا» در لایضرکم می تواند نافیه باشد بر این مبنا مراد از جمله «لایضرکم...» این است که چنانچه از ایمان خود مراقبت کنید از دام گمراهان می رهید و می تواند «لا» ناهیه باشد، یعنی ای مؤمنان مبادا گمراهان شما را از راه بدر برده و ایمان شما را بر بایند برداشت فوق بر اساس احتمال دوم است. گفتنی است که مراد از «من ضل» به قرینه «ءامنوا» کفرپیشگان می باشد.

ص: 485

1- آثار تهجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 114 - 11

11 - صالح شدن انسان ها ، در گرو استواری در اطاعت خدا ، تلاوت آیات الهی به هنگام شب و سجده به درگاه او

امه قائمه . . . و هم یسجدون ... و اولئک من الصالحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 11، 8، 7

7- بشارت خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای رسیدن به مقامی پسندیده و ارجمند در پرتو تهجد و شب زنده داری

فتهجد . . . عسی أن یبعثک ربک مقامًا محمودًا

8- تهجد و شب زنده داری ، عاملی برای دستیازی انسان به مقامی ارجمند و پسندیده

فتهجد به نافلة لک عسی أن یبعثک ربک مقامًا محمودًا

11- کارسازی تهجد و شب زنده داری جهت نیل به مقام محمود ، بسته به اراده خداوند است .

عسی أن یبعثک ربک مقامًا محمودًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 219 - 5، 1

1 - قرب بیشتر انسان به خدا ، در حال نماز و راز و نیاز شبانه

الذی یریک حین تقوم . و تقلبک فی السجدین

با این که خدا در همه حالات انسان را می بیند، یاد کرد قیام در شب و سجده در جمع نمازگزاران و بیان اختصاص این دو، نشانگر توجه فزون تر خدا به انسان و تقرب بیشتر انسان به او در این دو حالت است.

5 - نقش نماز و راز و نیاز شبانه با خدا ، در فائق آمدن بر دشواریها

و توکل علی العزیز . . . حین تقوم . . . فی السجدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 17 - 2

2- تأثیر مهم عبادت شبانه ، در دستیابی به بهشت و نعمت های اخروی

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ .. كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 2 - 4

4- نقش تعیین کننده عبادت و شب زنده داری ، در تقویت روحیه و مقاومت در برابر مشکلات تبلیغی و رسالت دینی

قَمِ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا

به گفته مفسران، این آیات در مکه نازل شده است. فرمان خداوند به شب زنده داری در دوران مکی (زمانی که رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) در سخت ترین شرایط قرار داشت) می تواند گویای حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 5 - 4

4- تأثیر شب زنده داری و تلاوت قرآن ، در بالا بردن توان انسان ها برای به دوش گرفتن مسؤلیتی سنگین (همچون تبلیغ دین و هدایت گمراهان)

قَمِ اللَّيْلِ .. وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا . إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 26 - 11

11- عبادت و شب زنده داری ، نیروبخش و مقاومت آفرین ، در برابر مشکلات و سختی ها

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ .. وَ مِنْ أَلَيْلٍ فَاسْجُدْ لَهُ وَ سَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا

2- آثار تهجد بندگان خدا

3 - صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی، و شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق و دعا و نیایش، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوناً .. و الذین یقولون ربنا... أولئک یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و محرماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام

آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

3- آداب تهجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 17 - 10، 8،

8 - هفتاد مرتبه استغفار در سحرگاهان ، شیوه تقوایبندگان .

لَّذِينَ اتَّقَوْا .. وَ الْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ

امام صادق (ع): من قال فی وتره اذا اوتر «استغفر الله ربی و اتوب الیه» سبعین مرّه .. کتبه الله عنده من المستغفرین بالأسحار ...

من لا يحضره الفقيه، ج 1، ص 309، ح 4؛ خصال صدوق، ص 581، ح 3، باب السبعین؛ نورالثقلین، ج 1، ص 321، ح 62.

10 - کسی که یک سال در نماز وتر، هفتاد بار «استغفر الله ربی و اتوب الیه» بگوید، از مستغفرین در سحرگاهان است.

والمستغفرین بالأسحار

امام صادق (ع): ... من قال فی وتره اذا اوتر «استغفر الله ربی و اتوب الیه» سبعین مره و واطب علی ذلک حتی تمضی له سنه، کتبه الله عنده من المستغفرین بالأسحار.

من لا يحضره الفقيه، ج 1، ص 309، ح 4؛ نورالثقلین، ج 1، ص 321، ح 62؛ خصال صدوق، ج 2، ص 581، ح 3، باب السبعین.

11 - کسی که چهل شب در آخر قنوت نماز وتر صد بار «استغفر الله و اتوب الیه» بگوید، از مستغفرین در سحر است.

والمستغفرین بالأسحار

امام صادق (ع): من قال اخر قنوته فی الوتر «استغفر الله و اتوب الیه» مائة مرّه اربعین ليله کتبه الله من المستغفرین بالأسحار.

بحار الانوار، ج 87، ص 224، ح 35؛ از جنّه الامان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 5

5- لزوم پرداختن به تهجد، پس از استراحت

إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْءًا

برخی از اهل لغت «ناشئه اللیل» را به برخاستن پس از خوابیدن (القومه بعد النومه) معنا کرده اند (قاموس المحيط).

4- اخلاص در تهجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 9

ص: 488

9 - « عن هشام بن سالم عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عز وجل: «إن ناشئة الليل هي أشد وطناً وأقوم قيلاً» قال: يعني بقوله: «و أقوم قيلاً» قيام الرجل عن فراشه يريد به الله لا يريد به غيره؛

هشام بن سالم از امام صادق (ع) درباره سخن خدای عزوجل: «إن ناشئة الليل هي أشد وطناً وأقوم قيلاً» روایت نموده که فرمود: مقصود از «و أقوم قيلاً» برخاستن شخص از رختخواب خود است در حالی که قصدش خدا باشد و غیر او را اراده نکند».

5- ارزش تهجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 17 - 6

6 - صبر ، صداقت ، خضوع ، انفاق و استغفار در سحرگاهان ، از ارزش های اخلاقی و معنوی مورد توجه اسلام

الصابرين . . . والمستغفرين بالاسحار

برداشت فوق، از ذکر این صفات به عنوان ارزش برای بندگان برگزیده، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 113 - 6,7

6 - اطاعت خداوند ، خواندن آیات الهی به هنگام شب و در حال سجده ، ملاک ارزشمندی انسانها

ليسوا سواء من اهل الكتب ائمة قائمه . . . و هم يسجدون

7 - ارزش والای اطاعت و بندگی خدا ، تلاوت آیات الهی (قرآن و . . .) به هنگام شب و در حال سجده به درگاه وی

يتلون آيات الله اثناء الليل و هم يسجدون

بنابر اینکه جمله «و هم يسجدون»، حال باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 7

7 - نماز ، بهترین عبادت در سحرگاهان و ارزشمندترین عمل در شب زنده داری

و الذين يبيتون لربهم سجداً و قياماً

برداشت فوق، از اختصاص به ذکر یافتن نماز از میان دیگر اعمال عبادی به دست می آید.

6- اهمیت تهجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 5

5 - عبادت و مناجات شبانه ، دارای اهمیتی خاص

و إذ وعدنا موسى أربعين ليلة

ص: 489

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 115 - 4

4 - قیام به طاعت خدا، تلاوت آیات وی در شب هنگام در حال سجده، ایمان به خدا و معاد، امر به معروف، نهی از منکر و شتاب در نیکی ها، از اعمال خیر

من اهل الكتب امه قائمه . . و ما يفعلوا من خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 3

3 - تلاوت قرآن کریم با بیدار شدن از خواب در شب، دارای اهمیتی ویژه است .

و قرءان الفجر كان مشهوداً . و من الیل فتهجد به نافلة لك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 16 - 1

1 - برکندن تن از بستر آسایش در دل شب، برای نیایش خدا، نشان مؤمنان راستین است .

إنما يؤمن بآيتنا الذين . . تتجافى جنوبهم عن المضاجع

«تتجافی» از ریشه «جفی» به معنای «ملازم نبودن با مکان و جا» است (المنجد) لازم به ذکر است که «تتجافی» حال برای «الذین» در آیه پیش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 2 - 3

3 - اهمیت و جایگاه بلند شب زنده داری، در سلسله تعالیم اسلام

قم الیل إلا قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 26 - 9، 4، 1

1 - فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر سجده برای او در پاسی از شب

و من الیل فاسجد له

«من» در «من اللیل»، برای تبعیض است؛ یعنی، بخشی از شب.

4 - فرمان الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر شب زنده داری و تسبیح خداوند در بیشتر اوقات شب

و سبّحه لیلاً طویلاً

9 - اهمیت و جایگاه بلند شب زنده داری ، در سلسله تعالیم الهی

و سبّحه لیلاً طویلاً

ص: 490

7- اهمیت تهجد رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 5 - 5

5- لزوم خلوت با خدا و راز و نیاز به درگاه او و انس بیشتر با قرآن ، برای رهبران و مبلغان دینی

قم الیل . . . ورتل القرءان ترتیلاً . إنا سنلقى علیک قولاً ثقیلاً

8- اهمیت تهجد مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 5 - 5

5- لزوم خلوت با خدا و راز و نیاز به درگاه او و انس بیشتر با قرآن ، برای رهبران و مبلغان دینی

قم الیل . . . ورتل القرءان ترتیلاً . إنا سنلقى علیک قولاً ثقیلاً

9- بهترین تهجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 12

12 - نماز و خواندن قرآن ، از بهترین اعمال مراسم در شب زنده داری و عبادت شبانه

تقوم أدنی من ثلثی الیل . . . فاقراءوا ما یتسر من القرءان

10- پاداش تهجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 76 - 2

2- فروتنی ، شب زنده داری ، حلم ، ترس از قیامت ، توبه ، عفو کریمانه ، پذیرش حق ، دعا ، دوری از اسراف ، تنگ گیری ، شرک ، زنا ، آدم کشی و سخن باطل ، موجب ورود به بهشت جاودان و برخورداری از قرارگاه و اقامت نیکوی آن

الذین یمشون علی الأرض هوناً . . . و الذین لایشهدون الزور . . . أولئک یجزون الغرفه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 17 - 3.5

3 - عبادات نهانی و در دل شب مؤمنان ، دارای پاداش عظیم و نهفته است .

تتجافی جنوبهم عن المضاجع يدعون ربهم .. فلا تعلم نفس ما أخفى لهم

ص: 491

5- پاداش سجده و تسبیح همراه با حمد خداوند و عبادت های شبانه و انفاق های مؤمنان، فوق حد شمارش است.

إِنَّمَا يُؤْمِنُ... سَجْدًا وَسَبِّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ... تَتَجَافَى جُنُوبَهُمْ... وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ

«فاء» در «فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ» تفریع بر آیات پیش است که در آنها صفات نیکوی مؤمنان شمرده شده است. بنابراین، معنا، چنین می شود: «مؤمنانی که دارای صفات یاد شده اند، پاداشی مخفی دارند». با توجه به تفریع احتمال دارد که اختفای پاداش، کنایه از فوق شمارش بودن باشد.

11- تشویق به تهجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 113 - 8

8- ترغیب به عبادت و تلاوت آیات الهی، (قرآن و...) در هنگام شب به همراه سجده

أُمَّ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ

12- تلاوت قرآن در تهجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19- مزمل - 73 - 4 - 4

3- فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر قرائت قرآن با تأتیی و به صورت شمرده شمرده در عبادت و شب زنده داری

قَمِ اللَّيْلِ... وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا

«ترتیل» در قرائت و سخن، به معنای آهسته آهسته و درست و بدون شتاب خواندن است (برگرفته از صحاح، مفردات راغب و مصباح المنیر).

4- قرائت قرآن با تأتیی و شمرده شمرده، از مهم ترین و مناسب ترین اعمال عبادی شبانه و مراسم شب زنده داری

قَمِ اللَّيْلِ... وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا

13- توصیه به تهجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- فرقان - 25 - 64 - 5

5 - تهجد (شب زنده داری همراه با اقامه نماز) ، مورد تشویق و توصیه خدا است .

والذین یبیتون لربهم سجداً و قیماً

ص: 492

14- تهجد بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 2، 1

1 - بندگان خالص خدا، مردمی شب زنده دار

و الذین یبیتون لربهم

«بیتوته» (مصدر «بیتون») به معنای شب زنده داری است؛ چه این بیداری در تمام شب باشد و چه در بخشی از آن.

2 - نماز، برنامه بندگان خالص خدا در وقت شب زنده داری

و الذین یبیتون لربهم سجّداً و قیماً

از دیدگاه مفسران، مقصود از «سجده» و «قیام» در آیه شریفه، نماز است.

15- تهجد پس از استراحت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 5

5 - لزوم پرداختن به تهجد، پس از استراحت

إنّ ناشئه الّیل هی أشدّ وطأاً

برخی از اهل لغت «ناشئه الیل» را به برخاستن پس از خوابیدن (القومه بعد النومه) معنا کرده اند (قاموس المحيط).

16- تهجد توأبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 17 - 10، 11

10 - کسی که یک سال در نماز وتر، هفتاد بار «استغفر الله ربی و اتوب الیه» بگوید، از مستغفرین در سحرگاهان است.

و المستغفرین بالاسحار

امام صادق (ع): .. من قال فی وتره اذا اوتر «استغفر الله ربی و اتوب الیه» سبعین مره و واطب علی ذلک حتی تمضی له سنه، کتبه الله

من لا يحضره الفقيه، ج 1، ص 309، ح 4؛ نورالثقلين، ج 1، ص 321، ح 62؛ خصال صدوق، ج 2، ص 581، ح 3، باب السبعين.

11 - کسی که چهل شب در آخر قنوت نماز وتر صد بار « استغفر الله و اتوب اليه » بگوید، از مستغفرين در سحر است .

و المستغفرين بالاسحار

امام صادق (ع): من قال اخر قنوته في الوتر «استغفر الله و اتوب اليه» مائة مرة اربعين ليلة كتبه الله من المستغفرين بالاسحار.

بحار الانوار، ج 87، ص 224، ح 35؛ از جنّه الامان.

ص: 493

17- تهجد صحابه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 1

1 - تمجید خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت به خاطر شب زنده داری و قرائت قرآن

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ... وَ طَائِفَةٌ مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ

مطلب یاد شده از تذکر به علم خداوند، استفاده می شود.

18- تهجد متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 17 - 7، 1

1 - صبر و راستی در گفتار، خضوع در برابر خداوند، انفاق و استغفار در سحرگاهان، از صفات متقین

لِّلَّذِينَ اتَّقَوْا... الصَّابِرِينَ... بِالسَّحَرِ

آیه فوق (الصَّابِرِينَ وَ الصَّادِقِينَ...)، بیان و توضیح دیگری برای «لِّلَّذِينَ اتَّقَوْا» است.

7 - دوام سحرخیزی، از شیوه های تقوای پیشگان

لِّلَّذِينَ اتَّقَوْا... وَ الْمُسْتَغْفِرِينَ بِالسَّحَرِ

کلمه «السحار»، جمع و دارای الف و لام استغراق است و بر این معنا دلالت می کند که تقوای پیشگان، در تمامی سحرها استغفار می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 17 - 7

7 - «محمد بن مسلم قال سمعت أبا عبد الله (ع) . . . و سأله عن قول الله عز وجل «كانوا قليلاً من الليل ما يهجعون» قال كان أقلّ الليالي

تقوتهم لا يقومون فيها . . .»

محمد بن مسلم می گوید: از امام صادق (ع) درباره سخن خدای عزوجلّ که فرموده «كانوا قليلاً من الليل ما يهجعون» پرسیدم، فرمود: کمترین شبی بر آنان می گذشت که از دست آنان برود و موفق به قیام و تهجد نشوند. . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 19 - 2

2- اهل تقوا و احسان ، همراه با تهجد و عبادت ، دارای خدمات اجتماعی و انفاق مالی اند .

كانوا قليلاً من آلِيل ما يهجعون . . . وفي أموالهم حقّ للسائل والمحروم

ص: 494

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 17 - 4,5 - 1

1 - شب زنده داری برای عبادت ، از ویژگی های مهم « محسنین » است .

کانوا .. محسنین . کانوا قليلاً من الیل ما یهجعون

«هجو» (مصدر «یهجعون») به خواب در شب گفته می شود.

4 - محسان بهشتی ، در بیشتر شب های خویش ، اهل تهجد و عبادت اند .

کانوا قليلاً من الیل ما یهجعون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که عبارت «قلیلاً من الیل» به معنای شب های اندکی از ایام سال باشد؛ نه به معنای اندکی از هر شب.

5 - محسان تقوایسته ، در بیشتر ساعات شب مشغول عبادت اند .

کانوا قليلاً من الیل ما یهجعون

برداشت یاد شده بنابراین است که مراد از «قلیلاً من الیل» مربوط به ساعات هر شب باشد؛ یعنی، اندکی از ساعات هر شب را می خوابند و بیشتر آن را به عبادت و شب زنده داری می پردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 18 - 1

1 - طلب آمرزش از خداوند در سحرگاهان ، شیوه محسان تقوایسته

کانوا قليلاً من الیل ما یهجعون . و بالأسحار هم یتغفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 19 - 2

2 - اهل تقوا و احسان ، همراه با تهجد و عبادت ، دارای خدمات اجتماعی و انفاق مالی اند .

كانوا قليلاً من آلِيل ما يهجعون . . . وفي أموالهم حقّ للسائل والمحروم

20- تهجد محمد (صلى الله عليه وآله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 1,7

1- فرمان الهی به پیامبر (صلى الله عليه وآله) در مورد بیدار شدن در بخشی از شب ، برای اقامه نافله شب

و من آلِیل فتهجد به نافله لك

7- بشارت خداوند به پیامبر (صلى الله عليه وآله) برای رسیدن به مقامی پسندیده و ارجمند در پرتو تهجد و شب زنده داری

فتهجد . . . عسى أن يبعثك ربك مقامًا محمودًا

ص: 495

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 218 - 2

2 - راز و نیاز با خدا در خلوت شب ، سیره دائمی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

الذی یریک حین تقوم

مطلب یاد شده با توجه به تعبیر فعل مضارع «یری» و «تقوم» - که مفید استمرار است - به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 1

1 - تمجید خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت به خاطر شب زنده داری و قرائت قرآن

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ... وَ طَائِفَةٌ مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ

مطلب یاد شده از تذکر به علم خداوند، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 26 - 4

4 - فرمان الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر شب زنده داری و تسبیح خداوند در بیشتر اوقات شب

وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا

21- تهجد مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 9 - 2

2 - عبادت شبانه با سجده و قیام ، دغدغه خاطر داشتن از روز قیامت و امید به رحمت الهی ، از اوصاف و نشانه های مؤمنان راستین

أَمَّنْ هُوَ قِنْتُ أَعْنَاءُ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ

آیه شریفه به قرینه مقابله با آیه قبل - که درباره انسان های کافر بود - درصدد بیان اوصاف و نشانه های مؤمنان راستین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

50- « سألته [الصادق (ع)] عبدالله بن سنان ، عن قول الله عزوجلّ « سيماهم في وجوههم من أثر السجود » قال : هو السَّهَرُ في الصلاة

;

عبدالله بن سنان از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند عزوجلّ «سيماهم في وجوههم من أثر السجود» پرسید، آن حضرت فرمود:
منظور [اثر] شب زنده داری با نماز است».

ص: 496

22- خیریت تهجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 37

37 - شب زنده داری ، تلاوت قرآن ، اقامه نماز ، پرداخت زکات و انفاق ، از مظاهر نیکوکاری و مصداق های بارز کار های خیر

تقوم أدنی من ثلثی الیل . . . فاقراءوا ما تیسّر من القرآن ... و ما تقدّموا لأنفسک

23- زمان تهجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 17 - 4

4 - سحرگاهان ، مناسبترین زمان برای استغفار و طلب آمرزش از درگاه خداوند

و المستغفرین بالاسحار

24- زمینه تهجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 6

6 - اعتقاد به ربوبیت خداوند ، مقتضی شب زنده داری و عبادت و نماز برای او است .

و الذین یبیتون لربّهم سجّداً و قیماً

آمدن قید «لربّهم» و یاد ربوبیت خدا، به جای دیگر اوصاف او همچون رحمان، می تواند گویای برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 16 - 6

6 - ترس و امید ، برانگیزاننده مؤمنان به تهجد و شب زنده داری است .

یدعون ربّهم خوفاً و طمعاً

«خوفاً» و «طمعاً» بنابراین که مفعول لأجله باشند، مفید این معنایند که آنان به خاطر ترس و امیدی که در دل دارند، اقدام به نیایش می

کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 17 - 3

3 - بازداشتن جسم از لذت خواب شبانگاهی به خاطر خداوند ، ملاک بارز تقوا

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ... كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ

ص: 497

25- زمینه کمی مدت تهجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 16

16 - مریضی ، تأمین نیاز های زندگی و شرکت در جنگ با دشمن ، از عذر های پذیرفته شده برای کاستن از عبادت شبانه و شب زنده داری

علم أن سيكون منكم مرضى . . . فاقراءوا ما تيسر منه

26- سختی تهجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 8

8 - فروتنی ، شب زنده داری ، حلم ، توبه ، عفو کریمانه ، پذیرش حق ، دوری از اسراف ، تنگ گیری ، شرک ، زنا ، آدم کشی و سخن باطل ، امری دشوار و مقتضی صبر و شکیبایی

و عباد الرحمن الذين يمشون على الأرض هوناً . . . والذين لا يشهدون الزور . . . أول-

27- صبر در تهجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 8

8 - فروتنی ، شب زنده داری ، حلم ، توبه ، عفو کریمانه ، پذیرش حق ، دوری از اسراف ، تنگ گیری ، شرک ، زنا ، آدم کشی و سخن باطل ، امری دشوار و مقتضی صبر و شکیبایی

و عباد الرحمن الذين يمشون على الأرض هوناً . . . والذين لا يشهدون الزور . . . أول-

28- فلسفه تهجد محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 5 - 3

3 - بالا- بردن توان پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای به دوش گرفتن مسؤولیت سنگین و گران بار رسالت ، فلسفه توصیه خداوند به آن

حضرت مبنی بر شب زنده داری و تلاوت قرآن

قم الیل . . . ورتل القرءان ترتیلاً . إنا سنلقى علیک قولاً ثقیلاً

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که جمله «إنا سنلقى . . .» در مقام تعلیل برای «قم الیل . . .» است؛ یعنی، به شب زنده

ص: 498

داری بپرداز؛ زیرا به زودی سخنی گران بار بر تو القا خواهیم کرد.

29- محدوده تهجد محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 2 - 1,2

1 - فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به شب زنده داری جز اندکی از شب

قم الّیل إلاّ قليلاً

«إلاّ قليلاً» استثنا از «لیل» است و مقصود از آن، استثنا از اجزای یک شب و یا استثنا از لیالی (شب ها) است. برداشت یاد شده، مبتنی بر احتمال نخست است.

2 - رخصت یافتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به ترک شب زنده داری در اندکی از شب ها از سوی خداوند

قم الّیل إلاّ قليلاً

در صورتی که «إلاّ قليلاً» استثنا از شب باشد - نه اجزای آن - مفاد آیه چنین می شود: پیامبر (صلی الله علیه و آله) اجازه دارد به خاطر بروز برخی از موانع (همچون جنگ، بیماری، سفر و ..) نماز شب را ترک کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 3 - 1,2

1 - مجاز بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در عبادت و شب زنده داری به اکتفا نمودن به نیمی از شب

قم الّیل . . . نصفه

2 - مجاز بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در عبادت و شب زنده داری به کاستن از نیمی از شب به مقدار کمی

قم الّیل . . . نصفه أو انقص منه قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 4 - 1,2

1 - مجاز بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در افزودن بر عبادت و شب زنده داری خود بیش از نیمی از شب

قم الّیل . . نصفه ... أوزدُ علیه

2- مخیر بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در تعیین میزان عبادت و شب زنده داری خود، از نیمی از شب و یا کمی کمتر یا بیشتر از آن

قم الّیل . . نصفه أو انقص منه قليلاً . أوزدُ علیه

30- مدت تهجد صحابه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 46، 8، 7، 6

ص: 499

6 - اندازه گیری کامل شب و روز و مقدار دقیق شب زنده داری برای مؤمنان و یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله) میسر و آسان نبود .

علم أن لن تحصوه

7 - مؤمنان و یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در آغاز بعثت مدتی چند به شب زنده داری به میزان دوسوم یا نصف یا یک سوم از شب موظف شده بودند .

و طائفه من الذین معک . . . علم أن لن تحصوه

8 - رخصت یافتن مؤمنان و یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به کاستن از مدّت شب زنده داری خویش و انجام آن به میزان میسور و ممکن

علم أن لن تحصوه فتاب علیکم

در گذشتن خداوند از مؤمنان شب زنده دار - پس از یادآوری به کم و زیاد شدن میزان شب زنده داری آنان - حاکی از رخصت دادن او، به این کمی و زیادی است.

46 - «رَوَى عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليهما السلام) أَنَّ السَّبَبَ فِي (نَزُولِ) هَذِهِ السُّورَةِ أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) كَانَ يَقُومُ هُوَ وَأَصْحَابُهُ اللَّيْلَ كُلَّهُ لِلصَّلَاةِ حَتَّى تَوَرَّمَتْ أَقْدَامُهُمْ مِنْ كَثْرَةِ قِيَامِهِمْ فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمْ فَنَزَلَتْ السُّورَةُ بِالتَّخْفِيفِ عَنْهُمْ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى : « وَاللَّهُ يَقْدَرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عِلْمَ أَنْ لَنْ تَحْصُوهُ » أَي لَنْ تُطِيقُوهُ ;

از امام باقر و امام صادق (علیهما السلام) روایت شده که سبب نزول این سوره (مزمل) این بود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اصحابش، تمام شب را برای نماز می ایستادند تا این که پاهایشان از کثرت ایستادن ورم کرد. و این بر پیامبر و یاران آن حضرت مشقت بار شد؛ پس این سوره برای تخفیف دادن به آنان نازل شد. آن جا که خداوند متعال فرمود: «وَاللَّهُ يَقْدَرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عِلْمَ أَنْ لَنْ تَحْصُوهُ» و «لَنْ تَحْصُوهُ» به معنای لن تطیقوه است؛ [یعنی، خداوند می داند که شما توان این کار را ندارید]».

31- مدت تهجد محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 46، 3

3 - شب زنده داری پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نزدیک به دوسوم از شب یا نصف آن و یا یک سوم آن بود .

أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَى مِنْ ثَلَاثِي اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثَلَاثَةَ

6 - اندازه گیری کامل شب و روز و مقدار دقیق شب زنده داری برای مؤمنان و یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله) میسر و آسان نبود .

علم أن لن تحصوه

46 - « رُوِيَ عن أبي جعفر و أبي عبدالله (عليهما السلام) انّ السبب في (نزول) هذه السوره أنّ النبيّ (صلى الله عليه و آله) كان يقوم هو و أصحابه الليل كلّ للصلاه حتّى تورمت أقدامهم من كثرة قيامهم فشقّ ذلك عليه و عليهم فنزلت السوره بالتخفيف عنهم في قوله تعالى : « و الله يقدر الليل و النهار علم أن لن تحصوه » أى لن تُطيقوه ;

از امام باقر و امام صادق (عليهما السلام) روایت شده که سبب نزول این سوره (مزّمّل) این بود که پیامبر (صلى الله عليه و آله) و اصحابش، تمام شب را برای نماز می ایستادند تا این که پاهایشان از کثرت ایستادن ورم کرد. و این بر پیامبر و یاران آن حضرت مشقت بار شد؛ پس این سوره برای تخفیف دادن به آنان نازل شد. آن جا که خداوند متعال فرمود: «و الله يقدر الليل و النهار علم أن لن تحصوه» و «لن تحصوه» به معنای لن تطيقوه است؛ [یعنی، خداوند می داند که شما توان این کار را ندارید]».

ص: 500

32- مدت تهجد مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 4,6,7,8

4 - شب زنده داری گروهی از مؤمنان به تأسی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نزدیک به دوسوم از شب یا نصف آن و یا یک سوم آن

تقوم أدنی من ثلثی الیل . . . و طائفه من الذین معک

6 - اندازه گیری کامل شب و روز و مقدار دقیق شب زنده داری برای مؤمنان و یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله) میسر و آسان نبود .

علم أن لن تحصوه

7 - مؤمنان و یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در آغاز بعثت مدتی چند به شب زنده داری به میزان دوسوم یا نصف و یا یک سوم از

شب موظف شده بودند .

و طائفه من الذین معک . . . علم أن لن تحصوه

8 - رخصت یافتن مؤمنان و یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به کاستن از مدّت شب زنده داری خویش و انجام آن به میزان میسور و

ممکن

علم أن لن تحصوه فتاب علیکم

در گذشتن خداوند از مؤمنان شب زنده دار - پس از یادآوری به کم و زیاد شدن میزان شب زنده داری آنان - حاکی از رخصت دادن او، به

این کمی و زیادی است.

33- مقدار تهجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 19

19 - شب زنده داری ، نباید به مقداری باشد که به سلامت مؤمنان آسیب رساند و یا مانع از تلاش روزانه برای تأمین زندگی و یا پیکار در

راه خدا شود .

فاقرءوا ما تیسر من القرآن علم أن سیکون منکم مرضی . . . فاقراءوا ما تیسر منه

34- مقدار تهجد بیماران

15 - رعایت حال مریضان ، مسافران تاجر و سوداگر و جنگ جویان خداجو ، فلسفه تخفیف دادن تکلیف شب زنده داری و کاستن از آن ، به میزان میسور و ممکن

فاقرءوا ما تیسر من القرءان علم أن سیکون منکم مرضی و .. وءاخرن یقتلون فی سبی

عبارت «ضرب فی الأرض» در معانی سفر برای تجارت و خارج شدن برای جنگ آمده است؛ ولی با آمدن «وآخرن یقاتلون فی سبیل الله» معنای اول مراد است.

35- مقدار تهجد تاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 15

15 - رعایت حال مریضان ، مسافران تاجر و سوداگر و جنگ جویان خداجو ، فلسفه تخفیف دادن تکلیف شب زنده داری و کاستن از آن ، به میزان میسور و ممکن

فاقرءوا ما تيسّر من القرآن علم أن سيكون منكم مرضى و .. وء اخرون يقتلون في سبيل

عبارت «ضرب في الأرض» در معانی سفر برای تجارت و خارج شدن برای جنگ آمده است؛ ولی با آمدن «و آخرون يقتلون في سبيل الله» معنای اول مراد است.

36- مقدار تهجد مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 15

15 - رعایت حال مریضان ، مسافران تاجر و سوداگر و جنگ جویان خداجو ، فلسفه تخفیف دادن تکلیف شب زنده داری و کاستن از آن ، به میزان میسور و ممکن

فاقرءوا ما تيسّر من القرآن علم أن سيكون منكم مرضى و .. وء اخرون يقتلون في سبيل

عبارت «ضرب في الأرض» در معانی سفر برای تجارت و خارج شدن برای جنگ آمده است؛ ولی با آمدن «و آخرون يقتلون في سبيل الله» معنای اول مراد است.

37- مقدار تهجد مسافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 15

15 - رعایت حال مریضان ، مسافران تاجر و سوداگر و جنگ جویان خداجو ، فلسفه تخفیف دادن تکلیف شب زنده داری و کاستن از آن ، به میزان میسور و ممکن

فاقرءوا ما تيسّر من القرآن علم أن سيكون منكم مرضى و .. وء اخرون يقتلون في سبيل

عبارت «ضرب في الأرض» در معانی سفر برای تجارت و خارج شدن برای جنگ آمده است؛ ولی با آمدن «و آخرون يقتلون في سبيل

اللّٰه» معنای اول مراد است.

ص: 502

38- ناظر تهجد محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 218 - 1

1 - دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) با یادآوری نظارت دائمی خویش بر قیام و راز و نیاز های شبانه وی

و توکل علی العزیز الرحیم . الذی یریک حین تقوم

به گفته برخی از مفسران «قیام»، در اصطلاح قرآن عَلم بالغلبه برای برخاستن در شب و راز و نیاز کردن با خدا است.

39- وقت تهجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 10

10- لحظات آرام و تیره شب ، لحظاتی مناسب برای ارتباط با خدا و اوج گرفتن در مقامات معنوی

و من الیل فتهجد به .. عسی أن یبعثک ربک مقامًا محمودًا

هر چند عبادت در همه حالات مناسب است، اما اختصاص به ذکر شب از میان سایر اوقات بخصوص با لفظ «تهجد» - که بیدار شدن از خواب را دربردارد - می تواند بر نکته فوق دلالت داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 5

5 - لزوم پرداختن به تهجد ، پس از استراحت

إن نأشئه الیل هی أشدّ وطًا

برخی از اهل لغت «ناشئه اللیل» را به برخاستن پس از خوابیدن (القومه بعد النومه) معنا کرده اند (قاموس المحيط).

ص: 503

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

